HABES CANDI

de Lector Fratris Laziardi necnon Huberti Velleij conserta Epitomata a primęua mundi origine ad tem=pora nostra (quibus Franciscus Primus Francorum Rex christianissimus fœliciter imperat) Quæ referta doctorum Philosophorūq́: ac sanctorum patrū opti=me dictis factisq́ memorandis: necnon Pontificum Cęsarum/Regū ac principum egregijs facinoribus benignos perlegere ocellis si nō te pigeat: haud leue emolumentū nec vulgarem doctrinā referes. Vale.

¶ Venundantur ab Emundo lefeure cōmorāte in vico Diui Iacobi sub signo Lunę crescētis.

¶ Cum Priuilegio.

SVr la requeste baillee a la court par Iehan Keruer & Emond le feure libraires de ceste ville de Paris: Par laquelle ilz requeroient inhibitions & defenses estre faictes a tous autres libraires Imprimeurs marchans & toutes personnes quelzcõques de ne imprimer ne faire ĩprimer vng liure par eulx imprime nouuellemẽt: intitule Epitoma vniuersalis historie: compose par frere Iehan le iars Religieux Celestin: & de nexposer en vẽte ne achater ledit liure sinõ de limpression desditz Keruer & le feure iusques a Quatre ans prochainemẽt venant: a ce que ce pendant ilz se puissent rembourser des grans mises & despens quil leur a conuenu faire en limpression dudit liure: et ce en ensuyuant plusieurs ordonnances & arrestz de ladicte court donnez en cas pareil. Ladicte court a ordonne inhibitions & defenses estre faictes a tous libraires imprimeurs: marchans: & autres pſonnes de ne imprimer de rechef ledit liure: & de ne lexposer en vente ne achater iusques a deux ans prochainemẽt venant sinon de ceulx qui sont imprimez par lesditz Keruer & le feure sur peine de confiscation desditz liures & damende arbitraire. Faict en Parlement le vnziesme iour de Iuillet Lan Mil Cinq cens vingt & vng.

Collation est faicte.

¶ Nobili & egregio viro magistro Nicolaō de Besze Archidiacono Stāpensi in ecclesia Senonensi. Et in suprema Parlamēti curia Parisieñ. Cōsiliario, Emondꝰ le feure. S.

QVę in terris gignuntur ad vsum hominū omnia creari / homines autem hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent / optime iudicasse stoicos, mecum duxi semper sapientissime Nicolae, in quo naturam (si Tullio credendum putas) debemus ducem sequi, & cōmunes vtilitates in medium afferre, mutatione officiorum, dando, recipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem. Doluimus diu eām ob rem nobis concessum opellę parum vix esse quo naturę tandem desiderio satisfactum putaremus. Occurrit autem (prodolor) plenissimum vniuersalis illius historię Epitoma tenebris datum, luce exutum, quo non vtilius, nō melius, non salutare magis, hominibus datum opportune, iudices. Non rerum primordia cęlat, pontifices aperit: & (quod placet magis) amica breuitate / & Francorum Regū & Imperatorum, tum pompas, tum facinora deuelat omnia. Fœcūdissima igit̄ fruge, studiosos omneis ditaturum me iudicans cordicitus. non strophis, non cuniculis, libero verum examine, & patula veritatis fronte, perbellis solertissimi Ioannis Pratensij characteribus tui semper & vbiꝗ, tuis excutiendas auspicijs curę habuimus hasce historias, vt qui melioris alumnos literaturę tāto vbertatis ditares beneficio solûs appareres: sed ꝙ nostris occursuram vigilijs ignauorum petulantiam perspexerim liquido, interrumptum opus vt penderet, effecisset, nisi nos tua & refecisset & recreasset (qua in omnes vteris) clementia. Quis enim (veri iudex ęquissime) exiguas nostras has noctes blatteronum expertes futuras censebit penitus? Hę sunt nostrarum primitię lucubratiuncularum, tua clemētia, mansueta / tua consuetudine, & sereno tuo / humanitatis hospitio, excipi exposcētes precario. Eia ergo norma boni, pietatis amor, tutela bonorum: confugiū atꝗ salus miserorum, & dulce leuamē, Xenocratem illum induas oramus, quem miti adeo fuisse ingenio nescit nemo, vt futuram accipitri prędam tuto passerē tum operuerit, tum demum opertum blande fouerit sinu, sane indicans supplicem prodere non fas, non ius esse, tanto magis ad homines futurus mansuetus. Res est mediussidius (quod tibi offero munusculum) quā nec cęlum nescit, nec bonos vnq̄ ignorasse cœlites in promptu est. Nam si vel Plinij Cadmus milesiꝰ, vel Iosephi Moses, vel scriptorum aliorum, quos & Aegyptꝰ & Babylon habuere sacerdotes historię euenta humano contulerint vsui / quis eam ob rem donatos cœlo non profitebitur? Ea est (vir sapiētissime) quę nec quēquā mori sinit / nec Imperatores moriturę nūq̄ glorię impulsos decoramento / prędteritorum recordatione / aut Alexandri / aut Scipiōis / aut Pompeij aut Caroli Magni / aut Lodouicorum. xij. aut Francisci vniꝰ (nostros ne sileam reges inclytos) personas non induere sinit. Quare (si Curtio andis) Alexādrum Philippus pater suorū historias maiorum discere in primis tum salutare, tum egregium factu duxit. Polibium siquidē scripsisse menti subit hominibus ad vitę institutionem faci-

liorem viam aliquam esse minime/q̄ si rerū ante gestarum animo non excide= rit recordatio. Cuius expertem semper infantem. M. Cicero iudicauit. Vniuer salis igitur sanctissimum hoc Epitoma historię & integrę speculum vitę/e tuo benignus excipias clientulo, Crassi illius immemor haud futurus vnq̄/ qui a Sempronio Asellione ꝙ esset ditissimus/ ꝙ nobilissimus/ ꝙ eloquentissimus ꝙ Pontifex maximus/ꝙ iurisconsultissimus(quę tua omnis solertia nunc est) laudibus elatus innumeris forensibus interdū curis amicam haurientib⁹ quie tem priscorum frequens lectitabat historias singulare animi solamen & dulce tum curarum/tum laboris & vigiliarum medicamētum: ita sane. P. Scipionē/ eum qui primus Aphricanus appellatus est/vel solus nostro hoc referes ꝙuo ꝙ nunq̄ minus ociosus/q̄ cum ociosus: nec minus solus q̄ cum solus sis futurus. Eia ergo nostri tutela laboris numeris perfecte oib⁹ Mecœnas optime/ tenu= es (vt quod sentio dicā tantū/& dicam breuius q̄ res tanta dici potest) has nos= stras suscipe lucubratiūculas non minus gratificaturus/q̄ ad maiora nostrum hoc/in me/corculum elaturus/tuo siquidem ductu,

Seuitiam maris indomiti/fluctusq̄ profundos
Haud metuent vllo lintea nostra di e.
Vale. xvij. Kal. Augusti.

G.

H

I.

Liber Tertius.

X.

Y.

Z.

Finis.

Cap. I. de Deo.

DEVM ESSE, Vniuerſi pulchritudo atq; diſpoſitio teſtatur. Siue enim angelorꝫ / ſiue hominū / ſiue ſenſibilium rerum/ſiue inſenſibiliū/ rationē conſideraueri mꝰ, in his magis q̄ deum eſſe nihil cōperiemus.
Omnes nempe creaturas ab aliquo principio dedu= Dama=
ctas ad eſſe : cōſtat eſſe neceſſariū. Ipſū vero princi= ſcenus.
piū oportet eſſe increatum:ſua quidem potētia prę= cap.iij.
ſtans/conſeruans vniuerſa/omniaq; firmans/prote=
gens/ continens. Hoc vero nihil aliud poteſt eſſe q̄ Deꝰ eſt
deus. Vnde non abſurde philoſophi deum/eſſe mentem Vniuerſi dixerunt: mēs vni
ob hanc vel maxime cauſam, ꝙ quēadmodum mens ſine ſui lęſione/aut cor= uerſi.
ruptione penetrat vniuerſa, ſitq; penetrando indiuiſibilis : ſic deum recte dici eum qui omnia repleret contineretq;. Qui veſtigijs etiā ſenſibilium rerum
inhęrentes, ex ipſis creaturis, illum vt opificem omnium/intellectum/men= Ad Ro
tem/dominūq;/cognouerūt. Nam vt diuinus Paulus teſtatur. Inuiſibilia ip= mañ.j.
ſius a creatura mundi per ea quę facta ſunt intellecta cōſpiciūtur ſempiterna quoq; eius virtꝰ & diuinitas. Oēs eñ creaturę ſimilitudinē ſuę cauſę in ſe q̄tū illis conceditur: exprimere conantur. Eſtq; tantę bonitatis, vt nihil ſit in rebꝰ humanis quod boni participatione ſit omnino priuatum. Quapropter theologi, ex rebus ipſis bonitatē ac pulchritudinē eius cognoſcentes, illū vt bonū
pulchrum / ſapientē/diligibilem/deum deorꝫ/dominū dominorꝫ/ſeculorum Nomia
authorem/vitę indultorē/ ſapientiā/mentē/verbū/ ſcientē/ virtutē/ regem dei.
regum/ antiquū dierum/ ſalutem/iuſtitiā/ſanctificatorē/ redemptorē/ immenſum:& omne quicquid eſt, eū eſſe aſſerentes, & amauerūt & laudauerunt. In quibus cōſiſtit theologia poſitiua omniū rerum authorē illū ponēs. Quæ de deo poſitio, licet ad id nos perducat, vt vnum deū rerum fateamur opificē multo tamen excellētius noſtri ſanctiſſimi ex ipſis etiā inuiſibilibꝰ creaturis angelos dico, cognouerūt: non modo vt principiū aut artificem venerantes: ſed vt inuiſibilem/ineffabilem/ſimplicē/totius boni largitorem/incompo=
ſitum/incorporeū/incircūſcriptūq;. de quibus eſt ipſa ſacra theologia negati Socra=
ua. Nam cum de deo nihil digne: aut dici: aut cogitari queat, negatiōe magis tes.
q̄ affirmatione illum prędicamus: adeo vt Socrates ipſe, hoc ſe ſcire putaret ꝙ nihil ſciret: ideſt ꝙ rerum eſſentias ignoraret. Et vt quidam ſapiens diuino ſpiritu afflatus ait. Abſcondita eſt ſapiētia & locus intelligentię ab oculis viuentiū. Sed quid gētiliū teſtimonia citamus: cū ſonora ſacrę doctrinę tuba beatiſſimus Paulus ſæpe ſcribat deum lucem habitare inacceſſibilem: quam nullus hominū vidit: ſed nec videre poſſunt. Quis eñ rem infinitā poſſit in=
tellectu cōprehendere, aut certe rerum eſſentias & quidditates quis metiri po= Exhor=
tuit aliquādo? Quod quia fieri nequit, eſſentiarū authorem agnoſcamꝰ infini= tatio ad
tum & indiffinibilem: totius boni principium. atq; quātū nobis fas eſt, illum dei dile=
honoremus amemuſq;. Nempe ſi dilexerimus eum & ipſe diliget nos. Ipſe eſt ctionē.
inſuper vt ait Auguſti. quem amat omne quod amare poteſt: ſiue ſciens: ſiue Auguſ.
neſciens. Ipſe eſt quem nemo amittit niſi deceptus: quem nemo quærit niſi pręclarꝫ
admonitus: quē nemo inuenit niſi purgatus: cum ſit tamen vbiq;. Ipſe eſt per dictū.
quem omnia, et quę ſine eo nihil eſſent tendūt ad eſſe. Demū vt ait Bernardus Berñ.

est (quod ad vniuersum spectat) finis ad delectatione͂ salus/non minus peruersorum pœna q̄ gloria humiliū. Est enim rationabilis quædam æquitatis directio,inconuertibilis atq̧ indeclinabilis:quippe attingens vbiq̧: cui illisa omnis prauitas conturbetur necesse est. Quę de deo idcirco hic adducta sunt: vt agnoscat vnusquisq̧ omne datum optimum & omne donum perfectū, desursum esse:ac descendere a patre luminū:a quo item opus omne suum debet sumere initium.Ipsi honor & gloria in secula seculorum. Amen.

¶Cap.II.De triplici Creatura, & alia rerum differentia,ac mira dei bonitate.

Quia ergo bonus & superbonus est deus'/suaipsius conte͂platione (vt sacri Damasceni verbis vtar) nō est cōtentus:quin potius glorię suę diuitias' superabunde ostendens:creaturas triplici differentia distinctas abinuicem, ex nihilo ad esse deduxit. Ex his quędā sunt simplices intelligentię:omni prorsus materia carentes: Deum indefatigabiliter conte͂plantes diuinamq̧ bonitate͂ laudāte͂s & admirāte͂s. Alię autem sunt omnino materiales,ratione prorsus carentes, nullūq̧ spiritalem habentes intellectū:ex qbus tamen quædam viuunt & sentiunt: vt sunt animalia bruta: quædam vero tm̄
Homo est vtriusq̧ naturę vinculum. viuūt: vt sunt plantę/semina. At intellectualis homo simul & corpore⁹ vtriusq̧ naturę particeps efficitur. Ex sensuali quide͂ iam decidu⁹,remotissimusq̧: Ex intellectuali vero ad similitudine͂ dei factus, deoq̧ propinquus. Estq̧ (vt Gregorius Naziāzenus ait) vtriusq̧ naturæ vinculū: visibilis scilicet & inuisibilis: in quo certe summi cōditoris dignitas ostēditur, q̧ scilicet luti figme͂tum veheret aliquādo in sublime: illudq̧ non modo coęquaret angelis: sed &
Paulus ad hebr. his illud custodiendū traderet. Omnes enim (ait Paulus sacratissim⁹) administratorij sunt spirit⁹,in ministeriū missi, propter eos qui hęreditate͂ capiūt salutis. Ex quibus itaq̧ relucet bonitas cōditoris. Nam cum ex natura sua sit omnino inuisibilis: nullius egens creaturæ: quippe cui nihil possit aut lętitię aut mœroris accidere: imagine͂ tame͂ suæ bonitatis in creaturis expressit, vnaquaq̧ in suo genere bonitatem/pulchritudine͂/ordine͂q̧ participante. Vnde
Mūdus est deus explicatus. (vt Nicolaus Cusan⁹/vir doctus ait) Mūdus vniuersus nihil aliud est q̄ de⁹ explicatus. Ex eo enim q̧ cunctę res subsistunt/ab eo qui solus est, vt sint acceperunt. Est enim omniū esse ipsa diuinitas, totius essentię mensurā infinite transcende͂s. deniq̧ & ea quæ vitam habent: ab eo qui supra omne͂ est vitā: vt viuant inde suscipiūt. Quod & ipse dominus in Euāgelio paucis verbis expressit cū dixit Ego sū via/veritas/& vita. Porro & rationales creaturæ, simplicesq̧ intelligentię/summę illius rationis & intellect⁹ ratione͂ omne͂, intellectum, mēte͂mq̧ superātis, pro captu suo participatione͂ accipiunt: tantūq̧ fas est ijs qui beatitudinis sunt capaces/ad celsiora conscendere: quantum summus ille radius participabilem se reddiderit. Admiranda est insuper in his rerum ordinibus mira contrariorum vnio quia quod vni minime conuenit alteri naturale est. Videmus enim venenum animantibus quibusdam salubre esse: hominibus vero mortiferum. laudabilis est mundus ex ipso rerum opifice, qui tantam harmoniam atq̧ concordiam ex ipsa cōtrarietate effecit.

¶Cap.III. De Angelis.

IGitur solus existens sine principio deus: ante mundi consti=
tutionem spirituales intelligẽtias ex nihilo ad esse deduxit:
lucis capaces ac bonos illos creans: preclarasq; proprietates
eis tribuens. horum substãtia intellectualis est semp mobilis
suę potestatis arbitrioq; libera: icorporalis/dei ministra: per
gratiã non natura immortalitatẽ consecuta. Qui licet dimen
sione quãtitatis nõ constet, spiritalib⁹ tamẽ termin⁹ est finitus. nam & agit &
patitur. Verũ in eis tanta est puritas ac simplicitas, vt se inuicem sine vlla lę=
sione cessioneve/ alterutri⁹ penetrare possint substãtias: queadmodũ cęreorũ
lumina in vna domo cũ multa sint: integra tamẽ atq; pfecta aperta inter se dis
cretione separanť. Hui⁹ substãtie specię solus creator agnouit. Dicunť etiã se
cunda lumina intellectualia, eo q; ab ipso primo lumine principio carente/ lu
cis radios in se recipiãt. Ex his quidã ad id prolapsi sunt, vt in se diuinã effigiẽ
corruperint, dei similitudinẽ supbe appetentes: cũ et ipsi iam prę cęteris mul
ta claritate donati essẽt: quapropter in iudiciũ magni dei vinculis ęternis sub
caligine sunt reseruati: quorũ natura cũ in nullo sit mutata, id solũ elaborant
vt in hoĩes sue malitię virus euomãt, illos ad peccatũ prouocãtes: tum nociuis
imaginib⁹: tum phãtasmatib⁹: nõnunq̃ etiam diuinationibus/& incãtationi
bus: quantũ hoc illis ad probationẽ bonorum & confusionẽ reproborum permise=
rit Deus. Eorũ vero qui suũ seruauerũt principatum ordines, in trinas distin=
guũtur Hierarchias, vnaquaq; trinũ continẽte ornatũ. Et prima quidẽ Sera= Tres
phin/Cherubin/Thronisq; perficitur. Secũda dñationes, virtutes, ac potesta Hie=
tes continet. Postremo tertia in fine cõstituta principatib⁹, archangelis, ange rarchię
lisq; completur. Ex quibus constat beatissimos spiritus & statione differre &
illuminatione. Sine inuidia tamẽ susceptũ lumẽ/ supremi (quãtũ fas est) se=
quentib⁹ fundũt. Sortiũtur autẽ noĩa ex ipsis ministerijs. Nã Seraphin ij di=
cuntur qui deo iugiter inhęrẽt quasi ardẽtes. Cherubin multitudo sciẽtię siue
multorum oculorum interpretať. Thronorum vero nomine altissimarũ sedium/atq;
eleuatarũ ratio designatur. At dominationis appellatione cẽsendi sunt q nul=
lam nouerint aliquando seruitutẽ. Porro virtutes virilem quandã fortitudinẽ
atq; incõcussũ robur designãt. Eniuero potestatũ vocabulũ: cœlestẽ spiritua
lẽq; potẽtiã significat. Cęterũ principat⁹ duces aliorum sunt pcipua quadã digni
tate pollentes. postremo Archangeli, angeli diuini nutus peragunt officiũ: vt
sacer sancti Euãgelij narrat cõtextus, in eo maxime loco vbi nostrę reparatio
nis sacrosanctę virgini deiparę annũciatur mysteriũ. Horum omniũ pręcla
ras pprietates differẽtesq; statiões si quis altius rimari appetierit, diuiniloquũ
Dionysiũ, sacrumq; Damascenũ cum pietate ac reuerentia perlegat: ex quib⁹
quę superius dicta sunt, maxima p parte sunt expiscata. Depinguntť autẽ nõ
nunq̃ corporali specie apud sacram scripturã quasi humana forma sint pditi:
q; mente vigeant, sintq; semp intento animo ad diuinos fulgores hauriendos.
Nam & oculos habere describunť: ob lucidã qualitatẽ diuini luminis suscipiẽ
di. nares insuper/aures/gustus/tactus/palpebras/supercilia/dentes/humes
ros/ac cętera huiusmodi dicũtur habere/ob diuinã & simplicẽ pspiciendi di=
gnoscendiq; cunctas res claritatẽ. Insup illud operępreciũ fuerit aĩaduertẽdũ
ad hunc locũ hęc idcirco de angelis esse adducta, vt suã quisq; dignitatẽ agno=
scat atq; angelicę particeps effectus dignitatis, veterem peccati vilitatem per=

horreſcat, atq; ex eorũ contemplatione rerum omniũ opifex magis ac magis laudetur. ſed de beatiſſimis inuiſibilibuſq; ſpiritibus ſatis ſit dictum. noſſe tñ ſufficiat quaſdam eſſe inuiſibiles beatiſſimaſq; virtutes: quarũ cuſtodię homo traditus eſt: bona vero noſtra opera animaſq; deo dignas in ſupremã curiam ſub uehunt: nunc ad viſibilem creaturam cognoſcendã pergamus.

¶Cap.IIII. De Opere ſex dierum.

IN principio itaq; creauit Deus cœlũ & terram: omnẽq; viſibilem creaturã. Et primo quidẽ cœlum (quod firmamẽtum dicitur) ac quatuor elementa. Ignem videlicet/aerem/aquã & terram, non ex ſubiecta materia: ſed ex nihilo fecit. Alia vero quę in eis ſũt: vt aĩalia/plantę/ ſemina & cętera huiuſmodi, ex ipſis quatuor elemẽtis ſunt compoſita. Quę omnia ſenario dierũ numero (ad perfectionẽ deſignãdã) digeſta eſſe ſcripſit Moſes/ geneſim demonſtrans. Prima etenim die fecit Deus lucẽ & omnẽ angelicam creaturã (de qua ſuperius dictum eſt) Lucẽ a tenebris ſeparans: dieiq; nomine impoſito lucẽ deſignãs: tenebras vero nomine noctis: cõpletuſq; eſt dies primus, quẽ vnum vocat Moſes. Deinde firmamentum in medio aquarum fieri pręcepit, aquas quę ſub firmamẽto ſunt ab his quę ſunt ſupta, diſcernẽs. Quo etiam nomine oẽs voluit cœlos deſignari, motum cuiq; conuenientiſſimũ tribuens: de quibus paululum tractãdũ eſt.

Decem cœli et eorũ motus: et noĩa.

Tradunt Aſtronomi experientia cõpertum decem cœlos eſſe propter eorũ motus oppoſitos. Nam & firmamentum quod octauũ eſt, tribus aiunt circũuolui motibus: ex quo manifeſtum eſt duos eſſe ſuperiores. horum ſupremũ ſphęra prima ſiue primũ mobile dicitur moueturq; quotidie ab oriente in occidentẽ. xxiiij. horis oẽs inferiores ſphęras violento motu ſecum rapiens. Secundũ mobile ſiue cœlũ aqueũ ab occidente in ortu proprio motu curſum trahit in. cc. annis gradu vno minutis. xxviij. Octauũ quod firmamentũ dicitur, ſtellis innumerabilibus decoratũ eſt/ moueturq; motu triplici. Cęteri vero ſeptẽ inferiores a proprijs planetis quibus ſinguli decorãtur, nomia ſortiũtur, vocaturq; ſeptimũ/Saturni cœlũ. Sextũ Iouis. Quintũ Martis. Quartũ Solis. Tertiũ Veneris. Secundum Mercurij Vltimũ Lunę. Hi oẽs cœli duobus polis pręcipuis circũuoluũtur: quorum alterũ arcticũ: ideſt borealem: alterũ antarcticũ ideſt auſtralem Aſtronomi dixere. Motus inſuper eorũ continu⁹ eſt & regularis: vnde ſemp̃ a terra ęqualiter ſtellę diſtant. Sol tamẽ linea ecliptica, per ſingula ſigna terrã ambiens/ aliqñ propinquior: aliquãdo remotior nobis apparet. Nẽpe pręter illos quos nuper dixim⁹ polos, deſcribũtur & alij duo qui Zodiaci poli dicunt̃ per. xxiij gradus & dimidio ab alijs diſtantes: ſuper quibus reliqui oẽs cœli oppoſito motu voluũtur: quapropter ſingulis mẽſibus vnũ ex duodecim ſignis ingrediens noctes aut breuiores aut longiores efficit.

Proprietates cœlorum

Horum natura minime fluxibilis eſt: Idcirco nihil corruptionis patiuntur. Stellę etiam in eis fixę eandem cum ſuo cœlo naturam habent. Qui cum ab elemẽtis nihil accipiant: ex ſua forma ſubſtantiali ſunt compoſita: & quantum ad ſuam naturam ſpectat corruptioni obnoxij, nihil enim pręter deum natura incorruptibile. Sed quia vt dictum eſt, minime fluxibiles ſunt: nec potentiorem formam habent contrariã, ab aliquo agente naturali corrumpi nõ poſſunt. nihil inſup caloris aut frigiditatis: põderis aut leuitatis ſuſcipiũt. Quorũ omniũ rationes ab Aſtro-

nomis potius inuestigandę sunt q̃ huic operi inserēdę. Reliqua persequamur. Tertia die congregatę sunt aquę, quę sub cœlo erant in locum vnum, & apparuit arida: quā deus vocauit terram: congregationē vero aquarum mare. Prius enim q̃ fuissent aquę in locum vnum congregatę, totam terram occupabāt: in quibus, vt quidam aiunt, nihil soliditatis erat, sed (vt nunc in nubibus fieri videmus) ad modum vaporum super terram eleuabātur. At postq̃ solidatę sunt aquæ naturali inclinatione suum centrū petunt. Dicunt quidā aquam dei dispensatione a terra eccentricā esse sphęrica rotunditate semper permanente natura. Estq; frigida & humida lympida & clara: sed ob aliorū elemētorū mixtionem efficitur turbida. Terra autē remanente arida iussu dei produxit hęrbam virentē & lignum pomiferum: vnumquodq; iuxta genus suum semen producens, quo terra redderetur ornatior & creatoris virt⁹ mirabilior appareret. Nō enim per temporis interualla aut iactato semine suos fructus ꝓduxit, sed statim maturos omniq; suauitate refertos. Huius natura frigida est & sicca. humiditatibus tamen aqueis immixta omnino impura est. habet etiam metalla, flumina/lapides & cętera necessaria: sicq; constituta est, vt totius vniuersi centrū ipsa sit. Est etiā sphęricę figurę sicut & cętera elementa, immobilis super suo centro consistens: elementum est omniū grauissimum. Nam cū quatuor sint elementa, vnumquodq; pro leuitate aut grauitate superius est aut inferius. Et ignis quidē supremum obtinet locum: ob suæ substātię puritatē ac leuitatē: estq; eius natura calida & sicca, clara & subtilis: cui⁹ sphęrā cœlū Lunę ambit ac circundat. Secundū locum possidet aer: qui sui natura/substantia est clara: transparens & pura/calida/& humida. calida: vt igni non contrarietur. humida: vt aquæ conueniat ac siccitati huius obsistat. hunc in triplicem regionē partiuntur philosophi. Harum suprema igni coniuncta est plus ęquo calescens: in qua ignitę impressiones generari consuescūt: media vero frigida est quippe quæ nullos solis radios recipiat: quā ferunt habitationē esse dęmonū semper turbida: in qua impressiones aquosę: vt grādo, nix, pluuia & cętera huiusmodi fieri solent. Postremo infima regio calida est & humida: caliditatem quidē tum ex reflexione radiorum solis recipiens: tum ex sua natura: frigiditatem vero ex vicinitate aquę: ac, vt dixim⁹, sua natura: in hac ros & pruina generanť. ¶ Quarta vero die Solem & Lunā, cęteraq; sidera cœlo adhęrescere fecit: vt essent in dies & annos, mēses & tempora, & illuminarent terram. Hic tamen animaduertendū est Solem proprium habere annum, qui trecētis sexaginta sex diebus completur. At Luna vndecim minus cursum suum peragit. Singuli autem Planetę motu suo annū faciunt. Et Mars quidē duobus mensibus: Iuppiter duodecim: Saturnus vero triginta, cursum perficiūt. Reliqua vero ab Astronomis perscrutanda. modicum enim vtilitatis affert horū agnitio. ¶ Quinta die volatilia omnia ac natantia cōposuit deus, vnicuiq; masculo ad proprium genus propagādum parem tribuens fœminā. Eaq; sic disposuit: vt essent volatilia in aere: natantia in aqua. Quarum omniū tantę sūt species: vt si quis eas voluerit sermone explicare, seipsum derideat necesse est. Ex multis tamē pauca describenda sunt. Volatiliū em̄ siue volucrum alię rapaces: vt aquila/accipiter/milu⁹/gryphus/herodius. Quędā vero māsuetę sūt vt columba/turtur/perdix/passer. Alię autem solitudinibus delectantur: vt bubo/vlulę/ & cętera huiusmodi. quorum ꝓprietates physici descripserunt.

De terra & ei⁹ natura.

De igne & ei⁹ natura.

De aere & ei⁹ natura.

Aeris tres partes.

De singul' motib⁹ cœlorum.

¶Sexta die quadrupedū genus,ac omne reptile constitutū est super terrā:hominem etiā eadem die ad imaginē & similitudinem suam fingens:id est rationalē ac intellectualē.Et corpus quidē ex limo terrę cōposuit,animā vero ex nihilo rationalē/intellectualē/pulchrā/ac spiritalē effinxit:liberū nihilominus suę volūtatis arbitriū illi relinquens.

Diffinitio aię. Est eñ anima principiū substantiale motus & quietis,liberū habens voluntatis delectū:incorporea/inuisibilis/immortalis/insigurabilis/beatitudinis capax/vertibilis:id est mutabilis ad bonū siue & malū.Quę oīa nō natura cōsecuta est,sed sūmi opificis indultu & gratia,cuius pręcipuę tres describūtur potētię:intellect⁹ videlicet,ratio,& voluntas.Harū duę:scilicet intellectus & ratio,spiritales sunt:nullo indigentes

Aię triplex potentia. organico instrumēto ad suas operationes exercendas.Tertia vero & spiritualibus potentijs & corporeis : atq; vt suū imperiū exequātur,& agit & impellit sensibus corporeis,vt instrumento vtens:ipsa vero a nemine cogi potest.Ex quibus patet voluntatis dignitas & excellentia.Preterea nosse oportet triplicem esse animā:vegetatiuam scilicet,sensitiuā,& rationalem.

Vegetatiua. Vegetatiuę propria actio,est eas res quib⁹ inest nutrire,augmentare,vegetare:& hanc habent plantę & semina.

Sensitiua. Sensitiua vero non solum vegetat aut augmētat,verum superiorem locum obtinens,scd̄m quinq; sensus corporeos operari dignoscitur.

Quinq; sensus. Sunt enim quinq; sensus:visus/auditus/olfactus/gustus/& tactus:vnoquoq; proprio scd̄m hui⁹ animę cooperationē fungente officio:& hęc in brutis inest.

Rōnalis. At rationalis omnes in se cōplectens,& vegetat,& sentit,& ratiocinatur,& intelligit:Cōmunicatq; scd̄m altricem augmentationem & seminariā plantis,cęterisq; rebus quibus vitę seminariū inest.Rationis expertibus in his cōmunicat quę sunt scd̄m appetitum/iram/cōcupiscentiā/atq; motū localem. Porro incorporeis & intellectualibus naturis intellectu ac ratione coniungitur.Agit eñ nō tm̄ vt praecedentes mediante corporeo organo:sed & sine his est ratiocinās/intelligēs/discernens singula/virtutes persequēs/pietatis culmen attingens.¶Diuiduntur etiā animę potentię in rationalem & irrationalem:id est in sensum & mentem.Irrationalis pars quę & vitalis dicitur/& seminaria & generatrix,naturę magisq; rationi obedit.Ea vero quę appetit⁹ nomine siue irascibilis & concupiscibilis vocatur,rationi subiacet: volūtate illam ad opus mouente.Sunt & alię potentię,proprietatesq; animę: de quibus

Ioseph⁹ ij. nunc supersedemus.Facto itaq; ex corpore & anima hoīe,appellatum est nomen eius Adam,eo q; ex terra rubra esset factus.Apud Hebręos eñ(vt ait Iosephus)rubram terram designat.Et sic septimo die compleuit deus oē opus

moralis eruditio quod patrarat:benedixitq; diei septimo,vt ample satis in libro Geneseos continetur.Per hęc nobis insinuans post huius vitę laboriosa certamina,requiem nobis esse promissam.Dies enim septimus completionem operis in sacra scriptura plerumq; significat:vel vt nonnulli volunt:compleuit die sexta opus suum addito septimo:quod Sabbatum dici & esse voluit:quia mystica prę cæteris benedictione & sanctificatione eum donauit.Vnde & dies iudicij,quia post septimam sabbati ventura est,octaua in scripturis dicta est,quasi septem

Exhortatio. tm̄ praecesserint.Dies quoq; resurrectionis Domini,cum post tot dierum milia ventura esset,octaua dicta est.Hunc igitur diem colamus,atq; in eo bonis operibus vacemus,attendentes illum ad laudes dei exequendas nobis esse concessum.In hac etiam die requieuit Deus:non quasi operādo lassus:sed ab vni=

uerso opere requieuit, quia nouam creaturā facere cessauit. Nā semper operatur Deus administrationem eorum generum, quę tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus (vt ait Augustinus) causa subsistēdi est omni creaturę. Omnibus igitur ita peractis, cęteris animantibus quę mouentur super terrā, prętulit Deus hominem, in paradiso voluptatis illum collocās, vt operaretur & custodiret illum.

Cap. V. De Paradiso terrestri.

De loco paradisi terrestris.

DLantauit autem Deus paradisum voluptatis ad orietalē plagam. Est autem paradisus locus in oriente omni terra celsior, vsq ad concauum Lunæ pertingens, cuius vocabulum in Latinum ex Gręco vertitur / ortus. Porro Hebraice edem dicitur quod in nostram linguam voluptas interpretatur, sicq vtrūq iunctum, voluptatis ortum significat. Est insuper omni genere ligni, & pomiferarum arborum consitus / habens etiam & lignum vitę: nō ibi frigus / non ęstus: sed perpetua aeris temperies / omnis odoris suauitate refertus, vniuersęq pulchritudinis ac venustatis excedens intelligētiam: locus omni germinatione florens, in quo & lignum vitę plantatum est: subtilissimi etiam aeris atq purissimi, splendidus, lucis plenus. Demum nulla in eo aeris aut hyemis asperitas / nullisq pluuijs aut imbribus obnoxius. de quo cecinit Poeta Ouidius. Ver erat æternum placidiq tepentibus auris: Spirabant Zephyri natos sine semine flores. Mox etiam fruges tellus inarata ferebat. Nec renouatus ager grauidis carebat aristis. Ex cuius medio fons prorumpens, totum nemus irrigat, diuiditurq in q̄tuor nascētia flumia. Nomen vni Phison per Indiam fluens, late in pelagum se diffundit. Nasciturq in eo aurum optimum atq bdellium, & lapis onychinus. Alteri nomen est Gion, quem Aegyptij Nilum vocant, terram Aethiopię circundans. Tertij vero nomen est Euphrates, qui defluit in mare rubrum. At quarti nomen est Tigris, cōtra Assyrios rapidissimo cursu vadens: Locus profecto dignus, quem incoleret homo ad imaginē dei factus. Ex huius descriptione paradisi satis potest animaduerti Deum pro sua benignitate similitudinem cœlestis patrię, in nostro voluisse orbe exprimere. Huius nempe hæreditas ad nos spectat, quia non ad laborem creati sumus, sed ad quietem: atq illius paradisi in sacra scriptura nobis familiare, vicinumq præponitur exemplum: vt illuc virtutibus bonisq operibus redire maturemus: a quo per peccatum dilapsi sumus. Est eñ animę ordinata integritas, eiusq medietas designata per lignum scientię boni & mali: quod in paradisi medio describitur plantatum: quę a quatuor fluminibus de paradiso egredientibus irrigationis incrementum accipit, cum per prudentiam res agendas discretione moderatur / aduersus voluptates temperātia vtitur / fortitudine prosperitates aduersitatibus æquat: iustitia insuper vnicuiq ius suum tribuit. Hęc sunt quatuor flumina, cordis paradisum irrigantia: quorum alluuione fœtus optimos terra nostra producit. In hoc etiam loco Dei præcepto cuncta animantia sunt adducta: vt singulis Adam nomina imponeret. Vocauitq cūcta animantia nomine suo: quod vsq ad linguarum diuisionem mansisse, narrat sacer Hieronymus. At cum inter ea homini simile nihil inueniretur: quod eius societatis posset fieri particeps, ipso dormiente, ex eius costa mulierem finxit Deus, quam tribuit ei sociam, vt viro affer

Damascenus.
Ouidius.
Phison
Geñ. ij.
Gion.
Euphrates.
Tigris.
Hic paradisus.
Moralis eruditio.
Formatio mulieris.

ret adiutorium. Tantumq; est huius rei mysterium, vt omnem humanum fugiat intellectum. Nam cum sic naturales rerum cursus a summo opifice legibus temperentur, vt suos minime excedãt terminos: adeo q nec potest etiã voluntas mala iustos limites rerum transgredi: elementa etiam sic suum ordinem/vim/& qualitatem seruant: vt quid/quodq;, vel non quid de quo fieri sciatur, mirabili tamen nouoq; modo, vt suam ostenderet potentiam, prẹter naturam de viro mulierem effinxit. Fuit igitur hẹc mirabilis mulieris formatio: sed illa decepta a serpente genus humanum non modica iniuria affecit. Nam inanis gloriæ cupida sic postero semini venenũ propinauit, vt a morte nemo fuerit alienus. O quãtum hẹc momentanea gustus delectatio nocuit! O fallaces serpentis blanditias, quibus allecti primi parentes quietis perdidere solatium. O lubricam & caducam hominis cogitationem, tum quia vita destitutus est/miserq; effectus, cum se perpetuo victurum/regnaturumq; arbitrabatur. Non igitur efficiamur inanis glorię cupidi, nõ cõcupiscẽtes noxia & caduca. Cõcupiscẽs enĩ primus hõ visibilia/inuisibiles virtutes amisit: & per oculũ corpis pertulit prẹdã cordis/tristitiã grãdẽ ex modica voluptate reportãs; Habet enim hoc voluptas omnis:

Boeti⁹.

Stimulis agit fruentes/
Apiumq; par volantum
Vbi grata mella fudit
Fugit/& nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Cur Eua dicta sit.

Tristes vero voluptatum esse exitus quisquis libidinum suarum reminisci volet, facile intelliget. Ad custodiendum ergo cordis munditiam exteriorẽ, quin q sensuum disciplina seruanda est. Vocatum est autem nomen mulieris Eua: id est omnium viuentium mater.

¶ Cap. VI. De Homine.

Damascenus lib. ij. Dotes hois nouiter creati.

Creatus igitur Adam (vt testantur Historici) in agro Damasceno/mox triginta annorum perfectionem habuit. Nam fecit illum summus artifex puritatis participem/fortitudine prẹditum/prauitate carentem/rectum/iocundũ/omnis metus expertem/virtutibus clarum/bonis omnibus ornatum/Angelum alterum/adoratorem mixtum/natura insontem/voluntate liberum: id est & in bono proficiendi & manendi, potestatem habentem: secundum vero delectum voluntatis peccati susceptiuum. Habuit etiam in statu innocentiæ non solum Dei cognitionem: verum etiam & omnium creaturarum quanta illi satis erat ad humanæ naturæ regimen & gubernationem. Ea vero quæ naturali hominis studio cognosci non possunt/aut ad humanæ naturæ vtilitatem minime pertinent: sicut sunt cogitationes hominum/futura contingentia/& cætera quæ nullius sunt momenti, prorsus ignorauit. Ipse insuper primus homo hora prima diei formatus est in agro Damasceno (vt superius dictum est) hora tertia in paradiso voluptatis constitutus fuit. Sed cum esset serpens cunctis animãtibus callidior, primo mendacio mulierem seduxit: vt Dei præcepta contemneret/omnem foelicitatem ac diuinitatem promittẽs, ligni vetiti gustatione. Quod cum oculis pulchrum cerneret/suaueq; gustu, viro statim edendum tradidit: sicq; fa

Quę fuit Adæ añ pctm̃ scientia. Vbi & q̃ hora forat⁹ ẽ Adam.

ctum est, vt ambo Dei mandatum trangressi, mox se nudos esse cognosce= rent: malorumq; cōscij ficus folia sibi in tegimen consuerunt. Sed & beneficio rum & immemores & ingratos, diuina punitio mox secuta est. Nam præter mor= mortis miseriam/& infinitas ærumnas: quibus addicta est humana conditio de paradiso Deus ipsos delinquentes eiecit. Eorum autem præuaricatio die sexta mundi circa meridiem facta est: expulsio vero de paradiso circa horam nonam. Estq; eis post peccatum huius loci aditus interclusus. Septus est enim vndiq; rhomphea flāmmea: id est muro igneo accinctus, vt ad cœlū vsq; iūga= tur illius incendium. Cherubin quoq; id est angelicum presidium arcendis spi= ritibus malis eo in loco constitutum est, vt homines flāmę/angelos vero ma los boni spiritibus propellant, ne cui carni vel spiritui additus pateat. Ferunt quidam nouum hominem Christum post multas annorum reuolutiones ea= dem die id est. xxv. die Martij. viij. Kal. Aprilis hora sexta crucifixum/eius= demq; peccati debitum soluisse/ipso circa nonam expirante/Latroni paradi= si aditum reserasse, vt eo labores & dolores nostros portante, contraria con= trarijs curarentur.

Preuaricatio primorum parentū. Primū eorum tē= gmen. vltio diuina. Qua hora Christus mortuus.

Cap. VII. De prima ætate.

Adam igitur ex primo horto voluptatis in agrum miserię la= borum ac dolorum translatus, contemplationis voluptatem cum carnali delectatione commutauit: cognouitq; vxorem suam Euam, ex qua anno. xv. vitę sue natus est Cayn & ei⁹ soror/atq; vxor Calmana. Deinde post annos alios. xv. na= tus est Abel & soror eius/atq; vxor Delbora. Et in his duo= bus ortum habuere duę ciuitates secūdum Augustinum. Vna est sanctorum, quę peregrinatur in terris, & futurū habitaculū expectat i cœlis sine fine mā= surum. Alia reproborum est, quę hic mansionem constituit nullam, futurorū spem habens, terrenisq; rebus semper inhians. Fecerunt eñ(vt ait Augusti= nus) ciuitates duas amores duo/terrenam amor sui/& contemptus Dei: Cœ= lestem vero amor Dei, & contemptus sui. Priorem ędificauit Cayn omni ma= litię deditus. Secundam constituit Abel iustus ac iustitiam colens, fuitq; pri= mus martyr in Ecclesia Christi: pro iustitia sanguinem fundens. Hunc etiam in testimonium iustitię adduxit Dominus Iesus cum Iudęos peccati accusaret dicens. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est ab Abel vsq; ad Zachariam filium Barrachię, quem occidistis inter templum & altare.

De duplici ciuitate sanctorum & reproborum. Abel primus martyr.

Cap. VIII. De Interfectione Abel & malitia Cayn.

Cayn hominum nequissimus, & ad lucra semp intentus, aua= ritię semper deseruiēs: primo terram colere docuit: ex hoc si= bi sperans in futurum prouidere. Abel vero iustus obsequēs Deo/factus est pastor ouium. Cum igitur eorum vterq; de suis laboribus oblationes Deo immolarent, essentq; Abel sa= crificia grata coram Domino. (Offerebat eni lac & primoge= nita gregū.) Cayn vero fruct⁹ quos habebat, deteriores: Tact⁹ inuidia Cayn fratrē iustū malitiose iteremit. Propter qđ maledict⁹ a Dño, ac miam Dei cō= temnēs/vag⁹/gemēs/& tremēs/effect⁹ est sup terrā. Hic insup dolose & ma= litiose viuēs/rapinisq; ac violētia opes cōgregās, suos ad latrocinia inuitabat,

Cayn menſuras & limites inuenit.

Primus fertur adinueniſſe menſuras/ſtateras/& pondera/terriſq terminos primus poſuit: atq homines ad calliditatem & fallaciam erudiuit. Primus inuidit ꝓximo: fratri ſcilicet Abel, quē in agro Damaſceno fraudulenter interemit. Primus ciuitatem ædificauit, quam mœnibus circumdedit, vt homines male agentes, in ea ſe tuto defenderent. Profugit enim poſt ſcelus homicidij perpetratum ob diuinam indignationem ad orientalem plagam: in qua conſedit in regionem Edem. Cognouitq vxorem ſuam quæ peperit

Enos. geñ. iiij Iareth. madiel. Mathuſael. lamech

Enos, ex cuius nomine ciuitatem fundauit, eam Enochiā vocans, intra quā ſe continuit rapinas (vt dictum eſt) & homicidia exercens. Porro Enos genuit Iareth, qui genuit Madiel, ſeu (vt alij volunt) Maniel: cuius filius fuit Mathuſael, qui genuit Lamech, qui vxoribus ſuis diuinam vltionem ſeptuplum fuiſſe in Cayn propter homicidium fratris vaticinatus eſt. Alios etiam filios ac filias habuit Cayn, quos prætermiſit ſcriptura: nam illos tm̄ voluit deſcribere, vt diuus Auguſtinus teſtatur: quos ſuſcepti operis ratio poſtulauit. Atq vt idem Auguſtinus libro decimoquinto de Ciuitate dei ait, Progenies ex Adam per Cayn ſceleratum nouenario numero finitur, quo peccatum ſignatur, & ipſe numerus fœmina clauditur, a quo ſexu factum eſt initium peccati: de quibus etiam infra dicetur. Septem enim peccata cō

De ſeptē peccatis Cayn.

miſit Cayn. Primum, quia non recte inter ſe & Deum diuiſit. Secundum, quia virulenter & fallaciter inuidit. Tertium, quia cum dolo & malitia ſuas operationes exercuit. Quartum, quia fratrem innocentem procaciter & fraudulenter occidit. Quintum, quia primus in terra ſuperbiuit. Sextum, quia deſperauit. Septimum, damnatus pœnitentiam recuſauit. Ideo ſeptu-

Cayn occidit a Lamech.

pla in eum diuina vltio deſęuit. Occiſuſq eſt a Lamech viro ſagittario, ac Dei nutu luminibus orbato: qui cum venatum pergeret ductu cuiuſdā adoleſcentis prędę auidus, Cayn feram putatum, ſagitta interemit: quod cum didiciſſet Lamech, adoleſcentem etiam verberibus interfecit. Natus eſt autem Cayn primus inter filios Adæ, vt oſtenderetur ꝙ in Adam tota humani generis maſſa damnata eſt: & dum quis ex ea vas ſanctificationis efficitur: non natura, ſed Dei miſericordia prouenit. Opera filiorum Cayn palam indicant, a qua radice proceſſerunt, & ad quam pertineant ciuitatem. Per

Allegoria.

hos etiam, Cayn ſcilicet & Abel, duos populos intelligi voluit Iſidorus, Iudaicum ſcilicet natu maiorem, & Chriſtianum, minorem. Maioris ſacrificiū de terrenis operibus reprobatur. Quāuis enim Iudęi carnalia ſacrificia recte fecerint, tempus tamen noui teſtamenti a tempore veteris non diſtinxerunt, hactenus velamen ſuper faciem habentes, in lectione veteris teſtamenti, quam carnaliter interpretantes ſpiritum non recipiunt, vſq hodie maledictionem diligentes, vagi/diſperſiq in gentibus/ profugiq a terra promiſſionis, tum ſpiritualis, tum elemenarris, quę eſt Hieruſalem, gemēteſq ac trementes ob multitudinem petſecutorum, quibus abundat terra eorum. Pręterea ꝙ in hoc capitulo ſeptenarius numerus frequens eſt: ad id mihi pertinere videtur quod Dominus in Euangelio dicit. Non dico tibi ſepties ſed vſq ſeptuagies ſepties, in quibus tum bonorum, tum etiam malorum deſignatur numerus. Nam ſeptenarius ducto vndenario facit. lxxvij. in quo oīmoda trāſgreſſio ſignat̃, q̄ tn̄ in Euāgelio dimitti ꝓmittit̃. Aiūt etiā ab Adā vſq ad Chriſtū gn̄ationes eſſe. lxxvij. ſcd̄m Lucā: qa ſeptia gn̄atiōe pct̄m̄ ſolutū eſt.

Et qui semel repperit in vita sua: nō eosdem cruciatus patietur in morte: quos in vita passus est: ita & Lamech: id est totius mundi peccatū Christi soluetur aduentu. Referebat quidam Hebręus .lxxvij. animas exisse de Lamech, quę omnes interiere diluuio.

Cap.IX. De Filijs Cayn, a quibus artes mechanicę inuentę sunt.

LAmech primus contra naturam & mores, bigamiā introduxit, binas vxores accipiens. Nomen vni Adach, & nomen alteri Selach, ex quibus (si Iosepho creditur) septem & septuaginta filios & filias suscepit. Ex Adach genuit Label: vel vt alij volūt Zabel, a quo pastoꝝ portatilia tētoria inuēta sunt, habitauitq; primus intra tabernacula. Ex eadē genuit Thubal, qui primus sonorum musicorum peritiam ad voluptatem pertinētem inuenit. Ex Salach genuit Thubalchain, qui ferrariam artem, & metallorū sculpturas repperit: oia hęc concupiscentię oculoꝝ accōmoda. Insuper & res bellicas mirum in modum exercuit: habuitq; sororem Noema, quę varias ac diuersas artes texturæ inuenit, concupiscentię carnis deseruientes. Insuper lanā & linum in fila deduxit, cum pellibus tm̄ antea vterentur homines. Et vt paucis concludā, omnes artes, siue scientię seculares mechanicę vel liberales / vel physicę humanę curiositati deseruientes, a filijs Lamech inuentę dicūtur. Cœlorum vero cursum, ac rerum cœlestium ornatum primitus inuenerunt: eaq; ne defluerent, quę tanto labore inuenta erant, columnis duabus insculpserūt: quarum altera lapidea, altera vero lateritia erat: credētes lateritia ab ignis virtute suas vendicari artes: lapidea vero vim posse propelli imbrium. Hęc fuere filiorum Cayn adinuentiones: de quibus Dominus in Euangelio. Prudentiores sunt, inquit, filij tenebrarum filijs lucis in generatione sua. Quis enim ignoret Cayn filios atq; operum eius sequaces / filios dici tenebrarum / nullū exhorrentes facinus / voluptatem omnes sectantes / nihil deniq; pretermittentes: quod ad hanc explendam necessarium existimant. Nam & ab Iabel de bigamia nato tentoria esse inuenta, superius dictum est: quę cum sint mutabilia instabilitatem voluptuariorum hominum figurant. Thubal vero vt nihil voluptati deesset, musicen repperit: de qua dicitur. Aures percanora musica tentat. Sed & Thubalchain execrandam ferrariam artem inueniens, finem voluptatis demonstrat: de quibus annuente deo postea dicemus, Hęc tamen interea principes attendāt, quibus tm̄ citharœdorum & histrionū cura est. Insuper & Ecclesiam dei passim cōculcari ab omnibus permittunt, atq; vtinam & ipsi nihil molestię sacrosanctę dei ecclesię inferrent. Aduersus hos inclamat Esaias Propheta, dum dicit. Vęh qui cōsurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad vesperam, vt vino ęstuetis. Cithara & lyra / & tibia / & tympanum / & vinum in conuiuijs vestris: & opus Domini non respicitis: & opera manuum eius non consideratis. Propterea dilatauit infernus animā suam: & aperuit os suum absq; vllo termino, Quinimmo vbi repētina describitur vltio & subitanea plaga a Deo hominibus immissa, annotatur tunc illis potissimum inflicta, cum voluptarijs actibus, corporalibusq; delicijs erāt intenti. Ad reliqua pergamus.

Thubal inuētor Musices.

Noema texturā inuenit & lanificiū.

Oēs artes physicę & mechanicę a filijs Lamech inuētę du ab⁹ columnis insculptę.

Exhortatio ad principes.

Cap.X. De morte Adam & generatione filiorum.

Mors & sepultura Adę. Adā filijs propheta uit.

Occiso igitur Abel / profugato ob scelus Cayn, filij sui mor te consternatus Adam multis tēporibus ab vxoris amplexu sese continuit: sed cum augendę prolis amor illum stimula ret: centū & triginta annos natus genuit Seth. Deinde alios mares & fœminas: vixitq annis. dcccccxxx. & mortuus est ac sepultus in valle Ebron sanctitate pollens. Prędixit etiā filijs suis spiritu prophetico venturū diluuium, per aquam: necnon & per ignē seculum omne periturū. Præcepta iustitię filios edocuit pręcipiens illis a consortio Cayn abstinendū: ne praua malorum conuersatione boni corrūperentur. Multis etiam annis suum peccatū luxit: in quo nobis exemplum peccata plā gendi reliquit: si tamē cœlum cōscendere cupimus. Atq vtinam nos multis criminibus obnoxij modico tēpore illum sectemur: qui tanto tamq diuturno planctu peccatū vnum defleuit. Qui em Adam pœnitentē ac lugentem sequi noluerit, illū peccantē arguere non poterit. Porro Seth. cxxx. annos natus genuit Enos. hic cœpit inuocare nomē Domini: alios etiam mares & fœminas genuit. Enos vero nonagenarius genuit Caynā, aliosq filios & filias: factiq sunt omnes dies Enos. dcccccv. anni & mortu⁹ est. Caynā quoq cū esset. lxxv. ānorum genuit Malalech: siue vt alij dicūt, Malalehel: deide alios mares & fœminas. Factiq sūt oēs āni qb⁹ vixit. dcccccx. āni & mortu⁹ est. Malalech vero sexagitaquinq annorum genuit Iarech: ac deinde alios filios & filias, vixitq ānis dcccxcv. & mortuus est. Iarech autē. clxij. annorum natus est Enoch, deo placens: factiq sunt dies Iarech. dcccclxij. āni & mortu⁹ est. Cui successit Enoch / cum deo ambulans ac placens ei per omnia, tulitq illū dominus de medio malorum ne malitia immutaret animū eius, raptusq est in paradisum venturus iterum in fine seculorū. Genuit autem post. lxxv. annos Mathusalē trecētis annis, genuitq filios & filias: vixitq in humanis. ccclxv. annos & non apparuit, quia tulit eum dominus. Porro Mathusalē cum esset. clxxxvij. annorum genuit Lamech aliosq mares & fœminas: factiq sunt oēs dies eius. dcccclxix. anni. Postremo Lamech. clxxxij. ānos natus genuit Noe: quem orbis consolatorē vocauit: vixit. dcclxxvij. ānis & mortu⁹ est. & i hoc finit pria ętas, principium ab Adam sumens: finem vero ab Noe. Fluxeruntq ab Adā vsq ad diluuiū anni. M.M.ccxlij. secundū nostram supputationem. Secundum Hebreorum vero numerum. M.dclvj. Est autem summopere animaduertēdum in hac generatione Seth, nullā fœminā nominari: quod aliter tamē in generatione Cayn factum est: ob hanc maxime causam quod a iustis viris nihil molle nihil tenerū, nihilq quod fœminā redoleat, expetendū sit: a quibus cum semper viris retia pręparentur / tanq a latronibus abhorrendū est. Porro hęc generatio denario numero constringitur, vt in filijs lucis decem præceptorum obseruatio demonstretur.

Enoch cur i paradisū raptus.

Cur i iustorum generatōe nō supputent fœminę. Cur iustorum generatio denario numero strigat.

Cap. XI. De Diluuio & fabricatione Arcę.

Noe igit cōsolator orbis cū esset ānorum. ccccc. genuit Sem, Chā & Iaphet. Sed cū essent hoies ad omē facin⁹ intenti, multiplicatiq essent valde sup terrā, in cōcupiscentijs suis exarserunt vxoresq speciosas timore dei posthabito duxerunt: ex quibus orti sunt famosi gigantes viri potētes, ad malū procliues, cōem hoim staturā proceritate excedētes. Ois etiam caro corruperat

viam suam naturā deprauādo & malitiam luxuriāq augendo. Quod cū Noe vir iustus in generationibus suis omnino detestaret, hosq pessimos hominū actus grauiter ferret, animū adiecit ad meliora deo legitimos tribuēs honores iustitięq præcepta semper obseruans. Ob quam causam ab ipsorum hominum internitione cum genere suo ereptus est. Nam cū decreuisset deus vniuersum gen9 humanū omnesq volucres ac bestias diluuio perdere, eorūq peccata vlcisci, solus Noe placens deo repertus est. Idcirco dei iussioni obtēperans Arcam de lignis tabulatis lęuigatisq. c. annorum spatio confecit. ccc. cubitorū longitudinem habentē: latitudinē. l. altitudinē. xxx. in qua & fenestra erat in cubito consummata. Ostium vero a latere deorsum positum erat intrinsecus & extrinsecus bitumine linita ne posset in eam aqua introire. In mansiunculas insuper & tristega eam diuisit, vt in vnaquaq ea quę saluanda erant cum tranquillitate possent habitare: ita vt in prima esset habitatio mansuetorum animalium: in alia immitiū: aliā autē possiderent homines cūm auibus & volucrib9 in alia vero quę ad victum erant necessaria erant reposita. Alio etiam modo fabricatam fuisse Arcam tradunt catholici doctores. Nam bicameratam in inferioribus: tricameratam vero in superioribus scripsere. Et vt Augustinus ait, in prima habitatione in inferioribus semel camerata erat Arca: in secunda sup iferiorē habitationē bicamerata: i tertia vero sup scdam tricamerata. Alij vero dicūt in inferiorib9 duas fuisse māsiūculas: & sic arcā fuisse bicameratā. harū iferior stercora suscipiebat: scda escas q̄ apothecaria dicebatur: in supiorib9 tricamerata erat: vbi hoies & animalia congrua distinctione cōtinebātur At vero q illius longitudo trecētorum fuerit cubitorū: latitudo veto quiquagitaa: ltitudo triginta: postremo cōsummatio vni9 cubiti mēsura termiata fuerit, non absurde ecclesiam significare voluisse, mihi visum est: in qua cū multo copiosior sit hominum malorum numerus q̄ bonorum, recte latior pars infima describitur. Nā et in hac postrema parte reptilia & quadrupedia, cæteraq quę immunda erāt, reposita fuerunt. Et vt ait Grego. videmus multos in ecclesia lasciuire: superbire: tertenis opibus inhiare / irasci / & rixari / & proximos lędere. Sed quia ecclesia tolerat eos vt conuertātur, quasi in Arcę latitudinę bestię / fuisse dicūtur. Videmus & alios aliena non rapere, illatam iniuriā ęquanimiter tolerare, rebus proprijs contentos esse, humiliter viuere: sed quia pauci sunt, angustatur Arca, habetq tunc triginta cubitos in lōgitudine. Sed & alios videmus etiam possessa relinquere, terrenis rebus nullum studium dare, inimicos diligere, carnē domare, & per cœleste desideriū contemplationis penna subleuari. Sed quia rari sunt, iam Arca iuxta cubitum ducitur: vbi homines & volatilia continentur. Sed quia nullus sine peccato est nisi ille qui cōceptus est sine peccato, in vno cubito Arca consūmātur: quia vnus est author & redēptor ecclesiæ sine pececato: ad quem, & per quem omnes proficiūt, qui se peccatores nouerunt. Omnibus igitur rite dispositis Noe cum filijs & vxoribus in Arcam introiuit: accepitq dei præcepto ex animalibus mundis septena & septena: ex immūdis vero duo & duo: escas autem iuxta vniuscuiusq naturę conuenientiam reposuit, vt inde genus hominum cęterorumq animātium ab inundatione aquarum saluaretur. Quibus ingressis post septimam diem, quæ fuit decimaseptima mensis secundi, tanta inundatio aquarum ruptis cœli cataractis terram inuasit, vt cubitis. xv. montes omnes, abyssus

arcę dispositio.

Primũ diluuiũ — aquarum superaret: factũq; est diluuium quadraginta diebus super terrã: quo consumpta sunt vniuersa animantia tam in hominibus q̃ in bestijs & volucribus solo Noe cum filijs ex hominibus: ex animalibus vero & volucrib⁹ quæ inducta erant in Arcã tantũ saluatis. Est autem summopere animaduertendum istud primũ diluuiũ idcirco inductum a deo, vt ab inquinamentis luxuriȩ quæ tunc homines & animalia possidebat, emundaretur terra. Secundum vero regnante auaritia, seculum ab igne finem accipiet. Nam aquȩ natura est quod maculatum est mundare: ignis vero rubiginẽ ab auro detrahere. Sunt qui arbitrantur hunc numerum quadragenarium quo pluuia inundauit, pœnitentiȩ tribulationẽ significare, de quo dictum est in euangelio ꝙ quadraginta diebus ieiunauit Dñs Iesus, sed & Moses & Helias figuram domini prȩferentes hunc numerum sacrauerunt. Constat enim ex quaternis denarijs: qui quaternus numerus stabilitatẽ denotare scribitur.

Margin: Causa diluuij. Secũdũ diluuiũ.

¶Cap. XII. De Iride & egressione Noe de Arca.

Recordatus est autẽ dñs Noe/ & eorũ quæ erant in Arca: diminutaq; est aqua post centũ triginta dies: stetitq; Arca sup mõtes Arath in Armenia septimo mense vicesimaseptima die mensis, egressusq; est Noe de Arca cum vxore sua & filijs vxoribusq; eorũ ac omnibus animãtibus quæ erant in Arca benedixitq; dñs Noe & filijs eius: quibus oĩa subiecit, prolemq; eorum multiplicauit. Ex quibus verbis considerem⁹ attentius homini subiecta esse irrationalia: ideo ĩ sacro libro Geneseos dicitur. Terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrȩ & super omnes volucres cœli: cum vniuersis quȩ mouẽtur in terra, nec vt ab hominibus timeatur homo dicitur: quia contra naturam superbire est/ ab ȩquali velle timeri. Idcirco patriarchȩ toti⁹ synagogȩ fundatores/ non imperatores/ nõ reges/ non principes/ sed pastores ouium nominati sunt: vt ex hoc appareat q̃ta debeat rependi ab hominib⁹ circa homines mansuetudo. Omnes enim nos ȩquales natura genuit: sed pro varijs meritis alijs alios dispensatio dei iusta, sed occulta, prȩponit: vt humana formidine peccare metuant qui diuina iudicia non formidant. Nõ autem prȩpositi ex hoc timore superbiant: in quo nõ suam gloriam, sed subditorum quȩrant iustitiam. non enĩ hominib⁹ sed bestijs dominãtur: quia ex qua parte bestiales sunt ea formidini substrati sunt. Prȩterea vt maior clementia dei in homines appareret, arcum pluuialem in signum fœderis hominibus tribuit habet autem hic arcus duos colores prȩcipuos, quibus duo iudicia reprȩsentãtur. Aqueum ergo prȩteritum diluuium reprȩsentat: ne ab hominibus timeatur. Igneum futurũ significat, quod valde timẽdũ est. Apparuerat tamen antea eo ꝙ naturalis res sit, sed tunc in signum fœderis nõ erat. Arcus hic qui & iris dicitur in cœlo positus est, vt sciamus ab eo nobis dari auxiliũ qui habitat in cœlis/ secundũ id quod in Psal. dicitur Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cœlis. Est deniq; hic arcus in nube rorida & concaua instar speculi ad solem se habente: que cum sit propter dispositionem guttularum tersa atq; polita: colores ex reflexione radiorum solis reprȩsentat: quemadmodũ ex resplẽdentia solaris luminis per vitrum aqua plenum in obiecto pariete vidẽtur solares radij.

Margin: Cur prĩ archẽpa stores ñ impato res dicti sint. Notanda vt cognoscat hõ cui prȩsit. De materia Iridis.

¶Cap. XIII. De Ebrietate Noe & maledictione Cham.

Greſſo igitut de arca Noe poſt diluuiũ, accidit illa famoſa ebrietas ipſi Noe. Cuius occaſione ipſe filijs videlicet Sem & Iaphet ꝑ honore paterno & honeſta verecũdia benedixit. Filio vero ſuo Cham pro irriſione & irreuerentia patris maledixit: factuſqꝫ eſt ſeruus ſeruorum Sem & Iaphet. Nam cũ impleta eſſent promiſſionis ad Abrahã repromiſſa tempora vniuerſum ſemen Cham a filijs Iſrael deletũ eſt. de quo inferius dicemus. Eſt tamẽ animaduertendũ Cham iſtum figurã Iudęoꝝ prętuliſſe: qui cũ patrem inebriatum cõſpexiſſet, verẽda eius ignominioſe nudauit ſic & Iudęi Chriſti mortem videntes irriſerũt illiuſqꝫ de virgine ſumptũ corpus charitate inebriatum, nudauerunt in cruce. Sed Sem & Iaphet / ideſt duo populi ex circũciſione & pręputio credentes, velamine operuerunt, nec viderunt sacramento venerãtes, paſſioniſqꝫ myſteriũ mirabili ratione aduerſus incredulos defendentes: fitqꝫ ille populus ſeruꝰ ſeruoꝝ omnibus ſubiectus & in oẽs termios terrę diſperſus. Sem vero biẽnio poſt diluuiũ genuit Arphaxat. Iſte Sem fert̃ fuiſſe Melchiſedech: qui primꝰ poſt diluuiũ cõdidit vrbẽ Salem quæ nunc vocatur Hieruſalẽ. De prędictis tribus filijs Noe / veraciter legũtur deſcendiſſe ſeptuaginta duę generationes. Quindecim ex Iaphet: viginti & ſeptem de Sem. De Cham vero trigita. Dominus Ieſus Chriſtꝰ. lxxij. diſcipulos deſtinauit: qui totidẽ linguarũ generibꝰ Euãgeliũ prædicarẽt. Et ex illis tribꝰ filijs Noe / eoꝝ pr̃e viuẽte, iuxta Philonis hiſtoriã, vigiti & quatuor mille cẽtũ virorũ nati ſunt, extra mulieres: q ſupra ſe tres habuiſſe duces narrant̃. ſ. Nembtoth, Iectan & Suphene. Nẽbroth, primꝰ regnauit ſupra gẽtes.

Allegoria.

In Iudęos

Sem q & a multis Melchiſedech dĩ

¶Cap. XIIII. De Nembroth & eius regno.

Rimus quidem Nẽbroth de filijs Cham, qui regnauit ſuper fratres ſuos: eruditus fuit a Ionico, quondã filio Noe ſapiẽte de quo Moſes tacet om̃ino. Hic poſt diluuiũ primꝰ aſtronomiam inuenit: et futuros quoſdã pręuidit euẽtus, maxime de ortu & occaſu quattuor regnoꝝ: de quibus Daniel propheta ſcripſit. Super filios vero Sem Iectã regnaſſe dicitur: ſed ſuper filios Iaphet, Suphene principatũ aſſumpſit. Arphaxat filius Sem, genuit Sale: Sale genuit Heber: & ab iſto ſecũdũ Ioſephũ, Hebręi denominati ſunt in dono illius. In diuiſione linguarũ ſola Hebręa lingua remanſiſſe deſcribitur: quę antea nõ Hebręa, ſed Humana dicebatur: qua om̃es cõmuniter vtebantur: quapropter hic de lingua Hebręa ſermo fiat. Eſt igitur ſciendum qꝫ tres ſunt liguæ ſacrę. Hebræa ſcilicet, Græca & Latina: quę in toto orbe excellũt. His enim tribus linguis ſuper crucem Domini, a Pilato fuit cauſa eiꝰ ſcripta. Vnde & propter ſanctarũ ſcripturarũ obſcuritatẽ: harum trium linguaꝝ cognitio neceſſaria eſt: vt ad alterã recurratur, ſiquã dubitationẽ nois vel iterp̃tatiõis ſermo vniꝰ ligue attulerit. Gręca aũt ligua iter cęteras gẽtiũ clarior habet̃. Eſt em̃ & latinis & oibꝰ linguis ſonãtior. Cuiꝰ varietas in quiqꝫ partibꝰ diſcernit̃. Quarũ prima dicit̃ Cœnodo / ideſt miſta ſiue cõis: qua oẽs vtunt̃. Scd̃a Attica videlicet Atheniẽſis, q̃ vſi ſũt oẽs Gręcię authores. Tertia Dorica, quã hñt Aegyptij & Syri. Quarta Ionica. Quita Aeolica: q̃ loquunt̃ Aeoles ſũt: & qa i obſeruatõe Gręcę ligue eiuſmõi certa diſcrimia ſũt, eoꝝ i locutiõe ſermo eſt multiplex. ¶Latinas aũt liguas q̃tuor eſſe dixerũt.

Nembroth. primus aſtronomiã inuenit.

Ionicus

Iectan & Suphene.

Sale.

Heber a quo Hebręi

Lingue tres.

Quatuor apud latinos lingue.

idest Priscā, Latinam, Romanā / mixtā. Prisca est / qua vetustissimi Italię sub Iano & Saturno sunt vsi, hoc tpe prorsus ignota hoibus, vt ex Sibyllinis carminibꝰ. Scđa dignosci pōt Latina, q̄ sub Latino cęterisq; Thuscię virginibꝰ latine sūt locuti. Ex q̄ fuerunt duodeci tabulę scriptę. Tertia Romana, q̄ post reges exactos a populo Romano cœpta ęst: qua Neuius / Plautꝰ / Enniꝰ / Virgiliꝰ, cęteriq; poetæ oēs: & ex oratoribus Gracchꝰ / Cato / & cęteri effulserūt. Quarta mixta, quæ post imperiū Latinis promotum simul cum moribus & hoibus in Romanam ciuitatē irrumpēs / integritatē verbi per solœcismos & barbarismos corrupit. Omnes autē orientis gentes in gutture linguā & verba collidūt, sicut Hebręi & Syri. Oēs mediterraneę i palato sermones feriūt sicut Gręci & Asiani. Oēs occidētes verba in dētibus frāgunt sicut Gallici Itali & Hispani. Syrus & Chaldęus vicinꝰ est Hebręo i sermone cōsonās in plęrisq; & literarum sono. Qua lingua autē locutus sit deus in pricipio mūdi dum diceret: fiat lux: inueniri difficile est. nōdum eñi erant linguę, item qua lingua insonuit postea hominū auribus, maxime ad primū hominem loquēs vel ad prophetas: vel dum corporaliter sonuit vox dicentis Dei. Tu es filius meus dilectus. ¶ Huic tamen quęstioni respondēt quidā curiosum esse: nec per scripturas legi: alij vero deum lingua Hebręa locutū firmant, quasi prima cęterarum fuerit atq; dignissima: quoꝝ opinioni assentire videtur Augus. in libro de doctrina Christiana: et quā etiā post resurrectionē manere asserit. Ea autē locutꝰ est Dñs Iesus cum in terris versaret̄. hac etiā vsa est beata virgo Maria, cetęriq; Apostoli: a qua & cętere deriuatę sunt. diuersis vero gētibꝰ creditur ꝙ eadem lingua deus illis loquatur, qua ipsi homines vtūtur. Loquitur autē deus hominibus non per substantiam inuisibilem: sed per creaturam corporalē. Per quam etiā & hominibus apparere voluit quando locutus est. Dicit etiā Apostolus Si linguis hominū loquar & angeloꝝ. vbi quęritur qua lingua angeli loquātur: nō ꝙ angeloꝝ aliquę linguę sint, sed hoc per exaggerationem dicitur. ¶ Tres supradicti duces in campum Sennaar formidātes diluuium conuenerūt: volētes turrim quę vsq; ad cœlos pertingeret ędificare: cuius altitudo quinq; millia passuum dicitur fuisse: latitudo vero cētū septuaginta quattuor: adeo vt prope eam aspicientes altitudo longe minor videbatur: & tunc labium eorum fuit confusum. & cum se mutuo nō perciperent, ab [illegible] extitit cessatum. et propter varietatem linguarum per diuersa mūdi climata fuerūt dispersi. Nam filij Sem Asiam. filij Cham Aphricam. filij vero Iaphet Europam obtinuisse dicuntur.

De vicinitate & diuersitate linguarū.

Qua lingua locutꝰ sit deus.

Qūo deꝰ hoibꝰ loquatur.

Qūo intelligit̄ dictum apl'i Si linguis hominum loquar & angelorum.

Turris babylonię ędificatio. & līguarū varietas

Diuisio filiorū Noe: et [illegible] eorū [illegible] proles

¶ Cap. XV. De Diuisione orbis.

ORbis in tres partes inęqualiter est diuisus. Asia quidē a meridie per orientem: vsq; ad septētrionem. Europa a septemtrione: vsq; ad occidentē. Aphrica vero ab occidēte: vsq; ad meridiem terminatur. Mediū ergo orbē solum tenet Asia: reliquum Europa & Aphrica. Asia ex nomine cuiusdā mulieris est appellata, quę apud antiquos imperiū tenuit oriētis. Hęc in tertia orbis parte disposita, ab oriente ortu solis: a meridie oceano: ab occiduo mari finitur: a septentrione Męotidi lacu: & Tanai fluuio terminatur. Habet autem prouincias multas & regiones: quarum breuiter situs & nomina expediam.

Hec sequēs cosmographia ex Isidoro desumpta est.

Asia nomen sortita est a muliere

Cap.XVI.De India & alijs partibus mundi, & earum deriuatione.

INdia est vocata ab Indo flumie,quo ex parte occidētali clauditur.Hęc a meridiano mari porrecta vsq; ad ortum Solis:& a septētrione vsq; ad montem Caucasum peruenit:habēs gentes multas & oppida.Insulā quoq; Taprobanē gēmis & elephantis refertam,Chrysam & Argirā/auro & argento fœcūda est:Filumq; arborem folijs nunq̄ carētem: habet & fluuios Gangen/Indum/& Yppanē illustrantes Indos. Terra Indię fouonij spiritu vberrima & saluberrima: in anno bis metit fruges vitę:hyemis & ęstatis potitur:gignit autem tincti coloris homines:elephātes ingētes/ Monocerota bestiam/Psittacū auem/Hebenum quoq; lignum & cinamomū/& piper/& calamū aromaticum/& Ebur/lapidesq; preciosos,Berillos & Cherisopressos, & adamantē,& Carbūculū/magnetes/margaritas,& vniones: quibus nobiliū fœminarū ambitio ardet.Isti sunt & montes aurei quos adire ꝑpter dracones & gryphos:& vniuersorū hominū mōstra impossibile est.In India fuisse quinq; millia oppidorum pręcipue narrat Solinus:in libro de mirabilibꝰ mūdi.Hāc primus Liber pater qui & Bacchus dicitur,suo imperio adegit.Maximi in ea amnes Indus & Ganges:minima Gāgis latitudo per.viij.millia passuū:maxima per viginti.Altitudo vero vbi vadissimus est mēsuram centum pedū excedit.In Gāge insula est populosissima:cuiꝰ rex.l.millia peditū:equitū.liiij.millia in armis habet. In India insuper habitāt Modrocsi:quoꝝ rex cccccc.millia peditū.xxx.millia equitū.viij.millia elephātoꝝ oībus diebꝰ ad stipendium vocat.In hac etiā Pigmei alięq; nationes passim habitāt.Sunt enī in hac mōstra diuersi generis/serpētes enormes:Leucrocata,Creale.tauri mirabiles/Māticora/Monoceros:anguillę tricenorū pedum:pomaria sexaginta passuū/harūdines imēsę/cęteraq; plura mirabilia.Parthia ab Indię finibus vsq; ad Mesopotomiā generaliter nominatur.Propter inuictā enī virtutē Parthorum & Assyria:& reliquę proximę regiones nomen ab ea traxerunt.Sunt enī in ea Aracusia,Parthia,Media,Assyria,& Persides:quę regiones inuicem sibi cōiunctę initiū ab Indo flumine sumūt. Tygri flumine claudūtur:locis mōtuosis & asperioribꝰ sitę:habētes fluuios Hydaspē & Ardē:sunt iter se finibus suis discretę nomina ex proprijs auctoribus ita attrahentes. Aracusia vero ab oppido suo nuncupatur.Parthiam Parthi a Schytia venientes occupauerunt:eamq; ex suo nomine nuncupauerūt. Huic a meridie mare rubrum est: a septentrione Hyrcanum salum:puto melius saltum: ab occidua Solis plaga:media regna in ea decem & octo sunt:porrecta a Caspio littore vsq; ad terras Schytarum.Assyria vocata ab Assur filio Sem:qui eam regionem post diluuium primus incoluit. Hęc ab ortu Solis Indiam:& a meridie Mediam tangit:ab occiduo Tygrim:a septentrione mōtem Caucasum:illic portę Caspię sunt.In hac regione primus vsus inuentus est purpurę:inde primo crinium & corporum vnguenta venerunt:& odores quibus Romanorū & Grę corum effluxit luxuria.Media & Persida a regibus Medo/& Perseo cognominatæ,qui eas prouincias bellando aggressi sunt. Ex quibus Media ab occasu transuerso Parthia regna complectitur.A septentrione Armenia circūdatur:ab ortu Caspios videt, a meridie Persidam. Huius terra medicam arborem gignit: quam alia regio minime parturit. Sunt autem Mediæ duæ. Vna maior: altera minor.Persida tendens ab ortu vsq; ad Indos:ab occasu

India vnde nomē sumpsit.

Arbor nūq̄ folijs carens.

Bacchꝰ

Gāgis altitudo & ꝓfundum.

Indię populi.

Pigmei

Anguillarū Indię longitudo.

Parthia

Assyria ab assur filio Sem.

Primus purpurę vsus & odoriferorū vnguētorum.

rubrũ mare habet, ab aquilone vero Mediã tãgit, ab austro Carmaniãq̃ Persi
[Ars magica vbi primũ orta.] de anectit: quib9 est Cusa oppidũ nobilissimũ. In persidia primũ orta est ars
magica: ad hãc Mẽbroth gigas post cõfusionẽ liguarũ abijt: ibiq̃ Persas ignẽ
colere docuit. Nã oẽs in partib9 illis Solẽ colũt: q ipsoꝝ ligua El dr̃. Mesopo
tamia grecã etymologiã possidet: eo q duob9 fluuijs ambiat. Nã ab oriente
[Mesopotamia.] Tigrũ habet: ab occiduo Euphraten. Incipit aũt a septẽtriõe iter mõtes Tau
rũ & Caucasũ, a meridie sequit Babylonia: deide Chaldea: nouissime Arabia.
Babylonie regionis caput Babylon vrbs est: a qua & nũcupata est: tã nobilis
vt Chaldea: & Assyria & Mesopotamia i ei9 nomẽ aliqñ trãsierũt. Arabia ap
[Arabia fœlix.] pellata. i. sacra eo q sit regio thurifera, odores creãs: hãc Greci eo Demon: no
stri beatã noiauerũt: in cui9 saltib9 cinamomũ nascit: ibi est auis Phœnix / Sar
[Phœnix auis vbi sit.] donyx gẽma: & hiris molochides / & pedorata iu enit ibi. Ipa est & Saba a filio
Chus: q nũcupat9 est Sabath. Hec aũt terra angusto tractu oriẽtẽ vers9 ad Per
sicũ sinũ extẽdit: cui9 septẽtriõalia claudit Chaldea, occasũ sin9 arabic9. Syriã
Syr9 quidã phibet indigena suo vocabulo nũcupasse: hec ab oriẽte fluuio / ab
occasu mari nr̃o / & Aegypto termiat: tãgẽs a septẽtrione Armeniã & Cappa
[Syrie prouincie.] dociã, a meridie sinũ Arabicũ: sit9 ei9 porrect9 in vniuersa lõgitudie: i lato an
gustior. Habet aũt i se puicias: Comagenã, Phœniciã, & Palestinã: cui9 ps est
Iudea vsq̃ ad Sarracenos & Nabatheos. Comagena pria puicia Syrie a voca
bulo Comage vrbis nũcupata: q̃ ibi Metropolis habebat: huic est a septẽtrio
ne ab ortu Mesopotamia: a meridie Syria: ab occasu mare magnũ. Phœnix
Cachini frater de Thebis Aegyptioꝝ in Syriã pfect9 apd̃ Sidonẽ regnauit:
eãq̃ puiciã ex suo noie Phœniciã appellauit. Ipa est vbi est Tyr9: ad quã Esa
ias loqt: habet aũt ab oriẽte Arabiã: a meridie mare rubrũ. Palestina puincia
[Palestina vnde dicta.] Philistijm vrbẽ Metropoli habuit: q̃ nũc dr̃ Ascalon: ex q̃ ciuitate oĩs circa eã
regio Palestina nũcupata est: huic ab oriẽte mare rubrũ occurrit: a meridiano
latere Iudea excipit: a septẽtrionali plaga Tyrioꝝ finibus claudit: ab occasu
[Iudea vnde dicta.] Aegypto limite termiat. Iudea est regio Palestine ex noie Iude appellata: ex
cui9 tribu reges habuit: hec pri9 Chanaã a filio Chã dicta: siue a decẽ Chana
neoꝝ gẽtib9: qb9 expulsis eãdẽ terrã Iudei initiũ longitudinis ei9 a vico Arsa
vsq̃ ad vicũ Niliadã potrigit: i quo Iudeoꝝ pariter & Tyrioꝝ cõis habitatio
est: latitudo aũt ei9 a mõte Libani vsq̃ ad Tyberiadis lacũ extẽdit. In medio
aũt Iudee ciuitas Hierosolyma est q̃si vmbilic9 regiõis toti9 regiõis terre: va
riarũ opũ diues: frugib9 fertilis: aquis illustris: opima balsamis. Vnde scd̃m
elemẽtoꝝ gratiã existimauerũt Iudei eã pmissã patrib9 terrã fluentẽ lacte &
melle: cũ hic De9 illis resurrectiõis progatiuã polliceret. Samaria regio Pale
stine ab oppido quodã nomẽ accepit: qd vocabat Samaria ciuitas quodã rega
[Samaria nũc Sebastia.] lis in Israel, q̃ nũc ab Augusti noie Sebastia nũcupat. Hec regio iter Iudeã &
Galileã media iacet; incipiẽs a vico cui nomẽ est Eleas: deficiẽs i terra i Chia
bato: situs ei9 natura: nec vllo differẽs a Iudea. Galilea regio Palestine vocata
[Galilea duplex.] que gignit candidiores hoies q̃ Palestina. Hec aũt duplex est: superior & infe
rior: sibi tñ cõnexe Syrie & Phœnicie adherentes: terra eoꝝ opima & ferax: &
[Pẽtapolis scelere incolarũ cõsumpta] fructib9 fœcũda. Pentapolis regio in cõfinio Arabie & Palestine sita: dicta a
quinq̃ ciuitatib9 impioꝝ: que cœlesti igne cõsumpte sunt: terra olim vbertis
ma: nũc aũt deserta atq̃ exusta: nã pro scelere incolarũ de cœlo descẽdit ignis
qui regionẽ illam in cineres eternos dissoluit: cuius vmbra quedam & spe
cies in fauillis & arborib9 ipsis etiã adhuc videt. Nascũtur enim ibi poma vi

rentia sub tāta specie maturitatis, vt edēdi desideriū gignāt: si carpas fathiscūt, vide mi
ac resoluuntur in cinerem, fumumq; exhalāt quasi adhuc ardeāt. Nabathęa re= rabile
gio a Nabayoth filio Ismael nuncupata: iacet aūt inter Iudęam & Arabiam: de po=
& surgēs ab Euphrata in mare rubrū porrigitur: & est pars Arabię. Aegyptꝰ mis.
prius Aeria dicebatur: iā ab Aegypto Danai fratre postea ibi regnāte nomen Aegy=
accepit. Hęc ab oriēte Syrię ac mari rubro cōiuncta: ab occasu Libyā habet, a ptus a
septētrione mare magnū, a meridie vero introrsus recedit/pertēdens vsq; Ae= quo.
thiopas: regio cœli imbribꝰ insueta: & pluuiarū ignara. Nilus solus eā circū= Nilus
fluēs irrigat: & in vndatiōe sua fœcūdat: vnde & ferax frugibꝰ multā partem Aegy=
terrarū frumentō alit: cęterorū quoq; negociorū adeo copiosa est, vt impleat ptꝰ irri=
necessarijs mercibꝰ etiā orbē terrarū. Finis Aegypti Canopea a Canope Me= gat.
nelai gubernatore sepulto in ea insula, q̄ Libyę principiū & ostiū Nili facit.
Seres oppidū oriētis, a quo & genus sericū: & regio nuncupata est. Hęc a Sera Seres.
vrbe/& mari Caspio ad oceanū orientalē amplectit̃, nobilibꝰ frōdibꝰ fertilis,
e quibꝰ vellera decerpūtur, q̄ cęterarū gentiū Seres & vsum vestiū prębēt. Ba Bactria
ctrię regiōis ꝓpriꝰ Bactrus nomē dedit: partes huiꝰ q̄ planę sūt pronis iugis
ambiūtur: q̄ aduersę sūt Indi fluuij fontibꝰ terminat̃: reliqua Oxus fluuiꝰ iclu
dit. Mittit Bactria fortissimos camelos nunq̄ atterētes pedes. Schytia sicut & Schytia
Gothia a Magog filio Iaphet fert̃ cognoīata: cuiꝰ terra olim fuit ingēs: nā ab
oriēte India, a septētrione per paludes Męotides: iter Danubiū & oceanū, vsq;
ad Germanię fines porrigebat̃. Postea vero mior effecta a dextera oriētis ꝑte,
q̄ oceanus Schyticꝰ tendit̃ vsq; ad mare Caspiū qđ est ad occasū: deīde a meri=
die vsq; ad Caucasi iugū deducta est: cui subiacet Hyrcania ab occasu: hn̄s pa=
riter multas gētes ꝓpter terraꝝ infœcūditatē late vagātes: ex quibꝰ q̄dā agros
incolūt: q̄dā portētuosę ac truces carnibꝰ humanis vescunt̃: & eoꝝ sanguinē
ebibūt. Schytię plures terrę sūt locupletes: inhabitabiles tn̄ plures: nā dū i plę Schytia
risq; locis auro & gēmis affluūt, gryphoꝝ īmanitate accessꝰ hoim rarꝰ est. Sma
ragdis āt optimis hęc patria ē referta: Cianeꝰ quoq; lapis & crystallꝰ purissimꝰ
Schytię est: habet & flumia magna: Ostoꝝ, Facidē atq; Arexē. Hyrcania dicta Hyrca=
a sylua hyrcana: q̄ Schytię subiacet: hn̄s ab oriēte mare Caspiū, a meridie Ar= nia.
meniā, a septētrione Albaniā, ac occasu Hyberiā: est aūt syluis aspera copiosa
īmanibꝰ feris, tigribꝰ, pātheris, pardisq;. de q̄ Virg. Hyrcanęq; admorūt vbera
tigres. Albania a colore ppli dicta, eo q͏̄ albo crine nascūtur: hic ab oriēte sub Alba=
mare Caspiū surgēs, per orā oceani septētrionalis: vsq; ad Męotides paludes nia.
per deserta & inculta extēdit̃. Huiꝰ terrę canes ingētes sūt, tantęq; feritatis, vt
etiā tauros premant, leones perimāt. Armenia nūcupata ab Armeno Iasonis Arme=
Thessali comite, q amisso rege Iasone collecta multitudīe eiꝰ q̄ passim vaga= nia du=
bat̃: Armeniā cepit: & ex suo noie nūcūpauit. Sita est aūt iter Taurū & Cau plex,
casum a Cappadocia vsq; ad Caspiū mare ꝓtensa, hn̄s a septētrione Cerau
nos mōtes: a quibus Tigris fluuiꝰ nascitur: in huiꝰ regionis vicinis mōtibus
Arca post diluuiū sedisse perhibetur. Duplex autem est Armenia: superior & Hibe=
inferior: sicut duę Pānonię. Hiberia regio est Asię prope pontē Armenię iun ria.
cta: in hac herbę tincturę vtiles nascūtur. Cappadocia vrbs nuncupata est in Cappa
capite Syrię sita: ab oriente Armeniā tangit: ab occasu Asiā minorē: ab aqui docia.
lone mare Cimericū: & Thenusireos cāpos quos habuere Amazones: a me=
ridie vero Taurū montē: cui Sicilia & Isauria vsq; ad Ciliciū sinū q spectat
cōtra insulā Cyprū: sed terras eiꝰ ante alias nutrix quidē fluuius per eam fluit

quí quodā Lydię regna diſiūxit a Perſis. Alia mior ab oriēte Cappadocia cīgit̃:ab alijs partibꝰ vndiq; mari circūdat̃. Nā a ſeptētrione Ponthum Euxinū habet:ab occaſu Propōtidem,a meridie Aegyptiū mare. Habet ꝓuincias Bithyniā,Phrygiā,Galaciā,Lydiā,Cariā,Pāphyliā,Iſuriā,Lyciā,Ciliciā. Pria Aſiæ minoris, Bythinia in ponti exordio ad partē ſolis oriētis aduerſa Thracię iacet:multis ante noībus appellata. Nā priꝰ Hebrycia dicta. Deinde Mygdonia. Poſt a Bithynio rege Bithynia nūcupata. Ipa eſt maior Phrygia. Nicomedia in ea vrbs eſt vbi Annibal fugiēs hauſtu veneni animā exſpirauit.

Galatia. Galatia dicta a priſcis Gallorꝫ gentibꝰ,a quibꝰ fuit nūcupata. Nā Galli a rege Bithynię in auxiliū euocati,regnū cū eo parta victoria diuiſerūt:ſicq; dein de Grēcis admixti, primū Gallogręci, nūc ex antiquo Gallorꝫ noīe Galatę

phrygia duplex. dicūtur:& eorꝫ regio Galatia nūcupatur. Phrygia dicta a Phrygia Cecropis filia:hęc & Dardania ex Dardano Iouis filio dicta:de quo Homerꝰ ait. Quē primum genuit cœleſti Iuppiter arce. Hic em̄ ꝑfectus a Coritho ciuitate primus venit in Phrygiā. Eſt aūt regio Troadi ſubiecta:ab aquilonis parte Galatię,a meridiana vicina eſt Lycaonię,ab oriente Lydię adhęret,ab occidente Helleſpōto mari terminat̃. In hac regiōe Troia eſt,quā ex ſuo noīe appellauit Tros Troianorꝫ rex,Ganimedis pater. Duę ſūt aūt Phrygię:maior & minor. Maior Phrygia Smyrnā habet:minor aūt Iliū,Lycaoniā,& Cariā. Hermus fluuiꝰ diſcernit a Phrygia.

Lydia. Lydia ſedes antiqua regnorꝫ,quā Pactoli vnda extulit ī diuitias torrētibꝰ aureis: hęc antea Męonia dicebat̃, q̄ cū pro breuitate duos frēs reges /Lydū & Tyrrhenū ferre nō poſſet: Tyrrhenꝰ cū īgēti multitudīe ꝓfectꝰ,locū Galatię occupauit: & Tyrrheniā noīauit. Lydia aūt a Lydo regis frē,q in ꝓuincia regnauit,cognominata eſt: cōiūgitur aūt ab occidēte minori Phrygię:ab ortu Smyrnā vrbē habet,quā Hermꝰ fluuius cingit:cuius cāpos Pactolus & Hermus circūfluūt arenis aureis ditiſſimis.

Pāphylia. Pamphylia Iſauria ex ſitu loci cognominata eſt, ꝙ vndiq; apparata aurarū flatibꝰ patet. Metropolim vrbē Seleuciā habet.

Cilicia. Cicilia a Cilice quodā nomē traxit: quē Phœnice dicūt antiquiorē,quia Ioue ortū fuiſſe aſſerūt:plurima iacet cā pis,recipiēs ab occiduo Lyciā:a meridie mare Perſicum,a tergo Montiſauri iuga:hanc Tiduus amnis interſecat:habet matrē vrbiū Tharſim in ea:& Coricus oppidū eſt:vnde crocū plurimū & optimū venit:ſpiramine frāgrātior, & colore rutilātior auro.

Lycia. Lycia nūcupata ꝙ ab oriēte adiūcta ſit Cilicię. Na habet ab ortu Siliciam,ab occaſu & meridie mare,a ſeptētrione Charinam. Ibi

Mons Chimęra. eſt mons Chimęra:qui nocturnis ęſtibꝰ ignē exhalat:ſicut in Cicilia Aethna Veſuuius,& Veſeuus in Campania.

¶Cap. XVII. De ſituatione tertię ptis:ac aliarū ptiū mūdi:q̄ eſt Europa.

Europa vnde dicta. POſt Aſiā ad Europā ſtylū vertā. Europa quippe Agenoris regis Libyę filia fuit,quā Iupiter ab Aphrica raptā Cretā ad uexit:& tertiā partē orbis eiꝰ noīe appellauit. Iſte aūt Agenor Libyę filiꝰ,ex q̄ & Libya.i. Aphrica fert̃ cognoīata,vn̄

Libya priꝰ Europa. appatet Libyā prius accepiſſe vocabulū:poſtea Europam. ¶Europa aūt in tertia orbis pte diuiſa:incipit a flumie Tanaide deſcendēs ad occaſum per ſeptētrionalē plagā, Oceanum vſq; in fines Hiſpanię protēditur, Cuius pars oriētalis & meridiano a Pōto conſurgens, tota magno mari coniungitur: & in inſula Gades finitur. ¶Prima pars

Europę: regio Scythia inferior, q̃ a Męotidis paludibꝰ incipiens inter Danu= | Schytia
biū & Oceanū septētrionalē vsq; ad Germaniā porrigit̃: q̃ terra gn̄aliter pro= | iferior.
pter barbaras gētes, quibus inhabitabat̃, Barbarica dr̃. Huius pars prima Ala | Barbari
nia est, quę ad Męotidis paludes pertingit. Post Dacia, vbi & Gothia. Deinde | ca.
Germania, cuiꝰ plurimā partē Sueui incolūt. Germania post Scythiā inferio | Alania
rē a Danubio inter Rhenū fluuiū & oceanū conclusa: cingitur a septētrione | Germa
& occasu Oceano, ab ortu vero a Danubio, a meridie Rheno flumīe diuiditur. | nia.
Terra hęc diues virorū: & populis imēsis & imanibꝰ. Vnde & ꝑpter fœcūdi= | Quid
tatē gignēdorū pplorū Germania dicta est. Gignit aues hercinias, quarū pēnę | gignat
nocte plucēt. Ingentes quoq; feras / & vrsos / atq; alia parturit: mittit & gēmas | germa=
Crystallū & Succinū / Callaicū quoq; viridē / & Cerānū cādidū. ¶ Duę sunt | nia.
aūt Germanię: superior iuxta septētrionalē oceanū: iferior circa Rhenū. Pro | duę ger
uiciarū aūt q̃s Danubiꝰ a Barbarico ad mediterraneū mare secludit: prima est | maniæ.
Messia a messiū ꝑuētu vocata: vnde & eā veteres Cereris horreū nūcupabāt. | Messia
Hęc aūt ab oriēte ostijs Danubij iūgitur: ab euro Thracię, a meridie Macedo | a messi=
nię, ab occasu Histrię copulat̃. Post Messiā aūt Pānonia est· inde Noricꝰ ager | bꝰ dicta
frigidus & pascuis fructuosus: post quem Rheticus frugibꝰ ferax qui excipit | & hor=
Galliā Belgicā. Thracię Tyras Iaphet filiꝰ veniens nomē dedisse phibetur. | reū Ce=
Alij a sęuitia incolarū Thraciā appellatā dixerūt. Huic ab oriēte Propōtis & | reris.
vrbs Cōstātinopolis opposita est, a septētriōe vero Hester obtēdit̃, a meridie | Thra=
aūt Aegęo mari adhęret, ab occasu Macedonia illi subiacet: cuiꝰ regionē olim | cia a
Bersorū ppl's Massagetę / & Sarmatę / Scythę: & alię plurimę nationes icolue= | quo di=
rūt. Ampla est eñ, ideo plurimas cōtinet gētes. Hebrū fluuiū Thracia fūdit, | cta.
q etiā gētes Barbarorū plurimas tāgit. ¶ Gręcia a Gręco rege vocata, q cūctā
eā regionē icoluit. Sūt aūt ꝑuicię Gręcię septē: quarū pria ab occidēte Dalma
tia: inde Epirus: inde Hella: inde Thessalia: inde Macedonia: inde Achaia: &
duę i mari Creta & Cyclades. Illyricus gn̄aliter aūt ois Gręcia est. ¶ Dalma | Dalma
cia a Dalmi maxia eiusdē ꝑuicię ciuitate traxisse nomē existimat̃. Adhęret au | tia & eiꝰ
tē ab oriēte Macedonię, a septētriōe Mœsię, ab occasu Histria termiat̃, a me= | situs.
ridie vero Adriatico sinu claudit̃. ¶ Epirus a Pyrrho Achillis filio nūcupata | Epirus
cuiꝰ ps Chaonia, q̃ āte Molossia dicta ē a Molosso filio Pyrrhi, quē de Andro | & eius
mache habuit: sed postq̄ occisꝰ ē Pyrrhꝰ Orestis isidijs Andromachē Helenꝰ | partes.
suscepit: tenuitq; regnū priuigni: q successerat pr̄i: a quo Molossia dicta est ps | Helenꝰ
Epiri, quā Helenꝰ postea a fratre Chaone, quē in venatu ꝑ ignorātiā dr̄ occi= | Andro=
disse Chaoniā noiauit: quasi ad solatiū fratris extincti. ¶ Hellas dicta a rege | machē
Heline Deucaliōis & Pyrrhę filio: a quo & priꝰ Gręci Helines nūcupati sūt: | duxit
ipsa est & Attica terra Atta prius dicta. Nā Granus quidā Gręcię fuit indige | vxorē.
na: ex cuiꝰ filia Attis noie Attica terra vocata ē. Hęc iter Macedoniā & Acha | Atticæ
iam media iacet, Archadię a septētrionali ꝑte cōiūcta. Ipsa est & vera Gręcia | terrę si=
vbi fuit Athena ciuitas, mater liberaliū literarū, & Philosophorū nutrix. Quia | tus.
nihil Gręcia habuit clariꝰ / aut nobiliꝰ: in ea est & Maratoniꝰ cāpus opinione | Athena
quōdā pręlij cruētissimꝰ. Helladis aūt duę sunt ꝑuicię: Bœotia & Pelopōnesꝰ | rū citas
Bœotia aūt dicta ex hac causa dū Cadmus filiꝰ Agenoris Europā sororē a Io | Duę hel
ue raptā ex ꝑcepto genitoris q̃reret, nec iueniret pr̄is irā formidās, cōfirmato | ladis ꝑ=
aio exiliū elegit. Nā bouis forte cōspectę secutꝰ vestigia amplexꝰ est sedē: vbi | uincię.
illa recubuerat. Atq; locū de noie boū Bœotiā nominauit, vbi & Thebas vrbē

Bœotia a quo dícta.

cōſtruxit,& vbi olim ciuilia bella detonuerūt,& vbi nati ſunt Apollo & Hercules maior ille Thebanus.Eadē eſt Hionia vocata o fonte quodā Apollinis & Muſis cōſecrato,qui i eadē Bœotia eſt.

Pelopōneſus.

¶Pelopōneſus ſecūda ꝑs Helladis a Pelope rege antiquę Atticę vocata.

Theſſalia.

Theſſalia a Theſſalo rege noiata, q̄ ad meridianā plagā Macedonię cōſecuta eſt.Cuiꝰ a tergo Pieria eſt.Multa ſunt in Theſſalia flumina & ciuitates & oppida:inter quas p̄cipue eſt Theſſalonica:ibi eſt & mōs Parnaſus quōdā Apollini cōſecratꝰ.Theſſalia patria Achillis & origo Lapitharū fuit,de quibꝰ fertur, ꝙ hi primo equos frænis domuerunt.Vnde & Cētauri dicti ſunt:in Theſſalia primum ſolidi aurei facti ſunt,

Ars domādoꝝ equorū. vbi priꝰ inuenta & ſolidi aurei,

Domandorū quoq; equoꝝ vſus primū repertus eſt.Macedonię in exordio ab Aematico rege Aemathię nomē erat,ſed Macedo Deucalionis ex ſorore nepos poſtq̄ ibi accepit pricipatū mutauit vocabulū,Macedoniāq; a ſuo noie dixit.

Alexandri magni patria.

Eſt autē cōfinis ab oriēte Aegęo mari,a meridie Achaię, ab occaſu Dalmatię, a ſeptētrione Mœcię,patria Alexādri magni,& regio aureis venis/argentiq; optima,lapidē quē Peantē vocant iſta gignit.Mōs Olympus in ea eſt,qui excellēti vertice attollitur,tantus vt in cacumine eiꝰ nec nubes nec venti cenſeatur.

Achaia & eiꝰ ſitus.

¶Achaia ab Achæo rege,& vrbs & ꝓuincia appellata.Hęc pene inſula eſt.Nā abſq; ſeptētrionali parte,qua Macedonię iūgitur,vndiq; ſepta eſt mari ab oriēte Myrtoū habet mare:ab euro creticū,a meridie Ioniū,ab aphrico & occaſu Caſſiopas inſulas,a ſole ſeptētrionali parte Macedonię vel Atticę terrę adiūgitur.Huius caput eſt vrbs Corinthus Gręcię decus.Inachus eſt Achaię fluuius.

Archadia.

¶Archadia ſinus eſt Achaię,vt platani foliū inter Ioniū & Aegęum mare expoſita,quā Archas Iouis & Caliſtus filius Pelaſgis in ditionem redactis ex ſuo noie Archadiā nūcupauit.Iꝑa ē Sicyōia a Sicyonio rege,a quo & regnū Sicyonioꝝ eſt dictū.Habet aūt Archadia fluuiū magnū Orimāthum,

Lapis q ſemel accēſꝰ nūq̄ extinguitur.

Abeſton quoq; lapidē q ſemel accēſus nūq̄ extinguit.Cādidiſſimę etiā merulę ibi naſcūtur.Lacedemonia,Pānonia ab alpibꝰ apenninis nūcupata,quibus ab Italia diuidit, regio fortis,& ſolo lęta, duobꝰ ſatis acribꝰ fluuijs Adrano Sanoq; vallata.Cōiūgit aūt cū Norico,& Rhetia,hn̄s ab oriēte Mœſiā,ab euro Hiſtriā,ab Aphrico vero alpes apēninas:habet ab occaſu Galliā Belgicā, a ſeptētrione Danubij fōtē vl' limitē q Germaniā a Gallia ſecernit. ¶Hiſtriā Hiſter amnis vocatus q eiꝰ terrā influit ipſe eſt Danubius:habet aūt Hiſtria a ſeptētrione Pānoniā.

Italia Magna Græcia appellata:dchic Saturnia.ſ.vide Italię noia & eiꝰ ꝑtes.

¶Italia oli a Gręcis pp̄lis occupata Magna Gręcia ē appellata:deinde a regis noie Saturnia dicta, eo ꝙ ibi Saturnus a Ioue ſedibꝰ ſuis pulſus latuerit:mox & Latina a Latino rege dicta eſt. Poſtremo ab Italo Siculoꝝ rege ibi regnāte:Italia nūcupata eſt. Cuiꝰ ſitꝰ lōgitudine ampliꝰ q̄ latudie a Circio ad Eurū extēdit.A meridie Tyrrheno mari,ab aq̄lone Adriatico claudit:ab occiduo alpiū finit iugis. Terra oibꝰ in rebꝰ pulcherrima,Soli fertilitate/pabuli vbertate gratiſſima:habet lacꝰ Benacū,Auernū atq; Lucrinū:fluuios Heridanum/& Tyberim/& tepentes fontes,Baias:gignit gēmas Serticem/Liguriū & Coralliū,Boam quoq; ſerpentem,lyncem feram & Diomedeas aues. Italia autē & Hiſpania idcirco,Heſperię dictę,eo ꝙ Gręci Heſpero ſtella nauigent,& in Italia & in Hiſpania,quę duę hac ratione diſcernūtur. Aut enim Heſperiam ſolam dicis,& ſignificas Italiam:aut addis vltimam,& ſignificas Hiſpaniam,quia in occidentis eſt fine. Tuſcia pars Italiæ,

Tuſcia

Vmbria vero pars Tuſciæ. Tuſcia vero a frequentia ſacrorum vo=

cata & Turis. Vmbriā aūt historię narrāt,eo φ tpe aquosę cladis imbribus
supfuerit:& ob hoc gręce Vmbria cognominata:est em̄ in iugis Apenini mō
tis sita in parte Italię iuxta meridiē. ¶Hetruria pars Italię dicta,φ ei⁹ fines Hetruria.
tenebātur vsq₃ ad finē Tyberis.Hetruriā dictā ab Hetrusco principe putant:
idē & Tyrrhenia a Tyrrheno Lidij fratre.qui ex sorte cū populi pte de Meo-
nia venit ad Italiā.Hęc est & Tuscia. Sed Thusciā dicere nō debemus,quia
nusq̄ legim⁹. Thuscia aūt a frequētia sacrificij & thuris dicta:illic & aruspi-
cia dicūtur esse reperta.Apulia vbi Brūdusiū quā & olim secuti Diomedē du
cem cōdiderūt. ¶Cāpania habet hyeme terras atq₃ ęstate vernātes:Sol ibi mi Campa
tis,grata temperies,aer pur⁹ & blādus. ¶Gallia a cādore populi nuncupata nia.
est.Galla em̄ gręce lac latine dr̄. Mōtes em̄ & rigor cœli ab ea parte ardorē So Gallia
lis excludūt:quo fit vt candor corpoꝝ nō coloretur.Hāc ab oriēte alpiū iuga cur di-
tuentur,ab occasu includit oceanus,a meridie prerupta Pyrenei,a septētrione cta.
Rheni fluenta atq₃ Germania.Cui⁹ initium Belgica/finis Aquitania.Regio
gleba huberrima ac pabulosa,& ad vsū aiantiū apta.Flumib⁹ quoq₃ & fontib⁹
irrigua:perfusa duob⁹ magnis Rheno & Rodano fluminib⁹.Habet vltra illa
plura alia flumina:vtpote Sequanā,Ligerim,Varonā,Sonā,& alia:quoꝝ no- Galliæ
mina nō occurrūt. ¶Belgis aūt ciuitas est Gallię,a qua Belgica ꝓuincia di- pcipua
cta Cisalpina, qa citra alpes: Trāsalpina.i.trās alpes,cōtra septētrionē:Rhe flumia.
tia vero φ sit iuxta Rhenū. ¶Aquitania ab obliquis aquis Ligeris flumis ap-
pellata:quia ex plurima pte ei⁹ termin⁹ est:eāq₃ pene in orbē cingit. ¶Hispa- Hispa-
nia prius ab Hibero amne Hiberia nūcupata est. Postea ab Hispero Hispa- nia.
nūcupata ē.Ipa est & vera Hesperia a Hespero stella occidētali dicta.Sita est
aūt inter Aphricā & Galliā a septētrione.Pyreneis mōtib⁹ clausa. A reliquis
partibus vndiq₃ mari cōclusa.Salubritate cœli ęqualis,oīm frugum generib⁹
fœcunda,gemmarum/metallorū copijs ditissima. Interfluunt eam flumina: Hispa-
Boetis.Mineus,Hiberus,& Tagus:aurum trahēs vt Pactolus. Habet ꝓuin- niæ flu-
cias sex: Taraconēsem,Carthaginēsem, Lusitaniā,Gallaciā,Bethicā:& trās mina.
freta in regiōe Aphricę Tingitaniā. Duę aūt sunt Hispanię.Citerior quę in
septētrionis plagā a Pyreneo vsq₃ ad Carthaginē porrigitur.Vlterior quę in
meridiē a Celtiberis vsq₃ ad Gagitanū fretū extenditur. Citerior aūt & vlte-
rior dicta quasi citra & vltra.Sed citra quasi circa terram:& vltra vel φ vlti-
ma:vel φ nō sit post hanc vlla:hoc est alia terra.

¶Cap.XVIII.De Aphrica & eius partibus.

Libya dicta φ inde Libs flat:hoc est vētus Aphric⁹. Alij aiūnt Libyā
Epaphū Iouis filium,qui Memphim in Aegypto cōdidit ex cur.
Cassiota vxore procreasse filiam nomine Libyā.Quę postea
in Aphrica regnū possedit.Cuius ex nomine terra est Libya
appellata.Aphricam autem nominatā quidā inde ęstimant Aphri-
quasi Apricam,φ sit aperto cœlo vel Sole & sine horrore fri ca cur.
goris.Alij dicūt Aphricā appellari ab vno ex posteris Abrahę de Cetura qui
vocatus est Apher:de quo supra meminimus.Incipit autem a finibus Aegy-
pti pergens iuxta meridiem per Aethiopiā vsq₃ ad Athlantem montem. A sep-
tētrionali vero parte mediterranēo mari coniuncta claudit: & in Gaditano Aphri-
freto finit:habēs ꝓuīcias Libyā Cyrenēsem,Pentapolim. Tripolim,Bizātiū cę puin
Carthaginē,Numidiā,Mauritaniā Sitisēsē, Mauritaniā Cęsarieñ. Maurita cię.

niā Tingitanā,& circa Solis ardorē, Aethiopiā. ¶ Libya Cyrenēsis,in partibus Affricę,prima est a Cyrene vrbe metropoli,quę in eius finibus nuncupata. Huic ab oriente Aegyptus est,ab occasu Syrtes maiores,& Troglodite,a septētrione mare libycum,a meridie Aethiopia/& Barbarorū varię nationes, & solitudines inaccessibiles,quę etiam Basilicos serpentes creant,Pentapolis gręca lingua a quinq̧ vrbibus nuncupata:id est Cyrene/Beronice/Appollonia/Ptholemais/& Veronice,a regibus nominatę sunt. Est autem Pentapo-
Tripolitana. lis Libyę Cyrenensi adiuncta,& eius finibus deputata. ¶ Tripolitanā quoq̧ prouinciam Gręci lingua sua significant de numero triū magnarū vrbiū: Ocea, Taberce,Leptis magna. Hęc habet ab oriente Syrtes maiores & Trogloditas a septētrione mare adriaticū,ab occasu bizantiū,a meridie Getulos & Garamantas, vsq̧ ad oceanum æthiopicū protendentes. Bizancena regio ex duobus nobilissimis oppidis nomē sortita est,ex quibus vnū Adrometus vocatur bizantiū. Hęc sub Tripoli est patens passuū ducenta vel ampli⁹ millia, fœcunda oleis & glebis:ita prępinguis,vt iactata ibi semina pene centesima
Zeugis frugis renascātur. Zeugis vbi Carthago ipsa & Affrica iter Bizantiū & Numidiā sita,a septētrione mari Siculo iuncta:& a meridie vsq̧ ad Getulorū regionē porrecta. Cuius proxima quęq̧ frugifera sunt,vlteriora autē bestijs &
Getula serpētibus plena/atq̧ onagris magnis in deserto vagantibus. Getula aūt pars Affricę mediterranea est,Numidia ab incolis passim vagantib⁹ sic vocata,ꝙ nullā certam habent sedem. Nā lingua eorū incertę & vagę sedes Numidiæ dicuntur. Incipit aūt a flumine Anusiga,& in Zengitanū limitem desinit,habens ab ortu Syrtes minores,a septētrione mare quod intēdit Sardiniam, ab
Mauritania. occasu Mauritaniā Sitisensem,a meridie Aethiopū gentes: regio campis prępinguis. Vbi aūt est syluestris feras educat,vbi iugis ardua equos & onagros producit:eximio etiam marmore prędicatur,quod Numidicū dicitur. Habet autē vrbes pręcipuas Hipponē tegiū & Subsicadā, Mauritania vocata a colore populoꝝ. Gręci eñ nigrū maurū vocant. Sicut eñ Gallia a candore populi:ita Mauritania a nigro colore nomē sortita est,cui⁹ ꝓuincia prima Mauritania Sitisensis est,quę Sitiphi habuit oppidum,a quo & vocabulum traxisse regio perhibetur. Mauritania vero Cęsarieñ Colonię Cęsareę ciuitas fuit, & nomen prouincię ex ea datū est: vtrēq̧ eñ prouincię sibi coniunctę ab oriēte Numidiā habēt,a septentrione mare magnū,ab occasu fluuiū Maluā,a meridie montē Astrixim,qui discernit inter fœcundā terrā & arenas iacētes vsq̧ ad oceanū Mauritanię. Tingitania a Tingi metropolitana huius ꝓuincię vocata est. Hęc vltima Affricę exurgit,a montibus septem habens ab oriēte flumina,Maluā a septētrione,fretum Gaditanū ab occiduo, oceanū athlanticū a meridie,Gaulanū gentes vsq̧ ad oceanū Hesperiū pererrātes,regio gignēs feras,simias /dracones/& struthiones, olim etiā & elephātis plena fuit,quos
Garamātes. sola nunc India parturit. ¶ Garamātis regionis caput Garama fuit. Est aūt inter Cyrenensem æthiopiā,vbi est fons qui friget calore diei,& calet frigore
Aethiopia. noctis. ¶ Aethiopia dicta a colore populorū,quos Solis vicinitas terret. Deniq̧ vim syderū prodit hominū color. Est eñ ibi iugis ęstus:nā quicquid eius est,sub meridiano cardine est. Circa occiduū autē mōtuosa est,arenosa in medio,ad orientalem vero plagam deserta,cuius situs ab occiduo Athlātis montis ad orientem vsq̧ in Aegypti fines porrigitur:a meridie Oceano,a septē-

trione Nilo flumine clauditur, plurimas habens gentes, diuerso vultu & men struosa specie horribili. Ferarum quoq; & serpentiū referta est multitudine, il= lic quippe rhinoceros bestia / & camelus / pardus / & basiliscus / dracones in= gētes, ex quorū cerebro gēmę extrahūtur, hyacinthus & chrysopassus ibi repe riuntur, Cinnamomū ibi colligitur. Duę sunt aūt Aethiopię. Vna circa ortū solis. Altera circa Mauritaniā. Extra autē tres partes orbis, quarta pars trans oceanū interior est in meridie, quę solis ardore incognita nobis est. In cuius fi= nibus Antipodas fabulose produntur inhabitare. Proxima autem Hispaniæ Mauritania est. Deinde Numidia. Inde regio Carthaginēsis. Postq; Getulia. Deinde loca exusta solis ardoribus. ¶ Sciendū sane q; quædam prouincię pri mū de nomine authoris appellatę sunt. Postea a prouincia gentis nomen fa= ctum est. Nam ab Italo Italus, & rursus ab Italia Italus: & sic vtuntur ipso no mine gentis: quomodo fuit ipsum nomen authoris: inde deriuatum est nomen prouincię, accidit ab vno nomine nominari, & ciuitatem / & regionem / & gen tem. ¶ Prouincię autē hac ex causa vocabulum acceperunt. principatus nāq; gentium qui ad alios reges pertinebat, cum in ius suū Romā vincendo reduce rent: procul positas regiones, prouincias appellauerunt. Patria autem vocata q; cōmunis sit omni qui in ea nascitur. Terrā autem significari vt prędixim9 elementum. Terras aūt singulas partes, vt Affricam / Italiam / eadem & loca. Nam loca & terræ spatia in orbe terrarum multas in se continent prouin= cias. Sicut in corpore locus est pars vna, multa continens mēbra in se, sicut & domus multa habens in se cubicula, sic terrę & loca dicuntur terrarum spatia, quorū partes sunt ꝓuincię. Sicut in Asia Phrygia, in Gallia Rhetia, in Hispa nia Bethica ꝓuincię Asię, Phrygia Troia Phrygię illi9 ciuitas Troiæ. Itē re= giones partes sunt prouinciarū, quas vulgus cōuentus vocat: sicut in Phrygia Troia: sicut in Galatia, Cantabria, Asturia: a rectoribus autem regionum re= gio nuncupata est, cuius partes territoria sunt. Territoriū autem vocatū qua= si tauritorium tritū bobus & aratro. Antiqui eīm sulco ducto & possessionū & territoriorum limites designabant.

Duę æthiopię (margin)

¶ Cap. XIX. De Origine gentium.

SIc autem orbis regionibus particulatim specificatis, calamus vertendus est ad Mēbroth, Iectā, & Suphene: quippe quibus sine causa de Arcu pluuiali diluuiū timebatur, cum securita= tis fœdus iam pepigisset Dn̄s. In cuius fœderis signū Arcus pluuialis in nubibus est positus: qui licet sex videatur habere colores, duos in veritate pricipaliter habet, duo iudicia reprę= sentantia. Ceruleus quidē color exterius, qui aquosus est: aquę iudiciū præte= ritum figurat, ne amplius timeatur. Rubeus vero color interius: futurum per ignem iudiciū significat, vt certo expectetur. ¶ Prędictus Heber genuit Pha leth, Phaleth genuit Ragau: sub isto exordiū habuit Schytarū regnū: quod li= cet sit vetustissimū, tñ quia barbarum est, inter principalia regna minime cō= putatur. De hoc regno scribit Iustinus lib. ij. Viri Schytarū regnū Parthos & Bactrianos: fœminę vero Amazonū regna condiderūt. Ragau vero anno vi tę suæ. xxxij. & secundę ætatis. clxiij. genuit Saruch: sub hoc ortum habuit re= gnū Aegypti, quę primo Aeria dicebatur: sed ab Aegypto tunc ibi regnante nomen accepit: quod durauit vsq; ad tempora Octauiani Augusti: nō tamen

Iterum de arcu pluuiali. (margin)

Schytarum regnū qñ cœpit. Iustin9. amazonū origo. (margin)

continue:sed quibusdam interruptionibus ibi factis: cuius regni primus rex fuit Zores. Aduerte tamen ꝙ a tempore natiuitatis Abrahę regnauerunt in ęgypto Tebęi annis.cxc. Deide pastores qui Pharaones dicti sunt ānis.ciij. Post regnauerunt.xv.reges.cccl. Consequenter ægyptij vti inceperunt imꝑatoribus:& habuerunt successiue quinqꝫ qui regnauerunt annis.cxliiij. Post illos venerunt Diapolitani,& illi imperauerunt annis.clxxv. Post illos venerunt.xxiiij.imperatores qui regnauerunt.ccccccxxxiij.anis,quibus completis obtinuit Aegyptum Cambises, qui & Nabuchodonosor: & sic finitum est regnū ægyptiorū vsqꝫ ad tempus Ataxersis qui & Assuerus. ¶ Et nota ꝙ ęgyptij qui eorum poteratu vsi sunt dinastijs(vt scriptitāt Historiographi) in eorum fuere dominio vigintiquatuor dinastię:id est vigintiquatuor potestates. Soruch prędictus āno vitę suę tricesimo genuit Nachor:sub hoc orta sunt dno regna:scilicet Assyriorum & Sicioniorum, quorum primus rex Assyriorum fuit Belus,qui regnauit annis.lxv.quē Assyrij eo vita functo deū nominauerunt Saturnum. Sortiturqꝫ nomina scd͞m linguarū varietatem:nam alij Bel eum vocant:alij Baalin:alij Beelphegor:aut Belzebuch. Secūdus fuit Ninus filius Beli,cui successerunt reges:& durauit.M.ccxl.annis. Regnū autē Sicioniorū vbi fuerunt reges durauit.xxvj.annis. Alij autem dicunt ipsos regnasse ānis.dccclxxij.& durauit vsqꝫ ad annū Hely sacerdotis. Post illos cōstituti sunt sacerdotes carnij,qui carni pręofferendę pręfuerūt per annos.xxxiij.

[Margin: Vide regni Aegyptiorū mutationē. — Dinastiæ ægyptiorū. — Bel⁹ prim⁹ rex assyriorū,q & saturn⁹ dict⁹ ē. — Carnij sacerdotes.]

¶ Secunda ætas finita est in natiuitate Habraę.

¶ Nachor autem genuit Thare. Thare autem anno vitę suę genuit Habraā: in quo Thare secunda ętas finita est: & habuit initium tertia,quę incipit ab Abraam & durauit.ccxij.annis secundum Hebręos:scd͞m alios.lxxij.annis.

[Margin: Tertia ętas.]

¶ Cap.XX. De Filijs Noe & gentibus ab eis productis.

Et quoniā paulo ante dictum est ꝙ a tribus Noe filijs:scilicet Cham,Sem,& Iaphet: septuagitaduę generationes siue gētes exortę sunt. Vt singulę gētes ab eis progenitę innotescāt, est sciendum ꝙ filij Sem quinqꝫ singulariter gentes procrearunt:quorum Elam primus,a quo Elamitę principes Persidis. Secundus Assur,a quo Assyriorū pullulauit imperium. Tertius Arphaxat,a quo gens Chaldęorū exorta est. Quart⁹ Lidus siue Lid a quo Lidij. Quint⁹ Aram a quo Syri,quorum Metropolis Damascus. ¶ Filij Aram,nepotes Sem quatuor:Hus,Ethel,Gethel,& Mesa. Hus Traconitidis cōditor,qui iter Palęstinā & Syriā tenuit pricipatū:vnde fuit Iob scd͞m ꝙ scriptū est:Vir erat i terra Hus. Secūd⁹ Hul,a quo Armeni. Terti⁹ Gethel,a quo Bractriani. Quart⁹ Mesa:a quo sūt ij q vocātur Meones posteritas Arphaxat filij Sem. Heber nepos Arphaxat,a quo Hebręi. Iectan fili⁹ Heber,a quo Iudęorū orta est gēs. Aleph fili⁹ Iectan. Ismael fili⁹ Abrahā,a quo Ismaelitę q nūc corrupto noīe Sarraceni q̄si a Sarra,& agareni quasi ab Agar. Nabath fili⁹ Ismael,a quo Nabathęi q ab Eufrate i mare rubrū inhabitāt. Moab ab Amon filij Loth,a quo Moabitę & Amonitę. Edon fili⁹ Esau,a quo Edumęi. Hę sunt gentes quę de stirpe Sem descenderunt possidentes terram meridianam ab ortu Solis vsqꝫ ad Phenires. ¶ Filij Cham quatuor,ex quibus ortę sunt hę gētes. Chus a quo ꝓgeniti sunt Aethiopes. Hic fuit pater Mēbroth qui primus accepit principatum super fratres suos. Meraim a quo Aegyptij

[Margin: Filij arā q̄tuor. — Iob ortus. — Origo Iudęorū. — Ismael a quo Ismaelitę. — Nabath a quo nabathęi. — Chus.]

perhibentur exorti. Futh a quo Libij, vnde & Mauritaneus fluuius vsq; in pręsens Futh dicitur, omnesq; circa eum regiones Futhēses vocātur. Chanaam a quo Aphri & Phoenices / & Chananęorum gentes. Item ex nepotibus Cham filius Chus, Saba & Euilath / Sabath regina Saba thura. Saba a quo progeniti & appellati Sabęi: de quibus Virgilius. Solis & thurea virga Sabęis. Hi sunt & Arabes. Euilath a quo Getuli in parte remotioris Aphricę ęremo cohęrentes. Sabath a quo Sabatheni, qui nunc Vstabari nominātur. Regina vero & Saba & Chusa paulatim antiqua vocabula perdiderunt, & quę nunc a veteribus habeant ignorātur filij: Regina Saba / & Dadan. Hic Saba per sim literam scribitur in Hebręo. Ille autem superior Saba per Sameth, a quo appellatos Sabęos: interpretatur autem nunc Saba Arabia Dadan, a quo est gens Aethiopię in occidentali plaga. Filij Mesraim Labij a quo Labij, qui quondā Futhęi vocabātur. Collim a quo Philistini quos veteres Allophilos: nos modo corrupte Palęstinos vocamus. Cæterę sex gentes ignotæ sunt, quę a bello Aethiopico subuersę sunt: vsq; ad obliuionem pręteritorum nominum peruenerunt filij Chanaam vndecim, a quo Chananęorū gens, quorum terram his expulsis Iudęi possiderunt. Quorum primogenitus Sidon, a quo Sidones. Vnde & vrbs in Phoenice Sidon vocatur. Secundus Eth, a quo Ethęi. Tertius Iebus a quo Iebusęi. Quartus Amorrhęus, a quo Amorrhęi. Quintus Gergesęus, a quo Gersesęi. Sextus Eneus, a quo Enei: ipsi sunt & Gabeonitę a ciuitate Gabaon, qui supplices venerunt ad Iesum filium Marię. Septimus Aratheus qui Arthes condidit oppidum contra Tripolim in radicibus Libani situm. Octauus est Aseneus, de quo Asenei. Nonus Aradius, a quo Aradij sunt: qui Sardum insulam possederunt angusto freto a Phoenicis litore separatā. Decimus Amatheus, a quo Syrię nobilis ciuitas quę vocatur Coelis. Vndecimus Samatheus, vnde Samathei. Hę sunt gentes de stirpe Chayn, quę a Sidone vsq; ad Gaditanum fretum omnem meridianā partem tenent. ¶ Filij igitur Iaphet septem nominātur. Gomer, a quo Galathę id est Galli. Magog, a quo arbitrātur Scythas & Gothos traxisse originem. Meday, a quo Medos existere putāt. Ionam, a quo Iones, qui & Gręci, vnde & mare Ioniū. Thubal a quo Hiberi qui & Hispani: licet quidā ex eo & Italos suspicāt. Mosoth, a quo Cappadoces, vnde & vrbs apd' eos Mazaca dicitur. Tyras, a quo Thraces: quorū nomic immutatum vocabulū est quasi Thraces filij Gomer, nepotes Iaphet. Astenegas, a quo Sariātę, quos Gręci Rheginos vocāt, a quo Riphaat Paflagones. Tigrā a quo sūt phryges. ¶ Filij Ionā Elissa, a quo Gręci Elissęi, q vocātut Aeolides. Vnde & līgua quīta Gręcię Aeolis appellatur. Tarsis, a quo Cilicia, vt Iosephus arbitratur. Vnde & Metropolis ciuitas eorū Tharsis dicitur. Chetim, a quo Chethęi id est Cyprij, a quib[9] hodie vrbs Cithium nominatur. ¶ Dodaim a quo Rhodij. Hę surgentes de stirpe Iaphet, quę a Tauro monte ad aquilonem mediam partem Asię, & omnem Europā vsq; ad Oceanum Britānicum possident, nomina & locis / & gentibus relinquentes: de quibus postea immutata sunt plurima. Cætera permanent vt fuerunt. Nā multarum gentium vocabula partim permāserunt: ita vt hodie quędam appareāt vnde sunt deriuatę: sicut ex Assur Assyrij, ex Heber Hebręi. Partim vero temporis vetustate ita sunt mutata: vt vix homies doctissimi antiquissimas historias perscrutantes: nec omnium, sed aliquorum ex istis nationes gentium po-

Futh a quo & fluuius & regiones propinqui noiant.

Filij chanaā

Filij Iaphet.

Elissa.

Chetim

tuerunt inuenire. Nā ꝙ filio ex Cham qui vocatur Meffraym Aegyptij sunt exorti. Nulla hic resonat origo vocabuli: sicut nec Aethiopum, qui dicūtur ad eum filium Cham pertinere, qui Chus appellatus est. Et si omnia considerētur plura tñ gentium tam mutata q̄ manentia vocabula apparent: ex quibus postea vocabula diuersa dedit ratio. Nāq̄ Indi ab Indo flumine dicti sunt, qui ab occidentali parte eos includit. Seres a proprio oppido nomen sortiti sunt. Schytarum gens: apud quos arbores sunt quę non solum folia sed lanā tenuissimā proferunt: nā ex earū frondib⁹ caniciē depectunt aqua perfusam: ex quo vellere vestimenta conficiunt, quę serica appellātur. De quibus est illud. Ignoti facie sed noti vellere Schytę. Hęc Schytarum gēs (vt ait Iustinus) antiquissima semp habita est: ob id quod editior eorū terra sit: adeo vt cuncta hincinde flumina esse dicerent: existimātes illi quidem rerum principium illuuiē fuisse aquarum. De quibus ample loquitur Iustinus libro secundo historiarum. Horum inter fines Indi: neq̄ etiā agrum exercēt: nec domus ibi vlla / aut tectum / aut sedes est: Armenta & pecora semper pascentibus: & per incultas solitudines errare solitis: vxores / liberosq̄ secum in plaustris vehūt: quibus corijs imbrium / hyemisq̄ causa tectis, pro domibus vtūtur: iustitia gentis ingenijs culta / non legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius. Aurum & argentum perinde aspernant: ac reliqui mortales appetūt. Atq̄ vtinā reliquis mortalib⁹ simul moderatio & abstinētia alieni foret. Gāgaridę ppli sunt inter Assyrios. Indosq̄ habitātes circa Gangē fluuium: vnde etiā & Gāgaridę nūcupati sunt. Hircani dicti sūt a sylua Hircanica: vbi sūt plurimę tygres. Bactriani Schytę fuerunt qui suorum factione sedibus suis pulsi: iuxta Bactron orientis fluuium consederunt. Ex cuius vocabulo & nomen sortiti sunt. Huius gētis rex fuit Zoroastres / inuentor Magicę artis. Parthi quoq̄ & ipsi ex Schytis originem trahunt. Fuerunt enim exules eorū: quod etiā eorū vocabulo manifestatur. Nā Schytico sermone Parthi exules dicūtur. Hi similiter & Bactriani domesticis seditionibus pulsi Schytia solitudines iuxta Hircaniā primum furtim occupauerunt. Deinde plęraq̄ loca finitima vi armoꝝ possederunt & virtute. Assyrij ab Assur filio Sem vocati: gens potentissima, quę ab Eufrate vsq̄ ad Indorum fines omnem in medio tenuit regionem. Media rege suo cognominati putantur. Nāq̄ Iason Peliaci regis fili⁹ a filijs Pelię Thessalia pulsus est, cum Medea vxore sua, cuius fuit přeuignus. Medus rex Atheniensiū, qui post mortem Iasonis orientis plagā perdomuit: ibiq̄ Mediam vrbem condidit / gentemq̄ Medorum nomine suo appellauit. Sed inuenimus in Genesi ꝙ Meday auctor gentis Medorum fuit: a quo & cognominati: vt superius dictū est. Persę autem ante Cyrum ignobiles fuerunt: & nullius gentes nominis habebantur. Medi semper potentissimi fuerunt. ¶ Chaldęi qui nūc Chaldęi vocantur, a Chaseth filio Nachor fratris Abrahę cognominati sunt: ipsi sunt & Arabi: quia in montibus Arabię sunt Teribanus & Antelibanus, vbi thura colliguntur. ¶ Syria Surim vocati perhibentur, qui fuit nepos Abraam ex Cetura, quos aūt veteres Assyrios: nūc nos vocamus Syros a parte totū appellātes. ¶ Hebręi sunt vocati ab Heber, q̄ pronepos fuit Sem. Israelitę vero ab Israel filio Ysaac. Nam Patriarcha Hebræorum fuit Israel, a quo duodecim Iudęorum tribus Israel vocabulum sortitæ sunt. Iudæis autem scissurā decem tribuum nomen imposuit. Nam ante Hebręi siue Israelitę nuncupabātur: ex

Parthi. Medi. chaldęi. Syri. Hebręi

quo autem in duo regna populus Dei est diuisus: tunc duę tribus quę de stirpe Iuda reges habebãt, Iudęorum nomẽ sortitę sunt. Reliqua pars decẽ tribuũ quę in Samaria regem sibi constituit, ob populi magnitudinem & pristinum nomen retinuit Israel. ¶ Samaritanorum gẽs sumpsit exordium ab Assyrijs qui transmigrati habitauerunt in Samaria, qui latine interpretantur custodes eo ꝙ captiuato Israel isti in terrã regionis eorum ad custodiam collocati sunt. Samaritani.

Phœnix Cadmi frater de Thebis Ægyptiorum in Syriam profectus apud Sidonem regnauit: eosq; populos ex suo nomine Phœnices, eamq; prouinciam Phœniciã nũcupauit. ¶ Sidones aũt a ciuitate quę vocatur Sidon traxisse vocabulum perhibent. ¶ Sarraceni dicti vel quia ex Sarra genitos prędicãt se: vel sicut Gentiles aiũt, ꝙ ex Syriorum sunt origine quasi Syrigenę: hi per amplã ambulant solitudinem. Ipsi sunt & Ismaelitę (vt liber Geneseos docet) ꝙ sint ex Ismaele: ipsi Agareni ab Agar, qui (vt diximus) peruerso nomine Sarraceni vocãtur: quia ex Sarra se genitos gloriãtur. ¶ Philistęi ipsi sunt Palęstini: quia /p/ literam sermo hebręus non habet: sed pro eo /phi/ gręco vtũtur: inde Philistęi pro Palęstinis dicuntur a ciuitate vtiq; sua. Idẽ Allophyli: id est alienigenę: quia semper fuerunt inimici Israel, longe ab eorum genere & societate separati. ¶ Chananęi appellati de Chanaan filio Cham: quorum terram Iudęi possederũt. Ex cuius origine fuit Emor pater Sychen, a quo Amorrhęi sunt vocati. Aegyptij ab Aegypto quodã rege suo nuncupati sunt. Nã antea Aerij dicebãtur. Interpretãtur autem lingua hebraica Aegyptij affligẽtes/eo ꝙ afflixerunt populum Dei priusq̃ diuino auxilio liberarentur. ¶ Armenus ex Thessalia vnus numero ducum Iasonis, qui Colchos profecti sunt: recollecta multitudine, quę amisso rege passim vagabatur, Armeniã condidit/gentiq; ex suo vocabulo nomẽ dedit. ¶ Limes est Persicus, qui Schytas ab eis diuidit Schyta cognominatus, a quo limite Schytę a quibusdã perhibentur vocati, gens antiquissima semper habita: hi Parthos, Bactrianos vicerunt, fœminę autẽ Amazonum regna condiderunt. ¶ Massagetę ex Schytarum origine sunt: & dicti Massagetę quasi graues. i. fortes gethę. Nam sic Liuius argentum graue dicit id est massas. Hi sunt qui inter Schytas atq; Albanos septẽtrionalibus iugis inhabitãt. ¶ Amazones dictę sunt seu ꝙ simul viuerẽt sine viris quasi Amazon: siue ꝙ adustis dextris mãmis essent, ne sagittarum iactus impediretur. Has dicunt iã non esse ꝙ eorum gentes partim ab Hercule, partim ab Achille vel Alexandro, vsq; ad internitionem deletę sunt in partibus Asię. Schytæ sunt gentes quæ posteri Iasonis esse creduntur: albo crine nascuntur ab assiduis niuibus, & ipsius capilli color genti nomen dedit: inde dicũt Albani. Horum glauca picta oculis inest pupilla, adeo vt nocte plusq̃ die cernãt. Albani autem vicini Amazonum fuerũt: Vgnos ante hunos vocatos postea a rege suo Abares appellatos, qui prius in vltima Mętide inter glaciem Tanaim & Massagetarum immanes populos habitauerunt. Deinde per nicibus equis Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibentes rumperunt: & orientem annis. xx. tenuerunt captiuũ, & ab Aegyptijs atq; Aethiopib⁹ annuum vectigal exegerunt. ¶ Troianorũ gens antea Dardana a Dardano rege nominata. Nam Dardanus a Iasiusq; fratres a creta profecti: ex his Iasuis ad Thraciã, Dardanus ad Phrygiam peruenit: ibiq; primus regnauit. Post quẽ filius ei⁹ Erycthoni⁹: deinde nepos eius Tros, a quo Troiani nũcu

Sidões. Sarraceni. Philistęi. Chananęi. Aegyptij. Massagetę. Amazones.

Galatę pati sunt. Galatę Galli esse noscuntur, qui in auxilium a rege Bithynię euocati regnum cum eo peracta victoria diuiserunt. Sicq; deinde Grecis admixti: primum Gallogręci, nunc ex antiquo Gallorū nomine nuncupātur Galatę. Gręci antea Thessali a Thessalo: postea a rege Gręco Gręci sunt nūcupati: nā Gręci proprie Thessali sunt. Laphitas aūt gentes Thessalię fuisse aiunt circa Pollion amnē inhabitantem a Laphita Apollinis filia nuncupatos. Sciciones sunt Gręci nuncupati a rege Scicione. Hi primum Agialei vocabātur a rege Agialeo, qui primus imperauit Scicionib⁹: a quo & Agialea ciuitas nū cupata est, quę Pellopensis vocatur: vel Peloneus a Pelope rege suo. Ipsi sunt & Archades ab Archadię Iouis & Calistę filio dicti Danai a Dano rege vocati: idem & Argiui ab Argo conditore cognominati. Postq̄ aūt rex Grecorū Apis mortuus est: huic filius Argus successit in regnū: & ideo Argiui appellati sunt: qui etiam ab eis post obitum vt Deus haberi cœpit templo & sacrificio honorat⁹. Atheni qui Arhini ab Antheo Iouis filio dicti Pelasgi nominati: quia cum velis tensis verno tempore aduenisse Italiā nisi sunt vt aues: primo em̄ eos Varro Italia expulsos fuisse commemorat. Gręci vero Pelasgos ab Iouis & Larissę filio perhibent dictos.

Mirmidones. ¶ Mirmidones sunt Achillis socij, Dolopes Pyrrhi: dicti autem Mirmidones propter astutiā quasi mirmicę id est formicę. Eratosthenes dicit Mirōdones a Mirōdono duce Iouis & Eurymedusę filio: Cecropi Atheniensiū regi successit Agranus cuius filia Attis nomen & regioni & genti dedit: & ex ea Attici cognominati, qui sunt Athenienses. Ion vir fortis ex suo nomine eosdē Atheniēses vocauit Iones.

Macedones. ¶ Macedones a nomine Macedonis regis antea nuncupati sunt: postea Macedonę dicti a Macedone rege Deucaliōis Marcerij nepote. Epirotę a Pyrrho Achillis filio pri⁹ pyrrhidę: postea vero a Pyrrho rege ad Italiam transire pręsumpserunt. Dorus Neptuni filius fuit, vnde Dori & originem & nomen dicūt. Sunt autem partes Gręcię gentis, ex quibus etiā cognominata est tertia lingua Gręcorū quę Dorica appellatur.

Lacedæmones. ¶ Lacedęmones a Lacedęmone Semelę filio dicti: hi diu perseuerantes in bello contra Messenos veriti, ne diuturnitate pręlij spem prolis amitterent: pręceperunt vt virgines eorum cum iuuenibus domi relictis concūberent: sicq; ex promiscuo virginum & maritorum concubitu virgines de incertis parentibus nati ex nota materni pudoris Spar thani vocati sūt: nā ipsos eē Spartanos quos & Lacedęmones affirmāt. Sparthanos vero propter repētinos aduersus Cadmum incursus quasi de terra cōtractos: & ex omni parte confluitos ita vocatos. Thraces ex filio Iaphet qui vocatus est Tyras, & orti & cognominati perhibentur (vt superius dictū est) licet gentiles eos ex moribus ita dictos existimant q̄ sint truces: seuissimi em̄ omnium gentium fuerunt, vnde & multa de eis fabulosa memorātur q̄ captiuos dijs suis libarēt, & humanū sanguinē in ossib⁹ capitū potare soliti essent. De quibus Virgilius. Heu fuge crudeles terras, fuge lit⁹ auarum quasi crudelium & auarorum. istorum gens a Colchis ducit originem qui missi ad Argonautas persequēdos vt a Ponto recesserunt: intrauerunt Histriō fluuiū amnis siue fluminis, a mari recesserūt appellati sunt.

Romani. ¶ Romani a Romuli nomine nūcupati, qui vrbem Romanam condidit, gentiq; & ciuitati nomen dedit. Hi autem a Saturnō Saturniani, a Latino Latini vocati sunt. Nam Latinus Italię rex fuit, qui ex suo nomine Latinos nominauit seu appellauit, qui postea

nuncupati sunt Romani. Hi & Quirites dicti, quia Quirinus dictus est Romulus, quia semp hasta vtebatur quę Sabinoꝝ ligua quiris dicitur. ¶ Italus quoq Sabinus & Sicanus fratres fuerunt: ex quibus nomina populis imposita & regionibus sunt. Nam ab Italo Itali, a Sabino Sabini, a Sicano Sicani cognominati sunt: qui & Siculi id est Cicilienses. ¶ Tusci Italię gens est a frequentia sacrorum & thuris vocata. ¶ Vmbri Italię gens: scilicet Gallorū veterum propago qui Apēninum montem incolunt: de quibus historię perhibent eo q tempore aquoꝝ cladis imbribus superfuerunt: & ob hoc Vmbros gręce nomiatos. ¶ Marsi gens Italię dicta a comite Liberi Marsia: qui vsum illis vitium ostendit: & ob hoc statuam illi fecerunt, quā postea Romani victi Marsis tulerunt. Marsos autē Gręci Tuscos vocāt. Gothi a Magog filio Iaphet nominati putātur de similitudine vltimę syllabę: quos veteres magis Getas q̄ Gothos vocauerunt: gens fortis, & potentissima corporis mole, ardua armorum genere terribilis. de quib⁹ Lucanus. Hinc Dacius premat, inde Getis occurrat Iberis. Daci autem soboles Gothorū fuerunt quasi Dagos, quia de Gothorum stirpe creati sunt: de quibus ille. Ibis Aretos procul vsq Datos. Bessi Barbari fuerunt, qui a multitudine boum sic vocati creduntur. Sipedes pedestri prelio magis q̄ equestri sunt vsi: ex hac causa sunt vocati Sarmatę: patentibus campis inequitabāt: armati priusq̄ eos Lentulus Danubio ꝓhibbeat: atq inde a studio armorum Sarmatę nuncupati existimantur. Lanus fluuius fertur vltra Danubium a quo Alani dicti sunt: sicut & populi inhabitātes iuxta Lemānum fluuium Almāni vocātur. De quibus Lucan⁹. De seruere cano tentoria fixa Lemāno. Longobardos vulgo fertur nominatos a prolixa barba, & nunq̄ tonsa. Vvadalitus amnis ab extremis Gallię erūpens iuxta quē inhabitasse & ex eo traxisse nomen Vvandali perhibentur. ¶ Germanię gens dictę q sint imania corpora/imanesq nationes/sęuissimis duratę frigoribus/feroces animi & semper indomiti/raptu/venatuq viuētes: horum plurimę gentes varię armis discolores habitu/linguis dissonę/& origine vocabulorum incertę, vt Colorates, Auismarij, Cadricij, Vngri, Marcomāni, Bruteri, Caunāssi, Blangrani, Tuābtes: quorum immanitas Barbariæ etiam in ipsis vocabulis horrorem quēdam significat. Sueui pars Germanorum, fuerunt in fine septētrionis: de quibus Lucanus. Fudit ab extremo flauos aquilone Suenos: quorum fuisse cētum pagos & populos multi prodiderūt. Dicti autem Sueni putantur a monte Sueuo, qui ab ortu initium Germaniæ facit: cuius loca incoluerunt Burgūdiones quondā a Romanis subacta Germania per castrorum limites positi a Tiberio Cęsare in magnam coaluerunt gentem: atq ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta: Burgos vulgo vocāt. Hi postea rebelles Romanis effecti plusq̄ octinginta millia armatorum ripę ritu fluminis insederunt, & nomen gentibus obtinuerunt. Saxonum gens in Oceani finibus & litoribus & paludibus in vijs sita virtute atq habilitate habilis: vnde & appellata q sit durum & validissimum genus hominum, & pręstās cęteris piraticis. Franci a quodā proprio duce vocati putantur. Alij eos a feritate mox nuncupatos existimāt. Sūt eñ in illis mores incōditi naturalis ferocitas animoꝝ. Britones a Bruto eorū duce sunt vocati: gens intra Oceanum interfuso mari: quasi extra orbem positi. De quibus Virgilius. Toto diuisos orbe Britānos. Scoti ꝓpria lingua no-

Itali. Tusci. Vmbri. Marsi. Gothi. Daci. Germani. Saxōes. Franci. Britones. Scoti.

men habent a picto corpore,eo q aculeis ferreis cum atramento variarum fi-
Galli. gurarum scismate annotantur.Galli a candore corporis nuncupati sunt.Gal
la em̃ grece lac dicit: vnde & Sibylla sic eos appellat:ait de his. Tũc lactea col
la auro innectuntur: scd'm diuersitatem em̃ cœli & facies hominum & colores
& corporum quãtitates,& animorũ diuersitates existunt.Inde Romanos gra
ues,Grecos leues, Aphros versipelles,Gallos natura feroces,atq acriores in
genio peruidem⁹: qd natura climatum facit.Galli autem Senones antiquitus
Zenones dicebãtur,q Liberum hospicio recepissent: postea /z/in /s/ cõmuta-
est. ¶ Vacca oppidũ fuit iuxta pyreneum:a quo sunt cognominati Vacceí.
De quib⁹ creditur dixisse Poeta.Lateq vagãtes Vaccei.Hi Pyrenei iugis per
amplam montis habitãt solitudinem:idem & Vascones quasi Vaccones /c/
in /s/ literã demutata: quos Gaius Põpei⁹ edomita Hispania & ad triumphũ
venire festinãs de Pyreneis iugis deposuit: & in vnum oppidum cõgregauit:
vnde & Cõuenarum nomen vrbs accepit a cõueniendo. Hispani ab Hibero
amne siue flumine primum Hyberi.Postea ab Hispano Hispani cognomina
ti sunt.Gallici a candore dicti: vnde & Galli.Reliquis em̃ Hispanie populis
candidiores existunt.Hi Grecam sibi originem asserunt: vnde & naturaliter
ingenio callent. Siquidem post finem Troiani belli Teucrum morte Aiacis
fratris inuisum patri Telamoni dũ non reciperetur in regnum Cyprum con-
cessisse: ibiq vrbẽ nomine antique patrie Salaminã condidisse,vnde ad Gale-
ciam profectus et positis sedibus ex loco nomen gẽti dedisse perhibetur. Astu
res gentes Hispanie vocati eo q circa Histuram fluuium septi montibus syl-
uisq crebris inhabitãt.Cantabri Hispanie gens a vocabulo vrbis: & Hiberi
amnis siue fluminis cui insidunt nuncupati: horum animus pertinax & ma-
gis ad lattocinãdum q̃ ad bellandum,vel ad patienda verbera semper parati.
Celtiberi. ¶ Celtiberi ex Gallis Celticis fuerunt: quorum ex nomine appellata est re-
gio Celtiberia. Nã ex flumie Hispanie Hibero vbi consederunt,& ex Gallis
Aphri. q Celtici dicebãtur mixto vtroq vocabulo,Celtiberi nũcupati sũt. ¶ Aphri
appellati ab vno ex posteris Abrahe qui vocabatur Apher: qui dicitur duxisse
aduersus Libyã exercitum: & ibi victis hostibus consedisse: eiusq posteros ex
nomine Attaui & Aphros & Aphricã nuncupasse. Pœni autẽ Carthaginen-
ses sunt a Phœnicibus nuncupati: qui cum Didone profecti sunt. Tyrios ve-
ro a Tyro vrbe Phœnicũ nominatos: de quo ꝓfecti sunt: & in Aphrice littus
venerunt.Getuli grece dicuntur fuisse qui ingenti agmine a locis suis nauib⁹
cõscendentes loca Sutyũ in Libya occupauerũt,& quia ex Getis venerunt de
riuato nomine Getuli nominati sunt. Vnde & opinio est apud Gothos ab an-
tiqua cognatione Mauros consanguinitate proprinquos sibi vocari. Aphri-
cani autem ab initio nomen habuere Libyes: deinde Aphri: post hec Getuli:
postremo Mauri & Mimides. Mauri & Mimide vt Aphri putãt: sic sumpse-
runt exordium & vocabulum. Nã postq̃ in Hispania interijt Hercules: & ex
ercitus est compositus ex varijs gentibus: amisso duce passim sibi sedes quere
bãt: & ex eo Mimeromedi & Perse & Armeni nauibus in Aphricam transue-
cti ꝓxima mari loca occupauere: sed Perse dum materiã in agris pro constru-
endis domicilijs non inuenissent: & ignara lingua commercium prohiberet
per patentes agros & diuersas solitudines vagabantur: & pro ambulationi-
bus vagabundis semetipsos propria lingua Mimides appellauerunt: id est

sine oppido vagos & errantes. Medi autem cum Libyis se miscuerunt, qui pꝛoxima Hispania inhabitant, quorum nomen paulatim Libyes corruptę Barbara lingua fuit, Mauros propter Medos appellantes licet Mauri ob colorē a Gręcis vocentur. Gręci autem nigrum Maurum vocant. Aestifero quippe colore a flatu speciem atri coloris ducunt. Massilia ciuitas Aphricę est nō longe ab Athlante mōte & ortis Hesperidum, a qua ciuitate Massilij vocati sunt, quos nos corrupte massulos vocam⁹. De quibus Virgilius, Hinc mihi Massilę gentis monstrata sacerdos. Gaulę gētes sunt a meridie vsq ad Oceanū Hesperū peruagātes: his nomen Gauleon insula dedit, quę est iuxta Aethiopiā, vbi nec serpens viuit nec nascitur. Garamātes populi Aphricę prope Cyrenas inhabitātes a Garamāte rege Apollinis filio nominati, qui ibi ex suo nomine Garama oppidum condidit. Sunt autē proximi gentibus Aethiopum: de quibus Virgilius. Extremi aūt quia sęui & a consortio humanitatis remoti. Hesperi vero sunt qui circa Hispaniam cōmorantur: nam Hispania Hesperia est. Aethiopes dicti a filio Cham, qui vocatus est Chus ex quo originē trahunt. Chus em̄ Hebraica lingua Aethiops interpretatur. His quōdam ab Indo flumine consurgentes iuxta Aegyptum inter Nilum & Oceanū in meridie sub ipsa solis natiuitate insederunt, quorū tres sunt populi: Hisperi Garamantes, Tripolis Indi orientis. Trogloditę gens Aethiopum ideo nuncupati, ꝙ tanta celeritate polleret vt feras cursu pedum assequatur. Panphagi & hi in Aethiopia sunt quibus esca est quicquid mandi potest, & omnia fortuitu gignētia: vnde & appellati Ichthyophagi ꝙ venādo in mari valeant & piscibus alātur tm̄. Hi primo Indos, mōtanas regiones tenent, quos subactos Alexāder Magnus piscib⁹ vesci prohibuit. ¶ Anthropophagi gens aspertima sub regione Syricū sita, qui ꝙ carnib⁹ humanis vescūtur: ideo Anthropophagi vocantur. Itaq sicut his ita & cęteris gentibus per secula, aut a regibus, aut a locis, aut a moribus, aut ex quibuslibet alijs causis mutata vocabula sunt: ita vt prima origo nominis eorum temporum vetustate non pateat. Iam vero hi qui Antipodes dicuntur eo ꝙ contrarijs esse nostris vestigijs putantur, nulla ratione credendum est, quia nec soliditas patitur nec centrum terrę, sed neq hoc vlla historię cognitione: sed hoc Poetę quasi ratiocinando coniectāt. Titanes autem quosdam in Gręcia ferunt fuisse robustos, & excellentes viribus populos, quos ferunt fabulę ab irata contra deos Terra ad eius vltionem creatos. Vnde & Titanes dicti sunt ab vltiōe ꝙ quasi vlcisceredę matris Terrę causa in deos armati existerent, quos fabulę a Ioue bello fuisse superatos atq extinctos fingunt, propter quod e cœlo iactis fulminibus interierunt.

Garamātes. Aethiopes. Pāphagi. Anthropophagi.

¶ A Nilo orta sunt Idola, & Cham inuenit septem artes liberales.

¶ Capitulum. XXI.

IN Abrahā igitur incepit tertia ętas: cui⁹ tempore Ninus de quo mentio facta est, cōdidit ciuitatem Niniue, quę nūc Nisibis nuncupatur. Hic Ninus Cham Noe filium qui adhuc viuebat & regnabat in Bactria bello deuicit. Hic Cham post eius mortem vocatus est Zoroastres: fuitq artis magicę inuētor. Etiam septem artes liberales inuenit: & eas. xxiiij. cosumnis æreis, & lateritijs contra ignis & aquę diluuium inscripsisse narratur. De isto legitur ꝙ statim vt natus est risit, cum tm̄ nō a risu sed a fletu incipiat

Ninus Niniuē ciuitatē cōdidit. Cham Noe filius a Nilo nouiciē

natiuitas hominis: hic rex fuit Bactrianorũ, qui volens apud hoĩes videri de⁹ multũ & frequẽter astris intẽtus velut scintillas quasdã ex stellis ꝑducebat, vt rudes in stuporẽ miraculi traherẽtur: a Nino tñ rege Assyrioꝝ bello superatus est. ¶ Ab isto Nino orta sunt Idola: nã mortuo Belo patre ei⁹ in solatiũ doloris Ninus fecit fieri imaginẽ patris sui: cui tantã reuerẽtiã exhibebat, vt qbuscũq reis ad ipm fugiẽtib⁹ parceret, & pœnã idulgeret, sicq hoĩes diuinos honores imagini exhibere cœperũt. Hui⁹ exẽplo plures charis suis mortuis imagines dedicare cœperunt. & sicut Belus dictus est ab Assyrijs: sic & aliæ nationes scd̃m linguarũ varietates illum nominauerũt. Aliq Baal, aliq Beel, aliq Balai eorum idola vocauerunt: imo specificauerũt nomina. Alia Belphegor, alia Belzebuth, & alijs diuersis noĩbus vocantes: quos ergo Pagani deos asserunt, homines fuisse mõstrantur. Et pro cuiusq vita vel meritis apud suos adorari cœperunt: vt apud Aegyptios Isis, apud Cretam Iuppiter, apđ Mauros Iuba, apud Latinos Faunus, apud Romanos Quirinus. Eodẽ tpe apud Athenienses Minerua, apud Samũ Iuno, apud Paphos Venus, apud Lenos Vulcanus, apud Naxos Liber, apud Delos Apollo. In quorum laudib⁹ accesserunt & Poetę, qui eos in cœlum cõpositis carminibus extulerunt. Si bene reuoluas historias reperies ꝙ tria principaliter homines ad cultũ harum imaginum induxerũt: scilicet affectio circa morientes, timor & adulatio apud reges, diligẽtia artificum circa sculpturam harum imaginum & picturam: sicq inuoluto orbe in isto pessimo vitio idololatrię, Abraham peritus in Astrologia ex ordinatione & ordine stellarum cognouit omnium conditorem, & plenius intellexit eius prouidentia gubernari. Mortuo Nino Semiramis vxor eius in regno successit, quę cũ statura mediocri ac filio similis esset, impuberi filio tradere imperium verita est: eaq virum mentita brachia ac crura velamẽtis faciem, caputq tegit: & ne nouo aliquid occultare videretur, eodẽ ornatu & populum vestiri iubet: hęc tandem flagitiosa mulier cum impudice omnes ad coitum vocaret, a Nino filio incestuose cognito necatur. Cui successit Ninias qui terminis quos a parentibus acceperat contentus, bellicas res neglexit, atq in fœminarum turba cõsenuit. Postea quoq eius exempla secuti, responsa gẽtibus per internuncios dabant. Imperium vero Assyriorum. M.ccc. annis durauit. Postremus eorum rex Sardanapalus fuit vir muliere corruptior, ad quẽ videndum cum Cobactus eius pręfectus venisset, inuenit eum purpuram colo nentem, & inter scortorum greges pensa virginibus partientem. Quibus visis indignatus bellum Sardanapalo intulit: & vt metu mortis mulieres solent, primo latebras circũspexit: mox deinde cũ paucis & incõpositis in bellũ progreditur: victus tñ extructa pyra se & diuitias in incendiũ mittit. Et quoniã aliqui Historiographi ab Abrahã regnũ inchoãt Hebręoꝝ: Est sciẽdũ ꝙ dicto Nino apud Assyrios regnãte, eius nouissimo tpe nascitur Abraham natione Chaldęus, qui. lxxv. agẽs annũ diuino dignus habit⁹ est colloquio, & repromissione: a quo tpe vsq ad Mosen & exitum ab Aegypto gentis Abrahæ supputãtur ãni. ccccxxx. Post quos facta est lex: vt tradidit Paulus ad euacuãdũ ꝑmissionẽ. Facta & dicta repromissione, anno. x. post ex ancilla Agar genuit Ismael, a quo Ismaelitarum gẽs, qui postea Agareni, & tandem Sarraceni dicti sunt: vagi incertis sedibus, omnesq gẽtes quibus desertũ ex latere iungitur incursantur: qui tñ impugnantur ab omnibus scd̃m quod scriptum est

Ninus primus Idolorũ cultor.

Beli diuersa noĩa.

Diuersoꝝ regionũ dij.

Tria q̃ hoĩes ad idolorũ culturã induxerunt.

Abrahã ab astris Deũ cognouit.

Hęc a Iustino decerpta.

Als Arbax.

in.xvj.c.libri Genesis. Manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & e regione vniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. ¶ Hic sanctus Patriarcha Abraham cum centum esset annorum, & corpus iam naturaliter ad generandũ haberet mortuũ circũcisione accepta, Sara eius vxor sterilis & nonagenaria, iuxta promissionem filiũ genuit Ysaac, anno ętatis tertię centesimo: mundi vero anno: cuiꝰ historia plane & clare narratur in libro Geneseos. Idcirco superfluũ videretur & vanũ eã nouo sermone rescribere. Hoc etiam tempore confinis Arabię regio, quę tunc Pentapolis dicebatur: penitꝰ igne cœlesti cremata est. Nam ob flagitiorum fœditatem super has quinq; vrbes: videlicet Sodomã, Gomorrã, Adama, Sebom, & Segor, ignis & sulphur de cœlo pluit Deus: totamq; regionem cum populis & vrbibus exustam teste iudicij sui futuram ęterna damnatione damnauit. ¶ Obijt autem Abraham annos habẽs centum octoginta, cui primo omniũ Prophetarum verbum dñi in figura apparuisse humana legitur, ac vocationem gentiũ pollicetur in Sichen ad arborem excelsam, vbi visus est illi Deus quem nostro in tempore sermo Christi deduxit ad finẽ per Euãgelicam in omnes gentes prędicationem. ¶ Ysaac vero anno vitę suę sexagesimo geminos genuit Esau & Iacob, a quo Esau filio Ysaac gens Idumęoꝝ. A Iacob vero qui postea Israel dictus est, Israelitę, qui nunc Iudęi dicuntur. Eo siquidem anno Argiuorum regnũ sub Inacho primo rege initium habuit: & mansit per reges vsq; ad Baruch & Delborę iudicium Israel. Quia vero de Esau & Iacob fit mẽtio, nolo prẽterire silentio quomodo Esau fame laborante: Iacob emit eius primogenituram cibo lenticulę, cuius primogenitura in sex principaliter consistebat: scilicet in veste sacerdotali, in sacrificijs offerendis, in finali benedictione patris suscipienda, in benedictione qua in solennitatibus & conuiuijs vtebatur, in duplicis portiõis susceptiõe, in hoc ꝙ erat dñs aliorũ. Dictus Esau primꝰ equas asinis iũxit: vnde orti sunt muli. Et est sciendũ scđm Gregoriũ ꝙ Iacob nõ peccauit fratrem esuriẽtẽ nõ reficiẽdo gratis cũ posset, q͂a Esau peccabat vitio gulę nõ necessitate naturę, sed nec ius primogenituręcũ sit spũale quid, dicẽdus est emisse ꝓprie sed redemisse potius, quia ꝙ deberetur sibi fuerat a dño reuelatũ. Et licitũ est vnicuiq; ius suũ redimere, sicut clericis licet redimere ius decimarũ: quod debetur eisdem. Alij dixerunt ꝙ ius primogenitureę non est spirituale: sed ei quod spirituale est annexum: scilicet ius benedicẽdi, quod transit cũ principali, sicut ius patronatus annexũ fundo trãsit cũ fundo. Etiã nõ peccauit q͂n paternã benedictionem accepit, quia eam nõ per fraudẽ scđm Gregorium sed sibi debitam affectauit, vtpote quã a fratre legitime comparauit, nec salsum patri dixit, cum se Esau esse asseruit: erat enĩ Esau non persona, sed primogeniti dignitate: sicut Ioannes Baptista Helias dictus est, non persona sed virtutis excellentia. ¶ Benedictus est Iacob ab Ysaac, non secundum intentionem patris quę ad Esau erat, sed secũdum virtutem verborum quę proferebat sicut accidit cum Episcopus ordinat alienum quem reputat suum, qui scđm verboꝝ veritatem vere ordinatus est. Hęc siquidẽ oĩa dño sunt ordinãte completa. Cũ enĩ post veniẽs Esau loqueretur, audiẽs vocẽ filij Ysaac vehemẽter expauit, ita vt quędam extasis diuinitus sequeretur: in qua pius senex, a domino hoc factum esse prauidit: & significationem pię fraudis agnouit. Ideoq; non irascens sed cõfirmans quod fecerat ait. Venit germanꝰ tuꝰ &c. Aemulãs

Abrahã Gene. xxj. Incẽdiũ Pẽtapolis. Mors Abrahę Ysaac. Esau & Iacob. Origo mulorũ De primogenitura. Pulchra sentẽtia

Hebręorum seruitus incepit.Surrexit enī in Aegypto rex qui Ioseph oblitus
populum Dei labore infatigabili cruciauit.Insuper etiam ad necandam sobo
lem crudeli imperio filios Israel cogebat.Nam in flumine mares proijci iube
bat,fœminis reseruatis:quę omnia diffusius narrat sacra historia ad id nos in=
citans,ne beneficiorum immemores simus Ioseph ignorantes:id est Christū
cuius ope salua facta est Aegyptus.

¶Capitulum.XXII.

IGitur filijs Israel misera seruitute afflictis auxilio pius dn̄s
affuit.Nam cum filios omnes neci exponere durissimo impe
rio cogeretur Israelitica gens,tandem populi sui ducem de
tribu Leui suscitauit,qui liberum populum ab Aegyptiaca
seruitute liberaret:pro quo sciendum ꝙ Moses cum.lxx.esset
annorum dux Hebraici populi est a domino constitutus:ęta
tis tertię.cccccliij.anno mundi.MM.cccclilij.ideo ne lento pede ipsius Mo= Moses
si historia transcurratur: aliquid de eo fandum est.Leui filius Iacob genuit dux po=
Kaat,Kaat genuit Amirrham,Amirrham vero annum agens.lxx.ex Iogabel puli Is=
genuit Mosen sub Monophorege Aegypti,qui sicut cęteri Aegyptiorum re rael,& a
ges Pharao dicebatur qđ interpretatur regnans,ac Monophus cum pręcepis= quib⁹ ꝓ
set vt omnes pueri Hebręorum necarentur in flumine,quidam taurus ex im= genit⁹.
prouiso egrediebatur de flumine aliquādo,& maxime in festo Apis habens in
humero dextro signum candidum instar lunę corniculatę:ad quem cū Aegy=
ptij confluerent multis generibus musicorum psallētes,eleuabatur in aere,&
super eos tanq̄ psallentes ferebatur,& ad motum vel stationem ipsius ipsi mo
uebantur in terra,vel stabant,& eadem die euanescebat.Vnde Apis ab Aegy
ptijs dicebatur, qui in Aegypto primum Deus putatus est. Quem qui=
dam vocauerunt Serapin filiam vt Gręci perhibent Niobe,quę fuit prima Origo
mulierū cui Iupiter mixt⁹ est.Alij dicūt ꝙ nō vocat̄ Apis:sed Io filia Inachi deorum
regis Argiuoꝝ,q̄ in Aegyptū ꝓfecta ibi Isis fuit nūcupata. Tūc quidā sacro Aegy=
rū Scriba regis p̄dixerat,eo tpe masculū nasciturū in Israel,qui regna Aegy tiorum.
pti humiliaret:& virtute trāscēderet vniuersos.Hac de causa postea filij Israel
adorauerūt vitulos aureos opinātes ꝙ per hūc ab Aegypto fuerint liberati.
Amirrhā aūt post editū partū ad vxorē nolebat accedere,ne ī necē filios ꝑderea
ret,cui diuia reuelatio ī somnijs astitit dicēs.Ne timeret vxorē cognoscere,q̄a
puer quē timebāt Aegyptij erat nascitur⁹ ex ea.Cōcepit aūt Iogabel & pepe=
rit Mosen quē filia Pharaonis nutriri fecit,& quadā die dū esset adultus Pha=
raoni p̄sentauit,vt ipse adoptaret eū:tūc rex admirās pueri venustatē coronā
aureā quā gestabat,capiti ei⁹ imposuit.Erat enī ī ea imago idoli Hāmonis fa= Pharao
bre facta,ac puer coronā in terrā ꝓiecit & fregit. Sacerdos aūt Heliopoleos q̄ nis coro
p̄dixerat per quēdā puerū Hebręū in ꝓximo ruiturā Aegyptū:a latere regis nā Mo=
surgēs exclamauit,dicēs.Hic est puer quē Deus nobis occidēdū monstrauit, ses ī ter=
vt decętero timore caream⁹,& voluit irruere ī eū:sed defendēte rege liberat⁹ ē. rā deie=
Quidam etiam sapiens asserebat puerilitier & per ignorantiam hoc factum a cit.
puero:in cui⁹ rei argumētū cū allatas prunas puero obtulisset,eas ori suo ap Moses
posuit,& linguę summitatem corrupit. Vnde dr̄ impeditioris linguę fuisse. a sacer=
¶Eo quidē tpe Mosi populus Hebręoꝝ ab Aegytiaca seruitute liberat⁹ exti= dote li=
tit.Aegyptijq; plebē Dei ꝑsequētes mari rubro submersi sūt,cui⁹ punitionis beratur

Orosi⁹ sequens memoria adhuc in littore maris stat. Namq̧ tractus rotarum,vesti=
j.li.c.x. gia equitum ac peditum ibidem adhuc conspiciuntur,& si casu turbetur cōti
nuo diuinit⁹ in pristinā faciem ventis fluctibusq̧ reparātur. T pe dicti Mosi
traditur Dionysiū Bacchū,q̄ Argos cōdidit, vsum vineę Grecis dedisse. Fer
tur & diluuium in Thessalia factum fuisse sub Deucalione rege. ❡Hoc tē=
Corin= pore in Gręcia Corinthus est condita:& ibi ars picturę ab Athlāte reperta:&
thus cō Astrologia publice declaratur. Ipse eī̄ prę cęteris qui eū pręcesserāt subtili⁹
ditur. Astrologiā considerauit. Eodē tempore in Creta regnauit Alderos qui pri=
Primus mum colligēdi mellis vsum repperit:eius filia cū ex incestu filiū procreasset,
mellis pater pudore flagitij eū iussit exponi:post dies aliquot cū ad corpus expositi
colligē missum esset:inuētus est vario ferarum lacte nutritus:post modum hunc do=
di au= mi relatum in callem angustū proijci iussit: per quem armenta cōmeare con=
ctor. sueuerant. Cunq̧ etiā ibi ab armentis non tangeretur,sed aleretur/canibus eū
Miracu. proijci iubet,multo ieiunio ad esum ei⁹ incitatis:post hęc etiā suib⁹,a quib⁹ cū
lū gran. aleretur,in oceanū demergi iussus est:vbi iact⁹ ab ęstu in littore san⁹ exponit
de de pu & ibi a cerua quadā est nutritus. Inter eximia velocitas puero fuit,& inter cer=
ero ex= uorum greges diu peragrauit:ad vltimum laqueo captus regi dono datus est:
posito. quem recognoscens & miserans successorem sibi constituit. Inde illi nomen
impositum est Auidis,qui rex factus populo suo leges adinuenit:boues pri=
mo aratro domari,& frumenta sulco quęrere docuit:ab hoc & seruilia ministe
ria populo interdicta:& plebs in.vij.vrbes diuisa:quo mortuo regnū per mul
ta secula a successorib⁹ possessum est. ❡Tempore Moysi cœpit regnū Athe
niensium.

❡Capitulum.XXIII.

Regnū Atheni ensiū in cipit. Anno vero Mosi tricesimosexto regni Atheniensium notā=
tur initium:in quo Cecrops regnauit annis quiquagītavno,
cui successerunt reges.xv.qui regnauerunt post Codrum qui
fuit vltimus rex de illa geneologia Athenis. De alio genere
regnauerūt octo reges:quorum vltimus fuit Eschylus. Post
hunc in decē annos magistratuum cōuersa est:& fuerūt sex:
quorum quilibet regnauit decem annis:horum vltimus fuit Enxias. Post hūc
Athenis annui seu annales principes constituti sunt,Et cœpit dictū regnum
transactis a mundi exordio. M.dcxl.annis. Fuitq̧ Corinthus qui prius voca
batur Epirus anno.xlj.regni primi regis condita,& claruerunt in arte musica
Linus, Thebatus, Zeius. Amphion. Anno regni sexcent. Athenieñ.& anno
Ferrum regni illius Ideactali ferrum repperierunt. Cecinitq̧ apud Phicium vates pri=
repertū ma Phœmōte futura versibus exametris. Anno millesimoseptimo regis Gor
est. gones meretrices ꝓpter sui eximiā pulchritudinem ita spectatores suę mentis
Phemō. impotes reddebāt,vt vertere eos in lapides putarētur:durauitq̧ dictum regnū
te vates annis. M.cccccccx. Igitur Moses cum.c.esset annorum mortuo Iosue qui & Ie=
versib⁹ sus ab aliquibus est vocatus,ei in populi ducatu successit anno octogesimo=
exame= quarto vitę suę,dictumq̧ populum rexit annis.xxvj. Hic confortatus a Do=
tris futu mino pręmissis exploratoribus miraculo per arentem Iordanis alueum He=
ra prędi bręos transduxit,& expugnatis Chananęis terram promissionis.xij.tribub⁹
xit. sorte distribuit. Hic etiam figuram domini Iesu Christi per omnia gerens
expugnatis Chananeis victori populo terram distribuit. Per quod nobis

datur intelligi hunc mundum Christo duce a nobis vinci debere. Sicut enim vrbem Hierico cæterasq; vrbes incendio deleuit/regesq; eorum patibulis affecit: sic quoq; huius seculi vitia igne charitatis consumenda sunt. Reges vero harum vrbium patibulis afficiuntur, cum mortuo Christo, Diabolus & eius exercitus ligno crucis alligatus est. Hierico insuper hunc mundum secũdum Christi saluatoris sententiam significat, cum dicit. Homo quidã descendebat de Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones: cuius interitus tubarũ clangoribus consummabitur, cũ dominus Iesus Christus princeps & dux Israel, in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cœlo: & tunc peribunt habitatores Hierico a facie domini, saluata ex his Raab meretrice: id est Ecclesia quę nuncios dñi Apostolos & Prophetas in domo sua abscondit. Et iam huic vetus culpa non imputabitur: quia & si aliquãdo meretrix fuit: nunc autem vni viro casta/virgo copulata est Christo, quę vt mortis periculũ euaderet saluaberrimum ab exploratoribus signũ accepit funẽ coccineũ a fenestra pendentem: id est sanguinem rubicũdum a latere domini defluẽtem. Porro terrę partitio victori populo facta, retributionem meritorum coronã atq; pręmiũ dãdam his qui saluati fuerint de Israel designat: vnusquisq; eñi pro meritis, glorię particeps erit in cœlesti patria, sed de his latius apud librum Iosue videas.

Est autem sciendum ꝙ Ruben filius Iacob siue Israelis fuit primogenitus, tñ quia violauit thorũ patris sui, eius primogenitura alijs est concessa: & vt videtur aliquib⁹ diuisa fuit in tres trib⁹: scd̃m tria iura, quę ad primogeniturã pertinebãt. Textus tñ sacrę paginę habet ꝙ primogenitura Ruben data fuit filijs Ioseph: & ita est tenendũ etiã scd̃m glossam, ad quã te remitto: duas cur data fuit illa assignans rationes inter alias, dignitates, quas habebãt primogeniti in cognationibus suis, quę vsq; ad tẽpus Aaron durauerũt. Ferũt ꝙ primogenit⁹ habebat vestẽ specialẽ, quo induebat tñ i sacrificio offerẽdo, & recepturũ finalẽ bñdictionẽ a patre. Rursus in solẽnitatib⁹ bñdicebat minoribus, & in his duplicem recipiebat portionem, etiã in diuisione hæreditatis pertinebat.

Cur data & quibus primogenitura Ioseph.

¶Siquidẽ ad primogenitũ ius regni pertinebat, ad eũ etiã ius sacerdotij. Vnde Melchisedech rex fuit & sacerdos: ꝑtinebat etiã ad ipsum ius hęreditatis inter alios diuidendę. Ius quoq; regni delatum est Iudę. De Iuda eñi fuerunt reges fortissimi: scilicet Dauid & successores ipsius, & etiã Christus qui supra totum orbẽ regnauit: & hoc ius regni meruit Iudas, qñ trepidãtib⁹ fratribus in ingressu maris rubri, post Moysen primus intrauit. Sacerdotiũ datũ est Leui. Distributio vero hæreditatis data Effraym. Iosue enim fuit de tribu Effraym, & propter hoc terram .xij. tribus ipse distribuit. De hac tribu fuit etiã Heroboã, qui primus regnauit super .x. tribus Alomonis & totum regnum Israel frequenter in Prophetas: vocatur regnum Effraym, propter caput regni quod erat in Samaria: vt patet primi Paralipo. quinto capitulo. Iterũ quoq; cõuocauit Iosue tribus in filio & proiectis sortib⁹: Prima pars Iudę egressa est. Secũda Symeonis: cuius sors, quia pauca fuit in sorte: inde recepta legitur sorte, vt Iudas eam defenderet. Tertia Beniamin: hęc sors angustissima fuit ꝓpter terrę fertilitatem: tulerunt enim Hierico & Hierosolymam. Quarta Effraym. Quinta Manasse. Sexta Isachar. Septima Zabulon. Octaua Aser. Nona Neptalim. Vltima Dan. Solę autem duæ tribus quasi priuilegiatę sine sorte terram habuerunt. Caleph Hebron habuit. Iosue Tannata vel Tannata=

Iura primogenituræ

fara:& etiam Sichem scd̃m Iosephum. Sed & pro Leuitis separauit.xlviij.in Amorrhea:de reliquis.xxviij.tres constituit ciuitates refugij.Ebron de Iuda, Sichem de Effraym,Cades de Neptalim.Iam eñ alias tres cõstituerat Moyses trans Iordanem:scilicet Bosor,de sorte Manasse. Et ita liquidũ est Ecclesię imunitatem nõ oriri de nouo:sed iam hoc inchoasse tempore.

¶Capitulum.XXIIII.

Troiani vnde dicũtur

Tros vñ Troiani.

TEmpore dicti Iosue.Troianorũ gens:antea Dardana a Dardano,extitit nominata. Nã Dardanus & Iasuis fratres egregia sobole nati:ex his Iasuis Thraciã.Dardanus ad Phrygiã peruenit:& ibi regnauit primus:post quẽ fili⁹ eius Eryctho nius,& nepos eius Tros,a quo Troiani dicti sunt.Sub dicto Iosue tria magna miracula Deus ostendit.Primo quidẽ Iordanus alueis aquis nudatus liberum iter populo prębuit.Secundo,clangentibus sacerdotib⁹ Hierico corruit. Tertio,Iosue cõtra hostes pugnãte,Sol vni⁹ diei stetit spatio.Post cuius Iesu seu Iosue obitum tenuerũt Hebręos alienigenę annos octo subiectos:qui iunguntur Othonielis temporibus scd̃m traditionem Iudęorum. Post Moysen & Iosue successerunt in populo iudices.Pri

Othoniel.

mo Othoniel:demum Aoth: consequenter Sagar:& tandem Delbora & Baruch.Horum primus annis populum iudicauit:& de manu regis Syriæ Mesopotamię liberauit populum.Secũdus Aoth,qui annis.lxxx. populũ Israel iudicauit. Hic ambidexter liberauit Israel de manu Eglon regis Moab:ipso

Sagar.

rege in suo cœnaculo interfecto.Sagar tertius populum vno anno tm̃ iudicauit.Hic Philistęis terram Israel intrare volentibus ex eis occidit,populumq̃

Delbora. Baruch

defendit. Delbora & Baruch vxor & vir iudicauerunt populũ,annis.xl.Hęc mulier liberauit Israel de manu Iabin regis Ador.

¶Capitulum.XXV.

Apollo citharã inuenit: & artẽ medicinę.

TEmpore Delborę Apollo citharam condidit: & artem medicinę inuenit,vnde dicebatur mortuos suscitare.His quoq̃ temporib⁹ Argiuorum regnum defecit:& in Mycenas trãslatum est.Cuius primus rex fuit Perseus.qui regnauit annis quinquaginta:& durauit regnũ illud ab Imacho vsq̃ in Stelatũ filiũ Cecropis ãnis.cccccxxj.Incepit aũt anno mũdi.In

Gedeõ.

isto regno primus sacerdotio functus est Gallicias filius Pyrãtis vir/sacerdotio functa e t Iphigenia Danai filia. Post Delbor Gedeon iudicauit populũ Israel annis.vij.Hic signo victorię accepto a Dño in vellus liberauit Israel de manu Madian,terrore lampadum & tubarũ,hostib⁹ subito perturbatis.Alijs mutua cęde cadentibus:alijs versis in fugam:duobus quoq̃ regibus Oreb/&

Mercuri⁹ lyrã iuenit.

Zeb/ac Salmana interfectis.¶Quo in tempore Mercurius lyram hoc modo repperit:inuenit cõcham testitudinis mortuę,cuius nerui arentes & extensi:flatu aurę percussi sibilum tenuem reddebant.Ad quorum imitationẽ lyrã repperit:& Orpheo tradidit.Huius tempore in seruitutem Hebręos redigũt alienigenę annis.vij.qui iungũtur temporibus Gedeonis scd̃m Iudęorũ tra

Abimelech fratrib⁹ occisis pri

ditiones.Post Gedeon filius eius Abimelech de concubina natus.lxx.fratres suos de patris vxoribus omnes pręter vnum Ioathan qui minimus abscõditus erat,occidit:& dominiũ populi violenter arripuit.Cœpit anno egressionis Aegypti.cclxxviij.annis ętatis tertię:mũdi vero.MM.dcc.xxj.annis:&

iudicauit in Sichem annis tribus:& ex tunc ab ipsis Sichimitis qui eum elege rant est expulsus,& tandem dum expugnaret oppidum Thebes a muliere fra gmentum mole desuper iaciēte excerebratus occubuit.¶Post hunc Tholla Ysachar populum iudicauit.Cœpit anno egressionis Aegypti ætatis tertiæ: mundi vero: & iudicauit Israel annis.xxiij.Huius temporibus contigerūt quę homines de Minotauro fabulose dicunt. Theseus Atheniēsiū rex regnauit qui contra Thebas dimicauit.Androcheus Athenis interficitur.Paris Helenam rapuit.¶Aliqui tamen dicūt ꝙ post Thollā iudicauit Iair ex tribu Manasse annis.xxij.post quem in ditionem suā Hebręos redigūt Ammonitę an nis.xviij. Copulātur temporibus posteriorum iudicū scđm traditionem Iudęorum.Post Thollā Iair Galatides iudicauit populum annis.xxij. Hic habuit filios quos principes.xxx.ciuitatum constituit: huius temporibus Minos leges & iura edidit:Herculis agonem olympiacum cōstituit.Post Iair iudicauit populum Iepte Galatides cuiusdam meretricis filius:& ob hoc tanꝗ spurius a fratribus suis eiectus tandem vrgente necessitate ad principatum vocatus est:anno egressionis Aegypti:& iudicauit Israel annis sex.Hic contra filios Amon populum defendit: sed de prelio reuersus filiam ex voto immolauit:& in vouendo stultus:& in soluendo crudelis. Huius temporibus Menelaus Lacedæmonijs imperauit.

[margin: Israel occupauit. — Iudices Israel.]

¶Cap.XXVI.De raptu Helenę & bello Troiano.

ANno quoq; quo Iepte mortuus est/Paris Priami Troianorū regis filius Helenam rapuit:& bellum Grecorum & Troianorum decēnale surrexit.Ab hoc quidem anno vsq; ad quartum annum regis Achab:qui est primus annus vrbis condite.inueniūtur in Chronicis anni.cccc.quāuis teste Augustino quidam scripserunt Romam esse conditam sub Ezechia: cuius tempore scđm quosdam Sibylla Erythrea vaticinās claruit.¶Duodecim ferūtur Sibyllę fuisse: quarum carmina de Deo & de Christo & gentibus multa continent.Celebrior inter ceteras & nobilior hęc esse dicitur:cui⁹ quosdam versus Augustinus de greco in latinum translatos cōmemorat:qui sic incipiunt.Iudicij signum tellus,sudore madescet.Harum Sibyllarum nomina & vbi sunt ortę,gratum est inserere.Pro quo sciendum est ꝙ Sibyllę generaliter dicuntur omnes fœminę vates lingua greca.Sicut eñi omnis vir prophetizans vates dicitur aut Propheta:ita omnis fœmina prophetizās Sibylla vocatur:quod nomen ex officio non ex proprietate vocabuli est. ¶Duodecim fuerunt Sibyllę:quę hic enumerantur.

[margin: Helena a paride rapitur. Roma sub Ezechia cōditur Isidor⁹. Sibyllę xij. Cur sibyllę dicuntur.]

¶Capitulum.XXVII.

DVodecim autem Sibyllę a doctissimis viris fuisse traduntur. Quarum prima de Persis fuit.Secunda Libyca. Tertia Delphica in templo Delphi Apollinis genita:quę ante Troiana bella vaticinata est.Cuius plurimos versus operi suo Homerus inseruit.Quarta Cumæa in Italia. Quinta Erythrea nomine Erophila in Babylone orta:quę Grecis Ilium petentibus vaticinata est perituram esse Troiam:atq; Homerum mendacia scripturum. Dicta autem Erythrea:quia in eadem insula eius inuenta sunt carmina. Sexta Samia:quę Phemenoe dicta est a Samo insula:vnde fuit cognominata.

[margin: Persica. Libyca. Delphica. Cumęa. Erythrea. Samia.]

Capitulum.XXVIII.

NVnc ad materiam redeam⁹,a qua pauliſper diuertimus.Oroſius autem dicit,Anno ante vrbem conditam pro raptu Helenę congregationem Grecorum & concurſum mille nauiū extitiſſe,& deīde obſidionē decēnij.& vt dicit Dares Phrygi⁹ tot duces Grecorum contra Troiam fuerunt,quot qui adduxerunt naues:quorum multi Priamo venerunt in auxilium duces vero.xxxiij.Euſebius autem narrat cauſam belli Troiani fuiſſe cōtentionem trium mulierum de pulchritudine contendentiū.Ponitq; de hoc quandam fabulam,quę quāuis digna non videatur recitatione,tamen propter materiam fabularum quā perfunctorie intēdo tractare,libet eam inſerere.

Cauſa Troiani excidij.

Paris Priami filius regis volēs in Greciā proficiſci ad vlciſcendum Ixionem ſororis patris ſui illatam iniuriam: vt ſui genitoris animum melius flecteret,dixit deos velle ipſum iturum in Greciā:quam confunderet:& grauiter deprędaretur:ac de optimatibus Grecię nobiliorem mulierem exciperet,& in Troianum regnum ipſam transſferret:quę pro redemptione Ixione de facili poſſet cōmutari.Et intulit Paris:quod vt ſcias chariſſime pater a dijs ipſis hoc ꝑ certo recepiſſe:do de hoc certum ſignum/non ſunt multi dies ꝙ ſequentem vidi in ſomnis viſionem,ꝙ Deus ſcilicet Mercuri⁹ tres deas in ſuo ducebat comitatu/Venerem.Palladem,& Iunonem,qui ad me ſtatim accedens prędictis deabus parum diſtantibus a ſe,mihi dixit.Paris duxi ad te tres deas,eo ꝙ inter eas eſt exortum quoddam litigium quod abs te ſolo dirimendum cenſuerūt:& lis ipſa tuo terminabitur iudicio.Eis enī veſcentibus in quodam ſolenni conuiuio pomum mirabile & formoſę celaturę materia precioſa inter eas iniectum extitit,in quo Grecis continebatur literis ſcriptum.Pulchriori detur.Cū igitur ipſarum quęlibet pręcedere de forma contendat:exindeq; putet ipſius pomi pręcium promereri,tuo de hoc ſubmittunt iudicio,& earum quęlibet tibi per me offert pro tui arbitrij remuneratione,premuim infallibile ab ea conſequendum,quam in pulchritudine & pomi quęſtu putaueris anteponi.Si enī Iunonem pręferre decreueris,inter alios orbis magnificos illa cōſtituet te maiorem.Si vero Palladem,omnem ab ea humanam ſcientiam pro pręmio conſequeris.Q; ſi Venerem,pulchriorem de Grecia & nobiliorem fœminam in tuum pręmium reportabis.Ego autem talibus a Mercurio ſic auditis ſic ei reſpondi,ꝙ ęquum de hoc non poſſem proferre iudicium,niſi omnes tres nudas meo conſpectui pręſentaret,vt per inſpectionem meam ſingulas earum partes corporis pro vero iudicio valeam cōtemplari.Et Mercurius:fiet vt dicis.Depoſitis ergo veſtibus & ſigillatim qualibet earum nuda meo conſpectui pręſentata: viſum fuit ꝙ Venus ſua forma alias patēter excederet:ideo decreui eam eſſe dominam pomi,& ipſa facta gaudens ſubmiſſa voce,per eam promiſſum a Mercurio cōfirmauit: & recedētibus illis illico ſomnio & ſomno ſum ſolut⁹.Ne putes ergo hęc deorum promiſſa fruſtratoria poſſe cenſeri.

Paridis ad patrē ſuaſio quo in Greciā mitteret:in qua ei⁹ de deabus iudiciū inſeritur.

Tandem Paris in Græciam profectus in quodam templo in Veneris honore conſtructo,Helenam indicibilis pulchritudinis vxorem Menelai regis Grecię cepit & ſecum adduxit:quod fuit initium ſubuerſionis Troianę ſecūdum fabulas Poetarum.

Helenę raptus.

Cap.XXIX.De fabulis & illuſione demonum.

ILlectus igit̃ pulchritudĩe Veneris ac ſpe cõſequẽdi veneſtio
rem de Grȩcis effrȩnato paſſu ex impetu ardẽti ſententiam iu
Luxuria oculos non habet. dicauit pro Venere. Nec mirũ, furibunda certe luxuria ocu-
los non habet. Olim fregit Sanſonem virum fortiſſimũ, ſub
uertit Dauid virum ſanctiſſimum, decepit Solomonem vi-
rum ſapientiſſimum, fere omnem hominem quotidie ſedu-
cens. Et quia pollicitus ſum tractare materiam fabularum: ideo ea perfuncto
Cur fabulę dictę ſint rie tractando, eſt ſciendum ꝙ fabulas Poetȩ a fando nominauerunt: quia non
ſunt res factȩ: ſed tantũmodo loquendo fictȩ, quȩ ideo ſunt inductȩ vt ficto
animalium mutorum inter ſe colloquio imago quȩdam vitȩ hominum noſce
Primus fabularũ inuẽtor. retur. Has primus inueniſſe traditur Alemon Crotonieſis appellanturq; Iſo-
pitȩ, ꝙ his apud Phrygas in hac re polluit. Sũt autem fabulȩ Iſopitȩ aut Liby
ſticȩ. Iſopitȩ ſunt cum animalia muta inter ſe ſermocinaſſe fingũtur, vel quæ
animam non habent, vt vrbs, arbores, montes, petrȩ, flumina. Libyſticȩ autẽ
dum hominum cum beſtijs, aut beſtiarum cum hominibus fingitur vocis eſſe
cõmercium. ¶ Fabulas Poetȩ quaſdam delectandi cauſa finxerunt: quaſdam
ad naturas rerum, nonnullas ad mores hominum interpretati ſunt. Delectã-
Plaut⁹. Terentius. di cauſa fictas, vt eas quas vulgo dicunt, vel quales Plautus & Terentius cõ-
poſuerũt. Ad naturam rerum fabulas fingũt, vt Vulcanus claudus, quia nũq̃
per naturam rectus eſt ignis: vt illa triformis beſtia, prima leo, poſtrema dra-
co, media chimæra. i. capra, ætates hominum per eam volentes diſtinguere:
quarum ferox eſt & horrens prima adoleſcentia vt leo, dimidium vitȩ temp⁹,
Chimȩrȩ deſcriptio. lucidiſſimum vt caprea, eo ꝙ acutiſſime videat. Tunc fit ſenectus caſib⁹ ſub-
iacens vt draco, ſic & hippocẽtauri fabulam eſſe confictam. i. hominem equo
mixtum ad exprimendam humanȩ vitȩ velocitatem: quia equum conſtat eſſe
velociſſimum. Ad mores vt apud Horatium mus loquitur muri, & muſtel-
la vulpeculȩ, vt per narrationem factam ad id quod agitur, verax ſignificatio
referat̃: vnde & Iſopitales ſunt fabulȩ ad moꝝ finẽ relatȩ: vel vt ſicut in libro
Iudicum ligna ſibi regem requirunt: loquuntur ad oleam, & ficum, & ad vitẽ,
& ad rubum: qđ totum vtiq; ad mores fingitur, & ad rem quȩ intenditur, ficta
tñ narratione: ſed veraci ſignificatiõe veniatur. Refert etiã Auguſtinus. xviij.
de Ciuitate dei. c. xiij. plures fabulas: ſicuti de Phrygo & Phryxo & eius ſoro
re: illȩ ꝙ vecti ariete volauerunt: de Gorgone ꝙ fuerit nutrita ſerpentibus, &
aſpicientes conuertebat in lapides. De Bellerephõte ꝙ equo pennis volan-
te ſit vectus, qui equus Pegaſus dictus eſt. De Amphione ꝙ citharȩ ſuauitate
lapides mulſerit. & attraxerit. De Antȩo quem necauit Hercules ꝙ fili⁹ Ter-
rȩ fuerit, propter quod cadens in terram fortior ſoleret aſſurgere. Porro aliqui
finxerũt a Ioue ad ſtuprum raptum pulcherrimum puerum Ganimedem ꝙ
nephas rex Tantalus fecit & fabulam iam tribuit. Grȩci etiam Troia euerſa
& excidio vſq;quaq; cantato Diomedem fecerũt deum, quem pœna diuinitus
irrigata perhibent ad ſuos non reuertiſſe, eiuſq; ſocios in volucres fuiſſe cõuer
De diomedeis auibus mirum. ſos, fabuloſo mendacio: hiſtoria tamen atteſtatione confirmat, etiam eſſe tem-
plũ eius in inſula Diomedia non longe a monte Gargano, qui eſt in Apulia:
& hoc templum circũuolare atq; colere has alites tam mirabili obſequio, vt
aqua impleant & aſpergant: & eo ſi Grȩci venerint vel Grȩcorum ſtirpe pro
geniti, non ſolum quietas eſſe, verum & inſuper adulari: ſi autem alienigenas

viderint, subuolare ad capita tāq̄ grauibus ictibus, vt etiam perimant vulnerare: nam duris & grandibus rostris ac si adhuc prceliarentur perhibent armatas. Etiam Varro commemorat alia non minus incredibilia de illa magna famosissima Circe, quę socios Vlyssis mutauit in bestias, & de Arcadibus quae sorte ducti transnatabant quoddam stagnum, atq̄ ibi cōuertebantur in lupos, & cum similibus feris per illius regionis deserta vagabantur. Si autem carne nō vescerentur humana rursus post nouem annos eodem renatato stagno reformabantur in homines. De ista tanta ludificatione dęmonum quid dicem⁹ inquit Augustinus? Si enim dixerimus ea non esse credenda, non desunt etiā nunc qui eiusmodi quędā vel certissime audisse vel etiam expertos se esse asserent: nam & nos cum essemus in Italia audiebamus talia de quadam regione illarum partium vbi stabularias mulieres imbutas his malis artibus in caseo dare solere dicebant: de quibus viatores edentes in iumenta conuerterentur, & necessaria quęq̄ portarent: post quę perfinita opera ad se redirent: & tn̄ non eius mentes fieri bestiales, sed rationalem humanamq̄ seruari: sic Apuleius in libris de Asino aureo scripsit accidisse, vt accepto veneno humano animo permanente asinus fieret. Hęc vel falsa sunt vel tam inusitata, vt merito non credantur. Firmissime tamen tenendum est omnipotentem Deum posse omnia facere quę voluerit: nec dæmones aliquid operari scd̄m naturae suę potentiam nisi qd̄ ille permittit. Cuius iudicia occulta sunt multa: tamen iniusta nulla, nec sane dęmones natura creant si aliquid tale faciūt, sed specie tenus quę a vero Deo sunt creata cōmutant, vt videantur esse quod non sunt, non itaq̄ solum animum sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonis arte vel potestate in membra vel liniamēta bestialia veraciter posse cōuerti. Sed phantasticum hominis qd̄ etiam excogitando siue somniando per rerum innumerabilia genera variatur. Et cum corpus non sit incorporeū, tn̄ similes mira celeritate formas capit sopitis aut oppressis corporis humani sensibus ad aliorum sensum nescio quo ineffabili modo figura corporea posse perduci: ita vt corpora ipsa hominū iaceant, viuentia quidem multo grauius atq̄ vehementius q̄ somno suis obseratis. Phantasticū autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie apparet sensibus alienis siue alienatis, talisq̄ etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri possit in somnis, & portare onera si vera sunt corpora portantur ab hominibus: vt illudatur hominibus. ¶De Arcadibus autem solitis conuerti in lupos: & q̄ carminibus Circe socios mutauit Vlyssis scd̄m istum modum mihi videtur fieri potuisse quem dixi, si tamen factum est. ¶Diomedeas autem volucres quādo quoddā genus earum per successionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, sed substractis credo fuisse suppositas: sicut cerua pro Iphigenia regis Agamēnonis filia, neq̄ em̄ dæmonibus iudicio Dei et permissu huiusmodi pręstigię difficiles esse potuerunt. Sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam ꝑ illa esse ceruam facile cognitum est. Socij vero Diomedis, quia nusq̄ possea apparueunt perdentibus eos vltoribus angelis malis, in eas aues quę pro illis sunt occulte, ex alijs locis vbi est hoc genus auium ad ea loca perductę, ac repente suppositę, creduntur esse conuersi. Qꝫ aūt Diomedis tēplo aquam rostris efferunt, & aspergunt: & q̄ blandiūtur gręcigenis atq̄ alienigenas persequūtur, mirandum non est fieri dęmonū instictu: quoꝝ

Augustinus.

Auctoris de veneficis opinio.

intereſt perſuadere deum factum eſſe Diomedem ad decipiendos homines,vt falſos deos multos colant cum veri Dei iniuria.

¶De illuſione Simonis Magi ante conſpectum Neronis. Capitulum.XXX.

Simon Magus a Nerone ob sę pi⁹ mutatā effigiē de⁹ creditur

SImiles faciunt diaboli & fecerunt ſępius hominibus ludificationes. Vnde & in legēda beati Petri legit̃, ꝙ cū Simon Magus quodā die ante conſpectū Neronis cōſtitutus eſſet,eius effigies confeſtim fuit mutata:ſic ꝙ mox ſenior,mox adoleſcentior viſus fuit:vnde Nero verum eſſe Dei filium Simonem putabat,qui vt Nero peramplius eum talem exiſtimaret,Simon ſic exorſus eſt.Iube me Imperator decollari:& poſt triduum reſurgam,Pręcepit igitur Nero Carnifici:vt Simon capite truncaretur. Putanſq decollare Simonem,decollauit arietem.Simon aūt arte magica illęſus euaſit: & arietis membra colligens abſcondit,ſeq triduo occultauit.Cruor vero arietis ibidem congelatus remanſit.Adueniente die tertia ſe Neroni exhibēs dicit.Fac cruorem meum colligi,quia ego qui decollatus fueram tertia die reſurrexi.Sicq Nero deluſus:Simonem verum dei filium arbitratus eſt.Sic igitur materia fabularum pertractata,redeūdum eſt ad iudices Iſrael.vt de ipſis initiatus ſermo continuet̃.Poſt Iepte(vt aſſerunt aliqui)iudicauit populū Iſrael Ezebon annis.vij.Poſt Ezebon,vt in libris Hebręoꝝ reperitur:iudex Adon rexiſſe populum annis.x.inuenitur.hoc tamen non habetur a.lxx.interpretibus. Conſequēter iudicauit Iſrael Labdon de Bethleē annis.viij.anno egreſſionis Aegypti.cccxxv.ſiquidem maritauit.& foras emiſit. Filios aūt ſecum in domo tenuit.Poſt Abyalon Zabulonites annis.x.populū iudicauit. Poſt hunc venit Abdon Thecintes & Effraym,& populum annis.viij.iudicauit. Sub his tribus iudicibus Iſrael a domino non receſſit: ideoq nil memorabile feciſſe deſcribuntur.Poſt cuius iudicatum Hebręos in ditionem redigūt alienigenę annis.xl.iungūtur temporibus iudicum ſcd̃m Iudęorum traditiōes.

Alia Simonis Magi illuſio.

Ad iudices Iſrael redit hiſtoria

¶Quo tempore Troia capta fuit Cap.XXXI.

Troia Abdon tēpe capitur.

TEmpore vero Abdon iudicis Iſrael anno videlicet.iij.ſui ducatus,Troia capta extitit.Alij autem aſſerunt Troiam captā fuiſſe anno Tautanis.xxvj.regis Aſſyriorum:quo in tempore Tholla populum iudicabat Iſraeliticum.Gręci eñ ob gloriam victorię habitę de Troia,tempora ſic annotare cœperunt: anno a captiuitate Troię.Nec Troianę ciuitatis magnitudinem per Hiſtoriographos deſcriptam,ac eius magnificentias pręterire libet ſiletio.Cū prima Troia per Gręcos eliſa eſſet:regi acceptum Priamo fuit eam ſic reſtaurare.Fuit eñ ſecundę Troię ambitus longitudinis trium dierū, & latitudinis coęqualis:nec ante eius fundationem aut poſt legitur ciuitas tātę magnitudinis,tantę pulchritudinis,aut audita ſimilis ſpeciei. Fuerunt eñ baſes eius in terrę gremio conſtitutę multum profunde: facta ſciſſura & latitudine ſpatioſa a terræ ſuperficie vſq ad eius ſummum:ſuperædificata ſunt mœnia in mirabili compoſitione murorum circūquaq cubitorum altitudine ducentorum,quorum erat ſuperficies marmoreis inſtructa lapidibus in variorum diuerſitate colorum,vt intuentium aſpectibus blandiretur.In murorum itaq ipſorum circūgyratione nō multum vna turris diſtabat ab alia,quę

De troia & ei⁹ amplitudine.

Ambitus Troię.

Latitudo.

supra muros eosdem excrescente multitudine eminebat. Introitus autē & exitus ciuitatis fuit in sex annis institutꝰ: quælibet em̄ portarū ipsarū bellicosis fuerat turribꝰ firmata: per latera marmorearum imaginū circūquaq̧ decora, quarū quęlibet amicis intrare volētibus placidos ꝓmittebat ingressus, & superbę resistentię quibuslibet inimicis duros & fortes minabatur accessus. Erāt etiam ipsi muri exteriori parte per ambitus circūquaq̧ obscuris hiatibus, pro fundo vallo firmati: cuius valla distantia inter se & muros eosdem larga planities extendebat. Infra vero ciuitatem eandem constructa fuerant palatia, & in ea infinitę domus ciuium formidolosis ędificijs fabricatę, quę ciuitatē eandem ornabant in multarum latitudine platearum: pro certo em̄ asserunt nullam domum, nullum hospitium in ciuitate Troię constructū, quin illud pro minori dispositione extitisset, saltem supra terram erectum, in sexaginta cubitorum altitudine, & non fuisset etiam totum marmoreis firmatum lapidibus, in mirificis imaginum ferarum / auium / hominum celaturis. Erant etem̄ plateę longo rectoq̧ distensę diametro, in quarum medio discopertꝰ aer vegetabilis aurorę dulces & varios fundebat afflatus. In ipsarum vero lateribus platearum innumerabilibus colūnis marmoreis arcubus circūuolutis erectis super ipsorum ędificijs eleuatis liber & quotidianus incessus petebat gradientibus. Per medium autem ciuitatis ipsiꝰ quidam fluuiꝰ Xanthus nomine decurrebat: qui diuidendo ciuitatem ipsam in geminas partes ęquales, perenni cursu suo in ciuitate habitātibꝰ, multa cōmoda cōferebat: quo per meatꝰ artificio se compositos imundicię ciuitatis purgabātur. Sed & rex Priamus pro suę habitationis hospitio in eminentiori loco vrbis cuiusdam rupis excelsę magnū & famosum Ilion firmari constituit, ab imo vsq̧ ad deorsum sphęrica forma conclusum, cuius altitudo summitatem quingentorum passuum attingebat. Iliū describit. Huius Ilion fenestras non insigniuerat opus marmoreū, cum maior pars earum obstructa fuisset ex quadris fulgentium crystallorū. Sic fenestrarū ipsarum colūnulę, sic capitella & bases ipsarum. Ex interiori vero parte dicti palatij inter alia ędificia quandam aulam rex Priamus construxit prolixę longitudinis consonantis, cuius extrinseca superficies erat tabulis vestita marmoreis, & ex lignis cedrinis & hebenis eius tabulata testudo, cuius pauimentum musęi operis diuersificata materia diuersos distinxerat in colores: in qua aula regium erat solium institutum: ibi mensa regia longa proceritate distensa locata exstiterat tota composita eboris & hebeni subtilibꝰ ex iuncturis, sic & ab vtroq̧ latere mensarum ordo distenso cōmodas dabat discūbentibus sessiones. Ilij aulę descriptio. In alio vero capite aulę ipsius mirabilis operis gemmis vtrinq̧ contexti, erat quoddam ędificatum altare in nomine summi Iouis: ad quod per viginti gradus musęi operis institutione ornatos infatigabilis dabatur ascensus. In huius altaris igitur summitate radiabat apposita imago quędam aurea dei Iouis, in longitudine quindecim cubitorum, tota ex auro electo composita, maximi æstimatione valoris: quam variarum gemmarum venustabat impressio & eius nobilitabāt auri substantiā: hincinde appositi in diuersis operibꝰ vniones. Iouis aurea statua. Et licet huiꝰ Dei Iouis esset Priami regis summa & incōcussa fiducia lōga fœlicitate, & per infinitam perpetuitatem sui regni solium perdurare, deo tamen sic disponente, dicti regis tempore elisa & destructa est eam prodente simul & rege Priamo, Aenea & Anthenore. Post huiꝰ vero vrbis excidiū Tro- Aeneas & Anthenor patrię proditores.

Origo Francorũ a Frãcione Troiano.

ianorum multitudo fugiens principes duos secuta est, quos sibi delegit duces. Alter Francio vocabat a quo Franci cognominati sunt. Alter Turcus a quo Turci, de quibus inferius dicetur. Descripta pulchritudine vrbis Troianę historiam prosequamur de iudicibus Israel. Est itaq; sciẽdum ꝙ post Abdon Sanson Israel iudicauit. Hic fuit de tribu Dan.

Sanson ante natiuitatem suam prenunciatus est ab Angelo. Capitulum. XXXII.

Sansonis natiuitas pnũciat, nascens dño dicatur.

Sanson a Dalila decipitur.

COepit autẽ anno egressionis ex Aegypto iuxta Euzebiũ.ccc xxvij. mundi vero. MM.lxxx. & iudicauit Israel annis.xx. Hic ante natiuitatem suam ab Angelo pręnũciatus est, & in natiuitate dño cõsecratus. Fortissimus eñ fuit, & filios Israel contra Philistinos potẽter defendit, a Philistęis sponte se nouis funibus ligari permisit, & vincula distraxit. Cum mãdibula asini quam in terram iacentem repperit, mille viros ex inimicis occidit, ac cęteros in fugam conuertit: tandem per mulierem Dalilam deceptus, cum cęsarie capitis sui dño consecrata simul fortitudinem perdidit, & hostib⁹ est positus in derisum. Ad extremum renascentibus crinibus ad fortitudinem rediens seipsum cum hostibus domus ruina prostrauit. Quod quia dño inspirãte cõmisit non reputatur in ipso fuisse damnabile. Vnde Augustinus de Ciuitate dei lib.j. Non aliter Sanson excusatus est ꝙ seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia hoc spiritus latenter iusserat: qui per illum miracula faciebat. Hic fortitudinem non habuit ex natura sed gratia. Nam si fortis esset natura: cum ei capillus demeretur, fortitudo non minueretur: sed ad spiritum dñi pertinebat illa potentissima fortitudo dicente scriptura. Insedebat cum illo spiritus dñi. Huius quoq; mysterium in Christo completum est, quẽ adduxerunt inimici vt illuderent ei, qui extensas manus & duo brachia quasi ad duas columnas aduersarios suos moriens interfecit.

Quõ de morte Sansonis opinandũ.

Quo tempore Aeneas in Italiam venit. Capitulũ. XXXIII.

ANno siquidem tertio quo Sanson Israel iudicare cœpit annõ scilicet. viij. post captionẽ Troię quę capta fuit anno. ij. Abdon superioris iudicis Israel, Aeneas de nobilissima Troianorũ ortus prosapia regnauit apud Latinos, qui Aeneas post captam atq; deletam Troiam cum. xx. nauibus quibus portabatur reliquię Troianorum, in Italiam venit regnãte ibi Latino, & apud Athenieñ Menesteo, apđ Sitiones Pelasgo, Tautane apud Assyrios, apud Hebręos autem iudex Labdon fuit: & post eum Sanson qui tanta fuit fortitudine pręditus, vt mandibula asini mille homines prostraret, tñ ante dictum Aeneam in Italia regnauerunt Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus circiter centum quinquaginta annis & Aeneas tribus, & sic reges Latini centum quinquaginta tribus annis regnauerũt: quam historiam priusꝗ ab illa discedã hoc de Aenea insero. Hic est eñ ille Aeneas qui conceptus & natus ex dea Venere & Anchise post Troianę vrbis excidium profugus cũ reliquijs Troianorum per mare cum quibusdam suis nauibus triennio nauigan do per pelagus, post multos successus Romanę vrbis & Romanorum reipublicę factus est princeps: de cuius stirpe inclytus ille Cęsar Augustus processit. Hic est etiam ille de quo Imperator Iustinianus in libris suis legalibus:

Italię añ Aeneã reges. Ianus. Saturnus.

Ab Aenea originem

duxit Iuli⁹ Cæsar.

videlicet in libro Auctenticorum inclytam facit mentionem, dicens ꝙ si a magno Cæsare Augusto Imperatore cæteri dicendi sunt Cęsares, a fortiori secũdum primęuam omnes Imperatores ab Aenea Aeneades sunt dicẽdi: qui primus rempublicã Romanorum imperiali quasi sceptro recte gubernauit, cuius successus continuos & processius Virgilius in Aeneide dum vixit multa descripsit, morte tamen pręuentus non compleuit.

¶ Cap. XXXIIII. Nomina regũ Romanorũ qui dicti fuerunt Albani.

Reges albanię

POst Aeneam cœperunt regnare reges, qui non Latini sed Albani dicti sunt: quorum primus fuit Ascanius Aenę filius: secũdus Sylui⁹ sic dictus, quia in sylua & venatione nutritus est, vnde omnes reges Albani dicti sunt Syluij. Terti⁹ Aeneas Sylui⁹ Quart⁹ Latin⁹ Sylui⁹. Quitus Latin⁹ Syluius. Sext⁹ Alba Syluius. Septimus Athis. Octauus Capis Syluius. Nonus Tyberius. Hic suffocatus in Tyberi, fluuio nomen dedit: nam ante Albula vocabatur. Decimus Agrippa. Vndecimus Amulius. Duodecimus Auentinus. Decimustertius Prochas. Decimusquartus Auilus, & iste regnauit annis. xliiij. Huius anno vigesimo sui regni Romulus & Remus a Rhea Syluia matre, ac Marte geniti nascuntur, a quibus postmodum Roma ex Romuli nomine condita fuit, regesꝗ qui primo Latini: secundo Albani dicti fuerunt reges Romani dicti sunt: & rexerunt dicti reges vsꝗ ad Romulum inclusiue. cccc. annis.

De ortu Romuli & Remi.

¶ Subsequenter venit Romulus: hic cœpit regnare regni Acath anno. vj. & regnauit annis. xxxvij. Et ne sic pertranseam ortum Romuli & Remi: est sciendũ ꝙ Amulius vltimus rex Albanoꝝ Numitorem germanum suũ a regno eiecit, ex cuius Numitoris filia Rhea nomine cũ virgo esset electa in templo deę Vestæ & Mars clam cũ ipsa cõcubuisset: nati sunt duo gemelli: videlicet Romulus & Remus. Hoc habet historia communis: ꝙ autem Mars realiter cum ea concubuerit: nõ est credendum: sed ille qui Rheam impręgnauit: fortasse se finxit deum Martem: quemadmodum legitur de Nectabone rege Aegypti, qui Olympiadem vxorem Philippi regis Macedonum, matremꝗ Alexandri magni impręgnauit, & ex illo ipsum Alexandrum suscepit dicens Olympiadi: vnus ex potentissimis dijs, neꝗ iuuenis neꝗ vetulus, sed in media consistens ætate cõcũbet tecum. Nectabon autem magice & per incãtationem in figura draconis fecit apparere dictę Olympiadi ita esse in somnis vt ei prędixerat: facto somnio Olympias fecit ad se venire Nectabonẽ & narrauit ei sõnium. Tunc Nectabon: Olympias tu scis ꝙ aliud est somniũ, aliud est veritas: & ideo ille deus quem vidisti in figura draconis: ad te veniet in humana forma vt est mea: sicꝗ fuit delusa, & consequenter per ipsum impręgnata.

Amulius.

Romulus & Remus ad ripas Tyberis exponũtur.

Pariter de Rhea dici potest: quę ꝓpter incestum per eam cõmissum scd̄m leges viua defossa est. Remus vero & Romulus prope ripam Tyberis fuere iactati: quos reperiens quidam pastor, Faustulus nomine, eos portauit ad vxorem suam Laurentiam, quę nutriuit eos. Ipsa autem Laurentia cum esset formosa meretrix, & multi ad eam confluerent vicini eam Lupam vocauerunt: inde cellulę meretricum lupanaria dicta sunt. Antiquæ tamen sculpturę marmoreę quę in vrbe reperiuntur: & etiam Titus Liuius scribit, ꝙ a vera lupa lactati sunt. Romulus anno ętatis suę vigesimosecundo: & decimoquinto Kal. Maij. Sabineñ, Albaneñ, Tusculaneñ, Politaneñ, Carmanieñ, Cãpanos, &

Lupa cur, & vñ lupanaria

responso contra Philisteos in bello progreditur,& in monte Gelboe cum filijs suis prosternitur,& a viris Iabes quos prius defenderat sepelitur.

¶ Morte saulis est terminata ętas tertia hñs ãnos.dcccc.xl.Cap̃.XXXVI. Saulis mors.

A Saule itaq; inceperunt in Israel tempora regum,a Samuele tempora nominatorum prophetarum.In morte Saulis terminata est ętas seculi tertia habens annos.dcccc.xl.& in Dauid eius in regno successore.Aetas quarta ortum habuit temporibus Saul:duo regna Lacedęmoniorum & Corinthiorũ initium habuerant.Primus rex Lacedęmonię fuit Euristeus: Lacedęmoniorum reges.
secundus Aegeus:tertius Ethetastous:dehinc Labotes:post illum Deustus: consequenter Agesilaus: post hunc Alchelaus Theletus,& tandem Calcameus: & sic reges Lacedęmoniorum defecerunt:scilicet anno Azarię qui & Ozias dicitur.xlviij.& durauerũt.ccc.xiiij.annis.Et aduerte q̃ lapsis ab origine mundi.M.dcccc.annis dictum regnum sumpsit exordium,cuius primus rex scilicet Euristeus annis.xlij.regnauit,& anno.xxx.regni sui Codrus rex Atheniẽsium vt mox dicetur,seipsum morti tradens interficitur in bello Peloponesiaco,in quo Heraclidarum regnũ destructum fuit,quod.ccc.lxxxij. annis durauerat. Lacedęmoniorũ regũ finis.
Anno prędicto dicti Saulis primus rex Corinthiorum fuit Elethes:secundus Hyron:tertius Agelaus:quartus Prelinus,quintus Bactus: sextus Agelos:septimus Audemes:octauus Aristodemos:nonus & vltimus Thelestes:& ex tunc reges Corinthiorũ defecerunt & durauerunt.cc.xij.ãnis. Corinthiorũ reges.

¶ Codrus rex Atheniẽsium exhibuit se morti vt prępone ret salutem patrię.
Capitulum.XXXVII.

Isdem fere temporibus Codrus rex Atheniensium cũ multitudine ingenti gentium,regnum suum debilitaretur ferro igneq; vastaretur diffidẽtia humani cõsilij confugit ad Apollinis oraculum,& per legata sciscitatur quonã modo tã graue bellum discuti posset,cui responsum extitit,ita finẽ bello fore si ipse hostili manu cecidisset:hoc non solum in Atheniensiũ castris percrebuit:sed etiam in castris hostium fuit publice diuulgatũ & hoc inter hostes extitit ordinatum,ne quis Codri corpus vulnerare auderet:quod postq̃ Codrus agnouit depositis imperij insignibus familiarẽ cultũ induit,& pabulantiũ hostium globo se obijciens vnum ex eis quem quoq; falce percussit, in cędem suam compulit,salutem patrię p̃prię saluti p̃ponẽs. Codri exitus.

¶ Quarta ętas habuit exordium in principio regni Dauid.
Capitulum.XXXVIII.

David quoq; post Saulem primus de tribu Iuda regnauit apud Hebræos. In ipso regni eius principio quarta seculi ætas sumpsit exordium,non pro regni Iudęorum initio cum incepisset a Saule,sed pro innouatione promissionis olim patribus factæ de Christo. Quarta ętas incipit. ¶ Cœpit autem anno egressionis Aegypti.ccccxxxvj.ętatis autẽ quartę anno primo:mundi vero.MM.dcclxxxix.& regnauit ãnis.xl.& regnauit p̃io in Ebron sup̃ tribu Iuda tm̃.vij.ãnis:postmodũ in Hierl̃m sup̃ oẽm Israel.lxxvj.ãnis. Reg.ij. &.ij. libro. Hic p̃ pc̃tõ q̃d in Vriã & invxorẽ eius cõmiserat,se humiliãs diuinã miam meruit,& tã a filio proprio q̃ alienis persecutiones & opprobria,non tm̃modo patiẽter dauidis adulterium & pnia.

verum etiã libenter sustinuit. ¶ Hic dr̃ eximius Prophetarũ, quia nõ futura prędixit de Christo, sed etiã ipsum de semine suo nasciturũ nũciauit. Hic soli loquiũ.i.psalmos qui solitudinẽ mẽtis exigũt (vtpote qui oĩ affectu spũali & diuina cõtemplatione pleni sunt) cõposuit: hic ob numerationẽ populi a dño percussus est. Nam irato domino tres supplicij conditiones a Propheta Gad propositę sunt, vt ex his quam vellet eligeret. Suppliciorum autẽ genera fuerunt hæc: vtrum famem vellet in terra Iudæorum septem annis generari, aut trimestri pugna in manus hostium tradi, vel vt morbo pestis tribus diebus laboraret populus. Cunq̃ attentius cogitaret rex misericordiam Dei sibi affuturã sperans cõmunem potius passionem ad omnes ęqualem elegit dicẽs, multo melius est in dei q̃ in hostiũ man⁹ incidere: moriebantur itaq̃ Hebræi vnus super aliũ alijq̃ super sepeliendis moriebãtur, & latẽter imminẽs malũ velociter afferebat interitum, atq̃ pestifero lãguore incipiente ab hora matutina vsq̃ ad horã prandij cõsumpta sunt septuaginta millia hominũ. Ecce quãta millia hominũ ob vni⁹ principis peccatũ cõsumpta sunt: hic tñ pœnitentiã agẽs veniã a domino obtinuit: ędificauitq̃ altare dño in archa Hiesubei. Ambrosius sic ait. Nunq̃ Dauid nisi lacessitus nec nisi prius cõsulto domino bellum intulit: prudẽtiã em̃ in bello vel prælio comitem fortitudinis habuit: ideo in oĩbus prælijs vsq̃ ad senectutẽ fœlix manu promptus victor extitit: hic etiã Abner licet aduersarij agminis ducem fide data interemptũ fleuit: & post luctũ ei⁹ ambulãs depositis isulis potestatis exequiarũ busta curauit: quo facto docuit etiam fidem esse aduersarijs seruãdã, honorãdã quoq̃ & in hoste virtutem. Circa hęc tempora Hebręorum pontifex Abiatar clarus habetur: Prophetę etiam Gad & Nathan & Asaph tunc suę virtutis insignia ostenderunt.

Percussus Dauid ob populi descriptionẽ. Melius est i dei q̃ hostiũ man⁹ incidere. Ambrosius. Abiatar.

¶ Salomon.xij.annum agens filium pręter naturam generauit: composuit etiam postea templum magnificum. Cap.XXXIX.

Salomon filius Dauid regnauit post patrem suum.xl.annis hic filiam Pharaonis regis Aegypti tibi desponsauit: de qua (vt dicunt Hebręi) cũ adhuc.xij.annorum esset cõtra naturã genuit filium: hic habuit vxores.ccccccc.& concubinas.ccc. hic per dictas mulieres deprauatus vsq̃ ad idolorũ culturã desipuit: ideo dñs aduersarios contra eum adhuc viuentem incitauit, & regnum eius post mortem scindendum esse prędixit. Sicq̃ factum est vt qui prius in omnibus pacificus & gloriosus extiterat, vndiq̃ per circuitum bellis vigentibus vitam in tribulatione finiuerit. Dicunt tamen Hebręi q̃ ante mortem pœnituit, & ideo librum de contemptu mundi, qui Ecclesiastes dicitur, composuit. Ipse in.vij.annis &.viij.mensibus templum in Hierusalem de marmore candido cum suis vtensilibus compleuit. Habet quoq̃ templum illud mirificum in longitudine cubitos.lx. pars quidem anterior quæ erat ab oriente habebat.xl.cubitos in latitudine. Reliqua vero quę ad occidentem viginti cubitos, & dicebatur Sancta sanctorum. Tota vero templi altitudo cxx.cubitos habebat, ad quem accessit regina Saba, & admirans prudentiam & dispositionem Salomonis: dedit illi gemmas preciosas, aurum, aromata & radicem balsami. Vnde ꝓpagatę sunt in Engaddi vineę Balsamitę: quę cum reuerteretur: fertur scripsisse illi q̃ in domo altum lignũ quoddam coopertum auro viderat, in quo suspendendus erat quidã cœlestis Propheta, pro cui⁹

Salomõ duodecimũ annum agẽs filium gignit. Salomonis vxorũ & cõcubinarũ nũerus. De ędificatione templi.

motte regnū cœloꝝ periret. Timens aūt Salomon diſcindere lignū,& ꝙ rex
Dauid pater ſuus in magna illud habuerat reuerētia,in ꝓfundiſſimis terrę vi-
ſceribꝰ occultauit eū. Tpe aūt Chriſti in Probatica piſcina ſupenatauit.quod
lignū dñicę crucis dr̄ fuiſſe. Hęc regina Sibylla dicta eſt,qa ſapiētes fœminę
hoc noie antiquitꝰ vocabātur. Fuitq̧ dicti Salomonis cibꝰ per dies tauri.xxx.
&.lx.cori farinę,x.boues pingues.xx.boues paſcuales,& cētum arietes:exce-
pta venatione ceruoꝝ,caprarum,atq̧ bubalorū & auium altiliū. Habebat etiā
MMMM.p̄ſepia equoꝝ curruliū decē millia equeſtriū,& locutꝰ eſt Salomō — *Salomo*
MMM.parabolas.& fuerunt carmina eius.MMMMM.diſſeruit de iumē- — *nis libri*
tis,volucribꝰ,reptilibus,& piſcibus quę nō habētur. Perierūt eñi cum multis — *& pata-*
alijs libris Prophetarū qñ ſubuerſa fuit vrbs,& templū incēſum a Chaldęis. — *bolę.*
Tāta gloria tātaq̧ opū abundātia hic Salomon cęteris pręcelluit,vt eo nemo — *De ędi-*
ſapientior,glorioſior,nemo in toto orbe appateret. Nā pręter mirandā templi — *ficatiōe*
ędificationē(de qua ſuperius dictū eſt)regiā ędificauit,quā.xiij.annoꝝ ſpatio — *domus*
vix cōpleuit. Superior pars lignea erat,in qua reponebātur arma,ne rubiginē — *Salomo*
ſentirent,odore libani cōſeruata. Suſtētabatur aūt hęc domus tribꝰ ordinibus — *nis.*
colūnarū. Vnuſquiſq̧ ordo habebat colūnas.xv.e regione poſitas:erātq̧ inter
ordines colūnarū.iiij.deambulatoria. Inferior vero pars cuiꝰ fuerit cōpoſitio-
nis reticetur. Fecit etiā vtenſilia & vaſa ex auro,vt nihil ad gloriā ſibi deeſſet.
Porro dū eſſet regū glorioſiſſimus atq̧ religioſiſſimꝰ,ac prudētia & diuitijs ex
celleret vniuerſos,circa mulieres tandē & venereā intēperantiā turpiter exar
deſcēs nō prouincialium ſolūmodo delectationem habuit fœminarū,ſed etiā
cōtra pietatē ac religionē alienigenis abuſus eſt:Sidonias & Tyrias,Amma — *alienos*
nitidas & Idumęas ducēs vxores,atq̧ illis ſic adhęſit vt deos coleret alienos,a — *deos co*
vero dei cultu amore mulieꝝ abhorrēs & phana Aſtherten deo Sidonioꝝ Cha — *luit Sa-*
mos deo Moabitaꝝ,& Moloch deo Ammonitarū ędificās. Ecce quātus rex a — *lomon.*
quibꝰ mulierculis deceptꝰ eſt:fugiamꝰ ergo venereos amplexꝰ,ne & harū fœ — *Exhor-*
minarū mollibꝰ verbis decipiamur. Verū & hūc diuina vltio ſecuta eſt:nā ob — *tatio.*
has pręuaricatiōes regnū eiꝰ diuiſum eſt. Inſup & multis anguſtijs preſſus vi
tā miſerabiliter finiuit:quidā tñ aiūt hūc ante mortē egiſſe pœnitētiā,librūq̧
Eccleſiaſten cōpoſuiſſe,vt ex hoc appareret q̄ ſit aſpernāda huiꝰ ſeculi vanitas
Huiꝰ tpe ꝓphetabāt Sadoch,Achias,Salomites,& Sameas. Quidā etiā Ho- — *Home-*
merū & Heſiodū his fuiſſe tpibus aiūt:quoꝝ p̄clara opa habētur:quāuis Ho — *rus hoc*
merū tpe Saulis regis Iſrael aſcribāt:hic leuē q̄ſtionē a nautis ꝓpoſitā nō po — *tpe fuit*
tuit explicare:a quibꝰ dū impudētiꝰ & ꝓcaciꝰ derideret̄ ſeipm̄ interfecit. Quę- — *& Heſi*
ſtio nautarū talis fuit. Qđ cepimꝰ nō habemꝰ,& qđ nō cepimꝰ retinemꝰ:ver — *odus.*
mes eñi in veſtibꝰ ſcrutabātur. Homerꝰ vero dirigēs cogitatū ad piſces cogita
bat q̄liter hoc eē potuiſſet,vt videlicet nōdū captos haberēt & captos nō habe
rēt. Aiūt qdā ex hoc adeo fuiſſe amaricatū vt i iſaniā verſꝰ ſeipm̄ ſuſpēderit.

¶Vnde Iudęi ſumpſerunt nomen Iudęorum. Cap̄.XL.

POſt mortem vero Salomonis regno in duas partes diuiſo ſu- — *Diuiſio*
per duas tribus Iudam ſcilicet & Beniamin,regnauit in Hie- — *regni*
ruſalem Roboam filius eius:vocatiq̧ ſunt Iudęi ob reges Iu- — *Iſrael.*
dęorum:qui ex Iudę ſtirpe deſcendebant,& vniuerſa gens no
mine Iudæ inde ſecuta eſt. Super vero decem tribus in Sa-
maria regnauit ſeruus eius Hieroboam de tribu Effraym;

Causa schismatis i Israel.

Roboā vxores cōcubinę & filij hic numerātur.

¶Cœpit aūt Roboam anno egressionis Aegypti.cccccxv.annis ętatis quattę.lxxxj.mūdi vero.MM.dcccclxx.& regnauit annis.xvij.& regnū ipsius & successorum suoꝝ regnū Israel fuit appellatū.Hic populo schismatis occasionem dedit,cōsiliū seniorum pretermittendo,dureq̄ secundū cōsilium iuuenū respondendo.Itaq̄ decem tribus eo relicto Ieroboam secutę sunt:insuper & relicto dn̄o vitulos aureos quos fecerant in Dan & in Bethel coluerūt.Hic habuit vxores.xviij.& cōcubinas.lx.& nati sunt ei filij.xxviij.& filię.lx.Anno v.regni ei⁹ Perses rex Aegypti ascēdit in Hierusalē & tēplū spoliauit:hic Roboam cum ab eo ad Iereboam filium Nabath defecisset populus conuentu facto duarum tribuū quę Roboam imperio obsequebātur ex eis centū octoginta millia electorum militū sumpsit,vt aduersus Ieroboam & populū Israel dimicarēt:quaten⁹ bello pressus Ieroboā ac populum Israel suo imperio addijceret,sed per Prophetam prohibitus a dn̄o tandē quieuit,& sic Ieroboā post tāta beneficia Deum minime recognoscens populū vitulis aureis imolare hostias pręcepit.Sub hoc Ieroboā incepit regnum Israel in Samaria.¶Post Roboam regnauit Abia filius eius annis tribus:hic patris sui malitiā imitat⁹ est: & aduersum Ieroboam habuit bellum sicut pater eius.¶Post Abiam regnauit Asa filius eius.xlj.annis.Hic bonitatem Dauid imitatus effœminatos de terra & sordes Idolorum purgauit,Aethiopes in bello superauit:hic in principio iustus:in fine desipuit.

Prophetę regnāte Asa q̄ claruerūt

Tunc fuerunt Prophetæ in Iudęa Ageus,Helias,Zacharias,Micheas,Amos,Ioel,& Hieu.In his temporibus quidam nomine Baasa permissione Dei Ieroboam cū omni genere illius interemit:ex quibus alij quidā in ciuitate mortui a canibus lacerati sunt & consumpti:alij vero in agris a volatilibus cœli deuorati:vt in hoc modo appareat quāta sit vltio in futuro his qui Deū relinquunt.

Iosaphat optimi regis victoria.

¶Post Asa regnauit Iosaphat annis quidecim: hic pplm̄ dei ad cultū reuocauit,& Lucos destruxit: porro Moabitas,Ammonitas & Arabes irruentes in Iudam percussit atq̄ fugauit.

¶Capitulum.XLI.

Iorā degener Idololatrare populū cōpulit.

DOst Iosaphat regnauit Ioram filius eius annis octo:hic cōsilio vxoris suę Idola coluit,& Hierosolymitas ad Idololatriā cōpulit.Sex quoq̄ fratres suos occidit,Edom ab eius dominatione recessit,& iuxta cōminationē Helię Arabes irruentes Iudęam vastauerunt & eius filios occiderunt,vxoresq̄ captiuas abduxerūt, ac tandem ipse viscera effundens pro omnibus iustas dedit pœnas.

Helias ad cœlū fertur.

His temporibus Helias per turbinē ascēdit in cœlū,eius spiritus a dn̄o datus duplex scilicet ad ꝓphetiā & ad miracula,sup Helisęū volēte dn̄o requieuit.Verūtn̄ idem Ipūs ad miracula faciēda est in Helisęo quodāmodo duplicatus:nā Helias quidē viuēs vnū tm̄ mortuū suscitauit:Helisęus aūt viuēs vnū,& mortuus aliū:

Helisęi opera.

viduę quoq̄ Sunamitis oleū in vasis diuisum multiplicauit:ei⁹ quoq̄ filiū morte suscitauit,aquas steriles pessimasq̄ sanauit,vrsos ad lacerādum derisores sui pueri maledictione propria prouocauit,pulmentū amarū dulcorauit,panes paucos cū frumēto centū viris appositos,vt eis sufficerēt multiplicauit,Naaman Syrū a lepra curauit,Gyezi quoq̄ fraudē per spm̄ agnoscēs lepra percussit.Pręterea ferrū securis in aqua lapsum natare fecit,seruos regis Syrię quęrentes ipsum acersia percussit,multa ventura prophetię nunciauit.

¶Cōsilio Iesabel vxoris suę Prophetas dn̄i persecut⁹ est. Cap.XLII.

POst Ioram regnauit filius eius Ochosias anno egressionis Aegypti. Ochosias
dccxj. anno ętatis quartę. clxxv. annis mundi vero. ccclxiiij. & regna pessimus
uit anno vno: Hic ambulauit in vijs Acab aui sui: qui Acab tempore
Abdię regis Israel regnauit in Samaria & fuit pessimus idololatra. Nam tem
plum in Samaria ędificauit, in quo lucum plantauit. Consilioq́ȝ Iesabel vxo
ris suę persequens prophetas domini, prophetas Baal fouit. Benadab mor
te dignum cum cepisset dimisit. Insuper iusto Naboth fraudulenter interfe
cto vineam eius iniuste possedit. Ob hoc ad disperdendum dictum Ochosiā Iehu.
& omnes reliquias domus Achab dimisit dn̄s. Iehu per Heliseū domini volū
tate inunctus in regem fuit: vt regnaret super Israel: qui. lxx. filios Acab &
lxij. fratres Ochosię, ac ipsum & Ochosiam: omnes reliquias domus Achab Athalia
deleuit. ¶ Sed & sacerdotes & cultores Baal astute decipiens interfecit eosdē crudelis
totumq́ȝ cultū eius destruxit. Athalia mater Ochosię, filiū suum mortuū vi
dens surrexit: & regnare volens omne semen regium: scilicet regis Dauid in
terfecit excepto Ioas Ochosię filio, quē adhuc lactentem Iesaba Ioiadę ponti Ioiada
ficis vxor sex annis, ne interficeretur, abscondit. ¶ In septimo autem anno sacerdos
Ioiada pontifex congregatis sacerdotibus & leuitis ac centurionibus armatis:
Athaliam reclamantē occidi fecit. Templū quoq́ȝ Baal & Aras & imagines
quę fecerant Ioam & Athalia destruxerunt. sed & Nathan sacerdotem Baal
ante altare occiderunt.

¶ Lygurgꝰ leges Lacedęmonijs instituit et fūdos ęq̄liter diuisit. Cap. XLIII.

IOas quoq́ȝ septēnis regnauit annis. xl. hic templi ruinas re
staurari fecit & cūctis diebꝰ Ioiadę pōtificis recte egit. Quo
vita functo Ioas a legitimis dei declinauit & optimates suo
exemplo vitiauit: quē cū Zacharias ꝑpheta filius Ioiadę ar
gueret inter templū & altare lapidibus obrui fecit. Hic apud
Hębreos insignissimus pontifex habitus fuit qui solus post
Moysen vixit annis. cxxx. Tempore huius Ioas, floruit Lygurgus. qui lace Lygurgi leges.
dęmonijs leges instituit. Nihil tamen in alios sanciuit: cuius non ipse docu
mentum primus daret: auri argentiq́ȝ vsum & omniū scelerum materiam su
stulit. Fundos omniū inter omnes ęqualiter diuisit, vt ęquata patrimonia ne
minem potentiorem altero redderent. Cōuiuari omnes publice iussit ne cuiꝰ
diuitię vel luxuria in occulto essent. iuuenibus non amplius vna veste vti toto
anno permisit. nec aliquem cultius q̄ alterum progredi voluit, nec opulentiꝰ
epulari. emi singula non pecunia, sed commutatione mercium iussit. Pueros
puberes non in forum. sed in agrum deduci iussit: vt primos annos non in lu
xuria, sed in omni opere ac labore agerent. nihil eos somni causa substerne
re. & vitam sine pulmēto degere: nec prius in vrbem redire q̄ viri facti essent
Constituit virgines sine dote nubere: vt vxores non pecunię causa eligeren
tur: seueriusq́ȝ viri matrimonia coercerent, cum nullis dotis frenis teneren
tur. Maximum honorem non diuitū & potentum, sed senum esse constituit. mors lygurgi &
Et quoniā hę leges durę videbantur, earum authorem Apollinē Delphicum Lacedę
finxit: deinde vt ęternitatē suis legibus daret, iureiurando obligat ciuitatem monū
nihil eos de suis legibus mutaturos priusq̄ ad patriā remearet, simulans se ad iusiurā
oraculū Delphicū proficisci, cōsulturū quid addendū esset suis legibꝰ vel mi dum
nuēdū. Profectꝰ est autē Cretā vbi volūtariū ꝑpetuo duxit exiliū. Moriensq́ȝ

proijci ossa sua in mare præcepit, ne forte Lacedęmonē deferri cōtingeret & Lacedęmones se solutos iureiurando putarent.

¶ Matthęus in Christi gñatione prçteriuit tres reges. Cap. XLIIII.

Ioas rectus. Eius victoria.

Post Ioas filius eius Amasias regnauit annis. xxviij. Hic quo rectum coram dño fecit, & colligens exercitum contra Idumeos & Amalechitas in valle Salinarum ex eisdem decē millia percussit: & alia decem millia ceperunt filij Iuda, & adduxerunt ad prçcipitium cuiusdā petrę, eosq de summo prçcipitauerunt & vniuersi crepuerūt. ¶ Notandū vero tres reges Iuda posterius nominati: scilicet Ochosiam, Ioas, & Amasiam prçteriuit Matthęus in Christi generatione: vel quia propositum Euangelistę fuit tres prçcise texere Decades: vel quia tres dicti reges peccatū Acab imitati sūt: ideo a sancta Christi generatione sublati sunt. ¶ Quando monarchia Assyriorū terminata est. ¶ Post Amasiam regnauit Mazias annis. l. quo in tempore prophetare cœperunt Esaias filius Amos, & Ozee de tribu Isachar, & Ioel de tribu Ruben, & Abdias scd'm quosdam. Quo in tēpore monarchia Assyriorum terminata describitur, quorum vltimus fuit Sardanapalus vir vtiq vitiosus. Hic Sardanapalus fuit muliere corruptior, qui cum inuentus esset ab Arbate Medorum prçposito inter scortorum greges fœmineo habitu colonens purpuram, mollicie corporis, & oculorū lasciuia, supra oēs fœminas muliebriter dispensans, indignatus Arbates ei qui fœminam mallet esse q̄ vir, decætero obedire, aduersus eum bella cōmouit, & vicit eū. Hic Sardanapal⁹ adeo fuisse vitiosus describitur, vt in sepulchro suo scribi fecerit, ea sola se tm̄ habere mortuum quę libido eius cum viueret hauriendo consumpserat. ¶ Dictus Arbates fuit primus rex Medorum, in quo regno (ipso incluso) octo reges successerūt, & durauit regnū. cclix. annis. Syrus Medorum destruxit imperium: & regnauit in Perside.

¶ Alexander Magnus regnauit annis duodecim mēsib⁹ sex. Cap. XLV.

Initiū regni Macedonum

Alexander.

Anno quoq Osię regis Israel. xiij. Macedonum regnum incepit. In quo regno prçcesserunt Alexandrum Magnum filiū Philippi triginta & tres reges, qui regnauerunt quinq centū duobus annis. Alexāder vero ānis. xij. mēsib⁹ sex: quibus finitis mortuus est apud Babylonem. xxxij. ętatis suę anno. Tunc translato in multos imperio regnū diuisum est. Hinc enim ortum est regnum Alexādrinorū quod est Aegypti: & nō multo post regnū Asię, & mox Syrię. Post Alexādrū regnauit in Macedonia Philippus, & successiue illo incluso. xiiij. reges qui regnauerūt. clxj. & medio annis. &. xlv. diebus. Et sic Macedonum regnū quod fuit vnum de quatuor principalioribus orbis, redactum fuit in prouinciam a Romanis: anno. xxiiij. regni vltimi regis Macedonum. Dęmonius & Ariston ac Tympāton vnum tyrannū interfecerunt, & cum lena meretrix & amica eorū tormentis cogeretur, vt ipsos proderet, linguam suam mordicus amputauit. Huius etiam Osię tempore Lacedęmoniorū & Corinthiorū regna defecerunt, & Lydorum regnū sumpsit exordium: vbi primus regnauit Ardisus: vbi fuerunt nouem reges: quorū vltimus fuit Cresus, qui captus est a Syro rege Persarum: regnum Lydorū fuit destructum, quod per ānos. ccxxx. durauit. ¶ Naam contra Niniuen pro-

phetauit. ¶ Poſt Oſiam regnauit filius eius Ioathan,& regnauit annis.xvj. Ioathā.
hic bonum coram deo fecit,& deuicit Amonitas,eiſq; annuum tributum im=
poſuit: ſcilicet centum tanletorum argenti,decem coros tritici & totidem or=
dei.Sub iſto rege prophetauit Naam contra Niniuen : prophetauit etiam de=
ſtructionem Aſſyriorum in cōſolationem gentis ſuę.Sub hoc rege vidit etiā
Eſaias ſedentem dn̄m & Seraphin mūdauit labia eius.Sub eodem propheta=
uit Micheas.Ozee,& Ioel.

¶ Quo tēpore Roma conditur a Romulo & Remo. Cap̄.XLVI.

POſt Ioathan regnauit filius eius Achath annis.xvj.Hic in vi's Achath
domini non ambulauit: nam vnum de filijs ſuis Idolo ſacrifi=
cauit,traijciens illum per ignē Trophon in valle Beenon iuxta
Acheldemac. Tunc aſcenderunt Raſim rex Syriæ & Phacee
rex Iſrael in Hieruſalem,& obſederunt eam primo (vt ait Ioſe=
phus)& congreſſus cum eis Achath mortuus eſt, & filius eius Acharias occi=
ſus eſt:& multa millia cum filio perierunt. ¶ His etiam temporibus a ge=
minis fratribus Romulo & Remo Roma in monte Palatino conditur:& ter=
tio anno vrbis conditę:Remus a Fabio Romuli duce in tuba roſtro paſtora
li occiditur.Sed ſcd̄m quoſdam,quia muros aſcendit contra conmunem fra=
trū prohibitionem pœna capitali punitur. Romulus autem ſolus ad culmen Ezechi
honoris regij ſublimatur. ¶ Meritis Ezechię dominus per Angelum inter= as.
fecit plures Aſſyrios. ¶ Poſt Achath regnauit Ezechias, & regnauit annis
xxix. ¶ His conuocatis ſacerdotibus primo anno & primo menſe regni ſui
templum aperuit : vaſa dei reparauit,& reſtituit ſacrificia intermiſſa:ſtatuas,
& Lucos ſuccidit,& filijs Iſrael ſcripſit,vt ad cultum altiſſimi redire propera=
rent. ¶ Huius quoq; meritis dn̄s in caſtris Aſſyriorum centū octogintaquiq;
millia virorum per Angelum interfecit.Eius quoq; vitę deſperatę quindecim
annos addidit,& in huius rei ſignum ſolem decem gradibus retrocedete fecit.
Hoc tempore prophetabant Oſee,Aſarias,Ioel,& Micheas.Eius quoq; tem=
pore Romulus rex Romanorum primus milites ex populo ſumpſit:videlicet
ex mille vnum,& nobiliſſimos cētum ſenes elegit,quos ob ętatem ſenatores,
ob ſimilitudinem curię,patres appellauit,& rempublicam gubernauit.

¶ Cap̄.XLVII.Pompilius rex Romanorum addidit Ianuatiū & Fe=
bruariū decem menſibus cum ante tm̄ eſſent decem.

POſt Ezechiam filius eius Manaſſes,quo in tempore Numa Pompi= Manaſ
lius ſecundus rex Romanorum regnauit Romę,& dictos ſenes,ſena= ſes.
tores appellauit:qui duos menſes anno addidit:ſcilicet Ianuariū & Fe Numa
bruarium cum ante eum decem tm̄ apud Romanos fuiſſēt. ¶ Hic Capitoliū pōpili⁹
a fundamentis ędificauit:& primus leges romanis inſtituit. Huius etiā tem
poribus Caleucus cum filius eius adulterio dānatus vtroq; oculo carere debe
ret,ac tota ciuitas in honorem patris aliquandiu ei repugnaret,ad vltimū vi=
ctus inſtantia populi ne lex a ſe condita violaretur,ſuo prius : deide filij ocu=
lo eruto vtriſq; vſum videndi reliquit.Sicq; mirabilis ęquitatis temperamen
to ſe inter miſericordē patrem et iuſtum legiſlatorem partitus eſt. Hic Ma=
naſſes Eſaiā auum maternum ſerra lignea per mediū ſecari fecit : qui dum in
principio ſectionis anguſtiaretur : petijt ſibi dari aquam vt biberet. & cum
nollent ei dare,dominus de ſublimi miſit aquā in os eius,& expirauit nec ta=

men carnifices destiterunt a sectione. Tradit enim Epiphanius ꝙ dum Sena cherib rediret ab Aegypto pr̄emisit exercitū ad obsidendū Hierusalē, qui ca strametatus est circa piscinā Siloe vt aquis eius vteretur. eratq̄ piscina com= munis. Nam & ciues ad eam descendere poterāt & hostes. Orans autē Esaias obtinuit a domino ꝙ cū egrederentur ciues erāt ibi aquę sicut prius. Cū ve= ro descendebant hostes siccabatur prorsus, ita vt mirarentur Assyrij: vnde es=
Amon. sent aquę in vrbe. ¶Post Manassem regnauit filius eius Amon, & regnauit annis duobus. Hic fecit malū coram dn̄o sicut pater eius in iuuētute sua. Ta men serui sui ei insidias tetenderunt: & ipsum in domo sua interfecerunt.
Iosias ¶Post Amon filius eius Iosias iustus. viij. quidā annorum existens regnare cœpit: & regnauit annis. xxxj. Hic ętatis suę anno. xij. pietatē & iustitiā in se mirabiliter demonstrabat: & populū ab idolatria reuocabat, prauaq̄ opera obhorrēs: velut senior meliora tradebat. Anno. viij. regni sui oēm ciuitatē & ꝓuinciā a cultu idoloꝝ purgauit. & vt nullū vestigiū idolatrię superesset scru tabatur domos: & idolatriā destruebat, & facta est templi reparatio perfecte.
¶Anno. xiij. huius regis incepit prophetare Hieremias in terra Beniamin
Phala= ris & prophetauit vsq̄ ad euersionē vrbis. xlj. annis. Hoc etiā tempore Phalaris Sicul⁹: vt ait Orosius, Agrigentinos arrepta tyrannide depopulabatur, qui crudelis mente commentis crudelior omnia npharie in innocentes agens inuenit aliquādo quomodo iuste puniret iniustus. Nam Perillus quidā ęris opifex affectans tyrāni amicitiā apertū munus ratū crudelitati, illiq̄ ęneum Taurum fecit, cui fabricę ianuā ex latere cōposuit, quæ ad intrudendos dāna tos receptui foret, vt cum inclusus ididem subiectis ignibus torreretur, sonū vocis extortę capacitas cōcaui ęris augeret, pulsuq̄ ferali competens imagini murmur emitteret, nepharioq̄ spectaculo mugitus pecudis, non hoīs gemi= tus videatur. Sed Phalaris factū amplexus factorē execratus & vltioni mate riam tribuit & crudelitati. Nam ipm̄ opoficē sua inuentione puniuit. & pro=
Ioas. phetauit, vsq̄ ad euersionē vrbis annis. xlj. ¶Post Iosiam regnauit fili⁹ eius Ioas & regnauit annis. xj. ab hoc Ioath Vrias propheta cū eum redarguisset:
Hiere= mias occisus est. Hieremias euersionē vrbis et templi ꝓphetans incarceratus est: ne publice p̄dicaret. Eodē tēpore Pittacus Mityleneus qui de septē sapiētib⁹ fuit cū Phrynone atheniēsi olympicę cōgressus est eūq̄ interemit: q cū diues eē potuisset spreuit diuitias: de hoc etiā referṫ ꝙ cū Alce⁹ poeta anteq̄ Pittac⁹
Notatu dignum factum principatū Mitylenensiū obtineret amaritudine odij & ingenij viribus perti nacissimā in eum persecutionē ingessit. Tandē Pittacus principatū adeptus Alceū pauētē & tremulū accersiuit & dixit: Mihi ꝓdicta tibiq̄ ꝓ pœna suffi ciat ꝙ auxilij vel fugę deficiente p̄sidio posses nūc iniuriarū p̄mia reportare Parcentem igitur tibi iniuste persequi desine, quē iuste pati valeres vltorē.

¶Nabuchodonosor obsedit Hierusalem & in Babylo= nem duxit captiuos Iudęos. Cap. XLVIII.

Sedechi as. POst Ioath regnauit Sedechias eius patruus ānis. xj. quo in tē pore Marsilia cōdita est. Anno. v. Sedechię cœpit Ezechiel prophetare in Babylone ad captiuos murmurantes cōtra do minū, quia fraudulenter eos eiecisset: dixerat em̄ per os Hie= remię remanētes in Hierusalē perituros: eis vero qui se trade rent seruo suo Nabuchodonosor bona pollicebantur: nūc in

contrarium euenire videbant: florebant eñ qui remanserant. et ipsi iugo seruitutis premebātur: & erant inter eos qui dixerant. quia dum seruierant militię cœli omnibus bonis abundabant. Ex quo vero cessauerunt perierunt gladio famę: propter hoc prophetauit Ezechiel euersionem vrbis Hierusalem & templi incendium imminere. & eos qui remanserant in vrbe fame perituros. & extra vrbem gladio. Eos autem qui viui traherentur grauem passuros seruitutem. ipsos autem in pace & quasi libera seruitute mansuros: vt autem auctoritatem præberet ei Deus. prę ostendit quasdā visiones per similitudinem: scilicet hominis. vituli. aquilę. & leonis: non solum ad prefigurandū euangelistas. sed vt ostenderet Deum Israel Deū esse totius creaturę per digniora hęc omnem intelligens creaturā. Homo eñ prę est cęteris animalibus. aquila auibus. leo feris. bos iumentis. Anno nono regni dicti Sedechię Nabuchodonosor Hierusalem obsedit: & dictum Sedechiam post biennium vna cum ciuitate cœpit: & oculos ipsius effodit: victumq; catenis in Babylonem adduxit. & ibi fuit terminus regni Hebręorum: in quo regnatū est annis quingentis &. xiij. cum dimidio. In hac vltima captiuitate Iudęorū terminata est quarta ętas seculi habens annos. cccclxxxv. Fuerūt aūt ab anno quarto Salomonis. in quo fundatum est templum vsq; ad prędictū eius incēdiū. anni. ccccxlij. ab ingressu terrę promissionis. d. ccclxxxj. a datione legis. ccccxxj. a natiuitate Abrahę. M. cccxxv. ab initio vero seculi. MMM. ccclxxiiij. Et quia in hac vltima captiuitate Hebręorum regnū Iudęorum destructum fuit: idcirco per tēporum vices aliorum regnorum Babylonici scilicet vel Chaldęi Persarum. Macedonū & aliorum. oportet nos ad notitiam temporum huiusmodi ętatis peruenire: & quia Nabuchodonosor rex Babylonis dicti regni Iudęorum destructor. maximū tunc in oriente tenebat imperium: ideo ab ipso huiusmodi ętas quinta fuit exordium.

¶ De Rege Nabuchonosor. Cap. XLIX.

NAbuchodonosor igitur Rex Babylonis. xxxvj. regni anno Hierusalem cœpit. eamq; cum templo destruxit: & Hebręos captiuos duxit: vt superiora declarant: cui successit fili⁹ suus vocatus nomine patris Nabuchodonosor: timensq; ne pater suus sicut de bestia fuerat in hominem restitutus. sic de morte resti: ueretur ad vitam. tandem Ioachim consuluit. eiusq; consilio cadauer patris effodit. effossumq; in. ccc. partes diuisit. &. ccc. vulturibus dispertiuit: tuncq; ait Ioachim. Non resurget pater tuus decętero. nisi hę. ccc. vultures congregētur in vnum. Dictaq; ciuitas Babylonis capta fuit per Cyrum regem Persarum. licet esset fortissima. sic q; humano ope extrui potuisse vel humanis viribus destrui posse vtrūq; pene incredibile videbatur. ¶ Hæc ciuitas de Nēbroth gigāte. cuius statura erat altitudinis. x. cubitorum fuit fundata. & a Semiramide regina reparara. delitijs & fortitudine abundabat. ¶ Hæc cāpi planitię conspicua vndiq;: natura loci lętissima: castrorum altitudine mirifice decorata: mœnib⁹ parib⁹ per quadrū pulchre disposita. firmitas & magnitudo murorum ei⁹ vix relatu credibilis. habens in latitudine cubitos centū quinquaginta: in altitudine. cccccc. cęterorum ambitus eius. ccccxc. stadijs circuibāt. In fronte autem murorum erant centum portę ęreę mirę magnitudinis. mur⁹ coctili latere. atq; interfuso bitumine erat compacta. fossata extrinseca late pa

Nabuchodonosor.

Latitudo, longitudo vr

bis Babylonis hic describit. tens vndiq, & tamen Babylon illa ita fortis & magna minima mora victa & capta subuersa est. De Babylonia Hieronymus sup Esaiam sic loquitur Babylonem fuisse potentissimam & in campestris quadrũ sitam ab angulo vsq ad angulũ muri sex decim millia tenuisse passuũ refert. ¶ Herodot⁹ & alij qui Grecas historias conscripserunt sic dicunt. Arx id est capitolium illius vrbis est turris que edificata est post diluuium. MMM. passuum tenere narratur, paulatim de lato in angustum coartata, vt pondus iminens facilius a latioribus sustentetur. Describunt etiam ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus preciosis auroq fulgentes, & multa alia que pene incredibilia

Cyrus. esse videntur. Cyrus em̃ rex Persarum cum fere orientem sibi subiecisset ad Babyloniam alijs ciuitatibus potentiorem perrexit destruendam. Sed Eufrates fluuius, ac vt alij dicunt Ganges sibi obstitit, & vnum ex militibus Cyri candore formaq alios excedentem transmeandi fiducia persuasum submersit. Tunc rex iratus vlcisci in amnem siue fluuium statuit, contestans eum qui tã preclarum equitem vorasset, ita meabilem relinquendum vt vix genua tangeret transeuntium fœminarum, quod & factum extitit, qm̃ in. cccclx. alueos diuisit & a ciuitate fluuiũ auertit: & per alueum in luto aquarum multarũ sicut prophetauerat Abacuch, ciuitatem intrauit & cepit. Hoc totum narrauimus vt ostendamus ꝙ ad iram Dei omnis potẽtia puluis sit, & fauille & cineri cõparetur. Et licet primum imperium fuerit & potentissimum Babylonicũ: sicut primum fuit ita & primum cessit. Vbi nota ꝙ per quatuor mundi partes quatuor regnorum principatus eminenter edidisse noscuntur, Babylonicum ab oriente, Carthaginense a meridie, Macedonicũ a septẽtrione, ab occidente vero Romanum viguit imperium. Per dictam ciuitatem transit Ganges: de quo legitur ꝙ eius latitudo vbi diffusior est per viginti millia passuũ, vbi angustior octo millia passuum habet. De isto fluuio dicit Lucanus ꝙ contra solis ortum currit. De eodem dicit Solinus ꝙ. xxx. pedum anguillas producit. ¶ Anno primo dicti Cyri regis suscitauit dñs spiritum eius iuxta prophetiam Hieremie, dedit Iudeis captiuis licentiam & libertatem redeundi in Iudeam & redeundi domum dñi. Et quia Iudei propter longam captiuitatem: fere oẽs erãt noti in Chaldea: ideo oẽs remanere poti⁹ q̃ in Hierusalẽ ingredi eligebant paucis exceptis qui disponebant ascendere tamen pigri & morosi erant. Ideo anno tertio dicti Cyri regis orauit Daniel dñm vt qui regi animũ dederat liberandi & populo concederet animum redeundi. Luxit autem Da-

Daniel niel hac de causa spatio triũ hebdomadarũ. Die autem. xxiiij. angel⁹ in forma hũana apparuit: & dixit. Exaudita sunt verba tua, & a Deo egressa est sentẽtia populi: mihi tamen restitit. xxj. diebus princeps Persarum. Cunq egrederetur apparuit princeps regni Grecorum veniens vt aduersaretur principi Persarum, & mihi ideo aliquantam feci moram. Nunc autem venio vt certificem te de reditu populi. ¶ Hos duos principes Grecorum & Persarũ Hierony. dicit angelos malos fuisse, quia oppositi regnis ad exercitium. Laborat itaq angelus Persarum vt Hebrei liberarentur a dominio Persarum, tum quia delectabatur in afflictionibus eorum, tum vt per se diutius eos affligentes grauius peccarent. Laborabat etiam angelus Grecorum vt Perse & captiuitas Hebreorum cum eis transirent in dominium Grecorum. ¶ Gregorius autẽ vult eos eẽ angelos bonos q satagebãt ne tã cito liberarẽtur Hebrei vt si quid

etat in eis purgandum purgaretur. Regressi igitur fuerũt quinquaginta millia in Iudęam: qui constructo altari templi fundamenta iecerunt. Sed cũ a vicinis gentibus fabricatio impediretur imperfectum opus vsq; ad Darium permansit solo altari remanente. Quo tempore Iesu filius Iesedech & Zorobabel filius Salatiel clari habentur: qui & principes fuerunt eorum qui regressi sunt in Iudęam.

Iesu. Zorobabel.

¶ Prędictus rex Cyrus, de quo Esaias prophetauerat ꝙ debebat sibi subijcere gentes & regna volens subiugare gentem Lydorum bellicosissimã in secordiam astute redegit. Tradidit eñ eis solẽnitates & ludos pręcipiẽs vt ludis & comessationibus, & amplexibus vacarent, quasi beneuolentiã eis ostendẽs in hunc modũ eos eneruauit: & quos bello non potuerat, libidine expugnauit. Tandem Cyrus a regina Massagetarũ Tomyride victus occisus est: quę caput illius pręcisum in vtrem humano sanguine plenum proijciens insultando dixit. Satia te sanguine quem sitisti. Cui Cyro successit Cambises eius filius, de quo legitur ꝙ adeo seuer⁹ fuit vt quẽ iniustum iudicem excoriari fecerit: & super sellam eius corio coopertam filium iudicis sedere fecit, vt timeret iniuste iudicare, ne simile iudicium pateretur. Hic Cambises in historia Iudith Nabuchodonosor nominatur: quę præcepit Holoferni principi militiæ suę, vt egrediens nulli parceret, omnesq; deos terrę exterminaret: vt ipse solus deus diceretur. Quod audiẽtes filij Israel timuerunt, ne similia facerẽt in Hierusalem & sanctuario dei quę alias factã narrantur supra. Erat autem in populo illo Iudith vidua tribus annis mulier pulchra nimis sed casta. Hęc Holofernem in specie sua cepit eũq; vinolentum & soporatum decollauit, caputq; eius ablatum in Hierusalem tulit &c. vt in historia continetur. A culpa quoq; mẽdacij quã videtur sæpius incurrisse Iudith apud Holofernẽ, eiusq; satellites vt quando respondit se fugere a facie Hebręorum, quia nouerat eos dandos a Syrijs in deprędationem, & quãdo dixit Holoferni si sequutus fueris verba ancillę tuę &c. sic excusari potest, scilicet ꝙ Iudith prophetice loquebatur: prędicẽs Iudęos esse tradendos in manu gentilis populi, quod factum fuit sub Tito & Vespasiano propter peccata quę cõmiserunt in Christum & in Apostolos: & ita excusatur a mendacio, quia mystice loquebatur, licet audientes aliter intelligerent: vnde ipsa dicebat Holoferni. Hęc mihi dicta sunt per prouidentiam dei, glo. i. spiritu prophetico: vel dicebat propter inhęrẽtiam Iudęorum, quia iam a deo desolati & pusillanimes effecti erant ꝙ volebant se vltro tradere nisi deus liberaret eos, & ita non mentiebatur de hoc ꝙ se ornauit vt ipsum deciperet, potest dici ꝙ sic prępatando se non intendebat ipsum scandalizare: sed intendebat liberationem populi sui. Secundo ad vtilitatem Holofernis, vt ad tempus in eam captus minus peccaret, multas enim habens concubinas: multis modis peccabat.

Cyr⁹ a Tomyride fœmina occidit & cum opprobrio sanguis in vtrẽ mittit.

Mẽdacia Iudith excusãtur

Excusatur Iudith cultus.

¶ Tempore dicti Nabuchodonosor prophetauit Daniel in Chaldęa.

¶ Nabuchodonosor de hoie in bestiã est mutatus mẽte nõ corpore. Cap. L.

Hic Nabuchodonosor elatus superbia, & nõ cognoscens deũ vt debuit, de homine in bestiam mutatus est: nõ ꝙ fuerit passus corporis mutationem: sed mentis alienationem. Nã ablatus fuit ei vsus linguę ad loquendum, dataq; est ei hęrba in cibum: nam videbatur sibi ꝙ esset bos in anterioribus, & leo, in posterioribus: ad preces Danielis obtinuit vt. vij. anni in sex

Nabuchodonosor ĩ bestiam mutat̃.

menses conuerterentur: in quibus.xl.diebus reuersus ad cor hominis flebat deoq supplicabat adeo vt oculi eius caro fierent. Et iterum per alios.xl.dies in insaniam vertebatur donec septem menses complerentur, post quos reuocatus non statim regnauit, sed statuti sunt pro eo septem iudices & vsq ad finem septem annorum pœnitentiam egit, panem non comedens, & vinū non bibens, leguminibus vtebatur, & herbis iuxta consilium Danielis.

Pythagoras.

¶ Pythagoras pplm ad frugalitatē reduxit, & fuit inuētor artis Arithmeticę.

¶ Dicti Cambisis anno octauo Pythagoras Philosophus clar⁹ habetur, qui Crotonam veniens populum in luxuriam prolapsum prospiciens, auctoritate sua ad vsum frugalitatis reuocauit, laudabat, & vitia luxurię casumq ciuitatum hac peste prędictarum enunciabat, tantūq studiū ad frugalitatem perdiscendam multitudinem prouocauit, vt aliquos ex his luxuriatos esse incredibile videretur. Matronas quoq separatas a viris doctrinauit, & pueros a parentibus frequenter habuit dicens. Inter alia ornamenta matronarum pudicitiam veram, non vestes esse. Hic vt Boetius testatur, musicę artis repertor fuit: nam malleorum & fidium inęqualitates & proportiones apud se considerās harmoniam ex his fieri posse coniecit. Fertur etiam hic primum inuenisse Arithmeticā apud Grecos, cuius interpres Boetius fuit. Tullius in principio quarti libri Tuscu. quęstionū de Pythagora refert: q cum ad Lerutium Philiasorum regem venisset composite ac docte coram eo disseruisset: Quē rex admirans cuius esset artis professor interrogat. Pythagoras vero se nulli⁹ artis professorem esse respondet, sed tm̄ se esse Philosophum: huius itaq nominis nouitatem rex admiratus quidnā esset Philosophus quęsiuit: cui Pythagoras: videtur mihi vita hominum similis esse conuentui congregationiq ludorum qui operatu totius Gręcię celebrātur quo homines ex diuersa affectione conueniunt. Alij quidem vt ex strenuitate ludi coronā accipiant. Alij vendendi & emendi prouocati lucro. Alij qui nec plausum nec lucrum quærant, sed vt studiose prospiciant quid agatur. Eo modo in hanc vitā homines quasi ex alia vita & natura profecti aut glorię aut lucri studijs occupantur, aut cęteris omnibus pro nihilo computatis, rerum naturas studiose intueri petuigilant: hos vltimos philosophos id est amatores sapientes nominamus. Huius pręclara sunt hęc dicta. Amicorū omnia esse cōmunia. Amicum seipsum esse alterum. Duoq temporū maxime habendā curam mane & vesperi. Post deū veritatem colendam quę sola homines deo proximos facit. Stateram ne trāsilias, ignem gladio ne foueas, coronam minime carpendam, cor non comedendū, cū profectus fueris ne redeas, hirūdinem in domo nō suscipias. Huic maxima cura amicitię fuit, adeo vt amicitię iura violate maximum piaculū arbitrarēt discipli pythagorici. Dicti etiā regis tpe Xenofenes comœdiarū scriptor insignis habetur: & claruerūt Agge⁹, Zacharias, & Malachias pphetę.

Pythagoras musices & arithmetices inuētor

Responsum Pythagorę

Pythagorę dicta.

¶ Anaxagoras leges aranearum telis comparauit. Cap. LI.

Comaris Magus regnū per sarū inuadit.

DEfuncto Cambise eiusq fratre Mergide fraude pstrato Magus quidam nomine Comaris regnū subdole occupat. Quippe cum esset a Cambise iussus Mergidē interficere (qui post Cambisen regnaturus erat) accepto q Cambises gladio suo sponte sese interfecisset: ipe ante famam regis amisit fratrem suum Oropastem subiecit, quę res cum primū suspecta esset

Orthani viro nobili in necem falsi regis septem impulsos sacramento religionis obstrinxit: qui cum ad Magos peruenissent eos ferro transfoderunt. Erat inter coniuratos Darius Itaspis filius qui sorte electus regnauit annis.xxxv. ¶ Tpe hui⁹ Democrit⁹, Heraclit⁹. & Anaxagoras clari habent. De Democrito dr̄ ꝙ sibi eruit oculos. Aliqui dicūt hoc fecisse vt vegetatiores cogitationes haberet. Alij ne videret bn̄ eē malis ciuib⁹ suis. Alij dicūt ꝙ mulieres sine cōcupiscētia videre nō poterat. ¶ Anaxagoras leges Anatharsis regis aranearū telis subtiliter & ꝑprie cōparabat. Nā vt illas infirmiora aīalia retinere & valentiora trāsmittere: ita & legib⁹ humiles & pauperes constringi videm⁹, diuites ac potentes ipsis minime cernimus alligari. Ipse Anaxagoras post lōgam peregrinationem pro studio sapientię in patriam reuersus cum possessiones suas desertas videret, ait. Non essem inquit saluus nisi istę perissent. Ipse etiam audita morte filij dixit. Nihil mihi inexpectatum nuncias, ego eñ illū ex me natum sciebam esse mortalem. Ab Atheniensibus interfectus est (veneno porrecto) quia Solem diceret non esse deum. ¶ Anno siquidem dicti Darij.xx. Valerius collega Bruti adeo pauper in Roma mortuus est, vt necesse fuerit ipsum sumptu publico sepeliri. Hic adeo plebem dilexit: vt Valerius Publicola fuit cognominat⁹. Dictus eiam Brut⁹ adeo fuit plębis dilector: ꝙ cum ipse Brutus quosdā ex filijs conspirasse aduersus populum comperisset: vt scilicet expulsos reges immitterent, in forum traxit: & media concione virgis cęsos securi percussit. ¶ Dictus Darius quadam nocte expergefactus proposuit quęstionē trib⁹ custodibus sui corporis: quid de tribus fortius videtur rege, vino, & muliere: promittens munera & honorem ei qui sapientius responderet. In crastinum coram satrapis & magistratibus assunt illi tres, & ait prim⁹ regem esse fortiorē cęteris animātibus. Rex pręest homini & ad ei⁹ nutum omnia disponūtur. Secūdus prętulit vinum, quia cum homo prę sit cęteris, animi fortitudine, vinum ipsam animi fortitudinem superat. Zorobabel vero mulierem fortiorem vtroq; asseruit: nam regibus & his qui vires plātant mulieres dominātur: & pro mulierib⁹ homines cuiuscūq; status cōmuniter animas ponere non formidāt. Super hęc autem omnia virtutem dixit esse fortiorem: quia immobilis semper est & sempiterna. Cunq; omnes virtutem omnibus fortiorem iudicarēt: dixit Rex Zorobabel, vt pro arbitrio quam vellet gratiam postularet. Petijtq; templi reędificationem, & vasorum domini in Hierusalem remissionem, de quo rex gauisus est: nam idipsum se voluisse meminerat: & sic octauo anno Darij consummatum & completum est, cuius per.xlviij. annos reędificatio durauerat. &.xxiij. die mensis Martij celebrauerunt filij Israel Phase secundum legem domini. Et hęc fuit facta templi dedicatio. Verum prospero initio minime fuit ęqualis exitus: nam cum aduersus Lanthiniū regē Schytarū ob denegatas filię nuptias bellū instituisset, atq; cū septingentis armatorum millibus Schytiā esset ingressus (amissis nonaginta millibus hominum) trepide refugit. Inde vero Asiam & Macedoniam facili negocio domuit. Ad hunc Hippias Atheniensium regno pulsus confugit aduersus patriam se ducem belli offerēs. Cuius auxilio fretus Darius Atheniensibus bellum inducit: itaq; audito Darij aduentu auxilium a Lacedęmonijs petiuit, sed cognito Persas religione quatriduana teneri non expectato auxilio instructis decem millibus ciuium, & Platensibus auxiliarijs mille ad-

Darius regnat. Democritus. Anaxagoras. Leges telis aranearū similes. Valeri⁹ publicola, Brutus. Darij quęstio. Hippias.

Mira uersum sexcenta millia hostium in campos Marathonios in prælium egrediũ
Persarũ tur:sic pugnatum est,vt Persas pecudes occisioni paratas crederes:ceciderũtq;
strages. ex Persis ducenta millia.Interea Darius cum bellũ instauraret:in ipso appa=
ratu decidit relictis multis filijs.

¶Reges defecerunt Romę tempore Darij. Cap.LII.

ANno quoq; decimo dicti Darij reges Romę defecerunt pul=
so Tarquinio Superbo,qui reges regnauerunt annis.cc.xl.
vt quibusdam placet.Alij autem dicunt.cc.xliiij. Tempore
autem quo pulsi sunt reges vsq; ad.xv.lapidem Romani te=
nebant imperium:quod postmodum sub consulibus fuit am
Lapis plissime dilatatum.¶Hoc tempore lapis habens formã ca=
habens prinam visus est cecidisse de cœlo. ¶Reges Romani primo nominati sunt
formã Latini:postea Albani:& tandem Syluij.¶Et quia in superioribus nominati
caprinã sunt reges & descripti Latini,& omne tempus quod regnauerunt in simul,
de cœlo hic describetur tempus cuiuslibet seorsum,& etiam describetur cum quibus
decidit. iudicibus & regibus Israel regnauerunt.Prefati reges certo decursu temporis
nominati sunt Latini:postea Albani,quia filius Aeneę Albam condidit ciui=
Aeneas tatẽ:ideo Albani dicti: & tãdem Syluij causa superius descripta.Et licet Ae=
neas qui annis tribus ob nobilitatem regnandi dictus sit primus rex Latino=
rum,tamen ipsum pręcesserunt quatuor,qui fere centum quinquaginta annis
regnauerunt.Vt ergo sciatur regimen cuiuslibet est sciendum q; tempore iu=
Ascani⁹ dicatus Sansonis anno.vij.Ascanius Aeneę filius annis.xxx.regnauit.Tẽ=
Posthu= pore iudicatus Hely Posthumus Syluius secundus rex Albanorum,& regna
mus. uit annis.xxviij.Tempore Dauid regis Israel Aeneas Syluius rex Albano=
Latin⁹. rum regnauit annis.xxxj.Tempore eiusdem Dauid anno.xxxviij.Latinus
Syluius quartus rex Albanorum regnare cœpit,& regnauit annis.xl.Tẽpo
Alba re Salomonis anno.xxxviij.sui regni Alba Syluius rex Albanorũ.v.regna
Sylui⁹. re cœpit:& regnauit annis.xxxix.Tempore Asa regis Israel vigesimusquar
Achis tus Aegyptus Syluius ab alijs vocatur Achis Syluius sextus rex Romanorũ
Sylui⁹. regnare cœpit,& regnauit annis.xxiiij.Anno octauo Iosaphat regis Israel
Capi Capi Syluius septimus rex Albanorũ regnare cœpit,& regnauit ãnis.xxviij
Sylui⁹. Tempore Athalię matris Othosię Carpentus Syluius octauus rex Albano=
Carpen rum regnare cœpit,& regnauit annis.xiij.Anno octauo regis Ioas Tyberi⁹
tus. Syluius nonus rex Albanorum regnare cœpit,& regnauit annis.ix.Eiusdẽ
Tybe= regis Ioas anno.xxiij.Agrippa Syluius decimus rex Albanorũ regnare cœ=
rius pit,& regnauit annis.xl. Anno Amasię regis Israel.xxiij.Armilius Sylui⁹
Sylui⁹. vndecimus rex Albanorum regnare cœpit,& regnauit ãnis.xxxvij.sub quo
Agrip= duo alij reges:videlicet Prochas qui regnauit annis.xxiij.& Amulius qui re=
pa Syl= gnauit annis.xliij.Post illos Romulus fuit primus rex Romanorum,& hic
uius. regnare cœpit tẽpore Achap anno.vj.& regnauit annis.xxxvij. ¶Post Ro
Armi= mulum regnauerunt Senatores anno vno:deinde secundus rex Romanorum
lius. fuit Numa Pompilius,qui regnauit annis.xliiij.& regnauit anno primo re=
Romu= gis Manassę regis Israel:hic ampliauit vrbem & adiecit montẽ Cœlium:hic
l⁹.j.rex vt vim ferocis populi reprimeret,qui iniuria regnum auxerunt,cęremonias
Roma= & cultum deorum instruxit.Hic religionem põtifices,augures,annalia & fe=
norum. stos dies,Faunũ,Vestã,eorumq; templa instituit. Anno insuper Ianuarium

& Februarium, vt duodecim essent menses addidit. Tempore Amon regis Israel incepit regnare Tullius rex Romanorum:& regnauit annis.xxxiij. Hic prior in republica censum exegit:quod adhuc per orbem terrarum incognitum erat:hic in purpura facibus primo vsus est:tandemq; cum sua domo fulmine conflagrauit. Tempore Amon regis Israel anno octauo regni eius Ancus Martius Romę regnauit annis viginti quatuor:hic Auentinū mōtē & Ianiculum vrbi addidit. Supra mare portum hostię condidit:anno primo Ioachim regis Israel Tarquinius Priscus quintus rex Romanorum regnare cœpit:hic vrbem mœnijs & muris cinxit,ludos istituit. Thales Philosophus claruit,prophetantibus in Iudęa Hieremia & Sophonia. Anno autem nono captiuitatis Hebræorum factæ per Nabuchodonosor regnauit Seruius Tullius:& regnauit annis quadragita. Hic ancillę captiuę,sed nobilis filius tres mōtes vrbi addidit:Quirinalem,Viminalem,& Esquilinum:fossas circa murum duxit.

Tullius. Ancus Martius. Tarquinius priscus. Seruius Tullius.

¶Capitulum.LIII. Dignitas regia a Romanis fuit destructa:& Tarquinius excogitauit plura supplicia.

Anno siquidem Cyri regis trigesimo sui regni rex Romanorum Tarquinius Superbus occiso Seruio socero suo Romanum arripuit regnum:& regnauit annis.xlv. Hic excogitauit compedes ferreos,& fustes,latomias,carceres,exilia,metalla,& catenas:qui tandem a regno fuit expulsus,& regia dignitas tanq̄ Romanis exosa in vrbe destructa est:& eius loco Romani binos consules creauerunt. Hic merito fuit expulsus,quia vrbem velut tyrannus premebat,velut exactor seruitijs perurgebat,velut hostis bellis & seditionibus regnum euertebat. Præfato Dario successit filius eius Xerxes qui adeo luxuriosus fuisse describitur,vt edicto publico præmiū ei constitueret qui nouum genus voluptatis inueniret. Bellum etiam a patre susceptum aduersus Græciam instruxit:habuitq; in exercitu septingenta millia armatorum de regno:& trecenta millia de auxiliatoribus,rostratas naues mille ducentas,onerarias autem tria millia. Aduersus tantū exercitum Leonides rex Spartanorum cum quatuor tm̄ milibus armatorum in angustijs Thermopylarum obstitit,triduoq; continuo nō duorum pugna sed vnius populi cędes fuit. Quarta die cum videret Leonides hostem vndiq; circunfundi socios hortatur,vt se ad meliora tempora reseruent: ipse vero cum sexcentis tm̄ viris sexcentorum millium castra irrumpit,per se quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cędibus. Postremo Spartani vincendo fatigati mortui inter mortuos ceciderunt. Xerxes vero post naues amissas duobus vulneribus acceptis scapham piscatoriam ascendens trepidus in patriam refugit. Exercitus vero Mardonio traditus est qui Olynthiam Gręcię oppidum expugnauit,tandem cum Atheniensium inexpugnabilem vidisset libertatē incensa vrbis parte in Bœotiā exercitū ducit illuc quoq; cū cētū millia Gręcoꝝ insecuta sunt. Et cōmisso sine mora pręlio deletis eius copijs fugere copulerunt:ipse vero effugit in regnū suū,quam fugam pulchre

Tarquinius superbus. Regibus Romanorum exactis bini cōsules creātur.

Partus equę mirandus. Eſdras.

ſignificauerat mõſtruoſus ille partꝰ equę quę in eiꝰ exercitu vulpē pepererat huius tempore Pyndarus, Sophocles, & Euripides floruerunt. Poſt dictum Xerxem regnauit Arthabanus menſibus ſex. Poſt illum Artaxerxes filius Xerxis, corā iſto Eſdras Propheta gratiā in oculis eius inuenit. Hic Eſdras legem Moſaicam a Chaldęis ſuccenſam ſubtiliter reparauit, nouoſq; literarum apices excogitauit, qui faciliores fierent ad ſcribendum & humiliores ad pronunciandum. ¶ Dicunt quidam ꝙ modum ſcribendi a dextra in ſiniſtrā ipſe Iudęis tradidit cum prius ad modum arantium ſcriberent: vnde ſcriptura exaratio dici ſolet. Tempore huius regis Empedocles Philoſophus claruit: cuiꝰ narratur fuiſſe verbum illud quod Ariſtoteles recitat. Tria ſunt in tota rerum varietate pręcipua: ſcilicet mobilis affluentię contemptus, futurę fœlicitatis appetitus, & mentis illuſtratio. Quorum primo nihil honeſtius. Secundo nihil fœlicius. Tertio nihil ad amborum adeptionē efficacius. Tēpore iſtius Artaxerxis Virginius filiam ſuam virginem in medio foro occidit, mallens eſſe occiſor virginis q̄ corruptę pater. Tempore huius vrbis Neemias fecit rcędificare mœnia vrbis Hieruſalē: & etiā iſtiꝰ tpe Hipocras ſolennis & præcipuus medicus floruit: cuius author & repertor apud Græcos perhibetur Apollo. Hanc filiꝰ eius Eſculapius amplificauit laude & opere: ſed poſtq̄ fulminis ictu Eſculapius interijt, interdicta fertur medicina, & ars ſimul cum authore defecit: latuitq; pene per annos quingentos vſq; ad tempus Artaxerxis regis Perſarum: cuius tempore Hypocras ſupradictus in lucem eam reuocauit.

Empedoclis dictum elegans. Hipocras. Eſculapij mors & medicinę defectus.

¶ De Socrate & eius geſtis. Capitulum. LIIII.

Socrates & eiꝰ geminę vxores.

ANno etiam quadrageſimo huius regis Socrates Philoſophꝰ colitur. Hic Socrates duas ſimul & ſemel habuit vxores, quę cum crebro inter ſe iurgarent: & ille eas ſolitus eſſet irridere ꝙ ipſę propter fœdiſſimum hominem, ſimum naribꝰ, calua fronte, piloſis humeris diſceptarent: nouiſſime verterunt in eum impetum, & male multatum fugientem diu perſecutæ ſunt: quodam autem tempore cum infinita conuicia ex ſuperiori loco ingerēti vxori Zantippę accepiſſet, aqua perfuſa immunda, nihil aliud reſpondit q̄ capite deterſo ſciebam inquit futurum, vt iſta tonitrua imber ſequeretur. Idem interrogatus ab Altibrade cur Zantippen mulierem tam acerbam nō corrigeret: ſed eius conuicia ſic patienter ferret? Quoniam inquit cum illam domi talem patior aſſueſco, & exerceor, vt cæterorum quoq; foris peſtilentiam ac iniuriam facilius feram. Socrates dicebat multos homines propterea velle viuere vt ederent & biberent: ſe autem edere & bibere, vt viueret. De eo dicit Hieronymus. Eundem ſemper vultum habere non poſſumus, quod de Socrate Philoſophi gloriantur: eius ſententię fuiſſe ſcribunt melius eſt carere q̄ pauere. Qui multarum rerum poteſtatem habet, primus purgare conſcientiam debet, vt qui delicta corrigit non admittat. Stultum eſt vt imperare quis alijs velit, cū ſibijpſi imperare nō poſſit. Oriente ſole conſiliū, occidente conuiuium agitato. Age ſic alienū vt tuū nō obliuiſcaris negociū. Amico ita prodeſto ne tibi noceas. Quod habes ita vtere: vt alieno non egeas.

Rñſum Socratis ad altibradē. Socratis ſententię. Socratis dicta

In tuo q̃ in alieno labore sarcinam suscipe. Pecunię quęrendę & tuendæ modum habere oportet. Malum alienum tuum nõ facias gaudium. Principium amicitiarum bene loqui. Exordium inimicitiarum male dicere. Amicus raro acquiritur: cito amittitur. Conscientiam plusq̃ famam attende. Fallere enim poteris famam, conscientiam nunq̃. Nulli imponas quod ipse pati non possis. Hoc alteri exhibe: quod tibi optas exhiberi. Præsentem laudare minime decet. Sepultus sit apud te sermo: quem tu solus audieris. Si bene egeris ipse tibi personæ auctoritatem dabis. Peccatum geminat: quem non pudet delicti. Socrates dicebat, vltra nil petendum a dijs immortalibus arbitror: q̃ vt bona cõtribuant: id est tribuant. Ipsi enim deniq; sciunt quod vnicuiq; sit vtile. De eo dicit Valerius libro octauo. Socrates humanæ sapientiæ quasi terrestre oraculum compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt tales videri vellent quales essent. Idem ab adolescentulo consultus vtrum vxorem duceret: an omni modo a matrimonio desisteret, respondit. Vtrumlibet eorum ageret: acturũ pœnitentiam. Nam hinc te sollicitudo inquit: illinc te orbitas excipiet. Hinc generis interitus: illinc sollicitudo perpetua, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue superciliũ, garrula socrus interitus, liberorum euentus. Et multa alia de Socrâte scribũtur, quę causa breuitatis omitto.

Capitulum. LV.

XErxes regnauit post Darium regem mensibus duobus: post illum Sagdianus: post Sagdianum Darius nothus cœpit annis ętatis quitę. clxvj. annis mũdi vero. MMM. ccccxxxix. & regnauit annis. xix. Et anno quarto dicti Darij Plato nascitur: de quo Valerius libro primo refert, ꝙ dormienti Platoni in cuius apes mel labijs paruuli inferebant, suauitatem in eo futuram significantes eloquij singularis: qđ rei euentus postea cõprobauit. Dicti Darij anno decimo Aegyptus a Persis recessit, & rursus Dinastia Aegyptiorum renascitur. Eodem tempore Euripides apud Archelaum moritur. Hunc Archelaum regem Macedonum dicit Seneca cum quodam tempore solis defectio facta esset ita timuisse, vt se intra domum concluserit. & crinem suum totunderit, vestem lugubrem induerit, putans mundum defecisse. Ab eodem Archelao idem Seneca dicit Socratem aliquando fuisse inuitatum, vt ad se veniret, quo eum honorare posset. Socratemq; respondisse refert se ab eo nolle recipere beneficia, cui parua reddere non posset. Anno octauo Darij Macedonum. xij. regnauit Horestes annis tribus, quo in tempore xxx. tyranni rectores Athenis cum Phidonem occidissent, filias eius virgines in conuiuiũ venire iusserunt: & Scortorum more nudari, ac super pauimẽta sanguine cruentas impudicis gestibus ludere pręceperunt: quæ paulisper dissimulato dolore cum temulentos conuiuas cernerent, quasi ad requisita naturæ progredientes inuicem se amplexę, præcipitauerunt in puteum, vt virginitatem & honestatem morte seruarent.

Xerxes

Platõis natiuitas.

Mirum de apibus.

Euripedes.

Archelaus macedonũ rex.

Horestes rex Macedonũ.

Nota cõstantiã virginum.

Capitulum. LVI.

POst Darium regem Artoxerxes regnauit annis. xl. Hic ab Hebræis dr̃ Assuerus: sub quo historia Hester cõscripta est: & regnauit ãnis. xl.

Historia Hester. regnauit autem hic Assuerus ab India vsq ad Aethiopiam super.cxxvij.prouincias & erat in Susis ciuitate solium regni eius: de quo refert Iustinus & Pompeius Trogus ex pellicibus.cxxv. filios habuisse. Hic contra morem Persarum, apud quos rex nisi morte mutatur, filium suum fecit regem: scilicet Darium: sed ipse Darius post noua paternæ pietatis exempla interficiendi patris consilium capit. tanto sceleratior q in societatem facinoris assumptos quinquaginta fratres fecit parricidas, grande prodigium & portenti prorsus genus inaudibile, vt in tanto populo filios sociari: verum etiam parricidium sileri potuerit, vt ex quinquaginta liberis nemo inuētus sit, quē aut paterna maiestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, a tanta immanitate reuocaret. Cunq Darius dicti patrator sceleris in iurgia sui patris erumperet, vt factam cum fratribus aduersus patrem coniurationem expleret, depræhensus cum omnibus fratribus suis pœnas parricidij luit. Nam pater & filios omnes quinquaginta, vxoreq eorum cum liberis, ne quod vestigium tanti extaret sceleris, interfecit. Neq vero multitudo filiorum incredibilis videri debet, præsertim in Barbaris, cum innumerabiles habeant concubinas. Nam & Trogus Pompeius refert libro vigesimonono in fine Erotinium regem Arabum. ccccccc. filios ex pellicibus habuisse. ¶Anno huius decimo Athenienses. xxiiij. literis vti cœperunt, cum antea. xvj. tm̄ haberent: quarum literarum vsum primum Phœnices inuenerunt. Et quoniam crebro literis vtimur, sedet animo de ipsis tenuem ordiri sermonem. Literæ autem sunt indices rerum, signaq verborum: quibus tanta vis est vt nobis vota absentium sine voce loquantur. Vsus literarum repertus est propter memoriam variarum rerum: nam ne obliuione fugiant literis alligantur. Literæ autem dictæ sunt quasi legi itere q iter legentibus præstant, vel q in legendo iterantur. Literæ latinę & gręcę ab Hebræis fuerunt exortę: constat autem Hebraicam linguam omnium linguarum & literarum esse matrem. ¶Hebræi vigintiduo elementis secundum veteris testamenti libros vtuntur. Græci vero vigintiquatuor. Latini autem inter vtramq progredientes vigintitria elementa habent. Hebræorum literas dicunt a lege cœpisse per Moysen. Syrorum autem & Chaldæorum per Abraham. Vnde & cum Hebræis & numero & sono concordant, solis characterib9 discrepant. Aegyptiorum literas Isis regina de Græcia veniens in Aegyptum repperit, & Aegyptijs tradidit. Græcarum literarum vsum primi Phœnices inuenerunt. Hinc est q Phœniceo colore, qui quidem color croceus est, librorum capita scribuntur: quæ ab ipsis primum initium habuerunt. Literas latinas Carmētis Nympha prima Italis dedit, eo autem vocata Carmentis, quia futura carminibus canebat: proprio autem nomine Nicostrata vocabatur. Alij autem dicunt q Bithynia cōdita est a Phœnice, qui Phœnicibus quasdam tradidit literas, & ad scribendum vermiculum instituit, vnde & color ille phœniceus dictus est, qui postea litera mutata dicitur puniceus. ¶Huius regis tēpore Xenophon Philosoph9 clarus habet: cui9 fertur fuisse illa sapiēs & magna sentētia, cū sibi quidā malediceret maledicēti summa cū grauitate respondit, Tu inquit mihi maledixisti, ego vero consciētia teste didici maledicta contēnere. De ipso etiā legit q cū solēniter scd'm ritum illius

[Margin notes: Darius — Assuer9 filios interfici iussit. — De inuētiōe grę carum lrarum. — V9 lrarum a Phœnicib9 inuentus. — Carmētis lras latinas inuenit]

temporis sacrificaret maiorem ex duob⁹ filijs quos habebat in prę̄lio cecidisse cognouit, nec ideo cultum deorum dimittendum putauit: sed tm̄modo coronam dimittere contentus fuit: qua deposita percunctatus est quonam modo cecidisset. Audiuit autem eum strenue pugnantem interijsse, tūc coronā capiti apponens, testatus est maiorem se de virtute filij lętitiam: q̄ de morte sentire amaritudinem. Anno. xiij. dicti regis Diogenes claruit: de quo scribit Elinādus q̄ cum in crepidine vię sederet ad solem, quidam cæcus eum cum baculo offendit: cui Diogenes, tolle oculum tuum ipsius oculum appellans baculum. Cunq̄ cæcus quęreret quid ibi faceret, respondit in venatione sum, & q̄d capio non habeo, quod autem non capio hoc habeo: pediculos quidem in vestimento quęrebat, & quos capiebat obterebat, ideo dicebat se captos non habere, non captos autem habere. ¶ Tempore huius regis Dionysius Tyrannus imperabat in Cicilia: huius Dionysij cum omnes Syracusani interitum expectarent: quędam vltimę senectutis fœmina sola quotidie matutino tempore Deum suppliciter orabat, vt incolumis ac superstes esset, quod audiens Dionysius admirans causam interrogauit. At illa, cum essem inquit puella & grauem tyrannum haberem: eo carere cupiebam: eo quoq̄ mortuo peior eo successit. Cum etiam eo carere auide optarem tertium importuniorem habere cœpimus: timēs ergo deteriorē tibi succedere caput pro salute tua deuoueo.

Dioge-nes.

Diony-sius ty-rānus.

¶ Eo quidem tempore Plato clarus habetur: de quo sequentes notabiles sententiæ describuntur. Dixit quoq̄ beatas fore res publicas si aut eas sapientes regerent, aut earum rectores studere sapientię contigisset. Dixit etiā escā malorum esse voluptatem, quia ea capiuntur homines, sicut hamo pisces. Dicit etiam si sapientię forma iustitię nisi prius discutiam series iustitię. Scientia quę remota est a iustitia calliditas est, appellanda: animus paratus ad periculum, si sua cupiditate nō communi vtilitate impellitur, audacię nomen habet potius q̄ fortitudinis. Illa est iustitia verissima quæ erga inferiores seruatur. Triumphus est innocentiæ non peccare, mors philosophantibus appetenda est ipsa, quia philophia est meditatio moriendi, totius philosophię robur patientia est. Idem duas corporis summitates non esse velandas edocuit, nec assuefieri debere mollitię pedum & capitis, cum enim hæc habuerint firmitatem cætera robustiora sunt membra. ¶ Hisdem quoq̄ temporibus Archita Tarentinus floruit: cuius Plato legitur fuisse discipulus, qui dixit nullam pestem capitaliorem q̄ corporum voluptates. Hinc auidę libidines temere & effręnate incitantur in patrię proditiones: hinc rerum publicarum euersiones, nullum demumq̄ scelus, nullum facinus est ad quod suscipiendum non libido voluptatis impellat. Hinc nihil sine amico, vel socio dicebat esse iocundum. Natura enim nihil solitarium amat.

Platonis sententię.

Archita.

¶ Capitulum. LVII.

¶ Roma capta fuit per Senones Gallos.

ANno Artaxersis octauo, Senones Galli Romam inuaserunt & ceperunt (excepto Capitolio) eamq̄ penitus destruxerunt. Gallorum siquidem ascensus in Capitolium anseris clangore depræhensus est. Nullum enim animal ita oderat homines sicut anser. Vnde beatus Ambrosius in Hexameron dicit. Multa enim debes anseribus Roma

Galli Romā diripiūt

ꝙ regnas. Dij tui dormiebant: & anseres vigilabant: illis potius debes sacrifiscare q̃ Ioui. Cedant igitur dij tui anseribus: a quibus sentiunt se esse defensos, ne & ipsi caperentur. Post illatam a Gallis cladem Romani cogitauerunt proprias mutare sedes, aliud incolere oppidum, alioꝙ censeri nomine voluerunt. Sed per Furium Camillum, qui tũc apud Ardeã iniustum agebat exiliũ

Furius Camillus gallos e capitolio detrudit

stat⁹ vrbis est fœliciter reparatus. Cũ eñ Romani Gallis mille libras auri vt recederent spopondissent, & cõtractus ille Romanis turpis perficeretur, nũdum toto auro mensurato, & propter iniqua a Gallis allata pondera contenderent, prædictus Camillus aurum submoueri iubet, denunciatꝙ Gallis vt se ad prelium prepararent. Galli vero arma capiunt, atꝙ in Romanos ira magis q̃ consilio ruunt, & vt refert Titus Liuius iam versa erat fortuna, iam deorũ consilia rem adiuuabant Romanam, adeo, ꝙ in totum deletus fuit Gallorum exercitus, vt etiam nec nuncius quippe cladis superfuisse legatur. Hoc re

Galli accepta pecunia Romanos liberos fiunt. Gallogrecia vñ Prouerbiũ.

fert Historiographus Romanus. Quidã alius refert ꝙ Galli dictum premiũ mille librarum auri acceperunt, nec mora diuersis agminibus, Alij Greciam, alij Thraciam petierunt. Tantusꝙ terror Gallici nominis erat vbiꝙ & armorum inuicta feritas, vt reges orĩetis non sine Gallis bella gererẽt. A rege itaꝙ Bithynie vocati in auxilium peracta victoria regnum cũ eo partiti sunt, eãꝙ partem regni Gallogreciam, que nunc Galatia dicitur appellauerunt: eamꝙ postea Galli amiserunt. Vnde in Grecia venit illud prouerbium. Gallũ semper amicum habeas, vicinũ nunq̃. Anno dicti regis. xxxiij. Aristoteles. xviij. annum agens Platonis auditor fuit: qui quidem in neutram partem de semetipso loqui predicabat: quoniam laudare se vani est: vituperare se stulti est. Idẽ dicebat, contra inimicos intra parietes nostros victoria querenda est. Idem, viri boni est nescire pati iniuriam: iniuste irrogata ei⁹ est infamia qui facit. Scri

Libri Aristotelis,

psit Aristoteles de Logica librum Predicamentorum. Item librum Posteriorum. Topicorum. Peri hermenias, de Physica, de Generatione & Corruptione. de Cœlo & Mundo, cæterosꝙ multos, quorum apud multos, tum maxime apud Parisienses doctrina seruatur. Interrogatus aliquando Aristoteles quid cito senescit: interrogat⁹ quid spes, iuge somnium. Item amicum dicebat vnã esse animam in duobus corporibus cohabitantem. Huius preclara dicta sunt permulta, que quoniam passim ex libris eius colligi possunt, silẽtio pretereo. Nam cum huius Philosophia tanta sit tamꝙ preclara, vt humanam videatur excedere mensuram: nihil diminute ex ea sumendum est. Tractauit autẽ omnes philosophie partes, & precepta dedit in singulis, sed pre cæteris rationalem redegit in ordinem, ita vt commune nomen omnium Philosophorum antonomatice sibi proprium esse meruerit. Facundus fuit eloquio, sed vberior sensibus, corpore agilis, ingenij perspicacitate clarus: vixit annis. lxij. Eo tempore medio vrbis Rome quam per bienniuin ante ingens pestilentia iugiter corruperat loco, terra dissoluitur, vasteꝙ prerupto hiantia subito inferna patuerunt, manebat diu ad spectaculum terroremꝙ cunctorum patenti vora-

Precipitiũ marci curij horrendum.

gine impudens specus, nephariamꝙ viui hominis sepulturam dijs interpretibus expectabat, satisfecit improbis faucibus precipitio sui Marcus Curius vir eques armat⁹, iniecitꝙ crudeli terre improbam satietatem: cui parum esset ꝙ ex tanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet, nisi viuos scissa sorberet.

¶Lingua Causidicorum est damnifica nisi funibus aureis vinciatur.
¶Capitulum.LVIII.

POst dictum Artaxersem Persarum.xij.regnauit annis.xxvj. Atarxerses
Artaxerses qui & Ocus dictus est. Huius tẽpore Demosthenes egregius orator agnoscitur. Hic Demosthenes cũ Aristo Ocus.
demũ fabularum authorem interrogasset: quantũ mercedis vt Demosthenes
ageret accepisset: & ille respondisset talentũ, ait Demosthenes
plus accepi vt tacerem. Ita siquidem causidicorum lingua dãnifica est, nisi ea, vt dici solet, funib⁹ aureis vinciatur, ꝙ apud eos etiam silentium est venale. Hic Demosthenes cũ cęteri discipuli Socrati dona plura offerrent, se pauperem solum eidem obtulit dicens, id quod melius habebat se illi optulisse. Cæteros autem cum pauca ei darent plura & meliora sibi retinuisse. Vnde ait. Obsecro te vt hoc munusculũ paupertatis meę excolas, & tua diligentia & sedulitate melius & ornatius reddas. Cui respondit Socrates se ab illo munus maximum suscepisse, nisi seipsum paruo extimaret: & libẽter daturum operã vt eum faceret meliorem. Aliqui dicũt ꝙ nõ fuit Demosthenes qui se obtulit Socrati: sed Eschines discipulus dicti Socratis. Demosthenes orator cũ primã literã, vt Valeri⁹ scribit, artis rhetoricę ꝑferre nõ posset, propter vocis exilitatem, oris sui vitium tanto studio expugnauit, vt nullus expressius quod volebat proferret: huius eloquentiam cõmẽdat Eschines Philosophus dicens, Qui Demosthenis considerasset acerrimum oculorum vigorem, terribilem vultum, põdus accõmodatũ singulis verbis, sonum, efficacissimos corporis motus, profecto cognosceret, ꝙ & eius operi nihil addi posset, tñ de Demosthene magna pars Demosthenis abest, cum legitur potius q̃ auditur.

Nota Demosthenis responsum.

¶Apuleius Philosophus successit dicto Platoni, cuius fuerunt pulchrę sententię. Capitulum.LIX.

ALexander Magnus gurges miseriarum atq; atrocissimus turbo totius orientis Ataxerxis tempore natus est ex Olympiade & Nectabano astrologo, qui cum rex esset Aegypti ob astrorum sapientiam omnesq; quos habebat hostes carminibus, incantationibus vinceret, Indis tamen, Arabibus, Phœnicibus, cæterisq; populis aduersus eum coeuntibus, tandem responsum accepit se in potestatem hostium venturum, nisi fugę pręsidio sibi consuleret. Itaq; mox tõso crine, rasaq; barba, collectis omnibus quę apud se preciosa habebat, Macedoniam appulit: vbi cum suę artis peritiam ostenderet, Olympias vxor Philippi regis Macedonum (viro tunc absente) ab eo petijt quęnam esset super eam sors futura: audiuerat enim Philippum alterius velle frui necessitudine, si fœlix ex pręlio reuerteretur, qđ vt Nectanabus comperit explorata cõstellatione vera esse omnia quę regina audisset responsa, dit. Verum se curaturum ꝑmitetur, ne quid aduersi Olympias patiatur si suo acquiescat consilio: dicens esse sibi reuelatum Olympiadem ex deo Hãmone prolẽ parituram, quę matris iniurias vlcisceretur. Itaq; Nectanabanus q̃sitis herbis ad efformãdũ sõniũ necessarijs, sub specie dei Hãmõis ex ea genuit Alexã drũ. Verũ eiuero quo Mag⁹ ille Nectanab⁹ adulteriũ magis celaret, accipitrẽ misit ad Philippũ, qui ea quę cũ Olympiade gesta erãt, sub forma dei referret.

Nectanabus Olympiadem decipit.

Sed cum Philippus ęgre ferret coniugem ex altero concepisse, Nectabanus se iterum in draconem transformans: tum corporis magnitudine, tum etiã psilorum acumine adeo terribilis apparuit: vt etiam fundamẽta ac parietes domus quati viderentur: quibus delusus Philippus deorũ cum Olympiade societatem admiratus est. Aliud etiam mirandũ dictu his temporibus Philippo accidit. Nam cum aliquãdo ad res agendas intẽtiore animo esset, repente gallina in sinum eius supersiliens enixa est ouum, quod sinu euolutum humi cõcrepuit: ex quo dracunculus prosilijt: qui dum rursus eo vnde exierat intrare vellet, morte pręuẽtus est. Quibus & vita & mors Alexandri significabatur: ipse enim quasi draco in omnibus regnis venena diffudit. Deinde parturiente Olympiade assistebat Nectabanus cœlestes cursus considerans, quę cum ingemisceret ob dolorem partus: tandem enixa est puerũ vultu decorum, & forma pulcherrimũ: qui postq̃ humi lapsus fuit statim terrę motus maxim9 coruscationes fulgurũ mirũ in modum homines terruerũt: sed de his infra dicetur. Ad regnũ Persarum reuertamur. Anno Ataxersis. xxj. Plato moritur: cuius hę pręclarę feruntur esse sententię. Tunc beatus & fœlix censendus est orbis terrarum, cum sapientes efficiũtur reges aut reges efficiũtur sapiẽtes. Qui reipublicę profuturi sunt duo pręcepta teneant. Vnũ vtilitatem sic tueantur ciuiũ vt quęcunq; agunt ad eam referant obliti cõmodorũ suorum. Alterũ vt totum corpus reipublicę curent, ne dum aliquam partem tuentur totum deserant. Qui suam animã quę vnica est gubernare nõ potest: quomodo multorũ hominum gubernator erit. Dicebat etiã hominem debere in speculo faciẽ suã intueri: quam si viderit decorã, indigne feret agere turpe opus: si vero turpem censuerit: verebitur simul duo turpia aggregare. Sunt etiã pręclara multa ab eo dicta, quę passim ex libris eius colligi possunt. Scripsit autem duos libros de republica, de legibus decem: in quibus multa pręclara sunt. Insuper in Phędone quem trãstulit Cicero validissimis argumentis asseruit animã esse immortalem. Anima eñ ex se mouetur, quod ex se mouetur, principiũ est mot9: quod autẽ principium motus est, natum nõ est: & quod natum nõ est immortale est: igitur anima imortalis. Quidã autem cum legisset libros Platonis spe melioris vitę pręcipitem se muro dedit: nullius boni vitam hãc esse participẽ existimans. Huic successit Apuleius, cuius sunt sententię sequẽtes. Nulla res potest esse eadem simul festinata & examinata: nec est quicq̃ omniũ qui habere possit laudem diligentię simul & gratiã celeritatis. Nihil est deo gratius & similius q̃ vir perfecte bon9 qui cęteros antecellit. Aeque diuites inspicere siue probare debemus, vt equos quos mercamur. Neq; eñ in equis emẽdis phaleras consideramus: sed equum ipsum nudum & solũ, vt sit ad speciem honestus, ad cursum vegetus, ad vecturã validus. Nõ faciunt teste Seneca ad Lucillum, equũ meliorem aurea frena. Sic ergo & in hominibus cõtemplandis noli illa aliena extimare: sed ipsum hominẽ penitus considera, ipsum vt meũ pauperem Socratem specta. Aliena voco quę parentes pepererunt, & quę fortuna largita est, vt pro sapientia & inuidiosas diuitias, generosus est parentes laudas, diues est nõ credo fortunę. ¶ Anno dicti regis. xxv. Xenocrates quẽ Tullius dicit fuisse grauissimũ Philosophorũ, qui aliqñ vino grauis in sinu Phinę nobilissimi Atheniensium scorti sponte procubuit, quę quibusdã iuuenibus pignus proposuerat se Philosophum a proposito castitatis abductu=

Olympias parit.

Plato.

Nota.

Animę imortalitas.

Apuleius & ei9 sentẽtię

De Xenocrate

ram.Itaq̃ cum diu eum pro libito attrectasset, nullo modo eum ad libidinem allicere potuit.Cumq̃ iuuenes ab ea pignus poscerēt:illa respondit se de homi ne non de bestia vel statua pignus posuisse.Idem cum quibusdam detractato ribus interesset,ipseq̃ taceret vno quęrente,cur solus taceret:quia dixisse me inquit aliquando pœnituit:tacuisse nunq̃.Post Ochum siue Artaxersem re= gnauit Arses filius eius annis quatuor.

¶Epicurus Philosophus claruit tempore Darij,cuius fuerūt pulchra dicta. Capitulum.LX.

DArius rex Persarum post dictū regē regnauit annis.xxiiij. Quo in tempore.cccLxxx.matronę Romanę coactę sunt bi bere venenum quod coxerant, nec ante eum diem veneficij Romę mentio facta recolitur.Fuerunt autem quę hoc faci= nus admiserant trecentę & octoginta matronę quę veneno hausto consummatę sunt.Hic Darius anno.vj.regni sui ab Darius
Alexandro rege Macedonum secundo victus interijt,& tunc regnum Persa= rum,quod.ccxxj.annis durauerat:fuit destructum.Tempore dicti Alexādri Magni Anaximenes orator egregi⁹& magister dicti Alexandri Magni,cūq̃ Anaxi= Alexander impetu ferretur ad destruendam ciuitatem Persarum,extra mœ= menes. nia obuium habuit Anaximenem.Sciens autem q̃ ad preces eius opponeret: quia iurauerat se non facturū qđ petijsset.Peto ergo inquit vt ciuitatē destru= as.Ita salus vrbis eius beneficio obtenta est.¶Claruit etiā eo tempore Epi= Epicu= curus:hic dicit raro sapienti ineunda cōiugia:quia multa incōmoda admista rus. sunt nuptijs:hic voluptatis assertor,omnes libros suos repleuit oleribus & pomis:vilibus cibis dicens esse viuēdum,quia carnes & exquisitę epulę,ingē= ti cura & miseria preparantur:& maiorē pœnam habent in quęrendo:q̃ volu Epicuri ptatem in comedendo.Dixit etiam corpora nostra cibo & potu tm̄ indigere, sentētię vbi aqua & panis sunt,& cętera his similia:his naturę satisfactum est,quod su pra fuerit,in vitium voluptatis spectat.Idem dicebat eos qui carnibus vescū= tur indigere quę non sunt carniū.Qui simplici victu vtūtur.eos carnes quę= rere non oportet:sapientię operam dare non possumus,si mensę abundantiā cogitem⁹:quę labore nimio eget & cura.Idem,honesta res lęta paupertas,sed vere non est paupertas:si est lęta.Si cui sua nō videntur amplissima licet to= tius mundi dominus sit,tamen miser est.¶Aliquis vir bonus eligendus est nobis:ac sępe ante oculos habendus,vt sic illo tanq̃ spectante viuamus,& oīa tanq̃ illo vidente faciamus.Si ad naturam viuas nunq̃ eris pauper:si ad opi= niones,nunq̃ eris diues.Exiguum natura desiderat,opinio nimium. Multas parasse diuitias non finis miseriarū est sed mutatio.Ante circunspiciendū est cum quibus edas & bibas:q̃ quid edas & bibas.Nam sine amico visceratio leo nis & lupi vita est.Si vis diuitem facere te,non est diuitijs addendū,sed cupi= ditati detrahendum.Initium salutis est notitia peccati:& meditari mortē.Ira immoderata insaniam gignit.Non potationes,non comessationes,nec copu= lę fœminarū,nec copia piscium,& talia huiusmodi quę splendide vsui paten tur:in conuiuijs suauem vitam faciunt:sed sobria disputatio.His copijs in cō uiuijs moderate vtuntur qui non immoderate eas quęrunt.Multę eīn ex deli= tiarum epulis molestię generantur.¶Hic siquidem Epicurus errauit in tri= Errata bus intollerabiliter.Putauit quoq̃ deū de rebus non curare humanis:sed ocio= Epicuri

ſum eſſe,& nihil agere. Dicit etiam voluptatem ſummum bonum eſſe. Aſſeruit etiam animas ſimul cũ corporib9 interire. Primum errorem Seneca.iiij. de Beneficijs,& Lactãtius in libro de opiſicio corporis humani refellunt. Secundũ errorem Tullius in libro de officiis. Ambroſius etiam in ſuo libro de offi.& Auguſtinus in libro de Ciuitate dei. Tertium deſtruit Tullius in libris de Senectute,& de Republica. Et quia ab hac luce ſubſtracto Alexandro Magno ſuum fuit in multis tranſlatum imperium,& per diuerſas gẽtes quas Alexander ſubiugauerat, diuerſi regnare cœperunt. Ideo per reges Aegypti velut maiores & principaliores propoſitum noſtrum de tempore & contingẽtibus nobilium ſex ętatum ſuccincte proſequamur.

Regnũ Alexandri diuiditur.

¶ Theophraſtus Philoſophus claruit tempore Ptolemei Lagi, qui multa ſcripſit. Capitulum.LXI.

Ptolemęus.

PTolemæus Lagi filius primus poſt Alexandrũ, à quo omnes poſtea reges dicti ſunt Ptolemæi, regnare cœpit anno ætatis quintę.cclxvij.mundi vero.MMM.cccccxl. Huius tempore Theophraſtus Philoſoph9 claruit: huius dicitur eſſe ſua ſententia. Expedit iam probatos amicos amare,non amatos probare. Et illa. Ex inimico vindictam ſi te nimiũ ſenſerit perdidiſti.& illa. Grauius aduerſariũ ſecuritate decipies.& illa. Amantium ſunt cęca iudicia. Scripſit hic librum de amicitia: in quo omnium charitati amicitiam pręfert. Hic Theophraſtus accuſaſſe naturam dicitur, ꝙ ceruis & cornicibus vitam diuturnam, quorum nihil intereſt: hominibus vero, quorũ maxime interfuiſſet, tam exiguam dediſſe vitam, quorum ſi ętas poſſet eſſe lõgior omnibus perfectis actibus eorum vita erudiretur. Hic ſcripſit librum de nuptijs, in quo quærit an vir ſapiens ducat vxorem: & cũ diffiniuiſſet, ſi pulchra eſſet, ſi bene morata, ſi honeſtis parentibus orta. Si ipſe ſanus & diues ſit, ſapientem liceret aliquãdo inire matrimoniũ.& ſtatim intulit. Hęc autem raro nuptijs vniuerſa cõcordãt. Non eſt igitur ducenda vxor ſapienti. Primũ enĩ expediri ex hoc dicit ſtudio Philoſophię, nec poſſe quẽq̃ libris & vxori pariter inſeruire. Multaq; matronarum vſibus neceſſaria ſunt: pręcioſę ſcilicet veſtes, aurum, gemmæ, ancillæ, ſupellex varia lætitiæ, & exedra deaurata. Deinde per totas noctes garrulę cõqueſtiones, illa ornatior procedit in publicum, hæc ab hominibus honoratur, ego in conuentu fœminarum miſera ſola deſpicior. Cum aſpiciebas vicinã quid cum illa loquebaris? de foro veniens attuliſti, nõ amicum habere poſſumus, non ſodalem, alterius amorem ſuum odium ſuſpicatur. Si doctiſſimus pręceptor in aliquam vrbiũ fertur, nec vxorem relinquere poteſt, nec cum ſarcina ire: pauperem alere difficile eſt, diuitẽ ferre tormenta. Adde ꝙ nulla eſt vxoris electio: ſed qualiſcũq; venerit eſt habenda: ſi iracunda, ſi fatua, ſi deformis, ſi ſuperba, ſi fœda, quodcũq; eſt poſt nuptias diſcimus, non ante. Equus, aſinus, bos, canis, & viliſſima quæq; mancipia prius probantur, & ſic emuntur, ſola vxor non oſtenditur: ne ante diſpliceat q̃ ducatur. Si domum ei totam commiſeris, ei ſoli ſeruiendum eſt. Si aliquid tuo arbitrio reſeruaueris, fidem ſibi haberi non putabit, & in odiũ vertetur & iurgia, & niſi cito conſulueris, anus venena parabit. Aurifices & inſtitores gemmarum, ſericarumq; veſtium ſi introduxeris, periculum pudicitiæ eſt. Si prohibueris, ſuſpitionis iniuria. verum quid prodeſt diligens cuſtodia

Pulchra ſentẽtia de vxore diligenda.

cum vxor impudica ſeruari non poſſit,pudica non debeat: infida eſt cuſtodia,
caſtitatis tamen neceſſaria.& illa vero pudica dicenda eſt,cui licuit peccare ſed
noluit,pulchra facile adamatur,fœda facile concupiſcit:difficile eſt cuſtodire Nota.
quod plures amant,& moleſtum eſt poſſidere quod nullus amare vel habere
dignatur. Minor tamen miſeria ſi deformis habetur: q̃ formoſa ſeruetur.
Nihil em̃ tutum eſt in quo totius populi vota ſuſpirant,ꝙ ſi propter diſpen=
ſationem domus & lãguorum ſolatia & fugam ſolitudinis ducantur vxores.
multo vtiq; melius ſeruus fidelis diſpenſabit auctoritati dñi obediens,& eius
diſpenſationi obtemperans,q̃ vxor quę in eo ſe extimat dñam:ſi contra viri
faciat voluntatem.Aſſidere ergo infirmo melius poſſunt vernulę & amici be
neficijs obligari:q̃ illa quę nobis imputat lachrymas ſuas, vt hęreditatis ſpe
vendat illi munus,& ſolitudinem iactans languentis animum deſperatione
conturbet.Q; ſi ipſa languerit ęgrotandum eſt,& nunq̃ ab eius lectulo rece=
dẽdum.Aut ſi bona fuerit vxor & ſuauis,quę tamen aut rara aut nulla eſt,cũ
parturiente oportet gemi,& cum periclitante torqueri.¶Sapiens aũt nunq̃
ſolus eſſe poteſt:habet enim ſecum omnes qui ſunt,quiq; fuerunt boni,& ani=
mum liberum quo vult tranſfert,quodq; corpore non poteſt contemplatione
complectitur,& cum deo loquitur.Si hominum copia defuerit nunq̃ minus
ſolus erit q̃ cum ſolus erit. Porro liberorum cauſa vxorem ducere,vel vt no=
men noſtrum non intereat: vel habeamus pręſidia ſenectutis,& vt certis vta=
mur hęredibus, ſtolidiſſimum eſt:quid enim ad nos recedentes e mundo perti
net ſi nomine noſtro alius non vocetur,cum innumerabiles ſint qui eodẽ no=
mine appellãtur. Quę ſenectutis auxilia ſunt, nutrire domi illũ qui aut prior
te forte moriatur, aut peruerſiſſimis moribus ſit,aut certe cum ad maturam
ætatem peruenerit,tarde ei mori videaris.Hęc & ſimilia Theophraſtus de=
ſeruit,quę etiam Chriſtianis poſſent ſufficere,quorum conuerſatio eſt in cœ=
lis. ¶Anno quidem Ptolemęi ſexto,Romani Samnites diutiſſime contra
ſe pręliantes ad extremum in ſeruitutem redigunt.Nam Papyrius Curſor cõ papyriꝰ.
ſul congreſſus victoriam obtinuit,& cęſa ſunt hoſtium.xij.M.&.iiij.M.ca= Sãnites
pta.licet ab auguribus varia coniectantibus ne iret prohiberetur,& quia augu vicit.
rum & aruſpicum ſpreuit conſilium,ideo vicit.Hic cum eſſet puer in curiam
intrat,illum reuertentem percunctari cœpit mater quid in ſenatu egiſſent pa
tres:puer reſpondit tacendum eſſe,neq; id dici licere:mulier auidior audire ſe=
cretum ex ſilentio pueri effecta,animum eius ad inquirẽdum euerberat.Tũc
puer vrgente matre lepidi ac feſtiui mendacij conſilium cepit; actum in ſe=
natu dixit.Vtrũ videretur vtiliꝰ eſſe vnus vt duas vxores,aut vna apud duos
nupta eſſet.Hęc illa vt audiuit ad cęteras matronas retulit.Poſt triduũ quoq;
matronę ad Senatum confluerunt,orantes vt vna potius duobus nupta fieret
q̃ vni duę.Senatores quęnam eſſet illa mulierum intemperies,& quid ſibi hęc
poſtulatio vellet mirabantur:& non vt paruę rei prodigium illam verecundi
ſexus impudicitiã paueſcebãt & inſaniam.Puer autem Papyrius publicũ me=
tũ demit,q̃ matri dixerat enarrat. Senatus fidẽ atq; ingeniũ pueri exoſculatꝰ Papyrij
eſt,conſultũq; facit:ne pręter illũ puerũ cum patribus in curiam poſt intro= in ma=
irent. Teſtatur Cicero lib.ij.de Officijs Põtium Samnitem dixiſſe,Vtinã ad trẽ com
illa tempora me fortuna ſeruaſſet,& tunc eſſem natus quando Romani dona mẽtum.
accipere cœperũt.Non enim eſſem paſſus eos diutius imperare,dicti Sãnites

cum Marco Curio magnum auri pondus attulissent,benignis verbis inuitatus,vt eo vti vellet,vultum protinus risu soluens,superuacue inquit,hęc munera attulistis,narrate Sānitib⁹ Marcū Curiū malle locupletib⁹ imperare q̄ fieri locupletem ipsum,& mementote me nec acie verti,nec pecunia posse corrumpi.Idem cum Pyrrhum regem cepisset nil omnino ex pręda regia,qua exercitum vrbemq̄ ditauerat,attigit. Decretis etiam a Senatu septenis iugeribus agri sibi,quinquaginta popularis assignationis modum nō excessit,parum idoneum ciuem reputans.qui eo quod reliquis tribueretur cōtentus non esset.Anno quoq̄ Ptolemæi.xij.regni Syriæ nascitur,in quo primus regnauit Nichomar,& post eum.xviij.reges: & durauit.clxxxiij.annis.Eodē tempore Iudęorum pontifex maximus Simon Onię filius clarus habetur.

¶Cap.LXII.De inuentione nummi argentei.

Ptolemę⁹ orator & astrologus. Ptolemęus Philadelphus post Ptolemęum Lagi filium regnauit in Aegypto annis.xxxviij.quo in tempore Orator Astrologus claruit,& argentei nummi primo Romæ cuduntur.Vt autem vera habeatur origo nūmi sciendum est q̄ nūmus plura habet nomina. Primitus eī vocatus est pecunia,eo quia de pecudibus proprietatem habuit,& nomen:de corio eī pecudū Nūm⁹ iuenit. nummi incidebātur & signabantur.Postea a Saturno æreus nūmus inuenit. Ipse eī signari nūmos & scribi constituit:ea propter ęrarium Saturno a gentibus extitit consecratum.Postmodum moneta appellata est,quia monet ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat.Consequenter appellatus est nūmisma,ex eo q̄ nominibus principū effigijsq̄ designantur. Nūmus argenteus a Numa Romanorum rege vocatus est,qui eum apud Latinos imagine insigniuit,& titulo sui nominis prę scripsit.¶Dicto etiam tempore Carthaginēses nauali pręlio vicerunt Romanos Metello consule fugato.Hic Iudęos qui in Aegypto erat liberos esse permisit:& vasa Eleazaro pontifici votiua trāsmittens diuinas scripturas in Gręcam vocē ex Hebręa lingua per.lxx.interpretes transferri curauit.Hic eī studiosus & librorum cupidus Demetrium bibliothecę suę prę fecit.Cunq̄ quęsisset ab eo de librorū numero.MM.adesse respondit:paruo post tēpore ad.MMMMM.posse peruenire,& nunciatū sibi dixit apud Iudęos esse legem ore ipsius dei editam:& digito eius scriptā, pro qua summopere laborandum esse dicebat,vt in gręcum conuersa eloquiū in archiuis legalium haberetur.Et addidit ad ostendendum legis eius sanctitatem,q̄ non nisi a dei viuentis cultoribus transferri potuisset. Nā & Theopōpus cum in historijs quas scribebat eam voluisset inserere,factus est amens per dies.xxx.Theotectus propter eandem causam factus est cęcus & pœnitentes sanati sunt,& suggessit vt scriberet pontifici Iudęorum,vt Iudęos Hebraicę & Gręcę linguę peritos ad ipsum dirigeret cum lege dei qui ad eādem transferendam sufficerent,quod vt impetraret innumera munera cum Epistolis mittenda censuit.Aderat ibi Aristeus qui longo tempore Iudęorum calamitati compatiēs opportunitate liberandi eos inuēta ait.Solue itaq̄ eos,nihil quoq̄ gratius erit pontifici Iudęorum,& liberauit rex de Iudęis illius ductus cōsilio duodecim millia dās dn̄is eorū pro capite.cxx.drachmas argēti.Cunq̄ acquieuisset rex verbis illius, hoc magnum esse dixerunt. Magnum est quidē sed nō regi munifico.Et tunc Eleazarus misit ei de vnaquaq̄ tribu sex senio-

Carthaginēses Romanos vincunt.

res legem ferentes,scribens ei sic. Tuę pietatis erit vel iustitię legem quam po stulas:ad nos eam caute remittere.lxx.interpretes in.lxxij.diebus interpretati sunt legem: videlicet Pentateuchon,etiã psalmos & Prophetas,quo peracto remisit eos muneribus oneratos. Eleazaro vero misit munera in templũ:misit pręter vasa mensam auream gemmis impreciabilibus insignitam, cuius crassitudo erat medij cubiti,tamen materiam superabat opus.

Trãslatio veteris testamenti.

¶ Ptolemęus iste canones astrorum inuenit,composuitq; orbis descriptionem:numerũ stadiorum etiam repperit dispositis per interualla locorum,a septẽtrione meridiem versus vasis horoscopicis simili dimensione & gnomonum ęqua longitudine formatis totidem gnomonicę supputationis homines doctos quot vasa fuerant singulis quibusq; imposuit,atq; vna die omnes vmbram meridiani temporis obseruare fecit,& notare vnũquẽq; sui gnomonis vmbram quantę esset longitudinis. Atq; ita comperit q; vltra septingenta stadia ad vnius longitudinis gnomonẽ vmbra non respondit. Ex hoc conclusit q; partes.ccclx. quibus omnes zodiaci tractus diuiduntur ad terras vsq; perueniãt,& pars quę ibi cõperta & inęstimabilis est mẽsurę in terris nõ amplius q̃.cccccc.vel pau lominus stadiorum mẽsuram obtineat. Comperta enim magnitudine vnius partis terrarum quæ ad zodiacum pertinet,illam trecenties sexagesies multiplicando circulum terrę diffiniuit,stadiorũ ducentorũ quinquaginta duorum millitũ.i.milliaria triginta & mille quingẽta vnicuiq;.ccc.&.lx. partiũ dans stadia septingẽta. Igitur.xxiiij.partẽ tot stadiorũ trãscurrit sol in vna hora.i. stadia decẽ millia & ducẽta.

Dispositio orbis a Ptolemęo reperitur.

Vide de orbe & cœlo doctrinã.

Huius etiã tpe apd Macedões regnauit Sosthenes ãnis duob⁹. Interea Brẽnus quo duce portio Galloꝝ in Gręciã se effuderat,audita victoria suoꝝ qui Beligio duce Macedones vicerãt,adunatis centũ quinquaginta millib⁹ peditũ &.xv.millib⁹ equitũ in Macedoniã irrũpit agros & villas populatur:cui cũ oecurrisset Sosthenes cum instructo exercitu,pauci a plurib⁹,trepidi a valẽtibus facile superãtur. Brennus aũt quasi ei iam terrena spolia sorderẽt animũ ad deoꝝ templa cõuertit,scurriliter iocatus,locupletes deos largiri hoibus oportere. Statimq; Delphos adit aurũ religioni prędam offensę deorũ pręferẽs,quos nullis opib⁹ egere,vtpote qui eas hoibus largiri soleãt affirmaret. hic tñ Brennus postea fraude Apollinis victus cũ prędę nimiũ intenderet,a Delphis & Macedonib⁹ cu suis occisus est.

Sosthenes.

Gręci a Gallis vincũt.

¶ Eo tpe reges oriẽtis sine mercẽnario Galloꝝ exercitu nulla bella gerebãt,neq; pulsi ad alios q̃ ad Gallos fugiebãt. Tãtus terror Gallici nois & armoꝝ inuicta fœlicitas erat,vt aliter neq; maiestatẽ suã tutã neq; amissam recuperare se posse sine gallica virtute arbitrarẽtur. Itaq; qui residui superfuere in auxiliũ Eumenis Bithynię regis euocati regnũ cũ eo parta victoria diuiserũt. Hoc etiã tempore ędes Salutis ictu fulminis cõcussa corruit:tres etiam lupi ad lucem vrbem ingressi,semiesum cadauer intulerunt. Eodẽ tẽpore Pyrrhus in Epirũ reuersus Macedonię fines iuadit: Antigonũ vicit,Macedoniã in deditionẽ accipit.

Galloꝝ fortitudo ex Iustino.

Pyrrh⁹

¶ Capitulum.LXIII.

ET quoniam mox dictum est,q; postulante Ptolemęo Philadelpho rege Aegypti.lxx.interpretes,iussu Eleazari pontificis Hierosolymitani diuinam legem quam sibi omnes passim vendicant,ex voce Hebręa in Gręcam transtulerũt,vt perfunctorie sciatur quid sacer codex continet,auctorũq; no

De Historiographis veteris testamẽti.

mina nota sint,iuxta Hebręorum traditionem hic inserere acceptum est,& ne dum primū Historiographum legis diuinę patefaciam,verum & aliarum sectarum.Fuit enī Moses apud nos primus qui de mundi initio historiam conscripsit:apud Gentiles vero primus Dares Phrygius de Gręcis & Troianis historiam edidit.Post Daretem autē in Gręcia Herodotus primus Historiographus habitus ē:post quē Pherecydes claruit:& ita habes primos orbis Historiographos.Primus enī Moses diuinę historię cosmographiam in quinq voluminibus edidit,qui & Pentateuchus nominatur.Penta enī gręce quinq teuchos volumen vocat.Initium est Genesis,in qua de creatura mūdi,de exordio generis humani,de diuisione terre,de confusione linguarum quadragita capitula.Patet Exodus cum decem plagis,cum exitu de Aegypto,cū Decalogo,cum mysticis diuinisq pręceptis:capitulaq continet.xl.In promptu est Leuiticus,in quo singula Leuitarum mysteria,vestes Aaron & diuersitatem victimarum,totusq ordo Leuiticus inspirauit cœlestia sacramenta:continet.xxvij.capitula.Numeri liber vocatur eo q in eo egressę de Aegypto tribus numerantur:&.xl.per æremum māsionū mysteria:cōtinetq.xxxvj.capitula.¶Deuteronomiū quoq secunda lex euangelicę legis pręfiguratio sic enim ea habet quę priora sunt,vt tamen noua sint omnia quę in eo replicātur:& habet.xxxiiij.capitula.Veniam ad Iesum Naue qui Iosue dr̄,qui typū domini non solum in gestis,verum etiam & in nomine pręfert,transit Iordanem,hostium regna subuertit,diuidit terram victori populo,& per singulas vrbes,viculos,montes,flumina,torrentes,atq confinia Ecclesię cœlestisq Hierusalem specialia regna describit:& habet.xxiiij.capitula.In Iudicum liquot principes populi,tot figurę sunt.Ibi nominātur qui pręfuerunt in Hierusalem:primo Moses & Iosue:& sic de alijs anteq̄ Dauid,& cæteri reges existerent:& continet.xxj.capitula.Ruth Moabitis Esaię explet vaticinium dicentis.Emitte agnum dn̄e dominatorem terrę &c.Indicatq Booth benignitatem industriam ipsius Ruth volentis habere Booth in virum & modū acceptionis Ruth in vxorem:& continet.iiij.capitula.¶Samuel subsequitur,qui apud nos vocatur primus & secundus regum.Samuel hunc librum edidisse creditur,qui eiusdem natiuitatem,sacerdotium & gesta describit:& cum hoc Dauid historiam continet & Saulis:quia ipse vnxit Saul,& subsequenter Dauid in reges.Hic liber in Hely mortuo & in occisione Saul veterem legē abolitam monstrat.Porro in Sadoch atq Dauid noui sacerdotij nouiq imperij sacramenta testantur:& continet primus liber Regum,quem Samuel edidit.xxxj.capitula.Secundus vero quem Dauid vsq ad calcem scripsit continet.xxxj.capitula.Malachim id est tertius & quartus Regum liber proinde appellatur q reges Iudęę & Israeliticę gentis,gestaq eorū per ordinem digerat temporum.Malach hebraice Regum interpretatur latine:orditur enim a senio Dauid & transit ad Salomonem,& de Salomone ad Iechoniā:de Iechonia ad Hiereboā filium Nabath vsq ad Ozee,qui duct⁹ in Assyrios regnum Iuda & Israel describit:si historiā respicias verba simplicia sunt:si in literis sensum latētē inspexeris,Ecclesię paucitas & hęreticorū contra Ecclesiā bella narrantur.Hunc librum primum Hieremias in vnum volumen collegit.Nam antea sparsus erat per singulorum regum historias:& continet hic tertius liber Regum,xxij.capitula:quart⁹ vero.xxiiij.Paralipomenon liber tā

Moses primus historiographus. Dares phrygi⁹ Herodotus. genesis. Leuiticus. Deuteronomiū. Iosue. Iudicū. Ruth. Samuel Libri Regū. Paralipomenon.

tus & talis est, vt absq; illo si quis scientiam scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat: per singula quippe nomina, iuncturasq; verborum, & prętermissę in Regum libris, vel non plene relatę in isto tanguntur historię, ac innumerabiles tanguntur Euangelij quęstiones. Quorũ primus continet xxix. capitula: secũdus. xxxvj. Iob librum quidam Mosem scripsisse arbitrãtur. Alij autem vnũ ex Prophetis. Nõnulli vero ipsum Iob post plagã passionis suę scriptorem fuisse existimãt, vt quæ certamina spiritualis sustinuit ipse narraret: singula in eo verba plena sunt sensib⁹: & vt de cęteris sileam resurrectionem corporum sic prophetauit, vt nullus de ea vel manifestius vel cautius scripserit. Scio inquit q; redemptor viuit &c. & continet. xlij. capitula. Dauid Symphonides qui Christũ lyra psonat in decachordo Psalterio, ab inferis excitat resurgentem. Vocatur autem psalmorum liber q; vno Propheta canente ad Psalterium chorus consonando responderet. Auctores autem Psalmorũ Moses, Dauid, Salomon, Asaph, Aethan, & Idithũ, & filij Chore, Emau, Heraclitę: & reliqui quos Esdras vno volumine cõprehendit: & cõtinet psalmos. cl. versus vero bis mille & trigintaquinq;. Salomon filius Dauid iuxta numerum vocabulorum suorũ tria volumina edidit. Horum primus, quem Gręci Parabolas, Latini vero Prouerbia nominant: eo q; sub cõparatiua similitudine figuras verborum & imaginem veritatis ostendit, mores corrigendo. Ecclesiastes liber secundus gręce dicitur: latine vero concinator, eo q; sermonibus nos docens omnia quę in mundo cernimus caduca esse & breuia: & ob hoc minime appetenda. Cantica Canticorum tertius intitulatur, in quo Ecclesiam iungit cum Christo diuinarũ nuptiarum dulce canit Epithalamium. Horũ librorum primus. xxj. capitula continet. Secũdus. xij. Tertius. vj. Sapientiæ liber apud Hebræos nusq̃ est: vnde & ipse Gręcã magis q̃ hebręam redolet eloquentiam. Hunc Iudęi Philonis esse affirmant: qui proinde liber Sapientię nominatur: quia in eo Christi aduentus qui est sapiẽtia patris, & passio eius euidenter exprimitur. Hic. xxix. continet capitula. Ecclesiasticũ librũ certissime Iesus filius Syrac Hierosolymita, nepos Iesu sacerdotis magni cõposuit, de quo meminit & Zacharias, qui liber apud Latinos ꝓpter eloquij similitudinem: Salomonis titulo pręnotatur. Dictus autem Ecclesiasticus eo q; de totius Ecclesię disciplina & religiosę conuersationis magnã cura & ratione sit editus. Hic apud Hebræos reperitur, sed inter Apocryphos habetur. ¶ Esdras & Neemias adiutor videlicet & cõsolator a dño in vno volumine coartãtur. Instaurant templũ, muros extruunt ciuitatis, omnisq; illa turba populi redeuntis in patriam: & descriptio sacerdotum Leuitarũ Israelis Proseletoꝝ, ac per singulas familias murorũ & turriũ opera diuersa: aliud in cortice proferunt: aliud retinent in medulla. Hic liber auctoris sui titulo prętnotatur: in cuius contextu eiusdem Esdrę Neemięq; sermones pariter continentur, nec quẽq̃ moueat q; vnus & Esdrę dicatur liber: quia secundus, tertius, quartus nõ habẽtur apud Hebręos: sed inter Apocryphos deputãtur. Huius libri primus continet capitula decẽ. Secundus. xiiij. & tertius nouem. Esaiam, Hieremiam, Ezechielem, & Danielem: quis possit intelligere vel exponere? quorum nõ primus prophetiam mihi videtur texere, sed Euangelium. Secundus virgam nuceam & ollã succensam a facie aquilonis, & pardum spoliatum suis colorib⁹ cum threnis, quos nos lamẽta voca-

Dauid. Salomon. Esdras. Esaias. Hieremias.

mus,eo ꝙ in tristioribus tebus funeribusꝙ adhibeantur addidit. Tertius prin
Daniel cipia & finem tantis habet obscuritatibus inuoluta, vt apud Hebræos ipsæ
Ezechiel. partes cum exordio Geneseos ante annos.xxx.non legantur. Quartus vero
& extremus inter quatuor Prophetas temporum conscius,& totius mūdi Phi
lohistoricus,lapidem præcisum de monte sine manibus,& regna omnia sub=
uertentem:claro sermone pronūciat. Horum primus.lxiiij. capitula conti=
net.Secūdus vero.lij.Suę vero lamentationes.v. Tertius vero.xlviij. Quar
tus.xv.Hi quatuor Prophetę maiores vocantur,quia prolixa volumina con
diderunt.Libri duodecim prophetarum authorum suorum nominibus præ=
Osee. notantur,qui propterea minores dicuntur,quia sermones eorum breues sunt:
tamen multo aliud q̄ sonant in litera pręfigurant. Quorum nomina sunt Osee.
qui crebro nominat Effraym, Samariam, Ioseph, Israel & vxorem fornica=
riam,ac fornicationis filios,adulteram cubiculo clausam mariti multo tēpo=
re sedere viduam,& sub veste lugubri viri ad se reditum pręstolari. Hic con=
Ioel. tinet capitula.xiiij.Ioel filius Satuel describit terram. xij. tribuum, eruca &
bruco,locusta rubigine vastante consumptam,& post euersionem prioris po
puli effusum spiritum sanctum super seruos dei & ancillas id est credentium
nomina,& effusum in cœnaculū Sion,qui.cxx.ab vno vsꝙ ad.xv.paulatim.
& per incrementa surgentes.xv.graduum numerum efficiunt,qui in Psalte=
Amos. rio mystice continentur:hic continet capitula tria. ¶ Amos pastor & rusti=
cus paucis verbis explicari non potest. Quis eī digne exprimat tria & qua=
tuor scelera,Damasceni,Gasetyri,& Idumeę,& filiorum Amon & Moab,&
Iudę & Israel. Hic loquitur ad vaccas pingues,quę sunt in monte Samarię &
ruituram domum maiorem minoremꝙ testatur. Ipse fictorem locustę & stā
tem dn̄m super murū litū vel adamātinū & vncinū pomorū attrahentē sup=
plicia peccatoribus,& famem in terra,non famem panis,neꝙ sitim aquę:sed
Abdias audiendi verbum dei:hic.ix.continet capitula. ¶ Abdias interpretatur ser=
uus dei,pertonat contra Edom,& sanguineum terrenūꝙ fratrem,fratris quo
ꝙ Iacob semper ęmulum hasta percutit spirituali:hic vnū continet capitulū.
Ionas. ¶ Ionas columba pulcherrima naufragio suo passionem domini pręfigurās
mundum ad pœnitentiā reuocat.& sub nomine Niniue salutem gentib⁹ nun
Micheas. ciat:hic quatuor clauditur capitulis. ¶ Micheas de Mora cohęres Christi va
stationem annunciat filię latronis,& obsidionem ponit contra eā:quia ma=
Naum. xillam percusserit iudicis Israel,hic terminatur,vij.capitulis. ¶ Naum con
solator orbis interpretatur. Hic increpat ciuitatem sanguinū,& post euersio
nem illius loquitur. Ecce super montes pedes euangelizantis & annūciātis
Abacuth. pacem.hic tria cōtinet capitula. ¶ Abacuth luctator fortis & rigidus inter=
pretatur stans super custodiam suam,& figit gradum super munitionem,vt
Christū in cruce cōtēpletur,& dicat. Operuit cœlos gloria ei⁹ & laudis ei⁹ ple
na est terra,splēdor ei⁹,& lux erit cornua in manib⁹ eius,ibi abscondita est for
Sophonias. titudo eius.hic tria continet capitula. ¶ Sophonias speculator & arcanorū
dei cognitor audiuit clamorem a porta piscium, & eiulatū a specula, & cōtri=
tionem a collibus:inducit quoꝙ vlulatum habitatoribus Pilę, quia conticuit
omnis populus Chanaā:disperierunt vniuersi qui inuoluti erant argēto.hic
Aggę⁹ tria continet capitula. ¶ Aggęus Propheta festiuus & lętus,qui seminauit in
lachrymis,vt in gaudio meteret: destructum templum ędificat,deū patrem

inducit loquentē adhuc vnum modicū,& ego cōmouebo cœlū & terrā.mare,& aridam:& mouebo oēs gentes,& veniet desideratus cunctis gentibus. Hic vno cōplectitur capitulo. ¶Zacharias memor dñi sui multiplex i prophetia Iesum vestibus sordidis vestitum,& lapidem oculoꝝ septem candelabrū aureū,cum totidem lucernis,quot oculis,duas quoq; oliuas a sinistris lampadis cernit & a dextris,vt post equos nigros,ruphos,varios,albos,& ad dissipatas quadrigas:& equum de Hierusalem pauperē regem vaticinatur, prędixit sedentem super pullū filium subiugalis.Hæc prophetia.xiiij.continet capitula. Zacharias.

Malachias aperte & in fine omniū prophetarum,de abiectione Israel & vocatione gentiū non est mihi.Ait voluntas in vobis dicit dñs exercituum,& munus nō suscipiā de manu vestra. Ab ortu em̄ solis vsq; ad occasum magnū est nomen meum in gentibus,& in omni loco in quo sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Hic continet.iiij. capitula. Malachias.

¶Hester in Ecclesiæ Typo populum liberat de periculo,& interfectore Aman,qui interpretatur iniquitas,patruus eius Mardocheus diē percelebrē mittit in posteros:& cōtinet.xvj.capitula.hunc Hesdras creditur conscripsisse. Hester.

Iudith vero & Tobias,ac Maccabęorū libri,quibus auctorib⁹ scripti sunt,minime cōstat:sed eoꝝ vocabula ex nominibus eorum,quoꝝ gesta scribūtur.Habet horū primus.xvj.Clauditur capitulis secūdus.xiiij.Terti⁹ in duobus partitur libris.primus.xvj.secūdus vero.xv.continet capitula. Iudith.

¶Cap.LXIIII.De noui testamenti scriptoribus.

HVnc de scriptoribus noui testamenti videndum est:quorum nomina sequuntur:Matthęus, Marcus, Lucas, & Ioannes: quadriga dñi & verum Cherubin,quod interpretatur scientię plenitudo.Primus Matthęus,qui conscripsit Euangeliū literis Hebraicis & sermonibus in Iudęa initiauit Euāgelizare ab humana Christi natiuitate dicens.Liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abrahā,significās descēdisse ex semine patriarcharū Christū sicut ꝓmissū est in ꝓphetia per spm̄ sanctū. Matth.

Secūdus Marcus sanctospū imbut⁹ scripsit Euāgeliū Christi eloquio gręco i Italia secut⁹ Petrū vt discipul⁹:hic initiū a spū ꝓphetali fecit dicēs.Vos clamātis in deserto,parate viā dñi,vt oñderet Christū post assumptionē carnis Euāgeliū pdicasse in mūdo.Ipe em̄ Christ⁹ & ꝓpheta dict⁹ est:iuxta illud.& Prophetā in gētib⁹ dedi te. Marc⁹.

Terti⁹ Lucas iter oēs Euāgelistas gręci sermonis eruditissim⁹ quippe vt medic⁹ in Gręcia,Euāgeliū scripsit Theophilo epo initiās a sacerdotali spū dicēs.Fuit in dieb⁹ Herodis regis Iudę sacerdos noie Zacharias, vt manifestaret Christū post natiuitatē carnis & pdicationē Euāgelij hostiā fuisse effectū ꝓ salute mūdi.iuxta illud.Tu es sacerdos ingternū ꝛc.Cū em̄ Christus aduenit sacerdotium Iudęoꝝ obmutuit,lex etiā & ꝓphetia cessauit. Lucas doctissimus & medic⁹. Finis sacerdotij & legis Iudęoꝝ.

Quart⁹ Ioānes scripsit Euāgeliū vltim⁹ i Asia,incipiēs a verbo vt oñderet eū saluatorē,q ꝓ nobis nasci dignat⁹ est,& pati ipm ante secula,dei verbū eē ipm de cœlo venisse,& post mortē iterū ad cœlū remeasse. Ioānes.

Hi sūt q̄tuor Euāgelistę quos p Ezechielē spūsctūs in q̄tuor significauit aialib⁹:ꝓpterea aūt q̄tuor,q a p q̄tuor mūdi ptes fides Christianę religiōis eoꝝ pdicatione disseminata est.Aialia aūt dicta sūt,qm̄ ꝓpter aīam hoīs pdicat Christi Euāgeliū. nā & oculis plena erāt,qm̄ pụidēt ea q̄ dicta sunt a Prophetis,& q̄ pręmiserunt in prioribus.Crura autem eorum recta,& alis senis tegētes crura,& fa- Allegoria.

Paulus xj.epistolas scripsit. cies suas,reuelata sunt enī in aduētu Christi,quę tegebantur.Paulus Apostolus suas scripsit Epistolas.xj.ex quib⁹ nouem Ecclesijs scripsit,reliquas suis discipulis Timotheo, Tito,& Philemoni: vltima tñ scilicet ad Hebræos a plerisq; ipsius esse incertū est propter dissonātiam sermonis.Petrus Apostolus duas sui nominis scripsit Epistolas.Iacobus ac Ioānes & Iudas suas scripserūt,quę ideo Canonicę nominātur,quia nō vni tm̄ populo:sed vniuersis gētibus generaliter dirigūtur:& licet succictę,lōgę tñ dicūtur in verbis breuibus:& in sententijs prolixę.

Actus Aplo⁊ Lucas scripsit. Actuum Apostolorum scriptorē Lucam esse cōstat:in quo nascentis Ecclesię infantiam videtur texere:& Apostolo⁊ opera reserare.

Apocalypsis laus. Apocalypsim Ioannes Euangelista scripsit:vbi sunt tot sacramēta quot verba.Nam in verbis singulis multiplices latent sentētię:parum dixit,sed pro merito voluminis laus omnis inferior est.

¶Cap.LXV.De septem generibus Prophetarum.

Septem prophetię gñā īsinuat. Cum etiā paulo ante Prophetę,quorum regum tempore prophetizauerūt,dictū extiterit,quos gentilitas vates appellat: nos autem Prophetas vocam⁹,quasi prefatores,quia porro fantur:& de futuris vera prædicunt.Non existimo fore inane si prophetiæ genera,quæ septem sunt hic depingantur. Primū gen⁹ Extasis qđ est mētis excessus:sicut vidit Petr⁹ vas illud submissum de cœlo in stuporem mētis cū varijs aīalib⁹.de quo habet̃ Actuū.xj.Scđm gen⁹ est visio,de quo habet̃ Esaię.vj.vbi scribitur.Vidi dñm sedētē sup soliū excelsum.Tertiū gen⁹ est somniū:sicut Iacob submissam in cœlo scalā dormiēs vidit:de quo habet̃ Gen̄.xxviij.Quartū gen⁹ per nubē:sicut alias per Mosen & Iob post plagā loquit̃ Deus:vt patet in Exo. Quintū genus vox de cœlo:sicut ad Abrahā sonuit dicēs.Ne mittas manū tuā in puerū.vt habet̃ Gen̄.xxij.& ad Saulum in via. Saule Saule/quid me persequeris:de quo habet̃ Actuū.ix.Sextum genus accepta parabola:sicut apud Salomonē in Prouerbijs:& apud Balaā cū euocaret ad Balaac.de quo habet̃ numeri.xxij.Septimū gen⁹ repletio spiritussancti:sicut apud oēs prophetas.

Adhuc tria prophetaꝝ genera. Alia tria gñā esse dixerūt.Vnū scđm oculos corpis:sicut vidit Abrahā tres viros sub ilice Mābrę:vt habetur Gen̄.xxviij.& Moses ignē in rubo vt habet̃ Exo.iij.& discipuli transfigurantē dñm in monte inter Mosen & Heliā:vt habetur Marci.ix.Alterū scđm spiritū sanctū,quo imaginātur ea q̄ per corp⁹ sentim⁹:sicut Petr⁹ discū illū submitti de cœlo.de quo dictū est. & sicut Esaias dñm in sede altissima nō corpaliter sed spūaliter vidit.Tertiū aūt gen⁹ est visiōis,qđ neq; corporeis sensib⁹,neq; illa pte aīę qua corpaliū rerū imagines capiūtur:sed p intuitū mētis quo itellecta cōspicit veritas:sicut Daniel mēte vidit qđ Balthasar corpore viderat:sine quo gñē illa duo priora vel ifructuosa sūt:vel etiā in errorē mittūt.Oīa tñ hęc gñā spūsanct⁹ moderatur.

Prophetiā & boni & mali habere pñt. Habere aūt prophetiā non solum bonus:verū etiā malus potest.Inuenimus autem Saulem regem,qui sanctum persequebatur Dauid,impletum spiritusancto prophetasse:de quo habetur.j.Regū.xix.Nūc aūt ad materiā,a qua aliquātisper diuertim⁹ redeam⁹. ¶Anno Philadelphi.vij.Archesilas Philosophus clarus habet̃.de quo legitur q͡ magnū pondus auri in mare proiecit dicens sic. Abite malę cupiditates,ego vos mergam ne ego mergar a vobis.Hoc etiā tempore Crates Stylbonis auditor floruit,qui cū vidisset

adolescentem secreto ambulantem interrogauit quid illic faceret solus: mecū inquit loquor. Cui Crates. Caue inquit obsecro, & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Aratus etiam Astrologus hoc tempore claruit, cuius hic versus est, quem Paulus sacratissimus de Deo dictum testatur. In ipso viuimus / mouemur / & sumus. Multa quoq̧ prodigia horrenda hoc tempore mortalibus ostensa sunt: nam sanguis a terra, lac visum est manare de cœlo: plurimisq̧ locis scaturiens e fontibus cruor fluxit: & de nubibus guttatim in speciem pluuię lacte demisso terras, imbres rigauerunt. Zeno stoicus hoc tēpore claruit, cuius illa sententia est. Sapientem turbari non posse. Crysippꝰ alter Stoicus, sapientē nulla re egere asserit. ¶ Anno Philadelphi. xx. Duillus: vt refert Hieronymus in Tractatu contra Iouinianum, qui primo Romę nauali certamine triumphauit: Iliam virginem duxit vxorem tantę pudicitię, vt illo quoq̧ seculo ꝓ exēplo eiꝰ pudicita fuerit, quo impudicitia monstrū erat nō vitiū. Is quoq̧ Duillus iā senex & tremēti corpe, in quodam iurgio audiuit sibi os fœtidum exprobrari, qui tristis domum se cōferens apud vxorem querelam exposuit ꝙ eum nunq̄ monuisset, vt huic vitio mederetur. Fecissem inquit illa nisi putassem omnibꝰ viris sic os olere. Laudāda i vtroq̧ pudica est & nobilis fœmina, & ꝙ ignorauit vitiū viri & patienter tulit, & ꝙ maritus infœlicitatem sui corporis non vxoris fastidio, sed maledicto sentit inimici. ¶ Anno prędicto Romani Carthaginenses nauali bello superant. Quo in tempore quidā nomine Regulus bellum Carthaginense sortitus / iter cum exercitu faciens non procul a flumine Bagrada castra cōstituit: vbi cum plurimos militum adaquandi necessitate descendentes ad flumen serpēs mirę magnitudinis deuoraret, Regulus ad expugnādam bestiam cum exercitu profectus est, qui vt nullis belluā cōfodi posse telis, infectoq̧ anhelitu suos confici vidit, balistas afferri iussit: per quas mirabile saxum spinę eius incussum cōpaginem totius corporis soluit, & sic facile oppressa est, ac corium eiꝰ Romam deductum. cxx. pedes habuisse dicitur. ¶ Anno quoq̧ Philadelphi vltimo diuersi ignium aquarumq̧ clades pene combusserunt ciuitatē Romanam. Tyberis em̄ insolitis auctus imbribus, & vltra opinionem magnitudine & diuturnitate redundans omnia Romę ędificia in plano posita deiecit. Aquarū quoq̧ grauissimam cladem grauior ignis est secuta vastatio: qui siquidē ignis incertꝰ vnde surrexerit plurimas ciuitatis ptes peruagatꝰ hominum domorūq̧ miserabilem stragem fecit. Opum etiā tantū vno cōsumpsit incēdio quātum plurimę & peregrinę victorię minime contulerunt.

Crates Phūs & eius dictum. Aratus Astrologus. Prodigia. Zeno stoicꝰ & eiꝰ sententia. Duillꝰ & eius vxor castissima. Romani vincūt Carthaginēses. Regulꝰ. Serpēs mirę magnitudinis. Ignis violentia.

¶ Cap. LXVI. De multis prodigijs & imagine ęrea.

PTolemęus Euergetes quartus rex Aegyptiorum post hunc regnauit annis. xxvj. Tempore eiꝰ anno. xxiij. qđ fuit ab vrbe cōdita quiquagesimo secūdo anno bellū Punicū secūdū incepit: qđ multa ꝓdigia p̄cesserūt. Nā Romę bos mugitū suū in sermonē humanū cōuertisse describit dicēs. Caue tibi Roma. Carnes quoq̧ ad modū mēbri de cœlo cecidere, quarū maiorē ptē aues diripuerūt, reliquū humi per aliquot dies neq̧ odore graui, neq̧ aspectu deformi mutatū iacuit. Fert quoq̧ i Piceno lapides pluisse, i Gallia lupū e vagina gladiū abstulisse, in Sicilia duo scuta sanguinē sudasse, & metētibus cruentas spicas in orbē cecidisse, aquas etiā sanguine mistas fluxisse. An

Ptolemęus Euergetes. Horrēdū prodigium

Terrę motus. Colossꝰ Rhodiꝰ corruit. Quintꝰ Curtiꝰ. Simon Onię filius.

uo eiusdem.xxv.Cana & Rhodus ita terręmotu concussę sunt,vt Colossus ille magnus Rhodius ruerit:Colossus quoq; Rhodius ab aliquibus vocatur Colosseus inter septem mundi mirabilia numeratur.Fuit equidem imago illa ęrea centum,xxvj.pedum fusilis,mirum valde tum quomodo tam imensa moles fundi potuit,mirabilius quomodo erigi potuit,mirabilissimũ quomodo erecta firma potuit stabiliri.¶ Anno Ptolemęi primo Quintus Curtius Poeta Tarenti nascitur,quē Cato tunc quæstor Romā transtulit,habitauitq; in monte Auentino parco admodum sumptu,contentusq; vnius ancillę ministerio.Iudęorũ pontifex Simon Onię filius clarus habetur:sub quo Iesus filius Sirach librum sapientię composuit.Hic Ptolemęus fater Ptolemęi Philadelphi fuit,qui post vastatam Syriam,Ciliciam,ac partem Asiæ innumera spolia retulit:deosq; quos Cambises in Persas trāsuexerat reduxit.

¶ De Insulis & eorum deriuatione. Cap.LXVII.

Hęc insularũ descriptio ex Isidoro descripta est.

ET quia locutio modica & sermo habitꝰ est de Rhodo quę insula est:censetur vt de ipsa amplior & alijs notitia habeatur sedet animo materiā inserere insularum.Insulę enim dictæ sunt q in salo sunt id est in mari.Ex his quoq; nouissimę & maximę,quas plurimi veterum solerti studio indagauerunt notandę sunt.

Britannia. Britannia oceani insula interfuso mari toto orbe diuisa a vocabulo suę gentis cognominata.Hęc aduersa Galliarũ parte ad prospectum Hispanię sita est:circuitus enim quadragies octies septuaginta quinq; miliaria;multa & magna in ea flumina:fontes calidi,metallorum larga & varia copia,Gagates lapis ibi plurimũ & margaritę.

Thanatos. Thanatos insula oceani frẹto Gallico a Britannia est varie separata,frumentarijs cāpis,& gleba vberrima.Dicta autem Thanatos a morte serpentum,quos dum ipsa nesciat,asportata inde terra quoquo gētium vecta sit,angues illico perimit.

Tyle. Tyle vltima insula oceani inter septētrionalem & occidētalem plagā,vltra Britanniam,a Sole nomen habens,quia in eo ęstiuum solstitium Sol facit,& nullus vltra eam est dies:vnde & pigrum & concretum est eius mare.

Orchades. Orchades insulę oceani vltra Britāniā positę numero.xxxiij.quarũ.xx.desertę sunt:&.xiij.coluntur.

Scotia. Scotia eadem & Hibernia proxima Britannię insula spatio terrarum angustior:sed situ fœcundior.Hęc ab Aphrico in Boream porrigitur,cuius partes priores in Hiberniam & Cantabricum oceanum intendunt:vnde & Hibernia dicta.Scotia autem q a Scotorum gentibus colitur appellata.Illic nulla anguis,auis rara,apis nulla:adeo vt aduectos inde puluerees seu lapillos si qs semp serit inter aluearia,deserũt fauos.

Gades. Gades insula i fine Bethycę sita,q̄ dirimit Aphricā ab Europa,in qua Herculis colũnę infixe:vnde & tyrrheni maris faucibꝰ oceani ęstꝰimittũtur.Est aũt a cōtinēti terra.cxx.passibꝰ diuisa:quā Tyrij a rubro pfecti mari occupātes in lingua sua Gades id est septũ nominauerũt:pro eo q circũsepta est mari:nascitur in ea arbor similis palmę Seniola noie,cuiꝰ infectũ gũmi vitrũ speciosam gēmā reddit.

Fortunatę insulę. Fortunatarũ insulę vocabulo suo significāt ferre omnia bona,quasi fœlices & beatę fructuum vbertate:sua enim natura preciosarũ poma syluarum parturiunt:vnde gentilium error & seculariũ carmina Poetarũ propter soli fœcũditatem easdē esse paradisum putauerunt:sitę sunt in oceano cōtra lęuā Mauritanię occiduo pxię,& itet se interiecto mari discretę.

Gorgones insulę oceani obuersę promõtorio quod vocat̃ Hesperacer⁹,quas Gorgõ
incoluerunt Gorgones fœminę alitis pernicitate, hirsuto & aspero corpe, & nes.
ex his insulę cognominatę,distant autem a continenti & recta nauigatione.
Hesperidũ insulę vocatę a ciuitate Hesperide, quę fuit in fine Mauritaniæ. Hespe=
Sunt aũt vltra Gorgones sitę sub Athlanticũ litus in intimos maris sinus, rides.
in quorũ ortis fingunt fabulę draconem peruigilem aurea mala seruantem. Chry=
Chrysię & Argyriæ insulę i Indico oceano sitę,adeo fœcũdę metallorum,vt się.
plęriq eas aureã superficiem & argenteã habere crederent: vnde & vocabula Tapro
sortitę sunt. Taprobane insula Indię subiacẽs ad Eurũ,ex quo oceanus Indi bane.
cus incipit:patens in longitudine octingẽtis septuagintaquinq millib⁹ pas=
suum:in latitudine sex centũ.xxv.millibus:scinditur fluuio interfluo toto
margaritis repleto & gẽmis:pars eius bestijs & elephãtibus repleta est:par=
tem vero homines tenẽt:in hac insula dicunt duas in anno esse ęstates & duas
hyemes:& bis florib⁹ vernare locũ. Tylos insula Indię virens omni tempo= Tylos.
re folijs:hucusq oceani insulę. Item insulę quę ab Hellesponte vsq ad Gades
in mari magno sũt cõstitutę. Cypr⁹ insula a Cypro ciuitate,q̃ in ea est,nomẽ Cypr⁹.
accepit:ipa est & Paphon Veneri cõsecrata in Carpathio mari vicina austro
famosa quõdã diuitijs & maxime ęris. Ibi enĩ prima huius metalli inuẽtio &
vtilitas fuit. ¶ Creta Gręcię insula pars est ingens contra Peloponnesum: Creta.
hęc primum a temperie cœli Magaroneson appellata est:deinde Creta dicta
a Crete quondam rege indigena,quem aiunt vnũ Curetarum fuisse,a quib⁹
Iuppiter ibi abscõditus est,& nutritus. Est autem insula Gręcię inter ortum
& occasum longissimo tractu porrecta,a septẽtrione Gręcię ęstibus, ab au=
stro Aegyptijs vndis perfusa:fuit autem quondam centum vrbibus nobilis,
vnde & hęc Centopolis dicta est:prima etiã remis & sagittis claruit:prima
literis iura finxit:equestres turmas prima docuit. Studium musicũ ab Idęis
dactylis in ea ceptum,capris copiosa,ceruo eget,lupos & vulpes:aliaq fera=
rum noxia nusq̃ gignit:serpens nullus ibi,nulla noctua:& si inueniatur sta=
tim emoritur. Larga est autem vitibus & arboribus. Dictamus hęrba in Cre
ta nascitur,& alimos quæ admorsa diurnam famem perhibet: Sphanlan=
guos autem gignit,& lapidem qui Ideus Datylus dicitur. Abydos insula in Aby=
Europa super Hellespontem posita angusto & periculoso mari separata,& dos.
Abydos gręce dicta,q sit introitus Hellesponti maris,in quo Xerxes pon=
tem ex nauibus fecit,& in Gręciam transijt. Coos insula adiacens prouin= Coos.
cię Atticę,in qua Hypocrates medicus natus est:quę(vt Varro testis est)ar=
te lanificij prima in ornamento fœminarum claruit. Cyclades insulę anti= Cycla=
quitus Gręcię fuerunt,quas inde Cyclades Clacides autumant dictas,q li= des.
cet spatijs longioribus a Delo proiectę in orbem, tamen circa Delum sitæ
sunt. Nam orbem Cyclon Græci loquuntur. Quidam vero non q in or=
bem digestę:sed propter scopulos qui circa easdem sunt dictas putant Cy=
clades:hę in Hellesponto inter Aeggum & Maleum mare constitutæ:cir=
cundantur etiam pelago Myrteo. Sunt autem numero quinquaginta tres
tendentes a septentrione in meridiem millia quinquaginta:ab oriente in oc=
cidentem millia ducenta Metropolis eorum Rhodos. Delos insula in me= Delos.
dio Cycladis sita: & dicta Delos fertur q post diluuium quod Ogygitem
poribus notatur,cum orbem multis mensibus continua nox inumbrasset,

ante omnes terras radijs solis est illuminata, fortitaq; ex eo nomen q prima manifestata fuisset visibus humanis: nā Delon Greci manifestum dicūt. Ipa est & Ortygia eo q ibi primū visę sunt coturnices aues, quas Gręci ortygias vocant. In hac insula Latona enixa est Apollinem & Dianam.

Rhodos. Rhodos Cycladum prima ab oriente, in qua rosę capitolium dicitur esse inuentum, dum ibi ciuitas conderetur: ex quo & vrbs & insula Rhodos est appellata. In hac vrbe Solis colūna id est stat⁹ colossus fuit ęreus septuaginta cubitorum altitudine. Fuerunt & alij centum numero in eadē insula Colossi minores.

Tenedos. Tenedos vna ex Cycladibus a septētrione sita, in qua olim ciuitas a Tene quodā condita est: vnde nomen vrbis illius vel potius insulę fuit: nam Tenes iste infamatus q cum nouerca sua concubuisset, fugiens hanc insulam vacuam cultoribus obtinuit: inde & Tenedos dicta est: sic Cerotennē ipsum, cuius ex nomine Tenedos nominamus.

Carpathos. Carpathus vna ex Cycladibus a meridie posita cōtra Aegyptū a qua Carpathiū mare appellatum est: vocata propter celerem fructuū maturitatem. Est em̄ inter Aegyptum & Rhodum. Ex hac insula dicunt Carpathię naues magnę & spatiosę.

Cythera. Cythera isula vna ex Cycladibus a parte occidua sita, cuius Prophiris antea nomen fuit. Cythera aūt vocata q ibi Venus sit orta.

Icaria. Icaria insula vna ex Cycladib⁹, quę Icario mari nomen dedit. Hoc inter Samum & Myconē procurrentibus saxis inhospitalis est, & nullis finibus portuosa est. Dicitur Icarū Cretensem ibi interijsse naufragio, & exitu hominis impositum nomen loco. Naxos insula a Dionysio dicta, quasi Dianaxos, q fertilitate vitium vincat cęteras. Est autem a Delo decem & nouem millia passuum separata: ex qua Iuppiter olim fertur aduersus Titanas profectus. Melos ex numero Cycladum vna, omnium insularum rotundissima: vnde & nuncupata: historia dixit ex Iasone natum fuisse & Philomelum & Plutum. Ex Philomelo Pariantem genitum, qui de suo nomine Parum insulam & oppidum appellauit: prius autē Minoida, deinde Paros dicta, de qua Virgilius. Niueāq; Paron. Gignit enim marmor candidissimum, quod Parion dicunt. Mittit & Sardium lapidem marmoribus quidem prestantiorem & inter gemmas vilissimum.

Chios. Chios insula Syra lingua appellat: eo q ibi mastix gignit. Syri em̄ mastichen Chion vocāt.

Samos. Samos insula est i mari Aegeo, vbi nata est Iuno: ex qua fuit Sibylla Samia & Pythagoras Samius: a quo Philosophię nomen inuentū est. In hac insula reperta prius fictilia vasa traduntur: vnde & vasa Samia appellata sunt. Sicilia a Sicano rege Sicania cognominata: deinde a Sicalo Itali fratre Sicilia, prius autē Trinacria dicta, ppter trinacria id est promontoria Pelorum/Pachynū/& Lylibęū. Trinacria em̄ gręcū est: quod latine triquadra dicitur: quasi inter quadras diuisa. Hęc ab Italia exiguo freto discreta Aphricū mare pspectans terris frugifera, auro abundans, cauernis tn̄ & fistulis penetrabilis ventis, quia est & sulphure plena: vnde & ibi Aetnę montis incendia extāt: in cuius freto Scylla est & Charybdis, quib⁹ nauigia aut absorbentur aut colliduntur. Fuit autē patria quodam Cyclopum, & postea nutrix Tyrannorum frugifera/fertilis, ac primum terris omnibus cōmissis seminibus aratro procissa: principē vrbiū Syracusas habet: fōtē Arethusam, Alpheū fluuiū magnorum generatorē equorum. In ea insula primū inuēta est Comœdia. Acathen lapidē ipsa primū ex Acathe flumine dedit. Parturit & mare eius coralliū: gignit & Sales agrigētinos,

in igne solubiles in aquis crepitantes: omnis ambitus eius clauditur, stadiorū quinq̃ milliū. Salustius aūt dixit Italię cōiūctā fuisse Siciliā, sed mediū spatium impetu maris diuisum, & per angustiam scissum. ¶ Tapsus est insula stadijs decem a Sicilia remota iacens, & planior, inde est nuncupata: vnde & Virgilius. Tapsumq̃ iacētem. Aeolię insulę Sicilię ab Aeolo Iouis filio appellatę, quem Poetę finxerunt regem fuisse ventorum: sed vt Varro ait: fuit rector istarum insularum: & quia ex earum nebulis & fumo futuros prędicabat flatus ventorum, ab imperitis visus est ventos sua potestate retinuisse. Eedem insulę & Vulcanię vocantur, q̧ & ipsę sicut Aetna ardent. Sunt autē nouem habentes propria nomina: quarū prima Lipara quidā Liparem vocant, qui eam ante Aeolū rexit. Altera Hiera vocatur, q̧ sit collibus eminentissima. Reliquę vero id est Strongyle, Didyme, Eriphusa, Festia, Phoenicusa, Enonymos, Ericodes, Phericodes: qm̄ nocte ardētes Aeolię siue Vulcanię dicuntur. Ex his quędā ab initio non fuerunt: sed postea mari editę vsq̧ nunc permanent. Stoicades insulę Massiliensium. lxx. millium spatio continenti terra in fronte Narbonen̄ prouincię, qua Rhodanus fluuius in mare exit. Dictę sunt Stoicades gręce quasi opere in ordinem sint positę. ¶ Sardus Hercule procreatus cū magna multitudine a Libya profectus Sardiniā occupauit, & ex suo vocabulo insulę nomen dedit. Hęc in Aphrico mari facie vestigij humani in orientem q̃ in occidentem latior prominet ferme paribus lateribus in meridiē & septētrionem vertuntur: ex quo ante cōmerciū a nauigantibus Gręcorū Isthmos appellata est. Terra patet in longitudine millia centum quadraginta, latitudine quadraginta: in ea neq̧ serpens gignitur neq̧ lupus: sed solifuga tm̄ animal exiguum hominibus perniciosum. Venenū quoq̧ ibi non nascitur nisi hęrba per scriptores plurimos & Poetas memorata apiastro similis, quę hominibus rictus contrahit: & quasi ridentes interimit: fontes habet calidos infirmis medelam pręstantes, & furibus cęcitatem si sacramēto dato oculos aquis eius tetigerit. Corsicę insulę exordium incolę Ligures dederunt, appellantes eā ex nomine ducis. Nam quędā Corsa nomine Ligus mulier cū taurū ex grege quē prope litora regebat transnatare solitū, per interualla corpore aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula taurum a cęteris disgredientē vsq̧ ad insulam nauigio persecuta est: cuius regressu insulę fertilitatem agnoscētes rursum ratibus ibi profecti, eamq̧ nomie mulieris authoris & ducis appellauerūt. Hęc aūt insula Cyrinea gręce dicitur a Cyrinio Herculis filio habitata: de qua Virgilius sic ait. Tuas Cyrineas fugiant examina taxos. Diuiditur autē a Sardinia. xx. millibus freto cincta Ligustici ęquoris ad prospectū Italię. Est aūt multis promōtorijs angulosa prębens lętissima pabula, & lapidem quem Cacociten Gręci vocant. ¶ Ebosus insula Hispanię dicta, q̧ a Zonio nō procul sit quasi Ebosus: nā lxx. stadijs ab ea distat, cuius terrā serpentes fugiunt. Huic contraria est Colubraria quę referta est anguibus. ¶ Baleares insulę Hispanię duę sunt Afrosiades & Gymnesię maior & minor, vnde & eas vulgus Maiorica & Minoricā nuncupauit. In his primum insulis inuentę sunt fundę: quibus lapides emittuntur, vnde & baleares dictę. Bali enim gręce mittere dicitur: vnde & balista quasi missa.

Tapsus. Aeolię. Stoicades. Sardus. Corsicę. Ebosus. Baleares.

¶ Scipio Aphricanus virginē inuiolatā reddit sponso. Cap. LXVIII.

Ptolemę⁹ philopater Iudęi vicũtur a Ptolemęo.

PTolemęus Philopater post dictum Ptolemęum regnauit annis.xvij,ab isto Iudęi pręlio victi.xl.millia corruerunt.Hoc quoq; tempore ab Hãnibale Pœnorũ duce Romani ter victi leguntur:qui cum nouem esset annorũ signare volens quanto inter se odio Roma & Carthago dissiderẽt,inflexo in terram pede,suscitatoq; puluere tunc inter eas finem belli fore dixit,cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta.

Romani ab hãnibale vicunt.

His tẽporibus Archimenides apud Syracusas clarus habetur,qui dum captis Syracusis a Marcello cõsule oculis in terram defixis circulorũ formas describeret,a quodam milite Barbaro contra Marcelli edictum trũcatus est.Mortuus est autẽ Philopater relicto quinquẽni ex Euridice sororis filio. Ei⁹ vero cõcubina Agatheocles post seditiones quas concitauerat concursu multitudinis occisa est:

Scipionis in puellã liberalitas ac pietas.

Illius tempore Scipio,qui post Aphricanus dictus admodũ adolescens annum.xv.agens magnis viribus noua bella infert in Hispania Carthagine expugnata cum multi in sua potestate venissent iter eos eximię pulchritudinis virgo ætatis legitimę sibi ꝑ munere extitit prę sentata,quę adeo pulchra erat,ꝙ omniũ in se oculos cõuertebat. Cunq; ipse esset iuuenis celebs & victor postq̃ comperit ipsam illustri loco inter Celtiberas fuisse natam,nobilissimoq; gẽtis illi⁹ viro Indibilis noĩe desponsatã,vocatis parentibus & spõso inuiolatã reddidit:aurũ quoq; quod pro redemptione puellę parẽtes attulerant summam dotis adiecit.

Videq̃ grato aĩo Scipionis cõtinentia repẽditur.

Qua continentia & munificẽtia Indibilis obligatus Celtiberorũ animos Romanis applicuit:& ipse cũ.M.ccc.equitib⁹ intra paucos dies in obsequium Scipionis venit.Si quis istius Scipionis omnia gesta magnifica vellet describere,volumen nõ paruum exigerẽt:exul tamen post multas victorias ab ingrata patria mortuus est.¶Hanibal tres modios aureorum Carthaginẽ misit.

Hãnibalis victoria aduers⁹ Romanos.

¶Illo tempore & anno quingentesimo.xlj.ab vrbe cõdita Romani adeo infœlicitir pugnauerunt:ꝙ omnes eorũ vires fere fuerunt perditę.Nã Hanibal in testimonium sui triumphi tres modios scd̃m quosdam,sed scd̃m vulgatam opinionem vnũ modium anulorum aureorum quos ex manibus interfectorũ detraxerat,Carthaginem misit:vsq; adeo quoq; vltima desperatio apud reliquos Romanos fuit,vt senatores de relinquenda Italia sedibusq; quęrendis consilium ineundũ putarent:quod & factũ esset nisi Cornelius Scipio stricto gladio hoc fieri deterruisset.

Cornelius Scipio a q̃rẽdis nouis sedibus Senatũ deterret.

Hic tanq̃ vir vere fortis Antiocho potẽtissimo rege Persarum armis superato cum Antiochus pacem peteret,& in eius Scipionis esset arbitrio conditiones pacis pro beneplacito dare easdem pacis conditiones dedit Antiocho,quas longe ante victoriam dederat nihil propter victoriam superaddens,dicens Romanos non superbire vel extolli in prosperis,nec deijci in aduersis. Eodem quoq; tempore filius dicti Scipionis a dicto Antiocho in quadam tumultuaria pugna capt⁹ fuit:quem ob reuerentiam patris cum magnis muneribus ad patrem remisit.

Mira victoris cõtinentia.

Cunq; post lapsum tẽporis dictus Antiochus secreto postularet a dicto Scipione & in dandis mitioribus conditionibus pacis & honorẽ quẽ filio suo fecerat ad memoriam reuocaret.Vir omni virtute ac fide plenus respõdit,priuata beneficia priuatis beneficijs compensantur quod se loco & tẽpore cõpensaturum promisit,sed quod ad rempublicã pertinebat se nihil posse nilq; velle de populi romani iure remittere.

Rñsum scipiõis

Hic dicebat:decet omnem iudicem non solũ

manus sed oculos habere continentes. Hic Scipio solitus erat dicere cum aliquãdo ex honesta causa vacationem a militia merebatur. Nūq̄ minus solus sum: q̄ q̄n solus sum, nec minus ociosus q̄ ociosus. Magnum verbum a magno & sapiente viro dictum. qui asserebat se etiam in ocio de negocijs cogitare. Eodem tempore inter insulas Terramenē & Therasiam medio vtriusq; ripę & maris spatio terrę motus factus est, in quo cum admiratione nauigantium repente ex profundo cum suis aquis calidis insula corruit. In Asia quoq; eodem die idem terrę motus Rhodum multasq; alias ciuitates graui ruinarum labe concussit, quasdam in totum absorbuit, quo prodigio territis omnibus vates cecinere oriens Romanorum imperium mansurum: vetus autem Grecorum atq; Macedonum vacaturum.

Dicta Scipionis.

¶ Philosophia primum orta est apud Grecos. Cap. LXIX.

PTolemęus Epiphanes quintus rex Aegyptiorum post Ptolemęum Philometorem patrem suum regnauit anno quintæ ætatis. ccclxxxviij. & regnauit annis. xxiiij. Hoc tempore victos Grecos: liberos esse iusserunt Romani. improperiū erat enim seruos esse, apud quos philosophia primum orta est, magistra morum & inuentrix liberalium disciplinarum. Eisdem quoq; temporibus scilicet anno septimo dicti Ptolemæi Plautus scriptor Tragœdiarum moritur, de quo sedet animo sequentes sententias inserere. Pecunia rerum & sollicitudinum causa est & caput: si pro meritis nobis reddendum non putemus: nosmetipsos fallimus. Quidnam o stulte miserum est si te qui nouit despicit, qui quem nō nouit diligit. In amicitiā & fidē stultum ne receperis: insipientium atq; improborum facilius sustinetur odiū q̄ collegium. Nemini te nimis sodalem feceris, res nimiū singularis est homo: parem ferre nō patiens, minores despicimus, maioribus inuidemus, ab ęqualibus dissentimus. Si nescio qualis ille est: alius est in corde, alius in vultu. Vęh apud quos dn̄i vigilias multam in noctem pertrahunt. Tantū enim serui de vita demūt: quantū de nocte auferunt. Conuentus & debacchones & ioca friuola non quęro: vt amorem mihi pariant. Vtinā nihil odiorum darēt. Patientia desidię, acrimonia crudelitati assignatur: & sic omnia virtutis opera subuertuntur: semper diues diligens: pauper negligens reputatur. Sępe cōdita luporum; fiunt rapinę vulpium. Eodem tempore Antiochus rex Syriæ regnum Aegypti, quod sub tutela Romanorū erat, grauiter infestare cœpit: quę infestatio causa belli cum Romanis, & tādem excidij Antiocho fuit. Post hunc Antiochum regnauit in Syria filius eius Seleucus qui pessimus fuit. Quo tempore Scipio Aphricanus exul in oppido Litronensi vitam finiuit: in cuius sepulchro iussu ei9 scriptum est, Ingrata patria nec ossa quidem mea habes. Contra tam singularem principem Romani valde fuere ingrati, siqui dem illa ingratissima ciuitas istum excellētissimū Aphricę, Asię, atq; Hispanię deuictorem, istum singularem cultorem virtutis pudicitię, istum libertatis fidei atq; iustitię defensorem, & inuicti Hanibalis vnicum singularemq; victorem exilio relegauit. Postremo pręcipuum ipsius ingratę patrię seruatorem extra se, quā propria virtute sępe seruauerat, talem ac tantū hominem sepeliri, cum ad tam inauditę virtutis, tantiq; pro patria laboris præmium, non solum excelsum sepulchrum sed templum mirificum debuisset in ipso

Plaut9 & eius sententię.

Seleuc9

Mors scipiōis aphricani.

Ingratitudo romanorū aduers9 Scipionem.

vrbis medio fabricare:sed in isto pręcipue & in multis alijs ciuibus ingratitudo apparet. Sępe em̃ Romanos bonos puniuisse, sed & malos pręmiasse reperimus: cuius iniustitię poena satis cito debita sunt puniti: nam ipsa vrbs a Gallis non multum post capitur, & tota excepta Capitolij arce, quę a nõnullis ciuibus reseruata est, ruina ac incẽdio cũ nece oim deformatur.

¶ Capitulum. LXX.

Ptolemę⁹ philometor. Post hunc regnauit in Aegypto Prolemęus Philometor annis. xxxv. quintę ętatis. ccccxij. mundi vero. MMM.dcclxxv. Huius regis tempore Statius natione Tholosanus Comœdiarum scriptor clarus habetur. Quo in tpe Scipio Aphricã vicit: eo in tempore Antiochus regnauit in Syria annis. xj. Hunc Ptolemęum rex Syrię Antiochus magnus vicit & Iudęam sibi subiugauit, cui successit Seleucus eius filius, qui pessimus fuit: erat tunc Onias pontifex templi Hierusalem vir iners & timidus. Quo in tempore dictus Seleucus misit Heliodoꝝ in Hierusalem ad cõmune templi ærarium spoliandum, quo ingresso apparuit terribilis sessor equi & conculcabat eum, & cõfractus est & cõminutus, sed nõ mortuus. Timens autẽ Onias indignationem Seleuci orauit ad dñm pro Heliodoro & surrexit. Qui rediens ad regem ait. Si habuerit dñs meus rex aliquos quorum sitiat sanguinem mittat eos in Hierusalẽ ad templum domini spoliandum, & tunc surrexit in Hierusalem Ephebia id est lupanar Epheborum. Cunq; suscepisset regnum dictus Antiochus Iason ambiens sacerdotium sumit, promisitq; Antiocho. v. talenta argenti, & iste qui prius vocabatur Iesus fecit se vocari Iasonem, & frater eius qui Ioannes vocabatur vocatus est Menelaus. Dicit beatus Augustin⁹ ꝙ ignis sacrificij q per annos Babylonicę captiuitatis sub aquis vixerat, extinct⁹ est Antiocho Iasoni vendente sacerdotium. Ex quo palam potes concludere ꝙ summe displicet deo vitium simonię. Dictus Antiochus pręparauit in Aegyptũ ire hostiliter. Eo autẽ profectionẽ parente contigit per totam ciuitatem Hierusalem videri equites per aera discurrẽtes, auratas stolas habentes, & hastas quasi cohortes armatas & cursus equorum per ordinem digestos, & congressiones cõmunes fieri: & scutorum motus & galeatorum multitudinem gladijs districtis & iactus telorum & aureorum armorũ splendorem, omnisq; generis loricarum. Post hęc Iason cum mille viris comprehensa ciuitate obsedit Menelaum in arce & victus fugit in Amonitem. Tandem apud Lacedęmones mortuus & sepultus, neq; peregrina dignus fuit sepultura: qui quidẽ cum obsideret Alexãdriam Aegypti legati Romanorũ missi sunt ad Aegyptios liberandos, quibus fœderati erant: & ad iussum Romanoꝝ recessit ab Aegypto dictus Antiochus, & venit in Iudęam, & spoliauit templum: posuitq; in arce pręsidium Macedonum: suspicans em̃ Iudęos se deserturos & Aegyptijs adhęsuros armis cœpit ciuitatem & iussit fieri cladem senum/iuuenum/mulierum/& infantium: interfectiq; sunt quoq; triduo. lxxx.&.xl.M. victa & vęnundata ablatis de templo, mille octingentis talentis auri & argenti, & sic regressus est Antiochiã. ¶ Anno istius Ptolemęi Macedonum regnũ defecit, quod multis annis durauerat sub regum dominio: fuit redactũ postmodũ in prouinciam per Romanos. Et quia inter quatuor orbis principalia regna istud fuit vnũ: quod licet multos reges habuerit, quia tñ Alexander oẽs alios

Statius

Seleuc⁹

Onias.

Antiochus.

Augustinus.

Mirabilis visio futuræ turbationis ꝑnuncia

Crudelitas antiochi.

Finis regni Macedonũ & in ꝓ

anteceſſit,aliqua pauca de eo ſuperius omiſſa fabor.Deuicto itaq; Dario Ale
xander.vj.anno regni ſui Perſarum regno deſtructo totam Aſiam & partem
Europę mirabili celeritate ſubegit:victor rediens cum Babyloniā rediſſet,
inſidijs detentus veneno extinctus eſt.xij.imperij ſui anno.Cuius geſta de=
ſcribere cum a multis magnifice digeſta ſint ſuperuacuum reputo : hoc tamē
modicum ſcribere delectat.Quarta die poſt ſumptum venenum mortē indu
bitatam ſentiens agnoſcere ſe fatum domus ſuę,ſuorūq; maiorum aſſeruit:cō
muniter em̄ anteceſſores ſuos infra.xxx.annum defunctos cognouit. Quę=
rentibus autem cunctis quem hęredem faceret,reſpondit digniſſimū:nō no=
minauit filium Herculem,nō fratrem Andeū,ſed nec Poſtumum quē ex Ro
xande vxore pręgnante naſciturū eſſe ſciebat. Turpe ſiquidem iudicauit ipſe
imperator viro forti alium q̄ virum fortem ſuccedere:& tanti opes imperij
alij q̄ probatiſſimo derelinqui debere. ❡Hoc tempore Statius Poeta natione
Gallus clarus habetur:cuius hę ſunt ſententię:Dant gaudia vires.O quantū
gaudia formę adijciunt,Nec latet hauſtus amor:ſed fax vibrata medullis In
vultis atq; ora redit,lucēq; genarū tingit:& impulſum tenui ſudore pererrat.

uinciā rductio

De regno macedonū Alexandri mors.

Hęredē digniſſimū iſtituit alexander non qui ſangnie ſibi attinebat.

❡De morte Alexandri.Cap̄.LXXI.

DEceſſit quidē Alexander annos habens.xxxiij.menſem vnū
vir ſupra humanam potentiam magnitudine animi prædi=
tus,qui tantam fidutiam militibus ſuis ſua virtute contule=
rat,vt ip̄o pręſente nulliꝰ hoſtis arma nec inermes timuerūt
cum vllo nunq̄ congreſſus eſt quem nō vicerit. Nullā vrbē
obſedit quam non expugnauerit.Nullam gentem adijt quā
non calcauerit.Victus tn̄ ad extremum eſt nō virtute hoſtium:ſed inſidijs &
fraude ſuorum.❡Legitur q̄ Alexander lapidem quēdam habebat,ſecumq;
geſtabat,quē qui portabat venenari nō poterat:eūq; inſutū in braccali porta=
bat:ſed ab inſidiatoribus nocte illa,qua venenum ſumpſit,ei ſurreptus eſt.
❡De ſtrage facta per Alexandrū de exercitu Darij legitur q̄ in vltimo prę
lio in quo Darius obijt,de exercitu ſuo cęſa ſunt quinquies decies cētena mil=
lia ab illis qui interfecti ſunt alijs in pręlijs,qui fuerunt numero decies no=
uies centena millia.❡Olympias aurē dicti Alexādri mater occiſa a Caſſan
dro legitur,quę vbi obſtinatos ad ſe venire armatos vidit,veſte induta regali
& duabus ancillis innixa vltro obuiam proceſſit,& non refugens gladium
nec vulnera nec muliebriter vociferans:ſed virorum fortium more pro glo=
ria veteris proſapię morti ſuccubuit,vt Alexandrum poſſet quis etiā in mo=
riente matre cognoſcere,componens ſe inſuper capillo & veſte crura cōtexiſ=
ſe fertur,ne quid poſſet in corpore eius indecorum videri.Et ne pertranſeam
mala dicti Antiochi eſt ſciendum q̄ ipſe poſt biennium regi Aegypti bellū
infert:ſed ab Aegypto repulſus pet nuncios Romanorum redijt in Hieruſa=
lem iterato cum furore:aperuerunt ciues ei portas : ſibi fauentes benigne cō=
ſentienteſq; interemit. Templū ſpoliauit Menelao ductore tollens vaſa tē=
pli,poſuit in templo idolum Iouis Olympiaci,oblationes Moſaicas fieri p̄=
hibuit:altare ęneum amouit,& carnem ſuinam edere Iudęos coegit, & idolo
imolare.Arcem quoq; muniuit in ciuitate Dauid,in qua poſuit pręſidiū Ma
cedonum,qui Iudęis erant in omnibus inhumani.Nam quos circūcidiſſe fi=
lios reppeririſſent eos,& paruulos ad colla eorum impie ſuſpendebant. Tunc

Alexā=der.

Bellum ab Alexandro aduerſꝰ Dariū.

Immenſa ſtrages exercitus Darij.

Olympias alexandri mater occidit: & vide miram morientis conſtantiā.

In templo ſtatua Iouis Olympici ponit

multi Iudęorum sponte quidem iussa regis secuti sunt: probati vero patrijs legibus adhęserunt. Erat autem vir de Modin sacerdos, nomine Mathatias de vico Ioachim: erantq; ei filij quinq;: Ioannes, Simon, Iudas, Eleazarus, & Ionathan. Hi videntes mala indutis cilicijs planxerunt, & venerunt emissarij a rege, directi in Modin statuentes Idola. Tunc quidam ex Iudęis immolauit in medio, & surgens Mathatias cum suis trucidauit eum super aram, & nuncios regis interfecit, Arãq; deposuit & exclamauit: qui Dei est me sequatur, & cum omni tribu sua exijt in solitudinem omnia relinquẽs. Multiq; cũ filijs & vxoribus ad solitudinẽ cõfugerunt malentes hęrbis vti: q̃ cibis immundis gentilium inquinari. Tunc emissarij regis aggressi sunt eos in diebus Sabbatorũ, quibus Iudęis nephas erat arma mouere: & percusserũt multos ex eis & in speluncis subterraneis suffocauerunt: & perierũt ex eis quinq; millia. Plures autem liberati adiuncti sunt Mathatię, & eum sibi iudicem fecerunt, qui docuit eos pugnare in sabbato dicens. Si semper legẽ seruaueritis: eritis legis hostes dantes causam, vt pereat populus dei: nam & lex cum populo peribit vno anno. Hunc gessit magistratũ multa strenue agens: & mortuus est. In hac prophanatione Antiochi cum cogerentur Iudęi a patrijs legibus recedere, duę mulieres delatę sunt suos circuncidisse, quas infantibus ad vbera suspensis publice per ciuitatem circũduxerunt carnifices, & per muros pręcipitauerunt. Eleazarus quoq; vnus de principibus Scribarum ætate prouectus aperto ore hians compellebatur suillas & sacrificij carnes manducare. Quidam veteres eius amici carnes licitas secreto afferebant, & rogabãt vt simularet se regis ad imperium manducare. Ille vero renuens aiebat: absit vt coinquiner, & adolescentibus hoc prauum relinquam exemplum. Multis itaq; plagis peremptus virtutis memoriam dereliquit. Contigit autem septem fratres vna cum matre apprehensos compelli a rege ad carnes porcinas comedendas, & ad sacrificia Idolorum, quibus renuentibus iussit rex coram eis sartagines & ollas ęneas succendi, & pimogenito linguam amputari: huius cute capitis abstracta & summitate pedum & manu pręcisa corã matre & fratribus in sartagine torquebatur. Et licet rex faceret cuiq; exhortationem vt sibi obediret & viueret supra modum, econtra mater mirabilis singulos exhortabatur ad martyrium, quę ipsa nouissime post filios defuncta est. Mira fuit hęc mater. Et licet non ab aliarum matrum affectibus aliena, omnium tamen aliarum fidem superans atq; vincens. Quanta Christianis animi cõstãtia esse debeat ostendit hui⁹ matris septẽq; filiorũ eius mira patriarũ legum obseruantia, quę cum in secundo Maccabęorum libro pro pietate satis narrata sit, placuit tñ hoc loco ea quę de ipsis beatissimis martyrib⁹ suauissimus doctor Ioannes Beleth scripsit enarrare: qui inter cætera sic ait. Quid em̃ in Maccabęis septem fratres & natalium & virtutum sorte consimiles significent, nisi septenarium numerium sacramento perfectę consummationis implentes. Sic em̃ septem fratres in martyrio cohęrentes vt primi fuerũt in dispositione diuina septẽ dies annorũ septem dies cõtinentes, vt septem spiritus & angeli septem qui assistunt & conuersantur ante faciem dei, & lucerna septiformis in tabernaculo matyrij, & in Apocalypsi septem candelabra aurea: & apud Salomonem columnę septem, super quas ędificat domum sapientia: & apud Esaiam septem mulieres vnũ hominẽ apphendũt.

Mathatias & Maccabęi.

De septẽ fratribus vna cũ mr̃e occisis, hi sunt p lege prima martyres, de quibus ecclesia cõmemorationem facit.

Notatu digna sententia

cuius inuocari super se nomen exposcūt. Et in Apocalypsi dñs inaudita sua diuina & pręcepta cœlestia ad septem Ecclesias & ad earum Angelos dirigit. Qui nunc istis inuenitur in fratribus, vt consummatio legitima compleatur cum septem libris plane copulatur, & mater, & origo, & radix quę Ecclesias septem postmodum peperit, ipsa prima & vna supra petram dñi voce fundata. Quę autem huic mulieri & filijs eius pro labore quem in pręsenti perpessi sunt merces maneat in futuro, Esaias ostēdit, dicens. Lauda sterilis, quę nō paris, decanta laudem & hymnū quę non pariebas, qm̄ multi filij desertę magis q̄ eius quę habet virum. Ad dextram & sinistram penetrabis & semen tuū gentes hęreditabit. Noli timere, quia nō confunderis neq; erubesces. Nō em̄ te pudebit quia confusionis adolescentię tuę obliuisceris, & opprobrij viduitatis tuę nō recordaberis amplius: quia dn̄abitur tui qui fecit te, dñs exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel dominus omnis terrę vocabitur. Quia vt mulierem derelictam & mœrentem spiritu vocauit te dominus, & vxorem ab adolescentia abiectā. Dixit deus tuus. Ad punctū in modico dereliqui te & in miserationibus magnis congregabo te: & in misericordia sempiterna misertus sum tui. Dixit redemptor tuus dominus, Paupercula tempestate cōuulsa absq; vlla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphyris, & ponam Iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides desiderabiles. Hęc sunt verba Esaię Prophetę ad paupercula Ecclesiā, quę si ad modicum derelicta videtur a domino, tamē posita est spes illius. Quare o principes terrę nolite dicere, qm̄ manus vestrę excelsę, si qn̄ non repugnat vobis dñs Ecclesiam affligētibus: sed illud attētius animo considerate, quod scelestissimo regi Antiocho ab his martyribus repositum est. Noli em̄ aiebant putare genus nostrum esse derelictum. Tu autem patienter sustine & videbis magnā potestatem ipsius qualiter te & semen tuum torquebit. Nos em̄ propter nosmetipsos hoc patimur peccantes in deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis. Tu autē ne existimes tibi impune futurum quod contra deum pugnare tentaueris. Hic vero sceleratissimus, perfidissimus, mōstrumq; perhorrendū cum inhoneste reuerteretur Perside, tentaretq; templum Persipolis expoliare multitudine ad eum cōfugiente in fugam cum exercitu turpiter versus est. Elatus autem ira arbitrabatur se iniuriam illorum, qui se fugauerant posse in Iudęos retorquere. Ideoq; iussit agitari currum sine intermissione agens iter cœlesti em̄ iudicio perurgente, eo q; superbe locutus esset se venturum Hierosolymam, & cōgeriem sepulchri Iudęorum eā facturum. Percussusq; est insanabili & inuisibili plaga, vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum & amara interiorum tormenta, qui de curru cadens graui corporis collisione membra vexauit, vermesq; scaturientes de putridissimo corpore adhuc viuentes carnes doloribus nimijs perurgebant, adeo vt ex illius fœtore exercitus grauaretur: verum cum nemo propter intollerātiam fœtoris posset portare, diuina admonitus plaga cœpit ad agnitionem sui venire per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. Et cum nec ipse iam fœtorem suum ferre posset ita ait. Iustum est subditum esse deo, & mortalem non paria deo sentire. Sicq; homicida & blasphemus pessime percussus, & vt ipse alios tractauerat, peregre in mōtibus miserabili obitu vita functus

Esa.liiij

Mors Antiochi.

eſt.Hęc precor diligentius conſiderate,qui regnorum curam accipitis,ne eą quę de Antiocho dicta ſunt in vobis eſſe cognoſcantur.

¶Cap̃.LXXII. Triplici nomine habuit Hebraica lingua feſtiuitates.

Geſta Iudæ Maccabęi.

IVdas Maccabęus eodem tempore ducatu pro patre ſuſcepto Apollonium Samarię ducem:deinde Seron ducem inferioris Syrię contra ſe venientes occidit,Lyſiam & Gorgiã duces Antiochi Epiphanẽ de Iudęa expulit,& templũ ab alienigenis pollutum poſt tres annos,quibus prophanatũ fuerat emundauit,ipſamq; diem Encęniorum ſolennem conſtituit.Sed & Timotheum ducem Ammonitarũ viriliter expugnauit:& tandem impetum faciens contra Nichanoris exercitum numero.xxx.M.dicto Nichanore pariter interfecto proſtrauit,& ſtatuit diem illam ſolennem omnibus annis,quam Encęniorum diem vocauit.Attende ꝙ plebs Hebraica habet feſtiuitates in triplici nomine:quarũ vna Encęnia dicitur.Eſt eñ Encęnia noua templi ędifciatio:gręce enim Cęnon nouum dicitur:vnde cũ nouum aliquid dedicatur,Encęnia dicitur. Hanc dedicationis templi ſolennitatẽ Iudęi octobri menſe celebrãt. Secũda Schęnophegia dicitur,quę de gręco in latinum tabernaculorum dedicatio interpretatur:hanc Iudęi in memoriam liberationis ab Aegypto agunt in tabernaculis menſe Septembri:ſcæna eñ gręce tabernaculum dicitur. Tertia nominatur Neomenia,quę apud Latinos dicitur Kalendarũ dies,quia ſcd̃m lunarẽ curſum mẽſes ſupputãtur. Inde Neomenia id eſt noua luna.Erãt eñ apud Hebręos dies Kal.inſtitutione legali ſolennes:vnde in Pſalmo dicit. Buccinate in Neomenia tuba & inſigni die ſolennitatis veſtrę. ¶Iudas autem Romanorum famam audiens nuncios pro mutua ſocietate mittit,qui a Romanis honorifice ſuſcepti mutui fœderis reſcriptum reportauerunt:ipſe vero Iudas non multo poſt tempore a Demetrij ducibus cum paucis dimicãs victorioſe in bello occiſus eſt, maiore de ſua morte victoriã q̃ de hoſtium ſpolijs reportãdo.

Triplicia apd̃ Hebręos feſta

¶Capitulum.LXXIII.

Antiochꝰ Epiphanes luxurioſus.

ANtiochus itaq; qui Epiphanes dictus eſt regnum patre mortuo recepit:tantęq; libidinis,vt mimis & ſcurris publice iungeretur,nec non & libidinem ſuam pręſente populo cõpleret. Ionathas frater Iudæ dux Iudæorum factus eſt eodem anno: &.xxiiij.anno Philometoris qui Bacchidem ducem Demetrij a Iudęa expulit,& põtificatum annis.xix.tenuit: & ſic a tempore Maccabęorum renaſcitur regnum Iudęorum. Tunc Iudas Maccabęꝰ filiꝰ Mathatię fauore ac cõſenſu oĩm Iudęoꝝ põtifex ordinatur:& ducatũ tenuit ãnis.iij.& Ionathas frater eiꝰ ãnis.xix.poſtea frater eiꝰ Simon ãnis.viij.Deinde filiꝰ Simõis Ioãnes Hyrcanꝰ ãnis.xxvj.& tũc Ariſtobolꝰ filius Ioãnis rex pariter & põtifex primꝰ apud Iudęos diadematis ſumpſit inſignia,quod factum extitit poſt.ccccIxiiij.annos Babylonicę captiuitatis:& regnauit anno vno.Deinde Alexander annis.xxvij.poſtea Alexãdra vxor Alexandri annis.ix.ex cuius ætate Iudęos rerum confuſio & varię clades oppreſſerunt.Poſtmodũ Hyrcanus filius Alexandri annis.xxxiij. Tãdem Antigono dimicante contra Iudæos ceſſauit pontificum principatus: & a Romanis conſtitutꝰ eſt princeps alienigena,Herodes ſcilicet filius Antipa=

Iudas Maccabęꝰ dux & pontifex Hebręorũ.

Primus rex Iudęoꝝ q diadema ſumpſit.

tris Ascalonitę, sub quo natus est Dñs: & regnauit annis.xxxvij. Quo mi- serabiliter mortuo anno dñi.vj. Archelaus filius eius constituitur ab Augu- sto,& quatuor fratres eius Tetrarchę fiunt: scilicet Herodes, Antipater, Ly- sias,& Philippus: & regnauit Archelaus annis.ix. Post eum Herodes Te- trarcha annis.xiiij. post eum Agrippa. Deinde Agrippa filius Agrippę an- nis.xxvj. scilicet vsq ad annũ secundũ Vespasiani, in quo Iudęa est capta,& Hierusalem subuersa,& Iudęi captiui & occisi. Tunc regnũ Iudęorum peni tus defecit, anno dñi.lxxij. Eodem tempore quoq Iudas Maccabęus mortu⁹ est, Publius Terentius Carthaginensis Comœdiarũ scriptor moritur in Ar chadia, qui vna cum Plauto præcipuus Comœdiarum fuit reputatus. Dicti Terentij hoc Epitaphiũ legitur. Natus in excelsis tectis Carthaginis altę, Romanis ducibus bellica pręda fui. Descripsi mores hoim iuuenũq senũq, Qualiter & serui decipiant dominos. Quid meretrix, quid leno dolis, quę fin gat auarus. Hęc quicũq legit, sic puto cautus erit. Et quia hic mẽtio habetur de Comœdia q̃ carmen esse cẽsetur, est sciẽdũ ꝙ nos habem⁹ carmẽ Heroicũ, Elegiacũ/Buccolicũ/Epithalamiũ/Threnũ/& Comœdicũ. Heroicũ dicit quia virorum fortium res & facta narrãtur. Nã Heroes appellãtur viri qua- si aerei & cœlo digni propter sapientiã & fortitudinẽ. Elegiacũ dictum eo ꝙ modulatio eiusdẽ carminis cõueniat miseris. Buccolicũ id est pastorale car- men, qđ plęriq Syracusis primũ cõpositum a pastorib⁹ opinãtur. Epithala mia sunt carmina nubentiũ, quę decãtantur in honorẽ sponsi & sponsę. Hoc primum Salomon edidit in laudem Christi & Ecclesię. Threnum carmen la tine lamẽtabile vocamus: hoc primum Hieremias composuit super vrbem Hierusalem,& populum quãdo captiu⁹ ductus est, Comœdia interpretatur vilis seu villanus cãtus. Comœdiarũ vsus hinc inoleuit, mos erat antiquorũ vt post collectas de adiacentibus villis fruges in aliquem locum capacissimũ cõfluerent, vt ibi quosdã versus de communi statu vitę suę rusticiter cõposi- tos in festiuis diebus recitarent: ex qua consuetudine vsus inoleuit, vt de vul- gari materia sermone, carmina fierent: & paulatim quibusdam facetijs & ar- tificiali genere loquẽdi de vili & humili materia in artem redactum est. ¶In Comœdia erant tres personę: correctoꝝ, defensor,& recitator. Terentius ha- buit istos tres: scilicet Titũ Liuiũ correctorem, Decium defensorem, Callio pium recitatorem. Comœdiarum quoq Terentij aliquas morales sentẽtias breues & põderosas hic curaui inserere. Prima. Hoc tpe obsequiũ amicos, ve ritas odium parit. Alia. Omnium hominum ingeniũ a labore in libidinẽ est procliue. Alia. Si illum obiurgas qui auxilium vitę tulit, quid facies illi qui damnum dederit, vel malum fecerit. Alia. Qñ non potest fieri id quod vis, id velis quod fieri possit. Alia. Ita fere comparata est omnium hominum natu- ra, vt aliena meli⁹ iudicẽt q̃ sua. Alia. Nulla est tã facilis res quin difficilis sit si inuitus facias. Alia. Nonne hic flagitium est, te alijs consilium dare foris sapere: tibi autem auxiliari nõ posse neq scire. Alia. Quę dum incipias dũq ignoras grauia sunt, vbi cognoueris facilia erũt. Alia. Homine imperito ni- hil iniustius, qui nihil rectum putat nisi qđ ipse fecerit. Alia. Illud est sapere nõ quod ante pedes est modo videre: sed etiã quę futura sunt prospicere. Alia Inspicere tanq̃ in speculo vitas hominum iubeo, atq ex alijs sibi exemplum sumere. Alia. Vno animo omnes socrus oderunt nurus. Alia. Mulieres vt

Herodes rex cõstitutus.

Terẽtij Epitaphium.

De multiplici gñe carminum

Terenti⁹ & ei⁹ sentẽtię

plurimũ leuis sẽtẽtię sunt. Alia. Quot hoies tot sẽtẽtię, suus cuiqꝫ mos est.
Alia. Nihil est tam bene dictum: qđ male narrãdo deprauari non possit.

¶Cap. LXXIIII. Destructio & descriptio Carthaginis facta per Romanos tempore Catonis.

Ptolemęus Euergetes. PTolemęus Euergetes Aegyptioꝝ septimꝰ rex: post hunc regnauit annis. xxix. Huius tempore Romanus Senatus Carthaginẽ censuit esse destruẽdam. Sed Scipio Nasica nolebat ęmulam Romani imperij vrbẽ dirui: imo Catoni ipsam diruere decernẽti cõtradicebat expressius. Cato quidẽ propter perpetuam Romanę vrbis securitatem vrbem illã potentissimam æmulãqꝫ Romani imperij delendã fore censebat. Scipio vero propter perpetuã Romanę virtutis curã, quã sibi semper ex suspitione ęmulę vrbis Romani impenderẽt, ne vigor Romanus semper bellis exercitatus in lãguidam segnitiem, securitatemqꝫ ocio solueretur, incolumem Carthaginem seruari asserebat: sed non pręualuit, quia a Romanis euersa fuit: cuius situs est:

Euertitur Carthago a romanis. Magnitudo hmõi fuisse dicitur. xxx. M. passuum muro amplexa: tota pene mari cingebatur, absqꝫ faucibus quę tribus millibus passuum aperiebãtur. Is locꝰ murũ. xxx. pedes latum habuit: saxa quadrato in altitudine cubitoꝝ. xl. Arx cui Brice nomen erat paulo amplius q̃ duo millia passuũ tenebat. Ipsa quoqꝫ ciuitas. xvij. cõtinuis diebus arsit. Dirupta est aũt Carthago. dcc. ãno quo cõdita fuerat. Multitudo oĩm captiuoꝝ exceptis paucis principibꝰ vẽdita est: de cuius costructione varie fuit opinatũ. Quidã autumãt ꝙ anno. xiij. regni Aegyptiaci post tres reges Lacedęmonioꝝ a Calcedone Tyrio condita fuit. Alij autem anno. x. Lanotei quarti regis dictæ gentis a Didone filia dicti Aegyptiaci fuit cõdita post Troianũ bellũ anno. cxliij. Alij vero anno

Seruile bellum. primo Theleti. viij. regis dictę gentis fuit cõstructa. Eodem tempore anno scilicet dicti Ptolemęi septimo seruile in Sicilia bellũ exortum est, vbi. lxx. millia seruorũ tũc in arma cõspirantiũ fuisse referũtur. hoc bellum: nec mirum si Romanos terruit, cũ oẽm debeat terrere hominẽ. Nã teste Orosio, seruilis tumultus quãto minor est cęteris: tanto crudelior, libera em̃ multitudo cõmouetur, vt patriã augeat, seruilis vt perdat: quod bellũ quędã mõstra pręcesserunt: nã puer ex ancilla natus est, quadrupes, quadrimanus, oculos quatuor, aures totidem habens, natura virilis duplex.

Monstrum. Demetrius. ¶Hoc etiã tpe regnauit in Syria Demetrius qui occiso patre fugit ad Cretenses parentes maternos: resumptisqꝫ viribꝰ Apolloniũ ducem aduersus Ionathã misit, qui Azotum ad se tuendũ fugiẽtes cũ phano dagon: necnon in ciuitate oẽs incendio perierũt: hac etiã tempestate Lucius Actius Poeta claruit.

¶Capitulum. LXXV.

Ptolemęus Phiton. PTolemęus Phiton post dictũ Ptolemęũ regnauit ãnis. xvij. Quo in tẽpore viginti millia Cymbroꝝ cęsa sunt: octo millia capta per Marium consulem. Anno dicti Ptolemęi. xij. Aristobolus rex pariter & pontifex primus apud Iudęos diadematis sumpsit insignia: & sic restitutum est Iudęę regnum, fluxerunt autem a Sedechia, sub quo regnum fuerat interruptum anni. ccccl xv. & menses tres. Cui successit Alexander, qui cognominatus est Ianeus. Hic adeo nequissimus fuit, vt in tribꝰ annis circiter. v. millia

Alexander Ianeꝰ Icurius.

suorum intetfecit. Hic adeo Iudæis erat offensus(vt cum semel quonam pa=
cto sedari eis posset peteret)responderunt,si moreretur. Ob hoc ex eis Iudęis
in plateis Hierusalem suspendi fecit.cccccccc.viros vxoratos,vxoresq; ac li=
beros eorum necauit. ¶Hui9 Ptolemęi tempore Iugurtha Romanos graui
prælio pulsauit,qui cum a Micipsa Numidarum rege in filium esset adopta=
tus imprimis cohęredum suorum interfectione / regnum omne consecutus
est. Deinde Calphurnium consulem Romanum eius expugnandi gratia
missum,pecunia corrupit: atq; ad turpissimas conditiones pacis adduxit.

Iugur=thę hi=storia hic inse=ritur.

Præterea cum & ipse Romam venisset,omnibus iam pecunia corruptis / se=
ditionibusq; permixtis,Roma regressus satis infami prouerbio eam taxa=
uit. O vrbem vęnalem inquiens,& mature perituram,si emptorem inuene=
ris. Sicq; factum est vt sequenti anno Aulum Posthumium ad Calaniam
vrbem bello oppressum perimeret,Aphricamq; a Romanis deficientem suo
regno iungeret. Verum cum se Romanorum viribus imparem agnosceret
tertio iam victus cum Boecho Maurorum rege fœdus inijt: cuius auxi=
lio fretus aduersus Romanos cum sexaginta millibus equitum occurrit.
Itaq; post incertam victoriam de vita Romanis desperantibus ob æstum So=
lis acerrimęq; sitis intolerantia subito pluuia ingens sitientibus Romanis /
ęstuantibusq; de cœlo missa est. Atq; ita refectis viribus Romanis conturba=
tis Mauris Numidisq; ad quinquaginta millia armatorum cæsa sunt. Ex eo
Boechus spem belli abijciens pacem petiuit, atq; in precium pacis Iugur=
tham dolo captum ad Marium misit,qui in triumpho ante currum cum duo=
bus filijs actus mox in carcere strangulatus est. Hoc etiam tempore.cc.mil=
lia Cymbrorum cęsa sunt,Phiseon vero a matre Cleopatra expulsus ab Ae=
gypto in Cyprum secessit.

Boech9 cũ Ro=manis fœdus inijt.

¶Capitulum.LXXVI.

¶De Alexandro Ianeo tempore quo magna prodigia & bella
fuerunt.

PTolemæus qui & Alexander post dictum Ptolemæum re=
gnauit annis nouem. Quo in tempore regnauit apud Iu=
dæos annis.xxvij. Alexander Ianeus,in Syria vero regna=
bat Antiochus Ciziceus.Postq̃ regnauit annis duobus,Phi
lippus hic a Gabino captus est:Syria in potestatem Roma=
norum venit, & sic regnum illud cessauit.

Ptole=męus.

Syria i ptãtem Roma=noꝝ ve=nit.

¶Hoc tempore
(vt Valerius libro quarto narrat)apud Corneliam Gracchorum matrem
quædam matrona Campana hospitata fuit,quæ ab ipsa Cornelia more ami=
cabili petijt,vt sibi sua meliora ostenderet ornamenta:quę respondisse fer=
tur,optima mulierum ornamenta sunt virtutes & pudicitia,nihilq; prorsus
extra concupiscere. Omnia enim habet qui nihil concupiscit. quia domi=
nium rerum collabi solet,bonę autem mentis vsurpatio nullum tristiorum
fortunæ recipit incursum. Hæc etiam dicitur Gracchos latinam linguam
docuisse.

Corne=lię di=ctum.

¶Eo tempore ab vrbe condita. cccccc.lvj. Iulio Cæsare & Lu=
cio Marco consulibus Sociale bellum a Romanis gestum est : quod secun=
dum Orosium quædam prodigia præcesserunt. Sub ortu Solis globus
igneus e regione septentrionis cum maximo cœli fragore emicuit: apud
Tarentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor e medijs pa=

Bellum sociale.

nibus quasi ex vulneribus corporum fluxit. Præterea per septem dies grani-
Horrē-da ꝓdigia futuri belli prænunciа. do lapidum imixtis etiam testarum fragmentis terram latissime verberauit. In Samnitibus vastissimo terræ hiatu flāma prorupit, & vsq ad cœlū extensa di visa est, Romani etiā in meridie globum coloris aurei e cœlo ad terram de uolui, maioremq factum rursus a terra in sublime ad oriētem ferri, ac ipsum solem obtexisse viderunt. Quid plura, omnium animalium genera, quæ manus hominum blande perpeti atq inter homines viuere solita erant, relictis stabulis pascuisq, cū vlulatu/hinnitu/ac mugitu miserabili: ad syluas/mōtesq fugerunt.
Horribilis latrat⁹ canum. Canes quoq, quorum natura est extra homines esse nō posset lachrymosis vlulatibus, vagi luporum ritu oberrabant. In primo bello sociali interfecti sunt.ix.M.Romanorum. Consequenter Marius ex improuiso aggressus.viij.M.Marsorum militum interfecit. Scipio a Marsis cum toto exercitu trucidatus est. Eo tempore Pompeius consul.xviij.M. Marsoꝝ interfecit, & tria millia cepit. Eisdem temporibus ab Albino viro consulari.xviij.M.Samnitum in vno prælio cæsa sunt. Hoc fine fuerūt cōclusa duo funestissima bella, Sociale Italicum & Ciuile Syllanum, quæ per annos decem tracta plusq.ccl.M.Romanorum ciuium consumpserūt.
Mithridates rex Pōti & ei⁹ gesta. Eo siquidem tempore bellum Mithridaticum exordium habuit: quod & strage hominum & longitudine temporum præ omnibus illius temporis extremis bellis crudelius, ac magis formidabile fuit. Hic Mithridates rex Ponti & Syriæ, qui filium habuit, q & ipse Mithridates dictus est: cuius tanta magnitudo fuit, vt non sui tm̄ temporis, verum etiam superioris ætatis omnes reges maiestate superauerit. Hic cum Romanis bella per.xlvj.annos varia victoria gessit. Cum enim summi Romanorū principes: scilicet Sylla/Lucullus: & plures alij: vltimoq magnus Pompeius cum ipso bella gesserint, licet sæpius victus fuerit: frequenter tamen de ipsis victoriam deportauit. Victus siquidē maior clariorq in restaurando bello surrexit: damnisq suis terribilior reddebatur. Huius futuram magnitudinem, etiam cœlestia prædixerunt. Nam anno quo genit⁹ est, & eo quo regnare primum cœpit, stella cometa per vtrūq tempus septuaginta dieb⁹ ita luxit, vt cœlum totum flagrare videretur: nam magnitudine sui quartam cœli partem occupare videretur, & Solis nitorem suo fulgore vincebat, & cum oriebatur anteq̄ occideret quatuor horarum spatium consumebat. Et quia plærisq huius codicis in partibus fit mentio de
Cometa quid sit. Cometis, Est sciendum ꝙ cometæ sunt stellæ flammis crinitæ repente nascentes, regni mutationem aut pestilentiam aut bella, vel ventos, æstusve prætendentes: quarum aliquæ mouentur: aliæ vero immobiliter hærent, omnes ferme sub ipso septentrione aut aliqua eius parte non certa: sed maxime in candida, quæ lactei circuli nomen accepit: breuissimum quod cernitur spatium septem dierum annotatum est, longissimum.lxxx. In quibusdā bellis de Mithridatis parte in diuersis bellis cæsa sunt.ccccc.M.hominum, & plus.xv.M. Item naues tam captæ q̄ demersæ.c.xxxiij. Quantus autem numerus Romanorum extinctus fuerit, non est memoriæ traditum, quia maxime non est cōsuetudo scriptorum ex parte quæ vicerit occisorū describere numerū, ne gloriā victoriæ maculēt dāna victoꝝ: nisi forte cū adeo pauci cadūt in admiratione, terroreq virtutis augeat paucitas perditoꝝ, sicut i pria cōgressione Persici belli Magno Alexādro cōtigisse historiæ referūt: nā cū exercit⁹

Alexandri.cccc.M.hominum interfecisset nouem pedites de eius exercitu defecerũt. ¶In dicta historia legit̃ q̃ cũ Mithridates Cizisenos obsedisset Lucullus princeps Romanoꝝ vt bono aĩo essent nunciũ misit vnũ ex militibꝰ nandi siue natandi in arte peritũ, qui duobus verubus suspẽsus ipse mediam tenẽs regulam, plãtisq; subremigans septẽ.M.passuum remeauit, & ipsos cõfortauit q̃ dictus Mithridates suo frustratꝰ desiderio vituperose dicessit. Tẽpore dicti regis descriptio Romę facta est, & inuenta sunt.cccc.lxiiij.M.hominum. Eodem anno Publius Terentius Poeta famosus in Narboneñ.prouincia nascitur.

Alexãder quater cẽtena millia deleuit nouem ex suis desideratis.

¶Dicta Catonis Philosophi & stoici.Cap̃.LXXVII.

PTolemęus Dionysius dicto Ptolemęo successit, & regnauit annis.xxx. Quo in tempore Hecaton Philosophus claruit, qui multa egregia dixit, quę a Tullio & Seneca sũt excerpta, vt est illud. Desines timere si sperare desieris. Quęris quid perfectum amicus esse mihi cœpi. Si vis amari ama. Omne honestum in arduo est. Non tm̃ quid fieri debet: sed cũ ratione fieri. Item quęsitum fuit ab eo, an beneficium dare seruus dño possit. Circa quod ita distinxit: quędam sunt beneficia, quędam officia, & quędam ministeria. Beneficium est quod alienus dat: alienus autem est qui potuit sine reprehensione cessare. Officium est filij, vxoris & cęterarum personarum quas necessitudo suscitat, & opem ferre iubet. Ministerium est serui, quem cõditio sua eo loco posuit, vt nihil eorum quę pręstat imputet superiori Per idem tempus Cato Philophus claruit. Virgilius nascitur Mantuę, qui multa Romæ & Neapoli humana sapientia fere incredibilia fecit: cuius & carmina de Christo manifestissime philosophare videtur. Horatius nascitur Venusij Cicero laude oratoria celebratur. Apollodorus clarus habetur, qui postea extitit pręceptor Augusti. Ouidius nascitur. Eo etiam tempore Pompeius capta Hierosolyma templum irreuerenter intrauit, & vsq; ad Sancta sanctorũ ascendit. Cuius miratus pulchritudinem de thesauris domus dñi nihil abstulit, Iudęos tributarios Romanis fecit. ¶Marcus Porcius Cato Stoicus Philosophus illo tempore viguit, cuius est illa sententia. Vita humana ꝓprie vti ferrum est. Si exerceas ferrũ conteritur: si nõ exerceas rubigine cõsumitur. Similiter nos exercendo videmur conteri, si autem nos inertia teneat plus detrimẽti torpẽdo q̃ exercẽdo patimur. Idem exhortãdo dicebat militibꝰ suis. Cogitate cũ animis vestris si quid per laborẽ recte feceritis, labor iste a vobis cito recedet, imo & post mortẽ vos faciet gloriosos. Si quid per voluptatẽ nequiter egeritis, voluptas cito abibit, nequiter factũ apud vos semꝑ manebit. Cũ semel ab eo quęreretur, quid in re militari maxime expediret. Respõdit, benefacere. Quid secũdum in re familiari esset expediens: respondit benefacere. Quid tertium? bene vestiri. Quid quartum? arare. Cunq; quęreretur quid fœnerari, respondit. Quid hominem interficere?

Ptolemæus Dionysius. Hecaton Philosophꝰ & eiꝰ dicta. Dĩa inter offĩm bñficiũ & ministeriũ. Cato. virgiliꝰ nascit̃. Horatiꝰ nascit̃. Ouidiꝰ nascit̃. Cato Stoicꝰ. Cõparatio vitę humanę.

¶Cap̃.LXXVIII. Ortus belli socialis, ciuilis, & cõmunis inter Iuliũ & Põpeium, & instabilitate fortunę.

CLeopatra Aegyptioꝝ regina regnauit post dictũ Ptolemæũ annis viginti: & tunc terminatum est regnum Aegyptiorum: & translatum per Iulium Cæsarem in Romanã transiuit ditionẽ. Et qm̃ de bel=

Cleopatra.

lis sociali & ciuili in pręcedenti facti sunt sermones,vt non ignoretur ortus socialis belli,Est sciendum ꝙ ab vrbe condita.cccccclvj. Iulio Cęsare & Lucio Marco ex intestinis causis,Sociale bellũ totam commouit Italiam,siquidem Liuius Drusus Tribunꝰ plebis Latinos oẽs spe libertatis allexit.Cũq; quod promiserat pręstare nõ posset eos ad arma cõmouit aduersus vrbem.In hoc bello sociali vtriusq; cęsa sunt.xl.M.hominũ.Bellũ vero ciuile anno ab vrbe condita.cccccclxij.exordiũ habuit,quorum cõditores fuere Marius atq; Sylla,& intitulatut ciuile,quia inter ciues & a ciuibus ortum habuit.In quo sparsim cęsa sunt.cc.xij.M.hominũ,& proscripti parte vna.lxxx.& ab alia v.c,homines.Hoc tempore bellum ciuile Iulij Cęsaris & Pompeij ortũ habuit:quod quia inter omnia bella a Romanis gesta maius fuit:Idcirco non est prętereũdum silentio,sed breuiter describendũ.Pacato itaq; Romanorum virtute ac viribus orbe terrarum,ita fuit magnum & excellens Romanũ imperium,vt nullis externis viribus opprimi posset,inuidens fortuna Romano populo gentium principi illum in suum armauit exitium,vt manꝰ in propria viscera furiosi more cõuerteret. Primo siquidem Marianum & Syllanum qđ intra vrbem se cõtinuit inflãmauit incendium:de quo supra narratum est.Deinde Cęsarem & Pompeium in vrbis & orbis perniciem animauit.Cęsaris em̃ furor atq; Pompeij vrbem Italiam/gentes/nationes/totum deniq; qđ late per omnia mundi climata patebat,Romanũ imperiũ:quodam quasi diluuio & inflãmatione corripuit,adeo vt non recte ciuile tm̃ dicatur, nec sociale solum sed nec externum sed potius cõmune quoddã ex omnibus Nam si duces eius inspicias totus erat senatus diuisus in partibus,si exercitũ consideres ex parte Pompeij.xviij.ex parte Cęsaris.xj.regiones erant.Flos quoq; ac robur Italici sanguinis,si auxilia sociorũ ex Cęsaris parte Gallici, Germaniq; erant. Ex parte Pompeij Deiotarus rex Galatię,Ariobarcanes rex Cappadocię, Tardon rex Cilicię, Philimenes rex Pafflagonię, Nicomedes rex Bithynię, Herodes rex Albanię, Atraces rex Hiberorum, Attalus rex Asię,Aristarchus rex Colorũ Arabię & Itureę, Tygranes rex Armenię,Pharnax rex Põti,ois Thracia,Cappadocia,Cicilia,Macedonia Gręcia Italia,totiusq; robur orientis.Si de tempore belli quæras,quatuor annis fuisse respondeo:pro tanta clade breue tempus fuit. Si de loco certus esse velis: scias intra Italiam cœptum esse bellum,inde se in Galliam/Hispaniamq; deflexit,euersumq; est ab occasu in Epiro/Tessaliamq; concessit:hinc Aegyptum subito transiluit:inde respexit Asiam,Aphricęq; incubuit:postmodũ in Italiã regyrauit:& ibi aliquando defecit:sed non odia partium cum bello finita sunt.Non enim prius quieuerunt,q̃ in vrbe ipsa medio senatu eorum qui victi erant odia victoris Cæsaris se cęde satiarent.Causaq; tantę calamitatis eademq; omnium nimia fœlicitas fuit. Legitur in dicta historia ꝙ nunq̃ vno loco tantũ virium Romani populi,tantũq; dignitatis fortunę cõgregauit:nã plusq̃.cccccc.millia,hinc atq; illinc pręter auxilia regum,eo bello fuisse referuntur. Ordinatis hinc inde aciebus classica sonuerunt. Deinde pila iactata sunt:quantoq; ardore pugnauerunt,& initium belli & exitus demonstrauit.Nam Pompeius cum adeo copia equitum abundaret,vt facile superaturus Cęsarem crederetur, ipse superatus est,& licet in infimã a

Bellum sociale vnde irrepserit

Belli ciuilis primi authores Marius & Sylla.

hic enumerant reges ac duces q ad auxiliũ Põpeij venerant.

Hic enumerãtur Iulij auxiliatores.

Põpeiꝰ a Cęsare superatꝰ est.

fortuna proiectus fuerit,in nullo tamen animo fractꝰ:ſed in ſua virtutis for=
titudine perſeuerās.ſicut eñ aliās ipſum nō eleuauerāt ꝓſpera,ita nec aduer=
ſa deiecerunt.De ciuitate Lariſȩ recedens onerariam nauem nactus properā=
uit in Syriam,& inde per Tyrum in Aegyptum trāſijt:ibiq; ſtatim vt littus Pōpeiꝰ
attigit,iuſſu Ptolemȩi regis ob gratiā Cȩſaris victoris demerendam occiſus Ptole=
eſt.O q̄ impiū & crudele ſequentis fortunȩ ſpectaculum in Pompeio legen= mȩi iuſ=
tibus demonſtratur.¶Pompeius Romanorum omniū moderator,atq; vir= ſu occi=
tuoſior princeps,de vigintiduobus regibus triumphator magnificus,& to= ditur.
tius orientis & Aſiȩ domitor,princeps Romanorum patrum,& paulo ante Pōpeij
pacis ac belli & totius Romani imperij moderator,de excelſo ſolio in infimū laudes.
a cȩca fortuna proiectus,in Peluſino littore viliſſimi regis imperio,ſpadonū Cōmi=
conſilijs ſub oculis vxorum atq; liberorum trucidatur,moriturq;:& ſine ho= ſeratio.
nore debitȩ ſepulturȩ in ipſo littore tumulatur.Caput vero in prȩcipuum &
ſpeciale munus prȩſentandum Cȩſari reſeruatur.O q̄ mutabilis & incertus Inſta=
huiꝰ mūdi ſtatus ſit,in iſto & in multis alijs apparere poteſt.De qua inſtabi= bilitas
litate Valerius libro.vj.ſic loquitur.Caduca nimium & fragilia puerilibuſq; mundi
conſimilia tripudijs ſunt iſta quȩ vires/honores/opeſq; humanȩ vocantur. Valeriꝰ
Affluunt ſubito,repente dilabuntur,nullo in loco,nulla in perſona ſtabilibꝰ
innixa radicibus conſiſtunt,ſed incertiſſimo flatu fortunȩ huc atq; illuc acta
quos in ſublime extulerunt,improuiſo recurſu deſtitutos profundo cladium
miſerabiliter imergunt.Itaq; neq; æſtimari neq; dici bona debēt,quȩ inflicto=
rum malorum amaritudinem ſuo deſiderio duplicant.

¶A quo appellati Imperatores Cȩſares,& de deriuatione illius. Capitulum.LXXIX.

DE Iulio Cȩſare legitur q̄ poſt Galliam, Britāniam,Germa Iulius
niam,Hiſpaniāq; deuictā Romam reuerſus Monarchiam Cȩſar.
aſſumpſit,& repertū eſt poſt tēpora conſulum ius imperan
di. Anno ab vrbe condida.cccccc.vj.& ab exactis regibus
ccccxlij.verum aliqui aſſerunt ipſum Cȩſarem non fuiſſe
imperatorem ſed Dictatorem,quia licet primꝰ fuerit qui ar=
ripuerit ſingulare dominiū,cum violenta dominatione prȩfuerit populo nō
fuit imperator ſiue princeps,imo tyrannus.Et hinc eſt q̄ in Catalogo impe
ratorum nō ponitur:Octauianus vero Auguſtus primus imperator & prin=
ceps deſignatur.¶Hic Iulius Cȩſar fuiſſe traditur excelſa ſtatura,colore cā
dido,membris nigris,ore pleno,vegetis oculis,valitudine proſpera niſi q̄ re
pente animo liqueſiebat,etiā per ſomnum exterreri ſolebat.Caluicij vero de=
formitatem inique ferebat:ideoq; deficientem capillū reuocare a vertice con=
ſueuerat,vini parciſſimꝰ ne eū inimici necarēt.Circa victū adeo indifferēs,vt
quōdā ab hoſpite cōditū oleū ꝓ viridi appoſitū aſpernātibꝰ cȩteris ſolꝰ etiā
largius expetierit, ne hoſpitem aut ruſticitatis aut auaritiȩ arguere videre=
tur. Eloquentia mirabili,qua re aut ȩquauit prȩſtātiſſimorum gloriā,aut exceſ=
ſit,reliquit rerū ſuarū cōmentarios:de quibꝰ Cicero ſic refert.Cōmentarios Laudes
ſic ſcripſit,valde quidē ꝓbādos,nudi ſunt,recti ac venuſti,& oī ornatu ora= Cȩſaris
tionis tanq̄ veſte decorati. Armorum equitādi peritiſſimꝰ,laboris vltra fidem
patiēs erat,in agmine nōnūq̄ equo ſȩpius anteibat,capite detecto ſeu ſol ſeu
imber eſſet.Ab huius tamen Cȩſaris excellētia omnes Imperatores Roma=

ni appellati sunt Cęsares. In isto Cęsare laudatur recte inuicti animi magni=
tudo cum efficacia operis, cum illius mens & manus ad impossibilia fere suf=
fecerint. Quantus autē in armata militia fuerit, non solum Galli, Britones/
Germaniq; primum ab eo subacti, sed tota ciuilis belli fortuna & Cęsareę do
mus series ꝑtestat: ei⁹ nēpe ductib⁹.xj.cētū.xx.&.ij.M.hostiū cęsa Historio
graphi notauerūt. L.& bis dimicauit. solū Marcū Marcellū supgressus, qui
xxxix. fuerat ꝓliat⁹. Inter hęc adeo fuit benignitate ꝓdit⁹, vt quos armis sub=
egerat, benignitate, ac clemētia i sui dilectionē & amorē tenerrimū aiaret. Cę

Vnde dictus Cęsar.

sar autē dictus ꝙ cęso mortuę matris vtero, prolatus/eductusq; fuerit: vel ꝙ
cum Cęsarie natus sit, a quo & Imperatores sequentes Cęsares dicti, eo ꝙ co
gnati essent. Armorū & equitandi peritissimus fuit, laborum plusq̄ creditur
patiens erat, in vlciscendo natura lenissimus. In literario studio tantus erat.
vt quaternas simul dictaret epistolas: qualis in iuris ciuilis peritia fuerit, ve=
teres Romanorum indicāt leges: potentis ingenij vires, q̄ in philosophia ex=
ercuerit, prędicat & extollit sola inuentio Bissexti. ¶ Cētesimo die ante mor

Prodigia quę Cęsaris obitum pręcessere.

tem eius fulmen cecidit iuxta statuam in foro, & de nomine eius supetscripto
C/literam capitalem abrupit. Nocte pręcedenti diem obit⁹ sui fenestrę tha=
lami eius cum tanto strepitu apertę sunt, vt exiliens a stratis ruituram domū
ęstimaret. Eadem die cum iret in Capitolium, datę sunt ei literę indices mor=
tis imminentis, quę dum referretur occisus in manu eius inuentę sunt, nōdū
solutę. Die sequenti apparuerunt tres soles in oriente, qui paulatim in vnum
corpus solare redacti sunt, significātes ꝙ dominium Lucij Antonij, & Marci
Antonij, & Augusti in Monarchiā rediret. Deniq; Cęsar Iuli⁹ dum reipubli

Cæsar xxj. vulneribus cōfoss⁹.

cę statum clementer instauraret, authoribus Bruto & Cassio. xxj. vulneribus
confossus interijt. In hac coniuratione feruntur consocij fuisse. cclx. qui om=
nes perierunt statim, neq; triennio quisq̄ superuixit, neq; suā morte defunct⁹
est: fuitq; occisus anno ætatis suę. lvj. Corpus ei⁹ pro rostris combustum est.

Cęsaris funus.

Statuit autem populus in foro solidam colūnam lapidis Numidici, xxj. pro=
pe pedum, super quam tumulatus est. quę Iulia dicta est. Sicq; ille qui multo
sanguine ciuium orbem terrarum subegerat, suo ciuili sanguine curiam ma=
defecit.

¶ Romani inuicti manserunt quādiu seruauerunt iustitiam. Capitulum. LXXX.

Post Gaium Iulium Cęsarem, qui imperauit annis quatuor &
mensibus septem dumtaxat, Octauianus dicti Iulij Cæsaris
nepos, & fili⁹ adoptione imperauit ānis. lvij. qui multa & va
ria bella habuit: sed post labores varios de Noricis Illyricis/

Octauianus & populi ab eo domiti.

Pannonijs/Dalmaticis/Rusis/Dacis/Salmanicis/Germa
nis: triumphū reportauit. De Romanis legit ꝙ q̄diu seruarēt
modestiam, & dilexerunt iustitiam: inuicti semper vbiq; manserunt. Corru=
pti vero faciliter deuicti leguntur. Iste Octauianus nulli genti sine iu=
stis & necessarijs causis bellum indixit. Disciplinam militarem seueris=
sime rexit, nec militibus nisi valde grauatis videndi vxorem licentiam de=
dit. Nihil in re militari q̄ ducis festinantiam temeritatemq; redarguebat.
Aiebatq; quicquid bene fit, satis cito fieri. Bellum ipse suscipiendum om=
nino negabat, cum maior emolumenti spes q̄ damni metus euidenter osten=

deretur. Nam minima commoda magno sectantes dispendio, similes aureo hamo piscantibus esse dicebat. Cuius perditi damno nulla potest captura piscium comparari. Tyberio quoq violentius conquereti,& in abundātia scribenti q aliqui de se male loquerentur rescripsit. Noli mi Tyberi nimiū indignari quemq esse qui de me male loquatur. Satis enim est si hoc habemus, ne quis nobis male facere possit. alias autem eidem similia dicenti respondit. In libera ciuitate liberas decet esse linguas, dominum se appellari, nec a liberis quidē aut nepotibus suis serio vel ioco sustinuit, imo dominum appellari vt maledictum & obprobriū semper exhorruit. Regna quę iure belli quęsierat pręter pauca reddidit, aut alienigenis benigne contribuit, teltem se in iudicijs interrogari & repelli ęquissimo animo patiebatur. Hic quoq clemētissimus imperator solus & primus orbem totum in vnam redegit monarchiā, filias suas sic in lanificio fecit instrui, vt si pręter spem eas in extremā sortem fortuna proiecisset, vitam possent arte deductis facultatibus exhibere. Nam & nendi, texendi, acum exercendi, vestesq formandi non tantūmodo artem: sed consuetudinē & vsum habebant. ¶ Vtiq qui ocia non indulgebat virginibus, nequaq permittebat militibus ociari, quorum professio instituta est ad laborem,& dicebat suis militibus. Iuuentus enim cui defensio prouinciarū imminet moribus excellere debet & viribus. Honestas enim idoneum facit militem,& verecūdia dum prohibet fugere sępe facit victorem. Quid enim prodest si exerceatur ignobilis si pluribus stipendiis moraretur in castris, & nunq in tēpore belli ille profecit exercitus cuius in probādis tyronibus claudicauit electio,& quātis vsu experimentisq cognouim⁹. Huic infinitę vbiq ab hostibus illatę sunt clades, a magnis ergo & fidelibus viris cū magna diligentia eligi conuenit qui deputātur militię. Nam velocitas in tyrone requiritur & robur,& vtrum armorum disciplinā didicerit. Et an habeat constantiam militarē, Lucio Flacco & Caio Varrone cōsulibus milites primo iureiurando facti sunt, antea enim sacramento tantūmodo a tribunis pręstito rogabantur,& inter se coniurabant se fugę atq formidinis causa non abituros neq ex ordine recessuros, nisi teli petendi hostisue feriendi causa aut ciuis seruandi,& hoc dicebatur militiæ sacramentum, quod & christianissimorum principum auctoritate firmatur & vsu. Iurant equidem milites per dominū & Christum eius & spiritū sanctum,& per maiestatē principis, quę secundū deum ab humano genere diligenda est & colenda. Nam cum quis legitimū accepit principatum, tanq pręsenti & corporali deo fidelis ei est pręstanda deuotio,& impēdendus peruigil famulatus. Iurāt inquā se strenue facturos omnia quę pręceperit princeps, nunq deserturos militiā, vel mortem recusaturos pto republica, cuius sunt ascripti militię, si huius iuramenti verba reuolueris inuenies armatā militiā non minus q spiritualē ex necessitate officii ad religionē & dei cultum artari: Cum fideliter & secundū deum principi debeatur obsequium & reipublicę peruigil famulatus. Miles enim sicut laborum ita honorū nomen est. Parum ergo milites haberi videntur, qui sine electione siue sacramento legi non obtēperantes solo militis nomine gloriātur. Hi plęrūq in eo solo militię suę numero veri⁹ forte malitię gloriā cōstare credunt, q contemptibile sit sacerdotiū, si ecclesię vilescat authoritas,& si ita dilatauerint regimen hois, vt Christi imperiū contrahatur. Si laudes suas

Sacramētum militię.

prędicent,& seipsos falsis pręconijs mulceant & extollant,si clerum & inermem militiam tęlis confodiunt siue linguis.Sed quid est vsus militię ordinatę,certe tueri Ecclesias,perfidiam impugnare,sacerdotium venerari,pauperum propulsare iniurias,pacare prouinciam pro fratribus,vt sacramenti docet conceptio,fundere sanguinem,& si opus est,animā ponere.Exultationes dei in gutture eorum,& gladij ancipites in manibus eorum.Ad faciendā vindictā in nationibus,increpationes in populis.Ad alligandos reges eorū in compedibus:& nobiles eorum in manicis ferreis.Sed ad quem finē,aut vt furori,aut auiditati auaritię seruiāt,aut proprię voluntati: nequaq̄:sed vt faciant in eis iudicium cōscriptum,gloria hęc est omnibus sanctis eius. Certe milites hoc agentes sancti sunt,& in eo fideliores principi quo seruant studiosius fidem dei,& virtutis suę vtilius gloriam promouerūt,quo fideli⁹ dei sui gloriam quęrunt in omnibus,& forma perscribenda est & implenda,vt deo primū fides debita:deinde principi,& reipublicę seruetur incolumis tāliū recte militātiū priuilegiū priuilegia multa sunt. Nam liberiores sunt,& pluribus imunitatibus gaudēt ab angarijs & sordidis muneribus alieni,iura quoq̧ licite ignorāt,& licet in potestate patris sint:in castrensi tn̄ peculio testari possunt,ex publica solicitudine non permittuntur egere,& multa alia quę longum est narrare. Et certe cum in omni professione disciplina necessaria sit,nusq̄ magis q̄ in clero & re militari.Nihil autem est qd̄ vtrūq̧ magis impugnet q̄ luxuria,quia omnis intemperantia ordinationi plurimum aduersatur.Hic Octouianus cibi minimi fuit atq̧ vulgaris,vini quoq̧ a natura parcissimus:non amplius q̄ ter in cœna solitus bibere erat,nec purum, sed perfusum aqua frigida vinum sumebat.Tonitrua & fulgura nimis expauescebat,vt semper & vbiq̧ pellē vituli marini circūferret pro remedio,atq̧ ad maioris tempestatis suspitionem in abditum & cōcameratū locum se reciperet,Anno imperij eius primo inter cętera portenta quę facta sunt toto orbe terrarum,bos in suburbio Romę aranti locutus est. Cur me stimulas? ante deficient homines q̄ frumentā.Anno secūdo eius imperij e taberna meritoria trans Tyberim oleum terra et upit:totaq̧ die sine intermissione cum abundantia fluxit.

Militia quid sit. — *De militię priuilegijs* — *Prodigia.*

¶Capitulum.LXXXI.

ANno quoq̧ circiter.xxvij.imperij dicti Augusti nata est beata virgo Maria,& euoluto trium annorum spatio ad domini templum abducta:vbi sicut ętatis processu quotidie ita etiam virtutibus proficiebat.Cunq̧ ad.xiij.annum peruenit pontifex publice denunciauit,vt virgines quę in templo erant constitutę,& hanc ętatem compleuissent,domū reuerterentur:& nuptijs operam darent.Cui mandato cū cęterę pronę paruissent: sola virgo Maria hoc se facere non posse respondit:ipsa se virginitatem domino vouisse asserente,quam violare nullo modo volebat.Tandem ipsa spiritussancti cōsilio nupsit Ioseph,nec per hoc votum fregit,filumq̧ Dei.viij. Kal.Aprilis concepit.Post conceptū siquidem exurgens Maria,abijt in mōtana in ciuitatem Iuda.Iuda nomen est regni non tribus.Hierusalē eñ in tribu Beniamin erat,per quam forte trāsibat ad oppidū in quo dicunt tunc Zachariā habitasse quarto milliario a Hierusalem,& ibi Ioannē natum fuisse,&

Virginis Marię natiuitas.

legitur in libro Iustorū ꝙ beata virgo primo leuauit eum a terra. Ambrosius in libro secundo de virginitate, sic ait. Sit nobis tāq̄ in imagine descripta virginitas Marię, e qua velut speculo refulsit species castitatis & forma virtutis virgo erat corpore & mente, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi peritior, legendi studiosior, non in incerto diuitiarū, sed in prece pauperis spem reponens, intenta operi, verecunda sermone, arbitriū mentis nō hominem sed deum quęrens, nullum lędere, sed omnibus bene velle, maioribus assurgere, ęqualibus non inuidere, iactantiā fugere. Quando illa vel pauperes vultu lesit parentes? Quando fastidiuit humilē? Quando risit debilē? Quando vitauit inopem? Nihil toruū in oculis. Nihil procax in verbis. Nihil in actu inuerecundū, non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa species corporis simulacrū fieret mentis & figura probitatis. De hac sacrosancta virgine cū multa dicere instituissem, pręclara dicta tum Augustini, tum Ambrosij, ceterorūq; sanctorum me coercuit authoritas, qui cum ad eius laudationem omnes vno animo intendet int, nihil tamen quod huius virginis excellentiam satis enarret, scribere potuerūt. Quis enim vel id conuenienter laudare sufficiat ꝙ virgo perpetua & mater dei fuit Itaq; pulcherrimę virginis speciosissimęq; matris eximię laudes apud orthodoxos doctores quęrendę sunt: non vno volumine claudendę, hoc tn̄ sequēs doctissimi viri Nicolai Cusani dictū inserui, quod ad laudem huius mihi satis conuenire visum est. Ait enim sic. Hoc cedit ad laudē dei & virginis Marię matris, nullo vnq̄ tempore fuit in qua vita debuit incarnari, non indiguit virgo liberatore qui ipsam absoluerit a sententia in Adam & in posteros ex voluptate carnis lata, cui nunq̄ subiacuit: quia pręuenit succurrere misericordia electę matri misericordię, qui concipitur & nascitur liber non indiget liberatore a seruitute, in qua nunq̄ fuit. Pręliberatorē eni virgo sancta habuit, cęteri liberatorem & post liberatorē, Christus enim est omnium liberator sed virginis liberator & pręliberator, cęterorū vero liberator & postliberator. Ipsa sola post Adę lapsum non indiga sed plena originali iustitia vt Eua & multomagis creata fuit sicut Christus secūdū humanitatis naturā. In omni plenitudine iustitię multomagis q̄ Adā creatus, sola ipsa electissima dei mater hoc habet ꝙ in initio essendi sub seruitute maligni deficere nequiuit, puta ꝙ in creatione rationalis animę in corpore & in separatione a corpore in potestate maligni nunq̄ fuit. Sola igitur gloriosissima virgo non reperitur tēpore vllo peccato originali subiacuisse. Anima eius creata non in vmbroso ex Adā corpore indiguit luce vitę, quę copiose creationi absq; mora vlla coassuit. Non est Maria deleta de libro mortis principis, quia nunq̄ in eo scripta fuit. Sed inscriptio eius ex ęterna pręfinitione anteq̄ concepta ad librum vitę peruenit.

Ambrosius de moribus beate Marię.

Dictū Nicolai de cusa de virgine

¶ Incipit Liber Secundus.

¶ Capitulum primum.

Augusti edictum.

IMperator Augustus vniuerso orbe cõposito. omniq; bellorũ fragore sedato, edicto pcepit vt describeretur vniuersus orbis. Iussit itaq; vt omnes hoies ad vrbem vnde trahebant originẽ pergerent, & cũ Ioseph esset de genere Dauid, a Nazareth in Bethleem profectus est, vt in ciuitate cũ alijs solueret censum suũ, & cum instaret beatę Marię tẽpus pariendi eam secũ dixit, & ibi anno. xlij. imperii dicti imperatoris nocte dñicæ diei. viii. Kalen. Ianuarii natus est Christus. ¶ Anno

Sexta ętas hic incipit.

vero ab orbe condito scd̃m Hebręos ter. m. dcccc. liiii. secundũ autẽ. lxx. interp̃tes quiquies. m. xcix. Olympiadis. xxiii. imperii dicti Cesaris anno prędicto scd̃m. xlij. & regis Iudęorũ. xxxvj. quo in tempore Romę inuẽta sunt ciuiũ nonagesies trecenta & octoginta millia, & tunc scd̃m quosdã inchoata est sexta etas. ¶ Natus est igitur tẽpore Octauiani quo erat pax in toto orbe qđ nunq̃ contigerat a tẽpore mortis Numę Pompilij, vnde Romani attribuentes industrię Octauiani vt deũ venerari voluerũt, qui nequaq̃ assentire volens se esse mortalẽ sciẽs: Sibyllã prophetissam aduocauit, vt per oracula eius sciret an alius maior eo esset nasciturus, quę cũ die natalis in camera Imperatoris insisteret oraculis nocte media Circulus aureus apparuit circa solem & in medio virgo pulcherrima puerũ gestãs in gremio, quẽ Cęsari ostẽdit, eiq; dixit. Hic puer maior te est, & ideo ip̃m adora, auditaq; est vox dicens

Sibyllę Augusto ostẽtum.

hęc est ara cœli, vnde & illa ecclesia vbi tunc erat Palatiũ Octauiani scilicet in Capitolio. & nũc est ecclesia & cõuentus ordinis Minorũ, dicitur sctã Maria ara cœli. Orosius autẽ de hoc sic ait. Tẽpore Octauiani hora circiter tertia repẽte liquido ac puro sereno aere Circulus ad speciẽ arcus cœlestis orbẽ solis ambiuit. Quasi venturus esset qui ipsum solẽ solus mundũq; totũ fecisset & regeret. Idem ait Eusebius, dicit etiã Innocentius. iij. q; cũ Romani habuissent magnã pacẽ duodecim annis sub Octauiano construxerũt templũ in vrbe pulcherrimũ: Pacis templũ nominãtes. Consulẽtes autẽ Apollinẽ quantũ duraturũ esset templũ illud. Responsum; fuit, quousq; virgo pareret. Quod audientes & arbitrantes hoc impossibile (quia vtiq; scd̃m naturã non est possibile) sculpi fecerunt in ianuis eius: templũ pacis æternũ. Sed nocte qua Christus natus est funditus corruit, vnde ostensum est, virginẽ in virginitate permãnentẽ peperisse. s. Mariã. In hac sancta natiuitate iuxta Apostolum dicentẽ. Cum venit plenitudo tẽporis misit deus &c. Scd̃m alios a die qua baptizatus est, propter vim regeneratiuam aquis collatam. Porro scd̃m alios a passione. Tunc enim aperta est porta, & inchoata quodãmodo septima ætas. s. quiescentiũ, natus est Christus de virgine benedicta anno ætatis quintę. v. c. xc. ab initio mundi. iij. m. ix. c. lxiiij. &. viij. die circũciderũt puerum, & declarauerũt nomen eius Iesum. Tertiadecima die Magi venerũt ab oriente. Qui ab vaticinio & magnitudine scientiæ nuncupati sunt Magi quos enim Græci Philosophos Persę magos appellant. Venerunt autẽ de finibus Persarũ & Chaldęorũ, vbi est fluui9 a quo regio Sabba dicitur. legitur istos magos ex libris Balaan diuinationes huius appariturę stellę accepisse, cuius diuinatio posita est in veteri testamento. Oriet̃ stella ex Iacob: & exurget homo ex Israel. Hęrodes autẽ audiens Iudęorũ principẽ natũ, suspicans

regni eum futurum heredem expauit, & molitus necem salutis Anthori, ei spondet obsequium dicens. Ite & inquiratis diligenter de puero, & redeūtes renunciate mihi, vt & ego veniēs adorem eum. Igitur postq̄ impleti sunt dies purgationis Marię, tulerunt puerum Iesum in Hierusalem vt sisterent eum dño, & dederūt pro eo hostias par turturum aut duos pullos columbarū. Herodes siquidem cum vidit Magos ad se non redire, & audiuit quę dicebātur a Pastorib⁹ & prophetias Symeonis & Annę, sensit ac cognouit illusum: & de morte puerorū Bethleęmitarum secū agere cœpit, vt ille quem ignorabat cū illis occideretur. Cunq̄ disponeret de nece puerorum citatus est Romā a Cęsare accusationi filiorum suorum responsurus, qui arripiens iter cū transiret per naues Tarsensium audiuit Magos ibi transisse: & tunc naues Tarsis iuxta prophetiā Dauid, in spiritu vehementi cōbussit. Factaq̄ coram Cęsare reconciliatione cum filijs rediens Herodes Hierosolymā mittens occidit pueros. Ante quoq̄ per vnū diem q̄ Herodes pueros occideret, admonitus est Ioseph in somnijs ab Angelo, & cum puero & matre, vt per viā ęremi pergeret in Aegyptū. Habebat quoq̄ duos boues in itinere necessaria portantes, quos boues & pardi in itinere dirigebant. Sed & arietes qui simul cum eis ducebāt, ambulabāt inter lupos sine formidine. Et tunc impletum est quod ait Esaias. Lupus & agnus pascentur simul. Sicq̄ in Aegyptum pergentibus venerunt in vnam ex ciuitatibus Aegypti nomine Syenē, & cum nullum haberent in ea notum apud quē hospitarētur, ingressi sunt templum: quod eiusdem ciuitatis Capitolium vocabatur. In quo.ccclvj. Idola erant posita: quibus singulis diebus honor & cultus deitati debitus prębebatur. Vt autē beata virgo cū puero ingressa est, oīa idola corruerunt. Tunc impletū est qđ ait Esaias. Ecce dn̄s ascendet super nuē leuē ⁊c. Cunq̄ hoc nunciatū esset Aphrosio, venit ad templum cum toto exercitu suo, & videns vera esse quę audierat statim accessit ad beatam Mariam & adorauit infantem, quem ipsa in sinu tenebat. Deinde locutus est ad omnem exercitum suum dicens. Nisi hic esset de⁹ horum deorum, non isti coram eo prosternerent se, & in conspectu eius prostrati dn̄m suum fore cōfiterentur. Nos ergo qđ deos nostros facere videm⁹ nisi caute fecerimus, omnes periculum incurremus, sicut Pharao in dieb⁹ illis, quibus deus in Aegypto mirabilia magna fecit. Comestor dixit q̄ sicut in exitu filiorum Isral de Aegypto nō fuit domus in qua nō iaceret primogenitus mortuus, ita nec modo fuit templum in Aegypto in quo non corruisset Idolum. Nunc ad Herodis historiam redeamus. Et ne libera nobis detur erroris facultas, est sciendū q̄ tres fuerunt Herodes, quos famosos fecit eorū infamis crudelitas. Primus dictus est Ascalonita, sub quo natus est Christus qui innocentes pueros interfecit. Secūdus Herodes Antipas filius dicti Herodis, qui Ioannem decollauit. Tertius dictus est Herodes Agrippa nepos Herodis Ascalonitę, qui Agrippa Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit. Ascolonita necat pueros, Antipa Ioannem. Agrippa Iacobum, claudens in carcere Petrum. ¶ Dictus Ascalonitā a Cęsare Augusto regimen Iudęę accepit: & tunc primitus ablatum est sceptrum de Iuda. Huic Herodi sex filij nati sunt: scilicet Antipater, Alexander, Aristobolus, Archelaus, Herodes Antipas, & Philippus. Et quia rex iustissimus nō patitur impunitā hominū nequitiam remanere, iusto iudicio Herodem puniuit in filijs, vt qui multos

Iesus in templū portat⁹

Iesus in Aegyptū fert

Oues cum lupis ambulant.

Hęc ex Apocryphis libris decerpsit author.

Idola ruunt.

Herodes tres

Herodis filij

liberis orbauerat,suis miserabiliter orbaretur.Nā ipsos quos genuerat filios crudeliter interfecit:qđ audiēs Cęsar fertur iocose dixisse.Mallē esse Herodis porc⁹ q̄ fili⁹.Cū em̄ sic proselit⁹porcis parcit,filios aūt īterfecit.Mortu⁹ est dict⁹ Herodes anno.xxxvij.& Iesu Christi anno.vj.cui successit fili⁹ ei⁹ Archelaus.In hac tn̄ regis nouitate orta est seditio,quę plerūq nouis in reb⁹ solet accidere.Nā tunc.iiij.reges in Iudęa surrexisse dicūtur.In Idumęa duo M.veteranorum,qui sub Herode militauerant regem creauerunt Sophonia,Galilęę vero Iudas filius Ezechię latronum princeps capiti diadema im posuit.Trans flumen quoq Symeon ex seruis regalibus propter formę corporalis excellentiam a latronibus rex creatus est.Pastores quoq quēdā proceri corporis pastorem in seruitutibus Gesrael regem sibi statuerunt.Dictus Archelaus anno.ix.sui principatus a Cęsare Romam veniens ab Imperatore damnatus apud Viennā Gallię ciuitatem in exilium deportatur.

Seditio ī Iudęa. Iudas latronum priceps

¶Capitulum.II.

De orto de infantia saluatoris & operibus eius vsq ad baptismū non legitur nisi quod Lucas dicit in Euangelio:videlicet ꝙ cum factus esset Iesus annorū.xij.ascenderunt Ioseph & Maria scd̄m legis consuetudinem ad diem festum in Hierusalē, & puer Iesus cum illis,quibus post.vij.diem solennitatis redeuntibus,remansit sponte Iesus,vt sicut exhibuerat matri qđ debebat ascendēs cum ea tanq̄ homo ad offerenda deo sacrificia,sic etiam deo patri debitum exhiberet,doctrinę spirituali vacando.Sed quomodo pater putatiuus & vera mater potuerunt obliuiscendo relinquere,qui tāta eum prouidentia nutriebant? Respōdetur ꝙ mos erat filijs Israel ad festa profluētibus,& ad propria redeuntibus,ꝙ incedebant ducentes choros seorsum viri,seorsum mulieres:pueri autem cum quolibet parente indifferenter ire poterant,& sic Ioseph putabat eum esse cum Maria,& ipsa econuerso.Sic ergo venerunt iter vnius diei a Hierusalem sine puero:& tunc cum eū se reliquisse percepissent,secunda die quęsierunt eum inter cognatos & notos:eoq non inuento tertia die regressi sunt Hierusalem.Sicq completo triduo amissionis:in quo scd̄m glo.pręfiguratum est triduū mortis eius:in quo credebatur amissus:inuenerunt eum tanq̄ sapientię fontem in medio doctorum sedentē & tanq̄ humilitatis exemplar prius audientē & quęrentem q̄ docentem:quia qui prius respōdet q̄ audiat stultum demōstrat se esse.Interrogabat ergo:nō vt disceret:sed vt nos doceret:ꝙ etiā homines docti promptiores esse debent ad audiendū q̄ docendū:quoniā audiens sapiens sapientior erit.Mortuus est dictus Augustus anno vitę.lxxxvij.Tempore quoq mortis eius Christus xv.annum agebat:nam.xlij.anno eius imperij natus est.Augustus autem lvij.anno sui imperij mortuus est:& sic manifeste colligitur ꝙ tempore mortis Augusti Christus.xv.annos agebat.Eisdem temporibus Valerius Maximus vir eloquentissimus,& in moralibus sententijs fœcundus,Ouidius Poeta egregius & Athenodorus Tarsensis stoicus Philosophus claruerunt: cuius dicitur esse illa sententia.Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum cum eo perueneris vt nihil deum roges,nisi quod possis rogare palam.

Ies⁹.xij annorū

Iesus in medio doctorū

Augustus moritur.

¶Capitulum.III.

Tyberius Cęsar & ei⁹ nouo principatu mores. Morit Ouidi⁹

Post Octouianum imperauit Tyberius anno ętatis sextę.xvj. & imperauit annis.xxiij.cum magna grauissimaq; modestia rei publicę pręfuit,adeoq; se modestum & iustum principem exhibebat,vt quibusdam pręsidibus augenda prouincijs tributa suadentibus rescripsit:Boni pastoris esse, tondere pecus,nō deglubere.Huius tēpore Ouidius Poeta in exilio perijt,& iuxta oppidum Thomis tumulatur. Ex plurimis maximisq; honoribus paucos & modicos recepisse describitur:consolationes detestatus est:consularem virū per genua eum honorare cupientem ita subfugit atq; vitauit,vt supinus caderet,atq; etiam se quod de se blandius diceretur interpellabat atq; reprehendebat asperitate notabili: aduersus cōuitia quęq; malosq; rumores & famosa de se suisq; carmina firmius & patiens sustinebat,asserens in ciuitate libera liguas liberas esse decere.Hic Tyberi⁹ vt ferūt aliqui alij scriptores castissim⁹ atq; ab omni turpitudine luxuriarum fuit alienus.In iuuentute tamen strenuus/eloquio clarus/sed simulator & insidiosus fuit:nam ex mansuetissimo principe in sęuissimam bestiam exarsit:quidam ferunt eum in senatu mandasse,vt Christus pro deo haberetur:plurimos senatores innocuos ad mortem induxit,reges multos ad se per blandicias vocatos nunq̄ remisit,Drusum quoq; naturalē & Germanicū adoptiuū filios veneno,ipsi⁹ vero Germanici natos,gladio perdidit.Facta est etiā descriptio ciuiū Romanorū:inuentaq; sunt nonagies.ccc.lx.M.Refert quidā Historiographus q; huius imperij tempore quidā Lucullus nomine excogitauit temperamentum vitri quod esset flexibile & diuisibile: qui dum admissus fuisset ante Cęsaris conspectū porrexit phiolam Cæsari,quā ille quasi indignatus in pauimentum allisit. Artifex autē sustulit phiolam de pauimento,& quia eā tanq̄ vas ęneum complicauerat martellū de sinu protulit:& phiolam correxit. Quo facto Cæsar dixit artifici.Nunquid alius scit hanc condituram vitrorum?postq̄ ille iurauit alterum hoc nescire.iussit eum Cæsar decollari,ne dum hoc fieret cognitum,auri & argenti vilesceret precium.

In malū vertitur Tyberius.

Mira vitrorū cōditura.

¶Capitulum.IIII.

Anno quoq; dicti Tyberij.xv.venit Iesus a Galilęa in Iordanem vt baptizaretur a Ioanne,& licet ab omni esset immunis peccato:baptizari voluit primo vt baptismum Ioannis comprobaret.Secundo vt omnem iustitiam legis impleret nolens alijs legem imponere,quam ipse non seruaret.Ideo etiam circuncidi voluit,& in templo offerri,& comedere typicum Pascha.Alias rationes reperies in glo.& erat tunc Iesus incipiēs quasi annorum.xxx.i.xxx.annum inceperat.xiij.tm̄ diebus eiusdem anni transactis.Et scd̄m hoc vixit Iesus.tm̄.xxxij.annis & dimidio.Nam eadem die reuoluto anno conuertit aquam in vinum,& in sequenti Pascha scilicet.xxxj. anni incarceratus est Ioannes,& in Pascha sequenti:scilicet.xxxij.anni decollatus est.In tertio Pascha:scilicet.xxxiij.anni passus est dominus:& ita vixit xxxij.annis integris,& de.xxxiij.quātū fluxit a natali vsq; a Pascha,& pro dimidio computatur.Chrysostom⁹ autem dicit eum iam compleuisse.xxx.annum:scilicet quādo venit ad baptismum:& scd̄m hoc vixit.xxxiij.annis integris,& tātū de quarto quātum est de natali vsq; ad Pascha Iesu baptizato

& orante:scilicet pro baptizandis vt acciperent spiritum sanctum,apertum est cœlum,& ascendit spiritussanctus in columbę specie,quod ideo factũ est vt naturę suę simplicitatem & eum in quem descendebat,mitem esse ostenderet.Columba enim simplex est & mãsueta.Item quia baptizati replẽtur.vij.donis quę in columba significantur,quibus contraria sunt.vij.vitia capitalia. Columba em̃ gemitum dat pro cantu,ecce spiritus timoris contra superbiã. Alienos pullos nutrit tanq̃ suos,ecce spiritus pietatis contra inuidiam.Super aquas sedet,vt accipitris pręuisa in aquis vmbra declinet,ecce spiritus scientię contra iram.Ira enim hominem perturbat:vt non pręuideat insidias diaboli.Item nidificat in petra:ecce donum fortitudinis contra acidiã.Non viuit de rapina sicut alię aues:ecce spiritus consilij & fortitudinis contra auaritiam.Puro grano vescitur:ecce spiritus sapientię contra gulam.

Cur spiritussanctus in colũba spẽ descendit,& colũbę natura.

Tunc scilicet statim post baptismum sine mora ductus est a spiritu sancto in desertũ, quod est inter Hierusalem & Hierico,vt tentaretur a diabolo.Ideo autẽ tentari voluit,vt tentationes superando nobis potestatem easdem superandi tribueret:sicut & mori voluit post baptismũ nobis dãs itelligere,q̃ statim post receptionem gratię sequitur tentatio.In statu enim gratię constitutos tentat diabolus:illos vero qui nõ sunt in statu gratię tentare non curat.Vnde Gregorius.Illos diabolus pulsare negligit:quos quieto iure possidere se sentit. Cum autem ieiunasset.xl.diebus &.xl.noctibus esurijt.Tunc diabolus considerans eodem dierum numero legem datam Moysi,eodem annorũ numero filios Israel in ęremo pane angelorum vixisse,Moysen esurijsse non legitur:accessit vt tentaret si eum posset deijcere in peccatum,& vt exploraret si esset dei filius,quia hanc vocem audierat in baptismo.Hic est filius meus dilectus &c.Sciebat enim eum quãdoq; venturum,& se per eum potestatẽ perditurum,sed vsq; ad iudicium expectabat.Credendum est autem diabolum hominis assumpsisse formam quã do dñm tentauit,in qua dñm circũducere & colloqui ei posset.Tentatus fuit Christus scd̃m Mattheum/Marcum/& Lucam ter:non tamen eodem ordine,licet correspondeant:nam scd̃m Matthęum sequendo & correspondendo ad tentationem primorum parentum. Vtrũq; enim diabolus tentauit:scilicet & Adã & Christũ:sed primũ Adam vincens,a Christo autem deuictus est.Tentauit autem Adam:vt notat etiã Magister Sententiarũ primo de gula dicens,In quocunq; die comederitis,ex eo suggerens comedendũ esse.Secundo de superbia,cum promisit eis diuinitatis similitudinem,subdens.Eritis sicut dij.Tertio de auaritia,large sumẽdo eam,prout importat imoderatum affectum habendi scientiam vel dominium & diuitias.Vnde addidit.Scientes bonum & malum.Et scd̃m hũc ordinem curauit Apostolus ponere processum ordinis tentatiõis Christi.Post hęc quadam die stabat Ioannes & Andreas,& videns Iesum ambulantem dixit.Ecce agnus dei,& ob hoc illi duo eius discipuli secuti sunt Iesum.Inueniens autem Andreas Simonem fratrem suum dixit ei.Inuenimus messiã, & duxit eum ad Iesum.Intuitus autem Iesus Petrũ dixit.Tu es Simon Barjona,tu vocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus.In crastinum volens Iesus redire in Galilęam inuenit Philippum,& dixit ei,sequere me.Hic inueniens Nathanaelem fratrem suum adduxit eum ad Iesum:quo veniente ad se ait.Ecce vere Israelita in quo dolus non est.Verũtamen quia doctissimus

Iesus tẽtatur.

Gregorius.

Cur diabolus christũ tentauerit.

Moralis eruditio.

erat in lege noluit eum dominus in Apostolū eligere: quia omnes Apostolos voluit eligere de idiotis vt cōfunderet mūdi sapiētes. Tunc egressus est Iesus in Galilęam. hucusq; idem est ordo Euangelicę historię apud omnes: sed deinceps varie ordinatur vsq; ad incarcerationem Ioannis. Habet autē Ecclesia q̄ quadam die reuolutis annis hęc facta sunt. Aduentus Magorum. xiij. die primi anni: baptismus eadem die. xx. anni. vel. xxj. mutatio aquę in vinum: eadem die reuoluto anno. Beda quoq; dixit q̄ post reuoluto anno eadē die fecit miraculum de quinq; panibus & duobus piscibus: & ideo Epiphania plura habet nomina: cōmunior opinio est dn̄m post illud miraculum in domo factum in nuptijs Architriclini discipulos vocasse, & secreto prędicasse: vsq; ad incarcerationem Ioannis: ipsa die Epiphanię in Cana Galilęę ad nuptias inuitatus aquam conuertit in vinum. Has autem nuptias dicūt quidam fuisse Ioannis Euangelistę, quē Iesus volentem nubere reuocauit. Ambulans autem iuxta stagnum Genezareth quod est mare Galilęę, vel lacus Tyberiadis dicitur, iterum Petrum & Andream, simulq; duos Zebedęi filios Iacobum & Ioannem ad se vocauit, & monuit, vt de captura piscium transirent ad captionem hominum: qui nauibus iam repletis piscibus relictis secuti sunt eum aliquātulum: sed tamen ad sua iterum redierunt. Deinde venit in Nazareth: & die sabbati Synagogam ingressus prophetiam Esaię legit, quam de seipso impletam ostendit. Post hęc in Iudęam: id est in regnū duarum tribuum perrexit: ibiq; cum discipulis suis moram fecit. Deinde ad diē festum Paschę Hierosolymam ascendit, ibiq; tunc prima vice de templo vendentes & ementes eiecit. Ibidem quoq; pręsentiens ortam cōtra se Pharisęorum inuidiam, & maxime cum audissent traditum Ioannem, eo q̄ arguebat Herodem propter Herodiadem, quam tulerat fratri suo Philippo vxorē: venit & habitauit Iesus Capharnaū in finibus Zabulon & Neptalim: & aperte prædicabat dicens. Pœnitentiā agite, appropinquabit regnū cœlorum: & circuibat totam Galilęam docens in synagogis eorum, & sanans omnē languorem in populo: & cucurrit ei⁹ opinio in totam Syriam. Sequebātur quoq; ipsum turbę multę varijs opinionibus, & propter diuersas causas. Alij quidem eum sequebantur propter cœleste mysterium, vt discipuli. Alij propter curam infirmitatum. Alij sola fama & curiositate experiri volentes, si vera erant quę de ipso mirifica dicebantur. Alij propter inuidiam, volentes eum capere in aliquo verbo vel facto, & accusare. Alij parum miracula considerantes propter corporalem cibū ipsum sequebantur. Videns ergo Iesus ascēdit in montem, & cum sedisset in monte vocauit ad se. xij. discipulos, quos Apostolos id est missos nominauit. Tunc Iesus turbas coadunatas docebat, dicens. Beati pauperes spiritu &c. De hoc sermone domini videtur esse dissonantia inter Matthęum & Lucam. Matthæus dicit eum factum in monte, Lucas dicit post ascensum montis in loco campestri. Item Matthęus dicit factum esse discipulis tm̄, Lucas vero discipulis & turbis simul. Item Matthę⁹ dicit factum sedendo, Lucas vero stando. Ad quod respondet Augustinus dicens, q̄ primo discipulis electis in monte vt doctor sedendo fecerit. Post descensum vero montis stando & prędicando similem sermonem fecit discipulis & turbis. In hoc sermone profecto exprimitur doctrina noui testamenti quātum ad mores. Ex sicut vetus testamētum datum est in mōte, sic & nouū.

Miraculum de quinq; panibus & duobus piscib⁹.

Ies⁹ vēdētes in templo eiecit.

De prędicatiōe Christi

De beatitudini bus.

Et sicut in veteri testamento proponuntur decem pręcepta, in quibus consistit summa omnium pręceptorũ: ita dominus in principio sermonis sui septem virtutes proponit: ex quibus pendent omnia quę in monte docuit, quę singulę virtutes vt impleantur suffragia postulãt.vij.dona: quę scilicet.vij. dona.vij.petitionibus orationis dominicę impetrantur. Paupertas quidem dono timoris repletur contra superbiam. Mansuetudo dono pietatis contra inuidiam. Luctus dono scientię illustratur, vt sciat homo quibus malis inuolutus est, & hoc contra iram quę sensum mentis turbat. Esuries dono fortitudinis fulcitur, ne in via deficiat contra acidiam. Misericordia dono consilij regitur, vt sciat homo cui vel quãdo miserandum sit. Hęc contra auaritiam quę sibi omnia retinet. Munditia cordis dono intelligentię repletur cõtra luxuriam, quę hominem facit brutum, vt fit sicut equus & mulus quibus nõ est intellectus. Paci respondet donum sapientię. Homo eñ nisi pacatus sit tot⁹ in se & erga proximum non potest cœlestia contemplari. Sed quãdo pax est inter animam & carnem: tunc spiritus sapientię erigit animam ad contemplationem, & subijcit carnem spiritui vt fiat pax. Hęc contra gulam quę tm̃ terrena sapit. Et quia huic sermoni interseritur oratio dominica: scilicet Pater noster qui es in cœlis, Ideo est notandum ꝙ formam orandi nobis tradidit propter tria: scilicet vt per hanc deum honoremus, vt ab eo solo petam⁹, vt quid petendum sit instruamur. Siquidẽ hęc oratio super omnes alias priuilegiata est in trib⁹: scilicet in dignitate, quia a Christo edita: vnde dicit glo. ꝙ nulla oratio magis spiritualis est q̃ ista, quę ex ore veritatis processit. In breuitate propter.vij. scilicet vt cito sciatur, vt melius memorię cõmendetur, vt frequentius dicatur, vt dicens tędio non afficiatur, vt nemo ex ignorãtia excusetur, vt dñs cito exaudire ostendatur, vt magis affectu q̃ voce rogetur. In fœcunditate, quia omnia petenda continentur. Omnis eñ petitio aut est de bonis aut de malis amouendis. Omnia autem bona aut sunt temporalia, & hęc ibi petũtur. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Aut sunt spiritualia, siue gratuita, & hęc ibi. Fiat voluntas tua. Aut ęterna, & hęc ibi. Adueniat regnum tuum. Mala vero aut sunt pręsentia, & hęc ibi petuntur amoueri. Libera nos a malo. Aut futura, & hęc ibi. Dimitte nobis debita nostra. Patet igitur ꝙ dicta oratio septem continet petitiones, in quibus septem dona spiritussancti petũtur. Quibus etiam congruunt septem virtutes, quibus.vij. beatitudines promittuntur, hoc modo. Sanctificetur nomen tuum: id est da nobis spiritum seu donum sapiẽtię, quo tibi firmissime adhęreamus, & hęc est perfecta pax. Adueniat regnum tuum: id est da spiritum seu donũ intellectus, vt deũ videamus quo mundemur, & vt deus videatur, & per hoc regnare intelligitur. Fiat voluntas tua, id est da spiritum seu donum consilij, quo voluntatẽ tuam penitus impleamus, quę maxime perficitur in misericordia: iuxta illud. Misericordiam volui & non sacrificium. Panem nostrũ quotidianum da nobis hodie: id est da nobis spiritum seu donum fortitudinis ne deficiamus in via, sed magis ac magis esuriamus iustitiam. Et dimitte nobis &c. id est da spiritum seu donum scientię quo peccata nostra cognoscentes lugeamus, & sic nobis dimittantur. Et ne nos inducas in tentationẽ, id est da spiritum seu donum pietatis, quo mansuefacti non irritemus, nec irritemur: & sic in tentationem non inducamur. Sed libera nos a malo: id est da

Propter tria de⁹ tradidit nobis formã orandi.

Idẽ apđ Augustinũ in c.i.scalę paradisi

spiritum seu donum timoris, quo humiliati in peccato liberemur, quia timor domini expellit peccatum. Amen: id est fiat &c.

Capitulum. V.

Finito quoque sermone Dominus discipulos ad prædicandum misit cum potestate curandi, vt ipsa miraculorum operatio fidem faceret eorum sermoni, eos etiam diligenter instruxit, quo pergerent, quid facerent, a quo abstinerent, & a quibus cauerent, & a quibus non timerent. Item quoque de monte descendens tactu sanauit leprosum non solum propter rei mysteriū, sed vt nobis formam humilitatis pręberet, ne quis hominem pro quacunque corporis maculatione sperneret vel abhorreret, vt se non esse sub lege, quę leprosum tangere prohibuerat: sed potius dominum legis se ostenderet, & vt gratiam Euangelij super legem esse doceret. Ingressus autem Capharnaum curauit seruum Centurionis & Petri socrum. Ante portam vero Naym suscitauit viduę filium. Porro Scribam volentē eum sequi, & vt ipse signa facere disceret ad lucrum & ad vanam gloriam reppulit. Alium vero absque dilatione sequi se iubens, nec patrem sepeliri permisit. Transiens autem lacum Genezareth ventis & mari seuientibus imperauit, & in terram Genezareorū trāsuectus ibi duos possessos a legione dęmonum curauit, qui videlicet dæmones vt ab hominibus eiecti sunt, saltem in rebus suis nocere voluerunt. Et ob hoc porcorum gregem inuadentes duo millia submerserunt: quod vtique permisit dominus, non vt eorum impię voluntati cederet: sed vt ipsa interfectio porcorum esset occasio salutis hominum. Huius em̄ rei occasione pastores fugerūt, & omnibus in vrbe nunciauerunt. Item vt ostenderet quāto sit dignior homo bestijs cum propter salutem duorum hominum duo. M. perire permisit. Hoc etiam permisit propter mysterium, quia nisi quis more porci vixerit diabolus in eum potestatem non accipit. Reuersus autem Capharnaum curauit in domo paralyticum ante & per tegulas submissum. Primo quidem remittēs peccata quę fuerāt morbi causa, quia cessante causa cessare debet effectus. Trāsiēs autem per Samarię regionem cum venisset in agrum Sichem super puteum Iacob fatigatus sedit, ibi Samaritanam & per eam cęteros Samaritanos conuertit. In Galilęam vero rediens filium Reguli verbo absens sanauit, & in domo Leui sedens ad cōuiuiū contra querelas Pharisęorum seipsum & discipulos excusauit. Conquerebantur siquidem Pharisęi quod ipse peccaret, & quod eius discipli nō ieiunarēt. Itē Iayri filiā suscitauit, ad quā dū iret Hęmorrhoissam sanauit. Duosque cęcos illuminauit, & dęmoniacum / cęcum / surdum / & mutū sanauit: seque non in potestate Belzebuth hoc facere ostendit. Post hęc aūt quidam dicunt vocatus in Nazareth ad prandium in domo Pharisęi, Magdalenę peccata dimisit, quod plures dicunt factum in Bethania: sed nec locus nec tempus in Euangelio exprimitur. Sane Maria remissis peccatis secuta est ipsum, & audiebat verbum illius. Itaque cum ei in domo sua suscepto Martha ministraret, Marię pars id est contemplationis ocium, ministerio Marthæ prælata est, non quia maioris sit meriti, sed quia tutior & iocundior, & quia diuturnior: nam & actio Marthę in quibusdam alijs præfertur ocio Marię, quia huic vitę in qua homo ad laborem nascitur est congruentior, & quia meritorum fœcundior, & quia pluribus vtilior. Tunc Ioannes Baptista qui

Iayri filia suscitatur a Christo

ab Herode tenebatur in vinculis cum audisset miracula quæ Christus faciebat,& eius scilicet Ioãnis discipuli dubitarent de Christo an ipse esset Christus:vt discipuli dubitantes in aliquo nõ dubitarẽt ipsos misit:quia Ioannes nõ dubitabat qui dixerat. Ecce agnus dei.Iesus aũt amouit eorũ dubitationẽ dicens.Cęci vident,claudi ambulant,leprosi mundantur,surdi audiunt,mortui resurgunt,& pauperes euangelizantur.Beatus qui nõ fuit scandalizat⁹ in me.quasi diceret,ꝙ visis tot signis/tantisq̧ virtutibus,non scandalizari quis debuit:sed admirari & credere.his sic dictis.Christus volens turbas inducere vt prędicationem Ioannis deuote reciperent,ipsum multipliciter commendauit,& merito:quia vita eius fuit multum cõmendabilis,vt patet intuenti legendam suam:vnde inter alia eius vita redditur commendabilis in tribus. Primo in humilitate,quia cum tam famosus esset,vt posset putari Christus si vellet,negauit,non solum se esse Christum:sed etiam Heliam atq̧ Prophetã: quod valde est cõtra illos,qui se de generis nobilitate/vita,siue sciẽtia iactãt. Secundo fuit cõmendabilis eius vita in abstinentia,non solum cibi,potus,& vestis:sed etiã solatij humanę societatis,quia in desertis habitauit,Antra deserti.&c. Tertio fuit cõmendabilis eius vita in patientia:& contra eos qui dicebant sibi,Dęmonium habes.qui & fecerunt in eum quęcunq̧ voluerunt:& tandem Herodem qui ipsum ad vocem puellę crudeliter decollauit.Item doctrina eius fuit cõmendabilis in tribus:scilicet in prophetia:quia solus inter prophetas quem prępnunciauit digito ostendit.Secundo in prędicatione siue adulatione.Siquidem veritatem prędicans sine exceptione redarguendos arguebat etiam ipsum regem Herodem.Tertio in consilijs:prudenter em̃ consulebat singulis ad se venientibus,scd̃m eorum statum iuste satisfaciens,vt puta militibus & publicanis.❡Propter tria prædicta in vita præsenti dicitur fuisse mirabilis:quibus alia tria in gloria correspondent: videlicet triplex aureola:scilicet prædicatorum/virginum/& martyrum.Primam habet aureolam,quia virginitatem a natiuitate conseruauit illęsam. Secundam,quia fuit prædicator & doctor.Tertiam,quia palma martyrij decoratur: quę tria raro in alijs concurrere reperimus.Vnde de ipso solo legitur. Serta terdenis alios coronant &c.In tribus ergo in terra,& in tribus in cœlo,beatus Ioannes mirabilis & gloriosus apparet:vnde huic testimonium perhibebant tres de cœlo,& tres de terra.De cœlo pater mittens/spiritussanctus instruens/& filius commendans.Tres de terra:scilicet spiritus eius ardens & lucens/aqua baptismi/& sanguis martyrij. ❡Quia vero dictum est beatum Ioannem triplici fore pręditum aureola:ideo sciendum est ꝙ aureola est mentis speciale gaudium veniens ex opere pręcellenti & priuilegiato. Secundo est sciendum ꝙ tribus generibus hominum debetur aureola, quod patet ex operibus excellentissimis trium potentiarum animæ. Excellentissimum enim opus irascibilis,est perpessio mortis. Et ita patet ꝙ doctoribus / virginibus / & martyribus debetur aureola. Item est sciendum ꝙ inter auream, & aureolã/ac palmã est differẽtia.Aurea em̃ est pręmiũ substãtiale:quod metaphorice dicitur coronatũ ex parte meriti,quia nõ respõdet.gratię operis sed radici charitatis: tũ ex parte pręmij, quia per hęc efficitur homo particeps deitatis: tum etiã rõne perfectionis:qđ signat figura circularis. Aureola vero est pręmium actuale: quod nec radici nec operi debet: sed volũtati. Tale pręmiũ

Triplex est aureola

Aureola quid sit.

Differẽtia inter auream aureolã & palmam.

habuit sanctus Martinus eo q martyriū desiderauit, licet opus nō fuerit subsecutum. Vnde cantatur de ipso, q si gladius persecutoris non abstulit: tamē palmam martyrij non amisit. Hęc autem palma non aurea nec aureola debet dici ꝛc. Etiam de beato Dominico legitur q sitiebat martyrium sicut ceruus aquę fluuium.

¶Capitulum.VI.

Post hęc dn̄s.lxxij.discipulos suos a prędictis.xij.designauit: id est signanter instituit, vt sicut.xij.Apostoli.xij.tribub⁹ destinati fuerunt: sic & hi.lxxij.totidem linguarū Euangelium prędicarent: & sicut in Apostolis forma fuit Episcoporū, sic in istis fuit secundi ordinis: scilicet presbyterorum, qui missi bini & bini cum gaudio sunt, gloriantes sibi in nomine Christi etiam dæmonia subijci. Sed Sathanæ per superbiam corruentis exemplo deterrentur, & ad humilitatem prouocatur. Cum autem dn̄s sabbato per segetes seu sata iam quasi matura transiret, discipuli eius esurientes vt homines grana edebant manibus cōfricata: vnde Pharisęi ipsos de solutione sabbati redarguebant: sed dn̄s eos excusabat: tum quia necessitatem famis sustinebant: sicut Dauid qn̄ panes propositionis comedit: tum quia ipso domino sabbati pręsente & auctoritatem prębente hoc licite faciebant. In alio quoq sabbato synagogam intrauit, & coram ipsis insidiantibus mancum sanauit. Quadam die cum in monte pernoctasset ascendens nauiculam docebat turbas stantes in littore: proposuitq eis quatuor parabolas. Primam de semine, quod in quatuor locis cecidit. Secundam de zizanijs bono semini superseminatis. Tertiam de grano sinapis. Quartam de fermento abscondito in trib⁹ saccis farinę: sed quod in tertia parabola dicitur. Sinite vtraq crescere vsq ad messem: videtur esse contra illud Apostoli. Auferte malum de medio vestrū. Sed qm̄ inter triticum anteq̄ veniat ad spicas & lolium grandis est similitudo, vt vix distingui posset: Hęc auctoritas intelligitur de malis ambiguis, de quibus non potest bene iudicari. Auctoritas vero Pauli intelligitur de malis manifestis, quę sine dilatione sunt auferenda atq tollenda. Tunc dimissis turbis venit in domū: & qa primā parabolā eis in mari exposuerat, secundā eis petentibus illic exposuit. Insuper & alias tres parabolas illis proposuit. Primam de thesauro in agro. Secūdam de bona margarita inuenta & empta. Tertiam de sagena missa in mare. Veniens autem in patriam suam docebat in synagogis Iudęorum. Vnde Iudęi mirabantur putantes eum fabrum, quia Ioseph fabri filium esse credebant, & non nisi paucos propter incredulitatē eorum ibi curauit. Et cum diceret: Nemo Propheta acceptus est in patria sua: repleti sunt ira, & eijcientes de vrbe duxerunt in supercilium montis, vt eum pręcipitarent, sed ipse per medium illorum transijt. Tunc eīm euadere voluit, quia pœnitentię locum adhuc illis reseruabat. Et quia nundum hora passionis eius venerat, & quia hoc mortis genus non elegerat: adhuc ostenditur ibi locus qui dicitur saltus Christi domini: scilicet miliario a Nazareth vbi dominus descendens impressit se rupi, & cedens ei rupes fecit ei quasi locum latibuli, in quo adhuc vestigia rugarum vestimentorum eius & omnia liniamenta quę a vulgari plebe domini fuerunt impressa, notantur.

¶Capitulum.VII.

EOdem tempore Herodes Tetrarcha diem Natalis sui celebrauit corã principibus Galilęę.vbi puellę saltanti datū est caput Ioannis in disco pro munere.Credibile est ꝙ Herodes Ioãnē habebat odio ꝑ eo ꝙ Ioãnes ipsum de vxoris adulterio arguebat:& propter hoc de nece Ioãnis sub tali occasione cū vxore ante tractauerat.Habebat siquidem Ioannes corripiendi fidutiã,quam tria pręcipue faciūt:scilicet imunitas peccatorū,cõtemptus terrenorū,& zelus ęternorū. Audiens quoq̧ Herodes famam Iesu ait, Ioannem decollaui,quis autem iste est de quo talia audio?& quęrebat videre eum:qđ cum audisset Iesus secessit in desertum locū,vt suis daret exemplum vitandę temeritatis:& etiã vt parceret inimicis,ne scilicet homicidiū homicidio iungerent:illuc turbas multas eum sequentes curauit,& de quinq̧ panibus & duobus piscibus circiter quinq̧ millia hominū satiauit:de fragmentis quoq̧.vij.cophinis repletis. ¶Ob hoc cū turbę vellent eum in regem capere:quia sub tali rege non posse egere credebant:ascendit in mõtem solus orare. Porro nauicula in qua discipulos eū pręcedere trans fretum iusserat/iactabatur fluctibus:vnde videns eos laborantes quarta vigilia noctis ambulans super aquas ad eos venit,& Petrū ne mergeretur erexit:tūcq̧ vētus cessauit. Altera die turbę cibū quem eis dñs dederat comedebãt.Mãna tñ quod patres comederãt prefigurauerat hmõi mysteriū,& tunc dicit eis verba spiritualia de corpore suo,quę quidã carnaliter accipientes & obhorrentes abierūt retro. Quidã Pharisęus ipsum ad prandiū inuitatū ꝙ non lotis manibus mãducauerat increpauit,quē dñs contra de hypocrisi,& quia traditiones suas seruabat etiã contra mandatū dei redarguit.Abiens autē in fines Tyri & Sidonis Chananęã humiliter ac fideliter ad se clamãtem exaudiuit,& filiam ei⁹ a vexatione dęmonis liberauit.Inde ad locum maris contra Decapolim id est regionē tribuū venit,ibiq̧ mutū & surdū sanauit. ¶Cap.VIII.

Filiam Chana neę mu lieris Christ⁹ sanauit.

POst hęc ascendens Hierosolymam ad diem festum,in Probatica piscina languidum sanauit,ac Iudęos murmurantes ꝙ operaretur in sabbato rationabilitet sedauit dicens,patrem suū operatum fuisse,sed etiã operari vsq̧ modo,seq̧ operari cū illo addidit,& de potestate sibi a patre trãdita mortuos suscitandi disseruit:prędixit etiã de Antichristo ꝙ eum venientem nō in nomine patris recepturi essent:tunc relictis illis iterū secus mare Galilęę abijt in desertū,ibiq̧ de septē panib⁹ & paucis pisciculis.iiij.M. hominū absq̧ mulierib⁹ & paruulis satiauit:nauigio trãsiens in partes Megedã:ibidēq̧ cęcū sanauit.Veniēs aūt in partes Cęsareę Philippi fidei cõfessionē a Petro ꝑ oibus accepit,eiq̧ claues Ecclesię se daturū ꝓmisit.Et forte tūc ei soli,vel post resurrectionē cū alijs dedit:tūc discipulis suis passionē suã pręrdixit,eosq̧ ad imitationē inuitauit.Post dies sex Petrū/Iacobū/& Ioannē in montē Thabor secum ducēs coram eis se transfigurauit,& in carne mortali gloriã suę immortalitatis ostēdit.Lunaticū vero quē discipuli sanare nō potuerãt,ad preces patris sanauit:& cū venissent Capharnaum ascendentibus quęstorib⁹ cēsus capitis,cēsumq̧ petētibus Petrum ad mare misit,qui stathērem in ore piscis inuentum pro se & pro dño soluit.Licet eīn dñs haberet loculos,ea tamen quę sibi data erant ad vsum pauperum,in proprium vsum expendere noluit.Cum autē quęsijssent in via quis eorum maior esset,accesse=

Christ⁹ trãsfigu rat⁹ est i monte thabor.

runt ad Iesum quęrentes, vt hanc eis quęstionem determinaret. Ac ille vt eos ad humilitatem inuitaret, ostēdit eis paruulum, ipsumq; amplexatus est: quē quidem dicunt fuisse Martialē episcopum Lemonicarum. Porro scandalum pusillis afferentes eruendos & eijciendos ostendit per metaphoram membrorum. & ad ostendendum quanti sint pusilli ante deum, proposuit eis tres parabolas: scilicet de oue perdita & inuenta: de drachma, similiter & de filio prodigo. Addidit etiā de modo corripiendi fratrem secreto peccantem, & de remittendo peccata vsq; septuagies: id est quatuor.c.xc. vicibus: q̄ autē petenti dimittendū sit per parabolā serui ostendit. Cuius debitum dn̄s reuocauit, quia cōseruo noluit misereri. Post hęc in Iudęam veniēs Pharisęis quęrētibus de causa dimittendę vxoris: respondit sola causa fornicationis eā dimittendam legem vero de libello repudij ob duriciem cordis eorum fuisse cōcessam. Ad hoc dicentibus discipulis nō expedit nubere, ne omnem continentiam putarent meritoriā, distinxit eam triplicē. s. natiuam, factiuam, siue coactā, & voluntariā, quę dicitur victoriosa, & hęc sola est meritoria. Post hęc ambulabat in Galilęā, quia in Iudęa quęrebāt eū interficere. Aderāt eo tempore quidam nūciantes eis de Galilęis: quoꝝ sanguinē miscuerat Pilatus cū sacrificijs eorū: quidā em̄ dicens se filiū dei multos seducebat de Galilęis, quos cum duxisset in Garizim, vbi dicebat se ascensurū in cœlū corā eis dum sacrificarēt ei superuenit Pilatus, ipsumq; occidit cū oībus suis, timuit vnum ne Iudæos seduceret. Cumq; Iudęi putarent eos perisse, quia Galilęi essent cęteris nequiores, ait dn̄s. Nō minus Iudęos sceleratos esse, & similiter nisi pœniterēt perituros: super quod dixit eis similitudinē ficulneę nō facientis fructum: sanauit quoq; mulierem a Sathana. xviij. annis incuruatā. Imminēte quoq; tūc Scænophegia cōsanguinei eius ipsum vt ad diem festū in Hierusalē ascenderet, ibiq; gloriā miraculorū ostenderet inuitabant, gloriam eius quęrētes vt eius participes fierent, quibus ille non acquieuit. Sed postea latēter ascēdit, & alij quidē dicebant esse eum bonū: alij vero seductorē. Facta vero dissensione in turba de eo missi a principibus & Pharisęis ministri, vt apprehenderēt eum sermonibus eius, cōuersi redierūt dicētes: quia nūq̄ sic locut⁹ est homo. Cum aūt venisset in templū diluculo absoluit mulierē accusatā de adulterio, vbi erectus quidā dedit sententiā iustitię, & iterū erectus misericordię, q̄m vtrūq; ei propriū est misereri scilicet & punire. Tunc cauere docēs ab auaritia, quia breuis est hominis vita, ꝓposuit eis similitudinē de diuite, q̄ pręfructuū vbertate deliberauerat horrea sua implere. Cū autē inter cętera se esse lucem mundi & filiū dei diceret, ac se esse priusq̄ Abrahā fieret, volentibus illis eum lapidare abscondit se, & exiuit de templo. Pręteriens autē cęcū notū illuminauit: & adolescētem quęrētē de via salutis signa perfectionis docuit, oīaq; pro Christo relinquētibus pręmiū duplex ꝓmisit. Pharisęis aūt superbis eū deridētibus eo q̄ eoꝝ lex bona terrena promittens, contra eoꝝ auaritiam ꝓposuit exemplum de diuite purpurato: discipulis autem parabolam de villico, aliam quoq; de denario diurno. Cum autem sabbato manducaret in domo cuiusdam principis Pharisęorum coram Pharisęis sibi insidiantibus sanauit hydropicum, simulq; probauit eis hoc licere in sabbato, quoniam ea die licebat extrahere pecus, si lapsum esset in puteū: habent enim in suis traditionibus operum genera determinata circiter. lxx. a quibus vacandum est in

Triplex cōtinētia.

Adultera a christo absoluta.

De illuminatione cæci nati.

Christ⁹ hydropicū sanauit.

sabbato. Sed inter illa non est curatio maxime quę fit solo verbo. Prætere
ea contra Pharisęorũ superbiã hortabatur inuitatos ad discubitus humilita=
tem,ipsumq́ inuitatorẽ ad pauperũ potius q̃ ad diuitũ inuitationẽ. Tunc di=
Festum cente quodã ex discipulis beatũ fore qui panem in regno dei manducauit,pa=
dedica= rabolam de cœna proposuit. Facta autem sunt Encęnia in Hierosolymis:id
tionis. est festa dedicationis,& hyems erat. Siquidem hoc festum nõ ad primam vel
secũdã templi dedicationem spectabat:sed ad tertiam. Prima fuit in autum=
no,quia Salomon dedicauit templum decima die septembris,& vsq́ ad illius
templi euersiouem fiebant quolibet anno festa duo,eadem die:scilicet dedica=
Tertiũ tẽ= tio & expiatio. Cum vero reędificatum fuit templum a redeuntibus de Baby=
plũ Sa= lone dedicatum est in vere:scilicet.xij. Martij.scilicet.xij.luna. Cum autem
lomõis Antiochus Epiphanes polluisset templum sordibus Idolorum & prophanas
fuit de= set vtensilia eius,Iudas Maccabeus fili⁹ Mathatię de genere sacerdotali mũ=
dicatũ. dauit templum,& restituit vtensilia in locis suis,& quasi dedicauit illud.xv.
die Septembris. Tunc Iesus in templo in porticu Salomonis ambulauit:id
est in porticu templi,vbi Salomon ad adorandum stare solebat. Cumq́ Iudęi
Quęrẽ= ab eo insidiose quęrerent an ipse esset Christus,responsum temperauit dicẽs.
tib⁹ Iu= Opera quę ego facio testimonium perhibent de me,& cum vellent eum lapi=
dæis an dare quasi blasphemũ,quia se esse vnum cũ patre asserẽs innuebat se esse deũ
eẽt chri etiam scripturam sacram homines deos vocare respõdit,sic ambiguitate no=
stus q̃d minis eos mitigauit,& trans Iordanem abijt. Cum autem accepisset Lazarũ
respon= infirmari per nuncium sororum:mansit adhuc in loco vbi erat duobus die=
derit. bus,vt compleretur mortis illius quatriduum. Tũc in Bethaniam abijt,eũq́
Resusci vocis suę virtute suscitauit. Creditur autem hoc factum fuisse ea die qua legi
tatio La tur in quadragesima:hoc est sexta feria ante:isti sunt dies:prima scilicet die
zari. mensis primi scd̃m legem. Multiq́ iam ascenderant ad diem festum Pascħę
Initium vt sanctificarent se. Hoc itaq́ miraculo diuulgato pontifices & Pharisęi col
machi= legerunt consilium contra eum timentes per eum amittere gentem & locum
natiõis eo q̃ omnis turba post eum iret eiq́ crederet:& ipse sacra eorum vana & abo=
mortis lenda esse doceret. Tunc Cayphas põtifex licet nesciẽs prophetauit,q̃ mors
Christi eius humano generi expediret. Iesus autem ante eos palam ambulare desijt,&
in desertum iuxta ciuitatem Effraym secessit &c.

¶ Capitulum.IX.

ANno quoq́ Tyberij.xviij. Iesus Christus secundum Prophe
tas quę de Christo erant,ad passionem venit anno ætatis suę
Hic pas xxxiij. Firmauit igitur faciem suam vt iret in Hierusalem,
sio Chri dum dies complerentur eius assumptionis. Assumptionem
sti de= eius Lucas dixit:non solum tempus quo assumi debebat de
scribit mundo ad patrem:sed etiam secundum pręceptum de agno
& causę Paschali,qui decima die mensis primi assumebatur de grege,& seruabatur
vsq́ ad decimamquartam. In hunc modum Iesus decima die:id est in Ramis
palmarum venit ad locum passionis,& mansit in eo vsq́ dum passus est. Ipse
ergo Iesus firmauit faciem suã.i.imperterrita mente locũ in quo pati decreue=
rat petijt:sicut in persona ei⁹ dixit Esaias Propheta. Posui faciẽ meã vt petrã
Leprosi durissimã. Tũc in ingressu cuiusdã castelli occurrerũt ei decẽ viri leprosi,qui
sanati. dum iussu eius sacerdotes peterent:a lepra mundati sunt:quorum vnus qui

Samaritanus erat,rediijt & gratias egit: cęteri vero remãserunt ingrati.Porro Samaritę quę inuidebãt euntibus in Hierusalẽ adorare,noluerũt eũ hospitio recipere:vnde irati Ioannes & Iacobus voluerunt ignem de cœlo ad eos cõsumendos impetrare.At huius vindicta quę laudata in Helia fuit,in istis est a dño reprobata:quia hi non appetebãt ex charitate sicut ille,sed ex ira. Tunc iterum prędixit eis secreto se mortem crucis passurum,& tertia die resurrecturũ,Vnde filij Zebedęi putantes eum in Hierusalẽ carnaliter in proximo regnaturũ suggesserũt matri suę,vt peteret munus sine nomine,quo cõcesso peteret eis cõcessionem in eius regno. Cognoscens quoq; Iesus eorũ temeritatẽ reuocauit eos ad humilitatem ostendens per hoc eos venturos ad sublimitatem potius q̃ honoris ambitionẽ.Priusq̃ autem ingrederetur Hierico cęcum natũ illuminauit,& eandem vrbem perambulans in domũ Zebedei diuertit. In ingressu vero Hierico duos cęcos secus viam sedẽtes:quorum vnus erat Barchimeus sanauit.Igitur ante sex dies Paschę venit Bethaniam:scilicet ante Ramospalmarũ,qui dies sextus erat ante Pascha: Si numeremus inter ipsum & diem Paschę cum quatuor interpositis,& erat in domo Simonis qui fuit leprosus & a dño sanatus:sed tamen adhuc pristinũ nomen manebat:sicut adhuc dicitur,Matthęus publicanus.Multi quoq; venerunt illuc,quia conuenerũt ad diem festum nõ propter Iesum tm̃:sed vt viderent Lazarum:fecerunt quoq; ei cœnam in qua Martha ministrabat,& Lazarus vnus erat ex discũbentibus,qui vt ait Augustinus de verbis domini,quo minus interrogantibus loca pœnarum & sedes inferni diligenti narratione indicauit:& ita inferi longis temporibus ignorati,tandem inuenerũt proditorem.Maria quoq; tunc in illa cœna aperuit alabastrum,& effudit vnguẽtum super caput Iesu,& etiam vnxit pedes ei9:suisq; capillis tersit.Indignabatur autem Iudas Scariotes quasi de perdito vnguento,quia fur erat & loculos domini habens,vxori & filijs dabat quę furabatur.¶Pręceptum legis erat vt decima luna primi mẽsis agnus siue hędus in domo recluderetur vsq; ad.xiiij.lunam eiusdem mensis,quo ad vesperam immolabatur.Vnde & verus agnus ex omni grege sine macula electus pro sanctificatione populi ante.v.dies.i.luna.xj.Hierosolymam ascendit.

Mater filiorũ zebedei ad Iesũ.

Cæcus illuminatur.

Lazar9 pœnas infernorũ declarat.

Indignatio de vnguẽto effuso.

¶Christus intrauit Hierusalem super Asinam propter tria. Capitulum.X.

MAne aũt ascẽdit Iesus Hierosolymã & discipuli eius,& cum venisset Bethphage,qui erat viculus sacerdotũ a latere montis Oliueti misit duos de discipulis in castellũ quod corã eis erat.i.in Hierusalem,vt adducerent ei asinam & pullũ,qui erant alligati in biuio.Asina dicitur fuisse cõmunis pauperibus qui iumenta propria nõ habebant,cum in ea quis operatus fuerat pabulũ ei dabat,& pullo qui pariter ad oĩa cõmunia nutriebat. Et cũ appropinquaret Iesus ad descẽsum mõtis Oliueti descẽdẽtes cũ eo sternebãt vestimẽta sua in via.Alij cędebãt ramos de arborib9 & sternebant in via.Turba aũt multa q̃ venerat ad diẽ festũ & pueri & plebecula Hierosolymoꝝ tollẽtes ramos oliuarũ processerũt ei obuiã,& qui pręcedebãt & qui sequebãtur clamabant Osanna:id est obsecro salua.Et quidã de turba Pharisęorum dicebant ei vt increparent populos:quibus respondit. Si hi tacue=

Prodigiũ de petris. rint,lapides clamabunt.His ſiquidem in paſſione tacentibus petrę ſciſſę eũ dñm mundi clamauerunt,& vt appropinquauit fleuit ſuper ciuitatẽ dicens: quia & tu ſubaudi fleres,ſi cognouiſſes ruinam tuam futuram & cauſas eius. Et eſt ſciendum ꝙ intrauit Ieſus templum ꝓpter tria.Primo(vt dicit glo.) vt nos doceret formam religionis & regulam honeſtatis,vt quocunq̧ pergimus primo domũ orationis,ſi ibi eſt,adeamus:& per orationes deo cõmendati ſic ad agenda negocia ſecedamus.Item quia locus publicus erat vbi poſſet inueniri oſtendens ſe non inuitũ,ſed ſponte pati.Item vt oſtenderet ruinã vrbis pro qua fleuerat maxime ex ſacerdotũ culpa proceſſuram. Sacerdotes eñ ſuę auaritię cõſulentes in porticibus templi hoſtias vendebant cuiuſcũq̧ generis,ne venientes nihil offerrẽt ſi hoſtias pręſto nõ inueniſſent:& ne pauperes qui nihil ſecum pertulerant,non habitę pecunię excuſationem haberẽt poſuerunt ibi nũmularios,qui ſub cautione pecuniã mutuarent:ſed quia lex nõ patiebatur vt a fratribus ſuis vſuras acciperẽt,cogitauerũt vt colybiſtas facerẽt.Colybi quoq̧ apud eos dicũtur vilia munuſcula,vt ciceris,vuę paſſę, & pomoꝝ diuerſi generis,quaſi qđ in maioribus non licebat in talibꝰ minoribus liceret:quod prohibuit Ezechiel dicens.Vſuram & ſuperabũdantiam nõ accipietis.Caueant ergo qui vſurã palliant ſub nomine charitatis.Tunc

De eiectione vendentium. Hieronymus. facto flagello de funiculis eijciebat ementes & vendentes de templo dicens: ne domũ orationis facerent ſpelũcam latronum,nec ſinebat vas aliquod deo nõ dicatum transferri per templũ.Tradunt quidã ꝙ quidã fulgor radioſus de ipſius oculis egrediebatur,quo territi ſacerdotes & leuitę ei reſiſtere nõ poterant,nec audebãt.Vnde beatus Hieronymus ſuper Matthęum inter ſigna oĩa quę dñs fecit. Hoc valde mirabile mihi videtur ꝙ vnꝰ homo in illo tẽpore contemtibilis & intm̃ vilis reputatione ſtultorum,vt poſtea crucifigeretur,Scribis & Phariſęis cõtra ſe ſęuiẽtibꝰ,& lucra ſua videntibus deſtrui,potuerit ad vnius flagelli verbera,tantã multitudinem eijcere,menſaſq̧ ſubuertere,& cathedras cõſtringere,atq̧ alia facere,quę infinitus nõ feciſſet exercitus:igneum eñ quoddã atq̧ ſidereum ex ipſius oculis radiabat,& diuina maieſtas in eius facie relucebat.¶Origenes.Eijcit dñs vendẽtes & ementes de templo ad correptionem populi,vt nõ pro mũdanis feſtiuitates dño celebrẽt nec emptionibus & venditionibus vacẽt in loco nõ competẽti,ſed orationibus tm̃.xvj,q.vij.Hoc diximus.Nuſq̃ legitur dñm tanta ſeueritate aliquod peccatum corripuiſſe ſicut illud expellendo de templo,& nõ ſolum verbo ſed etiam flagello altera vice ſcilicet in principio ſuę prædicationis hoc egiſſe. Et acceſſerunt ad eum cęci & claudi in templo,& ſanauit eos.Et admirantes ſacerdotes & Scribę dixerunt ei.Quod ſignum oſtẽdis nobis?quia hoc facis quaſi nõ credimus tibi licere:ergo oſtende nobis ſignum quo credamus. Et

Nota teſpõſum Chriſti. reſpondit.Soluite templum hoc & in tribus diebus excitabo illud.Hoc autẽ dixit nõ imperando vel conſulendo vel hortando,ſed prędicando:& reſpiciebat diuites qui mittebant munera ſua in gazophylaciũ.Vidit aũt & quandã viduam pauperculam mittentem duos nũmulos ęreos valentes quartã partem ſicli:ſcilicet obolos quinq̧:& dixit eam miſiſſe pluſq̃ omnes:quia totum victum ſuum miſerat:alij vero ex abundanti partem nõ totum.Dixit autem ad quoſdam qui in ſe confidebant tanq̃ iuſti pro operibus ſuis exterioribus, & aſpernabantur cęteros,parabolam de Phariſęo & Publicano:& intulit ꝙ

omnis qui se exaltat humiliabitur:& qui se humiliat exaltabitur ꝛc. Et cum vespera iam esset hora circunspectis omnibus rediijt in Bethaniã:& ibi mansit:quia vt dicit glo. Hieronymi. Pauperem & diuitem nullum in tanta vrbe repperit,qui eum ad hospitium inuitaret:diebus quoq; in templo docebat,noctibus quoq; in Bethaniam rediens morabatur. Idcirco legitur ꝙ per totam illam hebdomadam pœnosam laborauit Deus: recreãdo sicut in prima mundi hebdomada operatus est creãdo. At princeps Nicodemus prę timore populi vel verecũdia descẽdit,quia magister erat nõ die sed nocte,docendus ad eum venit,quem dñs de introitu regni Dei diligenter instruxit. Iesus quoq; diluculo iterum venit in templum,& sedens docebat populum. Pharisęi autem videntes & insidiantes ei,quia sciebãt eum esse mansuetum & misericordię prędicatorem,& ob hoc habere gratiam & fauorem populi,adduxerũt ei mulierem in adulterio depręhensam scd'm legem lapidandam,vt si eam lapidandã iudicaret,crudelem eum irriderent & nõ habẽtem misericordiã,quã populo prędicabat.si autem dimitti debere diceret: quasi hostem legis cõdemnarent. Ipse autem vtrãq; calũniam prudenter euitauit,quia & iustitiã & misericordiã in iudicio seruauit. Protulit enĩ iustum iudicium salua misericordia:prius tamen digito scripsit in terra. Qui sine peccato vestrum est,mittat in eam lapidem:quid autem scripsit ad literam incertũ est. Quidam autẽ dicunt ꝙ id scripsit quod eis respondebat. Hieronymus autem videtur velle in quadam Epistola eũ scripsisse. Terra terra,absorbe viros istos abdicatos:vel scd'm glo. Terra terram accusas. Vel forte peccata eorum scribebat. Mulier inquit,vbi sunt qui te accusant?quasi dicat. Qui venerunt ad quęrendã iustitiam fugati sunt iudicio iustitię. Nemo te condemnauit:quia quilibet eorum sciebat se similiter inquinatum:nec ego te condemnabo.quasi diceret. Illi dimiserunt te indamnatam propter peccata sua,& ego te absoluo ex misericordia mea. Vade,& noli amplius peccare. sicut.s.protulit iudiciũ iustitię salua misericordia:& hic profert iudicium misericordię salua iustitia:scd'm glo. Sed vt misericors pręterita peccata dimittens:& vt iustus ne amplius peccaret interdicens. Nam vniuersę vię domini misericordia & veritas. ¶Et notantur hic in summa quinq; quę sunt obseruanda iudicibus in sententijs proferendis. Primum est discreta deliberatio & matura:scilicet vt non pręcipitãter sententia proferatur:sed diligenter factum examinetur:scd'm illud Iob. Causam quam nesciebã diligenter examinabam. Vnde Dñs audita causa nõ statim protulit sententiã:sed tacuit primo & scribebat in terra:nõ ꝙ dñs quid agere deberet ignoraret:sed vt nos instrueret. Omnis enĩ Christi actio nostra est instructio.ipsa etiam discretio notatur in digito. Secundũ est proximi cõpassio:quia debet iudex se inclinare vel incuruare ad exemplum Christi:scilicet vt nõ sine cõpassione & dolore sentẽtiam proferat & immitis. Tertium est iudicij rectitudo:scilicet vt precibus vel muneribus non flectatur. Vnde Christus sententiam prolaturus erexit se. Quartum est proprię vitę purgatio sine qua nemo potest digne alium iudicare:secũdum illud. Qui sine peccato est ꝛc. Quintum quoq; est misericordię cũ iustitia annexio ad exemplũ Christi,qui vt dictum est vtrãq; seruauit. Venerant autem quidam Gentiles vt adorarent in die festo,& dixerunt Philippo. Dñe volumus Iesum videre: qui assumpto Andrea dixit hoc Iesu:& respondit Iesus. Venit hora vt clari=

Sẽtẽtia Christi

Qui se exaltat humiliabitur.

Nicodemus venit ad Iesum nocte.

Iterũ de muliere dep̃hensa ĩ adulterio adducta ad Iesũ.

Iesus in terram scribit.

In sentẽtijs iudicũ quinq; debet obseruari.

ficetur filius hominis: quasi diceret, plenitudo gentium creditura est, qđ non nisi post passionem futuram insinuauit dicens. Nisi granum frumenti cadēs in terrā mortuum fuerit ipsum solum manet. Et dixit, Pater clarifica me ex hac hora: & venit vox de cœlo & clarificaui, & iterum clarificabo: id est clarū te genui: nec desistam, vel scđm hominē clarificaui in baptismo & in transfi guratione, & clarificabo in resurrectione & iudicio: & dicebant quidam toni= truum factum fuisse. Alij dicebant ꝙ Angelus locut⁹ est ei. Et ait Iesus. Pro= pter vos hæc vox facta est. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras: id est princeps amatorum mundi perdet potestatem homines post se trahen= di: & ego si exaltatus fuero ꝛc. Et cū vespera esset facta redibat in Bethaniā.

¶ Cap. XL. De calumnijs Iudęorum aduersus Christum, & quomodo eas vitauit.

ET iterum diluculo rediens tertia sabbati in templum popu= lum docebat, & accesserunt ad eum principes sacerdotum di centes. Quid est quod eijcis de templo? quid vis cum nō sis ostiarius & doces nobis inconsultis. Iesus autem oppositio= ni reddidit oppositionem non solutionem, quasi clauū cla= uo retundens: & ꝙ aperienda esset veritas alijs, & non ipsis: & quare indicauit per parabolam duorum filiorum: quorum vni dixit pater, vade: & respondit, vado, sed non iuit. Ad idem proposuit parabolam de cul= torib⁹ vineę: & post hęc aliā de inuitatis ad nuptias regales, & nō habētes ve stes nuptiales. Tunc Pharisęi volentes eum capere in verbo proposuerūt ei quęstionem apud Iudęos ortam de tributo Cæsari soluendo, vel non soluen do, dicentibus quibusdam soluēdū esse quasi pro securitate & quiete, eo ꝙ Ro= mani pro omnibus militarent. Pharisęis autem ecōtra dicentibus tanq̄ qui decimas oblationes & vota scđm legem dei soluebant humanis non deberēt legibus subiacere, ipse vero sic respondit: vt deo & Cæsari sua iura serua= rent, & eorum calūnias prudenter euitaret. De quoq; vij. viros habente: quę= stionem a Saducęis propositā soluit, & quia prophetas non recipiebāt aucto ritate Exodi mortuorum resurrectionē probauit. Sed & Pharisęum tentan= do interrogantem de primo legis mandato, & secundo instruxit, & quis esset vere proximus noster per parabolam sauciati a Samaritano curati ostendit: quodq; esset dei filius per auctoritatem Dauid probauit: tunc etiā docuit Scri barum & Pharisęorum doctrinā audiendam, sed eorum vitam non imitan= dam de multis criminibus eos acriter arguens. s. de ambitione / crudelitate / & peruersa doctrina: de gula / supstitione / hypocrisi / & auaritia. ¶ Egressus autem de templo prędixit discipulis euersionem templi signaq; euersionis vrbis, & signa aduentus sui. Prędixit etiam aduentus ipsius incertitudinem tribus similitudinibus eius terrorem introducens: scilicet fulguris, diluuij & furoris. Porro in illa die dixit de quolibet genere hominū quosdam assumen dos in regnum, & quosdam assumendos ad supplicium. s. de agro prędicatio nis qui pertinet ad prelatos, de mola actionis, quę pertinet ad coniugatos, & de quiete contemplationis quę pertinet ad continentes: scđm hęc tria genera tres parabolas proposuit. Primā de vigilia patrisfamilias vel ianitoris quā= tum ad prelatos. Secundam de decem virginibus quātum ad contemplati= uos. Tertiam de talētis multiplicatis quātum ad actiuos. Tandem vero de=

Iesus q̄= stionem Hebręo rū p pa rabolas soluit.

Prędicit Christ⁹ euersio= nē tem= pli.

Tres pa rabolę.

scribit ventilationem areę quę fiet in extremo iudicio. Finitis autem his sermonib⁹ eadē: scilicet tertia feria: dixit discipulis suis. Scitis quia post biduū: id est quinta feria ad vesperam agnus Paschalis imolabitur. & tunc etiam filius hois tradetur vt crucifigatur. Tunc scilicet quarta feria principes sacerdotū audiētes Iesum abisse & dixisse: nō me videbitis amodo, cōgregati sunt cū senioribus populi in atriū Cayphę & quęrebāt vt eū tenerent & occiderent.

Capitulum. XII.

AVdiens autem Iudas eos congregatos abijt ad eos & pepigit cum eis de Iesu tradendo pro. xxx. argenteis, forte quia tunc audierat dominum tertia die moriturum: putauit eum in morte detineri: nec debere resurgere. Vnde mortem iminentem lucratiuam facere voluit. Alia causa scđm glo. ad vendendum dñm Iudam mouit: videlicet effusio vnguenti super caput & pedes domini, quod si fuisset venditum cum esset fur & loculos habens aliquid furatus fuisset: & quod perdiderat in effusione vnguenti, recuperare voluit in venditione magistri. Traditus igitur fuit ad mortē Iesus Christus Pilato pretore Iudeę existente: & hoc anno decimonono imperij Tyberij Cęsaris, qui tertia die resurrexit: & ad probandū liquide suā resurrectionē per dies quadraginta apparuit discipulis suis loquens de regno dei. Non est autem intelligendum ꝙ in singulis quadraginta diebus apparuerit Apostolis: sed infra numerum tot dierum decies eis apparuit, vt ex Euangelica apparet historia: & multi cum eo resurrexerunt, inter quos duo filij Symeonis sacerdotis magni, qui Iesum infantem cum offerretur in templo, in manibus suis susceperat: quorum filioꝝ nomina sunt Carinus & Leoncius.

Quare Iudas tradidit Christum. Ies⁹ traditur ad mortē. Duo filij Symeonis cū Christo suscitāť

Supradicti duo sic resuscitati per legem dei coniurati fuerunt per Annam & Caypham, & Nicodemum, Ioseph & Gamalielem, vt narrarrent quomodo resurrexerunt: qui coniurati sic responderunt. Nos cum essemus cum patribus nostris positi in caligine tenebrarum subito factus est aureus solis color, purpureaq̃ lux regalis illustrans super nos: statimq̃ humani generis pater Adam cum omnibus Patriarchis & Prophetis dixerunt. Lux ista actoris est luminis ęterni qui nobiscum coęternum lumen suum dignatur transmittere, qui introgressus eduxit nos ab inferis: amplius enarrare vobis nō est nobis permissum: tm̃ tribus diebus permissi sum⁹ in Hierusalem celebrare Pascha dñi cum parentibus nostris viuentibus, in testimonium resurrectionis Iesu Christi, post quos tres dies cum multis alijs qui nobiscum resurrexerūt, qui sunt trans Iordanem rapiemur omnes in nubibus. Hęc autem omnia Ioseph & Nicodemus nunciauerūt Pilato pręsidi, qui scripsit in codicib⁹ publici pretorij sui: & inde ad notitiam deuenerunt. Anno quoq̃ dñi. xxxvj. imperij vero Tyberij. xxj. cum esset mos Romanis, vt prouinciarum iudices senatui scripto nunciarent, si quid noui in his quas regebant prouincias accidisset. Pilatus ergo scripsit Epistolam ad Tyberium sub hac forma. Tyberio Augusto Pōtius Pilat⁹ salutē. Eusebi⁹ ait ꝙ mos erat apud Romanos, vt puīciarū iudices si q̄d noui in ijs quas regebāt puīcias forte accidisset, vel pricipi vel senatui nūciarēt, ne ex his q̄ gerebāť ignorare aliq̄d viderenť. Vn̄ Pilat⁹ hāc Epistolā misit ad Tyberiū Augustū Romanoꝝ Imperatorē, qui hāc ad Senatū detulit. Nuper accidit ꝙ & ipse probaui Iudęos per inuidiā se

Nicodemus & Gamaliel. Mos romanoꝝ Pręsidū

Epistola Pilati ad tyberium Cęsarē. suosq; posteros crudeli damnatione peremisse. Cum eni promissum haberent patres eorum q deus ipsorum mitteret illis per virginem sanctum suum qui rex ipsorum merito diceretur, hunc me pręsente misit in Iudęā, quem cum vidissent cęcos illuminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, dęmones effugasse, mortuos suscitasse, vētis imperasse, pedibus siccis super vndas maris ambulasse, & alia multa miracula fecisse: & omnis populus Iudęorum diceret eum esse dei filium: principes sacerdotum inuidia cōtra eum moti sunt. Itaq; hunc mihi tradiderunt, & alia pro alijs mentientes eum Magum esse & cōtra legem eorum agere dixerunt: ego autem ita esse credidi, ipsum flagellatum eorum arbitrio tradidi, qui eum crucifixerunt, & sepulchro custodes adhibuerunt. Ille quoq; militibus meis custodientib9 die tertia resurrexit. Intm vero nequitia eoꝝ Iudęoꝝ cōtra eū exarsit, vt ipsis custodiētib9 seu custodib9 pecuniā darent quatinus discipulos eius corpus rapuisse dicerent. Sed illi qđ factum erat tacere non valentes testati sunt eum resurrexisse, seq; visionē angelorum vidisse, & a Iudęis pecuniam accepisse. Hoc aūt ideo scripsi, ne quis aliter extimet factum esse vel credendū mendacijs Iudęorum. Tunc Tyberius cum suffragio magni fauoris retulit ad senatum & postulauit vt Christ9 deus haberetur. At senatus recusauit indignatus q non sibi secundum morem Epistola primo fuisset delata. Hic quidem Pilatus a Vitellio pręside Syrię in multis est accusatus apud Tyberium principem. Primo de violēta interfectione hominum innocentium. Secundo q Iudęis reclamantibus Gentilium in templo imagines ponebat, & q pecuniam repositam in corbonam in proprios redegerat vsus in domum suam ex ea faciens aquęductum, etiam stolam solennem & antiquā in sua potestate quā semper habere debebat pontifex, vt ea vteretur diebus festiuis habebat, quam habere nequibant nisi pręcio dato. Pro his & multis alijs deportatus est Lugdunū in exilium vnde fuerat oriundus, vt in opprobrium sui generis moreretur in multas calamitates. Itaq; Pontius Pilatus incidens mortem sibi conscius manu se propria interemit. Alię vero historię dicunt q ideo ipsum Tyberius damnauit ad mortē: quia in mortē cōsenserat saluatoris. Nec mireť quispiā si i gestis Christi aliquātisper imoratū est. ¶ Palā est q hic codex solū narrat gesta Imperatoꝝ & pōtificū Romanoꝝ. Cū igr̄ Christus Imperator Imperatoꝝ fuit: oisq; potētatus ab eo sumpserit originē, primusq; pontifex, ideo sub longiori compendio tractaui ipsius gesta.

Pilatus in exiliū missus.

¶ Quidam nomine Lentulus habens officium in partibus Iudęę Herodis regis scripsit aliam Epistolam senatoribus, cōtinentem quę sequuntur. Apparuit temporibus istis, & adhuc est homo magnę virtutis nominatus Iesus Christus, qui dicitur a gētibus Propheta virtutis, quē eius discipuli vocant filium dei suscitans mortuos, & sanans omnes languores, homo quidem staturę procerę mediocris & spectabilis / vultum habens venerabilem: quem intuentes possunt diligere & formidare, capillos habens coloris nucis auellanę pręmaturę, & planos fere vsq; ad aures. Ab aurib9 vero cincinnos crispos aliquātulum cęruliores & fulgentiores ab humeris ventilantes: discrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazareorum, frontem planam & serenissimam cum facie sine ruga & macula aliqua: quam rubor moderatus venustat, nasi & oris nulla prorsus est reprehensio, barbā habens copiosam & impuberem, capillis concolorem, non longā, sed in medio

Lentuli alia de Christo Epistola.

bifurcatam. Aspectū habens simplicem & maturum, oculis glaucis varijs & claris existētibus, in increpatiōe terribilis, in admonitione blandus & amabilis, hilaris seruata grauitate. Qui nunq̄ visus est ridere, flere autem sic. In statura corporis propagatus/rectus: manus habens & brachia visu delectabilia. In colloquio grauis/rarus/& modestus: speciosus inter filios hominum.

¶ Gaius post Tyberium imperauit, qui margaritas aceto liquefactas absorbebat. Capitulum. XIII.

POst Tyberium Cæsarem imperauit Gaius Caligula filius Germanici fratris Tyberij Cęsaris supradicti: & imperauit annis. iiij. Hic staturę fuit enormis, colore pallido, corpe male disposito in omnibus partibus suis, vultum tetrum & horridum, valitudo ei neq̄ animi neq̄ corporis constitit. Incitabatur quoq̄ maxime in somno: neq̄ eñ plusq̄ tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pauida miris rerū imaginibus, & inter cęteras quoq̄ Pelagi imaginem colloquentem secum videbat. Ideoq̄ magna parte noctis vigil cubandi tędio per longissimas porticus vagus lucem auide expectare consueuerat. In disciplinis liberalibus nimiū eruditioni eloquentię plurimum attendit, quātūuis facūdus & prompt⁹ erat: hic crudelissimus fuit. Auiam eñ Antoniā venenauit: fratrem Tyberiū inopinantem misso repente tribuno militum interfecit. Syllanum socerū suū ad necem secandasq̄ nouacula fauces compulit: tamq̄ effrenatæ crudelitatis erat, vt ora ac oculos ludentium infantium plerūq̄ appeteret, horreis pręclusis nōnunq̄ famem populo indixit, parentes supplicijs filiorum interesse cogebat: reuocatū a vetere exilio sciscitatus est, quidnam agere ibi consueuerāt: ac respōdente eo per adulationem, deos semper oraui, vt quod euenit, periret Tyberius. & tu imperares, opinans quosq̄ exules suos sibi mortem imprecari misit, qui vniuersos exules trucidarent. Et vt breuiter magnitudinem crudelitatis eius exponam, exclamasse fertur. Vtinam populus Romanus vnā ceruicem haberet. Pudicitię neq̄ suę neq̄ alienę pepercit: cum omnibus sororibus suis consuetudinē stupri habuit. Easdē sępe suis lenonibus sponte prostrauit, postremo tanq̄ adulteras & insidiarum aduersus se conscias condemnauit. Nouum balneorum vsum, portentuosissima ciborum atq̄ cœnarū, vnguentorumq̄ genera adinuenit, preciosissimas quoq̄ margaritas aceto liquefactas sorbebat. Exhaustus itaq̄ & egens ad rapinas cōuertit animum, vario & exquisitissimo calumniarū, exactionū, & vectigalium genere adinuento, nulloq̄ genere hominum atq̄ rerum obmisso, cui non tributi aliquid imponeret. Nouissime etiam contractandę pecunię animo incensus est. Sępe eñ super immensos aceruos aureorum patentissimo loco distensos nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquādiu volutatus est. diuersissima in eo erant vitia, summa confidentia & nimius metus. Nam qui deos tantopere contemnebat ad minima tonitrua & fulgura conuentus hominum appetere, & caput obuoluere, & sub lecto recōdere solebat: & licet in initio imperij sui satis fuerit mansuetus, postea cor eius euanuit: & in tantā prorupit elationem atq̄ vesaniam, vt ab vniuersis hominibus imperij sui tanq̄ deum cœli & adorari voluerit atq̄ mandauerit: dicebatq̄ se fratrem Iouis, vt ita quasi cōmunis vterq̄ videretur. Petijt quoq̄ Gaius ingentia facinora ausus, & aliquāto maiora molitus. Nam a tergo in ceruice gladio cęsus fuit, grauiterq̄ percussus. Dehinc

Gaius Caligula post Tyberiū imperauit

De morib⁹ Caligulę.

Crudelitas caligulę.

Gaij spurcitia & stupra i sorores.

Auaritia Caligulę.

Gai⁹ caligulę vt deus adorari voluit.

Cornelius Sabinus alter e coniuratis ex aduerso pectus transfixit. Cadauer eius clam asportatum in ortū est,& tumultuario rogo semiambustū leui sespi te in tyberim pręcipitatum est. Satis quoq constat ortorum illorum custodes sępe vmbris inquietatos, in ea etiam domo qua mortuus occubuit nullā noctem sine aliquo timore transactam: vnde postea incendio consumpta est: perijt etiam vxor eius gladio filiaq eius parieti est illisa.

Gaij cadauer in Tyberim pijcitur

¶Capitulum. XIIII.

Claudius. Aufugit claudius ob cędem Gaij.

POst hunc regnauit Claudius auunculus Gaij imperatoris: & imperauit annis. xiiij. Hic Claudius audita morte Gaij metuēs ne in omnes propinquos eius coniurati desęuirent, rumore cędis exterritus ad solarium proximum fugit, atq inter cubiculi vela se occultauit. Quem latentem forte discurrens gregarius miles animaduersis pedibus exsuscitandi studio quisnam esset agnouit, extractumq pro metu ad eius genua cadentem imperatorem salutauit. Quo facto ipsum ad alios milites, qui de imperatore eligendo tractabant adduxit. A quibus lecticę impositus ad castra prętoriana delatus est tristis ac trepidus, miserante obuia turba quasi innocens ad supplicium traheretur. Consules autem cum senatu ad templum Iouis triumphatoris congregati sunt, vbi adinuicem consultantes: rempublicam ad statum libertatis reducere cupiebant, in quo fuerat ante Iulium Cęsarem. Quibus in cōmune de pręsenti statu tractantibus: repente immensus clamor congregati exercitus auditus est, petens vt militaris imperator eligeretur, & nequaq̄ Romanum imperiū multis imperantibus solueretur. Hoc quidem milites decreuerunt vt vni daretur imperium: tamen senatui concedentes vt ipsi qui dignus videretnt eligerēt. Ob quā rem contraria erant vota, senatus hunc: isti hunc dignum imperio iudicantes. Inter quos dicebant aliqui nullo modo de genere superiorum prinscipum eligendum, sed aliquē de genere nobilium, qui fortitudine atq prudētia Romanorum gubernaret imperium. Mucianus quidem in senatu potentissimus, Marcum qui Iuliani Gaij sororem habebat vxorem, imperio proponebat. Alij vero Valerium Asiaticum virum manu & consilio fortem nominabant: sicq senatus inter se de principe eligendo non conueniebant. Postremo volente senatu & ipse Claudius per tribunos plębis ad curiam plębis vocatus est, ad persuadēda quę viderentur. Qui respondit se a militibus vi ac necessitate retineri. Missoq Agrippa rege Iudęę (qui forte tunc Romę erat) indicauit senatui se primum inuitum ab exercitu raptum fuisse, quare iam iniquū fore si militum erga se studia tam religiosa desereret, inuito iam tutam non aliter esse fortunā suā. Deinde administraturum rempublicam vt dignus rector (non tyrannus) dici posset. Agrippa autem postq̄ in senatu hęc retulit, vnus ex Centurionibus vrbani exercitus qui tunc partes senatus fouebat educens gladium, Cōmilitones inquit quibus perturbati casibus concurrere aduersus ciues cupimus: maxime cum habeamus imperatorem ad quē cū iustis allegationibus magis q̄ armis aggredi debeamus. Et hęc dicēs per mediam curiam egressus est. Quem egredientem omnis fere armata manus (desertis patrib⁹) secuta est. Hoc exemplo optimates deserti magno timore cōcussi sunt. Considerantes ergo de cętero non tutum esse Claudio repugnare. Omnis fere senatus cum consulibus ad Claudiū transierunt. Huic auctoritas dignitasq formę non defuit. Nam stans vel sedens pulcher statura fuit.

Claudius a militib⁹ inuit⁹ eligitur abnuente senatu.

Claudi⁹ imperator cō firmat.

Hic nimios honores recusauit, cibi viniq; omni tempore vsum habebat, delectabilibus locis iocos faciebat: in quibus.cccccc. sępe discumbebant. Inter cętera in eo mirati sunt homines obliuionem atq; inconsiderationem. Occisa em̃ Messalina vxore sua paulo post in triclinium decubuit, cur quia domina non veniret requisiuit: multos quos capite damnauerat, postero die in consilium, & ad alee ludum vocari iussit: & cum morarentur vt somnolentos per nuncium increpauit. In sui imperij exordio anno scilicet Christi.xxxiiij. Petrus Apostolus Romam venit, & salutarem cunctis credentibus fidem docuit. Per idem tempus Matthęus Apostolus Euangelium Hebraico sermone scripsit primus. Dicti imperatoris tempore Herodes Agrippa occidit Iacobum fratrem Ioannis. Anno quarto dicti imperatoris facta est non parua seditio inter Paulum & Barnabam, & nonnullos Christianos de Iudęa: quia prędicabant fidem illi absq; legalibus non sufficere ad salutem: & pro hac lite dirimenda ascenderunt in Hierusalem ad maiores Apostolos: scilicet ad Petrum & Iacobum Episcopum Hierosolymorũ: & quia ista quęstio mota erat in Ecclesia Hierosolymitana, cuius Episcopus erat Iacobus, nec poterat ad alium nisi per appellationem transferri, cum etiam Petrus nundum esset constitutus in cathedra põtificali. Sed paulo post: scilicet eodem anno ascendit Romam, ideo Iacobus sententiam protulit isto modo. Ego inquit Iacob9 iudico eos qui de gentibus conuertuntur non cogi ad grauitatem legalium: sed consulo vt dirigamus eis Epistolam vt abstineant ab immunditia idololatrię, vt sic vere fidei cultores sint (idololatria em̃ maxime in gentib9 pullulauerat) & a fornicatiõe vt sint casti, fornicatio quoq; quasi naturale quid & nullius peccati reputabať inter eos: & ab esu suffocatorũ ne carnes eorũ comedant, & a sanguine ne illum bibant. Erant enim proni ad effundendum sanguinem, & consueuerant bibere sanguinem immolatum dijs suis. Et dicunt quidam quidem ꝙ duo prima prohibita fuerũt simpliciter & ad semper. Alia duo ad tempus donec consummati essent gentiles in Euãgelio, quia quidam eorum proni erant ad suffocandum homines vt sanguinem humanum biberent, ideo prohibitum est eis ad tempus omne suffocatum & omnis sanguis donec a dicta mala consuetudine reuocarentur. Sic ergo ablata sunt sacramẽta veteris legis & introducta septem sacramenta nouę legis: in quibus nobis attulit causas salutis spiritualis. ¶ Causę enim sanitatis spiritualis non sunt nisi quatuor, sicut & quatuor corporales: scilicet curatiua & conseruatiua. Curatiua est duplex, quędam em̃ totaliter & simul curat, vt baptismus culpam & pœnam omnino delens quantum in se est: quędam enim paulatim, vt pœnitẽtia. Cõseruatiua est confirmatio. In hac em̃ datur spiritus ad robur & cõfirmationem gratię, quę data est in baptismo. Pręseruatiua est matrimonium in quo concupiscentia carnalis in ruinam turpitudinis prona eripitur, honestate nuptiarũ ne ruat in mortale peccatum. Melioratiua est ordo in qua gratia melioratur & augmentatur: & etiam extrema vnctio quę hominem in meliori statu ponit & securiorem reddit. Est quoq; quędam alia medicina prędicta quatuor sola faciẽs: scilicet Encharistia: quoniã & venialia curat, & ab eis animam pręseruat, gratiam quoq; conseruat, quia panis cor hominis confirmat: & etiam gratiam augmentat. Potest etiã dici ꝙ hęc est medicina resumptiua, quę baptizatis datur ad reficiendum animam, sicut corporaliter cura-

Labilis Claudij memoria.

Iacobus occidiť.

Dissensio inter Paulũ & Barnabam.

Iacobus Hierusalẽ epi scopus. Iacob9 profert sententiã

Quatuor sunt medicinę spirituales.

tis datur electuarium confortatiuũ.Sciendũ est autem ꝙ cum sacramenta iustificare dicũtur ꝙ contento & continenti attribuit̃:gratia em̃ in eis contenta iustificat:non ergo iustificãt tanq̃ causa efficiens:sed tanq̃ causa materialis.

Quinq̃ sunt q̃ corp⁹ diuersimode sanãt

Sunt em̃ quinq̃ quę diuersimode sanant corpus.Nam corpus sanat deus auctoritate,medicina effectiue,dieta conseruatiue,vas medici sicut pyxis confectiue:medicus autem ministerio seu ministratiue:sic & deus animam iustificat auctoritate,gratia vero vt medicina morbũ expellens, impletio mandatorum tanq̃ dieta,sacramenta quoq̃ tanq̃ vasa medicinalia.Sacerdos autẽ tanq̃ minister.Non est autẽ omnino simile de sacramento & pyxide,sed simile penit⁹ esset si esset vna tm̃ pyxis in qua datetur medicina:ita ꝙ si daretur in alia non prodesset.Quid autem sit sacramentum ostendit Augustinus dicens.Sacramentum est sacrę rei signum.Vnde sacramentum est inuisibilis gratię visibilis forma,vt species panis & vini,quę sunt sacrificium visibile,& signant inuisibile corpus Christi,quod est sacramentum Ecclesię.

Sacramenta necessitatis voluntatis

Quędam quoq̃ sacramẽta sunt necessitatis,& quędam volũtatis.Necessitatis sunt hęc quinq̃. Baptismus,Cõfirmatio,Eucharistia,Pœnitẽtia,& extrema vnctio.Et quãq̃ dicta sacramenta necessitatis sint,non tamen omnia absolute. Voluntatis vero sunt hęc duo,ordo & matrimonium. Item quędam sunt in quibus confertur gratia vt prædicta quinq̃ & ordo,aliud in quo non vt matrimoniũ:veri⁹ tamen dicitur ꝙ gratia in matrimonio confertur. Effectus sacramentorũ est vt talia sunt cuilibet,qualis est ipse qui ad ipsam accedit:id est bonis bona & malis & fictis mala:scilicet occasionaliter:bonis em̃ sunt ad salutem,malis autem ad iudicium.Ideo dicimus ꝙ sacramenta non debent conferri peccatoribus manifestis.Nam propter occulta non possunt alicui denegari sacramẽta,nisi per admonitionem secretam vel publice in genere factam.

❡Capitulum.XV.

Petr⁹ vt simonẽ Magũ ab vrbe pelleret Romã venit.

HAec de sacramentis sufficiant.Et quia in præcedentibus dictum est ꝙ Petrus Romam venit:ideo est sciendum ꝙ Petrus audiens Simonem Magum suis pręstigijs & incantationibus Romanos deludere,adeo vt Romę tanq̃ deus coleretur:vt Eusebius in secundo libro Ecclesiasticę historię ponit zelo nouę fidei transiuit ad vrbem anno domini.xlv.& ab vrbe condita.dcc.xcvij.secundo anno Claudij imperatoris,ibi contra Simonem Magum primus verbum vitę prędicauit & docuit,suisq̃ Euangelij clauibus comite Marco ianuam regni cœlestis Romanis aperuit.

Marc⁹ precib⁹ Romanorum Euãgeliũ scribit.

Cunq̃ pręgdicatio Petri Romanis in immensum placeret,eiusq̃ verba desiderarent memorię cõmendare, exorauerunt beatum Marcum discipulum eius,vt quod Apostolus prędicabat,ad suę doctrinę cõmemorationem in scripturam redigeret:& hanc dicit pręfata historia Ecclesiastica esse Euangelium quod beato Petro ascribitur ex causa iam dicta,sed propter scripturam ascribitur beato Marco.Multi autem discipuli de.lxxij.secuti sunt Petrum,de quib⁹ aliquos misit in Galliam:videlicet Martialem qui Lemonicis floruit,Frõtinum qui Petragorę claruit. Item Saturninum qui in Tholosanis partibus suam virtutem ostendit.Alios vero misit beatus Petrus in Italiã qui Apollinarem Rauennam,quę tunc temporis pręter vrbem inter ciuitates Italiæ maior erat. Alium vero videlicet Syrum misit Papiam. Tertium vero scd̃m Paulinum

misit Lucam, qui ibi est ordinatus Episcopus. Post hęc scripto Euangelio & approbato per Petrum, mittitur Marcus in Aegyptum in Alexandriā, ibiq̧ prędicans verbum Euangelij est Episcopus constitutus: tandem ibidem martyrio coronatus est octauo Neronis anno: & sic ante martyrium Petri passus est. xiiij. Neronis anno. Igitur beatus Petrus in oriente (vt in Antiochia) sedem suam constituit, in septentrione, vt in Pontho / Galatia / & Bithynia, quibus tanq̄ filijs Epistolam destinauit. Itē in meridie vt in Aegypto, quos per Marcum discipulum suum suo Euangelio illustrauit. Item in occidente vt Romę, vbi & summus pontifex. xxv. annis, mensibus. vij. rexit Ecclesiam. Alij quoq̧ Apostoli determinatas & certas habuerunt prouincias. Quia beatus Mathęus habuit Aethiopiam, beatus Andreas Achaiam, beatus Ioannes Euangelista minorem Asiam. Partem Indię habuit Thomas: aliam Bartholomęus, vt ex gestis eorum euidenter apparet: sic & Episcopi qui vices gerunt Apostolorum: vt. xxj. di. in nouo. suas distinctas habent diœceses: scilicet beatus Petrus in oriente, in septentrionē, in meridie, & in occidente: vt dictum est, generalem & vniuersalem pontificatum tenuit. Q̄ autem Romæ principaliter pontificatum tenuit, & ibidem pontificalem sedem instituit: nō caret mysterio sicut dicit Augustinus. Hęc enī ideo dispensatio diuina constituit, vt ibi generali pontificio respectu fidelium potiretur: vbi Romani principes vniuersale totius orbis dominium exercebant. Item in eodem loco sedem elegit, vbi imperatorum more sacerdotum imperio sine temporali dominio pręeminebat: sicut Maximus Valerius refert, vbi agit de cultu diuino & religione. Omnia (inquit) post religionem & sacerdotalem reuerentiam ponenda semper ciuitas nostra duxit, etiam in quibus summę maiestatis conspici deus voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia deseruire, ita se ęstimantia profuturam rempublicam, si diem potentię bene atq̧ constanter fuissent famulata. ¶ Pro illo tempore Seneca origīe Cordubeñ florebat, qui per biennium ante Apostolorum mortem a Nerone interfectus est. Hic gloriosus pontifex: scilicet beatus Petrus ieiunium quadragesimale ante Pascha, & per tres hebdomadas ante natale instituit primus. Quę duo tempora in cōmemorationem primi & secundi aduentus mandauit solenniter obseruari.

Ad q̄s regiões quilibet Apłorū pcesserit.

Seneca floruit.

Ieiunij q̄drage simę institutio.

¶ Cap. XVI. De vitijs & crudelitate Neronis.

NEro Octauię filię Claudij imperatoris marit⁹ designat⁹ est imperator ab eodem Claudio. Hic secd̄m Suetoniū per quinqueniū valde modestus fuit, & liberales disciplinas fere oēs puer attigit. Auersus a Philosophia ad poeticā pronus carmina libēter ac sine labore cōposuit. Habuit & pingēdi fingēdiq̧ mediocre studiū. Orsus imperiū a pieratis ostēsione ex Augusti p̄cepto impaturū se p̄fessus: nec liberalitatis, nec clęmētię, nec comitatis quidē exhibēdę vllā occasionē dimisit, grauiora vectigalia aboleuit aut minuit. Senatorū nobilissimo cuiq̧, sed re familiari destituto annua salaria constituit. Hic oēs liberales disciplinas fere puer attigit, adeptus imperium a pietatis ostensione se imperare ex pręcepto Augusti incepturum asseruit, nec liberalitatis / nec comitatis quidē exhibendę vllā occasionē obmisit grauiora vectigalia aboleuit aut minuit. Senatorum cœtui nobilissimo cuiq̧ annua solatia constituit. Hæc in principio imperij simulans qualis erat in processu euidenter ostendit. Nam crudelitatem / petulantiam / libidinem /

Nero succedit Claudio.

Studia Nerōis

Mores Nerōis in principio principatus.

Netōis crudelitas & luxuria. luxuriam/auaritiam/sensim primo & occulte,& tandem palam & manifeste exercuit. Nullaq; mala dissimulans ad maiora & maxime vitia se cōuertit. Libidinibus porro tantis exagitatus est,vt nec a matre quidem vel sorore,vllaq; consanguinea abstinuisse refertur: virum quoq; in vxorem duxit: ipseq; a viro vt vxor acceptus est: vrbis Romę incendium voluptatis suę spectaculum fecit: per sex enim dies septemq; noctes.xj.locis immisso igne ardens ciuitas,regios pauit aspectus.

Mores Nerōis puersę. Auaritię tantę fuit,vt post hoc vrbis incendium neminem ad reliquias rerum suarum ire permisit: sed ipse crudeliter omnia abstulit: centies centena millia duo scrupula & dimidium sestarium annua si bi conferri a senatu impetrauit: negotiatorū omnium etiam (tormentis adhibitis) omnem penitus censum absterſit. Crudelitatis autem tābie ita effrenatus est,vt plurimam senatus partem interfecit, equestrem ordinem penitus destruxit: sed nec patricidijs quidē abstinuit: matrem/frattem/sororem/vxoremq; pręgnantem/cęteros cognatos & propinquos sine hęsitatione prostra uit: auxit hāc massam facinorum eius temeritas impietatis in deum. Nā primus Romę Christianos supplicijs morte affecit: ac per omnes ꝓuincias pari persecutione Christianos excruciari mandauit. Ipsumq; nomen extirpare conatus beatissimos Christi Apostolos Petrum cruce,Paulum gladio interfecit: & hoc post passionem domini anno.xxxvij.secundum Hieronymum: sed scd̄m Bedam.xxxix. Petrus etiam qui Romanam Ecclesiam tanq̄ summus pontifex.xxv.annis,&.vij. mensibus rexerat: & Antiochię.vij.annis: quę tempora simul iuncta.xxxij.annos &.vij. menses faciunt,simul cū Paulo martyrio coronatur. Non autem sine causa sed diuina prouidentia & magno mysterio factum credere debemus ꝙ vna die,vno in loco,sub vno persecutore passi sunt beatissimi Apostoli Petrus & Paulus. Vna enim die passi sunt,vt ad Christum pariter peruenirent,in vno loco: ne alteri Roma deesset sub vno persecutore,vt ęqualis crudelitas vtrunq; constringeret: dies ergo ꝓ merito,locus ꝓ gloria,persecutor decretus est pro virtute. In quo loco martyrium pertulerunt,certe in vrbe Romana quę principatum,& caput obtinet nationum: scilicet vt vbi erat caput superstitionis: illic quiesceret caput sanctitatis. Et vbi gentilium principes morarentur: vt legitur.xj.q.ij.beati præter duos quoq; omnes infra terminum vitæ horum Apostolorum Petri & Pauli sunt martyrio coronati: scilicet infra.xxxvij.annos a passione domini.

De morte Apostolorū Petri & Pauli.

Decem persecutiones Ecclesię

De martyrio Aplōr.

Primo de Iacobo maiori patet: quia sub Claudio imperatore passus est Actuum Apostolorum.xij. Iacobus minor passus est sub Nerone. Longe autem ante passionem Petri & Pauli Andreas assumens Euangelium scriptum per Matthęum,vadensq; in Achaiam Cretę prædicans,crucem subijt: anno septimo post passionem domini beatus Matthęus vadens in Aethiopiam lancea mandato regis Aethiopię perforatus,martyrij palmam adeptus est. Thomas ex mandato domini in Indiam inferiorem vadens,ibiq; fidem prædicans cum simulacrum Solis destruxisset,a sacerdotibus Idolorum lancea perforatus,occiditur. Bartholomęus in alia patte Indię martyrio coronatut. Simon & Iudas similiter martyrio coronantut intta tempus dictum Apostolorum Petri & Pauli. Matthias etiam mandato pontificis a Iudæis lapidatus est. Post mortem Iacobi minoris,qui (vt supra dicitur) passus est sub Nerone,soli duo morte naturali migrauerunt: scilicet Philippus & Ioan=

nes: quę oia patent in principio tertij libri Ecclesiasticę historię. Et licet mul tę & quasi infinitę legantur persecutiones Ecclesię, tamen decē iuxta sanctorum traditionem leguntur pręcipuę & famosę. Prima quidem fuit sub Nerone, in qua passi sunt Petrus & Paulus Ecclesię principes. Secunda sub Domitiano, in qua Ioannes Euangelista relegatus est in Pathmos. Tertia sub Traiano, in qua passi sunt sanctus Ignatius / Nereus / & Achilleus. Quarta sub Marco Antonio secūdo, in qua passi sunt. S. Policarpus & Fotinus. Quinta sub Alexandro Mammeę filio, in qua passi sunt Calixtus papa / Beata Cecilia / cum papa Vrbano. Sexta sub Maximiano, in qua passus est sanctus Pontianus, alijq̧ plurimi. Septima sub Gallo & Volusiano, qui persecutori Decio mox interfecto successerant, in qua passus est Cornelius papa. Octaua sub Valeriano & Galieno, in qua passi sunt Stephanus papa & Eugenia virgo cum patre suo Philippo. Nona sub Aureliano, in qua passi sunt Agapitus / Symphorianus / & Columba virgo. Decima sub Diocletiano & Maximiano, in qua passi sunt Vincentius, Georgius, Cosma, & Damianus, cæteriq̧ plurimi quorum non est numerus. Hęc enim ante tempora Constantini fuit vltima persecutio, & quasi omnium præcedentium continuatio. Postq̄ vero Constantinus ille magnus a beato Syluestro baptizatus est, pacem Ecclesię reddidit. Sed Constantinus eius filius Arrhianus vndecimam aduersus Christianos persecutionē excitauit, in qua passus est sanctus presbyter Eusebius, Athanasius toto orbe profugus, & Hilarius in exilium relegatus. Duodecima quoq̧ fuit sub Iuliano Apostata, in qua passi sunt Ioannes & Paulus / Quiriacus, & Donatus. Illę quoq̧ decem quę Cōstantini tempora præcesserunt singulę fere per plures imperatores protelatę sunt. Illam vero quam Nero incepit, Vespasianus consummauit. Et illam quam Traianus inchoauit, Adrian⁹ & Pius Antonius perfecerunt: quam autem incepit Antonius Nothus persecuti sunt etiā Cōmodus & Seuerus. Illa quoq̧ quæ cœpit per Valerianū & Galienū inualuit per Claudium. Illa quoq̧ incepta per Aurelianum, cōtinuata est per Numerianum. Et illa quę per Diocletianum & Maximianum inualuit: per Maximium / Galerium / Maxentium / & Licinium continuata est. ¶ Merito igitur Nero secundum Apostolum Antichristi typum tenuit qui omnium istorum malorum principium caput extitit & origo. ¶ Sub hoc quoq̧ in Iudęa Felici præsidi successit Festus, apud quem Paulus causa sua dicta, appellationeq̧ interposita Romam est missus. Festo vero successit Albinus & Albino Florus. Huius auaritiam non ferentes Iudæi inceperunt rebellare: contra quos Vespasianus magister militiæ mittitur a Nerone. Cum autem Nero reipublicę infinita mala fecisset: quæ recensere per singula longum esset, tanq̄ hostis a senatu iudicatus est. Tandem ille qui sacrilegio fidem, parricidio pietatem, incesto pudicitiam violauerat, ipsamq̧ potestatem, imperij officia, negotiaq̧ vrbis improbissimis Libertinis commiserat. Desertus igitur ab omnibus hostis a senatu pronunciatus ignominiosissime fugiens ad quartum ab vrbe lapidem semetipsum pugionibus interfecit, atq̧ in eo omnis Augusti familia defecit. De cuius morte ita Romana plebs exultauit, vt induta pileis tanq̄ sęuo exempta dominio triumpharet. His temporibus floruerunt hi gentiles: scilicet Seneca, Persius, Iuuenalis, Quītilianus: quoq̧ aliqua dicta moralia hic ponūtur.

Prīa persecutio. Secūda Tertia. Quarta Quīta. Sexta. Septīa. Octaua Nona. Decīa. Vndecima. Duodecima. Præsides Iudęę sub Nerone

De dictis Senecę.

Multos vita differentes mors incerta pręuenit. Omnis itaq dies velut vltimus ordinandus eſt. Verba rebus non perſonis æſtimanda ſunt. Oratorem te puta, ſi tibijpſi ante omnes quod oportet perſuaſeris. Monſtro ſimilis eſt auaritia ſenilis. Quid enim ſtultius q̄ via deficiente viaticum augere. Pacem habeto cum hominibus, cum vitijs bellum. Hoc habet omnis affectus, vt in quo ipſe inſanit omnes in idem putat furere. Prudentis proprium eſt examinare conſilia, & non ſubito facili credulitate ad falſa prolabi. Parce lauda: parcius vituperato: illa adulatione, iſta malignitate ſuſpecta eſt. Non te moueat dicentis auctoritas, nec quis ſed quid dicatur attendas. Scito magnum & honeſtum eſſe vindictę genus ignoſcere. Victus tibi ſit ex facili, nec ad voluptatem ſed ad cibum accede, palatum tuum non ſapores ſed fames excitet. Sermones vtiles magis, q̄ facetos ama. Dicenti eſto tacitus auditor. Requirenti facile reſponde. Contendenti facile cede. Omnes tibi pares, ſic nec inferiores ſuperbiendo contemnas, nec ſuperiores recte viuēdo timeas. Taceat qui beneficium dedit: narret qui accepit. Sic viue cum hominibus tanq̄ deus videat. Sic loquere cum deo quaſi homines audiāt. Non refert q̄ multos libros ſed q̄ bonos habeas. Quicquid vides currit cum tempore.

De dictis Perſij. De dictis Iuuenalis

Itaq ſic animum componamus, vt quicquid res exigit id velimus. Nec te quęſieris extra. Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter. Quid iuuat in templis noſtros immittere mores. Vtile munus habet patria chariſq propinquis Nemo repente fit ſummus, Summum crede nephas animam pręferre pudori. Et propter vitam viuendi perdere cauſas. Torrens dicendi copia multis, & ſua mortifera eſt facundia. Q̄plures nimia congeſta pecunia cura ſtrangulat. Cantabit vacuus coram latrone viator. Pauca licet portes argenti vaſcula puri. Nocte iter aggreſſus gladium cōtumq timebis. Et nocte ad lunam trepidabis arundinis vmbram. Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.

Capitulum. XVII.

Galba. Otho. Vitellius. Veſpaſianus.

ADhuc autem Nerone viuente Galba in Hiſpania creatus eſt Imperator, Otho Romę, Vitellius in Germania, Veſpaſianus in Palæſtina, ad imperium electi ſunt. Hic Galba poſt obitum Neronis Romam venit, & imperauit ſeu dominationi præfuit menſibus ſex & diebus ſex. Hic ſecundum ſuam maieſtatem ſtatura parua fuit, capite pręcaluo, oculis ceruleis, adunco naſo, manibus & pedibus articulari morbo diſtortiſſimis, cibi appetens fuiſſe traditur: quem verno tempore ante lucem capere conſueuerat.

Galba triū hominū arbitrio regebatur

Regebatur autem trium arbitrio, quib⁹ diuerſo vitiorum genere graſſantibus adeo ſe regendum commiſit & tradidit, vt ipſe nō ſibi cōſtaret modo acerbior/parciorq, modo remiſſior ac negligentior, q̄ principi conueniret, vniuerſis ordinibus offenſus fuit. Sed præcipua erga milites flagrabat inuidia. Otho iſtum Romæ in medio foro interfecit. Dictus Galba Marcum Fabium Quintilianum ab Hiſpania Romam perduxit: qui primus illic publicas ſcholas tenuit, & a Fiſco ſalariū accepit.

Hęc quintiliani verba ſunt.

Hic Quintilianus multa ad mores pertinētia digna relatu ſcripſit: quoꝝ aliqua hic inſerūtur. Horū primū Mollis educatio, quā indulgentiam vocamus, neruos omnes mentis & corporis frangit. Idem. Nō ſunt ferendi qui grammaticam vt tenuem atq ieiu=

nam cauillãtur quę nisi fundamẽta fideliter iecerit, quicquid superstruxeris corruit. Necessaria pueris, iocunda senibus, dulcis secretorum comes, & quę vel sola, in oim studiorũ genere plus habet operis, min⁹ ostẽtarionis. plurimi aũt ambitiosa festinatione a posterioribus incipiunt, dum ostentare discipulos circa speciosa malunt. Cõsuetudo est certissima loquẽdi magistra. Idem. Ingenia puerorum nimia emẽdarionis aut correctionis seueritate deficiunt. Nam & desperant & dolẽt, & nouissime odiunt, & quod maxime nocet, dum oĩa timent ad nihil conantur. Idem. Multo labore assiduo, varia exercitatione, plurimis experimentis, altissima prudentia, pręstantissimo cõsilio cõstat ars discendi, persuadent diuitię, gratia, auctoritas, & dignitas discẽtis. Aspectus eriam ipse sine voce. Idem. Vitiosa est iactatio, fertq; audienribus nõ tãtũmodo fastidium, sed etiã plęrũq; odiũ: habet mens nostra sublime quoddã & rectum & impatiens superioris. Ideoq; abiectos & submittentes se libenter alleuiamus, quia hoc facere tanq̃ maiores videmur, & quotiẽs discesserit ęmulatio succedit humanitas, at qui se supra modum extulerit, premere ac despicere creditur. Idem. Nihil est tam occupatum, tam mulriforme varijs affectibus concisum atq; laceratum q̃ mala mens. Nam & cum insidiatur spe, curis, labore, distringitur, & etiã cũ sceleris compos fuerit, sollicirudine pœnitẽtia pœnarũ expectatiõe torquet̃. Idẽ. Melius certe persuadebit alijs qui pri⁹ suaserit sibi, prodit eñ se quãrũlibet custodita simulatio. Nec vnq̃ tãta est loquẽdi facultas quę nõ titubet & hęreat quotiẽs ab aĩo verba dissentiũt. Idem. Labori oportet insistere vbi effectus ꝓmittitur: nã stulta est cura q̃ spẽ nõ habet. Idẽ. Nõ reperio ꝙ in rebus humanis excogitauerit natura cõtra fortunã, amicitia cõcordiaq; maius pręstãtiusq; auxiliũ. Quid eñ humano generi foret fœlicius si oẽs possent esse amici: nõ bella, nõ seditiones, nõ latrocinia, nõ lites, cęteraq; mala quę hominibus ex seipsis nata sunt fortunę accessissent. His sic insertis ad seriem historię redeamus.

¶ Capitulum. XVIII.

Otho.

OTho igitur inter tumultus & cędes Romanum inuasit imperiũ, & imperauir mẽsibus tribus. Hic faciẽ suã quotidie radere & panno madido linire cõsueuerat, instituerato; a prima lanugine ne vnq̃ barbatus esset, a prima adolescẽtia sua prodigus fuit & procax. Fuitq; modicę staturę & male pedat⁹ & caluus, mũdiciarũ vero pene muliebriũ, vagari noctib⁹ solitus atq; inualidum quẽq; obuiorum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Libertinã aulicã quo efficacius coleret etiã diligere simulauit q̃uis anũ ac pene decrepitam. Huc quoq; veniens Vitellius ter dimicauit. Et cũ aĩaduertisset Otho suos vinci in pręlio seipsum interfecit. Hęc Suetonius.

Otho se ipm interfecit.

Capitulum. XIX.

Vitellius.

SIc itaq; Vitellius Romã victor intrauit, & imperauit mensibus octo. Hic pueritiã primãq; adolescẽtiã egit iter Tyberina scorta. Sequenti quoq; ętate omnibus probris contaminatus pręcipuum in aula locum tenuit, Gaio per augurij, Claudio p aleę vsũ familiaris, sed aliquãto Nerõi acceptior. Hic a milirib⁹ e cubiculo raptus est, & vt erat in veste domestica imperaror est salutat⁹, circũlatusq; per celeberrimos vicos itinere inchoato p medias ciuitates ritu triumphãtiũ vectus est, ptonus quoq; quacunq; de causa

Vitellij mores impij

ad necem atq̧ supplicium nobiles viros vario genere fraudis occidit. Quorũ vnum veneno etiam manu sua porrecto in aquę frigidę potatione, quam is affectus febre poposcerat, interfecit. ¶ Interea vero Vespasianus debellabat prouinciam Iudaicę gentis. Conualuit itaq̧ in exercitu rumor ciuilium bellorum, & de Galbę & Othonis nece manifestatũ est. Deq̧ imperio Vitellij, qui nequior superioribus quasi fęx excesserat. Tunc conferre secum viri veteris militię cœpere, & idigne ferre se primos ad pericula, & vltimos ad honorem. ¶ Addebant etiam esse sibi virum strenuum Vespasianum quem elegi decuerat imperatorem, maturum ad consulendum, & in moribus validiorem ad pręliandum: itaq̧ Vespasianum rogant vt gubernaculum Romani suscipiat imperij: & licet possetenus resisteret victus precibus recipit, & prius curam q̃ honorem imperialem induit. Ipse vero per Cappadociam & Phrygiã iter duxit: Romę vero Vitellius positus omni magnitudine nominis ac maiestatis oblitus intendebat, sed excitatus sinistro nuncio Cecinam quendam ducem sui exercitus misit, eiq̧ summam sui periculi commisit. Ipse vero luxuria marcidus tabescebat, vinoq̧ sepultus nil aliud expectabat nisi cum hostis veniret ebrius periret sine sensu doloris. Tunc igitur circa vrbis mœnia congressu habito fusi sunt, & cæsi omnes Vitelliani. Et captus Vitellius in forum deducitur, ibi immitissimis ictibus excarnificatus & confectus est, & inde vnco tractus in Tyberim. ¶ His quoq̧ tribus: scilicet Galbę, Othoni, & Vitellio in Chronicis annotatur annus, quia non vt imperatores sed vt inuasores imperij per Tyrannidem regnauerunt. His quoq̧ & pręcedentibus temporibus Apostoli & Discipuli Christi claruerunt: videlicet Thomas in India inferiore, Andreas in Achaia, Matthęus in Aethiopia, Simon & Thadeus in Persida, Bartholomeus in Armenia seu in superiori India. Item Barnabas apud Cyprum, & Lucas apud Massiliam: Martha & Maria, & Maximinus in Bithynia claruerunt. Saturninus Tholosę, Martialis Lemonicẽ. Iulianus Cenomanẽ. Gratianus Turonẽ. Clemens Romã. Sammanus & Potentianus, Timoteus & Tytus, & alij infiniti.

Crudelis Vitellius. — *Vitelli9 interficitur.* — *Galba, Otho, Vitelli9 imperij inuasores.*

¶ De destructione Hierusalem & causa calamitatis eiusdem per Vespasianum. Capitulum. XX.

Tyrannorum itaq̧ tempestate discussa sub Vespasiano principe redijt trãquillitas, qui imperauit annis nouem. Et quia Iudęi rebellauerant contra Romanos aduersus istos Vespasianus a Nerone missus, Tytum filium maiorem inter legatos habuit. Multas quoq̧ legiones secum in Syriam traiecit. Hic Vespasianus vsq̧ ad exitum vitę ciuilis & clemens fuit exprobrationum ignominias quoq̧ frequenter cum patientia tulit, nihil ornamentorũ appetijt, & iniuriarũ offensarumq̧ minime memor aut executor, filiam quoq̧ hostis sui Vitellij splendidissime maritauit, sola est quę in eo culpatur auaritia, pecunięq̧ cupiditas. Sunt econtra qđ verisimilius videtur, dicentes ipsum fuisse in omne hominum genus liberalissimum, quoniã & male partis opibus optime vsus est. Hic adolescentẽ ꝑ impetrata pręfectura sibi gratias referentẽ cũ ipsum vnguẽto fragrare sentiret, vultu aspernatus, voce grauissima increpauit, literasq̧ reuocauit. Refert Ioseph9 in libro de bello Iudaico multa cõtigisse prodigia non multo ante eius euersionem. Nam stella

Nihil culpat̃ i Vespasiano ꝑter auaritiã.

pręfulgens per omnia gladio similis visa est ciuitati iminere, quam quidam Cometā vocant, quę per totum annū exitialibus flammis apparebat ardere. In festo Azymorum hora noctis nona tantus fulgor aram templūq; circūdedit, vt omnes diem clarissimū factū putarent. In eadem festiuitate vitula ad immolandū ducta enixa est agnam. Post aliquot dies post solis occasum visi sunt currus & quadrigę in omnem regionem per aerem ferri, & armatorū cohortes misceri nubib⁹, & vrbes circūdare agminibus improuisis. In alio festo qđ Pentecoste appellatur nocte sacerdotes templum ingressi ad ministeria more complenda motus quosdam strepitusq; senserūt, ac voces subitas audierunt dicentes. Transeamus ab his sedibus. Ante quartum annum belli quidam nomine Iesus Anani filius in festo tabernaculorum repente clamare cœpit. Vox super vniuersum populum. Prædictus vir capitur, cæditur, verberatur, sed ille aliud dicere nequiens quanto plus verberabatur: tanto fortius eadē clamabat. Ad iudicem ducitur, tormentis diris afficitur, vsq; ad patefactionem ossium laniatur: sed ille nec preces nec lachrymas effundebat, sed cum quodam vlulatu per singula pene verbera eadem proferebat, addens Vęh, vęh, vęh: Hierosolymis. hęc Iosephus. Anno quoq; primo sui imperij Iudęa bellis asperis & seditionibus domesticis lacerabatur, trinoq; pręlio ciuitas Hierusalem intra se laborabat, nulla requies / nullę inducię momentis omnibus dimicabat. Manabat sanguis, cruor vniuersa replebat, & quasi fluuius etiam per interiores templi recessus decurrebat. Itaq; sanguine / incēdio / ruina / fame / totius vrbis nerui succindebātur. Nullus locus periculo vacabat, nulla fugiendi copia erat, pauor vbiq; / clamor morientium / gemit⁹ / desperatioq; viuentium / & miserabiles dicens eos qui remanserant, beatos qui obierāt. Quomodo decepta es ciuitas populis tuis expugnata, tuis deuicta armis, quę solebas sine armis vincere, sine prętio hostem ferire. Cum pro te angeli dimicarent & militarent tibi fluctus maris, hiatus terrę, coeli fragores: & ecce habes quod petisti. Agnosce tibi hodie Barabbam viuere: Iesum mortum esse. In te regnat seditio, pax sepulta est, vt crudelius a tuis pereas: q̄ si perires ab alienis, in templo deniq; ipō pro vnguentis bene olētibus pro thymiamate seu thymiaterijs bene spirātibus, pro diuersorum florum odoribus q̄uis erat in sepulturis cadauerum / fœtorq; plura dissoluerat, q̄ flamma combusserat, quę sol calefecerat, neq; enim humare cuiq; corpora vacabat eorum qui vel in templo vel circa plateas necabantur, quia bellum eos inter se occupabat, feriendiq; magis q̄ humandi cura vniuersos tenebat, nihilq; magis in tantis calamitatibus q̄ vna perierat spes: scilicet quę sola solebat alleuiare miserias, solari ęrumnas. Quidam enim latrones in alios sęuientes fœtorem occisorum grauiter sustinentes de muro reliquias defunctorum in profunda pręcipitia deijciebāt. Itaq; Tytus Vespasiani filius qui bellum a patre susceperat, aspiciens pręruptos specus plenos cadauerum, sanieq; dilaceratis visceribus innatantes alte ingemuit, & manibus ad cœlum eleuatis testabatur nequaq̄ illud sibi adscribendum: quia veniam dare voluisset si edicto obtempare spectasset: se paratum incolumes seruare si pacem rogarent & bellum deposuissent. Plærīq; etiam non ignobiles viri confugientes ad Tytum. vj. c. millium defunctorum quę per portas elata numerata sunt commemorabant. Eorum quoq; quæ propter magnitudinem infinitam

Prodigia pce dentia exidiū Hierosolymitanum.

Impietas circa sepeliendos

efferri cadauera nequiuerunt,numerum fuisse inextimabilem asserebāt.Nam
plęriq; etiam de vltimis terrę finibus ad templum venerant ad deprecandum
in die festo.Illorū autem plęriq; qui ad Romanos confugerant cum accepto
cibo aluum purgarent egerebant monetas aureas quas absorbuerant dum fu=
gerant,ne deprehensi non solum dispēdio,sed etiam periculo forent:quia in=
sidiatores omnia scrutabātur,scelusq; dicebatur aurū quod pręter latrones ha
beretur.Iudęi quoq; post miserabili specie inter inquinamēta alui aurum lege

Iudæi aurū cū thesauris comedunt.

bant.Comperit hoc quidem Assyrius de exercitu Cęsaris,& ab vno in om=
nes opinio emanauit.Est quidem hoc genus hominum pręceps ad auaritiā,
& paratum ad versutiam,nihilq; tā atrox qđ refugiat,nihilq; tam turpe qđ ꝓ
pecunijs erubescat.Ab Assyrijs quoq; in Arabes diffusa est,quibus nō est mi=
nor auaritia,& feritas barbaricę propinqua immanitati,ꝙ farti essent auro
Iudęi.Decipiunt igitur illi quoscunq; aduenientes cernunt,licet cōtra phas,
contra legem editionis,contra promissa Cęsaris,quo eos occidi non licebat.

Euiscerātur Iudęi a romanis ob prędā auri cōesti.

Scindunt autē viuentes & adhuc cruentis manibus eos euiscerant ventris se=
creta,aluūq; scrutantur,& inter manentia purgamenta aurum inquirūt.De=
niq; vna nocte duo millia virorum discisa sunt tali flagitio,vetustę quoq; pa=
leę quę olim proiectę fuerant non mediocri studio requirebantur.Et hęc fuit
vna alia ęrumna grauis ipsis Iudęis,& grandi precio mercabantur.Insidiabā
tur sibijnuicem quis cui raperet cibū:vbi alimenti suspitio,ibi bellum:aperto
ore sicut rabidi canes huc atq; illuc circūferebātur.Et cū alia famis solatia non
reperiebant,detrahebant coria cutis vt cibo sibi essent,mandebant calciamen=
tum nec pudor erat solutū pedibus ore suscipere & lambere,& breuiter immē
sitatem dictę famis exponam:omnia necessitas vertebat in vsum.Etiam illa
quę nec muta animalia dignabātur.Tunc quoq; regnum Iudęorum omnino
defecit.Colligūtur autem a secundo anno Darij sub quo rursus templum ędi
ficatum est,vsq; ad hunc secundū annū Vespasiani,in quo nouissime Hieru=
salem subuersa est,anni.v.c.xc.Et vt plene sciatur flux[9] annorū a prima tem=
pli ędificatione vsq; ad eiusdem templi subuersionem,est sciendum ꝙ a secun=
do anno Vespasiani vsq; ad nouissimā Hierosolymorū euersionem,a.xv.an=
no Tyberij Cęsaris & ab exordio Euangelicę prędicationis, colligūtur anni
xlij.a captiuitate vero quā ab Antiocho ꝑpessi sunt cōputant̄ āni.cc.xxxviij.
Porro a secundo anno Darij sub quo rursum templum ędificatum fuit, anni
ccccc,&.xc.A prima autem templi ędificatione sub Salomone vsq; ad ei[9] no=
uissimam ruinam,quę sub Vespasiano facta fuit,anni.M.c.ij. ¶Euestigio
dictum extitit rem affatim augeri Romanam,nec alia putandum contigisse

Qua causa romani creuerunt. Augustini triplex desideriū.

causa nisi ꝙ Romanorum virtutes & merita quę exuberent in eis micabāt,&
pręcipue propter iustitię virtutem quam summe colebant.Ideo beatus Augu
stinus sępius optauit tria vidisse oculis corporalibus:scilicet Romam regnā=
tē,Christū in carne,& Paulū prædicantē.Quid autem de iustitia & regimine
Romano fari liceat palam ꝙ aurum versum est in scoriam:& pro hoc dedu=
co in medium Epitaphiū descriptum in valuis Eccesię sanctę Marię trans
Tyberim,vbi sic habetur.Roma vetus veteres dum te rexere Quirites.Nec
bonus imunis nec malus vllus erat.Defunctis patribus successit praua iuuē=
tus.Cuius consilio pręcipitata ruis.Adduco & alium testem videlicet beatū
Bernardum decimo libro ad Eugenium Papam de plebe Romana sic fantem.

Quid tam notum ſeculis q̄ proteruia & faſtus Romanorum: gens inſueta pa‑ti tumultum, gens immitis & intractabilis vſq; adhuc ſubdi neſcia, niſi cum nō valet reſiſtere. Et poſt multa. Quem dabis mihi de tota maxima vrbe qui te vt papam receperit precio ſeu ſpe precij non interueniē. & tunc potiſſime volūt dominari cum profeſſi fuerint ſeruitutem: fideles ſe reſpōdēt, vt oppor‑tunius fidentibus noceāt: & poſt pauca ſubiūgit: Ante omnia ſapientes ſunt vt faciant mala: bonum autē neſciunt, impij in deum, temerarij in ſcientia, ſe‑dicioſi inuicem. In vicinos ęmuli, in extraneos inhumani, quos neminē amā‑tes nullus amat: & cum timeri affectant ab omnibus timeant neceſſe eſt. Hi ſunt qui ſubeſſe non ſuſtinent, preeſſe non norunt: ſuperioribus infideles: in‑ferioribus importabiles: ad petendum inuerecundi: ad negandum frontuoſi hi importuni vt accipiant: donec acceperint inquieti: ingrati vbi acceperint docuerunt linguam ſuam grandia loqui cum operētur exigua: largiſſimi pro miſſores, parciſſimi exhibitores, blandiſſimi adulatores, mordaciſſimi detra‑ctores, ſimpliſſimi diſſimulatores, maligniſſimi proditores. Quem autē tan‑ta calamitas exitum habuit eodem Ioſepho auctore paucis annectam. Colli‑gens autem prędictus Hiſtoriographus omnem numerum peremptorū vel fame vel ferro, vndecies centena millia deſignauit. Cęteros vero larrones vel ſicarios, ac prędones poſt vrbis excidium mutuis declarauit interijſſe vulne‑ribus. Electos autem quoq; iuuenum quos decor corporis & proceritas com‑mēdabat, ad triumphū dixit eſſe reſeruatos. Reliquos autem qui ſupra. xxvij. annos ętatis erant victos ad opera Aegypti per metalla deſtinatos, vel per cę‑teras prouincias eſſe diſperſos. Si qui vero intra decimumſeptimum ętatis re‑perti ſunt annū, per diuerſas prouincias in ſeruitutē diſtrahi iuſſi ſunt, quorū numerus vſq; ad. xc. M. productus eſt. Hęc autem omnia geſta ſunt iuxta ea quę ipſe Chriſtus prædixetat dicens. Circundabūt te inimici tui vallo &c.

De excidio hieroſolymitano Numerus peremptorū & captiuorum Iudęorum calamitas.

Attriti ſunt ergo plagis, bellis ſtrati, & a patrijs ſedibus ira diuinę indignatio nis exciſi, adeo ꝙ in vrbe glorioſiſſima lapis ſuper lapidē non remanſit, fuitq; populi indurati & quouis lapide durioris tribulatio tāta quāta nō fuit ex quo gentes eſſe cœperunt vſq; ad illū diem. Eccleſia vero quę fuerat Hieroſoly‑mis congregata diuinitus tranſire iuſſa eſt trans Iordanem ad oppidū quod‑dam nomine Palam, vt remotis ab vrbe cultoribus dei cœleſti vindictę locus fieret quę in vrbem gentemq; ſacrilegam fuerat exercenda: ſcd̃m quod Euſe‑bius Cæſarien̄ in Eccleſiaſtica hiſtoria refert. Et quidem hęc omnia Iudęi re‑ctiſſime paſſi ſunt, quia in filium Dei manus ſacrilegas extendere pręſumpſe‑runt. Veſpaſianus igitur & Tytus eius filius ab exercitu imperator pronun‑ciatus magnificum agentes de Iudęa triumphum vrbē ingreſſi ſunt. Pulchrū quoq; & antea cunctis mortalibus incognitum inter. ccc. & . xx. triumphos, qui ab vrbe condita vſq; ad id tempus habiti erāt ſpectaculum fuit, patrem & filium vno triumphali curru vectos glorioſiſſimam ab his qui patrem & fi‑lium offenderant victoriam reportaſſe: qui cōtinuo omnibus bellis ac tumul‑tibus domi foriſq; compreſſis pacem toto orbe pronunciauit. Iure enim idem honor vltioni paſſionis domini impenſus eſt, qui natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde ſine vllis bellorum tumultibus in immenſum res Romana p̄‑uehitur: ſiquidem Achaia, Lycia, Rhodus, Samus, Thracia, & Cilicia: tunc primum redactę in prouincias Romanis iudicib⁹ legibuſq; paruerūt. Supra‑

Veſpaſianus imperator. Triumph⁹ Veſpaſiani & Tyti.

dicti pater & filius archam testamẽti dei quę in templo erat Hierosolymitano,& candelabrum sacrum & mensam,& alia sacra secum asportauerũt,quę nunc in sancto sunt Ioãne de Laterano collocata. Tẽpore quoq; Vespasiani.

¶Capitulum. XXI.

Linus prim⁹.

Linus primus natione Tuscus in cathedra Petri sedit.Cœpit quoq; anno domini. lxxj. & ab vrbe condita. dccc. xxviij. Sedit annis.xij.mensibus tribus,diebus.xiij. & sedit imperantibus Galba,Vespasiano,& Tyto,qui nullam inueniũtur contra Christianum cultum exercuisse sæuitiam. Sed quia respublica hoc nomen detestabatur inferiores officiales insequebantur Christianos:vnde cum hic beatus pontifex dęmones effugaret,mortuos suscitaret,& alia miracula faceret,Saturninus cõsul cuius filiam a dęmone liberauerat credens hoc magicis artibus fieri ipsum diuersis pœnis afflictum crudeliter decollauit.Dicunt quidã qui de cathedra Romanę Ecclesię diligentius perscrutati sunt , ꝙ Linus & Cletus non sederunt vt pontifices,sed vt pontificis coadiutores,quibus in vita sua beatus Petrus tradidit ecclesiasticarum rerum dispositionem,quod verum est:scilicet ꝙ non sederunt vt summi pontifices,sed põtificis adiutores.Petrus em̃ solum orationi & prędicationi vacabat:sed post martyrium beati Petri Clemens,quem beat⁹ Petrus sibi constituerat successorẽ,considerans hoc posteris exemplo fore perniciosum renũciauit,& ordinauit primo eligi Linum:deinde Cletum.Hoc scribunt in Chronicis Cusentinus,Huguitio,& Ioannes:super capitulum si Petrus.viij.q.j.Hic de mãdato beati Petri ordinauit vt mulier Ecclesiam velato capite introiret:scripsit & vitas Petri & Pauli.His tẽporibus Plinius Philosophus Orator agnitus est.Philo Iudęus natione Alexãdrinus,cui⁹ pręclara scripta,qui attentius rimari voluerit Platonem in eo comperiet: habuit etiam cum Petro consuetudinem,ac multa de laudibus Christianoꝶ scripsit. Vespasianus anno.ix.principatus sui de fluxu vẽtris diem clausit extremũ, cui successit filius eius Tytus.

Philo historicus.

Mors Vespasiani.

¶De Tyto & eius imperio.Cap̃.XXII.

Tytus imperator.

Tytus igit̃ Romanũ sumpsit imperium ãno dñi.lxxxj. & ab vrbe cõdita.dccc.xxxiiij.ab initio mũdi.iiij.M.xliiij.& imperauit annis duobus.Hic fuit vir omni genere virtutũ mirabilis,imperialium morũ gloria ornatus,vtraq; lingua disertissimus,& intm̃ facundus eloquio,vt causas latino poemate peroraret, & Tragœdias gręce componeret,suspecta primum in eo fuerunt sęuitia,luxuria,rapacitas,& libido:adeo vt palam aliũ Neronem homines opinarentur & prędicarent,ac ea fama illi pro bono cessit,conuersaq; est in maximas laudes nullo in eo vitio reperto,sed econtra inuentus est perfecte virtutibus plenus.Conuiuia quidem constituit iocunda potius q̃ profusa.Nulli ciuium quicq̃ ademit,sed abstinuit alieno:sed nec cõcessas quidem & solitas collectiones recepit,& tamen omnis ante munificentia superauit,natura beniuolus, in cunctis hominũ desiderijs obstinatissime tenuit,ne quẽpiam sine spe dimitteret:& si domestici reprehendendo ammonerẽt ne plus polliceretur q̃ pręstare posset,respondit.Nõ oportet ait quẽq̃ a sermone principis tristem discedere.atq; etiam recordat⁹ super cœnã ꝙ nihil

Suspitio quorũdam vitiorũ q̃ aliter virtutib⁹ ingẽtib⁹ apparuerunt.

cuiq̃ tota die pręstitisset,memorabilem illam meritoq̧ laudandam vocem edidit.Amici hunc diem perdidi,in qua nihil donaui.populum quoq̧ vniuersum magna comitate tractauit:nam neq̧ negauit quicq̃ petentibus,& vt vellent petere vltro benignissime requisiuit.fratrem insidiari sibi non desistentem, neq̧ occidere neq̧ sibi supponere,ac nec in minore quidẽ honore haberi sustinuit:sed a primo imperij die consortem successoreq̧ testari perseuerauit.Nõnunq̃ secreto precib⁹ & lachrymis orans vt tandẽ erga se aio bono vellet esse. Hic cum patre Hierusalem subuertit,& omnia ornamenta templi Romam detulit,& in templo Pacis sunt posita:teste Hieronymo in expositione Ioelis Prophetę.Hic conuictos de coniuratione aduersus se dimisit,& in eadem familiaritate,quam ante cum eis habuerat,permisit.Huius tempore mons Bebius ruptus in vertice tãtũ ex se iecit incẽdium,vt regiones & vrbes vicinas cum hominib⁹ exureret, Romę quoq̧ plures ędes incendio sunt concrematæ. Romę mortuus est,& tantus quoq̧ in morte eius luctus fuit quantus vnq̃ ante Romę fuerat.Nam omnes tanq̃ suam propriam mortem deflebãt,licet pater eius magnarum virtutum fuerit:filius tamen Tytus quia fuit moribus/virtute/benignitate/ac liberalitate pręstantior,in omnibus scripturis & in locutione communi patri pręponitur.Huic Domitianus frater suus iunior successit in imperio.

Optimũ tyti ad amicos resposum

Tyti mia.

Mons ruptus.

Tyti mors.

¶Cap.XXIII.Domitianus magnę superbię relegauit in Pathmos beatum Ioannem qui tunc fecit Apocalypsim.

DOmitianus Romanum assumpsit imperium,& imperauit annis.xv.hic in principio clemens fuit,Romę multa cõstruxit ędificia:inter quę ędificauit tẽplum mirificum quod Pantheon antiquitus vocabatur,nunc autem sancta Maria Rotunda appellatur.Hic forma corporis mediocris fuit,vultu modesto,pudoreq̧ pleno,grandibus oculis,caluicio quoq̧ deformis erat,ventre obesus,cruribusq̧ gracilis,caluitio ita offendebatur,vt in cõtumeliam sui traheret,si cui ioco vel iurgio caluicium exprobraretur.Inter initia principatus quotidie secretum sibi horarium sumere solebat,nec quicq̃ amplius q̃ muscas captare,ac stylo pręacuto configere,vt cuidam interroganti,esset ne quis nitus cum Cęsare,non absurde responsum sit,ne musca quidẽ Circa administrationẽ imperij aliquãdiu varium se pręstitit,mixtura quoq̧ ęquali vitiorum atq̧ virtutum donec virtutes in vitia deflexit super ingenij naturam,inopia rapax, mẽte sęuus. inter initia vsq̧ adeo ab omni cęde abhorrebat vt edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Sed neq̧ inclementię, neq̧ abstinentię,vel virtutis alicuius tenore permansit:cõplures senatores & aliquos consulares viros sine causa occidit,& iniuste Philosophos omnes ab vrbe Italiaq̧ submouit:erat autem non solum magnę sed & callidę seuitię,& inopinatę:nihil pensi habuit quomodo prędaretur bona viuorum ac mortuorum,vsquequaq̧ quolibet accusante vel criminãte capiebat,satisq̧ erat obijci qualecunq̧ crimen factum,dictumq̧ aduersus principis maiestatem.Primus se deum ac dominum appellari mandauit,tanteq̧ superbię fuit,vt statuas aureas & argenteas sibi poni in Capitolio fecerit,templumq̧ sibi sine lignorum admixtione cõstruxit. Anno imperij sui.xiij.beatus Ioannes Euangelista in Pathmos insulam relegatus est,vbi Apocalypsim in sui solatium vidit,& vt

Domitianus primũ principatu benignus.

Domitian⁹ captat muscas

Hec oia a Suetonio sumpta.

Prima vsurpatio nois dei apđ Cęsares

Beatus Ioānes Euangelista relegatus Apocalypsim scribit

vidit scripsit, vbi fere tot sunt sacramenta: quot in libro verba. Ibi deus reuelauit quanta sit passa Ecclesia in tempore primitiuo, & quanta nunc patiatur, & quanta in nouissimis temporibus sit passura, quę pro his & nunc in futuro sit pręmia receptura, vt quos denunciata supplicia terrent, pręmia promissa lętificent. Passi sunt sub eo Nereus & Achilleus Eunuchi & eorum dña Domicilla, sanctus quoqꝫ Dionysius qui prædicationis causa a beato Clemente directus erat in Franciam, vna cum socijs suis passus est tempore huius imperatoris in principio sui imperij. ¶ Eodem tēpore (vt ait Aegesippus) delati sunt quidam apud Domitianū ꝙ essent de genere Dauid, & de posteritate cuiusdam qui dictus est Iudas, qui scd̃m carnem consobrinus fuisse dicitur Saluatoris. Domitianus em̄ formidabat de aduentu Christi, sicut Herodes nato Christo: & ideo intersici iusserat qui erant de regia stirpe Dauid. Ad qđ missus quidam nomine reuocatus inuenit quosdam nepotes Iudę, & adduxit ad Domitianū. Qui interrogati de qua stirpe, & de regno Christi, & quis ipse, vel vnde, & quando venturus esset, responderunt. Non huius mundi regnum est, nec huius terrę designatur imperium, sed cœleste ei regnum per Angelorum mysteria pręparabitur in consummatione seculi, quando venturus est iudicare viuos & mortuos, redditurus vnicuiqꝫ scd̃m opera sua. Tunc Domitianus cum nil criminis in eis inuenitet, abire liberos permisit.

Domitiani in Israelitas sęuitia.

¶ Capitulum. XXIIII.

Cletus papa.

Cletus presbyteros ordinat.

CLetus natione Romanus in cathedra Petri sedit anno domini. lxxxiij. & sedit annis. xj. vacauit Episcopat⁹ diebus. xx. Hunc Cletum Clemens eligi procurauit in summum pontificem. Hic pręcepto beati Petri presbyteros ordinauit in vrbe Roma vel titulos qui Cardinalatus hodie nominātur. Hic potifex primus inuenitur posuisse in literis suis salutē & apostolicam benedictionem. Hic quoqꝫ omnibus populis scribens approbat & commendat petegrinationes Apostolorum Petri & Pauli, & aliorum sanctorum, asserens ꝙ validior est ad salutem sancti Petri visitatio: q̃ duorū annorum ieiunium, & illos excommunicat qui visitationem sanctorum impediūt, vel etiā dissuadent. Duodecimo quoqꝫ anno Domitiani martyrio coronatur. Huius tēporib⁹ fuit Lucas medic⁹ & Antiochenus Pauli discipul⁹, gręci sermonis apprime doctus: scripsitqꝫ Euāgeliū qđ a Paulo laudatꝛ: obijt annos natus. xciij. sepultusqꝫ est in Cōstātinopoli. Philippus quoqꝫ ex Schytia, quā. xx, annis in fide & prędicatione tenuit, in Asiam rediens, Hierosolymis moritur. Domitianus propter sua scelera a senatu damnat⁹ est, & in palatio interfectus, omniqꝫ caruit sepultura: cui successit in iperio Nerua.

Excōicatio cō tra ipedientes sanctorū visitationē.

¶ Capitulum. XXV.

Nerua.

Edicta Domitiani reuocātur

NErua Romanū assumpsit imperium, & imperauit annis duobus scd̃m cōmunem opinionem historiarū. Hic primo edicto suo cunctos quos Domitianus exulauerat reuocauit. Vnde Ioannes Apostolus de Pathmos insula cum honore Ephesum remeauit. Fertur autem beatum Ioannem pro illo loco secretissimo i quo diuina scriptura successerat orasse, vt nullus huic insistens operi ventorum ibi aut imbrium iniurias pateretur. Hancqꝫ eidem loco vsqꝫ hodie reuetentiam elementa setuauere. ¶ Existente

dicto beato Ioanne in exilio pullulauerunt per Asiam hęreticorum quędam semina: scilicet Cerunti & Hebionis, & cæterorum qui negabant Christum venisse in carne: quos idem Apostolus in Epistola sua Antichristos appellat. Dicebāt etiam mundum ab Angelis factum esse, & Iesum hominem tm̄mo do fuisse, nec resurrexisse: & resurrectionem mortuorum non esse. Prędictę tamen hęreses per Apostolum fuerunt euulsę. Huius imperatoris tempore Timotheus vir clarissimus floruit, qui Episcopus ordinatus multa ab infidelibus pro nomine Christi passus est. Narrant etiam historię hoc tempore Ioannem Euangelistam post reditum lustrasse prouincias, vt inde Ecclesias ædificaret. Cumq; venisset ad quandam vrbem haud longe positam, vidit iuuenē corpore validum/vultu decorum: sed animo acrem. Hunc tamen cum a via pessima ad verum dei cultum reuocasset, postea princeps latronum factus ab Apostolo iterū cōuersus Episcopus factus est. Deniq; Nerua Imperator afflictę reipublicę consulens Traianum virum sapientissimū adoptauit in filiū, qui anno ętatis suę.lxij. morbo perijt: cui successit in imperio Traianus.

Origo hęreticorum.

Ioānes Euāgelista lustrat pūincias vt ecclesiā istauraret.

¶Capitulum. XXVI.

Traianus Romanum assumpsit imperium anno domini.C. & ab vrbe cōdita.dccc.liij. ab initio mūdi. MMMM.lxiiij. & imperauit annis.xix. Hic Romę & per prouincias omnibus se ęqualem exhibens amicos salutandi causa frequētans vel ęgrotantes confortans, vel festiuis diebus cum eidem vicissim habens conuiuia, vehiculis eorum & vestibus indifferenter vtens publice & priuatim omnes immunitates ciuitatibus largiens, & relaxans tributa prouincijs, nulli grauis, charus omnibus, adeoq; bonꝰ per omnia, vt non aliter principibus acclametur, fœlicior sis Augusto, & melior sis Traiano: & hunc natura licet affatim dotibus dotauerit, hoc pręcipuū cōtulit, ꝙ & moribus & negocijs simul operam dabat: & in singulis quę aggrediebatur tantus erat, vt eis solis vacare crederetur, simul totus & singulorum & omniū. Laudes quoq; Augusti totus orbis concelebrat, & Tytum amorem humani generis suas scilicet delitias iocunda memoria veneratur. Ego quidē his omnibus Traianum pręferre non dubito, qui in solius virtutis cultu regni constituit maiestatem. Quātūcunq; quis eñ fœlix fuerit quātaue voluerit sapientia polleat, non multum est laudabilis nisi virtutum promptꝰ fuerit imitator: iuxta illud quod sub nomine Theodosij præcipit Claudianus dicens metrice. Tu licet extremos late dominare per Indos. Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorant. Si metuis, si praua cupis, si duceris ira, Seruicij patiere iugum, tolerabis iniquas Interius leges. tunc omnia iure tenebis, Cum poteris esse tui procliuior vsus. In peiora datur, suadetq; licentia luxum, Illecebrisq; effrēna fauet. tunc viuere caste Aspernis, cum prompta Venus. tunc durius irę Consulitur cum pœna patet: sed comprime motus: Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit, Occurrat: mentemq; domet respectus honesti. De bonitate quoq; ipsius habemus legis testimonium, quę ipsum appellat optimū Augustorū. Fertur quoq; ꝙ Gregorius papa tādiu pro eo deū orans fudit lachrymas, donec ei reuelatione nunciatum est Traianum a pœnis inferni liberatum. Sub ea tamen conditione, ne vlterius pro infideli deū solicitare pręsumeret. ¶Helmandus de dicto Traiano inquit. Hic aliquādo

Traianus.

Comitas Traiani.

Mores Traiani.

Laudes Traiani.

Claudianus.

De liberatione traiani p oratione Gregorij.

profecturus ad bellum cum equum ascendisset, vidua quędam apprehēso pe-
De vidua ad Traianum. de illius lugens miserabiliter iustitiam sibi fieri de his qui filiū eius iustissimum & innocentissimū occiderant, poscebat. Tu (inquit) Auguste imperas, & ego tam atrocem iniuriam patior? Ego (ait ille) satisfaciam tibi cū rediero. Quid si non redieris ait illa? Successor (inquit) meus satisfaciet tibi. Quomodo (inquit) hoc sciam? Quod & si facturus est: quid proderit tibi si alius bene fecerit? Tu mihi debitor es, scd̃m opera tua mercedem recepturus? Fraus autē est nolle reddere quod debetur. Successor tuus iniuriam patientibus & passuris pro se tenebitur. Te autem non liberabit iustitia aliena. Bene agetur cum successore tuo si liberauerit seipsum. His verbis motus Traianus descēdit de equo, & causam viduę pręsentialiter examinauit: & condigna satisfactione cōsolatus est eam. Hic virtuosus imperator virtuosum pręceptorem habuit: scilicet Plutarchū, qui Traiano in initio sui imperij notabilē direxit Epistolam. Ea dicitur esse hmōi. Plutarchus Traiano salutem dixit. Modestiā tuā noueram non appetere principatum, quem tamen semper morum elegantia mereri studuisti, quo quidem tanto dignior iudicaris quāto a crimine ambitionis videris esse remotior. Tuę itaq; virtuti congratulor & fortunæ meæ: Si tamen recte gesseris quem probe meruisti, alioquin te periculis, & me detrahentium linguis subiectum iri non dubito. Cum & ignauiā imperatorum Roma nō ferat, & sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores. Sic Seneca Neronis sui merito detrahentium linguis carpitur, adolescentium suorum temeritas in Quintilianum refunditur, & Socrates in pupillum suum fuisse clementior criminatur: tu vero quiduis rectissime geres si non recesseris a teipso. Si primum te composueris, si tua oīa dispo sueris ad virtutem recte tibi procedēt vniuersa. Politicę cōstitutionis vires tibi descripsi, cui si obtemperaueris Plutarchum viuēdi habes authorem, alioquin pręsentem Epistolam testem inuoco, q̃ in perniciem imperij non pergis authore Plutareho. Hic etiā libellum edidit valde notabilem: in quo describitur institutio Traiani: de quo quandam metaphoram notabilem præsenti operi inserui nō sequens verborum seriem sed verborum veritatem. Ait quoq; Plutarchus. Primū em̄ est vt princeps se totum metiatur. Et quicquid est in toto corpore reipublicę, cui⁹ vice fungitur, diligenter aduertat. Est quoq; respublica quoddā corp⁹ quod diuini muneris beneficio animatur, & summę ęquitatis nutu agitur, & regitur quodam moderamine rationis. Ea quidem quę cultum religionis in nobis instituunt & informant, & dei nobis cęrimonias tradunt vicem animę in corpore reipublicę obtinēt. Illos vero qui religioni cultui pręsunt oportet quasi animam corporis venerari. Quis em̄ sanctitatis ministros dei ipsius vicarios esse ambigit: porro sicut anima toti⁹ habet corpis principatū, ita & religionis perfecti toti corpi pręsunt. Priceps vero capitis in republica obtinet locum, vni subiectus deo, & his qui vices illius agunt in terris, qm̄ in humano corpore ab anima vegetatur corpus & regitur. Cordis locū senatus seu consiliarij obtinent, a quo bonorum & maloꝝ operum procedunt initia, oculorum/aurium/& linguę officia sibi vendicāt. Iudices & præsides prouinciarum officiales & milites manib⁹ coaptātur, qui semp assistūt principi, lateribus assimilātur. Quęstores & comites rerum priuatarum ad ventris & intestinorum refert imaginem: quę si immensa auidita

Plutarchus pceptor Traiani.

Plutarchi ad Traianū Epistola.

te cōgesserint, & cōgesta tenacius seruauerint: innumerabiles generātur morbi, & vitio eorum totum corpus disponitur ad ruinam, pedibus vero solo iugiter inhęrentibus agricolę coaptantur, quibus capitis prouidentia tanto magis necessaria est, quāto plura inueniunt offendicula, dum in obsequio corporis in terra gradiuntur, eisq; iustius tegumentorum debetur suffragium: qui totius corporis erigunt/sustinent/& promouent molem pedum adminicula robustissimo corpori tollit, vt suis viribus non procedat. Sed aut turpiter/inutiliter/& moleste repet manibus, aut brutorum animaliū more mouebitur.

¶ In summa prędictus author nititur principibus quatuor persuadere: scilicet reuerentiam Dei cultum sui: disciplinam officialium & potestatum, affectum, & protectionem subditorum. Deum igitur in primis asserit honorandum: deinde seipsum colendum: vt scd̄m q̄ Apostolus sentit: licet ipse Apostolum nō agnouerit. Vnusquisq; vas suum possideat in sanctificationem & honorem, postea vt doctrina præpositi totius domus & disciplina redoleat, & tandem vniuersitas subiectorum de capitis præpositi incolumitate lętetur. Hic Imperator licet virtuosissimus fuerit: alias tertius fuit Ecclesiæ persecutor, sub quo passi sunt infiniti, & martyrio coronati. Nam passus est Simeon Cleophe, sancti Ignatius, Phoeas, & alij multi. Et nisi fuisset Plinius secundus qui prouinciam gubernabat, multo plures fuissent interempti qui multitudine occisorum motus retulit imperatori q̄ sine misericordia hominum millia quotidie obtrūcarentur: in quibus nihil omnino sceleris poterat depręhendi, inquiēs. Nihil enim contrarium Romanis legibus faciunt. Ante lucem quoq; Christo quidam eorum deo hymnos canunt: adulteria, & alia crimina apud eos arcentur, & penitus habentur illicita. Cętera quoq; secundū leges cōmunes agunt. Tunc Traianus decreti sui auctoritate decreuit vt Christiani non requirerentur: sed qui inciderent punirentur. Per quod pro parte sedatum putatur persecutionis incēdium. Sed qui nequitiam suam aduersus nos exercere cupiebant: lędendi occasio non videbatur adempta huius tempore.

Occisio Christianorū. Plinius secūdus p Christianis interpellat. Traianus a psecutiōe Christianorū abstinuit.

¶ Clemens pontifex ordinatur, Cap. XXVII.

Beatus Clemens natione Romanus in cathedra Petri sedit: anno domini. ... iiij. & ab vrbe condita. dccc. xlvj. ab initio mundi. MMMM. lvj. Sedit autem annis. ix. mensibus. tribus. diebus. x. Concurritq; cum Domitiano & Nerua: sed quia tertio Traiani anno martyrio coronatus est: ideo ipsum sub tempore Traiani Romanam cathedram tenuisse descripsi. Qualiter autem ad officium pastorale peruenerit ipse in Epistola, quam beato Iacobo minori Hierosolymorum Episcopo transmisit, plene describit, dicens, Simon (inquit) Petrus quādo finem vitę suę sibi imminere pręsentijt in conuentu fratrum positus, appręhensa manu mea sic dixit. Fratres: hunc Clementem Episcopum vrbis ordino, qui mihi ab initio vsq; in finem in omnibus comes fuit. Cumq; ego procidens ad pedes eius honorem cathedrę declinarem, respondit Simon. Tu peccati periculū timens fugis cathedram. Certus esto q̄ amplius peccas, quia populum dei velut in fluctibus ambulantem cui subuenire potes, gubernare subterfugis: cui⁹ tm̄modo consideratione habens, & non q̄d fidei & dei gregis expedit prouidens, tradidit quoq; quoddam

Clemēs

Petrus Clemētē ordinat sucessorē.

di. xciij c.j.

capitulũ Decreti ex gestis beati Clemẽtis.f.di.xciij.c.j.quoddã documẽtum beati Petri in institutione Clemẽtis: videlicet ꝙ subditi nõ cõicarẽt ei: cui papa nõ cõicat: sed eũ tanq̃ hostẽ vitarent, & auertere ab eo se deberent, cui papã aduersum sentirẽt. Ista quidẽ sunt verba Petri alloquẽtis populũ Romanũ Et q̃uis Clemens ordinationi beati Petri cõtradicere tunc ausus nõ fuerit propter reuerentiam tanti pastoris: nihilominus tñ ex causa iam dicta post mortẽ beati Petri renũciauit. Et quia magnę auctoritatis erat inter fideles: ordinauit fieri electionẽ de Lino primo, postea de Cleto: vt postea.s.tactum est. Hic fuit coadiutor Pauli teste ipso ad Philippeñ. dicens. Rogo te inquit germane compar adiuua illos qui mecũ laborauerũt in Euãgelio cum Clemente, & cęteris coadiutoribus meis. per quod habemus ꝙ Clemẽs fuit de antiquis discipulis Aplorũ. Hic fecit. vij. regiones vrbis diuidi. vij. notarijs qui gesta martyrũ diligenter perquirerẽt. Hic statuit Canonem ante hostię consecrationẽ. Statuit etiã Epm constitui cleri electione & populi consensu, sedemq; episcopalem poni cõstituit in eminentiori loco, & baptizatos in frontẽ perungi & cõfirmari. Hic. xij. anno a passione dñi Petro adhęsit, qui cũ ad fidem multos cõuerteret Tarquinus Idolorũ pontifex cum Mamertino vrbis prefecto Traianũ aduersus Christianos cõcitat, cuius imperio Clemens in insulam deportatus ad duo millia Christianorũ ad secanda marmora dãnatorum repperit. Eo quoq; in loco dum aquę penuria oẽs sitirent Clemens collẽ ascendẽs agnũ vidit, sub cuius dextro pede fons viu9 emanabat quo recreati sunt Christiani, & multi ad fidẽ cõuersi. Hãc ob rem motus Traianus Clemẽtẽ in mare proijci iussit, alligata ad collũ anchora / cui9 sacratissimũ corpus ad litt9 nõ multo post delatũ est, atq; eo loci sepultũ, vnde fons eruperat.

Vt subditi non cõicent cui summus põtifex nõ cõicat.

De institutione notariorum.

Institutio Canonis.

De electione Epi.

Orone Clemẽtis fons inuenit

Clemẽs in mare demergitur.

Iusdẽ Traiani tpe post Clemẽtẽ, ¶ Cap. XXVIII.

Anacletus.

Anacletus natione Gręcus ãno dñi. ciij. in cathedra Petri sedit anno tertio Traiani imperatoris: & sedit annis. ix. mensibus duob9, dieb9 decẽ: & cessauit Episcopat9 dieb9. xiij. Hic cõstituit vt clericus comã nõ nutriat neq; barbã: vt habetur xxiij. di. c. prohibitę. Cõstituit etiã vt nõ a minori numero q̃ trium Episcoporum ordinetur Episcopus, ponẽs exemplum de beato Iacobo minore, qui per Petrum / Iacobum / & Ioannem factus fuit Hierosolymitanus Episcopus. Constituit etiam ordinationes clericorũ palã fieri. Tradũt etiã aliquę Chronicę ipsum constituisse in vrbe. vij. Diaconos Cardinales. Ita dicit Gothifredus, alias Viternẽsis Vicelleeñ. Instituit pręterea vt peracta cõsecratione fideles oẽs cõicarent, qui vero nollẽt, e sacris ędibus eliminarẽtur. Ex quib9 augescente repub. Christianorũ Traianus verit9, ne detrimẽto Romano imperio afferret hmõi Christianorũ augmentũ, tertiã persecutionem in Christianos cõcessit. Hic. xij. anno Traiani martyrio coronatur.

Ne clericus comã nutriat. xxiij.q.j.

Constitutio de Epo ordinãdo.

Iusdem Traiani tempore, ¶ Cap. XXIX.

Euaristus.

Euaristus natiõe Gręcus in cathedra Petri sedit anno domini. c. xij. ab vrbe cõdita. dccc. lxiiij. ab iitio mũdi. MMMM lxiiij. sedit autem annis. x. mensibus. vij. diebus. xij. vacauit sedes diebus. xviij. Hic constituit vt a plebeis non accusetur Episcopus. vt habetur. ii. q. vij. c. non est. & . c. nõnulli. Hic primo scdm Damasum titulos in vrbe diuisit presbyteris / & septem diacos

nos constituit, qui custodirent Romanum Episcopum prædicantem propter stylum veritatis. Sed ꝙ ibi vocarentur Cardinales adhuc ex Chronicis nō habemus. Huius pōtificis tēpore floruerunt aliqui doctorum Greci, qui postea sub Adriano martyrio coronantur: scilicet Quadratus Apostolorū discipulus & Episcop⁹ Athenieñ. Papias auditor Ioannis Euangelistę Hierosolymitanus Episcopus, Aristides Athenieñ Philosoph⁹. Hic pōtifex. iij. Adriani anno coronatus est. Eusebius Traiani. xvij. anno sui imperij, terręmotus Antiochiam totam pene subruit ciuitatem. Iudæi quoq; qui in Libya erāt aduersum cohabitatores suos alienigenas dimicant, similiter in Aegypto & in Alexandria. Tandē Traianus apd Seleuciā vrbem Isaurię profluuio vētris extinctus est, anno ætatis suę. lxxiij. imperij vero sui. xix. Ossa eius in vrnā auream collecta, & in foro sub columna posita sunt. Helmandus de eo. Hic solus omnium imperatorum intra vrbem sepultus est post Iulium Cęsarem: quem senatus in deos retulit hac de causa, quia gloriam militarem qua plenus extiterat moderatione superauerat, Romę & per prouincias oībus se ęqualem exhibens. Amicos salutandi causa frequentans vel ęgrotantes festis diebus cum eisdem indiscreta habens conuiuia, vicissim vehiculis eorum & vestibus indifferenter vtens publice & priuatim ditans omnes imunitates ciuitatibus largiens, relaxans debita prouincijs, charus omnibus, nullis grauis adeo vt & vsq; ad nostram ętatem in senatu non aliter exclametur. Fœlicior sis Augusto, & melior Traiano.

Quadratus
Papias
Aristides.
Traianus profluuio ventris morit.

Capitulum. XXX.

ADrianus Romanum assumpsit imperium, & imperauit annis. xxj. Hic Helius Adrianus consobrini Traiani filius Gręcis fuit & Latinis litteris propensius eruditus & non sermone tm̄ peritus: sed cæteris disciplinis canendi medendiq; sciētia pollens, musicus, geometra, pictor, fictorq; ex ęre vel marmore facetus & acerrimus ad lacescendum & respondendum. Sic enim referebat carmen carmini & dictum dicto, vt prorsus ad omnia diceres meditatum, qui cum Romę prefecturam splendidissime ageret ex senatore creatus est imperator, qui obsecrante senatu vt filium quem habebat Cæsarem Augustum appellaret, Sufficere inquit debet ꝙ ego inuitus regnauerim cum non merear. Principatus enim non debetur sanguini sed meritis. & inutiliter regnat, qui rex nascitur & non meretur. Et proculdubio parētis affectum exuit qui paruulos importabili superiecta mole extinguit. Hoc siquidem est suffocare liberos, non promouere. Alendi prius sunt & virtutibus exercendi, & cum in eis profecerint adeo vt probentur illos virtutibus antecedere quos debent honoribus anteire inuitati ascendant, & se ciuium suorum votis non subtrahant. Hic Adrianus in Hierusalem euersa per Tytum statuam suam posuit in loco in quo archa fœderis steterat, vestigia enim ciuitatis quædam manebant, & Iudæi qui remanserant latētes vndecunq; ad locum sanctum redierant: vnde iterum multiplicati statuam amouerunt. Anno ab euersione facta per Tytum. lxiiij. qui fuit. xiiij. vel. xv. imperij sui, & ob hoc Adrianus iratus apposuit extremam manum, & funditus euertit vrbem, & edixit ne aliquis Iudæus remaneret in terra illa.

Adrian⁹ Gręcis & latinis literis eruditus.
Modestū adriani responsum
Notabile Adriani dictum.
Euersio Hierosolymorum per Adrianum.

De hac vltima euersione videt dicere Lucas quando dicit. Et captiui ducētur in omnes gentes. Deniq eandem Adrianus reedificauit, & illam Heliam de suo nomine nominauit. Quo factū est vt loca sacrata id est dñicę passionis & resurrectionis quōdam extra vrbem iacentia: nunc muro septentrionali circūdātur. ¶ Huius Imperatoris tēpore floruit Secundus Philosophus, qui oī tempore silentiū seruauit. Hic quoq adhuc paruulus ad addiscēdū missus audiuit verbum hmōi, φ omnis mulier fornicatrix esset & impudica. Tandē in philosophia profectus remeauit in patriam suā cōmunē gerens peregrinationis cōsuetudinem: scilicet peram & baculum ferens coma capitis & barba ꝓlixa. Hospitatus est autem in domo propria nemine domesticoꝝ cognoscente, neq etiam propria matre. Volens autem probare de mulieribus si verum erat qđ audiuerat, vocauit vnā de ancillis ꝓmittēs ei decē aureos si psuaderet matri φ secum cōmisceretur. At illa consentiens ancillę, fecit eum vespere ad se introduci. Cunq illa extimaret se cum illo debere carnaliter cōmisceri, ille vero propriā matrem amplectens, inter vbera illius vsq mane obdormiuit. Mane vero cum vellet egredi & discedere: illa apprehendens eum ait. Vt me tentares hoc fecisti? Nequaq̄ inquit domina mater, neq em̄ dignum est me illud vas maculare vnde exiui. Illa aūt sciscitans quis esset, respōdit. Ego sum Secūdus filius tuus. Illa autem recogitans in semetipsa & nō ferens cōfusionem exanimata est. Secundus quoq sciens φ per loquelam suam mors matri contigisset: hanc a se in posterum exegit pœnam, ne amplius loqueretur, & sic vsq ad mortem taciturnitatē seruauit. ¶ Circa illud quoq tempus Adrianus imperator veniēs Athenas audiuit de illo, eūq ad se venire faciēs prim⁹ eū salutauit, ille aūt tacuit: tūc aūt Adrianus ait: loq̄re Philosophe, vt a te aliquid addiscam⁹. Ille autem in proposito silentio perseuerāte, imperator quēdam spiculatorem vocauit, & ait ei. Hunc nolentem loqui imperatori, viuere nolumus, adduc eum & torque. Deniq spiculatorem latenter euocans ait. Loquere ei in via, & persuade ei vt loquatur, & si quidem persuasus respondeat, decolla eum. Si vero non respondeat: reduc eum ad me. Ducebatur autem Secūdus a Spiculatore ad locum tormentorum qui dixit, o Secunde quare tacens morieris, loquere & viues. Sed ille vitam suam paruipendens, mortem tacitus expectabat. Spiculator itaq ducens eum ad locum destinatum ait illi. Extende ceruicem & suscipe in ea gladium. Ille quoq ceruicem extendēs silentio vitam postposuit. Apprehendens igitur illum venit ad Adrianum dicens Secundum vsq ad mortem tacuisse. Tunc Adrianus admirans continentiam Philosophi dixit ei: quia lex ista silentij quam tibi ipse proposuisti solui aliquo modo non potest, sumens tabulam scribe, & saltem manu loquere. Accipiens ergo Secundus hanc tabulam scripsit in hunc modū. Ego quidem o Adriane nihil timeo, quia princeps huius temporis videris existere, me quidem occidere potes, sed vocis meę proferendę nulla tibi potestas est. Adrianus itaq legens ait: bene excusatus es: sed tibi quædam problemata propono, vt circa ea mihi respondeas. Quorum primum est. Quid est mundus? rescripsit. Mundus est incessabilis circuitus, spectabilis, supplex, multiformis formatio, ęternus tenor. circuitus sine errore. ¶ Quid est ocean⁹? mūdi amplexus, terminus coronat⁹, hospitiū fluuioꝝ, fons imbriū. ¶ Quid est Deus? immortalis mens, incōceptibilis celsitudo, forma multiformis, incogi=

Margin notes: Helia Hierl'm dicta. — Secūd⁹ Phūs matrem de adulterio tē=tat. — De silē=tio secū dí Phi & eius causa. — Secūdi Philosophi vsq ad mortē perti nacia. — Qōnes Adria=ni ad Secūdum Phūm. — Mūdus quid. — De⁹ qd

tabilis inquisitio,insopitus oculus,oīa continens,lux & bonū. Quid est sol, Sol qd.
cœli oculus,caloris circuitus,splēdor sine occasu,diei ornatus,horarū distributor.
Quid est luna,cœli purpura,solis ęmula,malefactorū inimica,solamē Luna
iter agentium, directio nauigātiū,signū solēnitatū,pręsagiū tempestatum. quid.
¶ Quid est terra? vas cœli,meditulliū mūdi,fructuū custos & mater,operculum inferni,mater nascentiū,& nutrix viuentiū,deuoratrix oīm,cellariū vitę. Terra quid.
¶ Quid est homo? Mens incarnata,phantasma temporū,speculator vitę, Hō qd.
mācipium mortis,transiens viator,loci hospes,animal laboriosum,parui tēporis habitaculū.
¶ Quid est pulchritudo? flos marcidus,carnalis fœlicitas, Pulchritudo qd
humana cōcupiscētia. ¶ Quid est mulier? hominis cōfusio,insaturabilis bestia, continua sollicitudo,indesinens pugna viri,incōtinētis naufragiū,humanū mācipiū. Mulier quid.
¶ Quid est amicus? desiderabile nomen,homo vix apparēs, infœlicitatis refugiū,indesinens fœlicitas. Amic⁹ quid.
¶ Quid sunt diuitię? auri pōdus, curarū minister,delectatio iniocūda,insatiabilis inuidia, desideriū inexplebile,os excelsum,inuisa cōcupiscentia. Diuitię quid.
¶ Quid est paupertas? odibile bonū, sanitatis mater,curarum remotio,sapientię repertrix,negocium sine damno, possessio absq; calūnia,sine sollicitudine fœlicitas. Paupertas qd.
¶ Quid est senect⁹? optatum malū,mors viuentiū,incolumis langor,spirās mors. Senect⁹ quid.
¶ Quid est somnus? mortis imago,laborum quies,infirmantium votum,miserorum desiderium. Somn⁹ quid.
¶ Quid est vita? beatorū lętitia,miserorum mœstitia,expectatio mortis. Vita qd
¶ Quid est mors? æternus somnus,diuitum pauor,& pauperum desiderium,ineuitabilis euētus,latro hominis,fuga vitę,resolutio omniū. Mors quid.
¶ Quid est verbum,proditor animi. ¶ Quid est corpus? domiciliū animę. ¶ Quid est barba? sexus discretio. ¶ Quid est cerebrum,custos memorię. ¶ Quid est frōs,imago animę. ¶ Quid sunt oculi? duces corporis,vasa luminis,indices animi. Verbū quid.
¶ Quid est iecur? custos caloris. ¶ Quid est fel? suscitatio iracundię.
¶ Quid est splen? risus & lętitię capax. ¶ Quid est stomachus? ciborum coquus. Barba quid: & vide mira.
¶ Quid sunt ossa? robur corporis. ¶ Quid sunt pedes? mobile fundamentum.
¶ Quid est ventus? aeris perturbatio,mobilitas aquarum,siccitas, terrę.
¶ Quid sunt flumina? cursus indeficiens,refectio solis,irrigatio terrę.
¶ Quid est amicitia? ęqualitas animorū. ¶ Quid est fides? ignotę rei mirāda certitudo.
¶ Quid est ꝙ hominem lassum fieri non sinit? lucrum.
¶ Sub isto Adriano passi sunt decem millia militū,qui Adriani imperio omnes in mōte Ararath crucifixi sunt:horū duces Acatius & Heliades nouē millia secū ad fidē adduxerūt,qui cū de inimicis triūphassent monitu angeli montē conscenderunt,ibiq; gratias deo agētes fidē cōfessi sunt. Imperatores vero vbi ita esse cōpererūt ira succensi post varia tormēta eos cruci affixerunt,verū cum flagellarētur & carnificū arefactas manus cerneret,Theodorus cū mille militibus ad fidem cōuersus est:sicq; decem millium martyrum numerus completus est. Passio millede norum martyrū

¶ Capitulum.XXXI.

ALexāder primus natione Romanus anno dñi.cxxiij.anno tertio vel quarto imperij dicti Adriani in cathedra Petri sedit ānis.viij. mēsibus.v.diebus.ij. Alexāder.
¶ De isto dicūt multi scriptores,ꝙ cum in primitiua Ecclesia conficeretur de fermentato pro vitanda hęresi Hebionitarum,qui volebant obseruantias legales simul cum lege noua concurrere,ipse Alexander primo resumpsit de azymo confici. Hic constituit aquam aspersionis cum sale benedici,& habitaculis hominum aspergi.

Institutio huius particulę Qui pridie.

¶Hic ob memoriā passionis Christi addidit in Canone missę, Qui pridie q̄ pateret: vsq̧ ad, Hoc est corpus meū. Cōstituit etiā aquā poni in vino cōsecrā do in sanguinē. De quo habetur de cōse.di.ii.c.ad Christi & Ecclesię designā dā vnionē. Hic sub dicto Adriano martyrio coronat, Nonis Maij dicti Imperatoris tempore.

¶Cap. XXXII. De inuentione missę & partium eiusdem.

Sixtus.

Sixtus primus natione Romanus anno dñi.cxxxij.in cathedra Petri sedit.& ab vrbe condita.dccc.lxxxiiij.ab initio mūdi.iiij.M.xciii.& sedit annis.x.mensib⁹.iij.dieb⁹.xxiiij. Et cessauit Epatus diebus.ij. Hui⁹ quoq̧ tpibus dū sęuiēte vbiq̧ Christianoꝝ persecutione paucissimi inuenirētur qui se auderēt asserere Christianos, poposcerūt ab eodē pōtifice Christiani in Gallijs cōstituti, vt ipsis aliquē virū dirigeret, q̄ pene iā extinctā in dictis partib⁹ lucernā fidei reaccēderet: q̄ misit ibidē Peregrinū Romanū p̄sbyterū multis sibi associatis: ad quoꝝ p̄dicationē fides Christiana magnū recepit incremētū. Hic beatus pōtifex cōstituit, vt vestes sacrę & quęcūq̧ ministeria sacramētoꝝ nō tractaretur nisi a ministris dei: vt habet de conse.di.c. iustam. Hic quoq̧ cōstituit vt Sanctus, sanctus, sanctus cātetur in missa in sacra videlicet actione. Et quia de missa hic agit ad aliquā breuē doctrinā qui singulas partes missę inuenerint breuiter describat. Ad cui⁹ rei euidētiā breuiter est sciēdū q̄ primā missam celebrauit beatus Petr⁹ cū solo Pater noster, & forma cōsecrationis. Abinde beat⁹ Iacobus Epūs Hierosolymitan⁹ frater dñi multa tradidit, & Basilius qui fuit post ip̄m: vt patet de cōse.di.j.c.Iacobus. Etiā de hac materia habet. xj.di. Ecclesiasticarū.

Peregrin⁹ Gallias adijt.

De institutione missę.

¶Nunc aūt ponantur per ordinē qui sancti patres missam sanctā suis partibus sanctis ornauerunt. ¶Introitū missę instituit Celestinus ante lectionē, inchoabatur sicut in vigilijs obseruat. ¶Greg. instituit Kyrie eleison nouies dici: qđ t̄n aiunt Syluestrū ex imitatione Grecoꝝ nonagenario repetēdū cēsuisse. Tellephorus instituit Gloria in excelsis deo. Et cū sp̄u tuo, & alias salutationū respōsiones tā clero q̄ plebi respodēdū, cōciliū Aurelianēse. Collectas aūt Gregori⁹ prim⁹. Epistolā & Euāgeliū ordinauit Hieronymus: sicut ipse Hieronymus scribit ad Cōstantinū Episcopū. Gradualia & Tractus Celestin⁹ prim⁹. Allelu yia quoq̧ ab Ecclesia Hierosolymitana traxit originē. Credo institutū est a concilio Niceno. Offertoriū & incēsum instituit Leo tertius. In quo aūt loco sacrificiū fieri debeat ordinauit Syluester: quia in Synodo prefationes ordinauit. Hodie aūt sunt. xj. de memoria aūt fienda in missa siue pro viuis siue pro defunctis ordinauit Pelagi⁹. Te igitur, & Cōmunicātes ordinauit Ciriacus papa. Hāc igitur & sanctū sacrificiū, & imaculatā hostiā addidit Leo prim⁹. Qui pridie q̄ pateretur, addidit Alexander primus. Sanctus, Sanctus, Sanctus: instituit Sixtus primus. vt dictum est. ¶Agnus dei papa Sergius ordinauit. Hęc sunt quę de partibus missę reperio a sanctis patribus instituta. ¶Hic Sixtus ordinauit secundum Martinum & Cusentinum, vt corporale non fiat de serico: sed de lino purissimo, & non tincto: secundum Decretum. de conse.di.j.cōsultū. Cōtrariū dr̄ hoc statutū attribuens Syluestro. Hoc tpe passa est sācta Sophia cū trib⁹ filiab⁹, fide, spe, & charitate. Hic martyrio coronatur tertio nonas Aprilis vltimo Adriani anno. In cuius histo-

Introitus missę. Kyrie eleison. Gloria in excelsis. Allelu yia. Agnus dei.

ria legitur ꝙ Adrianus in infirmitate cõstitutus visum perdidit, carnes quoq; eius putrefactę sunt defluētibus vermibꝰ ex ore eiꝰ. Ad vltimū in extremis positus dixit. Dñe deus triū virginū & matris earū velocius educ aiam meā de corpore. Scio em̄ ꝙ ꝑpter illas hęc patior. & cū magno eiulatu clamās crepuit: qui Adrianus apud Baias moritur in Cāpania: sub hoc passa est sancta Sophia cum tribus filiabus fide/spe/& charitate: cui successit in imperio Antonius cognomine Pius. De morte Adriani.

¶ Capitulum. XXXIII.

Antonius Pius Romanū suscepit imperiū: anno dñi. ciiij. Et ab vrbe condita. dccc. xc. ab initio mūdi. iiij. M. ciiij. & imperauit annis. xxij. Hic gener Adriani fuit, & filius adoptiuꝰ. Fuit quoq; vir peritissimus, & natura benignus, adeoq; tranquillus, vt merito Pius fuerit appellatus. A quo post modū oēs imperatores cognominati sunt Pij, qui in omni imperio suo cautionibus abolitis debita relaxauit, & inde pater patrię appellatus est. Hic oībus charus & nullis acerbus fuit: bonos & dignos affectuosissime promouebat. Ad hūc ꝑpter suā clementiā atq; iustitiā exterę gentes atq; barbarę legatos miserunt, seq; eius imperio subdiderūt: scilicet Indi, Bactriani, atq; Hircani. Hic dixisse fertur. Malo (exēplo Scipionis) vnū ciuē seruare, q̄ mille hostiū perimere vel occidere. ¶ Eius tpe floruit Pōpeius Trogus natione Hispanus, qui totius orbis historias a tpe Nini regis Assyriorū vsq; ad Monarchiā Cęsaris latino sermone deduxit. Floruit etiā Taurus Biretius Platonicę sectę Phūs, ad quē Taurū legūtur Athenis venisse, visendi cognoscēdiq; causa quidā pręses cuiusdā prouincię vnaq; cū patre. dictꝰ Taurꝰ inuitauit patrē vt sederet. At ille de filio ait. Sedeat primꝰ qui ppli Romani magistratū gerit. Absq; ꝑiudicio, iquit Taurꝰ, interim sede. Cūq; ille sedisset apposita est altera sella filio. Tūc Taurꝰ his qui cōuenerāt verbū fecit de hac re dicēs. In publicis (inquit) locis patrū iura cū iuribꝰ filioꝝ, qui in magistratibus aut potestate sunt collocati, iterquiescere debēt. Sed cū extra rēpublicā in domestica re atq; vita sedetur, ambulatur, in conuiuioq; familiari discūbitur, tunc inter filiū magistratū & patrem honores publici cessant, naturales autem & genitiui seruētur. ¶ Eiusdem imperatoris tpe floruit Galenus insignis medicus: sicut Eusebius scribit, qui viginti tres libros de medicina cōposuit. De Galeno dicit Hieronymus cōtra Iouinianū libro secūdo. Galenus doctissimus Hypocratis interpres ait, Quoꝝ vita & ars sagina est nō posse diu viuere nec sanos esse, animasq; eoꝝ ita vino sanguie & adipidibꝰ inuolutas esse dicit, vt nihil tenue, nihil coeleste: sed semper de carnibus & ventris ingluuie valeant cogitare.

Antonius Pius gener Adriani & filius adoptiuus.

Pōpeiꝰ Trogꝰ.

Taurus Philosophꝰ.

Tauri sapientissimū rñsum.

Galenus.

¶ Capitulum. XXXIIII.

Pius Imperatoris anno primo Tellophorꝰ primꝰ natione Gręcꝰ anno domini. cxliij. in cathedra Petri sedit annis vndecim. mensibus tribus, diebus. xxij. & vacauit sedes diebus septem. Hic in Natiuitate domini tres missas instituit celebrari. Vnam in media nocte, quia tunc natus est dominus. Aliam in aurora, quia tunc pannis est inuolutus, vel quia tunc pastores ipsum viderunt. Tertia celebratur die illucescente, quia iam veritas nobis illuxit, & plenitudo temporis aduenit, hoc est lucis & veritatis. Theologi autem assignant aliam rationem: scilicet ꝙ istę tres miss=

Tellophorꝰ.

Institutio missarū in natiuitate dñi.

ſę ſignificant triplicem ſtatum mundi ſcd̃m tria tempora diſtincta.ſ.temp⁹ ante legem,tempus ſub lege,& tempus gratię.Illa miſſa quę cantatur in nocte repręſentat ſtatum qui fuit ante legem,quando omnes fuerũt in tenebris: & propter hoc legitur illa Prophetia.Populus gẽtium qui ambulabat in tenebris.Secunda miſſa quę cãtatur in aurora,repręſentat tempus ſub lege,in quo iam incipiebãt ex parte ſcire Chriſtum propter dicta legis & Prophetarũ:ſed nõ plene.Et ideo cantatur inter diem & noctem.Et dicitur officium.Lux fulgebit hodie ꝛc.Tertia dicitur in die,per quam ſignificatur tẽpus gratię:ſcilicet pręſens.Et ideo dicitur officium.Puer natus eſt nobis:quę ſignificatur his verſibus.Tres in Natali miſſę debent celebrari.Quarũ prima ſacram Chriſti ſignat geniturã.Altera venturi deſignat gaudia Chriſti.Tertia iam factum,quo lex fore ſacra ſignatur.Conſtituit vt Hymnus ille glorioſiſſimus,Gloria in excelſis,caneretur:quem adauxit.hoc tempore Iuſtin⁹ Philoſophus ex Nicopoli vrbe Palęſtinę aduerſum gentes librũ ſcripſit,& dialogum contra Triphonem principem Iudęorum habuit:ſed in Martionem qui Cerdonis dogma ſecut⁹,alterum bonum, alterum iuſtum dominũ aſſeruit:impugnauit & Creſcẽtem Cynicum vt guloſum mortis timidũ,luxurięq̃ ac libidinis appetentiſſimum,Chriſtiq̃ blaſphemum:cuius inſidijs ad extremum pro dignitate nominis Chriſtiani ſanguinem fudit.His etiam temporibus Iudęi Palęſtinam vaſtauerunt:aduerſus quos Adrianus exercitum mittẽs debellauit:eiſq̃ etiã introeundi Hieroſolymam licentiã abſtulit.

(Margin: Miſſę Natalis dñi. — Gloria in excelſis.)

DIvus Antonij Pij anno duodecimo, ❡Cp̃.XXXV. Higinius primus natione Gręc⁹ex patre philoſopho Athenien.ſucceſſit Tellophoro,& i cathedrę Petri ſedit.Cœpit aũt ãno dñi.cliiij.& ab vrbe cõdita.dcccc.vj.ab initio vero mũdi.MMMM.cxvij.ſedit ãnis.iiij.mẽſib⁹.iij.dieb⁹.vj. & ceſſauit Ep̃atus dieb⁹.iij.Hic cõſtituit vt vn⁹ eſſet patrinus & matrina in baptiſmi cõfirmatione & catheciſmo.Itẽ ſcd̃m Martinũ vnã ſcripſit Epiſtolã de trino deo & vno,& de filij incarnatione plene fidẽ catholicã cõtinentẽ.Itẽ ſtatuit ſcd̃m eundẽ ꝙ nullus Metropolitanus audiat cauſam Epiſcopi ſuę prouincię,nec eũ cõdemnet niſi cauſa in cõſpectu Ep̃oꝝ prouincialiũ fuerit vẽtilata.Hic clerũ cõpoſuit & gradũ diſtribuit.Cõſtituit etiã vt Eccleſię ſine miſſa nõ debeãt cõſecrari.Itẽ de dimunitiõe Eccleſię vel augmẽto ei⁹ improuidẽtia dicit eſſe Ep̃i.de cõſe.di.j. c.oẽs.Hui⁹ tp̃e Policarpus Ioãnis diſcipulus Smyrne⁹ Ep̃us claruit:qui Romã veniẽs multos Martionis & Valẽtini falſi perſuaſione deceptos ad fidẽ cõuertit.Valẽtiniana hęreſis hoc tp̃e pullulauit,quę vſq̃ ad Anicetũ mãſit. Hic pontifex anno.xv.Antonij Pij matyrio coronať.Dictuſq̃ Antoni⁹ apđ Ortas villã ſuã.xij.milliario ab vrbe diẽ clauſit extremũ:cui ſucceſſit imperio Marcus Antonius Verus cũ Lucio Aurelio. ❡Cap.XXXVI.

(Margin: Higinius. — Conſtituit i baptiſmo patrinũ & matrinam. — Policarpus. — Valẽtiniana hęreſis.)

MArcus Antonius Verus Romanũ ſuſcepit imperiũ anno dñi.clxij.& ab vrbe cõdita.dcccc.&.xv.ab initio mũdi.iiij. M.cxxvj.Hic Luciũ Aureliũ ſecũ ad imperandũ adſciſcens imperium ęquo iure adminiſtrare cœperunt:quod ad modũ pro eo notandũ eſt,cũ nulla fere poteſtas patiẽs cõſortis ſit. Hic Marcus Antonius tãtę ſeueritatis fuit & cõſtãtię,vt ad

(Margin: Marc⁹ Antonius.)

nullum euētum elatus ab infantia vultum,nec ex lętitia nec ex mœrore mutauerit.Hi quarti persecutores fuerunt Ecclesię.qua sequente passi sunt quasi infiniti.Lucius quidam Aurelius dum cum Marco Antonio propinquo suo in vehiculo portaretur morbo(quem Gręci Apoplexim vocant)subito suffocatus est.xj.imperij sui anno:quo defuncto Marcus Antonius solus reipublicę pręfuit.Hic mox post bellum quod habuit contra Germanos/Sclauos,& alias feroces gentes cum iam ęrario exhausto nihil haberet quod militib⁹ largiretur:nulli volens esse molestus,magis elegit vasa aurea & ornamentum vxoris & aliā supellectilē vendere q̄ senatū vel prouincias pręgrauare:sed victoria habita & illa recuperauit,& prouincijs tributa relaxauit.Huius imperatoris tempore persecutionem Christianorum lues magna secuta est,quę late Romanum exercitum multasq̧ prouīcias deuastauit: maximeq̧ Italiam ita contriuit,vt villę sine habitatore,agri sine cultore manerēt.Ab armis vero nulla vsq̄ quies erat.Sed per omnem oriētem Illyricū/Italiam/& Galliā bella sequiebant:terręmotus quidam erant non sine casu & destructione ciuitatum atq̧ castrorum,inundationes fluminū & locustarum crebra agmina agros & arbores destruxerunt. Dicti imperatoris tempore videlicet Marci Antonij Eusebius ait in Chronicis Antonini temporibus,in quibus hęc gesta referūtur,Marcum Aurelium fratrem eius Cęsarem bella inferentē Germanis & Sarmatis:Cum siti eius periclitaretur exercitus,ęstuātem & quęrētem quid facto opus esset,repperisse in legione quadam milites Christianos quibus vt nostris mos est,flexis genibus obsecrantibus exaudisse deum supplicationes eorum & subito contra omniū spem largissimis imbribus perfusis exercitus quidē periclitātis pro quo orauerāt Christiani,sitim sedatam:hostes vero qui iam exitiabiliter imminebāt,fulminibus crebris & cœlitus pro lapsis ignibus effugatos.Quod factum refertur quidē ab historijs Gētilium sed q̧ nostrorum orationibus id factum sit non refertur.Quippe apud eos & cętera miracula quę a nostris gesta sunt fidem non habent.Nostrorum vero & Tertulianus hoc cōmemorat,& apud Gręcos Apollinaris,qui & ipsam legionē pro insignis facti miraculo mutato noie vocitatā dixit ab imperatore Fulmineam.hęc Eusebius.Plurimi in Gallia gloriose ob Christi mortē interfecti,quorum vsq̧ ad pręsentem diem cōdita libris certamina perseuerāt. Dionysius etiā Epus Corinthiorum clarus habet:& Pinetus Cretēsis vir eloquētissim⁹,Pseudo pphetia quę Cataphrygas noiatur accepit exordiū authore Mōtano Priscilla & Maximilla insanis vatib⁹. ¶Cap.XXXVII.

Quarta persecutio Ecclesię. — *Oratione Christianorum sedata est sitis Romanorum.* — *Dionysius Eps Corinthiorū.*

Pius natione Italicus de ciuitate Aquileia in cathedra Petri sedit āno dñi.clx.Et sedit ānis.xj.mēsib⁹.iiij.dieb⁹.xxj.Et vacauit sedes dieb⁹.xiiij.Hic statuit certā pœnā cōtra cōmittentes negligētiā circa sanguinē Christi:vt habet de cōse.di.ii.c.si p negligētiā.ibi quoq̧ tradit mod⁹ pœnitēdi,quia si stillauerit in terrā debet pœnitere.xl.dieb⁹.si sup altare tribus,si sup linteū quatuor,si sup ligneū.ix.dieb⁹.Tñ vbicūq̧ stillet si lambi pōt lābat,si nō potest lauetur,aut radatur,aut cōburat,aut in sacrario reponat.Hic statuit q̧ semp die dñico sanctū Pascha celebretur.Cœpit em̄ pōtificiū suū sub Antonio Pio,&.vij.ānis sub ei⁹ imperio gessit pontificiū.Quarto vero āno imperio Marci Antonij fuit Christi martyr effect⁹. ¶Cap.XXXVIII.

Pius.

Anicetus. ANicetus natione Syrus tempore dicti imperatoris in cathedra Petri sedit anno domini.c.lxij. Et sedit annis nouem, mēsibꝰ tribus, diebus tribus. Hic constituit vt nulli Archiepiscopi nisi speciali titulo Primates nominentur: & hi possunt Patriarchę vocari. Cęteri vero Archiepiscopi nominantur. vt habetur.xcviij.di.c.nulli. Constituit etiam vt clericus comam non nutriat neq͂ barbam: sed scd̄m pręceptum Apostolorum coronam ad modum sphęrulę portet. vt habetur.xxiij.di.c. prohibitę. Constituit etiā

De cōsecratiōe Epi & quō fiat. vt Episcopus consecrari non debeat nisi a tribus Episcopis præsentibus. Si autem Metropolitanus esset consecrandus, cōprouinciales Episcopi interesse debent: vt habetur di.lxvj.c. Archiepiscopus. Hic sub dicto Marco Antonio: scilicet.xiiij. anno eius imperij martyrio coronatur. Dictusq͂ Marcus xix. anno imperij sui morbo obijt: cui successit Cōmodus eius filius.

ℂCapitulum.XXXIX.

Cōmodus. COmmodus suscepit Romani imperij dignitatē anno domini.c.lxxxj. ab vrbe condita.dcccc.xxxiij. ab initio mundi MMMM.c.xlv. & imperauit annis.xiij. Hic dictus Commodus omnibus incōmodus fuit. Nihil paternum gessit in opere nisi q͂ contra Germanos fœliciter pugnauit. Mensem Septembris ad nomen suum reducere conatus est, vt Commodus diceretur. Hic luxurię & austeritati deditus fuit, plurimos Senatores interfecit, illos pręcipue quos sciebat virtute/industria/& nobilitate pręcellere. Hic Cōmodus tantę fuit superbię atq͂ iactantię, vt sæpe leonis pelle se

Mores Cōmodi. indueret: designari in vestimento volens, vt sicut leo dn̄s, sic & ipse rex esset & dn̄s populorum. Hic fuit pene oīm virtutū hostis, & a pueritia toto corpore omni turpitudine fœdatus: trecentas meretrices & totidem decoros iuuenes pueros in palatio habens: infamator omniū, ab omnibus infamatus: tan-

Mala mors Cōmodi. dē strangulatus fuit cū magno cōmodo oīm. Huius tempore passa sunt sancta Eugenia/Prothus/& Iacinthus/Vincentius/Peregrinus: & multi alij. Prothus dixit Cōmodum Imperatorem dedisse operam, q͂ mensis September suo nomine scilicet cōmodosus intitularetur: ob quod gratum est indaga-

Vn̄ mēses noīa sortiuntur. re vnde hic terminus mensis tractus est, & vnde nomina mensiū traxere originem. Pro quo est sciendum q͂ mensis nomen gręcum est, de Lunę nomine tractum. Luna eñ mene gręco sermone vocatur: vnde & apud Hebręos menses lunares, non ex Solis circulo, sed ex Lunę cursu enumerantur: quod est de

Ianuarius. luna noua ad nouam. ℂIanuarius mensis a Iano dictus, qui fuit a gentibꝰ cō-

Februarius. secratus, vel q͂ limes & ianua sit anni: vnde & bifrons idem Ianus pingitur, vt introitus anni & exitus demostretur. ℂFebruarius nuncupatur a Februo id est a Plutone, cui eo mense sacrificabatur. Nam Ianuarium dijs superis, Fe-

Martiꝰ. bruarium dijs manibus Romani consecrauerunt: ergo Februarius a Februo id est a Plutone, non a febre, id est ęgritudine nominatur. ℂMartius appellatur propter Martem habentem Romanę gentis auctoritatem, vel q͂ eodē tempore cuncta animantia aguntur ad mares, & ad concupiscendi voluptatem, appellatur & mensis nouorum: quia anni initium est Martius. Idem & Nouember ab indicijs scilicet germinū, quia in eo viridātibus fructibꝰ nouis

Aprilis. transactoꝝ pbatur occasus. ℂAprilis pto Venere dicitur, quasi Aphrodites

Gręce em̃ Aphrodites Venus dicit: vel quia in eo mense omnia aperiũtur in florem quasi Aperilis. ¶ Maius dictus a Maia matre Mercurij, vel a maioribus natu, qui erant principes reipublicę. Nam hunc mensem maioribus, sequentem vero minoribus, Romani consecrarunt. Vnde & Iunius dicitur. Antea em̃ populus in Centurias seniorum & iuniorum diuisus erat. Iulius vero & Augustus de honorib⁹ nominum Iulij & Augusti Cęsaris nũcupati sunt. Nam prius Quintilis & Sextilis vocabãtur. Quintilis, quia quintus erat a Martio, quẽ principẽ anni testãtur esse Romani. Sextilis similiter quia sext⁹ September nomen habet a numero & imbre, quia septim⁹ est a Martio, & imbres habet. Sic & October / Nouember / & December: ex numero & imbrib⁹ acceperunt vocabula, quem numerum decurrentem December finit: pro eo ꝙ denarius numerus pręcedentem numerum claudit. Aurelius igitur Commodus (vt ait Hugo Floriacẽ) dum in vehiculo cum fratre veheretur anno imperij sui vndecimo causa morbi, quẽ Gręci apoplexim vocant, suffocatus est. Quo defuncto Marcus Antonius solus paucis diebus reipublicę pręfuit. Huius tempore simulacrum marmoreum moueri visum est, & æneam statuam Herculis sudasse per multos dies. Maius Iunius. Iulius. Augustus. September. October. Nouember. December.

¶ Capitulum. XL.

SOther natione Campanus in cathedra Petri sedit tempore dicti imperatoris. Cœpit anno domini. c. lxxxij. & sedit annis. ix. mensibus. iij. diebus. xxj. Hic constituit vt legitima non habeatur vxor, nisi per sacerdotem fuerit benedicta, & a parentibus solenniter tradita, & a paranymphis diligẽter custodita: vt habetur. xxx. q. v. c. j. Gratianus, tamen videtur ascribi Euaristo papę: sed potest esse ꝙ titulus est corruptus, sicut multi alij vitio scriptorum. Constituit etiam vt nulla monacha pallas sacratas tangeret, nec incensum in Ecclesia poneret: quę ordinatio habetur. xxxiij. di. c. sacratas Paragrapho vasa. Hui⁹ tpe floruit Dionysius Corinthioꝝ Episcop⁹: quia multa notabilia scripsit expresse contra hęreses ad instructionem fidelium. Multas etiam Epistolas ad diuersas nationes. Hic pontifex anno quinto imperij dicti Cõmodi. x. Kal. Martij martyrio coronat⁹ est. Cõmodus vero in domo Vestali strangulatus interijt cum tanta omnium execratione, vt hostis publicus patrię condemnaretur: cui successit in imperio Helius Pertinax. Tempore dicti pontificis hęresis Cataphrygarũ a Phrygia prouincia dictorum oritur: qui dixerunt spiritum sanctum nec Apostolis nec alicui datum nisi ipsis. Sother.

¶ Capitulum. XLI.

HElius Pertinax dum pręfecturam vrbis gereret. lxx. maior ex senatusconsulto imperare iussus suscepit Romanum imperium. Cœpit quoqꝫ anno domini. cxciiij. ab vrbe condita dcccc. xlvij. ab initio mundi. MMMM. clviij. Hic quia pertinaciter in ꝓmotione sua ad imperium resistebat, Pertinax dictus est. Vnde cum rogaret Senatus cum instantia vt vxorem suam Augustam & filium suum faceret, cõtradicit sufficere, dicens ꝙ ipse regnaret inuitus. Hic vir ętate grandęuus ęquissimus fuit, & omnibus communis, nunq̃ accepit munera, nunq̃ ad vlciscendum se perductus fuit. Hic Helius Pertinax. Cur sper tinax dictus.

sexto mense postq̃ regnare cœpit Iuliani iuris periti scelere in palatio interemptus est: qui Iulianus a Seuero apud pontem Miluium septimo mense post vsurpatum imperium exigente iustitia interfectus est: & sic inter Helium Cęsarem & Iulianum Tyrannũ & imperij inuasorem, quasi vnus annus consumptus est. Hic Iulianus a nullo scriptore in Catalogo Imperatorum ponitur, nec aliqua tempora sibi annotantur. Helio Pertinaci successit in imperio Seuerus.

Heli⁹ a Iuliano punitur

¶Capitulum.XLII.

Seuer⁹ & eius mores.

SEuerus genere Apher Romani imperij suscepit Monarchiam anno domini.cxciiij.ab vrbe condita.dcccc.xlviij.ab initio mundi MMMM.lix.imperauitq; annis.xviij.Hic fuit natura seuerus, multisq; bellis lacessitus, in quibus semper victoriosus fuit, rem publicam fortissime, sed laboriosissime gubernauit. Hic primum aduocatus fuit bellicosissimus, Latinis, Gręcisq; literis eruditissimus, per diuersa officia ascendendo, ad Romanum peruenit imperium. Primus quidem & vltim⁹ ex Aphrica imperator fuit, ad quęrendum quoq; fuit diligens, & ad dandum liberalis, bella multa fœliciter gessit. Nouissimum quoq; bellum in Britannia (quę nunc Anglia dicitur) gessit, ibi magnis grauibusq; pręlijs sępe gestis insulam recepit, quam vallo & crebris turribus per centum.xxxij.M.passuum a mari vsq; ad mare cum maximo studio cõmuniuit, vt prouincias acquisitas cum plena securitate teneret. Quintam quoq; persecutionem in Christianos exercuit, in qua multi sancti per diuersas prouicias passi sunt: inter quos Leonides pater Origenis fuit martyrio coronatus. ¶Eo tempore Origenes Alexandrię liberalibus studijs eruditur. Secũdus Narcisus Hierosolymorũ Episcopus, Clemens Alexandrinus claruerũt, & etiam Musianus nostrę Philosophię scriptor, & Pantherius Stoicus, & etiam Tertulianus.

Seuer⁹ Angliã deuicit. Quinta in Christianos persecutio. Origenes.

¶Capitulum.XLIII.

Eleutherius.

ELeutherius primus natione Gręcus tempore dicti Seueri in cathedra Petri sedit anno dñi.cxcij.ab vrbe condita.dcccc.xliij.ab initio mundi.MMMM.liiij.sedit annis.xv.mensibus.vj.diebus.v.& vacauit annis sex. Hic scd̃m ordinationem Apostolorum constituit, vt nulla esca vsualis repudiaretur Christianis quem Deus creauit. Statuit etiam vt nullus a suo gradu deijceretur nisi primo accusatus conuinceretur, Christi exemplo: qui Iudam conuictum sustinuit, & quicquid interim inter Apostolos egit pro dignitate ministerij ratum mansit. Statuit etiam vt absente eo cuius causa ventilatur, sentẽtia nullatenus proferatur: quam ordinationẽ iura canonica postmodum confirmarunt: vt habetur.xj.q.iij.c.eorum. Huius tempore rex Britannię (quę nunc Anglia dicitur) vna cũ populo suo baptismum recepit. Erant quoq; tunc in Britãnia.xxviij.pontifices Idolorum, quos Flamines appellabant: inter quos Archiflamines erant, & de mandato papę vbi erant Flamines instituti sunt Archiepiscopi. Et pręmissa facta extitere per duos religiosos viros: videlicet Fugatiũ & Damianũ ibidẽ per Papã missos. Hic põtifex Eleutherius anno.vij.vel.viij.Kal.Iunij martyrio coronat. Dictus quoq; Seuer⁹ princeps in Anglia apud Eboracũ diẽ clausit extremũ: cui successit in imperio Antonius Caracalas. ¶Cap.XLIIII.

Eleutherij statuta. Rex angliæ baptizat. Flamines. Archiflamies

ANtonius Caracalas Romanũ suscepit imperiũ anno dñi.cc. xiij.& ab vrbe condita.dcccc.lxiiij. ab initio mundi.iiij.M. clxxv. imperauit annis.vij.Fuit quoq lasciuus & intẽperatus,Iuliam quoq nouercam suam duxit vxorem. Caracalas dictus est a genere vestis,qua singulariter vtebatur.Hic pessimus imperator cum ad bellũ cõtra Parthos se pararet iter Edissem & Charas ab hostib⁹ circũuẽt⁹ occisus est:cui successit in ĩperio Macer Macrinus pręfectus palatij nulla volũtate senatus. ¶Cap.XLV. Antoninus Caracalas. Antonius nouercãdu xit vxorem.

VIctor primus natione Apher tempore dicti imperatoris in cathedra Petri sedit:& cœpit anno dñi.cc.vij.sedit annis.x. vacauit sedes diebus.xij.Hic instituit vt a.xiiij.luna vsq ad xxj.possit assumi Pascha in die dñica tñ:quia tantus vel circa est saltus lunę:& postea reditus.Huius pontificis tempore fuit concilium congregatum in Palęstina,& diffinitum q sequenti dominica post.xiiii.lunam Pascha domini celebretur,ne iudaizare videremur.Et hoc ideo factum est,quia aliqui faciebant Pascha cum Iudæis hoc est sub eadem lunatione: vt Cusentinus scribit.Anno primo dicti imperatoris dictus pontifex.v.Kł.Augusti martyrio coronatꝰ. ¶Cap.XLVI. Victor. Cõciliũ i Palęstina.

MAcer Macrinus Romanum arripuit imperium anno domini.cc.xx.& ab vrbe condita.dcccc.lxxj.ab initio mundi.iiij. M.clxxxij.& imperauit anno vno.Huius Imperatoris tempore vir sanctus Abagarus regnauit Edissę.Hic tumultu militari elapso anno post inuasum imperium occisus est:cui successit in imperio Marcus Aurelius Antonius. Macer. Abagarus.

¶Capitulum.XLVII.

MArcus Aurelius Antonius Antonij Caracalę vt putatur filius,assumpsit Romani imperij fastigium,anno domini.cc. xxj.& ab vrbe condita.dcccc.lxxii.ab initio mundi.iiij.M. c.lxxxiij.& imperauit annis.x.Hic Heliogabali Trupli sacerdos fuit,impudissimeq viuẽs nullam sui nisi stuprorum flagitiorum & totius obscęnitatis infamem memoriam dereliquit. Tandem tumultu militari cum matre occisus est.Hic genitus fuit ex Semyramide vulgatissima meretrice:ad cuius voluntatem fecit omnia turpia impuriora omni bestia,qui non homo sed vpupa fœdissima est nominãdus.Aliqui non vocant eum Marcum sed Heliogabalum:cui successit in imperio Alexander Mammeę filius. ¶Capitulum.XLVIII. Marc⁹ Aureli⁹. Marc⁹ cũ matre occiditur.

ALexander Mammeę filius assumpsit Romani imperij Monarchiam:& imperauit annis.xiii.Hic Alexander natus ex Mammea mulierum Christianissima,q iuuenis virtuosissim⁹ purgatis sordibus Heliogabali rempublicam salubriter gubernauit,consilio Vlpiani,qui fuit legalis scientię princeps vsus est.Habuit dictus imperator omnes dotes naturę & fortunę,& vitas bonorum principum metrice descripsit.Hic Xerxen regem Persarum vicit.Cunq a victoria eius rediret Syrii supplicauerunt sibi vt mitteret ad Regulos Indorum vt redderent beatum Thomam Apostolum ciuib⁹ suis,quod factum est,& trãslatum corpus Apostoli de India in ciuitatẽ Edissę,in qua ciuitate nullus hereticus põt Alexãder. Vlpianus.

Miraculum. viuere,nullus Iudęus,nullusq; Idolorum cultor.Sed nec Barbari eam inuadere aliquando potuerunt, ex quo Abagarus rex eiusdem ciuitatis meruit Epistolam scriptā de manu Saluatoris accipere.Hāc Epistolā legit infans baptizatus stans super portam ciuitatis,si quādo gens aliqua cōtra ciuitatem venerit:eademq; die qua lecta fuerit,aut parcantur hostes aut fugiāt. Multi sub

Valerianus. Cecilia Origenes. fide Christi sub isto imperatore coronantur:vtpote Tiburtius,Valerianus, Cecilia,Cyriacus,& Iulita mater eius,& plures alij.Eius temporibus floruerunt Hippolytus, qui multa notabilia scripsit:etiam Origenes ille famosissimus doctor,quem Māmea Christiana mater imperatoris ab Antiochia euocatum studiose audire curauit.Hic post martyrium Leonidis patris sui reb⁹ patrimonialibus ob confessionem Christiani nominis priuatus cum matre vidua & sex fratribus pauper derelictus.xvij.annos habens studio literarum

Origenes sustētabat matrē/ frēs/& sorores ex lucro lrario. intentus se matrem & fratres de eo quod docēs lucrari poterat,sustentabat. Hic in tantam euasit sapientię perfectionem vt omnes orientales dici possit merito superasse.De eo sic scribit Aymo.Origenes Leonidis martyris fili⁹ & ipse fere a pueritia voluntate minor eo q; a matre subripiente noctu vestes eius pia fraude a Martyrio impeditus est. Hic maxime in lectione & doctrina diuinorum voluminum potentissimus fuit,qui vt omnem occasionē turpis maledicti infidelibus tolleret:quod minus perfecti sensus,sed seruantis fidei & nimię castitatis opus exercuit.Nam illud Euangelium attendens

Origenes voluit cū prēmar tyrizari Sunt Eunuchi,qui se castrauerūt propter regnum dei,mox illud in seipso cōpleuit.Tunc quoq; nulla ab aduersarijs obtrectandi occasione relicta vigilāter doctrinę & prædicationi opportune,& importune per diē & noctē publice & priuatim institit,in abstinētia plurima,in ieiunijs indesinentibus,in vigilijs pene iugibus docere & prędicare non desinens:& si quādo aliquid parū somni necessitas naturalis exigeret,hunc ille non supra stratum,quo nullo vnq̄ vsus est, sed supra nudi soli superficiem capiebat. ¶ Fertur quoq; q; ex

Dicta Origenis. eius auditorio plurimi ex vtroq; sexu martyres sunt effecti eius feruentis doctrinę deuotione in amorem diuinę legis perfectius inflāmati.Hic inter alia volumina quę edidit codicem de singularitate clericorum composuit,in quo de cohabitatione mulierum vitanda,pudicitiaq; seruanda pulcherrime loquitur in hunc modum. Quia fœminarum commoratione quidam inter nos ad ignominiā deuoluti sunt dominus me miserum pro nostra negligentia cum seueritate per reuelationem corripiens mandare pręcepit,ne clerici cum fœminis cōmorentur.Nimis certe pręceps est,qui transire contendit vbi alium cecidisse conspexerit,& vehemēter infirmus est cui non incutitur timor alio pereunte.Ille autem est prouidus qui sollicitus fit casu cæterorum. Aduersaria confidentia est quę periculis pro certo viam suam cōmendat,Et lubrica spes quę inter alia fomenta peccati saluari se sperat.Impossibilis quoq; liberatio est flammis circundari & non ardere.Difficile est vt venenum quis bibat vel in ripa dormiat & non cadat. In hac parte magis expedit bene timere q̄ male cōfidere.Et vtilius est vt infirmū se homo cognoscat vt fortis existat q̄ vt fortis videri velit,& infirmus emergat.Minus auaritię molestias patitur qui diuitias nō videt. Vnde dicit Apostolus.Qui volunt diuites fieri ₰c. Sic tentationibus subiacet qui fœminę iunctus est,in qua nihil est aliud nisi vt feriat proximātem.Aculeus em̄ peccati facta est forma fœminina.Quāti

& quales Episcopi & clerici & laici post victoriarum certamina, post magnalia & signa & mirabilia quęquę monstrara noscuntur, cum suis omnibus naufragasse, cum voluerunt in naui fragili nauigare. Quātos leones domuit muliebris delicata infirmitas, quę licet sit vilis & misera, de magnis tamen & fortibus efficit prędā suā. O q̄ horribiliter fœminę propinquitas iacularur, cuius viciniū est latrocinīu delictorum, de carbonibus scintillę dissiliūt, aspides morbos sibilant, de vestimentis procedit tinea, soloq̧ visu interimit basiliscus. Frustra etiam pudicitię bonum intrinsecus laborioso agone custodit, qui illud permittit forinsecus infamari: imo peius est q̄ mœchia cōtinētiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniā. Blasphemiam eñi ingerit religioni quā colit qui quod cōfitetur nō coram hominibus implet, ne christianitas credatur esse fallacia, & mœchatio videatur sanctitatis velamēto vestita. Aspectus fœmineus subito & in transitu occurrens velut sagitta alienis oculis iactat. Tolerabiliusq̧ est audire aspidem sibilantem q̄ mulierem cantantem. Oīs incōueniens sodalitas mulierum glutinum est delictorum & viscum toxicatum quo diabolus aucupatur, vbiq̧ gustanda est mulierum non cōtinuāda pręsentia, & quasi transeundo fœminis est adhibenda acceptio quodāmodo fugitiua. Tunc eñ calamitatibus locum tollimus cum prouidentiam gerimus temporum futurorum. Sed hęc est semper humanę naturę incredulitas vt non solum audiendo sed etiam videndo non credat alios interijsse, nisi & semetipsum videat interire. Quid miramur si Adam per Euam seductus est, quem nulla morientium exempla pręcesserant. Sed vna iussio sola constrinxerat cum nos nec innumerabiles mortes nec infinita iussa compescāt. Et sic multa pulchra prosequitur ad doctrinam euitationis consortij mulieris, quę causa breuitatis omitto. Verum quia castitatem seu virginitatem pulcherrime in dicto exhortatorio diffiniuit, dictam diffinitionem pręsentibus annotaui. Dicit siquidem Origenes in libello pręd icto. Castitas seu virginitas est nomen sanctimonię, expurgatio infamię, infirmitas lasciuię, animę victoria, corporis pręda, vbertas gloriarum, captiuitas criminum, abolitio scandalorum, pax virtutum, debellatio inquietantium, æmulorum culmen puritatis, carcer libidinis, portus honestatis, vita spiritus, carnis interitus, status qualitatis angelicę, firmus status humanę substantię. Quidam quoq̧ magni doctores Origenem in multis, quę ad fidem pertinent errrasse & hæretica scripsisse, videtur asserere. Scripsit eñ dictus Origenes (vt dicunt) reprobos post mille annos absolui debere. Scripsit de pœnitentia diaboli: scripsit eñ panem illum quem dedit dominus discipulis suis non fuisse verum corpus eius, exponens illud de pane verbi dei, quę omnia orthodoxę fidei aduersantur. ¶ In cōmentarijs quoq̧ librorum Moysi nimis videtur allegoricum sensum sequi, & quasi improbare historię veritatem. Præterea multum conatur multisq̧ argumentis probare nititur, vt tunicas illas pelliceas, quas dñs fecit primis parentibus, humana corpora crederemus dicens. Nunquid coriarius erat deus aut corticularius, vt pelles animalium conficeret & consueret pelliceas tunicas Adę & Euę. Manifestum est ergo (inquit) q̧ de corporibus loquitur. Pręterea Hieronymus ad Palmatiū de origine sic loquitur. Si mihi creditis Origenista nū q̄ fui, & si nō creditis nūc esse cessaui. Male sentit de filio Origenes, peius de spiritu sancto, animarū de cœlo ruinā impie ꝑtulit, verā carnis resurrectionem

Notanda Origenis p̄clara dicta.

Descriptio castitatis.

De erratis Origenis.

Errata Origenis.

negauit. Post autem secula vnam de omnibus resurrectionem asseruit. Idem de ipso ad Desideriũ, Origenes melior in omnib⁹ bonis, peior in malis fuit: cuius hęreses in libris Peri archon quos cõposuit maxime inueniri dicũtur.

Adhuc in operibus Origenis perseuerat.

Sed plurimum admirandum est ꝙ vir tam illustris tam abstinentissimę vitę tam pręclarę doctrinę, tam lucidi pręclariꝗ sermonis, quiꝗ ad hęreticos confutandos tam viua voce q̃ librorum disertis disputationibus potentissime laborauit, in tam turpes hęreses fuerit prouolutus: vnde salua semper sententia & opinione maiorum non est credendum ꝙ ipse Origenes prędicta scripserit. Sed ab hęreticis ad p̃clarũ nomẽ ei⁹ obfuscãdũ maligne cõficta sunt & conscripta, & noĩe suo intitulata. vel si scripsit nõ scripsit ex s̃nia, sed disseruit ex opinione.

Apologia Origenis in librorũ suorum deprauatores.

Stat enĩ Apologia eiusdẽ, in qua sic loquit̃. Quidã eoꝝ qui libenter criminantur ascribunt nobis & doctrinę crimen blasphemię, quod a nobis nunq̃ audierunt dicentes me patrem malitię ac perditionis eorũ qui de regno eijciuntur: id est diabolum esse saluandum: quod nec aliquis etiã manifeste insaniens diceret: sed nihil mihi videtur mirum si adulteratur doctrina mea ab inimicis: nam & tali adulterio Pauli Apostoli Epistola est corrupta. Quidam enim sub eius nomine scripserunt Epistolam falsam, vt Thessalonicensem Ecclesiam conturbarẽt. Tale quiddã & in nobis videmus accidere. Nam cum sub pręsentia multorum inter nos & quosdam maledictos habita fuisset disputatio & descripta: quidem auctor hęreseos accipiẽs ab his qui descripserunt codicem quę voluit addidit, & quę voluit abstulit, & quod voluit permutauit, & circũfert, quasi ex nomine nostro insultans & ostẽdẽs ea quę ipse rescripsit. Si quis ergo vult credere mihi in conspectu dei loquentis credat. Si autem qui non credit sed vult de me male loqui, mihi quidem nihil damni infert. Erit autem ipse falsus testis apud deum & apud proximum falsum testimonium dicens, vel dicentibus credens: timeat autem quod dictum est, Maledici regnum dei non possidebunt.

Apologia Origenis & ei⁹ sententia.

Stat etiam libellus qui planctus Origenis dicitur: & a beato Hieronymo trãslatus asseritur: in quo sic ex persona legitur Origenis. Hei mihi mater mea quę peperisti virum legis peritum in iniquitatem proiectum, virum religiosum & in impietatẽ delapsum peperisti quasi turrem excelsam vel latam, sed subito vsꝗ ad pauimentum prostratam, sicut arborem fructiferam subito marcidam, sicut lampadem luciferam, & subito extinctam. Quis dabit capiti meo aquã & oculis meis fontem lachrymarum, vt plangam meipsum in contritione mea: cerno sacerdotium flens super me, & thronum meum super arenam tepentem me video: require me dñe quia de superiori Hierusalẽ cecidi. Hei mihi doctori, quia nec locum teneo discipuli. Tu nosti domine, quia inuitus cecidi. Volens enĩ alios illuminare: meipsum obscuraui. Volens pietatem inuenire, contra pietatem inuentus sum. Vulnerauit me diabolus in Angelum lucis transfigurat⁹. Flebam aliquando super Sansonem, sed peiora perpessus sum super Salomonem & deterius cecidi super omnes qui peccauerunt, & omnibus deterior apparui. Sanson coma capitis defuit, mea vero de capite cecidit corona. illum mulier seduxit: me lingua mea ad peccati ruinam perduxit. Cõcultate me pusilli ac magni, concultate sal insipidum, quia indignus deo sum, diuinum sal in stercore iacet. Video super me nubem obumbrantem, & solis radios abscondẽtem. Dirige me domine & mitte spiritum tuum vt igneo respectu repellat

a me diabolum spinosum, & deleatur quę contra me est cautio peccati. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lętitia. Vtiq; errantis & de errore pœnitentis sunt verba prędicta, cuius error quo ad catholicę fidei regulas pertinet ex eo forsitan prouenit: quia nimio lectionis studio Philosophos est amplexus. Attigerat enim & omnino assecutus fuerat secreta Platonis, & Pythagorę, Theremonis quoq; Stoyci & Corinthi volumina, cęterorumq; Philosophorum: & quia forte in eis nimium est moratus, & diutius bibit de aurato calice Babylonis quodāmodo coactus est de eius fęce in sacram scripturam refundere. Ex quo colligit & notat ꝙ cauēdū est Ecclisiasticis viris, ne nimis dēt operā Philosophicis institutis, ne forte cum eorum inanibus poculis inebriati fuerint, & tumidis sensibus inflati, difficilius retracto pede ad humilitatem Christi & sacrę fidei regulas reuocentur, & tardius fidei acquiescant. Edocti contrario nec lectores artium nec ipsas artes discendas damnamus, quas ad profundas theologię euocandas & perscrutandas rationes multū vtiles, imo necessarias esse conspicimus. Theologia enī est artiū domina: & ei artes tanq̄ pedissequę famulātur. Hęc de Origene dicta sufficiant. Beatus Hieronymus se legisse fatetur. vj. M. volumina librorum quę composuit Origenes, exceptis Homilijs & Epistolis. Nunc ad seriem historię redeamus. De voluminibus Origenis.

¶Capitulum. XLIX.

Vius Alexandri tempore Zepherinus primus natione Romanus ex patre Abundio in cathedra Petri sedit. Cœpit autem anno dñi. cc. xvij. & ab vrbe condita. dcccc. lxix. sedit autem annis nouem, mensibus septem, diebus decem: & cessauit Episcopatus diebus sex. Hic instituit vt in publico in die Paschę omnes Christiani a duodecimo anno supra, cōmunicarent: quod postea Innocentius tertius non solum ad cōmunionem, sed etiā ad pœnitentiam seu confessionem peccatorum extendit. vt extra de pœni. & re. c. omnis. Hic etiam instituit vt Episcopus celebrans semper habeat præsentes astantes sacerdotes. vt. xciij. di. diaconi. Hoc idem instituit Euaristus, licet magis in generali: vt supra patet. Instituit etiam vt in pręsentia clericorum & laicorum fidelium clericus leuita vel sacerdos ordinetur. hoc habetur lxx. di. c. neminem. quod quidem confirmatum fuit per concilium Calcedonense: vt in dicto. c. patet. Item statuit vt in vase vitreo fieret consecratio sanguinis dñi, & non in ligneo: sicut antiquitus de hoc habet de cōse. di. c. vasa. sed ꝓcessu tpis postea est ꝓhibitū, vt nec in ligno ꝓpter sui porositatē, nec in vitro ꝓpter sui fragilitatē, nec in cupro aut aurichalco, quia fœtorē causat & rubiginē generat, sed aut in auro, aut in argēto, aut in metallo stāneo cōsecratio fiat: vt patet ex cōcilio Trabrieñ. & Remeñ. vt habet de cōse. di. c. vasa. & c. calix. Toleratū tñ fuit antiquitus de ligno vel vitro, siue ꝓpter impotentiā siue ꝓpter exēplū. Amodo vero multiplicato Christiano cultu ad maiorem dei reuerentiā, de magis preciosis metallis est institutū. Dictus pōtifex anno primo dicti Alexandri martyrio coronatur. Zepherinus. De institutionibus Zepherini

¶Capitulum. L.

Calixtus primus natione Romanus dicti Imperatoris tempore in cathedra Petri sedit anno dñi. cc. xxvij. & sedit annis quinq;, mensibus duobus, diebus sex. Hic constituit vt in accusatione presbyterorum infames & inimici nullo titulo recipiantur. Item suspecti Calixtus De institutione Calixti

in accusatione & testificatione non debent recipi: vt habetur.iij.q.v.c.accusatores. ¶Item consanguinei accusatores vel conspiratores testificare non possunt vt eadem causa & quęstione.c.accusatoribus.Item eos hęreticos esse diffiniuit,qui asserunt sacerdotem post lapsum pœnitentem ad pristinos honores redire non posse.l.di.c.ponderet. ¶Hic pontifex anno sexto imperij Alexandri martyrio coronatus est.Hic Alexander dominũ se appellari prohibuit,seruato tamen nomine imperatoris:nullam legem sanciuit nisi prius viginti viri doctissimi suas sententias pręmeditatas inscriberẽt.Christo tẽplum facere disposuit,& inter deos recipere. Quod etiam dicitur Adrianus cogitasse,qui templa in omnibus ciuitatibus iussit fieri absq; simulacris.Sed prohibitus est ab his qui sacra seruabant asserentibus per hoc oẽs fieri Christianos.Hic asserebat tutius esse reipublicę habere malum imperatorem q̃ cõsiliarios eius malos,quia vnus malus a multis bonis sępe corrigitur,& non

De morte Alexandri. econuerso. Alexander autem imperator apud Mangonciacum ab exercitu interfectus est:cui successit in imperio Maximinus.

¶Capitulum.LI.

Maximinus. MAximinus assumpsit Romanum imperium. Cœpit autem anno domini.cc.xxxviij.& ab vrbe condita.dcccc.xcj. Ab initio vero mundi.iiij.M.cc.iiij.& imperauit annis tribus. Hic primus de corpore militari sine auctoritate senatus ab exercitu imperator est electus.Sextam aduersus sanctã Ecclesiam mouit persecutionem,sub qua multi martyrũ passi sunt.Fuit autem ingentis staturę octo pedum mensuram excedens,pedẽ tantę magnitudinis habuit,vt in eos qui loquuntur inepte id prouerbium caderet,Maximini caligam requirit.tam vini appetens,vt vini amphoram vna cœna biberet.Verum enimuero cum sextam aduersus Christianos persecutionem exerceret iusto dei iudicio a Pupieno Aquileię quam obsidebat vna cũ filio Maximino interfectus persecutioni simul & vitę finem imposuit, Mãmeę mulieris Christianę & Origenis mortem maxime cupiens.

¶Capitulum.LII.

Vrbanus. VRbanus primus natione Romanus dicti imperatoris tempore in cathedra Petri sedit anno domini.cc.xxxij.sedit autem annis octo,mensibus.xj.diebus.xij.& cessauit Episcopatus diebus.xxx.Hic præcepit Ecclesiam recipere prędia & redditus,& viuere in communi.Eius enim tempore cœpit primo Ecclesia prędia possidere:de quorum redditibus Vrbanus ministrabat clericis sumptus & notarijs qui martyrum gesta conscribebant.Alij enim viuebant in Ecclesia instar Apostolorum pecuniã tũ recipientiũ pro egenis:de hoc habetur.xij.q.j.c.videntes.Hic distinxit tempora ieiuniorum quatuor tempoꝝ,quę prius per conciliũ Maugrãtinum cõfuse fuerant tradita:vt patet di.lxxvj.c.statuimus.&.c.constituimus.Statuit etiam vasa altaris fieri aurea vel argentea,vel saltem stannea:de hoc habetur de cõsecra.di.c.vasa.Hic sanctus pontifex primo vel secundo anno dicti imperatoris martyrio coronatur. ¶Maximinus quoq; imperator desertꝰ a militibus Pupeij apud Aquileiam occisus est.Pupeius autem & Bralbinus frater eius vsurpauerunt imperium,sed mox in palatio sunt occisi.Maximino

De institutione Vrbani

itaq̧ successit in imperio Gordianus. ¶Capitulum.LIII.

Gordianus assumpsit Romanū imperium: cœpit autem anno dñi.ccxl.& ab vrbe condita.dcccc.xciiij.ab initio mundi iiij.M.cc.&.vij.& imperauit annis sex. Hic admodum adolescẽs Parthis deuictis dum victor ad vrbem reuertitur fraude Philippi prefecti prętorio nō longe a Romano solo peremptus, cui milites solennem sepulturam ędificauerūt ossibus eius Romam reuectis. Hic Gordianus ad sexagintaduo millia librorum habuit in bibliotheca. Gordianus.

¶Capitulum.LIIII.

Huius imperatoris tempore, Pontianus primus natione Romanus patre Calphurnio in cathedra Petri sedit annis sex, mensibus duobus: & cessauit Episcopatus diebus decem. Statuit etiam vt in celebratione missarum sacerdos confessionē faciat, anteq̄ ad altare accedat. Hic in exilium deportatus in insulam Sardinię, ibi in vltimis dieb⁹ dicti imperatoris martyrio coronatus est. Pontianus.

¶Capitulum.LV.

Philippus assumpsit Romanum imperium anno dñi.ccxlvj. & ab vrbe cōdita anno millesimo, ab initio vero mūdi.iiij.M.cc.&.xiij.& imperauit annis septem. Hic Philippū filiū suum consortem imperij fecit, qui scilicet Philippus adeo seueri animi fuit, ne vllius vnq̄ cōmento induci potuerit ad ridendum. Hic primus Philippus ex Romanis imperatorib⁹ Christian⁹ fuit per beatum Pontium martyrem ad Christi fidem cōuersus, sicut in gestis eiusdē martyris continetur. Huius Philipppi principis anno primo fuit millesimus annus vrbis conditę completus, propter quod Romani magnam solennitatem fecerunt, quam tribus diebus & tribus noctibus continuis protraxerunt, innumerabiles quoq̧ bestię ob dictam festiuitatem in circo magno interfectę sunt, ludiq̧ in campo Martio Theatrales dictis tribus diebus celebrati sunt, solenniter populo vigilante Philippo imperatori Paschę vigilijs interesse volenti cōmunicare sacris mysterijs restitit Fabianus papa, nec permisit donec peccata sua confiteretur, immo ipsum inter pœnitentes stare fecit. Philippus pri⁹ imperator christianus. Ponti⁹ martyr.

¶Hi duo imperatores per beatum Pontiū ad fidem Christi cōuersi (vt supra narratū est) thesauros suos beato Sixto & Ecclesię dimiserunt, quos Decius minor, qui non imperatot sed Cęsar fuit a beato Laurentio requirebat: sicut in legenda sua & gestis eius plenius declaratur. Fuit igitur iste Pontius (vt ait Vincentius) filius cuiusdam Senatoris vrbis qui vocabatur Marcus: mater vero Iulia. Hęc pręgnans cum olim Idolorum templa cum viro suo munera portans circuiret venit ad templum Iouis, quod cum ingrederetur forte sacerdos velato capite infulatus ad aram stabat, qui arreptus a dæmone, appræhendensq̧ simul velamen & infulam cœpit eam minutatim scindere: voceq̧ mirabili eiulans omne templum clamoribus complere: Hæc (inquiens) mulier eum in vtero gestat: qui magnum hoc templum funditus subuertet. Cunq̧ iterum atq̧ iterum has voces repeteret, Marcus & Iulia hęc audientes exangues effugiunt in domum prope positam. Arripiensq̧ Iulia saxum aluum suaq̧ latera tundens, aiebat. Vtinam eum non concepissem per quem magnum illud templum & numina eius sunt euers Pontij vita.

tenda. Melius est vt egoipsa cũ hoc deficiã. Cũq; dies pariẽdi aduenisset, edi-
dit puerũ honestũ sine vlla macula, quem credebant tantis supplicijs macera
tum exanimem generari. Mater aũt pueri Iulia interficere puerum niteba-
tur. Cui Marcus pater dixit. Sine, non interficias eum: si Iuppiter voluerit
vindicet se de inimico suo: nos autem nõ inijciamus man9 nostras in eũ. Sicq;
cõseruatus est paruul9, quẽ ex genere suo Pontiũ vocauerũt, inde accidit vt in
tẽpla Idolorũ nũq̃ induceretur. Sed cũ ad puerilẽ venisset ętatẽ magnis docto
rib9 imbutus, oĩm Philosophorũ fere vel diuersarũ artiũ literis pollebat: oĩaq;
memoriter retinebat. Cũq; quadã die diluculo surgẽs ad pręceptorẽ suũ per-
geret, audiuit Christianos quib9 sanctus Pontianus pręerat psallẽtes & dicẽ-
tes. Deus noster in cœlo & in terra, Simulacra gentiũ argentum &c. Hęc au-
diens puer & suspirans spiritu sancto cõpunctus flere cœpit, & eleuans pal-
mas ad cœlum dixit. Deus cuius laudẽ isti decãtant, ostẽde mihi notitiã tuã:
cœpitq; pulsare ad ianuã vbi psallentes erant. Tunc sanctus papa reuelante
ei spiritu sancto dixit. Aperite & sinite intrare puerum: talium est eñ regnũ
cœlorum. Puer ergo Pontius relictis Pędagogis suis in vico ingressus est cũ
vno adolescentulo qui cũ eo studebat noĩe Valerio, & inquisita veritate de car
mine quod audiuerat eos cantare, a sancto Pontiano cũ collega suo in fide sa-
lubriter instructus est. Qui abeuntes lęti quotidie redibant ad hominẽ dei, &
audiebant verbũ salutis. Cũq; rediret Pontius ad patrẽ suũ requisitus an ali-
quid percepisset a pręceptorib9 suis, aiebat. Nunq̃ meli9 a magistris meis au-
diui q̃ hodie vel heri: tandem patri suo nihil esse ostendit: & introducto ad eũ
sancto Pontiano ad fidẽ eũ conuertit: ita q; ipse Marcus simul cũ sancto Põ-
tiano & filio suo oĩa Idola sua cõfringens manibus suis baptisma cũ filio suo
& omni domo sua suscepit. Demum post multa tormẽta (vt in eius legẽda cõ
tinetur) sub Valeriano & Galieno decollatus est. Deniq; hi duo Philippi pa-
ter & filius occisi sunt: pater Veronę, filius Romę fraude Decij circũuẽti. Cui
successit Decius.

Capitulum. LVI.

Decius

DEcius assumpsit dignitatem Romani imperij anno domi-
ni. cc. liij. & ab vrbe condita. M. viij. ab initio vero mundi
iiij. M. ccxx. & imperauit anno vno scd̃m Vincentium: sed
secundũ Martinum annis duobus, mensibus quatuor. Oro-
sius vero dicit q; imperauit annis tribus, cui fidem adhibeo.
Qui e Pannonia inferiore natus ciuilis belli incensor post
Neronem feralia dispersit edicta, plurimosq; sanctorum ad coronas Christi
de suis cruciatibus misit: verũtamen vltio violati nominis Christiani, & qua-
tenus ad profligendas Ecclesias edicta Decij cucurrerunt, eatenus incredibi-
lium morborum pestis extenditur: nam nulla fere prouincia Romana, nulla
ciuitas, nulla domus fuit, quę non illa generali pestilentia correpta atq; vasta-
ta sit. Hic cũ Philippũ patrẽ, & Philippũ filiũ occidisset in odium ipsorũ quia
Christiani fuerunt, Septimã cõtra christianos persecutionem mouit, sub qua
persecutione infiniti martyrio consecrantur. Tũc passus est martyr Christi
Dionysi9 Alexãdrin9, qui sermonẽ fecit de lapsis. Nouat9 eñ Ecclię Roma-
nę p̃sbyter elatus & tumidus lapsis post baptismũ spem salutis adimẽs, ipsos
asserebat reparari non posse, etiã si digne pœnituissent: imo baptizatos reba-
ptizabat: propter qđ ab isto Nouato Hęresiarcha Nouacianorũ hęresis ori-

Septia persecutio i christianos horribilis.

tur,qui ab Ecclesia separati se catharos id est mundos appellauerūt. Ob quam causam cōsiliū sacerdotale celeberrimū cōgregatū extitit,ibiq statutū a papa Cornelio nouatū cū suis sequacib9 ab Ecclesia dei penit9 alienū. Cyprianus quoq de ipsis librū edidit,in quo ipsi9 lapsus rerū tpalium amorē esse designat sic dicēs. Multos decipit sui patrimonij cęcus amor quos facultates suę velut cōpedes ligauerūt. His vinculis his catenis virtus retardatur,fides premitur, aīa pręcluditur,& serpēti terrā comedēti qui terrenis adhęrent cibus efficiuntur:possidere se credūt,qui potius possidētur,census sui serui,nec ad pecuniam suā dñi,sed magis pecunię mācipati. Passa est sub isto beata Agatha & septem dormiētes. De asperitate quoq dictę persecutionis sic loquitur Eusebius libro vj. Nullis nostrū erat iter peruiū. Nullus platęę transitus indulgebatur,neq die neq nocte ꝓcedendi vsq libera erat facultas. cū quis nostrū apparuisset in publicū statim clamor vulgi & seditio nascebatur,vt vel pedibus traheret qui iussus esset vel igni succenderetur. Sub hoc Decio Laurēti9 diaconus martyriū duxit. & Hugo Floriaceñ dicit: deniq nō possem9 euoluere quātę magnitudinis,hoc persecutionis igne succensę in desertis,& in montibus latitantes fame siue frigore,languore,latronibus,bestijsq consumptę sunt. Deniq Decius nō perfectis duob9 ānis principatu Romano a Picis administrato cū filio suo quē Cęsarē legerat,in medio Barbaroꝝ fuit interfect9,regnū cū vita ꝑdidit: cui successit i iperio Gall9 Hostilian9 cū filio suo Volusiano. ¶Cap.LVII.

Agatha martyr

Gallus Hostilianus. Gallus Hostilianus cū filio suo Volusiano assumpsit Romanū imperium: cœpit autē anno dñi.cclvij. & ab vrbe cōdita M.x.ab initio vero mūdi.iiij.M.ccxxij. & imperauit annis duobus,mēsib9,iiij. Huius regnū cū floreret in initio & cuncta ei ex sententia cederēt sanctos viros qui pro pace & ꝓsperitate regni eiusq dñio supplicabāt persequi cœpit cū quibus pariter prosperitatē suā fugauit & pacē. Exorta quoq persecutione,exortā est vltio violationis nois Christi,& vsq ad profligēdas Ecclesias edicta decurrerunt,eatenus incredibilium morboꝝ pestis extenditur. Nulla fere prouincia Romana,nulla ciuitas,nulla domus fuit,quę nō illa generali pestilētia corrupta atq euacuata sit. Per idem tempus oritur quęstio in partibus Aphricę de rebaptizando an nō. Cypriano Carthagineñ Episcopo placebat eos rebaptizari. Sed Romano pōtifici & cęteris occidentalibus Episcopis non placebat, immo illa manebat sententia post abiectionem praui dogmatis sola eos manus impositione esse purgandos. ¶Capitulum.LVIII.

Antherus. His quoq temporibus Antherus seu Ancheros natione Græcus in cathedra Petri sedit anno domini.ccxlvij.sedit annis duodecim,mense vno,diebus septem. Aliquę historiæ tradunt hoc tempore fuisse Cyriacum papam,qui per deuotionem quam habuit ad vndecim millia virginum cessit papatui,& secutus est eas vsq Coloniam,ibiq passus est cum eis martyrium. quem secuti sunt aliqui Cardinales & Episcopi, inter quos fuit Follanus/Lucanus Episcopus,vt scribit Iacobus de Voragine,Ianueñ Archiepiscopus,& omnes cum dictis virginibus martyrium susceperunt a rege Hunorū. Et quia dictus Papa tantam dignitatem dimisit vt sequeretur puellas, imposuerunt eidem ꝙ non ex deuotione hoc fecit: sed virginum ob=

lectatione: vnde noluerunt Cardinales ipsum in Catalogo summoꝝ ponti-
ficum ponere, & vt dicunt successit huic Antherus. Sed hęc historia nō vide-
tur hic cadere propter multa quę traduntur in legenda .xj. milliū virginū : vt
dictus Iacobus dicit. Et hoc idem sentit Vincētius Beluaceñ. quia adhuc Car
dinales nō erant, nec Constantinopolis: vnde oportet dicere ꝙ hoc fuit post
tempora beati Syluestri. Hic gloriosus pontifex fecit ordinationem vnam.
Episcopū vnū. Censuit vt Episcopus omisso primo Episcopatu ad aliū ne-
cessitatis causa & vtilitatis, nō suijpsius, sed creditarū ouium transferri possit
interposita summi pontificis authoritate. Huius temporibus Iulius Aphri-
canus fuit inter scriptores nobilis, cōstituta etiā Cęsareę noīe suo insigni bi-
bliotheca. Tandem martyrio coronatus est. Gallus aūt Hostillianus & Vo
losianus prędicti imperatores, quia Christianos persecuti sunt, infeliciter oc
cisi sunt, quibus successit Valerianus cum Galieno filio suo &c.

¶ Capitulum. LIX.

Valeria nus.

Valerianus cum Galieno filio suo suscepit Romani imperij
dignitatem anno domini .cc.lix. & ab vrbe condita .M.xij.
ab initio vero mūdi .iiij.M.ccxxiiij. & imperauit annis .xv.
De Valeriano dicitur lib. vij. Ecclesiasticę historię. Valeria
nus super cæteros qui ante se fuerant humanus & benignus
extitit erga famulos Dei, ita vt in initio multo etiam illis be
gnior videretur, qui nomine saltem Christiani dicebātur. Intm̄ quoꝗ venera
batur seruos Dei, vt domus eius Dei Ecclesia videretur. Deprauatus est autē
& a veritate deiectus per quendam doctorem pessimum magistrum & prin-
cipem Aegyptioꝝ Magorum. Tantūꝗ a pietate christianę religionis aliena
tus est, vt iustos & sanctos viros persequi iuberet. Hi em̄ imperatores octauā
contra Christianos mouerunt persecutionem, in qua multi passi sunt sancti.
Octaua persecutio contra christianos. Fuso igitur per omnem Romam imperij latitudinem sanctorum sanguine,
Valerianus nephārij author edicti a Sapore rege Persarum captus in ipsius
& Romani populi ignominiam, apud Persas miserrima incarceratione con-
senuit. Hanc em̄ infamis officij continuo donec vixit damnationem accepit,
vt ipse inclinatus humi esset, pedeꝗ ceruicibus eius imposito rex Persarū Sa
Valerianus captus a Sapore rege Persaꝝ. por equū semp ascēderet, & in ista miserabili seruitute decessit. Galienus aūt
tā claro dei iudicio territ9, tāꝗ misero collegę permot9 exēplo, pacē Ecclesijs
trepida satisfactiōe restituit. Sed quia nō cōpēsauit illatā iniuriā, iustoꝝ san-
guis ad deū clamās in eadē terra vbi fusus est, vīdicari rogat, nec de solo cōsti-
tutore ꝑcepti vindictā exigi iustum erat: sed executores / delatores, ac accusa-
Vltio in persecutores ecclesię. tores / spectatores / & iudices q iniustissimę crudelitati acqeuerāt, eadē vltiōis
plaga corripi phas erat, ob qđ nec fuit sola ꝓuincia Romanoꝝ qm̄ bello fuerit
dilacerata, & ne qd forte Romani corpis ab hac dilaceratione esset īmune con-
spirāt intrisec9 in ipsa vrbe Tyrāni, cōsurgūt bella ciuilia, vbi fusus fuit pluri
Cyprianus martyr. mus sāguis Romanoꝝ sęuiētib9 Barbaris .i. Gothis. Et licet ī dicta ꝑsecutiōe
plurimi passi fuerint: Cyprian9 iter alios Carthagineñ Epūs fuit decollat9.
Hui9 ingenij vires laudare supfluū est: sole em̄ clariora sunt ei9 opa, iter q̄ de
Duodecim abusiones. xij. abusionib9 seculi codicē vnū edidit. & sunt hę. Sapiēs sine opib9, senex si-
ne religione, adolescēs sine obediētia, diues sine eleemosyna, fœmina sine pu
dicitia, dn̄s sine virtute, Christian9 cōtētiosus, paup supbus, rex iiquus, Epūs

negligens, plebs sine disciplina, populus sine lege. Idem. Doctrinæ dicta despiciunt, vt prædicatoris opera a prædicationum verbis discrepare conspiciunt, vt nunq̃ fit efficax auctoritas prædicantis nisi eam effectus operis cordi affixerit. Nam & si doctor in amorem vitiorum lapsus fuerit, alterius doctorum medicamentum suis vulneribus paruipendit, dicente domino. Si sal euanuerit in quo salietur? Quid porro stolidius fieri potest: q̃ si mens ad perfectionem festinare non contendat, quando totius corporis habitus senectute confectus ad interitum festinat. Vnde oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli defluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis arescit, flatus non suauiter olet, tussis cachinnat, talos & pedes tumor inflat, genua trepidant. Et hæc omnia ruituram domum corporis cito pronunciant. Cauendę quoq̧ sunt homini veteranę duę particulę quę in corpore illius nunq̃ veterascunt, & totum hominem ad peccatum trahunt: cor videlicet & lingua. Cor enim nouas semper cogitationes machinari non desinit: & lingua impigre loquitur, quę quod cor fuerit machinatum demonstrat. Sicut autem in senibus sobrietas & morum perfectio requiruntur: ita ab adolescentibus obsequium & subiectio rite debetur. Quomodo honoratus in senectute apparebit, qui disciplinę laborem in adolescentia non portauit. Idem contra auaros. Nō dormiat in thesauris quod pauperi prodesse potest. Quod enim aliquando de necessitate admittendum est, vtiq̧ pro æterna retributione sponte distribuendum est. Auari in iudicio a rectissimo iudice ideo dicentur maledicti, quia qui præteribant habitacula eorum non dicebant, Benedictio domini super vos. Idem contra malas mulieres. Sicut omnes bonos mores procurat & custodit in viris prudentia: sic & in fœminis cunctos honestos actus nutrit, fouet, atq̧ custodit pudicitia. Idem. Mundi amor & Dei, in vno corde habitare non possunt, quemadmodum oculi cœlum & terram pariter nequaq̃ respiciunt. Idem contra malos prælatos. Qualiter alios corrigere poterit, qui nō corrigit mores suos. Sciat quoq̧ rex iniquus, quia sicut in throno hominum primus est constitutus: sic in pœnis primatum est habiturus, cū omnes quoq̧ peccatores quoscunq̧ in præsenti sub se habuit, supra se modo plagali in illa futura pœna habebit. Idem. Decimus abusiōis gradus est Episcopus negligens, scilicet cum gradus sui honorem super homines requirit: sed mysterij sui dignitatem coram Deo pro quo legatione fungitur, non custodit. Idem. Disciplina est morum ordinata correctio, & maiorum præcedentium regularum obseruatio. Idem contra diuites. Certe quos diuites opinaris, hos inter diuitias suas trepidos cogitatiōis incertę sollicitudo discrutiat, ne prędo vastet, ne percussor, ne inimica cuiusq̧ locupletioris inuidia, calumniosis litibus inquietet, non cibus securus somnusue cōtigit, & licet optima vina bibat, suspirat tamen in cōuiuio: & cum ab epulis corpus marcidū thorus mollior alto sinu cōdiderit, ipse in pluma vigilat, nec intelligit miser speciosa sibi eē supplicia, auro se alligatū teneri & possideri magis q̃ diuitias possidere. O detestabilis cęcitas mētiū, & cupiditatis insanę ꝓfunda caligo. Cū eīn exonerare se possit & releuare pōderib⁹: pergit magis fortunis augendis incubare, & pœnalib⁹ cumulis pertinaciter adhęrere: nulla in cliētes inde largitio est, inde nulla idigētib⁹ pticipatio, & pecuniā suā dicūt quā velut alienā domi clausā sollicito labore custodiūt, ex qua nō amicis, nō liberis quicq̃,

Contra malas mulieres.

De amore mūdi

Quid sit disciplina.

non sibi deniq; impertiunt, sed ad hoc tm̃ possident ne alijs liceat possidere. Idem contra illos qui non faciunt eleemosynam. Nihil de diuina pietate impetrabit in precibus qui ad preces pauperis nõ fuerit humanus. Vnde scriptũ est. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Quid ergo diuitijs tuis solus incubas, quid in pœnã tuã patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo seculo locupletior fueris: deo pauperior fias. erras & falleris quisquis te in hoc seculo diuitem credis. Redditus tuos diuide cum domino, fructus tuos partire cũ Christo. Sed forte multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter operibus bonis insistas, verum hoc ipso amplius operari debes quo multorum pignorum pater es, multorum em̃ delicta redimenda sunt, multarum purgandę conscientię. Et sicut in vita corporali sustẽtãda quo maior est & sumpt⁹: sic & in vita spũali maior esse debet operũ impensa, quo maior est pignorum copia. Sic em̃ & Iob sacrificia numerosa pro filijs offerebat, quantusq; erat in domo pignorum numerus, dabatur tãtus deo numerũs hostiarum. Illi ergo assigna facultates tuas quas hęredibus seruas. Ille sit liberis tuis tutor atq; curator, & contra omnes seculares iniurias diuina maiestate protector. Patrimonium cum est deo creditum nec res publica excipit, nec fiscus inuadit, nec calũnia aliqua forensis euertit: sed in tuto hęreditas ponitur, quę deo custode seruatur. Hoc est ergo charis pignorib⁹ in posterum prouidere: & futuris heredibus paterna pietate cõsulere. Pręuaricator, igitur & proditor pater es, nisi filijs tuis fideliter consulas, nisi eis conseruandis religiosa pietate prospicias. Qui em̃ studes terreno magis q̃ cœlesti patrimonio filios tuos, & diabolo magis cõmendare q̃ Christo, contra Christum bis delinquis, & geminum crimen cõmittis, & ꝙ non pręparas filiis tuis dei patris auxilium, & ꝙ doces eos patrimonium plus amare q̃ Christum. Esto potius eis talis pater, qualis Tobias fuit. ¶ Idem contra illos qui in dignitatibus sunt & magnis officijs cõstituti. An tu illos putas stabili firmitate securos, quos regalis aulę splendore fulgentis armorum incumbentium cumulus circunstat, maior illis q̃ cæteris metus est. Tam etiam timere coguntur q̃ timentur. Exigit pœnas pariter de potentiore sublimitas, vna igitur placida & fida tranquillitas, vna sola & firma securitas. Si quis ab his inquietatus seculi turbinibus extractus salutaris portus statiõe fungatur, ad cœlum oculos tollat a terris, & ad dei munus admissus, ac deo suo mente iam proximus: quicquid apud cæteros humanis in rebus sublime ac magnum videtur intra suam conscientiam iacere glorietur. Nihil em̃ de seculo iam appetere potest, quia seculo maior est. Idem in libro de disciplina & habitu virginum. Nunc nobis ad virgines sermo est, quarũ quo est sublimior glĩa, maior debet eẽ cura. Flos est ille & Ecclesiastici germinis decus atq; ornamentũ, gratię spiritualis lęta indoles, laudis & honoris integrum opus atq; incorruptum, imago dei respõdens, ad sanctimoniam domini illustrior, portio gregis Christi. Porro si tu te sumptuosius comas, per publicum notabiliter incedas, oculos te intuentis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, peccandi fomenta succendas, vt si & ipsa non peteas: tamen alios perdas. Et velut gladium & venenum te videntibus præbeas excusari non potes, quasi in te casta sis & pudica: redarguit te cultus superbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas virgines Christi, quę sic viuis vt possis adamari: seri=

De virginitate

cum & purpuram induta Christum induere nõ possunt, auro, margaritis, & mollibus ornatæ ornamenta cordis & pectoris perdiderũt. Quis id non exe-cretur & fugiat, quod alijs exitio fuerit. Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit. Non solum autem virgines & viduas, sed & nuptas & omnes fœminas admonẽdas puto, vt opus dei & plasma nullo modo adulterare debeãt adhibito flauo colore nigro pulueris vel phuco, aut quolibet medicamine liniamenta natiua corrumpant, dicit dñs. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Quomodo ergo audet quisq̃ mutare quod deus fecit: manus deo inferunt, quia id quod ille formauit reformare & transfigurare contendunt: nescientes ꝙ opus dei est omne quod nascitur, diaboli quodcũq; mutatur. Quis ergo artifex pingendi vultum alicuiꝰ & speciem ac corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam & consumato simulacro manus alius afferet. Ideoq; formata iã picta quasi peritior formaret, grauioris artificis iniuria & iusta indignatio videtur, & tu te æstimes impune laturã tã improbæ temeritatis audaciam, dei artificis offensam, vt sis impudica erga homines & incesta fucis lenocinantibus non sis. Corruptis eñi violatisq; et rerũ adulterio deus offenditur. Quod ornari te putas ꝙ comi ipugnatio ẽ ista diuini operis & præuaricatio veritatis. Nõ inquit in fermẽto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & veritatis. Nũquid synceritas perseuerat, & veritas quandoq; & quæ syncera sunt polluuntur colorum adulterijs & medicaminum fucis. Dominus dicit. Non potes facere capillum tuum album aut nigrum: & tu ad vincendum domini tui vocem audaci & sacrilego contemptu crines tuos inficis, & malo præsagio futurorũ capillos iam tibi flauos auspicaris. Non metuis oro te qui talis es, ne cũ resurrectionis dies venerit artifex tuus te non recognoscat, sed ad sua præmia venientem excludat vigore censoris & iudicis increpans & dicens. Hoc opus meum non est, vultus alienus est: deum videre non poteris cum oculi tibi non sunt, quos deus fecit sed quos diabolus infecit. Illum tu secuta es, rutilos atq; depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta cum illo pariter & arsura: virgines certe quæ se huiusmodi artibus consperserint inter virgines non puto debere numerari, sed tanq̃ contractas oues & morbidas a grege sancto & puro virginitatis arceri: ne suo contagio cæteras polluant. Non est autem ad magna facilis ascensus: sed si præmiũ pollicitationis attẽdas minus est quod laboras. Igitur o sacræ virgines ornamentis vos mutuis excitate, æmulis de virtute documentis prouocate, durate fortiter, pergite spiritualiter, peruenite feliciter: tñ mementote vestri cum in vobis cœpit virginitas honorari. Idem in libro de Oratione dominica, de modo orandi ita dicit. Sit orantibus sermo cum disciplina quietem continens & pudorem, placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam sicut impudentis est clamoribus strepere: ita ecõtra congruit verecundo modestis precibus orare. Deniq; dominus secreto in abditis & remotis locis orare præcepit: id est in cubiculis: ipsi disciplinæ quoq; & verecundiæ memores nõ debemus passim inconditis vocibus preces nostras ventilare, nec petitionem Deo modeste commendendam tumultuosa alloquacitate iactare, quia Deus non vocis sed cordis auditor est, nec clamoribus admonẽdus est, qui etiam secretas nostras cogitationes agnoscit. Vnde & Publicanus euangelicus

Contra illos q crines depingunt.

orabat,non eleuatis impudenter ad cœlum oculis & manibus insolerter erectis:sed pectus suum pulsans & peccata intus inclusa contestans diuinę misericordię implorabat auxiliū.Dominus etiā orationem quā nos docuit salutari compendio breuiauit.Sicut etiam pręceptorum salutis grande compendium fecit,vt in disciplina cœlesti discentiū memoria non laboret:sed quod esset simplici fidei necessarium celeriter disceretur:sic etiā vitę æternę sacramentis magna & diuina breuitate complexus est,dicens.Hęc est aūt vita ęterna,incumbere igitur ad preces toto corde debemus cum ad orandum stamus cogitatio omnis carnalis abscedat & secularis,nec quicq̄ aliud tunc animus cogitet,q̄ id solum quod precatur.Ideo em̄ & sacerdotes ante orationem Pręfatione pręmissa petunt fratrum corda dicenda,Sursum corda,& illi respondent,habemus ad dn̄m,vt claudatur aduersario pectus & soli domino pateat: & nec aliud in corde aliqualiter habeam⁹.Quomō em̄ audiri a deo postulas: cum teipse non audias,dn̄m tui memorem esse vis,cum tui memor ipse non sis,hoc est maiestatem dei negligentia offendere,hoc est vigilare oculis & corde dormire,cum debeat Christianus etiam cū dormit oculis corde vigilare: sicut scriptum est.Ego dormio & cor meum vigilat.¶Sermo quoq; domini promoueri non potest:qui nulla operatione fœcundus est:& ideo scriptū est. Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna.Nam qui in die iudicij pręmium pro bono opere redditurus est,hodie quoq; ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est.Vnde Cornelio dictum est.Orationes tuę & eleemosynę tuę ascenderunt ꝛc.Qui em̄ pauperi eleemosynam dat,deo suauitatis odorem sacrificat.Nulla autem hora excipitur qua deus a christiano non debeat adorari,nec vllum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest:quia filijs lucis etiam in noctibus dies est.Qui ergo in Christo hoc est lumine semper sum⁹,nec noctibus ab oratione cessemus.Imitemur ergo qđ futuri sumus habituri in regno sine noctis interuentu solum diem. Idem in libro de bono patientię,patientiam sic cōmendat.Patientia virtus est cum deo cōmorans,quę autem gloria est similē deo fieri,quāta felicitas habetur in virtutibus ꝙ diuinis laudibus possit ęquari.Ille innocens & iustus,imo innocētia & iustitia inter facinorosos deputatur,& testimonijs falsis veritas premitur,iudicaturus iudicatur,& dei sermo ad victimam tacens ducitur,& cum ad crucem eius confundantur sydera,cōtremiscat terra, turbentur elementa,ille non loquitur,nec mouetur,nec maiestatem suam profitetur:sed omnia perseueranter tollerātur,vt in eo plena & perfecta patiētia consumet̄.Porro vnusquisq; cum nascitur & hospitio huius mūdi excipitur,initium sumit a lachrymis.& cum adhuc omnium rerum ignarus sit nihil aliud q̄ flere nouit.Prouidentia naturali lamentatur mortalis vitę procellas quas ingreditur,plorat⁹. & gemitus in ipso exordio suo rudis anima protestatur,sudatur em̄ q̄diu viuitur & laboratur, nec sudantibus & laborantibus possunt magis alia q̄ patientię subuenire solatia,nec aliud magis iustos & iniustos discernit q̄ ꝙ in aduersis per impatientiam blasphemat iniustus & cōqueritur,& patientia iust⁹ ꝓbatur,Deniq; patientia est quę nos seruat deo & cōmendat,quę iram temperat,linguam refręnat,mentem gubernat,pacem custodit,disciplinam regit, potentiam diuitū coheret,inopiam pauperum refouet,facit humiles in prosperis fortes,in aduersis docet delinquentibus cito ignoscere,& delinquētem

Pręclara Cypriani dicta.

Patientia.

Quid opatur patiētia

diu & multum regnare, fidei fundamenta munit, incrementa spe prouehit, actus dirigit. Ipse de charitate. Charitas est vinculum fraternitatis, fundamētum pacis, tenacitas & firmitas vnitatis, quę & spe & fide maior est: quæ & opera & martyria pręcedit, & nobiscum semper æterna permanebit. Idem in libro de liuore, contra hoc malum solerter vigilare nos admonet, dicens. Excubandum est nobis & omnibus virtutibus laborandum vt sęuientis iaculis ex omni parte q̄ feriri possumus, repugnemus. Nam circuit ille nos singulos & tanq̄ hostis clausos obsidēs muros explorat & tentat, an sit pars aliqua minus stabilis & minus fida, cuiꝰ aditu ad interiora penetretur, offert oculis formas, vt visu castitatem destruat: aures per canora musica tentat, vt soni dulcioris auditu christianū vigorem soluat & molliat, linguam cōuitio prouocat, manū iniurijs lacescentibus ad petulantiam cędis instigat, falsa ostētat, vt vera surripiat, ad debellandos dei seruos semper inquietus, semper infestꝰ, in pace subdolus, in persecutione violentus. O qualis animę tinea in malum proprium bona conuertere, aliena illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam pœnam suam facere, & velut quosdam pectori suo carnifices admouere, qui se intestinis cruciatibus lacerent, & secreta cordis magni uiolētia vngulis pulsent. Mala cętera terminum habent, & quicquid delinquitur delicti consummatione finitur: in adulterio cessat facinꝰ perpetrato stupro: in latrone quiescit scelus homicidio admisso, & adimpleta fallacia modum imponit falsario, zelus vero non habet terminum: sed est permanens iugiter malum & sine fine peccatum. Quātoq; ille cui inuidetur meliori successu profecerit, tanto inuidus in manu, liuoris ignibus exardescit: huic vultu minax, toruus aspectus, in facie pallor, in labijs tremor, in dentibus stridor, verba rabida, effrenata conuicia, manus ad cędis violentiam prompta, etiam si gladio interim vacua odio tñ furiosę mentis armata. facilis cura est, vbi est plaga perspicua, zeli aūt vulnera obscura & occulta sunt, nec remedium curę medentis admittunt, quę se intra conscientię tenebras cęco dolore clauserunt. Quicunq; inuides eis quos odisti infestus es, nullius magis q̄ tuę salutis iimicus es. Quicunq; eīn ille est, quem zelo persequeris subfugere & vitare te poterit, tu vero non potes fugere. Vbicunq; enim fugeris, aduersarius tuus tecum est. Hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineuitabili catenatum nexu ligatus es perseuerans. Malum est hominem persequi ad dei gratiā pertinentem. Calamitas sine remedio est odisse felicem. Bonos igitur potiꝰ imitare si sectari potes, si sectari nō potes cōlętare certe & cōgratulare melioribꝰ fac re illis adunata dilectiōe participē, & fraternitatis vinculo cohęredem: sit in manibus diuina lectio, in sensibus dominica cogitatio, oratio iugis omnino non cesset, salutaris perseueret operatio, vt quotiensc ūq; inimicus accesserit quoties adire tentauerit: clausum aduersus se pectꝰ inueniat & armatum. Idem in libro de contemptu mortis, ad martyrij desiderium nos inuitat, dicens. Eius est mortem timere qui ad Christū non vult ire: & eius est ad Christum nolle ire, qui non credit se cum Christo debere regnare. Contemnenda est omnis iniuria pręsentium malorum, fiducia futurorum bonorum. Mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit. Mori timeat cui hęc mora longiore confertur, vt cruciatus & gemitus interim differatur. Mortalitas ista Christi hostibus pestis est, eius autem seruis est salutaris excessus.

Charitas.

Qñ diabolꝰ nos tentat.

De inuidia.

De contemptu mortis.

Martyrium incipimus libenter appetere dum mortem discimus non timere. Idem contra histriones. Ablactātes te & aduersus deum ore sacrilego & verbis impijs obstrepentem frequenter Demetriane contēpserā, verecundius & melius extimans errantis imperitiam silentio spernere, q̄ loquendo dementis insaniam prouocare. Nam labor est irritus & nullius effect⁹ offerre lumen cęco, sermonem surdo, sapientiam bruto. Hęc considerās sępe conticui & impatientiam patientia vici. Tacere vero vltra non oportet, ne dum criminationis falsas refutare cōtemnimus crimen videamur agnoscere. Idem contra histriones ad Eucratium. Cōsulendum me existimasti frater charissime de histrione quodam qui apud nos constitutus in eiusdem adhuc artis suę dedecore perseuerat. & id quod male didicit cęteris male insinuat, an talis debeat cōmunicare nobiscū. Quod ego puto nec maiestatis diuinę nec Euangelicę cōgruere disciplinę pudorem & honorem Ecclesię tam turpi & enormi cōtagio ne fædari. Nam cum viri induere vestem muliebrem in lege prohibeantur & maledicti huiusmodi iudicentur, quāto maioris est criminis non tātū muliebria indumenta accipere, sed gestus quoq; turpes & molles, & muliebres magisterio impudicę artis exprimere, contra dei institutionem docere, quēadmodum masculus frangatur in fœminam, & sexus arte mutetur, & diabolo diuinum plasma maculanti corrūpēti atq; eneruāti corporum delicta parentur. Idem in libro de aleatoribus contra aleatores sic inuehit. Si oues delinquant & pastores delinquentibus ignoscant nōne ipsi se pondere delinquentium onerant. Quid quęso est nos fideles q̄ manus quę ab humanis iniurijs expiata est, & ad sacrificium dominicū admissa, quę ad laudem domini in oraculo consurgit, quę signum Christi per quod tuemur fronti imprimit. Quid est (inquit) vt aleę ludum exercens laqueis diaboli, vnde exuta est rursus implicetur. Alea enī diaboli venabulum est, & delicti vulnus insanabile. Ibi diabolus pręsto est ad capiendum submissus, ibi perfidia, falsa testimonia, mentis furia, vęnale periurium, serpentinum colloquiū, illic rabiosa amicitia, fraternitas discordās, illic conuicia & sęua audacia, fera impatientia, possessionū amissio. O aleatorum pigra nequitia, o manus crudelis & ad periculū sui armata, quę bona paterna & opes auorum sudoribus quęsitas ignominioso studio dilapidat. Alea est alueus mali, supplantatio amici: quę nec lucrum confert, sed totum consumit. Hinc demum pauperes fiunt: hinc iam consumptis omnibus suis rebus mutuis pecunijs se obruunt: hinc patrimonium sine vlla fori calūnia amittunt. O q̄ fideles sunt, vt quos nemo persequitur ipsi seipsos inuidia persequantur, vt paterna sua hęreditate priuentur. Ille quidē qui hūc ludum primus inuenit, instinctu diaboli qui eum artibus suis adimpleuit ab imitatoribus suis se colendum & sibi sacrificandū instituit, ita qui vellet eius studio adhęrere: non ante manum in tabulam porrigat, nisi auctori eius pri⁹ sacrificet. Christianus & quicunq; es & aleę & tabulę ludis: licet non sacrifices, tamen legis huius facinoris particeps es, & vtiq; Christianus non es, sed ethnicum tibi nomen est, & inuacuum sumis illud qđ ad sacrificiū dominicū pertinet. Non amicitiam cum Christo habere potes, qui eius inimico amic⁹ es. O qualis aleatorum dementia qui mutuo periurant, maledicunt, & diaboli caligine deorbati: sibi inuicem manus inferunt, inuite se deuouent, & parē tum originem turbis pręsentibus dehonorant, & iam sępius vincitur, rursus

De histrionibus.

De aleatoribus & aleę ludo.

ad nocentius ſtudium ſuadente diabolo animatur. ❡O ars infeſta ſtudenti-
bus & ſtudium libidinoſum, quod nō diuitias, ſed nuditatem & inopiam prę-
ſtas, manus carnifex, manus noxia, quę nec poſt lucra deſinit, ſed adhuc poſt
damna ludit. Eſto ergo non aleator ſed Chriſtianus, pecuniam tuam aſſiden- Exhor-
te Chriſto ſpectantibus angelis & martyribus diuide Chriſti membris, & ar- tatio.
tem domini imitare quę non perdit, ſed potius acquirit. ſit tibi cū pauperibus
quotidianus luſus, ſit cū viduis frequēs operatio. Alea vero ne luſeris vbi lu
dus nociuus eſt & crimen mortale, vbi demētia ſine cōſideratione, vbi veritas
nulla, ſed mēdacij malitia: extrahe caliginē inimici ab oculis tuis & purifica
manū tuā a diaboli ſacrificijs. Hęc quoꝙ de floribꝰ Cypriani dicta ſufficiāt.
Nunc ad ſeriē hiſtorię redeamꝰ. Galienus qui & Decius Valeriani filiꝰ poſtq̄
Romanū dominiū ſolus obtinuit, lenius & moderatius erga Chriſtianos age
re cœpit: datiſꝙ decretis inhiberi ſupplicia perſecutioneſꝙ ceſſare iuſſit. Sed
poſtea deprauatus vt pater rurſus ad ſęuitiā cōtra Chriſtianos armatur & in- Crude-
finiti ſub eo martyrio coronātur. ❡Iſte autē Decius ſcd̄m Hieronymū mar le Decij
tyrum perſecutor, teſtante Cypriano, qui ſub eo paſſus eſt: volētes mori non factum.
permittebat occidi. Perſeuerante igitur in fide quodam martyre & inter acu-
leum laminaſꝙ victorem iuſſit melle perungi: & ſub ardentiſſimo ſole liga-
tis poſt tergum manibus ſupinari vt cibus muſcarum aculeis cederet qui
ignitas ſartagines ante ſuperaſſet. Alium iuuenili ętate florentē in amœniſ
ſimos ortulos pręcipit adduci ibiꝙ inter candentia lilia & rubentes roſas cū
leni iuxta murmure ſerperet riuus, & molli ſibilo arborū folia ventus ſubri-
geret, ſuperextructū plumis lectulū reſupinari iuſſit, & inde ne ſe poſſet excu
tere blandis ſertorū nexibꝰ irretitum relinqui. Quo cum recedētibus cunctis
meretrix ſpecioſa veniſſet, cœpit delicatis colla ſtringere amplexibꝰ. Et qđ
dictu quoꝙ ſcelus eſt, manibꝰ attrectari virilia, vt corpore in libidinē cōmo-
to ſe meretrix impudica ſuperiaceret. Quid ageret miles Chriſti, quo ſe verte Mira vi
ret neſciebat, quē tormēta nō vicerant ſuperabat voluptas. Tandē cœlitꝰ iſpi ri pſtan
ratus pręciſa mordacitus lingua in oſculātis faciē expuit. Et ſic libidinis ſen- tia qui
ſum ſuccedens doloris magnitudo calcauit. ❡Sub iſto Decio paſſa eſt beata dētibus
Apollonia, cui quia ſacrificare dijs nolebat, primo excuſſerunt omnes den pręciſā
tes: deinde congeſtis lignis extruxerūt rogū circa eā cōminātes eam viuam linguā
incēſuros niſi aſſentiret cū eis deum blaſphamare. At illa rogū videns ſponte in mere
proſilijt, ita vt perterrerētur ipſius crudelitatis actores. quia promptior eſt tricē in-
inuenta fœmina ad mortem, q̄ perſecutor ad pœnam. ſpuit.

❡Capitulum. LX.

Ictorum Imperatorum tempore Fabianus primus natione Fabia-
Romanus in cathedra Petri ſedit anno domini. cc. lix. ſedit nus.
annis. xiij. menſe vno, diebus. xj. & vacauit ſedes diebus ſex.
Hic ſtatuit chriſma omni anno renouari in cœna domini, &
conſecrari, vetuſꝙ comburi. habetur de conſe. di. iij. c. literas.
Circa tempora huius pontificis Origines aduerſus Celſum Origi-
Epicureum Philoſphū diſputauit ipſumꝙ conuicit de fide & quibuſdā hęre- nes con
ticis ſe appoſuit aſſerentibus animam ſimul cum corpore perire. In die tamē tra Cel
iudicij ſimul cum corpore reſurgere: vnde magnum congregatum fuit Epi- ſum diſ
ſcoporū conciliū, in quo tam magnifica & pręclara fuit Origenis diſputatio, putat.

vt omnes quos noui dogmatis error inuoluerat ad fidem rectam reuocauerit, & catholicum intellectum etiam opposuit. Sustulit & heresim Helchesatarum qui Paulum Apostolũ omnino respuunt: quiq; asserunt negantem in tormentis Christum nullius criminis reum modo recti sint cordis. Alexander vero Cappadocię Episcopus cum desiderio sacrorum locorũ Hierusalē peragrexisset a Marcisso eiusdem vrbis Episcopo iam sene administrationē Episcopatus secum suscipere compulsus: verum ardēte persecutione Cęsaream ductus ob confessionē Christi necatur. Eo tēpore quędam hereses alię de nouo exortę, propter quę vt libro.vj.historię Ecclesiasticę habet noua ei pœnarum genera sunt inflicta, quia in doctrina fidei & veritatis firmissimus habetur. Sub isto imperatore dictus pontifex decimo Kal. Februarii fuit martyrio coronatus.

¶Capitulum.LXI.

Cornelius. Cornelius dictorum imperatorum tempore in sede Petri sedit anno domini.cc.lxxij.ab vrbe cōdita.M.xxvij.ab initio mundi.iiij.M.ccxxv.& sedit annis tribus, mēsibus duobus, diebus.x.quieuit sedes diebus.xxxv. Hic nihil magni egit, nisi q rogatu cuiusdam matronę corpora Apostolorum de cathachũbis leuauit, & quemlibet eorum in locum martyrij sepeliuit. Hoc tempore heresis Nouacianorũ cuius author fuit Nouacianus presbyter Ecclesię Romanę oritur: quę heresis tandem in concilio fuit damnata, Cornelius vero capite fuit truncatus, quo in tempore Antonius fuit natus. Extant Epistolę Cornelij ad Cyprianum septem plenę religionis ac fidei, nec non & Cypriani ad Cornelium. huius corpus beata Lucina vna cum qbusdã clericis noctu sepeliuit i arenario prędij sui via appia nō lōge a cœmiterio. Ordinauit aũt p̄sbyteros quatuor, diaconos quatuor, Episcopos septē.

¶Capitulum.LXII.

Lucius. Lucius natione Romanus patre Porphyrio in cathedra Petri sedit anno domini.cc.lxxv.& ab vrbe cōdita.M.xix.ab initio vero mũdi.iiij.M.ccxxviij.sedit ānis tribus, mensib⁹ tribus, dieb⁹ quinq;: & vacauit sedes dieb⁹.xxxv. ¶Hic cōstituit vt in omni loco Episcopũ non deserāt duo presbyteri & tres diaconi: & in omni loco ipsum sequātur. in testimoniũ ipsi⁹, habetur de cōsecra.di.j.c.iubem⁹.quę multis clara est & laudabilis omni probo viro. Hic fuit capite truncatus quarto nonas Martij: pergensq; ad passionē Stephano archidiacono suo omniũ bonorum Ecclesiæ dedit potestatē, sepultusq; est in cœmiterio Calixti via Appia.

¶Capitulum.LXIII.

Stephanus. Tempore quoq; dicti Galieni Stephanus natione Romanus patre Iulio in cathedra Petri sedit annis quatuor, mensib⁹ tribus, diebus.xv.& cessauit Episcopatus diebus.xxij. Cœpit autem anno dñi.cc.lxxviij. Hic statuit q nemo vtatur vestibus sacris ad alium vsum q̄ ad cultum diuinũ. habetur de cōsecra.di.j.c.vestimenta. Hic scd̄m Consentinũ passus est intra missarum solennia, cum duodecim presbyteris, septem diaconib⁹, &.xvj. clericis. Alię historię dicunt q celebrata missa in cathedra sua decollatus est. Hoc tempore Malchion presbyter eloquentissimus iuuit Ecclesiam dei, scripsitq; aduersus Paulum Samosatenum, qui dogma Arthemonis instaurare

Nemo vestib⁹ sacris vti debet nisi ad cultũ dei.

conabatur affirmantis Christum cõmunis naturȩ hominem tãmodo fuisse nec semper fuisse, sed a Maria sumpsisse principium.

¶Capitulum.LXIIII.

EIusdem imperatoris tempore, Sixtus secundus natione Grȩcus, patria Atheniensis, ex Philosopho Christi discipulus effectus, in summum pontificem est assumptus ãno dñi.cc.lxxxij.& ab vrbe condita.M.xxxviij.ab initio vero mundi.iiij.M.cc.xxxv.Sedit annis duobus, mensibus.xj.diebus sex.& vacauit sedes diebus vigintiduobus. Hic cum septem diaconibus octauo Idus Augusti capite truncatur. Scribit quoq; Martinus ꝙ hic pontifex constituit vt cõsecratio corporis Christi semper fieret super altare quod antea non fiebat. Sunt qui dicunt beatum Laurentium huius pontificis tempore passum fuisse. Huius tempore orta est hȩresis Sabellij, vt tradit Ecclesiastica historia Eusebij libro.vij.negãs Iesum Christũ esse verum filium dei, simulq; & spiritum sanctum in persona distinctos a patre.habet.xxiij.q.vltima. Hic imperator scdm Vinceñ. Binominis fuit: nã aliqui vocant eum Galienum, alij Decium. Hic apud Mediolanũ fraude Aurelij ducis sui occisus est: cui successit Claudius &c. Sixtus papa.

¶Cap.LXV.

CLaudius assumpsit Romani imperij Monarchiam anno domini.cclxxiiij.& ab vrbe cõdita.M.xxvij.ab initio vero mũdi.iiij.M.cc.xxxix.& imperauit annis duobus. Hic vir parcus moderatus & iustitiȩ tenax fuit, a militibus electus fuit, a senatu Augustus fuit appellatus. Gothos Illyricũ/Nacedon iamq; vastantes ingenti prȩlio superauit, & ob hoc in curia clypeus aureꝰ, in Capitolio vero statua aurea ei posita sunt. Sed sub hoc passi sunt pro Christo sancti Cȩsarius diaconus & Iulianus presbyter, Marius, & Martha cum duobus filijs & Valentinus presbyter, & alij plures. Defuncto Claudio Quintillus frater eius ab exercitu est electus, & in soliũ imperij sublimatus: vt refert Hugo Floriaceñ.xvij.die imperij sui occisus est, quia seuerus, cui successit Aurelianus. Hoc tempore Pelagia insignis meretrix ad fidem Christi conuersa est, quȩ apud montem Oliueti pœnitentiam agens miris virtutibus claruit: passi sunt autẽ Samnanus presbyter Samnea soror eius, & sancta Columba, cũ pluribus alijs. Claudꝰ Imperator Pelagia meretrix ad christũ cõuertitᷣ

¶Capitulum.LXVI.

DIonysius ex monacho pontifex factus in cathedra Petri sedit anno domini.cclxxxiiij.sedit annis sex, mensibus tribus, diebus.viij. & vacauit sedes diebus. v. Hic Ecclesias diuisit & cœmiteria in vrbe Romana ꝑpter pœnitẽtias, & baptismata, parochias etiã & diœceses constituit vt vnusquisq; suis terminis cõtentaretur.habetur. xiij.q.j.c. ecclesias. Huius tpe orta est hȩresis Pauli Antiocheñ Epi, qui Christũ purũ hoiem dogmatizabat quẽ Paulũ i cõcilio Antiochiȩ celebrato eiusq; positionẽ impiã & blasphemã esse dictũ cociliũ diffiniuit. Hic põtifex.viij.Kł.Ianuarij martyriũ sumpsit. Dionysiꝰ papa Paulus Antiocheñ hȩreticus.

¶Cap.LXVII. Aurelianus cõsilijs maloꝝ ꝓpositũ bonũ mutauit.

AVrelianus Romani imperij sumpsit insigniã anno dñi.cc.lxxvij. & imperauit annis quinq;. Hic militaris industriȩ expertissimus fuit, Gothorũ gentem durissimis prȩlijs strenue superauit. Primꝰ diadema capitis sui gemmis ornauit, muris quoq; validioribus

vrbem cinxit, templum Solis ędificauit in quo infinitam quãtitatem auri gẽmarumq; posuit, porcinę carnis vsum populo instituit sui imperij in principio: Ecclesię status prosperioribus incrementis augeri cœpit: sed processu tẽporis malis deprauatus consilijs bonum propositum mutauit, & in Gallias transiens durissimã cõtra Christianos persecutionem excitauit, sub quo multi martyrio sunt coronati. Hic ciuitatem Gallię, quę Genebũ vocabatur nomine suo Aurelianum vocauit.

¶Capitulum. LXVIII.

Felix. In loco nõ dicato missa celebrari nõ debet.

Dicti imperatoris tẽpore. Felix natione Romanus patre Cõstãtino in cathedra Petri sedit anno domini. cclxx. & sedit annis duobus, mensibus. x. vacauit sedes diebus sex. Hic statuit alijs q̃ sacerdotibus missas celebrare nõ licere: ita in loco nõ dicato etiam Episcopos missam celebrare non posse. de conse. di. j. c. sicut non. Hic etiam constituit solennitates dedicationum Ecclesiarum singulis annis celebrari. Item si nesciatur vtrum Ecclesia consecrata sit per scripturam vel per testes, mandat Felix ipsam consecrari: quia non mõstrat esse iteratum quod nescitur esse factum: vt habetur de cõse. di. j. c. solennitates. Huius tempore orta est hęresis Manichęorum a quodã Manes Perso, quem vita & moribus pręfata historia Ecclesiastica Barbarum fuisse asserit. Hic asserebat duo esse principia, vnum boni, & alterũ mali, vnũ lucis & alterum tenebrarum. hic maledictus Barbarus quędam præsumpsit, vt prędicta historia refert. Elegit enim sibi duodecim, quos ad similitudinem Christi prędicãdũ mittebat: multaq; rudia & plena impietatib[9] faciebat: quędam etiam indicibilia refert beatus Augustinus de ipsis per quę ipsorum secta est merito reprobanda quę multum orbem corrumpit hactenus & adhuc hodie perseuerat: de qua habetur. xxiiij. q. vltima. Hic pontifex tertio Kal. Iunij martyrio coronat[9] est. Aliqui dicunt sub Aureliano, alij vero sub Claudiano, Porro Aurelianus imperator prędictus dum in persecutione Christianorum fureret fulmen iuxta eum comitesq; cum magno pauore circũstãtium cecidit, ac nõ multo post inter Constantinopolim & Heracleam in cauo floreo vię veteris fraude serui sui occisus est. Marcus confessor de tot numero pontificum martyrium euasit: prout scribitur in Chronica Sicardi Episcopi Cremoneñ. & in Chronica Episcopi Cusentini dicitur, q; sedit ãnis octo, requiescit in Ecclesia qua prius fuit presbyter ordinatus, quę sancti Marci dr̃ in media Roma quę dicitur Pinus. Hic Marcus in Chro. Da. papę non ponitur: nec in Chro. viij. nec Mar. Dicto Aureliano successit in imperio Tacitus.

Hęresis Manichęorũ orit. Execrabile facinus Manichęi.

Aurelianus occiditur.

¶Capitulum. LXIX.

Tacit[9].

Tacitus assumpsit imperium anno domini. cclxxxij. & imperauit mensibus sex. Hic fuit vir egregius, armis strenu[9], prudens & largus. virtutem tamen suam ostendere in imperij gubernatione non potuit subita morte pręuentus. Nam apud Pontum ęmulorum insidijs circũuentus occisus est: cui successit in imperio Florianus. ¶Florianus igit̃ assumpsit imperium anno domini. cclxxxij. imperauit autem mensibus tribus. In chronica vero Sicardi dicitur mensibus duobus, diebus. xxiiij. quo apud Tharsum interfecto ei Probus successit in imperio. ¶Probus imperauit anno domini

Florianus.

Probus

cclxxxiij.& ab vrbe condita.M.xxxv.ab initio mundi.iiij.M.ccxlvij.& imperauit annis sex,mensibus quatuor.Hic Probus Gallias a Barbaris occupatas ingenti virtute restituit,Gallisq; ac Pannonijs vineas habere permisit:almeaq; & aureum montem militari manu consitos prouincialibus colendos dedit.

& te & noie.

Capitulum.LXX.

Eutichianus primus natione Tuscus patre Maximino in cathedra Petri sedit.Cœpit anno domini. M.cclxxiiij.sedit annis octo,mensibus decẽ,diebus quinq;:& cessauit Episcopatus diebus.xv.secundũ alios nouem.Hic sanctus pontifex, vt scribit Damasus.iij.c.xlij.martyres manu propria sepeliuit.Hic constituit fruges de pr̨edijs & vineis super altare tñ benedici per sacerdotem.De hoc habetur de consecra.di.ij.c.dicimus.Constituit item ne qui martyres sepelire vellent sine dalmatica collobioue id facere auderent.Hic pontifex martyrio coronatus est.viij.Kal. Augusti.Probus autem imperator apud Smyrnam militari tumultu necat⁹ est:cui successit in imperio Carus.

Eutichianus.iij c.xlij. Martyres manu propria sepeliuit.

Capitulum.LXXI.

Carus assumpsit apicem Romani imperij:cœpit autem anno domini.cclxxxix.& ab vrbe condita.M.xlj.ab initio vero mundi.iiij.M.ccliij.& imperauit annis duobus cũ filijs suis Carino & Mimeriano. Hic filios suos pr̨edictos consortes fecit imperij,& cum ipsis ad bellum Parthicum ꝓfectus est: cum Parthis ergo bellum gerens victoriam habuit,sed in castris fulmine percussus interijt. Alij dicunt ꝙ in flumine Tygris submersus fuit,Carinus quoq; in bello occisus est:remansit Mimerianus pessimus imperator,sub quo multi pro Christi nomine martyriũ subierunt.inter quos passus est sanctus Maurus monachus cum socijs suis,sanctus Babillus Episcopus Antiochenus cum tribus pueris,sancti Grisantus & Daria,& alij multi. Deniq; Mimerianus cum propter oculorum dolorem in lectica veheretur,insidijs soceri sui circũuentus occiditur.Cui successit in imperio Diocletian⁹.

Carus. Carin⁹ Mimerianus.

Capitulum.LXXII.

Diocletianus assumpsit Romani imperij dignitatem anno domini.ccxcij.ab initio vero mundi.iiij.M.cclij.& imperauit cum Maximiano annis.xx.hic de Dalmatia oriundus fuit cuiusdam Scribę filius obscure natus,imperator electus statim aprũ Mimeriani principis interfectorẽ securi pcussit,in cõcione militũ iurans Mimerianum sine suo scelere interfectum.Hic vt deum se adorari mandauit,primus vestibus & calciamentis gẽmas inseri iussit,cum autem omnes imperatores in modum iudicum incederent,& solam chlamydem purpuream vltra cõmunem habitum haberẽt.Circa principium sui imperij Amandus & Helemandus collecta multitudine rusticorum magnos incœperũt & difficiles in Gallia excitare tumultus:ꝓpter quod Diocletianus Maximianum cõmilitonem suum Cęsarem,ipsumq; ad tumultus pr̨edictos sedandos in Gallias destinauit.In ipso quoq; legio itinere Thebeorum,cui pr̨eerat beatus Mauritius,tota per dictum Maximianum pro Christo martyrio coronatur.Refert Vincentius ꝙ dictus Mauritius cũ sacra legione Thebeorum numero sex millia sexcenti sexaginta sex palmã

Diocletian⁹ob scuro loco orit.

Maximian⁹ a Diocletiano ad Cęsareã apicẽ vocatur.

martyrij suscepit, vt dicetur. Hi ergo milites Christianissimũ a sãcto Zabda Hierosolymorum Episcopo susceperunt in oriente, & ad vrbem venientes apud Marcellinum papam fidem confirmarunt, vt ante gladijs interirent, q̃ fidem susceptam violarent. Hi iuncti exercitui Maximiani cum contra Burgundos pergeret in Galliam rebellantes, transitis alpibus cum in quadam planitie residerent, iussit Maximianus vt omnes Idolis immolarent, & contra Burgundos & Christianos persequendos fidem confirmarent. Quod audiens sacra legio huic sceleri nolẽs assentire, octo millibus ab Octodoro, vbi Maximianus cum suis erat successerunt: hoc audiens Cæsar mandauit eos reuocari. Sed hoc recusante sacra legione, inquit. Iungitur despectui meo cœlestis iniuria. Sentiat ergo contumax miles me dijs meis posse dare vindictam. Vnde ira succensus missis militibus plurimis nolentes reuerti ad sacrificandum decimum quemq; decollari præcepit: sed sancti cum gaudio capita porrigentes, quodammodo concertabant, vt alter alterum pręiret ad mortem: quorum decima parte truncata sanctus Mauritius eorum dux & præcipuus remanentes confortans alloquitur: & vt constanter quod cœperant consummarent, exemplo sociorum & fidei deuotione exhortatur. Cum autem Maximiano firma eorum in fide sententia intimata fuisset: iterum decimum quẽq; trucidari mãdauit. Quo facto Exuperius signifer cum duce Mauritio exhortationem replicant, & validissime roboratos remissi milites proiectis armis nuda corpora offerentes circunquaq; trucidãtur. Hoc quoq; tempore dum prosperis incrementis vbiq; dilataretur Ecclesia, subito turbo vniuersalis persecutionis increbuit. Nam a crudelissimo Diocletiano edictum crudele proponitur, vt cunctę quę per orbem erant, vsq; ad solum destruerẽtur Ecclesię, sanctę scripturę vbiq; cõbure rentur, omnesq; qui Ecclesijs pręerant in arctissimis vinculis ponerentur, ac demum exquisitis supplicijs immolare cogerentur. ¶ Hęc decima persecutio oĩbus alijs maior fuit, sub qua infiniti sunt martyrio coronati, qui primo in militib⁹ incepit, ex quib⁹ fuit beat⁹ Mauriti⁹ cũ tota legione Thebęorum, beatus Sebastian⁹ cũ socijs suis, & fuit vbiq; per orbẽ diffusa. ¶ Sub dicto Diocletiano (vt ait Vincẽtius) passus est beat⁹ Erasmus Episcop⁹, qui Idolis nolens sacrificare, primo iussus est plũbo latera ei⁹ cędi. Deinde fustib⁹ grauiter verberari: postea resina, pice, sulphure, simul cũ cæra perfusus illęsus apparuit. Tãdẽ a deo vocat⁹, videns coronã rutilantẽ sibi desup illabi inclinato capite ait. Dñe suscipe spm̃ meũ. Dicit corpus ei⁹ Gaietę quiescere, & caput ei⁹ oñditur. His tpibus sub dictis imperatorib⁹ passi sunt Cosmas & Damianus in ciuitate Aegęa. Item beatus Blasius Epũs ciuitatis Cappadocię in ciuitate Bononiensi, Vitalis & Agricola. Item beata Anastasia. Itẽ in ciuitate Nicomedia beata Barbara. Apud Emeritã ciuitatem beata Eulalia virgo. Itẽ beata Christiana. In ciuitate Syracusana, beata Lucia in fine imperij dictorũ imperatorũ. Et plures alij sunt martyres effecti, vt in legenda continetur.

Mauriti⁹ cõmilitones confirmat. Exuperi⁹ signifer legionis Thebanę. Decia p secutio terribilis & crudelissima.

¶ Capitulum. LXXIII.

Gaius papa.

GAius primus natione Dalmaticus in cathedra Petri sedit annis xj. mensibus. iiij. diebus nouem. Hic pontifex constituit vt nemo Episcopos vel alios clericos apud seculares iudices audeat accusare, & q̃ paganus vel hęreticus christianum accusare non possit, vel vocem ei infamationis inferre: vt habetur. ii. q. vij. c. pagani.

Gradum etiam ordinũ tradidit, ad quos clerici scd̃m dignitatem ascenderent vt primo quoq; sit ostiarius, postea lector, deinde exorcista, postea accolitus, abinde subdiaconus, vlterius diaconus, & postea presbyter. Et sic vltimo ad Episcopatum ascendat. lxxvij. di. c. illud nos. Grad⁹ ordinũ ecclíastí corum.

¶ Capitulum. LXXIIII.

Sub eisdem imperatorib⁹ interfecto dicto pontifice, Marcellinus primus natione Romanus in cathedra Petri sedit annis vij. mensibus duob⁹, diebus. xxv. Scribit Damasus q̃ tempore istorũ imperatorũ persecutionis rabies sic aduersus Christianos inualuit q̃ intra. xxx. dies. xvij. M. hoim pmiscui sexus martyrij coronã acceperunt. Vnde & ipse Marcellin⁹ ad sacrificandum ducitur, & Idolis immolauit. Post paucos vero dies pœnitẽtia ductus vniuersoꝝ Episcopoꝝ congregauit conciliũ: vt habetur di. xxj. c. nũc aũt, & corã ipsis delictũ suũ recognouit, & ipsoꝝ se iudicio exposuit, sed conciliũ recusauit, eiq; dixit. Ore inquit tuo iudica causam tuã, nõ autem iudicio nostro: & interim noli audiri in iudicio nostro: sed collige in sinu tuo causam tuã & rursum ex te (inquiũt) iustificaberis, aut ex ore tuo cõdẽnaberis. Absit (inquiunt) vt summus põtifex ab alio iudicetur: negasti tu, negauit & Petr⁹: nullus Aploꝝ ausus fuit ipsum iudicare, dixit. O scelus idololatrię iudico me deponẽdũ, anathematizo quicũq; corpus meũ tradet sepulturę: sicq; pergens ad Diocletianũ, & profitens se Christianũ, capitalẽ accepit sentẽtiã, & cũ corp⁹ ei⁹ per. xxx. dies iam inhumatũ iacuisset, nocte beatus Petr⁹ Marcello, qui in põtificatu successit, in visione apparuit dicẽs. Marcelle dormis: cui cũ dixisset quis es tu dñe, rñdit. Ego sum princeps Aploꝝ: quare inquit corp⁹ meũ inhumatũ relinquis: dãs ei itelligere hoc se de corpe Marcellini dixisse, & addidit. Nõne legisti, quia omnis qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur. Multũ quoq; se humiliauit qui se indignũ sepultura iudicauit. Vade ergo & ipsum sepeli iuxta me, vt quos iustificauit gratia non diuidat sepultura. Supradicti tres põtifices: scilicet Gaius, Marcellinus, & Marcellus, martyriũ passi sunt sub principibus memoratis: & sederũt vt põtifices. xxiiij. annis. Marcel linus. Marcellin⁹ idolis imolauit, de hic pœnituit. Seuerítas mar celli in seipsum Marcellin⁹ iussu Petri apli sepelitur.

¶ Hugo aũt dicit q̃ Diocletian⁹ ab inuito exegit Maximiano vt simul purpurã imperiũq; deponeret, ac iunioribus in republica cõstitutis, ipsi in priuato habitu cõsenescerẽt. Igitur sub vna die Diocletianus apud Nicomediã, Maximianus vero apud Mediolanũ deposuerũt imperiũ.

¶ Cap. LXXV.

Valerius itaq; Constãtius Augusti Romanũ imperiũ in duas portiones oriẽtis scilicet & occidẽtis primit⁹ diuiserũt. Galerius eñi Illyricũ, Asiam, & Italiã tenuit. Cõstantius autẽ vir mãsuetus, Gallia & Hispania cõtẽtus fuit. Iste Galeri⁹ persecutionẽ a Diocletiano & Maximiano excitatã atrociorib⁹ egrauauit edictis. Cõstãti⁹ vero multa clemẽtiã apd̃ hoies erga deum vero religione maxima vtebaẽ. Isti quoq; diuisim imperiũ tenuerũt duobus annis. Anno tertio Cõstantius apud Eboracũ in Britannia obijt. Hic probare volens qui boni viri & solidi circa ipsum erãt, pręcepit vt ij qui ad sacrificandum venirent, & deos suos colerent in suo singuli permanerent, qui non refugerent egrederentur de palatio gratias agentes q̃ non punirentur. Cum igitur in vtroq; apparerent aliqui Christiani christianę religionis Galeri⁹ & Constãtius. Cõstanti⁹ desertores religionis pprię is fidos suspicat⁹ est.

desertores. Alij vero diuina & ęterna tēpotalib⁹ pręponētes deliberauit pius & prudēs princeps illoꝝ amicitia, & cōsilio vti qui fideles in fide cōstātioresq̃ permāserāt. Alios vero velut infideles a cōsilio & colloquio suo expulit, credēs eos nūq̃ erga principē fore deuotos, qui sic erant dei sui promptissimi desertores. Galerius vero qui in partib⁹ oriētis, & alijs excepta Gallia & Hispania imperabat, duos Cęsares fecit: scilicet Maximinū quē in oriente posuit, & Seuerū quē pręfecit Italię. Ipse vero cōtentus Illyrico per oīa crudelitatem vesaniā & tyrānidem exercebat: delicijs em̄ & luxu atq̃ oim dissolutionū genere fluitans turpissima suis militib⁹ prębebat exēpla, ita vt nullū etiā paruū oppidum absq̃ adulterio nobiliū matronarū, quę per loca repertę fuissent vel corruptione virginū pręteriret. Hic in tā sublimi constitutus honore pudicitię, honestatis, iustitię, & totius ęquitatis hostis public⁹ erat: qui vt etiā Christianoꝝ hostis & persecutor existeret: aduersus eos tāta rabie crudelitatis efferbuit, vt prędecessores suos in scelere vincere festinaret, ignes em̄ & lanam, cruces, bestias, maris profundū, obtrūcationē membrorū, effossiones oculoꝝ, & singulis membris specialia inferre supplicia gestiebat. Cum autem dicti Galerij alias Maximini per longum tempus contra Christianos fuisset grassata crudelitas ipsum actorē scelerū vltio diuina corripuit, & ille qui letis & saginatis carnibus incedebat superbus, inflatis subito viscerib⁹ suppuratisq̃ distenditur per totū corpus. Post etiā fistulis quibusdam in superficie putridis meatib⁹, ac aptis interiorib⁹ vulneris venis ebullire cœpit vndatim innumera vermiū multitudo, fœtor quoq̃ tam intolerabilis erat, vt nullus oīno nec medicorū quidē propius posset accedere. Deniq̃ plerosq̃ medicoꝝ ꝙ nec morbū mederi, nec vim fœtorū tolerare possent, interfici iubet: in quib⁹ cū quidā iugulandus potius q̄ medicatur⁹ assisteret, inspiratus a deo ait. Cur inquit imperator erras, & quod deus infert ab hoibus putas posse reuocari, nec human⁹ est iste morbus nec curādus a medicis, sed recordare quāta in seruos dei scelera egeris, q̄q̃ in religionē diuinā impius & prophanus extiteris, & intellige vnde tibi sunt poscenda remedia. Tunc se primū maximus Galerius hominē esse intellexit, & scelerū suoꝝ imanitatē recordat⁹ prio errasse se, & impie egisse profitetur, & quasi deo satisfacere cœpit. Vocatis em̄ qui in officio publico sibi parebāt legē scribit, & continuo publicari iubet, qua non solū a Christianis deficiat persecutio, & arceatur oīs iniuria, verum & reędificari eoꝝ permittantur Ecclesię, vt solitis cultibus & obsecrationibus vacātes etiā ꝓ ipsi⁹ salute Cęsaris excelso supplicent deo. Sicq̃ per sex menses non amplius passus est nostros in pace persistere, illis lapsis quicquid ad turbandū Christianorum pacē, quicquid mali potest excogitat, & inter cętera repperisse se ad occasionem nostrę calamitatis asseruit apud Antiochiam quoddā simulacrū Iouis artibus cuiusdam magicis, & impuris cōsecrationibus ita cōpositū vt falleret oculos intuentiū, & portenta quędā ostendere videretur, & respōsa ꝓferre, & deus ille inter alia responsa dixisse, ꝙ dū Christiani ab vrbib⁹ pellerētur aeris lęta esset temperies, & fœcunditas abundantior. Cūq̃ dictus imperator propellendo Christianos misisset impia edicta, & qui obediuerāt lętas & vberes segetes, pro Christianoꝝ fuga expectarēt campos, imbres restringit in nubibus dei prouidētia, & effectas aridas sterilitate segetes derelinquit. Arescit etiā hęrba camporum, & nō solū hoibus fructum, verū etiā pecudibus pabu-

Galerij crudelitas.

Punitio Galerij

Edictū quo pſecutio in christianos ꝓhibetur.

Reuocatur edictum.

lum negat,famet quoq; terra,& obsęna vbiq; crassatur.Aeris quoq; temperies quā suis impijs edictis simulari proclamauerat in tantam versa est corruptionē vt abundantia corpa vlceribꝰ pessimis,quę ignis sacer appellatur:necnon & his qui dicūtur carbūculi replerentur,ira vt ora atq; oculos hominum occuparent,& si ex his effugiebat mortem,luminibus orbabatur.Sed & alijs nihilominus pestilentibus morbis virorum ac mulierum immensę multitudines, & pręcipue infantium caderent cateruatim: nostri vero minime quibus reuera per dei gratiam,quod maxime hominibꝰ mirabile fuit:neq; fames in aliquo,neq; lues fuerunt dñata.Tunc ergo videtur impletum illud qđ scriptum est in Exodo,ꝙ Aegyptijs erant tenebrę palpabiles & crassę.Filijs autem Israel lux in omnibus habitarionibus suis:nec propter hoc impius ille,ac mente ferox Galeriꝰ imutauit affectꝰ,donec digna in eum verbera vltio diuina protulit. Nam carnibus inedia & ariditate consumptis,amissisq; luminibus vitę finem dedit.Tenor literę dicti imperatoris in fauorē religionis christianę destinatę hmōi esse dicitur.Imperator Cęsar Galerius Maximianꝰ inuictus Augustus pontifex Maximꝰ,Germanicus,Aegyptiacus.Thebaicus Sarmaticꝰ,quinquies Persicus,bis Carpicus,sexies Armenicus,Mędorū ac Gebenorum victor.Tribunicię potestatis vicies imperator,decēnouies consul,octies pater patrię:proconsul & imperator Cęsar inter cętera quę pro vtilitate reipublicę disponimus.Nos quidem primo volueramꝰ scđm antiquas leges,& publicam ratione obseruantię disciplinā cuncta moderari.Inter quę etiam hoc addere vt Christiani qui paternam religionem reliquerant ad eam rursum reuerterentur.Verū qm̄ iudicio quodam animi sui obstinatio tāta eos tei huiꝰ habuit vt nullo modo redire vellent ad ritum religionis antiquę,quę a maioribus fuerat instituta,sed eos magis pro voluntate sua vnusquisq; legē sibijpsi constituit,& in locis diuersis plębs diuersa cucurrit.Cumq; pro his a nobis propositum fuisset edictum,vt ad primas leges redirent,& antiquitus constitutas plurimi eorum periculis se potius subijcere,necesq; innumerabiles tolerare:ꝙ obedire pręceptis talibus maluerunt. Et quoniam multos ad hęc in eodem animi iudicio durare pręuidimus,ita vt nec dijs cœlestibus honorem debitum redderent,nec fuę religioni satisfacere viderentur,respicientes ad solitam mansuetudinem clęmentię nostrę qua consueuimus omnibus hominibus dare veniam,libenter etiam erga hos indulgentiam nostram credidimus porrigendam vt rursum sint Christiani,& conuenticula in quibus orare consueuerunt extruant,& ręędificent:ita tamen vt nihil contra disciplinam publicam gerant. Vnde concessa hęc nostra indulgentia orare debent Deum suum pro salute nostra & reipublicę statu,vt omni modo incolumi degente republica etiam ipsi securi agere in proprijs laribus possint.Huius imperatoris exemplo puto moti sunt omnes principes terreni eorum in auctenticis literis omnia quę possident dominia inserere,solo rege Francorum excepto,qui licet inter alios orbis principes multa & varia,ac latissima possideat, dominia omnia tamen silet in literis suis,solūq; se nominat regem Francorum,quod(vt arbitror)facit propter magnam humilitatem, aut propter regni sui Francorum summam celsitudinem. Et quoniam illo in tempore septem erant tunc principes qui de monarchia Romani imperij cōtendebāt,vt sciātur nomina illorū sedet animo pręsenti opere inserere. Quorū primꝰ fuit

Edicti Galerij tenor.

Cur rex Frācoꝝ singula dñia nō noiat.

vij. de imperio cō tēdētes.

Cōstantius. Maximian9 Herculius. Maxētius. Seuer9. Maximinus. Mors Seueri. Mors Maximiani. Maxentij crudelitas. Catarina virgo passa ē hoc tpe. Signū crucis Cōstantino ostē sum. Franci, Angli, & Britāni ob hoc miraculū signum crucis deferūt. Marcellus.

Constantius iuuenis filius Cōstantij principis ex Helena filia regis Britanniç. Secūdus Maximianus Herculius, qui cum Diocletiano regnauerat, & ambo.s. Diocletianus apud Nicomediā, Maximianus vero apud Mediolanū potestatē imperij, cultuūq ornamēta disposuerāt, vt i priuato ocio cōsenescerent. Tertius Maxētius filius Maximiani prędicti. Alius Maximianus Galerius, cui9 historiā proxime descripsi. Alius Seuerus, qui a Galerio Cæsar creatus fuerat. Alius Maximinus, qui ab eodē Galerio fact9 Cęsar extiterat, & Licinius Maximianus Herculius Maxentiū filiū suū ab imperio deposuit, licet viuere priuate elegisset. Seuerus autē fraude militum suorū Rauēnā fugiēs interfectus est. Occiso Seuero Galeri9 Liciniū Cęsarē imperatorem creauit. Cūq persecutionem a Diocletiano & Maximiano excitatā atrociorib9 accumulasset edictis vermes eructās miserabiliter perijt. Maximian9 dum aduersus Licinium bellum disponeret: morbo pręuentus interijt. Maxētius Maximiani filius, a pretorianis militibus imperator creatus Romę Tyrannidem exercebat, & inter alia die quadam militibus suis imperauit exire per plateas totius vrbis, & omnes qui occurrissent cuiuscūq ætatis & sex9 gladijs cederent: vnde innumera multitudo Romani populi nō hostium sed ciuium telis deiecta est. Ad vltimū etiam in Christianos crudeli persecutione deseuit: sub quo beata Catarina extitit martyrizata. Aduersus hunc cum iam vnū annū imperij ageret Constātinus bellum parauit, & dum Romam cōtra ipsum pergeret: vidit per soporem in cœlo signum sanctę crucis flāmeo nitore rutilare, & Angelos sibi assistentes & dicentes. Constantine in hoc signo vince. Constantinus ergo signū crucis quod viderat, in vexillis militarib9 depinxit. Constituitq vt cuncti humeris suis milites eum veherent, & cum eo omnes acies perlustrarent, & sic instructus & armatus aduersus Maxētiū dimicaturum iter accelerauit, eumq vixit. Mirabiliter em̄ diuina tegente virtute sagittę hostium afferentibus signum crucis ipsis illęsis protinus euolabāt, & inde habuit ortum q Britones/Gallici/& Anglici in bellis deferunt signū crucis. Deniq Constantinus supplicium crucis, quod apud Romanos primitus erat in vsu lege prohibuit. In figurationibus autem & in pręscriptionibus monetarū hoc signum vbiq iussit scribi. Licinius apud Ciballas fuit oppressus: & sic omnibus prędictis Tyrannis extinctis, qui de imperio cōtendebāt, soli Constantino cessit Romani imperij monarchia.

Capitulum.LXXVI.

Corundem imperatorū scilicet Diocletiani & Maximiani tēporibus (licet aliqui dicant eum fuisse tempore Maxentij) Marcellus primus natione Romanus in cathedra Petri sedit anno domini.ccc.xxj. & sedit annis quinq, mensibus septem diebus.xxj. & vacauit sedes dies.xx. Dicit tamen Vincenti9 q secundum Chronicas Romanorum pontificum Marcellino per martyrium sublato vacauit papatus annis septem, propter immanitatē persecutionis Diocletiani, cui successit Marcellus. Hic xxv. titulos cōstituit in vrbe Romana quasi diœceses, tum pter baptismata tum pter cœmiteria ad martyres sepeliēdos, tū pter pœnitentes, tum etiā propter conuersos ex Paganis. Martinus Paulonus hos titulos cardinalatus vocat. Hic magnam habuit altercationem cum Maxentio, vnde, xcvj.

di.dicitur ꝙ eidem dixit,boni principis est Ecclesias dirutas reparare & te=
ędificare,ac sacerdotes dei honorare.Hic ordinauit vt concilium generale nõ
possit celebrari sine auctoritate papę:vt habetur di.xvij.c.synodum.

¶Capitulum.LXXVII.

Eusebi⁹ Isdem tẽporibus Eusebius primus natione Gręcus ex medi
co in Romanũ pontificem est assumptus:& sedit annis duo=
bus,mensibus sex,diebus.xxj.Et nota hic ꝙ sępe inuenitur
assumptus papa ex laico sicuti vt supra patet de Sixto secun
do,qui de statu Philosophi de Athenis assumptus est in Ar=
chiepiscopũ Mediolaneñ,cum tamen cathecuminus esset.
Hic instituit vt nullus laicus suum Episcopũ accusare pos=
set nisi a fidę exorbitaret:vt habetur.iij.q.vij.c.laicos.&.c.oues.¶Hui⁹tem Inuen=
pore vt omnes historię quę agunt de gestis summorum pontificum dicunt, tio san=
Sancta crux inuenta est nonas Maij:& baptizatus est Iudas qui ipsam inue= ctę cru=
nit,& Syriacus est vocatus.Historia tñ inuentionis tradit ipsam inuentã tẽ= cis.
pore Helenę matris Constantini.Dici tñ posset ꝙ inuenta fuit hoc tempore,
tempore tamen Helenę solennizata:quę responsio non multum valere po=
test:cum historia inuẽtionis sanctę crucis expresse dicat inuentam fuisse per
Helenam,cui est assentiendum.¶Hic pontifex martyr effectus est sub dicto
Maxentio sexto nonas Octobris Romę.Hoc tempore floruit Eusebius Cęsa Eusebi⁹
rieñ Episcop⁹,qui licet libros plurimos ediderit historiã Ecclesiasticam inter Cęsa=
alias edidit. ¶Capitulum.LXXVIII. rieñ.

Isdem temporibus Melciades primus natione Romanus in cathe= Melcia
dra Petri sedit annis quatuor,mensibus septem,diebus octo:& cœ des.
pit anno dñi.cccxxviij.& vacauit sedes diebus.xvij.Hic ordinauit
die dominica & feria quinta propter domini reuerentiam nõ esse ie=
iunãdum.Damasus tñ & alij Historiographi aliã causam assignãt: videlicet
quia hos dies pagani vt sacrũ ieiuniũ celebrabãt:habeť de cõsecra.di.iij.c.ieiu
niũ faciebãt:vt.xxx.di.c.si quis presbyter.Et quia eius tpe vt Damasus affir=
mat dicta hęresis pullulauit in vrbe Romana:inde est ꝙ dictus pontifex di=
ctã cõtra Manichęos cõstituit ordinationẽ.Hic quoq; est notandũ ꝙ vsq; ad Nume=
istũ pontificẽ martyres fuerũt oẽs Romani pontifices numero.xxxiij.Mar= r⁹ roma
cus solus excluditur,quẽ Cusentinus solus catalogo põtificũ aggregauit,& noꝝ põ
post Felicẽ primũ affirmat sedisse in cathedra Petri.Alij Historiographi nul= tificũ q
lã de dicto Marco faciũt mentionẽ.Dicti põtificis tpe Paulus primus ęremi martyr=
ta floruit,qui postea sub Cõstãtino iã christiano cẽtesimũ vicesimũ ãnũ agẽs rio coro
viã vniuersę carnis ingressus est.Dictus Diocletianus imperator nõ procul nati sũt
a Salone veneno obijt,& post ipsum & Maximianũ,aliosq; supradictos,qui
de Romano contendebant imperio. ¶Capitulum.LXXIX.

Onstãtinus Cõstãtij Cęsaris ex Helena cõcubina filia regis Constã
Britãnię assumpsit insignia Romani imperij anno dñi.ccc. tinus.
x.& ab vrbe cõdita.M.lxj.ab initio mũdi.iiij.M.cc.lxxij.&
imperauit annis.xxxij.Hic licet scďm ea quę supra narrata
sunt Christum agnoscere ipsumq; honorare videtur,& tamẽ
nũdũ perfectę christianę religionis veritatẽ cognoscebat ad
huc sui imperij tpe presides Antichristi persequebantur Ecclesiã,quo in tpe

Syluester ab omni plębe & clero in summum pontificem est electus,& quia dictus Constantinus christianos persequi nō differebat in pœnā persecutionis tyrānicę in incurabilē incidit plagam leprę,pro cui⁹ medicamine.iij.M. & amplius infantes adducti sunt consilio pontificum Capitolij volentiū facere piscinam infantiū occisorum sanguine in quo nudus Augustus descenderet:& mox leprę illius vulnera curarentur:quod percipiens dictus Cōstantinus exhorruit facinus se tantorum criminum reum fieri apud deum,quantorum fieret noxius puerorū:vnde iussit stare currum,seq̧ erigens imperator dixit.Dignitas Romani imperij de fonte nascitur pietatis,quę hanc lędit vt capitali sententia punietur,qui aliquē occidisset infantem.Eratq̧ hoc statutū in bello,vt facies quem pubertas non nouerat gladium bellatoꝝ euaderet.Absit igitur exercere in filijs nostrorū ciuium quod in hostiū filijs custoditum est. Melius est ergo me mori salua vita innocentium,q̄ per eorū interitū vitam recuperare crudelem,quam tn̄ recuperare incertum est,cum certum sit ꝙ sic recuperata crudelis est.Pręcepit igitur vt matribus suis pueri redderētur,dona simul amplissima & vehicula infinita & annonā mandauit expēdi,vt gaudentes reuerterentur ad propria:quę flentes ad patriam venerant alienā.Ipse vero imperator ad suum palatium remeauit:ac igitur transacta die nocturno regi facto silentio somni tempus aduenit.Et ecce assunt sancti Apostoli Petrus & Paulus dicentes.Qm̄ flagitijs imposuisti terminum,& horruisti effusionem sanguinis innocentis,missi sumus a Christo dn̄o dare tibi sanitatis recuperandę consilium:quam & recuperauit,vt liquet intuenti legendam beati Syluestri.Fueruntq̧ vltra Constantinū imperatorem illo anno quo baptizatus est Constantinus baptizati.xxx.M.virorum,exceptis paruulis & mulieribus,quorum multitudo extitit infinita.Dictusq̧ Constantinus notabilem direxit ad omnes Episcopos Epistolā modū suę conuersionis exponēdo:qui quidem Cōstantinus volens sacratissimā sedem exaltare,ac extollere,tribuit sibi honorificentiam & potestatem imperialem decernendo vt principatum teneat,tam super quatuor pręcipuas sedes:scilicet Antiochenam,Alexandrinam,Constantinopolitanam,& Hierosolymitanam,quam super omnes in toto orbe terrarum dei Ecclesias,& qui pro tempore pontifex eiusdem Romanę Ecclesię fuerit excelsior,& princeps cunctis totius hui⁹ mūdi sacerdotib⁹ existat:& quęcūq̧ ad cultū dei vel christianę fidei stabilitatem ordināda sunt eius iudicio disponētur.Iustū quippe est vt ibi lex sancta cœpit teneat & principetur,vbi sacrariū legū institutor Christus Iesus beatū Petrū apostolatus cathedrā obtinere pręcepit,vbi & crucis patibulū subijciens beatę mortis sustinuit passionē,ibiq̧ gentes pro Christi noīe colla flectāt,vbi doctor eorum paulus Apl̄us pro Christo extēso collo martyrio coronatus est,ibiq̧ proni & humiles cœlestis regis famulētur obsequio,vbi superbi terreniq̧ regis imperio seruiebāt.Statuit etiā ꝙ summ⁹ pōtifex diademate Phrygio suphumerali chlamyde purpurea tunicaq̧ coccinea,& omni imperali indumoto vtatur.Et quēadmodū imperialis potētia diuersis officijs cubiculoꝝ & aliorū ornatur, ita & sanctā Romanā Ecclesiā decorari voluit.& vt amplius pontificale decus pręfulgeret decreuit,vt eiusdem Romanę Ecclesię clerici,quos hodie vocamus cardinales,equos linteaminibus candidissimi coloris liceat equitare,quibus reuerendissimis clericis illud culmen singularis potentiæ,&

Ista historia ē apocrypha.

Constātin⁹ christian⁹ efficitur.

Ecclia auget.

preeminẽtię cõcessit: quod amplissimus olim ordo senatus habebat. Cõstruxit etiam in palatio Lateraneñ. cũ beato Syluestro, oĩbusq; in sede beati Petri successoribus cõtulit Ecclesiã solẽnem, in qua sunt scripti isti versus. Dogmate papali datur, ac simul imperiali, Vt sim cũctarũ mater, caput Ecclesiarũ. quã beatus Syluester papa cõsecrauit, & q̃ oĩm Ecclesiarũ esset caput, priuilegiauit. Insuper vrbẽ Romanã & oẽm Italiã beato Syluestro, eiusq; successoribus cõcessit, adijciẽs q̃ si quis in hoc cõtemptor aut temerator extiterit, ęternis condẽnationibus subiaceat: & sanctos Dei Apostolos principes Petrum & Paulũ in pręsenti vita & futura sentiat cõtrarios, atq; in inferiori cõcrematus cũ diabolo & oĩbus impijs deficiat. Sicq; data vrbe Romana dictus imperator Bizantiũ maritimã ciuitatẽ restaurauit, suoq; nomine Cõstãtinopolim appellauit. Transtulit etiam tũ eo pene oẽs nobiles Romanorũ & ordinem Senatorũ cum vxoribus & liberis eorum. Vnde liquet q̃ pauci aut nulli sunt nobiles in vrbe Romana, saltem de stipite veteri.

Cardinalis e cusa cõtrarũ scribit, probatq; inter Cõstãtinũ & Syluestrũ lõga tẽpora intercessisse.

¶ Tempore Syluestri quatuor principales fuerunt ędificatę Ecclesię. Capitulum. LXXX.

DVius imperatoris tpe, Syluester prim⁹ natione Romanus in cathedra Petri sedit anno dñi. cccxxxiiij. & sedit annis. xxiij. mẽsib⁹. x. & vacauit sedes dieb⁹. xv. Ei⁹ tpe Romę quatuor principales ędificãt Ecclesię. q̃ Patriarchales etiã noiantur. Prima fuit Lateraneñ. quę & Cõstãtinia noiatur, quia ibi sedes fuerat Cõstantini, quã voluit esse primã in toto orbe terrarũ: vt habetur. xcvj. di. c. cõstantinus. Secũda fuit Ecclesia beati Petri. Tertia fuit beati Pauli. Quarta fuit beati Laurẽtij: quã ornauit vestibus sacris & vasis: quorũ nomina hodie pro maiori parte nõ sunt in vsu, licet maximi fuerint precij seu valoris: dotauit etiam eas prędijs & campis, villis & regionibus, tam de Italia q̃ de Grecia, q̃ etiam de Aegypto & Palęstina: vt in. c. pręal legato (constantinus) patet. Hic etiam imperator ad instantiam dicti pontificis pro reuerentia sedis apostolicę quibusdã reuerendissimis clericis Romanę Ecclesię seruientibus illud culmen singularis potẽtię & preeminẽtię concessit qd amplissimi olim ordo senatus habebat: hos quoq; clericos cardinales nominamus prius per titulos distinctos, primo per Cletũ ex mãdato Petri Apostoli. Postea per Anacletũ, Dionysium, & Marcellũ, sed tunc facta est distinctio titulis quãtum ad officiũ: videlicet predicãdi: martyres sepeliendi, baptizandi, & pœnitentias indicendi. Nunc autẽ cõstituuntur eorum tituli ad decorem Ecclesię, vt illa dignitate, illoq; honore splendeant, quem seu quam amplissimi olim ordo senatus habebat. Et est attendendũ q̃ Martin⁹ in Chronica sua ponit numerũ cardinalium: & dicit q̃ sunt quinquaginta: videlicet. vij. episcopi. xxviij. presbyteri, &. xvj. diaconi: sed scdm assignatiões titulorũ factas per supradictos tres summos põtifices plures inueniũtur: sed nõ est vis faciẽda, qa hoc est & semp fuit in volũtate & dispositiõe summi põtificis. Qz aũt Syluester primo istituerit cardinales scriptores cõiter p historiã pbari dicũt per. c. psul. ii. q. iij. antea eñ vocabãtur p̃sbyteri vrbis Romę: vt patet ex historia Ecclesiastica Eusebij. Tempore dicti põtificis facta fuit prima Synodus in Bithynia ciuitate Nicena: vbi interfuerũt. cccxviij. Epĩ: vbi cũ haberetur cõsiliũ siue colloquiũ de voto castitatis emittẽdo a diaconib⁹ p̃sbyteris

Syluester.

Pria Lateraneñ.

Scda ecclia btĩ Petri.

Tertia Pauli.

Quarta Laurentij.

Cardinales a Syluestro instituũtur.

De titulis cardinalium

Synod⁹ Nicena

& alijs superioris ęminētię pręlatis surgens in medio famosissimus vir abbas Panucius q̄uis nuptiarū ignarus, dicit periculū clero ex hoc voto prouenire posse: vnde cōsulit virū quęq; ad hoc volūtate sua nō necessitate dimitti: quod tota Sinodus approbauit, & q̄q̄ tūc sic fuerit ordinatū, in sexta tñ Sinodo apd̄ Constantinopolim celebrata diffinitum fuit ꝙ oriētalis Ecclesia nō obligaretur ad emittendū votum castitatis. Occidētalis vero ad hoc se specialiter obligauit, vt habetur. xxxj. di. c. qm̄. & c. sequenti. in quo cōcilio interfuit beatus Nicolaus. Factiq; patres damnauerūt in dicto cōcilio Artium Fantinū asserentem Christū puram creaturā & minorem patre. & Sabelliū & eoꝝ sequaces. ¶ In dicta Sinodo per Syluestrū tradita fuit forma accusationis cardinalis, quia cardinalis episcopus dānari nō potest nisi cū. lxxij. testib9, presbyter cardinalis cū. lxiij. diaconus cardinalis cū. xxvij. habetur hoc. c. pręsul. ij. q. iiij. Hic sanctus pontifex constituit, vt nullus laicus crimen clerico auderet inferre: quę cōstitutio habetur. ij. q. septima nullus. Amplius cōstituit vt nullus clericus ante diē accusatus causam diceret nisi in Ecclesia. vt habetur. xj. q. j. c. testimoniū. Rursus statuit vt diaconus dalmatica vteretur. Vlterius statuit, vt sacrificiū altaris nō i cerico sed i sindone fieret, quia in sindone sepult9 est dñs: habetur de cōse. di. j. c. cōsulto. Dictus imperator Cōstantinus monachus effect9 obijt anno ętatis suę. lxvj. imperij vero sui anno. xxiij. quē Grę ci Cathalogo sanctoꝝ annumerār, & festum agunt. xxj. mensis Martij. Hic tres filios quos Cęsares fecerat derelinquit: scilicet Constantinum/Constantium/& Constantem, qui in imperio eidem successerunt.

Panucius.
De voto castitatis a sacerdotibus prę stando.
Accusatiōis cardinaliū forma.
Vt nullus laic9 crimen clerico ī ferret.
De cęteris ei9 īstitutionibus.

¶ Capitulum. LXXXI.

Marc9 papa.

Eiusdem Constantini tēporibus, Marcus secundus natione Romanus in cathedra Petri sedit, successitq; beato Syluestro: & cœpit anno dñi. ccc. lviij. Sedit aūt annis duobus, mensibus octo, diebus. x. & vacauit sedes diebus. xx. Hic statuit ꝙ Symbolū Nicenū cantaretur in Ecclesia in missa dñicis diebus & pręcipuis festis: quod Symbolū apud veteres patres, & est etiā apud nos magnę auctoritatis, quod pręstat euidēs argumentum, quia sculptum est solenniter in altari beati Petri. Hic cōstituit vt Episcopus Ostień pallio vteretur: & summū pontificem consecraret. Huius tempore cœperunt florere Ecclesię doctores duo: videlicet Athanasius & Hylarius de prouincia Aquitanię.

Athanasi9 & hylarius.

¶ Cap̄. LXXXII.

Constantin9/Cōstantius/& Cōstans fratres & filij Cōstantini magni imperauerunt ab initio mundi. iiij. M. ccc. iiij. Et si non ęqualiter omnes anni. xxiiij. Cōstantinus Romę, Cōstantius vero Constantinopolim, Constans vero Antiochię principantur. Constantinus quoq; qui quasi totum tenebat imperium dum Cōstantem fratrem bello persequitur, incaute se periculis offerens, a ducibus Constantis occisus est. Constans vero dolis Mauecij in oppido cui Helena nomen est, prope Hispaniam interfectus est: & sic Constantio totum cessit imperium. Huius Constantij impietas Arriana fulta pręsidio vndecimam contra catholicos persecutionem mouit: in qua multi martyrium passi sunt.

Heresis Arriana suū vir9 effūdit.

¶ Capitulum. LXXXIII.

HVius imperatoris tempore, Iulius primus natione Roman⁹ in cathedra Petri sedit annis. xj. mensib⁹. ij. diebus. viij. & vacauit sedes diebus. xv. Hic statuit vt nullum consilium vigorem & auctoritatem habeat, nisi auctoritas papę interueniat habetur. xvij. di. c. regula. Constituit etiam ꝙ nullus cleric⁹ vocetur ad iudicium anteq̄ omnia sibi ablata restituantur. ij. q. ij. nullus. Insuper constituit ꝙ appellanti audientia non negetur. ij. q. vj. c. placuit. Huius tempore floruerunt sanctus Hillarion & Seraphion: floruit etiam Athenasius, qui per Constantiū proscriptus & relegatus i quadā cripta septennio latuit, vbi Symbolum, Quicūq; vult, composuit, multosq; alios libros. Dicti etiam pontificis tempore cœpit pullulare hęresis Donatistarum per quendam Donatum in Aphrica. Floruerunt etiam (vt aliquę historię tradunt) Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, & Pastor abbas, multiq; alij sancti æremitę.

Iulius. De concilio cogendo. Hillarion. Athenasius. Heresis Donatistarum.

¶ Capitulum. LXXXIIII.

DIcti etiam imperatoris tempore, Liberius prim⁹ natione Romanus in cathedra Petri sedit: & tenuit pōtificatum annis. x. mensibus. vij. Hunc Constantius hęresi consentire volentē exilio relegauit, vbi tribus annis exulat, Felice presbytero de concilio dicti Liberij substituto, qui Felix Nicenam sinodū inconcusse seruauit, & duos presbyteros Vrsacium & Valentem Arrianos a cōsilio & Ecclesiastica cōmunione pręscidit. ¶ Quapropter Constantius indignatus Felicem deposuit, & Liberium ad sedem suam restituit. Aliquę historię dicunt ꝙ quia dictus Felix dictum Constantium declarauit hęreticum ab eodem fuit depositus. Tandemq; pro fide capitis abscisione occisus Felix. Dictus Liberius in sede Petri vixit in errore Arrianorū annis septem (vt Damasus refert) quo in tempore magna fuit persecutio in Ecclesia per Arrianos, dissimulante dicto Liberio, qui Arriani fauente imperatore Constantio Romę concilium celebrauerunt, vbi Arrius superuenit. Sed anteq̄ intraret concilium secessit ad secreta naturę, ibiq; effudit omnia intestina, sicq; turpiter, vt decuit, mortuus est. Hoc igitur beatus Hilarius Pictauieñ audiens zelo fidei accensus illuc perrexit. Cunq; peruenisset ad locum Leo papa hęreticus mandauit vt nullus de concilio ei assurgeret. Intrans igitur Hilarius locum concilij, nulloq; assurgente, super nudam terram sedit, dicens, Dñi est terra & plenitudo eius. Tunc diuino miraculo terra intumuit, ita vt Hilarius omnibus pręemineret. Inuehitur dictus Leo papa & aggreditur Hilariū. Tu es inquit Gallus, sed non de gallina natus. cui respondit Hilarius. Non sum Gallus, sed sum de Gallia nat⁹: tu vero es Leo, sed nō de tribu Iuda. Surgens igitur Leo, & ad secreta naturę vadens dixit Hilario. Expecta modicū, quia ego te paccabo. Cui Hilarius respondit. Tu inquit ibis, sed non redibis: quod & factum est, quia vadens ad secessum ibi effudit turpiter intestina, sequens magistrum suum Arrium, sicq; dissipatum est concilium impiorum. Sed attendendum est ꝙ nulla gesta summorum pōtificum de isto Leone, quē dicunt fuisse tempore Constantij faciunt mentionem. Sed potuit esse Liberius, qui. vij. annis fauit Arrianis, a quibus se fecit vocari Leonem. Tempore vero quo fuit verus catholicus fuit vocatus Liberius, vel forte iste Leo non fuit verus papa, sed antipapa, creatus a vilissimis Arrianis. Hoc tempore flo=

Liberi⁹ papa. Arrij mors. Hilari⁹ ad cōcilium venit, & cū Leone papa cōtendit. Violenta Leonis seu Liberij mors.

Hęresis ruit Donatus grāmaticus.Orta est in Syria etiam hęresis fatua Antropomor
Antro= phitarum auctore Syro quodā nomine Andero,qui pessime intelligens quod
pomor= scribitur in Genesi.Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem no=
phitarū strā,asserebat Deum habere humanam formam ex partibus corporis compo=
sitam.Cū tñ scriptura loquēs de manibus dei vel oculis ꝛc.non sic intelligen=
da est ꝙ sit in deo corporalis distinctio:sed sunt quędam potentię spirituales.
Didim⁹ Dicto tempore floruerunt Basilius/Theodorus/Eusebius/& Didimus:qui
Basili⁹. licet a parua ętate oculis orbatus:tamen Dialecticā & Grāmaticam,quę ma=
xime visu indigent vsq ad perfectum didicit.Plurimaq opera notabilia non
sine administratione diuinę illustrationis in ipso composuit.Ferunt Liberiū
apud cœmiteriū sanctę Agnetis aliquādiu habitasse cum Constātia Cōstan
tij sorore,quo eius rogatu & auxilio vrbem tutius ingrederetur:sed mulier ca
tholica dolum inesse sentiens id facere recusauit.Tandem Constantius insti=
gantibus Vrsatio & Valente Arrianis pulso Felice Liberiū introduxit:vnde
persecutio ita vehemēs exorta est,vt in ecclesijs ipsis presbyteri & clerici pas=
Eusebi⁹ sim necarentur.Claruit his temporibus Eusebius Enosenus Episcopus,qui
multa contra Iudęos gentes & Nouationes docte admodum & eleganter scri=
Asteri⁹ psit.Preterea his temporibus Asterius Arrianę factionis Philosophus mul=
Serapi= ta in catholicos composuit.Edidit quoq Serapion vir ingenio ac eloquentia
on. clarus aduersus Manichęum librum egregium,nec vnq̄ Constantij minis a
Liberi⁹ confessione veritatis destitit.Liberius vero postq̄ annis.xvj.mēses.vij.& die
morit. bus duobus in cathedra sedisset,vitę suę finem dedit,cuius corpus tum sepul=
Anto= tum est in cœmiterio Priscillę.Sub hisdē temporibus Antonius ęremita ma=
ni⁹ ære= gnum sui nominis odorem effudit:cuius hęc pręclara extant dicta.Quocunq
mita. vadis deum semper habe prę manibus.In quocunq loco sederis non cito mo=
Anto= uearis:videns autem quēdam iuuenē miracula facientem ait,videtur iste mi=
nij di= hi similis esse naui oneratę omnibus bonis:de qua incertum est vtrum perue=
cta. nire possit ad portum.Et statim cœpit flere,dicens.Magna columna Eccle=
się modo cecidit:peccauerat em̄ frater ille,& post quinq dies mortu⁹ est.Idem
quoq aiebat.Labor/humilitas/& oratio,conseruant monachum.Econtrario
vero quies/volūtas propria/& fiducia perdunt.Sicut pisces si tardauerint in
sicco moriuntur,ita monachi extra cellam tardantes,a quieto proposito resol
uuntur.Quiescens in solitudine a tribus bellis eripitur:scilicet auditus/locu=
tionis/& visus:& vnam tm̄modo habet pugnam:scilicet cordis.Obijt autem
anno Constantij.xix.ętatis vero suę.c.v. ¶Capitulum.LXXXV.

Felix. FElix secundus natione Romanus patre Anastasio Constan=
tij temporibus fuit,qui Liberio pulso ꝙ hęreticis faueret ele=
ctus fuit:seditq anno vno,mēsib⁹ quatuor,diebus duodecim,
qui pontificatu inito Constantium magni Constantij filium
hęreticum & secundo baptizatum promulgauit.Hoc etiā tem
pore heresis Arriana bipharià diuisa est.Nam Eunomius vir
corpore & animo leprosus,ac morbo regio correptus affirmabat filium patri
dissimilem rebus in omnibus,spiritum vero sanctum nihil cum patre aut fi=
lio habere cōmune.Macedonius vero filium patri similē fatebatur,licet spiri
tum sanctum non secus ac ille blasphemaret.Habuit autem hic pontifex cō=
cilium octo &.xl.Episcoporum:in quo decretum est vt Episcopi omnes,aut

ad concilium generale veniant, aut literis rationem reddāt: quare id facere nequeant: quod quidē institutum Carthaginensi concilio renouatum est. Huius temporibus fuit Achatius Cęsariensis Ecclesię in Palęstina Episcopus, qui tantę auctoritatis ob eloquentiam apud Constantium fuit, vt Romę in Liberij locum Felicem Arrianum cōstitueret: quem tamen catholicum supra scripsimus. Felix autem cum pro fide decertaret, ipse cum multis alijs bene sentientibus captus occiditur: sepeliturq; in Basilica, quam ipse ędificauit Aurelię. Constantius vero postq̄ imperio solus potitus esset, Parthicisq; reb⁹ esset occupatus, ad bellum ciuile conuersus, apoplexia moritur inter Ciciliam & Cappadociam in Mopsocren oppido, anno imperij quarto & vigesimo, ętatis quinto & quinquagesimo. ¶ Capitulum. LXXXVI.

Achatius. *Felix p fide occiditur.* *Cōstanti⁹ moritur.*

Vb idem tempus Iulianus, qui & Apostata cognominat⁹ est Romanum assumpsit imperium anno dñi. ccc. lxiiij. mundi vero. iiij. M. ccc. xxvj. Imperauit autem anno vno, mensib⁹ octo. In nōnullis tñ Chronicis eius imperio anni tres, menses octo ascribuntur. Hic aliquādo apud Constantinopolim literis vacans, Mardonio Pædagogo vsus est in Grāmatica, & in Rhetorica Libanio, in Logica Eubolio. In his artibus proficiens, imperij aliquādo adipiscendi opinionem apud homines faciebat: quod timens Cōstantinus illum Nicomediam misit, vbi Magicam artem edíscens, Iulianus ab Imperatore iussus est occidi. Sed maximo cōmento vsus monachū se esse finxit, quo mundo abrenunciasse iudicaretur: vt sic Imperatoris mentem eluderet. Deniq; Nicomedię lector constitutus, Imperatoris furorem mitigauit: sed cum amicis felicia fore tempora declararet, quo ad imperiū assumeretur, suspectus imperatori factus diffugit: inuentus tñ Eusebię Constantini vxoris beneficio vitam obtinuit: veniens igitur Athenas Vates vbiq; quęrit, tandem vero Magum inuenit, qui dęmones aduocans visibili specie ad se adduxit: quibus conspectis Iulianus crucis signaculum fecit, quo territi dæmones effugiunt. Vnde signum crucis admirans atq; laudans Iulianus virtutē Christi prędicabat. Magus vero illum culpans sic alloquitur. Ne putes o bone vir quia timuerant signum hoc, sed potius abominati recesserunt: sicq; capiēs miserum, repleuit eum odio Christiani signaculi. In hac igitur arte magica Iulianus proficiens, ab Athenis reuocatus Cęsar constituitur: acceptaq; Cōstātia sorore Constantij in Gallias aduersum Barbaros missus est: de quib⁹ triūphans militum consensu Augustus appellatus est. Quo audito Constantius bellis Parthicis occupatus ad bellū ciuile cōuersus, apoplexia in itinere obijt. Ob id Iulianus rerum potitus vt omnibus placeret primum catholicos a Cōstantio pulsos reuocat: Paganis quoq; Idolis immolandi licentiam tribuit. Deinde orationes in senatu recitans cunctos qui ante se fuerant Cęsares lacerauit. Scripsit etiam contra christianos blasphemum librum. Sub hoc in christianos persecutio maxima facta est: nam cū cęteris esset callidior multo plures blanditijs q̄ vi superauit. Athanasius quoq; cum Auguribus & Magis obsisteret, quo minus suis artibus vti posset a Iuliano in exiliū mittitur. Cū Daphinus in suburbano Antiochię ab aruspicibus interrogaretur nullū responsum acceperunt: vnde silentij causam percontantes sacerdotes a dæmonibus hoc responsum acceperunt. Si Babilę martyris sepulcrum auferatur respon=

Iulian⁹ Apostata. *Iulian⁹ decipit.* *Iulian⁹ imperator efficitur.* *Persecutio christianorū.*

sum dabitur: hoc responso hilarior factus Iulianus christianis imperat, vt inde sepulchrum auferant, qui iussa complentes mira exultatione sepulcrum trahunt dicentes. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis, quibus verbis ita Iulianus excanduit vt prçter institutum multos interfici iusserit. Prçterea Iulianus quo christianis stomachum faceret Iudçis templum Hierosolymitanum restituit, cum dicerent se alibi sacrificare non posse. Qui certe tanta arrogantia elati sunt, vt maiore impensa q̃ antea restituere templum conarentur: verum non ita multo post terrçmotu templũ corruens & multos Iudços simul oppressit, & illud approbatum est, lapidem supra lapidem poni non debere. Sequenti autem die incendio diuinitus imisso & ferramenta consumpta sunt, & eo miraculo multi Iudçi perterriti ad fidem Christi venere. Prçterea paganos christianorum officijs assuefactos fieri volebat: vnde Arsatio pontifici Galatiç scribens monuit vt sacerdos ad spectacula nõ ꝓcedat, in tabernis nõ bibat, reb⁹ turpib⁹ nõ intersit, Xenodochia cõstituat per singulas ciuitates, ad qđ opus iussit singulis annis dari. xxx. mille modios frumenti, &. xl. mille sextarios vini. Christianis Iulianũ aliqñ adeũtibus ꝙ nimium tributis grauarentur ita responsum est: vestrum est vt patiẽter mala sustineatis: hoc em̃ est prçceptum dei vestri. Eo aliquãdo sacrificante apud Fortunam Cõstantinopolitani maris Episcopus Calcedoniensis senectute cçcatus illum publice appellauit apostatam: cui Iulianus. Neq; deus tu⁹ te curare potest. At Ep̃us. Deo gratias ꝙ te non video omni pietate nudatum. Auferebat hic impius ab Ecclesijs ornamenta, a virginibus alimenta, a clericis priuilegia, quos inter milites aggregari iussit. Vetuit autẽ ne Galilçorum filij (sic em̃ christianos nominabat) Poetas, Rhetores, aut Philosophos legerent ꝙ diceret paganos a christianis proprio gladio vulnerari. Iulianus autẽ imperatoris auunculus cum pallia deo dicata Antiochiç in vnum collegisset, proijciens ea in terra contumeliose super ea sedit, moxq; verenda eius & loca fœmorib⁹ circũposita tãta putredine percussa sunt, vt vermes crearẽt. Aeliopolitç autem quia scd̃m suas antiquas leges virgines eorum non fornicabantur anteq̃ nuberent, eas in theatro nudas stare iusserunt. Quibus primũ illudentes, postea totũderunt, nouissime per medium sectas porcis edendas tradiderunt: in Ascalona & Gaza pagani diuidẽtes vteros virginum & ordeo cumulantes porcis apponebant. In Sebastia Ioannis ossa cremata sunt, ac in puluerem redacta. Sub hoc passus est sanctus Gallicanus, qui sub Constantino magister militum fuerat. Passi sunt etiam Ioannes & Paulus egregij adolescẽtes cũ cçteris multis, quorũ gloriosa passio quotidie in Ecclesijs recitatur. Impius vero Iulian⁹ vbi multos martyres interfecit in Persas exercitũ duxit, cogitans se christianã religionem deleturum, si de Persis victoriam reportaret. Nã nostroꝝ dijs sanguinẽ post victoriã sacrificauit, at vbi quodã simulato ꝑ fugam ad deserta Persarum astu deductus est cum fama & siti apostatã perdidit exercitum: ipse vero inconsultus a suorum errans agminibus ab obuio forte hostium equite lancea perfossus interijt anno çtatis suç. xl. imperij tertio Dum autem moreretur Christum blasphemans ait. Vicisti Galilçe vicisti: atq; in his vocibus miser vitam finiuit. His temporibus sanctus Hilarion in Palçstina magnum religioni christianç sua sanctitate augmentum dedit.

Iulian⁹ iratus.

Impiũ Aelipolitarũ facinus.

Ioannis baptistç ossa cremantur

Gallicanus martyr.

Iulian⁹ occidit.

Hilarion.

¶ Capitulum. LXXXVII.

DAmasus huius nominis primus natione Hispanus, patre Antonio Iuliani temporibus post Felicem in cathedra Petri sedit annis.xviij.mensibus duobus,diebus.x.vir sane tanto pontificatu dignus:habuit tamen initio sui pontificatus cōpetitorem Vrsicinū diaconum,qui a seditiosis clericis schismaticisq; viris pontifex electus,mox Basilicam quę Siciniū appellatur cum suis inuadit,vbi & multi vtriusq; partis cecidere populo illuc confluente. Verum non ita multo post Damasus populi consensu confirmatur,& Vrsicinus ad Neapolitanam Ecclesiam traducitur. Damasus autē adulterij accusatus delatoribus causam dixit,congregataq; Synodo purgat⁹ est a.xliiij.Episcopis. Concordio autem atq; Calixto falsis accusatoribus Ecclesia interdictum est:statutumq; est vt deinceps pœnā talionis subeat,qui aliquem falso accusauerit. Pacata Ecclesia Damasus rogatu Hieronymi vitas pontificum qui ante se fuerunt conscripsit,diuoq; Hieronymo mandauit,vt Ecclesię officium ordinaret:cuius mandata perficiens Hieronymus psalmos in ordinem redegit,cuius etiam suasu Gloria patri & filio & spiritui sancto, in fine Psalmorum decantandum instituit. Præterea Hieronymi sanctitate ac virtute commotus Damasus illius scriptis authoritatem dedit,cum prius septuaginta interpretum atq; aliorum translatorum scripta in precio solū haberētur. Nā ex tunc Hieronymi Biblia legi cœpta est,& Psalmi eiusdem fideliter ex hebręo traducti cum antea incomposite apud omnes passim legerētur. Statuit etiam vt Symbolum tacite per ferias singulis horis canonicis decantaretur,ex concilio vniuersalis Synodi,similiter Symbolū maius in missa caneretur. Confessionem preterea in principio cuiuslibet missę dicendam ordinauit. Auxit etiam idem pontifex cultum diuinum,nam & duas Basilicas ędificauit,vnam iuxta Theatrū,alteram via Ardeatiua iuxta Cathecūbas dedicauit,& Platoniā vbi corpora Petri & Pauli aliqn̄ iacuerāt. Preterea datis Ecclesię multis munerib⁹ p̄ciosisq; calicib⁹ cū quinquies ordinationem mēse decēbrio celebrasset,nonagenarius diē obijt,ac sepelit̃ via Ardeatiua cū matre & sorore in Basilica a se condita tertio idus Decembris. Creauit autem presbyteros tres,diaconos.xj.& Episcopos per diuersa loca numero.xlij.

Damasus papa.
Schisma Vrsicinus antipapa.
Damasus impositor adulterio se purgat.
Pœna taliōis.
Hieronymus diuinū offīm ordinat.
Traductio hieronymi approbatur.

Huius temporibus floruit beatus Hieronymus sacerdos vrbis Bethleem, qui cū nobili esset genere ortus Romam adueniens hebraicę linguę gręcę pariter & latinę fit peritus. Demum post secularium literarum adeptum apicem cœlesti tactus instinctu Gregorij Nazianzeni Cōstantinopolitani Episcopi cōsuetudine vsus est,a quo scripturarum scientiam eruditus perrexit Alexādriā, audiuitq; Didimū sacrę scripturę interpretem,postremo reuersus Hierosolymam Barabeum Iudęum nocturnū habuit pręceptorem:timebat em̄ Iudęos & quasi furtiuis horis Nicodemum Christi discipulum imitans suę scientię copiam Hieronymo faciebat. At vbi Hietonymus tum scientiarum,tum etiam virtutum culmen adeptus est,desertum accinctus petijt. Quę vero ibi passus est de se ipse testatur:ait em̄. Quotiens in ęremo constitutus in illa vasta solitudine,quę exusta solis ardoribus horridum monachis pręstat habitaculum,putaui me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus,quia amaritudine repletus eram,horrebant sacco membra deformia & squalida cutis situm Aethiopicę carnis obduxerat, quotidie lachrymę,quotidie gemitus:& si qn̄

Hieronymus.
Hieronymi vita.

repugnantem somnus innuens oppressisset nuda humo vix ossa hętentia colli debam: de cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse luxurię sit: ille igitur qui ob gehennę metum tali me carcere ipse mancipauerim, beluarum tm̄ socius & ferarum: qui sępe choreis intereram puellarum pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs ęstuabat, in frigido corpore & ante hominem suum iam carne pręmortua sola libidinum incendia bulliebant: itaq̧ omni auxilio destitutus ad Iesu pedes rigabam lachrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam: non depudesco infelicitatis meę quin potius plāgo, non quid fuerim memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec potius a pectoris cessasse verberibus, q̄ domino increpāte accideret tranquillitas. Post quadriennem vero pœnitentiā oppidū Bethleem reuersus a Cirillo vrbis pontifice parochia obtenta monasteriū iuxta pręsepe domini sibi suisq̧ fratribus construxit, qui vitę suę diebus in speciali opere irrepręhensibiliter cōsummatis nonagesimo octauo ętatis suę anno in dn̄o requieuit, multis choruscans miraculis: dormiuit autem anno imperij Theodosij iunioris duodecimo: cuius tanta tamq̧ pręclara dicta vbiq̧ terrarum fulgent, vt fideles nullos ea ignorare arbitrer.

Hieronymi mors.

¶Capitulum.LXXXVIII.

Iouinianus.

IOuinianus post Iuliani miseram mortem ab exercitu imperator electus est: non tamen prius imperatoris nomen profiteri voluit, q̄ omnes conclamarent se Christianos esse. Quibus collaudatis & imperium suscepit & exercitum e manib⁹ Barbarorū liberauit, insimul, ac magna Mesopotamię parte Sapori regi Persarum relicta. Verum cum ad Illyricum remeasset, in quoddam cubiculum nouū se recepit. vbi calore prunarum & nitore parietum nuper calce illitorum pręgauatus & suffocatus octauo demū mē se quo imperare cœperat vitam finiuit. Hic aliq̄n a Iuliano iussus militię cingulum deponere nisi sacrificaret, maluit diuinis pręceptis q̄ imperatorijs obtemperare, necessitate tn̄ belli coactus Iulianus illum iterum accersiuit. His temporib⁹ Synodus Antiochię a Meletio & suis facta, in qua Omonsion eoq̧ reiecto medio inter hęc Omoension Macedonianum dogma vindicauerunt.

Iouiniani mors. Synod⁹ Antiochena.

¶Capitulum.LXXXIX.

Valētinianus optim⁹ priceps

DEfuncto Iouiniano Valentinianus, qui antea ob fidē Christi ab Iuliano multa passus fuerat, ac militia priuat⁹ apud vrbem Mocā Romanorum militum consensu imperator delectus est: imperauit autem annis.xj. qui non modo fortitudine: sed prudentia/temperantia/iustitia/& corporis magnitudine pręfulgebat. Erat autem Aureliano similis morib⁹ nisi q̧ eius seueritatem nimiam & parcitatem quidam crudelitatem & auaritiam interpretabantur. Cœpit autem regnare cum Valente fratre suo anno domini.ccc.lxvij. mundi vero quater millesimo.ccc.xxx. & huic quidem orientem assignat. sibi autē occidentem reseruans: quo tempore Apollonaris Laodicenus Episcopus sui nominis hęresim instituit. Deniq̧ Valens frater Valentiniani ab Euxodio Arrhiani dogmatis Episcopo vxoris suasu baptizat⁹ in sęuissimam hęresim declinans nostros persequitur, & in exilium mittit: mortuo pręsertim Athanasio, quo viuente res christiana sex &.xl. annis mirifice su=

Valens

stentata est. Erat tum temporis Lucius hęreticus qui nostros hostiliter persequẽs, nec illis qui in ęremo erãt pepcit: vnde eos immissis militib⁹ aut trucidabat, aut in exilium mittebat. magnę authoritatis tunc erant Antoniani discipuli Macharij duo in Syria: quorum alter in superiore ęremo, alter in inferiore habitabat: Isidorus tum in precio erat, Panucius Pãbes ex tribu Beniamin, Paulus Apheliotes, Paulus Phorẽsis, Ioseph qui mons Antonij dicebat: quos cum exilio vexaret Lucius mulier phanatica proclamat viros dei in insulam Aegypti nequaq̃ mittendos esse. Anno quoq; pręnotato Valentiniani tertio, Gratianus filius eius Ambianis factus est imperator, tantaq; Constantinopoli facta est tempestas vt mirę magnitudinis decidens grando nonnullos interficeret. Apud Constantinopolim nix de cœlo cecidit. Anno vero sequenti Nicea quę ante sępe corruerat, terręmotu funditus est euersa. Manna vero Sarracenorum regina cum frequẽtibus prælijs Romanorum opes attriuisset Palęstini & Arabici limitis oppida vastans orata pace non aliter repromitrit nisi Mosen virum christianum genti suę Episcopum designarẽt, innotuerat enim apud Barbaros eius sanctitas. Captus ergo Moses ad sacerdotium suscipiẽdum nulla ratione passus est se a Lucio ordinari: reuocatis itaq; Episcopis quos in insulas ad metalla damnauerat Lucius cõsecratur Episcopus, & regię pręsul datur: sicq; & Romanis pax reddita est & gens ferocissima ad dei cultum reuocata. Hic Moses cum seruus esset propter culpas a dño expulsus est, qui latrocinio dedit⁹ homicidia multa cõmisit: postea conuersus panẽ solum comedens sex annis per totam noctem stans orauit, nec genibus inclinatis/ nec oculis somno clausis nocte circuibat cellas monachorũ, & lagenas omnium aqua implebat, cum. x. aut. xx. stadijs a cellulis aqua distaret: qui licet ita domaret corpus priorem valitudinem non amisit. Aliquando autem quatuor latrones simul comprehensos ligãs impositos humeris perduxit ad ecclesiam in voluntate monachorũ quid de eis facere vellent: factus deinceps p̃sbyter in Schytia dęmones mirũ in modũ confudit, vixitq; pene ãnis. lxxv. Sęuiebant his temporibus in Christianos Valens & Lucius, sęuiebat & Thanaricus Gothorũ rex, qui plurimos Barbarorũ martyrio affecit. Floruit hisdẽ temporibus sanctus Effrem Syrus ęremiticę vitę cultor egregius, qui Edessę Ecclesię factus diaconus multa Syro sermone cõposuit. Extãt aũt apud nos septem eius opuscula: scilicet de compunctione/de pœnitentia/de luctaminibus seculi/de beatitudine animę/de resurrectione/de die iudicij: quorũ clariores sententię huc inferũtur. Venite charissimi, negociemur quoadusq; nũdinę celebrantur. Secularis homo interdũ excusationes pretendit vt pote qui seculo colligatus, nos autẽ quid dicemus, qualem si neglexerimus excusationem habebimus? Timendum est ac tremendũ ne forte qui nos hic constitutos laudibus efferunt illic nos deridere incipiant: & qui nos hic beatificãt, illic nobis insultent. Amator hominũ benignissime legio abs te gregem porcorũ absq; lachrymis postulauit: & dedisti ei. Ego autẽ cum fletu & gemitu supplico bonitati tuę, libera me ab iniquitatibus meis, & fac me participem lationis ipsius, qui per vnũ verbum cõfessionis hęres paradisi effectus est. Gloria patri qui fecit nos, & filio qui saluauit nos, & spiritui sancto qui renouauit nos. Obijt autem hic Effrem sub Valente imperatore. Porro Valẽtinianus in Saxones ac gentem in oceani littoribus positam ducens exercitum, ex eis victo=

Luci⁹ hęretic⁹
Macharij duo
Gratianus.
Nicea euersa.
Mãna Sarracenorũ regina romanos infestat
Moses ęgypti⁹ vita mosi abbatis.
Moses solus simul q̃tuor latrones ligauit.
Valens & Luci⁹ in christianos sęuiunt
Effrem ęremita
Dicta Effrem.

riam reportauit. Deinde Burgundiones virtute rei militaris ac scientia oppressit. At vero dum Sarmatę per Pannonias se effudissent, bellūq; in eos pararet, subita sanguinis effusione, quam apoplexiam vocant, extinctus est. At

Valētiniani mors.

Valentis anno sui regni.xij.multi monachorum crudeliter per tribunos & milites cęsi sunt. Valens em̄ lege data vt monachi militarent nolentes iussit interfici. Deinde cum iussisset omnes catholicos ab Edissa vrbe expelli, quędam muliercula pauper suum filium ferens in brachio ostio non clauso currebat ad Ecclesiam, quo omnes catholici cōuenerant: cum prȩfectus mandasset, vt nemo in Ecclesia remaneret nolens eis parcere: indignatus autem propter illam mulierē ait ei. O infelix, quo sic indecenter curris? At illa, quo alij. Tūc ille. Non audisti (inquit) q̄ prȩfectus occisurus est vniuersos, qui ibi reperientur. Audiui (inquit) & ideo festino, vt inueniar inter eos. Et hunc (inquit) puerum cur trahis? vt (inquit) & iuste martyr efficiatur: quo audito statim ille recurrens ad principem dixit omnes paratos esse ad mortem: impium vero esse tantos in breui occidere, & sic ab ira reuocauit principem. Tum Valens anno imperij.xiiij. de Antiochia exire compulsus, sera pœnitētia nostros de exilio reuocat. Nam in Thracia prȩlio commisso aduersus Gothos occurrēs, ipseq; sagitta saucius fugiens, & ob dolorem nimium sępe a quo labens ad cuiusdā villulę casulam deportatus est, quo persequētibus Barbaris, & sepultura quoq; caruit. Fluxerunt autem ab incarnatione domini vsq; ad finem Valentis anni.ccc.lxxx. ab vrbe condita. M.c.&.xxxj. sub regibus anni.cc.xl. sub consulibus anni.cc.lxiiij. sub Augustis & Cęsaribus.c.lxxvj. ab initio vero mundi scd̄m hebraicam veritatem quatuor millia.ccc.xliij. Scd̄m septuaginta interpretes quinq; millia.ccccc.lxxviij. quo in tempore Gothi iusto dei iudicio in vniuersas mundi partes peruagati sunt, diripientes, populantesq; vniuersa regna.

Valētis impietas i monachos.

Vide mulieris cōstantiā.

Valēs a Gothis occidit.

¶Capitulum.XC.

Siricius papa.

Siricius natione Romanus patre Tyburtio Valentiniani temporibus fuit, qui ab Iuliano cæterisq; imperatoribus multa passus ob fidem christianam sedit annis.xv.mensibus.xj.diebus.xxv. qui pōtificatu inito constituit ne clerici cum mulieribus in eadem domo nisi cum consanguineis cohabitare prȩsumerent: vt habetur in.c.lxxxj.dist. c.fœminas: instituitq; vt sacri ordines initiandis per temporum interualla darentur ab Episcopis.lxxvij.distincti.c.in singulis. Hic cum monachos quos in vrbe inueniebat exilio damnasset, prohibuit etiam ne cum fidelibus communicarent: censuitq; ne vllus de eorum secta reciperetur nisi ea conditione vt in monasterium tanq̄ in perpetuas carceres damnarentur, ibiq; ieiunijs & orationibus se macerarent, & tm̄modo in vltimo vitę suę cum de eorum cōuersione constaret, viaticum salutis sumerent. Censuit etiam monachos, quorum vita probata esset, posse sacris initiari a primis ordinibus vsq; ad episcopatum. Instituit item vt quicunq; aut viduam, aut secundam vxorem duxisset ab officio ecclesiastico pelleretur: hȩreticos quoq; per manus impositionē recipiendos censuit. Tandem vero cum concilium mille trecentorum octoginta Episcopo℞ celebrasset, apud Constantinopolim, vbi res Ecclesię peroptime composuit: creatis etiam multis presbyteris / diaconibus / & episcopis moritur via salaria, sepultusq; est in cœmiterio Priscillę.viij.Kal.Martij.

De gestis & institutis eius.

¶Capitulum.XCI.

GRatianus Valentiniani filius cum fratre Valentiniano Romanum assumpsit imperium anno ab incarnatione dñi.ccc.lxxxj.qui initio regni sui cū esset adolescens religione clarus ac militia strenuus:ingentibus prælijs Gothos superat:& e Thracia pellit.Insup apud Argentariā oppidū Gallię vno prælio ad.xxx.millia Alemanoꝝ fines Romanoꝝ vastantes: cū minimo suoꝝ incōmodo interfecit.Huius tempore Longobardi ab extremis Germanię finibus oceaniq̧ protinus littore Scandiaq̧ insula magna multitudine ingressi,& nouarū seditionū auidi Vandalos primū vicerūt.At Gratianus in Italiam rediens pulsa Arrhiana hęresi totam prouinciam ad veram Christi fidem redegit.Deinde cū videret instantibus Gothis rempublicā in magno discrimine,Theodosiū ex Hispania oriundum virū clarissimum socium ac imperij comitem sibi delegit,qui superatis Alanis,Hunis,& Gothis orientale imperium restituit icto cum Athalarcio rege Gothorū fœdere,quo quidem mortuo ac Constantinopoli egregie sepulto oēs eius milites Theodosium virum optimum secuti sunt:interim vero Maximus in Britānia Tyrannidem occupans,ac in Galliam traijciens,apud Lugdunum Gratianū interfecit.Sunt qui scribant hos quidem fratres in tantam calamitatem incidisse matris Iustinę crimine,quę Arrhianam hęresim fouens Christianos persequebatur:maxime vero Ambrosium quem etiam inuitum populus Mediolanensis tum Episcopum delegerat.Mortuo enī Auxentio hęreticorum Episcopo statim seditio Mediolani exorta est.Cum hanc itaq̧ reprimere Ambrosius conaretur,qui tum cōsularis eiusdem prouincię fasces regebat,Ecclesiāq̧ ingressus multa de concordia partium disseruisset,ab omnibus succlamatum est,non alteri q̄ Ambrosio Episcopatum committi debere:quod etiam factū est.Ex cathecumino enī Christianus factus,& sacris initiatus Mediolanēsis Epus creatur:cuius doctrina & sanctitas quāta fuerit,eius vita ac opera doctissime & elegantissime scripta ostendūt.Sub idem tempus Vandali a Gothis victi alienas terras inuadere cœperūt,qui de Schytia oriūdi circa Danubiū cōmorantes rursum post multū tempus a Giberith rege Gothoꝝ bello superati,Romano imperio se subdiderunt,a Constantino magno locū habitādi suppliciter deprecantes.Quibus assentiēs Pānonias ad habitationem tradidit,quas per.lx.annos incoluerunt.Deinde Archadij & Honorij.xiij.anno instinctu Stilconis rebellionē contra rempublicā meditantis euocati se per Gallias iunctis secū Alanis infuderūt,easq̧ aliquādiu miserrime dilacerauerūt:inde vero a Gothis iterū pulsi Hispanias aggressi prędas vndiq̧ agētes. Sed nec ibi a Gothis tuti esse potuerunt:quippe qui tum Italiam inquietabāt. Postremo a Bonifacio consularis suasu,qui tum reipublicę Romanorum imperium affectabat in Libyam & Aphricam trāseuntes diuina & humana sine aliquo respectu perturbauerunt.Primo igitur anno Gratiani regnauit super eos Modigisillus annis.xxx.Post hunc filius eius Gundericus in Hispanijs annis.xvj.hic capta Hispali cum impie elatus,manus in Ecclesiā ipsius ciuitatis extendisset:mox dei iudicio a dęmone correptus interijt:cui Gensericus frater in regno succedens regnauit annis.xlviij.Hic(vt fertur)de fide catholica in Arrhianā sectā lapsus est:hic etiam successiōe regnādi inter suos filios ordinata,vt fratri morienti frater superstes sine controuersia filiorum succes

[Margin notes: Gratianus imperator | Theodosius a Gratiano in cōsortio imperij eligitur. | Gratianus interficitur. | Ambrosius eps eligitur. | Ambrosius eps creatur. | Vādali a gothis vincuntur. | De regibus Vādalorū.]

deret moritur,cui succedẽs Honoricus filius eius regnauit annis.vij. Hic in Ecclesiam dei grauiter sęuiuit,tandem iudicio dei & permissu scatens vermibus mirabiliter exspirauit:post quem Gunthamundus.ix.annis regnauit. post quem Trasamundus frater eius.xxvj. Hic Hildericum filium suum ex Eudoxia filia Valẽtiniani imperatoris a Genserico captiuata astrinxit iuramento ne catholicis in regno suo consuleret,patre tamen mortuo anteq̃ regnum susciperet omnes catholicos ab exilio reuocauit,atq̧ ita suscepto regno annis octo imperauit euolutis.lxx.annis,ex quo Gensericus auus eius statũ in Aphrica prophanauerat:hunc Gilmei perimens annis quinq̧ post eum regnauit:qui tantę crudelitatis fuit,vt nec parentibus parceret. Tãdem Billessarius patritius nutu dei ad Aphricam liberandam de manu Vandalorũ missus noctu cum plaustris rusticorum ingressus Carthaginem cepit,ac pecuniã pene infinitam inde reportauit:Gilmerem vero ex fuga receptum ad imperatorem Constantinopolim duxit:sicq̧ illa Vandalorum rabies cum nomine omnino est extincta.

Catholici ab exilio reuocantur.

Finis Vandalorum.

Capitulum.XCII.

Anastasius papa

Anastasius huius nominis primus natione Romanus patre Maximo post Syricum pontificem sedit annis tribus & diebus.x.qui pontificatu inito rei diuinę curam gerens Gratiano teste constituit ne debiles manci neue membro aliquo mutilati in clericorum numerum reciperentur,vt habetur in Cano.lv.distinc.c.qui partem digiti. Vetuit item ne peregrini & maxime transmarini in clerum reciperentur Romanum nisi quinq̧ Episcoporum chirographum signatum exhiberẽt.xxxvij.distin.c.extraneo.& hoc quidem fecisse dicitur ne Manichęi qui in Aphrica ęstimatione magna habebãtur,ad fidem corrumpẽdam de suis cũ fraudibus eodem modo mitterent. Mandauit rursus vt cum sacrum Euangelium in sancta Ecclesia dei legeret aut cantaretur non sedendo sed stando cum reuerentia ab omnibus christicolis audiretur. His deniq̧ in Decembrio mense ordinationibus celebratis vbi p̃sbyteros octo,diaconos octo,& Ep̃os per diuersa loca decẽ creauit:moritur & cœmiterio ad vrsum paleatum quinto Kal. Maij sepelitur. Cap̃.XCIII.

Theodosius. Maximus interficit. Andragat⁹ moritur.

Theodosius itaq̧ mortuo Gratiano solus imperauit ãnis.xj. Cœpit autem anno domini.ccclxxxvij. Hic singulari celeritate & consilio vsus Maximum tyrannum Gratiani interfectorem apud Aquileiam occidit. Hanc calamitatem Martinus vir sanctissimus antea Maximo prędixerat,dum Britanniã militaribus copijs spoliat in Italiam cõtra ius phasq̧ ventur⁹. Tũ Valentian⁹ Italiã ingressus rerũ potit⁹ est. Andragat⁹ vero Maximi pręfectus nece cõperta sese aquis p̃cipitẽ dedit. Post hęc Valẽtinian⁹ a Theodosio in regnũ restitut⁹ ipe in Galliã transijt,vbi cũ trãquillã rẽpublicã in pace regeret apd̃ Viennã dolo Arbogastis comitis sui strãgulat⁹ est,atq̧ vt voluntariã sibi consciuisse mortem putaretur illum laqueo appendit,quo deniq̧ mortuo Arbogastes Eugeniũ tyrãnũ mox imperatorẽ creauit,atq̧ ita instructis aciebus alpium latera difficilesq̧ transitus militibus implet. At vero Theodosius cum se auxilio suisq̧ destitutum cerneret humi prostrat⁹ oratione signoq̧ crucis se armauit:tandẽ hostiliũ partiũ comes vb imperatorem

Arbogastis audacia Eugeni⁹ tyrãnus.

conspexit mutato animo illum sequutus est. Ventum est itaq; in prælium, atq; Hostium strages non modica facta/captusq; Eugenius interfectus est. Arbogastes vero cum se inferiorem cerneret, sua manu sese interemit. Ferunt in eo prælio tantum ventorum turbinem ortum esse, vt militum spicula in hostes veheret, nec prius in terram cecidisse q̃ hostem prostrauissent. Vtebatur autem hic Theodosius proborum virorum consilio, & maxime Ioannis æremitę, qui tum in rupe montis manens monasterio clauso & obstructo, aduenientibus per fenestram tm̃ se videndũ prębebat: mulier tamen nulla ad eius aspectum vnq̃ accessit, sed viri, & raro: in huius itaq; monasterium ab anno ętatis suę. xl. vsq;. ad. cx. quando a Hieronymo visus est, nullus intrauerat. Vni ex fratribus tertiana tunc laboranti & curari volenti, ita respondit. Rem tibi necessariam cupis abijcere: sicut enim corpora intro mundantur, sic animę languoribus purificantur. Benedicens tamen oleum dedit & sanauit. Nullũ per ignem paratum sumebat cibum: eratq; attenuati & aridi corporis prę abstinentia. capilli eius & barba ex languore nimio rari & tenues. Huius hęc sunt dicta. Graue est iactantię vitium & periculosum nimis, & quod de ipso etiam perfectionis fastigio deijcit animas. Si mundi corde ante deum steterimus, deum videre poterimus quãtum est possibile eum videre: videbimus enim inuisibilem non corpore, sed scientię intellectu: nemo em̃ putet se posse ipsam sicut est diuinam substantiam posse intueri, ita vt speciem vel imaginem corpoream in corde figuret: nulla enim forma in deo est, nulla circunscriptio, sed sensus & mens, qui sentiri quidem potest, & mentis affectu perstringi: non tamen comprehendi aut describi. Fuere hisdem temporibus abbatissę præclarę Sara & Clara: quarum prima quadraginta annis super alueum fluminis habitans nunq̃ caput inclinauit vt flumen aspiceret. Altera vero multa præclara ad ędificationem retulit. Fuit etiam his temporibus beatus Martinus Thuronensis Archiepiscopus, cuius vitam Seuerus Sulpicius scripsit. Floruit etiã Falco Andegauensis Episcopus. Sed & Ambrosius Episcopus Mediolaneñ cuius hęc sunt dicta. Qui collatam sibi diuini muneris gratiam cunctis communicabilem fecerit copiosius pręrogando securius possidebit. Sicut nihil esse dicimus Episcopo celsius, sic nihil miserabilius si de vita sancta periclitatur. Et ideo magna sublimitas magnam debet habere cautelã, quia cui plus creditur plus ab eo exigetur. Si pro ociosi verbo ratio poscitur, quãto magis pro sermone impietatis pœna exoluitur. Lingua menti subdita sit & frenos habeat, quibus possit reuocari ad mensuram, sermones proferat libra examinatos iustitię, vt sit in sensu grauitas, in sermone pondus, atq; in verbis modus. Sicut autem in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ. Si quid in natura vitij est, ars emendet. Sicut autem molliculum infractum vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita nec agrestem aut rusticam naturam imitari volo. Licet autem interdum honesta ioca suauia sint. tamen ab ecclesiastica abhorrent regula, nec solum pereffusos sed etiam omnes iocos arbitror declinandos. normam iustitię putauerunt quidam vt quis communia id est publica pro publicis habeat, priuata pro suis: sed hoc quidem secundũ naturam non est. natura em̃ omnia omnibus in cõmune profudit: sic em̃ generari iussit deus omnia, vt pastus oibus cõmunis esset & terra: natura igitur ius

Eugenius iterficitur.

Ioãnes ęremita

Dicta Ioãnis.

Martinus Archiepũs Thuronensis.

Ambrosius Eps Mediolanẽsis.

Dicta Ambrosij.

cõmune generauit,vsurpatio ius priuatum fecit:non autem probatur largitas si quod alteri largitur alteri quis extorqueat.nec illa perfecta est liberalitas si iactantiç causa magis q̃ misericordiç largiaris.Affectus tuus nomen ponit operi tuo:quomodo a te proficiscitur sic æstimatur. Fortitudo sine iustitia iniquitatis materia est:nunq̃ Dauid nisi lacessitus,nec nisi prius consulto domino bellum intulit. Prudentiam enim in prælio comitem fortitudinis habuit:ideo in omnibus prælijs vsq; ad senectutem summam manu promptus victor extitit.Qui vero a socio si potest iniuriam non repellit tam est in vitio q̃ ille qui iniuriam facit.Vnusquisq; ingenium suum nouerit,& ad id se applicet,quod sibi aptum elegerit:nam alius lectioni aptior,alius psalmo gratior/alius sactario opportunior.Hęc omnia sacerdos spectet,& si quid cuiq; congruat,id officij deputet.Tantus est honestatis splendor,vt vitam beatam efficiat tranquillitas conscientię & securitas innocẽtię:beata plane quę non iudicijs alienis æstimatur,sed domesticis sensibus percipit̃ tãq̃ sui iudex,neq; populares opiniones ꝓ mercede aliqua requirit,nec ꝓ supplicio pauet,popularis & grata est omnibus bonitas,nihilq; est qđ tam facile sensibus humanis illabatur.Est autem duplex liberalitas.Vna quę subsidio rei adiuuat:id est vsu pecunię.Altera quę impenditur operarum collatione,vel consiliorum exhibitione:multo splendidior,vt frequenter,multoq; clarior. Facile enim pecunia consumitur,consilia exhauriri nesciunt,sed vsu augentur. Non primus Scipio sciuit solus non esse cum solus esset:sciuit ante ipsum Moses,qui cum taceret clamabat,cum ociosus staret prędiabatur,& ociosus manibus de hostibus triumphabat:in silentio ergo loquebatur,& in ocio operabatur,cuius autem maiora negocia q̃ huius ocia.Sancti viri affectu suo cæteros æstimant:& quia ipsis amica est veritas mentiri neminem putant,fallere quid sit ignorant,nec suspectũ habere possunt,q nõ infidi sunt.Nõ pòt homini esse amic⁹ qui deo fuerit infidus.Pietatis custos amicitia est,& ęquitatis magistra,vt superior inferiori se ęqualem exhibeat,& inferior superiori:inter dispares enim mores amicitia esse non potest:meliores sunt amicitię inopum plęrunq; q̃ diuitum,& frequenter diuites sine amicis sunt quibus abundant pauperes. Nõ est enim vera amicitia vbi est fallax adulatio,diuitibus autem plęrisq; assentatorie gratificantur.erga pauperem nemo simulator est,verum est quicquid defertur pauperibus:huius amicitia inuidia vacat. Vos(inquit)amici mei estis si feceritis quę præcipio vobis.Dedit nobis formam amicitię,quam sequamur:scilicet vt amici voluntatem faciamus,vt aperiamus amico secreta nostra,quęcunq; in pectore habemus,& illius arcana non ignoremus. Nihil enim occultat amicus si verus est. ¶ Floruit quoq; & Chrysostomus Episcopus Cõstãtinopolitanus,primo p̃byter Antiochenus,doctrinę fama clarissimus:cuius vitam tripertita historia prosequitur. Hic filius fuit Secundi & Anthusę nobilium personarum:discipulus Libanij Sophistę,& auditor Andragati Philosophi:cuius condiscipuli fuerunt Theodorus & Maximus. Cum autem esset Ioannes socius Basilij Cappadocis,lector factus est in Antiochia. Deinde a Melicio diaconus factus,librum de sacerdote composuit:tum a Benagrio presbyter ordinatus propter zelum castitatis furori magis q̃ reuerentiæ se præbebat:& propter vitæ rectitudinem ad futura incautus erat:propter simplicitatem vero oris libertate profusus

Ioãnes Chrysostomus

Dicta Chrysostomi.

apud colloquentes arrogans putabatur. Huius pręclarę sententię sequuntur. Ignis auaritię diuitijs accenditur, & diuitijs pascitur. Et cum eis qui manus ei dederint gladios acuat, quotidie foueas & pręcipitia paret, multosq; scopulis & naufragijs elidat: volutari tamen tanq̄ sues in cœno eius delectantur, & vt cātharí stercus ei⁹ euoluere. Voluptas esse dicitur cum quis desiderijs suis fruitur: vbi vero desiderijs frui non potest, vel ęgritudo non finit, vel fatuitas ipsa desiderari non facit ea quę onerosa abundantia efficit, & iocunditas in eis & voluptas perit. Simplicior igitur victus, & mensa mediocris plurimum habet iocunditatis & voluptatis. Quomodo fieri potest vt anima infirma & frigida compunctionis pariat verba: nolo putes ꝙ montes vel deserta vel auia ita possint animę conferre silentium, perturbationesq; eius perimere, vt ignis ille quem in ea Christus accendit. Requirenda itaq; sunt silentia & quies, non solum locorum, sed & animi ac propositi: si em̄ propositum quietis anima gerat, nec in vrbis habitatione turbabitur. Sicut autem impossibile est compunctionem cordis vigere in delicijs. Vera cordis compunctio est magna agere, & humilia loqui, iuste agere & sup peccatores timere ac tremere. Sicut ꝓ morte cōmuni philosophicū est a lachrymis tēperare: ita in morte animę insipiēs & irreligiosum dico consolationem recipere. Nihil autē crede mihi boni operis q̄uis sit exiguum despicietur apud iustum iudicem: si enim peccata animi tanta examinatione discuticda sunt, vt etiam verborum & cogitationū vnusquisq; perferat pœnas, q̄tomagis bene gesta & magna recompensabuntur in iudicio, etiam parua: nonnulli quidem imperitorum sibi satis esse credunt, & optabile videri si gehenna tm̄modo careant: ego autem multo grauiores gehenna dico esse cruciatus, ab illa gloria remoueri & arceri a cōspectib⁹ Christi. Ignis autem ille inextinguibilis dicitur, non solum quia non extinguitur, sed quia nec eos quos suscipit extinguit aut perimit: & sicut naturam non habet consumendi, ita nec illuminandi, sed ignis obscurus est & flamma tenebrosa. Peccare humanum est, permanere autē in peccato diabolicū. Deniq; Theodosius res Ecclesię ordinans Idolorum aras & libamina atq; sacrificia funditus euertit. Deinde festiuitates populi quę tunc scd̄m antiquum Paganorum ritum obseruabantur, & Orgia Dionysij quę tum a Paganis fiebant, radicitus corripuit, & condemnauit. Hic Theodosius patre Honorio natus originem a Traiano principe traxit: fuitq; clemens animo, & ita amicis cōmunis vt solo habitu differre se ab eis putaret: pręterea fuit in omnes munificus: sed effusius in bonos simplicia ingenia diligere, erudita imitari, largiri magno animo magna: & irasci quidē rebus indignis, sed flecti cito. Porro sedata omni ex parte republica apud Mediolanum moritur: anno regni sui decimosexto: vitę vero suę sexagesimo. Cuius corpus funebri pompa Cōstantinopolim trāslatum est. Fuit quoq; his temporibus Ioannes Damascenus. Theodosius morit.

Capitulum. XCIIII.

Terrę cōmendato Theodosio Archadius filius ei⁹ imperij moderamen adeptus est assumpto secū Honorio fratre āno dñi ccc.xcviij. mūdi vero. iiij. M. lxj. imperauitq; Archadius annis. xiij. Hi paribus auspicijs imperij gubernacula suscipientes diuisas tm̄ administrationes habuere, Archadius em̄ oriētem, Honorius vero occidentē gubernabat, licet Theodosius Archadius & Honorius.

filijs adolescentibus tres duces præposuerit,qui Romanum gubernarent imperium,Ruffinum qui orientem,Stilconem qui occidentem,Gildonem qui Aphricam regerent:qui deinceps cupiditate imperandi moti,paruulis regnū auferre conati sunt. Nam Gildo rupto fœdere Aphricę dominari cupiebat, cuius frater nomine Masceligei crudelitatem veritus,relictis apud Aphricā duobus filijs Italiam petijt.Gildo vero & fratris absentiam,& filiorum adolescentium pręsentiam habens suspectam adolescentes interfecit. Demum Mascelegei cum exercitu rediens fratri obuiā factus hominem fundit,fugatq̧ qui vel dolore animi vel veneno,non ita multo post moritur.Idem quoq̧ Masceligei tanta victoria elatus,cum nec deo nec hominibus parceret a militibus perimitur.Ruffinus vero ab Archadio opprimitur,dum orientale imperium conatur inuadere:ingressus tum Italiam Radagasius Gothorum rex immanissimus omnia ferro ac flamma vastabat:verum Romani comparato exercitu Barbarum in Sesulanis montibus opprimūt,duce Stilcone:huic vero successit Alaricus quem Stilco regni cupidus cum superare potuisset,& fouit & iuuit.De Gothis igitur qui postea Romanum adepti sunt imperium,originem breuiter exponere non erit inutile.Hi primo Getę dicti sunt:postea vero diuisi duo ex se regna:id est Ostrogothorum & Visigothorum fecerūt.Horum prima habitatio apud Scautiam Schytarū insulam fuit:cuius possessione minime contenti delecto sibi rege Herith hinc abierunt,ac vicinas Schytię insulas terrasq̧ peragrantes finitimas gentes sibi subegerunt.Postea vero ad vlteriora Schytię progressi ad citeriores vsq̧ ripas Danubij terras Daciæ diu longe,lateq̧ sunt peruagati,ibi per multa tempora in gentem magnam coaluerunt.Deinde Philosophię studijs eruditi natiuam barbariem exuentes humanitate & honestate cęteris gentibus pręcellebant.Deinde tempore Decij profligato exercitu Romanorum ipsum Decium cum filio perimerūt.Isti adhuc trans Danubium constituti tempore Valentis imperatoris cœperunt ciuili bello inter se collidi:nā Alaricus cum Phrigiternū alterius partis ducē bello subegisset,Phrigiternus a Valente auxilium petens se christianum fieri promittit:cui Valens assentiens auxilium mittit,ac in Arrhianorum sectam Gothos inducit:cognito itaq̧ Gothorum ciuili bello Huni qui etiā in Schytia habitabant fines eorum inuadunt,eosq̧ lacessitos aut sibi subiugant,aut captiuitate excruciāt, aut patria Schytię extrudūt.Vñ Gothi partim se Danubio transito ingesserūt,quibus Valens cū iusto exercitu occurrens,ab eis tandem victus(vt superius dictum est)exustus est:tum vero in duas partes diuisi Visigothos id est occidentales Gothos,qui Romanis erant infesti,se nominauerunt:hi vero qui trans Danubium habitabant sub Hunorum dño Ostrogothos id est orientales Gothos appellauerunt,qui & ipsi postea per Theodoricum regem suum a Zenone imperatore Italię regnum dominio acceptum per multos annos tenuerunt:ita Gothi quasi duobus capitis sui cornibus ventilantes acerrime duo ex se regna creauere:scilicet Visigothorum in Hispania,& Ostrogothorum in Italia:igitur a primo anno Gratiani,& deinceps regnauit super Visigothos Phrigiternus annis.iij.Post hunc Athanaricus āno vno,qui cōfœderatꝰ Theodosio,& ab eo Cōstātinopolim iuitatꝰ.xv.die quo venerat ibi obijt:tūc.Visigothi sub Theodosio fuere ānis.xiiij.Post hoc Visigothi rupto cū Rōanis fœdere,Alaricū sup se regē creāt,q regnauit ānis.xv.

Gildo tyrānus

Radagasiꝰ Gothꝰ funditur. Gothorum origo.

Huni Gothos vicerūt

Visogothi. Ostrogothi.

Alaricꝰ rex Gothorum

Athanulphꝰ Romā iuadit.

Poſt hunc Athanulphus tribus annis:deinde Sigeritus anno vno:quo perem
pto a Gothis Micillia regnauit annis.xij.poſt Theodoricus.xiiij.per quem
Thuriſmodus annis tribus.Eo a fratribus iugulato Theodoricus frater eius
regnauit annis.xiij.quo etiam a fratribus perempto Corithus regnauit ānis
xix.poſt hunc filius eius Alaricus annis.xxj.Hic a Clodoueo rege Franco=
rum bello victus fuit:& quicquid in Gallijs Gothi poſſidebant ad Francorū
dominium trāſlatum eſt.Amalaricus vero in Hiſpaniam fugiens,ibidē.xvj.
annis regnauit:qui dum Clotildem vxorem male tractaret,q̄ chriſtiana eſſet
a Childeberto Clotildis fratre peremptus eſt:poſt hunc regnauit Cheuda an
nis.xvij.quo perempto Theudeſillus annis.ij.qui poſtea inter cōuiuandum
occiſus eſt.Poſt hunc Agilan annis.ix.qui inſolēter agens a ſuis trucidatus
eſt:deinde regnauit Achanagildus annis.xxij.quo mortuo Leuingildus auus
cum fratre Lenna annis.xlvj.poſt hunc Richaredus filius eius.xv.Bethericꝰ
vij.Syrebodus.xxix.Sintilara.ij.quo ob feritatem reprobato Fiſtenādus.xx.
annis regnauit. Deinde Chintilam.xvj. Thlogam filiꝰ eius adhuc puer.iiij.
quo propter pueritię leuitatem reprobato,& in clericum tonſurato Chitaſin=
dus annis.xvj.poſt hūc filius eius Flauius annis.xix.Tandem Sarraceni ex
Hiſpania in Aphricam tranſfretant,eamq̄ ſibi vendicant:ita regnum Viſo-
gothorum & Sueuorum deſtructum eſt:& redactū ſub Sarracenis annis.ccc.
xlvj.euolutis:ex quo Schytia pulſi ab Hunis gētes ſibi ſubiugauerāt:regna=
uerunt autem in Hiſpanijs deuictis Hunis Sueuiſq̄ annis circiter.cclvj.Por=
ro apud Oſtrogothos regnauit Vinitarius annis.vj.quem Balamber Hu=
norum rex peremit:poſt hunc Hunmōdus.ij.annis regnauit:poſt quē Oſtro
gothi ſine rege fuerunt annis.xl.Deinde Valamer regnum ſuſcipiens regna=
uit annis.xxxj.quo in bello perempto Therūdemerus frater eiꝰ annis.xj.cui
ſucceſſit Theodoricus eius filius,regnauitq̄ ante.xix.Iſte Theodoricus Italia
potitus eſt,eorum rege interfecto cum quo fœdus inierat,ibiq̄ regnauit annis
xxxij.Hic etiam Boetium virum probum ac eloquentem ſqualore carceris
diu afflictum tandē peremit:poſt quem Achalaricus ex filia nepos regnauit
annis.viij.poſt quem Theodatus annis duobꝰ.Deinde Eldepadus anno vno
& in quo regnum Oſtrogo:horum finitum eſt.

Reges Oſtrogothorum.

Hunorum vero gēs talem ha=
buiſſe originem deſcribitur.Silunei Getharum rex poſt egreſſum Sauchię in
ſulę in ſuo exercitu videns mulieres quaſdam pergrandes eas habuit ſuſpe
ctas,ac de exercitu propellens per deſerta vagari,ac errare coegit,quas vt vi=
derunt Fauni,qui tum nemora & ſolitudines incolebant earum amplexibus
delectati hanc ferociſſimam gentem genuerunt:inde primū ad Męotidas pa=
ludes ſedem ſibi conſtituentes,vicinis terrori eſſe cœperunt:Nam quos bello
minime ſuperaſſent,vultus horrore ac pauore fugabant. Erat em̄ eis ſpecies
pauendę nigredinis ora potius q̄ facies habētes,quia magis puncta q̄ lumina:
quorū animi fidutiam toruus prodit aſpectus,qui etiā in pignora nata prima
die deſęuiunt:nam maribus genas ferro ſecant:vt anteq̄ lac percipiant vulnꝰ
tolerare diſcant:hinc imberbes ſeneſcūt & ſine venuſtate ephebi ſunt,quia fa=
cies ferro ſulcata tempeſtiuam pilorum gratiam cicatrice abſumit:exigui qui
dem corpore ſed agili ac motibꝰ experti,& ad equitandū promptiſſimi,ſcapu
lis latis ad ſagittandū aptis,ceruicibus firmi & ſuperbia erecti:horū potentiā
auxit de Gothis victoria,quā hoc modo adepti ſunt. Nā dū Huni venatores

Gothi a Clodoueo ſuperātur.

Hunorū origo.

aquę vestigia insectantur Męotidas paludes transeunt,quas hactenus inuias esse putabant,inde Schyticam regionem explorantes cęteris ad bellũ animos fecerũt.Horum itaq; ducatu superatis paludibus oẽm sibi finitimã regionem subegerunt,quibus victorijs elati oẽm sibi mundũ subiugare meditantur:atq; cũcta per orbem annis.lxxx.per totũ orbẽ misertime debacchati sunt,omnia cędibus opplentes.Anno igitur Gratiani primo regnauit super eos Balãber & Mindzueretar.& Rugilla fratres Bleda & Attila,vsq; ad mortem Martiani imperatoris annis.lxxx.Tum Attila cum aliquãdo esset temulentus sanguis per nares effunditur,atq; ita subita morte interijt,cui successit Bernar filius eius,sub quo Hunorum regnum ob dissidia populorum diminutum est. Deinde a Carolo magno victi gentis & regni finẽ dedere.Anno igitur vrbis cõditę.M.ac.c.lxiiij.salutis vero christianę ãnis.xij.&.cccc.Alaricus Gothorum rex imanissimus superatis Romanis post longã & grauem obsidionem vrbem Romã capit ac diripit:hac tñ moderatione vsus est & clęmẽtia,vt suis mandauerit a cęde & sanguine quo ad fieri poterat,abstinerent,vti cõfugientibus ad Basilicas Petri & Pauli parceretur.Rex vero ab vrbe discedens tertia die post captam Romam in Lucanos & Brutios proficiscitur,vbi apud Consentiam vi captã moritur:Roma vero calamitatem hanc passa etiã incẽdium sensit.Huic successit Athaulphus Gothorum consensu ob Alarici affinitatẽ qui ad vrbem Romã cum exercitu rediens vrbem Romam delere,ac nouã ędificare meditatus fuerat,eamq; Gothiam appellare proposuerat,imperatoribus vero nomen volens de se relinquere,Augusti nomen abolendum censuerat,eosq; deinceps Athaulphos esse nominandos.Huius tamen crudelitatem Galla Placidia superioris Theodosij filia Athaulphi vxor mitigauit,nec modo a tanto facinore auertit,verum etiam fœdus inter Athaulphum/Honorium/& Theodosium composuit.Archadius vero orientalis imperator anno imperij sui.xiij.suo filio timẽs adhuc octenni puero ei tutorẽ Sidigergẽ Persarum regem testamento designauit,Sidigergis vero pueri tutelam benigne suscipiens pacem firmissimã cum Romanis fecit Marutha Episcopo Mesopotamię interueniente,is Maruthas cum apud Persas & Romanos clarissimus haberetur pacem inter vtrosq; confecit.Vticę terra diebus septem mugitum dedit.Stilco regnum Honorij affectans filio suo Tucherio reipublicę perniciosus efficitur,Barbaras gentes ipse alias regno innitẽs,alias suo cõsensu fouẽs:vnde modo solito grauius earum & maxime Vandalorũ rabies per Galias exarsit.Hisdẽ tpibus Augustinus Apher Hipponeñ regio oppido Episcopus,vir eruditione diuina & humana orbi clarus,fide integer,vita purus claruit,scripsitq; quãta nec inueniri possunt.Edidit iã senex quod iuuenis cœperat de Trinitate libros.xv.in quibus(vt scriptura ait)introductus in cubiculum regis,& decoratus veste multipharia dei sapientia exhibuit Ecclesiam non habentem maculam neq; rugam,aut aliquid huiusmodi:de incarnatione quoq; dei idoneam edidit pietatem:de Resurrectione quoq; mortuorum simili concurrit synceritate:licet minus capiẽtibus dubitationem de abortiuis ingesserit catholicus remansit.Et vti summatim dicam,tanta scripsit vt non solũ ab aliquo toto vitę suę tpe intelligi sed ne plegi quidẽ possint.Hui⁹ eñ librorũ/tractatuũ/& epistolarũ numer⁹ plusq; ad mille.xxx.extẽditur:vt merito de illo dici possit.Mẽtitur qui te totũ legisse fatetur. ¶Cap.XCV.

Hunorũ reges.

Alaric⁹ rex Gothorum Romã capit.

Augustinus.

Nũer⁹ librorũ Augustini.

INnocentius primus natione Albanen̄ rexit Romanā Eccle= Inocen=
siam annis.xv.mensibus duobus,diebus.xx.Hic damnauit tius pri=
Pelagium & Cœlestinum,quorum error fuit ꝙ asserebāt so= mus.
la bona voluntate sine gratia posse consequi salutem æternā. Error
vt habetur.xxiiij.q.vltima. Asserebant etiam infantes sine Pelagij
peccato originali nasci,& tam infantes esse sicut Adam fuit damnat̃
ante pręuaritationem,nec baptizandos esse,vt a peccato absoluantur:& ora=
tiones quę fiunt in Ecclesia pro fidelibus esse irritas.Hic quoq; Pelagius fuit
tempore Augustini,contra quem dictus doctor multa scripsit. ¶Hic insu= Cōciliū
per pontifex prędictos damnauit ad instantiam concilij Aphricani,in quo cō Aphri=
cilio interfuit beatus Augustinus.nec fuit dictum concilium ausum aliquid canū.
determinare sede apostolica irrequisita,ad quam ista specialiter pertinere no=
scūtur:vt patet ex Epistolis dicti doctoris,& ex ipsius Innocētij diffinitione:
quę habetur.xxiiij.q.vbi respondens dicto concilio sic dicit.Quotiens ratio
fidei ventilatur semper est sedes apostolica requirenda. Hic Innocentius in
missa osculum pacis instituit.vt patet de conse.di.ii.c.pacem.Hic regulas tra
didit de Iudęis & Paganis,quas habemus.xxviij.q.j.c.nunquid.Hic summ9
pontifex excōmunicauit Archadium imperatorem,quia consensit ꝙ sanctus
Ioannes Chrysostomus a sua pelleretur Ecclesia Constantinopolitana pro=
pter Andoxiam vxorem suam propter prędicationem quam fecerat contra
ipsam,eo ꝙ circa imaginem suę speciei quam erexerat,mulieres & puellas lu=
dere compellebat:qđ Chrysostomus prędicabat idololatrię esse vitium.Hoc
tempore floruerunt Pascasius Cicilien̄ Episcopus,Vincentius Gallus natio
ne,Paulinus Nolę Campanię Episcopus, Ioannes Chrysostomus , Seueri=
nus,& Seruatius obierūt,etiam hoc tempore sanctus Alexius Romę & Hie=
ronymus in Bethleem ętatis suę.lxxxviij.

¶Incipit Liber Tertius.

¶Capitulum.I.

POst euersam a Gręcis Troiam,famosumq; Ilij incendium in= Origo
structa classe,Troiani primum in Thraciam delati sunt:quo= Frācor̄
rum pars Aeneam secuta post multos errores,bellaq; immēsa
Italiam petijt,in qua sibi sedem constituens hanc vi armo=
rum hactenus obtinuit.Alij vero Teucrum ducem sibi deligē
tes proxime Persas consederunt:nonnulli vero Anthenorem
secuti mare Adriaticum nauigantes ad partes Venetiarum appulerūt:vbi ci=
uitate extructa(cui nomen Venetię)sedem sibi constituerunt.Sed cum ciuita
tis angustia omnes capere non posset,contractis ex vrbe socijs Priamus ad
oras Tanai fluminis appulit.Deinde ad Męotidas paludes Francione recto=
re deuenerunt.ex quo nomen sortiti,deinde vocati sunt Franci,ibiq; non me=
diocri extructa ciuitate(cui nomen Sicambria)non paucis annis consederūt. Sicam=
Hanc tn̄ cū longo post tempore Gothi solo ęquassent,ac diripuissent, alterā bria a
non procul a prima nomine Francfordiā cōdiderunt, quā vsq; ad Valentinia Gothis
ni tempora(si antiquis Francorum historijs creditur)incolentes ex finitimis obruit.
victoriam nonnunq̄ reportarunt.Ob quam causam illis maior animus bel= Frācfor
landi fuit:sicq; factum est vt bello assueti Franci,viribusq; confidentes, facile dia con=
in bellū ruerent. Pręterea Alani & corporis robore & paludis altitudine freti, ditur.

necnon & bello assueti, ab imperio Romano defecerunt, quos cum bello Romani attentassent non difficili pręsidio Męotidis paludibus sese tutantur Alani, quapropter accitis ad auxilium Francis Valentinianus annui census remissionem in decem annos proposuit, si Romanorum ditioni Alanos adijcerent, qua spe animati Franci interpositis insidijs Alanos facili pręlio deuincunt, eosq; Romanis audientes fecerunt. Parta itaq; victoria cum erectiore aio essent Franci nō modo decēnali tributo leuatos sese arbitrantur, verum spe libertatis sibi proposita, dum ab illis census repetitur magnam sibi inferri iniuriam contendunt: hinc bello exorto cum Romanis impares se agnoscerent coactis copijs Histrum flumen traijciunt, indeq; Germaniam peruagantes nonnulla castella cum aliquot oppidis vi armorum conquisierunt, ciuitatemq; Coloniam condiderunt, quam idcirco vocauere Coloniam, ꝙ in ea quasi coloni habitarent. Demū Theodosius qui tunc imperio pręerat eius rei certior factus bellum in eos conuertit: dataq; Nammę & Quintino militum pręfectis valida militum manu bello adoriantur Francos suis imperat. Facta pugnę potestate in Romanos irruunt Frāci, pręlioq; acerrime commisso cū suos vinci cernerent Nammas & Quintinus fugę se committunt: sed cum Romani nominis dedecus ex fuga timerent, accersitis Eraclio & Iouiniano bellum redintegrārū, quos vt primum videre Franci statim citato cursu cum alacritate in hostem veniunt: horum virtutem militum pręfecti non ferentes terga dedere. Tanta in hoc pręlio cędes hostium fuit, vt deinceps Franci nomen timori semper Romanis fuerit: finitimiq; omnes nullo recepto negocio Frācis parerent. Leuati igitur tributo Franci cum cęteris formidini essent propagandorum finium percupidi relicta Germania penitiorem Galliam intrant ad Sequanam vsq; fluuium omnia percurrētes, qui loci ac fluuiorum amœnitate illecti vrbes sibi constituerūt: horum dux Marcomirus: vbi muro valloq; vrbes instaurauit, Pharamundum filium virtute ac pręstantia corporis insignē in regem deligendum illis proponit: hunc ex patris consilio primum sibi regem constituunt regendi permissa potestate.

Franci Alanos vincūt.

Franci Romanos debellant.

¶Capitulum.II.

ANno salutis.cccc.xx. Pharamundus Francorum rex vnanimi voce deligitur: ab hoc lex Salica primum ꝓdijt: cum em̄ ante hāc Frāci feris morib⁹ viuerēt, q̄tuor ꝓceres selegerūt, qui populo legem ferrent, quę cum ab his conscripta optime foret hanc Pharamūdus populo promulgauit, mortuusq; est post acceptum regnum anno vndecimo. Huic filius erat Clodio nomine patriarum virtutum optimus imitator adeptus regnum egregie rempublicam administrauit. Cui cum augendi regni desiderium esset primū Thuringos gentem fortissimam suo imperio adiecit, eisq; parendi leges dedit occupato Disbargo oppido, vbi regni sedem constituit. Deinde missis exploratoribus vrbem Cameracum in potestatem recepit, multa Romanorum cędefacta iuxta Rhenum & Ligerim: inde syluā Carbonariam ingressus Tornacum petit, fusisq; Romanis qui tunc in pręsidio erāt, ciuitate potitur. Obijt autem anno post adeptum regnum.xx.

Pharamūdus primus Frācorū rex.

Clodio rex.

Cędes Romanorum.

Clodio morit̄.

¶Capitulum.III.

HOnorius memoratus mortuo Archadio fratre suo cum nepote suo Theodosio iuniore filio Archadij suscepit imperij monarchiã. Cœperũt quoq; anno domini.cccc.xix.& ab vrbe condita. M.c.lxix. ab initio vero mundi.iiij. M.ccc. lxxxj. & imperauerunt annis.xv. ¶Huius temporibus q̃uis multa bella surrexerunt, nullo tamen vel minimo sanguine sunt sedata: hęc magna Honorij clementia faciẽte: huic Honorio cum quidam improperaret cur rebelles non occideret, respondit. Vtinã mihi esset possibile, ad vitam mortuos reuocare. Hoc tempore fœmina giganteę magnitudinis de parentibus nostrę staturę nata stupori erat. Horum imperatorum tempore duce Croste Gallias peruagati multas vrbes & Ecclesias subuerterunt, in quo turbine multi martyrio coronantur. Tandem vero Ecclesias timore Gothorum Vandali Galliam relinquẽtes, cum Alanis & Sueuis Hispaniam occupauerũt. ¶Alaric⁹ quoq; rex Gothoꝝ in Romanos mouẽs primo Italiam cędibus replens, tandem ad Romanam vrbem peruenit, quã violenter irrupit & cepit, multaq; loca in ea incendit: a sanguine tñ & cęde temperabat, & confugientibus ad limina sanctorũ indulgebat. Capta quidẽ fuit Roma nono Kl. Septembris anno millesimo.clxiiij. postq̃ condita fuit. Vandali quoq; iterum Gallias inuadunt, cum quibus Franci congressi Modigicillum regem eorum cum viginti millibus Vandalorum occidunt. Eo tẽpote Maximus Thaurineñ Episcopus claruit, & hęresis prędestinatorum serpere cœpit. Eo tempore cum Iudęus quidam ad baptismũ quęstus causa venisset subito baptismi aqua dispatuit, & iterum atq; iterum allata semperq; disparens dei virtutem & Iudęi perfidiam demonstrauit.

Honorius. — Honorij clemẽtia. — Alaric⁹ in Italia — Frãci vicũt Vãdalos. — Maxim⁹ rhaurineñ epus.

¶Capitulum.IIII.

DIctorum imperatorum tempore, Zozinus primus natione Græcus anno domini.cccc.xxxvj. in cathedra Petri sedit anno vno, mensibus octo, diebus.xxv. & vacauit sedes diebus xj. Hic constituit vt clerici tabernam nõ intrent, nec domos conducant ad lenocinia vendẽda. Constituit etiam q̧ seruus clericus fieri non possit, quia clericus in sortem domini eligitur: & sic liberatus videtur a potestate domini sui: hęc tamen pontificis constitutio male a quibusdam obseruatur: nã & ex flagitioso concubitu geniti passim hodie regunt Ecclesias, ac patrimonium Christi pro libito meretricibus largiuntur. Constituit insuper vt nullus clericus in publico propinaret nisi in cellis fidelium: & maxime clericorum. Hic misit ad concilium Carthagineñ vnum Episcopum cui nomen Faustinus, & duos presbyteros vrbis Romę, vt ostenderet nihil publice debere agi sine consensu Romani pontificis a quo roborandum est quicquid agitur. Dicti pontificis tempore Proba vxor Adelphi proconsulis fuit fœmina inter viros ecclesiasticos, ideo posita (vt tradit Isidorus de viris illustribus) quia super laudem Christi conuersa, componens centonem de Christo Virgilianis coartata versibus: cuius nõ miramur studiũ, sed laudamus ingenium. Tradunt historię q̧ duę fuerũt fœminę, quę istos versus aptauerũt ad Christum. Homerocentonas fecit Eudochia vxor Theodosij iunioris, Virgiliocentonas fecit ista Proba: & ambę quasi cõtemporaneę fuerunt.

Zozin⁹ papa. — Proba. — Eudochia fœmia nobilis.

¶Capitulum.V.

Bonifacius primus. Eulalius Antipapa.

Dictorum etiam imperatorum tempore, Bonifacius primus natione Romanus patre Iocundo presbytero in cathedra Petri sedit annis tribus, mensibus octo, diebus.xiij.& cessauit pontificatus diebus.ix. Hic vna die cum Eulalio in papam eligitur. Bonifacius quidem in Basilica beati Petri ordinatur: Eulalius in Basilica Constātiniana. orta igitur dissentione quod vbi Honorius intellexit, qui tum Mediolani agebat ambos ab vrbe pepulit: septimo tamen post mense Bonifacius reuocatur,& vrbis presul cōstituitur. Vnde Eulalius de vrbe eijcitur,& factus est Episcopus: vt aliquę historię referunt.

Eutropius discipulus Augustini.

Nepesinus huius pontificis tempore floruit. Eutropius discipulus Augustini: & etiam in Grecia Citillus Alexandrinus Episcopus: dicti etiam pontificis tempore beatus Hieronymus. xcviij. vitę suę anno in Bethleem moritur: cuius vita omnibus ob sanctitatem nota est. Hic Bonifacius instituit ne mulier vlla aut monacha sacratā pallam attrectaret, aut thura contingeret. Obijt autem octauo Kal. Nouēbris: sepultusque est apud corpus Felicitatis martyris.

Capitulum. VI.

Theodosius.

Theodosius Archadij filius mortuo Honorio patruo suo sine liberis, cum quo imperauerat.xv. annis solus assumpsit Romani imperij monarchiam,& imperauit solus annis tribus. Quarto quoque anno Theodosius predictus Valentiniani filium Placidę amitę suę ad imperium admisit,& imperauit cū eo annis.xxiiij. Horum imperatorum tempore Geussericus rex Gothorum Vandalorum & Alemanorum ex Hispania in Aphricam transiens, ferro, igneque pene totam Aphricam consumpsit,& crudelissime deuastauit: hic pessimus tyrānus cunctis, sed maxime religioni & nobilitati fuit infestus: omnia diuina & humana exterminauit. In Aphrica Episcopos & omnem clerum Ecclesię Aphricanę crudeliter expulit: loca quoque sancta, aut suorum habitacula fecit, aut Arrhianis tradidit, vbique totis viribus persequens Christianos. Vandali autem capta Carthagine in Siciliam traijcientes insulam depopulantur,& vastant: idem fecere Pictauij & Scothi insulam Britānię occupātes. Artitus autē a Britannis in auxilium mittit. Etius patritius vir bellicis artibus insignis non modo laborantibus auxilium non fert, verū etiam regnandi cupidus Hunos ad inuadendam Italiam solicitat: vnde Britanni ab Etio destituti, ab Anglis auxilium petunt, quos hostes deinceps non auxiliares sensere. Ab his enī oppressi & patriam simul & nomen amisere: interim vero Theodosio Constantinopoli mortuo septimo & vicesimo imperij sui anno Belda & Attila Hunorum reges Illyricum ingressi omnia incendūt & vastant. Sub hoc turbine tribulationis migrauit ad dn̄m magnus pater Augustinus, qui propter loquacitatem & debacchationem, quę maxime consueuerunt in conuiuijs abundare, hos versus in mensa sua scribi fecit. Quisquis amat dictis absentum rodere vitam, Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Geussericus Gothus pessimus.

Mors diui Augustini.

Capitulum. VII.

Motrone⁹ apud Frācos regnat.

Tempore dictorum imperatorum apud Francos Morroneus Clodioni sanguine propinquior regni moderamen assumpsit, regnauitque annis duodecim, quo in tempore Attilla Gallias percurtens ingentem hominum stragem fecit: vnde & Mettenses

Tungrosq; expugnat. Aduersus hunc Morroneum egregie depugnasse ferunt: ceciderunt q; ex vtraq; parte centum & octoginta millia, neutra inclināte acie aut cadente. His etiam temporibus Gundericus rex Vandalorum cum a se captam Hispalim nobilissimam Hispanię vrbem gloriaretur, manusq; impie aduersus Ecclesiam extenderet, mox a dęmone correptus miserabiliter interijt. Claruit etiam sanctus Germanus Altisiodorensis Antistes, Lupus Senonensis, necnon & egregia virgo Genouefa: cuius corpus apud Parisios sepultum, quantę fuerit sanctitatis omnibus demonstrat. Ioannes etiam monachus cognomento Cassianus facundus scriptor vita insignis habitus est.

Sacrilegus punitur. Germanus Alsisiodorensis.

¶Capitulum. VIII.

COelestinus primus natione Campanus sedit annis octo, mēse vno, diebus. ix. Hic constituit ante confessionem dici Iudica me deus. Huius pontificis tempore celebrata est Synodus Ephesina: vbi dānatus est Nestorius Cōstātinopolitanꝰ Episcopus, qui negabat beatam Mariam veram esse matrem filij dei vbi tanq̄ vilis hęreticus fuit condemnatus. Rursus asserebat duas in Christo filiationes, duasq; personas, & duo supposita. Propter hoc ducenti Episcopi in concilio anathematizauerunt. xiij. capitula: in quibꝰ cōsistunt blasphemię eius, de quibus fit mētio. xvj. di. paragrapho. iij. synodus. At Cœlestinus vbi ordinationes tres mense Decembri habuisset moritur ac sepelitur in cœmiterio Priscillę via salaria. viij. idus Aprilis.

Cœlestinus.

¶Capitulum. IX.

SIxtus natione Romanus patre Sixto in cathedra Petri sedit annis. viij. diebus. xix. vacauitq; sedes diebus. xxij. Hic sanctus pontifex fecit Basilicam sanctę Marię maioris de vrbe, quę antiquitus Liberij cognomen habebat iuxta macellum Libyę, q̄ sancta Maria ad pręsepe Dn̄i hodie appellat. Hic pōtifex per quendā nomine Bassum accusatus fuit de adulterio: de quo. lvij. Episcopis hac de re cōgregatis, & pręsente imperatore de obiecto sibi crimine se purgauit: sicq; Bassus merito fuit confusus, & per imperatorem ex sententia concilij proscriptione damnatus: quod partim claret. ij. q. v. c. mandastis. Fuitq; dictus pontifex tantę humilitatis ac professionis, q; cū iste Bassus parum superuixerit post suam condemnationem, eius corpus dictus Sixtus cōditum aromatibus proprijs manibus sepeliuit. Dictorum imperatorum tempore fuit illud mirabile de. vij. dormientibus qui fratres erant: & tpe Decij imperatoris a facie eius fugientes quandam speluncam intrauerunt: cuius mandato Decij clausum est os speluncę, vbi obdormierunt & steterunt secundū aliquos. cxcij. annis. secundū Martinum. cc. annis. Ipsi tn̄ tempore istius Theodosij imperatoris christianissimi: de quo impręsentiarum est sermo: resurrexerunt. Et licet historia ipsorꝫ delectabilis sit & deuota, & per ipsam fides resurrectionis non modicum roboretur, quia tamen prolixitas pposito pręsentis operis obuiat, eam omitto: te ad Legendam remitto auream. Horum imperatorum tempore pullulare cœpit hęresis eorū, qui resurrectionem negabant mortuorum: & ideo vt vere probaretur resurrectio: illud mirabile de. vij. dormientibus accidit. Hoc etiam tempore festum ad vincula sancti Petri institutum fuit. & mandatum coli & venerari. His temporibꝰ diabo=

Sixtus. Sancta Maria maior de vrbe cōditur. Sixtꝰ se adulterio purigat. Septem dormiētes.

lus in specie Moysi Iudęis in Creta apparēs, dum eos per mare sicco pede ad terram promissionis perduceret, diabolo prius ingresso, & sequētibus Iudęis qui super vndas his qui erant in littore incidere videbantur, subito diabolus disparuit, inultiq̧ Iudęi submersi sunt: de his qui euaserunt aliqui fuere Christiani ad fidem conuersi. ¶ Eisdem ferme temporibus, Regi Vuertegerio qui Britanniam rexit suasum fuit, vt hominem sine patre natum quæreret.

Historia Merlini licet apocrypha.

¶ Rex Vuertegerius qui Britanniam regebat, totius insulę in se odia considerans inito consilio cum sapientibus quid agere deberet, ad tutamen sui iussit conuenire artifices, qui ei castrum fortissimum fabricarent: sed cum opus terra absorberet suasum est ei a Magis & coniectoribus, vt hominem sine patre natum quęreret, & eius sanguine lapides & cœmenta aspergi præciperet, & sic suum ædificium stare posset. Quęritur ergo Merlinus qui illis temporibus natus erat: cuius ortus traditur fuisse modo subscripto. Quidam eñ dicunt eum fuisse filium cuiusdam monialis filię cuiusdam regis, quę Clementia vocabatur. Ricardus vero dicit eam non fuisse monialem, sed dicit ꝙ inter moniales nutrita fuit in ecclesia beati Petri de vrbe Baemadim. Huic autē dęmon apparebat in specie pulcherrimi iuuenis, quem sępius alloquens deosculabatur, tandem eam cognoscēs grauidam dereliquit. Cunq̧ huius facti notitia ad prędictum regem Vuertegerium peruenisset, stupefactus rex magis ac magis perquirit vtrum hoc possibile videretur: qui respōderunt ꝙ sic, quia Philosophorum historię hoc affirmant. Refert enim Apuleius inter lunam & terram esse dæmones incubos: circa quod nec beatus Augustinus discordat. vt in .xv. libro de Ciuitate dei patet. Hic Merlinus a nuncijs regis quæsitus, cum inuentus fuisset cotam tege cum matre adducitur, adductus quoq̧ ad regem, interrogat cur ipse & mater sua vocati sunt: cui rex causam vocationis aperuit: dixit quoq̧ ꝙ vnum castrum seu turrim ędificari mandauerat: sed fundamenta in loco firmari non poterant, quicquid in die ędificabatur nocte totū absorbebatur. Cūq̧ Magi & coniectores de causa requisiti fuissent, respōderunt nullo modo posse in loco fundamenta firmari, nisi inueniatur homo sine patre, cuius sanguine cœmenta & lapides aspergantur. Tu autem diceris esse talis, & ꝑpter hoc te perquiri fecim⁹. Ad quę verba Merlinus respōdit

Merlini ingeniu

dicens, Magos & coniectores fuisse mentitos. Causamq̧ aperuit propter quā non poterant firmari fundamenta. Asseruit quoq̧ stagnum esse sub fundamēto quod totum quod cōstruitur absorbet: quęritur igitur fodiendo, & sic inuenitur. Tunc mandat Merlinus stagnum euacuari per riuos, & incœpit tunc aperire mysterium futurorum: videbis inquit sub stagno duos concauos lapides, & in illis duos dracones dormientes. Credit quidem rex verbum Merlini aliquid in isto existimans numinis, mandatq̧ iussa eius impleri, sedente quoq̧ Vuertigerio & Britonū rege super ripam, exhausto stagno egressi sunt duo dracones: quorum vnus erat albus, alter rubeus: commiseruntq̧ adinuicē duram pugnam: & q̄uis modo vnus modo alius pręualeret: vltimo tamen succubuit rubeus. Cunq̧ rex perquireret a Merlino huius rei euentum atq̧ notitiā exponit regi. Per rubeum draconem significari Britones: per album vero Saxones, qui pręualere debebant in regno. Prædixit quoq̧ Aurelium Ambrosiū deuicto Herigisco: combusto Vuertigerio regnaturum fratrem eius Vterpādragon in regno ei successurum, & vtrunq̧ veneno periturum, Arturum vero

quem aprum Cornubio vocat, prophetauit ꝙ Ecclesię dei succurreret ꝙ insulas occidentales sibi subiugaret, & Gallicanas ꝓuincias possideret, & ꝙ Romano exercitui se terribilem exhiberet, & ꝙ exitum dubium haberet. Pronunciauit etiam ꝙ Archiepiscopus Londoniarū transferendus esset in Doroberniā, quę modo Cātuaria nominatur: & ꝙ Eboraceñ Archiepiscopus beatus Sanson cum. vij. Episcopis ad Armoricā trāsiret regionem quę modo minor Britannia nominatur. Prophetauit etiam ꝙ Anglia redigenda esset sub dominio Normanorū, & alia plurima quę vix possunt intelligi donec incipiant apparere. Solet em̄ spiritus dei per quos voluerit mysteria sua loqui, sicut per Balaā cęterosq; huiusmodi. Eisdem quoq; temporibus Ambrosius Aurelius Vuertigerio pręlium cum Saxonibus committit, Herigiscum ducem captum perimit, cęteros obsidione cōcludit, misericordiā poscentibus tribuit, & terra eius iuxta Scotiam delegata fœdus pacis cū eis confirmauit. Demū ciues reuocat, regnum disponit, leges sopitas renouat, Ecclesias reformat, pręsules statuit, & consilio Merlini regnum Britannię nunc Anglię, totum rationabiliter ordinat: cui successit Vterpandagron frater eius qui fuit pater Arturi regis inclyti & christianissimi: de quo historię Britonū magnū & pulchrum tractatum faciunt. Sed quia prolixę sunt & alibi inueniuntur ad plenum, eas causa breuitatis omitto.

Adhuc Merlini prophetias ꝓsequit.

Ambrosius Aurelius cū Saxonibus pugnat, & leges renouat.

Vterpādragon frei succedit.

¶Capitulum. X.

Prędictorum imperatorum temporibus, Leo primus natione Tuscus patre Quintiano anno. cccc. lx. in cathedra Petri sedit annis. xxj. mense vno, diebus. xxviij. Hic pontifex ꝓpter merita suę sanctitatis furorem Totilę mitigauit regis Vandalorum, qui cum iam magnam partem Lōgobardię igne & ferro consumpsisset, dictus pontifex ad ipsum regem venit: ad petitionem vero pontificis Italia recessit. Proposuerat em̄ Totila Italiam totam destruere, sed ipse fuit confessus suis principibus se vidisse quēdam vultu terribilem iuxta pontificem mortem sibi minantem nisi eius acquiesceret volūtati. Hic sanctus pontifex addidit ad missam, Sanctum sacrificium & immaculatam hostiam. Hic semel recipiēs osculum manus in missa a quadam muliere scd̄m consuetudinem regionis, multum exarsit in concupiscentiam eius propter quam causam & in detestationem dictę tentationis sibi manum amputauit & eam proiecit. Cunq; populus cum admiratione non modicum turbaretur ꝙ summus pontifex more solito non celebrabat, restitutionem a beata virgine impetrauit, ad quam specialem habebat deuotionem, quę manum pōtificis portans eidē visibiliter apparuit. & manum sibi apposuit. Dictꝰ Atilla scd̄m alios Totilla priusq̄ ad preces dicti pontificis de Italia exiret cum Romanis adiunctis eis Francis / Burgondis / Saxonibus: & pene omni populo occidentis congressus est in Alberniam, vbi primo regem Burgundię sibi occurrentem prostrauit. Demum in bello sic acriter pugnatum est ꝙ vtrinq; cęsa sunt. iij. M. hominum, tantusq; sanguis est effusus vt modicus qui ibi fluebat riuulus de sanguine occisorum torrens est effectus. Tempore huius pontificis floruerunt Prosper Aquitanicus doctor egregius, & Mamertus Archiepiscopus Vienñ. qui Letanias instituit ante ascensionem domini. Institutionis causa ponitur, quia terręmotus in vrbe Ecclesias domosq; subuertebat, necnon & feritas luporum, aliatūq; bestiarum syluestrium toto anno per vrbē vagantiū

Leo primus Pa furorē Totillę mitigat.

Miraculum.

Miraculū de manu restituta.

Prosper Mamertius archiepus Vienñ.

homines deuorabat: palatium etiam regis fuit cœlesti igne cōbustum. Et propter hoc dictus Archiepiscopus cum clero & populo iram dei placare volens

Letanię institutę.

instituit Letanias. ¶ Huius tēpore quarta Synodus apud Calcedoniā.ccccc. ttiginta Episcoporum, Euticem abbatem Constantinopolitanū, & Dioscorum Alexandrinū Episcopum asserentes verbum diuinum & carnem humanam ab ipso assumptam vnam naturam condemnauit. Dictus Eutices in errore asserebat carnē Christi non esse de Virgine, sed cœlestē: vt per hoc ostenderet possibilitatem dictę compositionis cum diuinitate: propter quod iussu dicti pontificis Marcianus imperator cōsilium cōgregauit, & pręsens interfuit: vt habetur.xcvj.di.c.nos ad fidem. Verum in dicto concilio dictus sanctus pontifex Leo nō interfuit, sed quidam Episcopus nomine Paschalinus fuit ibidem eius vicarius.

Synodus Calcedoñ.

¶ Capitulum. XI.

Martianus.

Mortuo quoq Theodosio, Martianus in imperatorem assumitur: anno domini.ccc.lij. & ab vrbe condita.M.cc.ab initio mūdi.iiij.M.cccc.xxiiij. & imperauit annis.vj. secūdum aliquos. Alij autē asserunt.vij. Huius anno secūdo maxima signa in cœlo apparuerunt ab Aquilone: die quadam circa horam vespertinam cœlum efficitur rubeum vt ignis: & intermixtis per igneum ruborem clarioribus lignis astrorum specie deformatis, Luna obscuratur & Cometa apparuit, quā non ociosam fuisse sequens rerū cōsequentia demonstrauit.

Dira portēta

Nam anno sequenti Atilla rex Hunorum Vuallameris Astrogothorum regis, & Ardarici Gepidorum regis, & multarū Aquiloniarum gentium sibi subiectarum fultus auxilio cum quingentis millibus armatorum occidentis inuasit imperium: & primo Gallias intrās sic eas (deo permittente) contriuit, vt nulla ciuitas/castrum/nec oppidum quodcunq artificio vel natura eius potuerunt iram, imo furorem euadere. Postremo eo ciuitatem Aurelianeñ obsidente ad subsidium Galliarum venit Ethitius patricius Romanorū qui fultus auxilio Morronei Francorum & Theodorici Visigothorum regum in campis Cathelanorum, quia Atilla obsidionem reliquerat Aurelianeñ debellatur: in quo prelio: c.lxxx.M. pugnatorum cęsa referuntur. Credo q istud bellum cum priori fuerit idem. Aliquę tamen historię habēt q ille Ethutius Patritius de Gallis recesserit, & in dicto prelio Theodoricus Visigothoꝝ rex obijt: ex cuius Patricij recessu Atilla spe resumpta totam pene Galliam & Germaniā vastauit, fere ciuitatibus destructis. Sed Tholosa sanctorum Exuperij & Saturnini, Trecę Lupi, Traiectū Seruacij, Aurelianum Aniani, Turoni Martini, duntaxat ciuitates meritis & precibus seruantur illęsę: & Ecclesiam Meteneñ sanctus Stephanus patronus conseruauit.

Atilla rex Hunoꝝ Italiam vexat.

Atilla fūditur.

¶ Hoc tempore.xj.M. virginum ab Hunis Colonię cęsę sunt: licet tempore papę Siriaci earum passio legatur in alia Chronica. Hoc etiam tempore sanctus Symeon apud Antiochiam, qui.xl.annis in columna inclusus inter alia monebat, ne quis per nomen dei aut sancti alicuius iuraret, sed per nomē ipsius promittens facultatem ac impunitatem in se peierandi.

Xj.millia virginū trucidātur.

¶ Eisdem temporibus Gensericus rex Romam veniens ipsam vi capit, omnia quoq disrupit. ¶ Eisdem temporibus beatus Ioannes Baptista caput suum duobus monachis reuelauit. Eo quoq tempore super insulam Britannię stella mirę magnitudinis apparuit: cuius radio globus igneus draconi similis adhęrebat, ex

Caput Ioannis baptistę reuelatū.

cuius ore radij duo procedebant:quorum vnus vltra Galliam se extendebat. Alter vero versus Hiberniam tendens in.vij.minores radios terminabatur. Percunctatus Merlinus de stellę significatione a fratre regis Britannię dixit eum illo sidere & igneo dracone significatum. Per radium vero Gallias respicientem figurari filium eius pontentissimum nascitutum:videlicet Arturum, qui sua(vt legitur)benignitate pariter & bonitate Franciam/Franconiā/Flādriam/Noruegiam/Daciam/Phrysiam:pluraq; alia regna & marinas insulas ei obsequi coegit:in quodam pręlio quoq; lętaliter vulneratus ad insulam Abalonis secessit ad curanda vulnera,& deinceps quo deuenerit ignoratur:altero autē radio filiam cuius filij & nepotes regnum Britannię successiue essent habituri. Eo etiam tempore pululante intra Gallias hæresi Arrhiana vnitas substantię trium personarum euidenti miraculo declaratur. Nam dum in Britannia in vrbe videlicet Nanneteñ missam Episcopus celebraret, vidit super altare tres guttas clarissimas ęqualis magnitudinis cadere:quę simul defluentes,& in vnū cōiūctę gēmā pulcherrimā effecerūt,& cū eā in medio crucis aureę Epūs posuisset alię gēmę q̄ in cruce erāt positę ceciderūt.

Vnitas trinitatis mira culo declaratur

Cap.XII.

Childericus rex. Aufugit childericus futorē populi. Substituit̃ childerico Gillo Romanus. Victoria de saxonib⁹ cęterisq; nationibus.

Childericus tunc Francis imperabat, cœpitq; anno dñi .cccc. lxij. regnauitq; ānis. xxvj. Hic cum regnū accepisset libidinibus & stupris animum intendebat,adeo vt multorū stupratis vxorib⁹ ꝓceres cōmuni cōsilio eū regno exturbare statuerūt: hac re cognita cōsilio Guynomaldi qui inter primores erat fugę prę̄sidiū quęrit: qui ad Bissimū regē Thuringię sibi amicū accedēs rē narrat. At in locū exacti regis Gillonē Romanū, qui tunc apud Suessionenses ꝓ imperatore rē moderabat̃ substituūt, sed cū Guynomaldi cōsilio primoris itersiceret, ac sanguie fœdaret oīa Childericū ab exilio authore Guynomaldo clā reuocāt voluptuariū q̄ sanguinariū regē mallētes. Qđ cū Gillo didicisset aduersus Childericū bellū parat, a quo tādem victus postq̄ an nos octo regnasset, qđ reliquū vitę erat mœstus apud Suessiones absumpsit. Recepto itaq; regno Childeric⁹ Odoagrū Saxonē bello supat Aureliā vsq; per secut⁹. Deinde Vandalos/Alanos/Gothos feliciter deuincit. Postremo Galliā vi superās ꝑpetuā sibi suisq; stationē fecit. Insup capta Colonia Germanorū ciuitate,& Agrippina Heluetioꝝ potētissima vrbe, profugatisq; Romanis Triueri sup Mosellā fluuiū i ꝑtāte recipit. Cui⁹ fœlici euētu cognito Basma vxor regis Thuringię ad Childericū cōtempto viro accedit quā in vxorē accipiens ꝓgeniē ex ea nō ignobilē suscepit. Claruit hoc tpe apud Aruernos Sidoni⁹ ex senatore sacerdos factus, qui cum opibus abundaret quatuor egenorū millia sumptibus proprijs aluit.

Capitulum.XIII.

Leo magn⁹ imperator

Leo magn⁹ suscepit imperiū āno dñi. cccc. lix. & ab vrbe cōdita. M.cc.xix. & impauit ānis. xvj. Hic asserebat sanctoꝝ imagines nō eē venerādas, qa species idolatrię eē videbat̃, & propter hoc Romā veniēs oēs Christi & sanctoꝝ imagines tulit & secum Constantinopolim asportauit, ibiq; eas igne cremauit. Sed recta fides tenet & prędicat Christi & sanctorum imagines esse venerandas, quam ob rem fuit dictus imperaator a domino papa solenni anathemate condemnatus. Hoc tamen vt aliqui innunt non fecit iste Leo, quia fuit verus catholicus: sed Leo tertius tempore Gregorij

papę hoc fecisse asseritur. Hoc etiā tempore respublica Romanorum multa passa est ob tyrannidem a multis appetitam: insuper Gensericus Vandalorum rex ex Aphrica in Italiā statim nauigat Romanū imperium inuasurus, quod vbi intellexit Leo Basilicum Patriciū cum valida manu in auxiliū mittit: hi cōiunctis copijs & animis ad Populoniam Genserico fiunt obuiam, qui quidem ingenti clade superatus turpi fuga in Aphricam redijt.

Capitulum. XIIII.

Hilari9 papa.

Hilarius primus natione Sardus in cathedra Petri sedit anno domini. M.cc.lxxxj. & sedit annis sex, mensibus tribus, diebus. x. Hic cōstituit vt nullus pontifex successorē sibi constitueret: quę cōstitutio habetur. viij. q. j. c. plerique. Ricard9 dicit quod tempore huius pōtificis fuit Merlinus. Martinus vero ponit eū fuisse tēpore Simplicij successoris istius Hilarij. Aliqui dicūt eum fuisse tempore Iouiniani imperatoris, & dicūt regem Arturum fuisse tempore principis Graciani: cuius regis tempore Romani imperatores perdiderūt dominium Galliarum quod tenuerunt a tempore Iulij Cęsaris. Citra eodē tempore Eudoxa Augusta vxor Valentiniani filia Theodosij iunioris, reliquias protomartyris Stephani, & catenam sancti Petri Romam transtulit.

Hoc tēpore romani desierūt gallis imperare.

Capitulum. XV.

Zenon ipator. Gensericus9 moritur.

Zenon assumpsit Romani imperij monarchiā āno domini. cccc.lxxxvj. ab initio vero mundi. iiij. M.xlix. & imperauit annis. xix. Huius tempore Gensericus rex Vandalorum moritur: cui successit Honoricus filius eius, qui infinita mala intulit in Aphrica Christianis. Nec legitur aliqua persecutio particularis ita crudelis: nec ita aspera sicut fuit Honorici in Aphrica. Hic siquidem in primordio regni vt cōmuniter habet subtilitas Babarorū cœpit mitius & modestius agere, & maxime circa religionem fidei nostræ, & vt se religiosum ostenderet sollicitus requirebat hęreticos Manichęos, ex quibus multos incendit. Arrhianos etiam destruebat ipse clam pessimus Arrhianus: sed nequitiam suam diu celare non potuit. Nam publice & priuatim veros catholicos persequi cœpit, & vt totum corpus Aphricanę Ecclesię perderet, mandauit catholicorum & suorum Arrhianorum apud Carthaginem concilium congregari, in quo rex impius qui nectebat dolos interesse noluit, sed loco eius quos sciebat voluntarios & peritos pro sui erroris sustentatione illo in concilio pręfecit. venitur ad disputationis conflictum, & Catholici vociferationis tumultū vitare volentes eligunt ex se decem qui pro omnibus respōderent. Arrhiani vero eligunt quēdam Gerilem nomine, cui thron9 superbissimus in loco excelso a satellitibus regis collocatur. Dixerunt itaque Catholici, Gerille propone quod vis: qui respondit cum fastu nescio latine. Catholici dixerunt, semp latine fuisse locutū manifeste cognouimus: vnde modo te excusare nō debes, maxime quia hui9 rei incendiū suscitasti: si aūt nostrā fidē desiderasti agnoscere hoc est veritas quā tenem9. Regali quoque imperio de fide catholica quā seruam9 iubemur reddere rationē, ideo fidē quā pdicam9 & credimus scdm mediocritatē nostrarū viriū intimamus. Primū igitur de vnitate substātię patris & filij: qd Greci Homousium dicūt exponēdū nobis esse cognoscite, patrē & filiū & spiritū sanctū, ita in trinitate deitatis pfitemur, vt & patrē in sua pprietate subsistere, & filium nihilominus in propria extare perso-

Perfecutio fidelium in Aphrica ab honorico rege Vādalorū. Honoricus fideles persequitur. Gerilis Arrhianus. Christianorum in Arrhianis disputatio pulcherrima & fidelis.

na,atq spiritum sanctum personę suę proprietatem retinere fideli confessione fateamur,non enim eundem asserentes patrem quem filium,neq filium confitentes quia pater sit aut spiritussanctus:neq spiritum sanctum accipimus,vt aut pater aut filius,sed ingenitum patrem & de patre genitum filium,& de patre & filio procedentem spiritum sanctum vnius credimus esse substantiæ vel essentię,quia ingeniti patris & geniti filij procedentis spiritussancti vna est diuinitas,tres vero personarum proprietates.Et contra hanc catholicam & apostolicam fidem vt heresis execrata nouitatem quandam induxerant:asserentes filium non de patris substātia genitum,sed ex nullis stantibus id est ex nihilo eum substitisse.Ad hanc impietatis perfectionem quę contra fidem emerserat refellendam,& penitus abolendam,Homosion sermo grecus positus est,quod interpretatur vnius substantię vel essentię significans filium non ex nullis stantibus,nec alia substantia sed de patre natum esse. Qui ergo putat homosion auferendum ex nihilo vult asserere filium extitisse,sed si ex nihilo nō est ex patre sine dubio est: & recte Homosion vnius cū patre substantiæ filius ex patre autem esse,id est vnius cum patre substantiæ,his testimonijs approbatur Apostolo dicēte,qui cum sit splendor gloriæ & figura substātię. ¶ Item quoq in Euangelio dicitur.Ego in patre & pater in me,& ego & pater vnum sumus.quod non ad vnitatem tātūmodo voluntatis,sed ad vnam refertur substantiam,quia non dicit ego & pater vnum volumus:sed vnum sumus:verū quia duas in filio profitemur esse naturas,id est deum verum & hominē:quicquid excellentis sublimitatis potentię de deo referunt scripturę ad memorandam eius diuinitatem tribuendam sentimus,& quicquid infra hominem coelestem potentię de eodē humilius narrāt,non verbo dei sed hominū reputamus assumpto.Secundū diuinitatem ergo hoc est quod superius diximus, vbi ait, ego & pater vnum sumus,& qui me videt:videt & patrem,& omnia quęcunq pater facit,eadem & filius facit.Similiter & cętera ea quę superius continentur.Illa vero quę de ipso secūdm hominem referuntur ista sunt.Pater maior me est,& non veni facere voluntatem meam,sed eius qui misit me patris.Et pater si fieri potest transeat a me calix iste:verūtamen non sicut ego volo sed sicut tu &c.Est quoq verus filius dei,quia deus verus natus de deo vero.sicut dicit Ioannes.Hic est verus deus & vita ęterna.& ipse dominus ait.Ego sum via veritas & vita.Cæterum de spiritu sancto dicit Apostolus.Diuisiones gratiarū sunt,idem autem spirit⁹ &c.Et sequitur.Hęc autem omnia operatur vnus atq idem spiritus,diuidens singulis prout vult:vnde nō dubie claret spiritum sanctum & deum esse:& suę voluntatis actorem,qui cuncta operari & secūdm proprię voluntatis arbitriū diuinę dispensationis dona largiri apertissime demōstratur,quia vbi voluntaria gratiarum distributio prædicatur non potest videri conditio seruitutis.Habes quoq creatorem spiritum sanctum in libro Iob. Spiritus inquit dominus est qui fecit me,& spirit⁹ omnipotentis qui docet me. & Dauid dicit.Emitte spiritum tuum & creabūtur.Vna itaq est religio,vnaq glorificatio trinitatis,vt audiam⁹ Apostolū sicut audierūt,Corinthij.Gratia dn̄i nr̄i Iesu Christi & charitas dei & cōicatio sancti spūs &c.Hęc est fides nostra euāgelicis & apostolicis traditionib⁹,& oim q̄ in mūdo sūt catholicarū ecclesiarū societate fūdata,in q̄ nos p̱ gr̄am dei oipotētis p̱manere vsq i finē vitę ei⁹ cōfidim⁹ & speram⁹.Cūq libellus catholicorū prędicta cōtinēs in cōcilio

Adhuc hic disputat.

legeretur oblat9. Arrhiani veritatis lumen sufferre nequaq̃ cęcis oculis potue-
Persecutio in Christianos fideles.
runt: immo insanientes vocibus grauiterq; ferentes ꝙ nostri se catholicos di-
xerant mentientes regi suggerunt, ꝙ qui catholicos se dicebant strepitum fe-
cerant audientiam fugientes: qui eadem hora accensus & credens mendacio, fe-
stinauit facere quod volebat. Iamq; conscriptum decretum habens, & occulte
cum eodem decreto per diuersas prouincias suos homines dirigens: Episcopis
adhuc charitatiue positis vna die vniuersę Aphricę catholicorum Ecclesias clau
sit, vniuersaq; substantiã Episcoporũ catholicorũ & ecclesiarũ suis Arrhianis
episcopis cõdonauit, nesciensq; q̃d loqueret, neq; de q̃bus affirmabat ꝓ se legem
quã cõtra eos & oẽs hereticos ꝓ honore catholicę Ecclesię catholici iperatores
ꝓ catholicis dederãt, eaq; cõtra catholicos nõ erubescebat ꝓponere, q̃ ꝓ catho-
licis fuerãt ordinata: addẽs multa de suo, sicut placuit tyrãnicę potestati. Post
dicta feralia iubet cũctos catholicos, q Carthagini fuerãt cõgregati: quorũ iã
Ecclesias, domos, & substantiam (vt dictum est) cœperat in hospicijs in quib9
Catholici a Leone spoliantur.
erant spoliari, & spoliatos extra muros ciuitatis expelli. non animal, non cer-
uus, non mutanda quę ferebant vestimenta dimittũtur. Addidit adhuc vt nul-
lus quempiam ipsorum hospitio reciperet, aut eis victualia ministraret: qui au-
tem miserationis causa contra facere attentasset, cum vniuersa domo irreme-
diabiliter crematetur. Sapienter tamen sic proiecti Episcopi tunc egerũt, nam
licet mendicantes, tamen inde minime recesserunt. Si em̃ recessissent & violen-
ter reuocati fuissent, mẽtirentur heretici ipsos disputationis fugisse conflictũ.
Preterea non habebant quo se reciperent recedentes, ipsorum Ecclesijs, domi-
bus, & vniuersis substantijs (vt pręmittitur) occupatis: dum ergo gementes in
circuitu murorum sub aere nudo iacerent, factum est vt rex causa solatij ciui-
Epõrũ fideliũ exulantiũ cõquestio & cõploratio.
uitatem exiret, cui vniuersi occurrunt dicentes, cur taliter affligimur? pro qui-
bus malis cõmissis ita patimur? Si ad disputationem sumus congregati quare
spoliamur? quare transducimur? quare differimur? & sine Ecclesijs & domibus
nostris extra ciuitatem fame & nuditate laborantes medijs stercoribus volu-
tamur. Quos rex impius toruis oculis aspiciẽs priusq̃ suggestionem eorũ au
disset, iussit satellitibus qui secum erant super eos equos dimitti, vt tali violen
tia possent non solum conteri: sed etiam enecari: ex quibus multi contriti sunt,
Hi eq̃s militũ cõterũt & martyrizãt
& maxime senes, qui propter naturę debilitatem citius defecerunt. Et vt breui
ter asperitatem illius persecutionis enarrem omnes illos Episcopos dolose ad
concilium vocatos, rex crudelissimus exiliauit, & varijs supplicijs afflixit. Et
de alijs catholicis fere quinq; millia exilio condemnauit: & exiliatos varijs fe-
cit interire supplicijs. Huius Zenonis imperatoris tempore Odoacer Ruthe-
Hic ꝓscribuntur.
nus rex Italię, de quo supra facta est mentio, Philetheum regem Rugorum bel
lo superatum occidit. Rugosq; destruxit, quibus exterminatis Longobardi Ru
giam, id est Rugorum patriam inuaserunt: quibus Longobardis Quintus Gu
deoth tunc temporis imperabat. Et quia de Longobardis occurrit mentio: quo
rum historia est occulta, ideo ipsam inquantum poterimus declarabimus.

Origo Longobardorum
¶ Longobardi a longis barbis sic vocati, Scandinariam insulam Schytię
primo incoluerunt, ibiq; intantum multiplicati sunt, ꝙ eos dicta insula capere
non poterat. Communicato itaq; inter eos consilio decreuerunt vt tertia pars
ipsorum imminuendę multitudinis gratia insulam egrediens sedem sibi alibi
quærerent, & qui exire deberent missis sortibus consuluerunt. Tertia itaq;

pars ipsorum prout sortes dederant ducibus Agion & Ibor de Scãdinaria insu
la egressi:de loco in locũ vagabundi vt incerti errãtes sępe bellis lacessiti,quia
pro salute & libertate res erat,se potenter & viriliter defenderũt.Porro Agion
& Ibor ducibus eoꝝ mortuis primus apud eos regnauit Agelimundus.xxxiij
annis,qui dum icaute periculis se offerret ab Vngaris cum multis ex suis per=
emptus est.Lamisso regnauit secundus,sic dictus ꝙ a lama,id est aquę voragi
ne sit extractus:mater em̄ eius septem pueros vno partu enixa,cum eos in pi=
scinam proiecisset,& rex Agelimundus iter casu faciens eos hasta quam gesta=
bat reuolueret.Iste postea Lamisso dictus hastam regis manu fortiter tenuit,
ꝙ inde extractus & a rege studiose nutritus ad id virtutis peruenit,vt in regno
regi succederet,& necem eius contra vulgares vindicaret,Tertius rex Longo
bardoꝝ fuit Leihu.Quartus Guideoch:quãto autẽ tempore hi regnauerũt nõ
inueni.Quintus rex fuit Gindeoth.Sextus Claffon filius eius:sub quibus in
Rugna.xl.annis habitauerunt.Tertio quoq; anno post ibidem habitare cœ=
perũt cũ Adulpho Herculoꝝ rege pugnauerũt,ipsumq; occiderũt,& tũc Lõ=
gobardoꝝ potẽtia creuit Tactonẽ Vuasto peremit,& ip̄e Buius regnauit.xl.
ãnis filiũq; suũ Vualtoroth successorẽ reliquit,q non9.vij.ãnis regnauit.De=
cimus Andochyn regnauit.xvij.ãnis.Vndecim9 Albuin9 fili9 ei9 regnauit
.xxxj.ãnis:videlicet.xxv.i Pãnonia,& sex in Italia.Duodecim9 Cleb regna=
uit duob9 ãnis.Post hũc Lõgobardi fuerũt sub ducib9 decem annis.Post hęc
fecerunt sibi regem Auctari,quem ob dignitatem Flauiũ vocauerunt,a quo
omnes deinceps Longobardorũ reges Flauij appellati sunt.Huic anni sex an
notantur,&.xiij.rex Longobardorum fuit.xiiij.fuit Archilulphus,qui regna
uit.xxv.annis.xv.fuit Adolealdus filius eius,qui regnauit.xiij.annis.xvj.
Rocarith filius eius,qui regnauit quinq; annis.xvij.Aripereth filius ei9 regna
uit annis.ix.Huius filij scilicet Godobertus & Grimoaldus dux Thaurinoꝝ
de regno contenderunt:sed Grimoaldus Godobertum dolo peremit,eiusq; re=
gnum arripuit,regnauitq; annis.ix.Post hunc Pertarith frater Grimoaldi re=
gnauit annis.xvij.& fuit.xxj.Vicesimus Comperth filius eius regnauit.xij.
annis.xxj.filius eius Hyperth regnauit,cuius tempora non inueni:inueni ta=
men ꝙ tutorẽ habuit Asprandũ,quẽ Rogobertus dux Thaurineñ bello supe=
rauit,regnũq; arripuit,& regnauit anno vno,& fuit vicesimus secũdus.Vicesi
mus terti9 Aripereth fili9 eius regnauit ãnis.ix.cũ quo dict9 Asprand9 bella=
uit:eoq; superato & in fluuiũ demerso regnũ recuperauit:regnauit.xiiij.annis
trib9 mẽsib9:quo mortuo Linthprand9.xxv.regnauit ãnis.xxij.xxvj.Rascis
filius ei9 regnauit ãnis.vij.quo monacho effecto Astulphus frater ei9.xxvij.
regnauit ãnis.vij.quo iudicio dei percusso Desideri9 fili9 ei9.xxviij.regnauit
annis.xviij.in quo regnũ Longobardorũ finitũ est sub Carolo Magno:quod
durauit.ccc.lxxiiij.annis & tribus mensibus:exceptis quatuor regib9:de qui=
bus superius fit mentio:quãtum illi regnauerunt non inueni.

Lõgobardoꝝ reges.

Agelimũdus primus rex Lõgobardorum.

Lamisso ab hasta dict9 septem pueri.

Et vide hic prosequitur Longobardoꝝ historiã

Capitulum.XVI.

HVius imperatoris tpe Clodoueus prim9 fuit rex Christian9
Francię.Pro quo sciendũ ꝙ Gouderic9 rex Burgundiorũ ha
buit quatuor filios:scilicet Godobaldũ,Godegicillũ,Hylpe
ricũ,& Godomarũ.Godobaldus quoq; Hylpericũ fratrẽ suũ
interfecit gladio,vxorẽq; eius ad collũ ligato saxo in aquam

Clodoue9 Frãcus prim9 christianus.

proijci fecit,& ſuffocari:filias quoq; eius duas:quarum ſenior vocabatur Trona mutata veſte condemnauit exilio. Clotildem vero non multum honorifice domi retinuit. Hęc Clotildis copulata fuit dicto Clodoueo regi Francorũ. Illa itaq; nocte nuptiali more inſimul coniungi debebant. Ingreſſiq; iam erant ſecteta cubiculi, Clotildis ſic regem alloquitur. Domine mi rex, concedere digneris quod deprecor anteq̃ ancilla tua tibi ſocietur. Cui rex ait. Poſtula quod vis. At illa. Peto vt in deum cœli patrem omnipotentem credas, qui te creauit:& in Ieſum Chriſtum regem regum qui te redemit:& in ſpiritum ſanctũ confirmatorem & illuminatorem iuſtorum omnium. Hãc maieſtatem agnitam crede,& Idola varia derelinque,& Eccleſias ſanctas quas ſuccendiſti reſtaura. Cui Clodoueus. Valde eſt difficile quod petis: vt ſcilicet deos meos derelinquam,& deum tuum colam. Factum eſt autem vt bellante Francorũ exercitu cum Alemanis corruere cœpit Clodouei exercitꝰ. Tunc quidem Aurelianus nomine regem intuitus, ait. Domine mi rex crede in deum quem domina mea prędicat regina,& pręſtabitur tibi victoria. Ille vero eleuatis oculis ad cœlum cõmotus in lachrymas ait. Ieſu Chriſte quẽ regina mea prędicat eſſe filium dei, qui ſubuenis in tribulatione,& das conſilium in te ſperantibus, tuũ deuotus poſtulo adiutorium:& ſi mihi victoriam ſuper hoſtes dederis,& expertus fuero virtutem illam, quam de te populi prędicãt, credam tibi:& in nomine tuo baptizabor. ❡Cunq; hęc diceret Alemani in fugam lapſi tergũ verterunt:& cum regem eorum viderent ĩteremptum Clodouei poteſtate ſe ſubdunt: qui terram eorum ſub tributario iugo conſtituit:& ſic habita victoria venit ad baptiſmum Clodoueus rex, pompis diaboli omnibus abnegatis: cui ſanctus Remigius ore facũdo dixit. Meritis depone cola Sicamber. Adora quod incẽdiſti,& incende quod hactenus adoraſti. ❡Cunq; nõ adeſſet qui chriſma afferre debuerat. ecce ſubito columba cœlitꝰ elapſa ampullam cum chriſmate roſtro detulit: de quo põtifex regem in baptiſmo liniuit. Hęc ampulla in Eccleſia Remenſi conſeruatur:& de illo ſancto chriſmate reges Francię inungũtur. Longe anteq̃ eſſent reges in Francia,& longe ante Pharamundũ fuit chriſtiana fides in Francia: vt in Catalogo regum Francię euidenter apparet. Cõſtat enĩ ꝙ beatus Petrus Tholoſanis, Marcialis Lemonicis, Graianus Turonis, Iulianus in partibus Cœnomañ, Paulꝰ in Narboneñ, Eutropius Xanctonenſibus, Fronto in Petragoreñ, Hyro in Lingoneñ fidem prædicarũt. Nõ eſt igĩ credibile ꝙ tã glorioſiſſimi ſancti grãde nõ attulerint fructũ fidei Chriſtianę. Legitur etiã ꝙ tempore Sixti, qui .viij. ſummus põtifex poſt Petrũ intãtũ inualuit perſecutio in Gallia contra Chriſtianos, ꝙ Chriſtianitas fuit ibi fere deleta,& ideo Chriſtiani de partibꝰ Gallię ſupplicauerũt dicto Sixto. vt mittere dignaretur aliquẽ qui lucernã Chriſtianitatis accẽderet, qui Peregrinũ Epiſcopum cum plutibus alijs tranſmiſit: vnde fides chriſtiana vigorẽ & incrementum ſuſcepit.

Clotildis hortat maritũ ad fidem.

Clodoueꝰ vicit Alemanos & efficitur chriſtianus.

Ampula cœlitꝰ lapſa.

Clodoueus baptiſma ſuſcipit.

❡Capitulum. XVII.

SImplicius primus patria Thyburdius patre Caſmo in cathedra Petri ſedit annis .xv. menſe vno, diebus .vij.& vacauit ſedes diebus ſex. Hic conſtituit vt nullus clericus inueſtituram recipiat a laico: quod poſtea per Gregorium, alioſq; ſummos põtifices extitit roboratum: vt patet .xvj.q.vij. per totũ. Hic plutes dedicauit Baſilicas,& inter alias beatę Viuianæ iuxta

palacium Lucinianū, vbi corpus eius quieſcit cum.iiij.millibus ducētis.iiij. martyribus abſq; paruulis & mulieribus. Hic fecit.v.regiones in vrbe. Primā apud ſanctum Petrum. Secundam apud ſanctum Paulum. Tertiam apud ſanctum Laurentium. Quartam apum ſanctum Ioannem. Quintam apud ſanctam Mariam maiorem. Hoc tempore apparuit hęreſis Acephalorum, qui ſine capite nominantur: quia author eorum non inuenitur. Impugnauerunt tamen Calcedonenſe concilium: de quo errore habetur.xxiiij.q.vltima. Eodem tempore gentes: ſcilicet Gothi & Vandali multum vexauerunt orbem. Hoc etiam tempore Clodoueus Francorum rex. Aliquę tamen hiſtorię dicunt ꝙ tempore Anaſtaſij imperatoris quod ſequitur factum extitit: videlicet ꝙ cum Gothi, Arrhiani optimam partem Galliarum tenerent: dictus Clodoue⁹ contra Alaricum regem Gothorum, qui Pictauis morabatur animoſe proceſſit: & cum magna pars exercitus iter faceret per territorium Turonenſe / pręcepit rex pro reuerentia beati Martini vt in dicto territorio nihil pęrter hęrbā acciperet ad equos ſui exercitus ſuſtentandos: diuertit etiam rex ad Eccleſiam beatiſſimi Martini cum muneribus multis: & equum ſuum quem multum diligebat obtulit. Appropinquante autē Clodoueo ad ciuitatē Pictauorū dum procul ab Eccleſia ſancti Hilarij tentoria fixiſſet, ea nocte fax ignea ex Eccleſia viſa eſt exiuiſſe, apparuitq; ſuper ipſa Clodouei tentoria, pręſagiēs Clodoueo auxilium a beato Hilario prouenturū. Pręcepit ergo rex exercitui ſuo: vt nec cibum nec quicq̄ ſtudij, nec ſpolia de pago ipſo reciperent: & ibi Clodoueus de Gothis plenam victoriam obtinuit. Deinde recedens Turonis rediit, muneraq; beato Martino deuotus obtulit. Equum autem vt dictum eſt, quem ad ipſam Eccleſiā trāſmiſerat, recipere voluit a Matricularijs Eccleſię ſupradictę, datis ꝓ eo cētū argēteis ſolidis, quib⁹ datis equus ille nullatenus ſe mouit. Aitq; rex. Date illis alios centum ſolidos: quod cum dixiſſet ſtatim equus ſolutus abijt ad nutum regis. Tunc cum lętitia rex ait. Vere beatus Martinus bonus eſt in auxilio: ſed carus eſt in negocio.

Hęreſis Acephalorum. Calcedonenſe cōciliū.

Gothi vincuntur a clodoueo.

¶Capitulum.XVIII.

FOelix tertius natione Romanus cœpit anno.ccccc.iiij.in cathedra Petri ſedit annis octo, diebus.xvij. & ceſſauit ſedes diebus.xxv. Hic damnauit Achatium eo ꝙ ad communionem receperat Petrum Alexandrinum Epiſcopum. Huius tempore floruerunt Theodorus preſbyter in Græcia: & Ioannes Damaſcenus. Aliqui tamen dicunt ꝙ dictus Damaſcenus floruit poſt tempora beati Gregorij. Hic Damaſcenus exiſtens Cancellarius imperatoris habebat vnum diſcipulum, qui in omnibus ſiue in modo ſcribendi, ſiue dictandi, ſiue docendi, ſuum imitabatur magiſtrum, qui conturbatus contra ipſum literas ſcripſit in perſona magiſtri ſui contra imperatorem inimicum eiuſdem: quod cum ad imperatoris notitiam perueniſſet vocatur Ioannes Damaſcenus, eiq; fecit imperator amputari manum: quod patienter ferens iuit ad altare beatę Marię virginis: cuius deuotus erat, & deuote orans manum ſibi reſtitui impetrauit. ¶Circa hęc tempora Theodoric⁹ Gothorum rex, vt regnum ſtabiliret Clodouei regis Francię Andeſledā filiā duxit in vxorē, & ſororē Honorreo Vandalorum & filiarū ſuarū: alterā Alarico Viſegothorū: alterā Gūdibato in matrimonium collocauit. Verūtamen non

Fœlix tertius papa.

Ioānes Damaſcenus.

Theodoricus Goth⁹.

multo post tempore Gothi in Gallias irrumpentes bonā Francię partem occupauere,ruptis fœderibus cum Clodoueo rege.Quod cum animaduertisset rex Clodoueus Paternum ex suis prudentem virum ad Alaricum regem Gothorum legatum mittit,mandās vt mores Gothorū exploret,qui fortuna Gothum offendens manu virgam ferream gestare comperit,que ad percutiendū vel iaculandum idonea esset.Quem dolum animaduertens Paternus promissa,si regem admonet,qui dolum simulans ad Theodoricum Italię regem cōtrouersiam referri sibi esse acceptum nunciat.Itaq̧ cum ad Theodoricum ventū esset cognita causa iubet Paterno vt in summam turrim ascenderet,hastamq̧ erectam teneret,Gothi vero tādiu nūmos ad hastā conijcerent,donec ad mucronem nūmis hasta tegeretur.Quod iudicium cum Gothis displicuisset Paternum iniuria affecerunt.Quibus irritatus Clodoueus aduersus Alaricū parat exercitum.Pugnatum est vtrinq̧ acerrimis viribus,inter pugnandum tamen Clodoueus Alaricum conspicatus,singulari certamine Gothum aggreditur,solusq̧ soli congrediens deiectū solo Gothū enecat.In hac pugna multi cecidere,receptis insuper Aruernis Tholosatibus cęteras vrbes,quas Gothi pręsidio tenebant,adoritur:dereptisq̧ ciuitatibus Francorum pręsidium ponit.Demum rebus bene gestis Clodoueus post acceptam fidem cum Francorum regnum.xxx.annos peroptime moderatus esset,relictis quatuor liberis vita functus est,sepultusq̧ apud ędem sancti Petri,quam miro sumptu apud ciuitatem Parisiensem ędificauerat.Additumq̧ tumulo hoc sequens carmen. Diues opū,virtute potens,clarusq̧ triūpho,Condidit hanc sedem rex Clodoueus:& idem.Patricius magno sublimis fulsit honore:Plenus amore dei contempsit credere nulli Lumina qui varijs horrent portenta figuris.Mos purgatus aquis,& Christi fonte renatus,Fragrātem gessit infuso chrismate crinem: Exemplūq̧ dedit quod plurima turba Gētilis populi,spretoq̧ errore suorum Doctorem cultura deum,verumq̧ parentem:His fœlix meritis superauit gesta priorum.Semper consilio castris bellisq̧ tremendus:Hortatu dux ipse bonus,ac pectore fortis,Constructas acies firmauit in ordine primus.

Margin: Alaric⁹ necatur

Margin: Clodoue⁹ moritur.

Margin: Epitaphium Clodouei.

¶Capitulum.XIX.

Nastasius accepit Romanā imperij monarchiā anno.ccccc.& ab vrbe cōdita.M.cc.lv.ab initio vero mundi.M.cccc.lxij Hic imperator ab Achatio Constantinoplitanē Episcopo corruptus Arrhianus est effectus deo & hominibus odibilis,male vixit & male perijt.Heresim isti⁹ imperatoris Horsmista papa per singulas ciuitates imperij Constantinopolitaē mandauit publicari:ad cōmouendum populū contra eum.Imperator vero papę scripsit.Nos qui sumus imperator,iubere volumus: nō autem nobis iuberi.& parum post dictam scripturā iusto dei iudicio fulmine ictus interijt.

Margin: Anastasius imperator heretic⁹ Arrhianus.

Margin: Anastasij violēta mors

¶Cap.XX.Gelasius papa erga fidem catholicam optime se habuit,& Prętationem Missę composuit.

Elasius primus natione Apher cœpit anno.ccccc.xiij.in cathedra Petri sedit annis.iiij.mensibus octo,diebus.xxviij.& vacauit sedes diebus.vij.Hic Manicheos de Roma expulit,& ipsorū codices condemnauit.Hic Psalterium/Hymnos/Tractus/Orationes sicut Ambrosius fecit,Prętationem missę composuit.Ve

Margin: Gelasi⁹ papa.

re dignum & iustum est, in quotidiano vsu instituit, & libros in Ecclesia auctē tice declarauit, & qui sunt ab Ecclesia recipiendi & tanq̄ Apocryphi sustinen di distinxit: habetur. xv. di. c. sancta Romana. Hic imperatorem excommunicauit, siue ostendit excommunicare posse exemplo aliorum pontificum: vt patet di. xc. &. vj. di. c. duos motus forte quia fouebat Achatio: & Petro Alexā drino Arrhianis. in quo casu summi pontifices non possunt esse nimis audaces: vbi de fide agitur. ¶ Hoc tempore Barnabas Apostolus reuelauit corp⁹ suum: quod cum Euangelio Matthęi Hebraice scripto inuenitur in manib⁹. ¶ Hoc etiam tempore in monte Gargano apparitio sancti Michaelis facta est. Miror hoc loco Platinam dixisse Theodoricū regem Italię aduersus Clodoueum regem Francorum bellum suscepisse, cum controuersię diffinitio ab ipso Theodorico dictata sit aduersum Gothos, cuius mentionem superius fecimus: sed eū credo allucinatū. Nā cū natione fuerit Italus Frācos ob inuictā virtutem, vt moris est, odio semper habuit. Apparitio Michaelis i monte Gargani no.

¶ Capitulum. XXI.

Anastasius secundus natione Romanus patre Fortunato cœpit anno. cccc. xviij. in cathedra Petri sedit anno vno, mensibus. xj. diebus. xxij. & vacauit sedes. xxiiij. ¶ Hic constituit q̄ nullus clericus prętermittat officium suum ira vel rancore pręter missam. Hic excommunicauit Anastasium imperatorem ex eadem causa qua supra Gelasius fecerat: videlicet quia fauebat Achatio: de Achatio est vnum. c. xxiiij. q. j. c. Achatius: vbi dicitur q̄ Gelasius prędictus damnauit Achatium quasi noui erroris imitatorem: videlicet Nestorij hęretici, qui tandem ab Achatio fuit seductus: de hoc habetur di. xix. c. Anastasius. quā ob rem totum clerum a se alienauit, quia cōmunicauerat Achatio: & quia eundem restituere voluit diuino iudicio intestina egerendo mortuus est. Ferunt apud Carthaginem Olympium quendam Arrhianum Episcopum sanctam Trinitatem publice in balneis detestantem tribus fulminibus ictum concidisse, eiusq̄ cadauer omnino exustum fuisse. Quidam etiam Barbas nomine Arrhianus Episcopus cum baptizare quēpiā vellet his verbis. Baptizat te Barbas in nomine patris per filiū in spiritu sancto, statim aqua disparuit: quo miraculo commotus qui baptizandus erat, cōfestim ad Christianos transijt. Claruit hoc tēpore Fulgentius natione Apher Rupensis Episcopus, qui dum ob catholicam in exiliū missus esset, nihil omisit quod ad fidem tuendam pertineret. Anastasius secundus papa. Anastasius imperator excommunicatur. Miraculum.

¶ Capitulum. XXII.

Simachus natione Sardus cœpit anno. cccc. xx. in cathedra Petri sedit annis. xv. mensibus. vij. diebus. xxxj. & vacauit sedes diebus septem. Hunc quoq̄ historię scribunt virū fuisse virtuosum, amatorem cleri & pauperum, bonum, prudētem, humanum, gratiosum. Hic fuit in discordia electus, fuit quidem electus in Ecclesia Constantiniana, ab aliqua parte Cardinalium & cleri: sed cum vnus alteri non cederet constituerunt vt lis cœpta iudicio regis Theodorici qui plene dominabatur in Italia determinaretur, qui tandem ordinauit q̄ Simachus remaneret: & Laurentius in ciuitate Nicena factus est Episcopus. Hic pontifex perfecit Gloria in excelsis, post verba Angeli: & cantari ordinauit dieb⁹ dominicis, & in sanctorum Natalicijs. Quędā Simachus.

autem Chronicę referunt q;post quatuor annos iterato amici Laurentij suscitauerunt turbationem in clero & populo opononentes Simacho crimina: de quibus agitur.ij.q.vij.c.nos si competentes. Paragrapho vltimo, propter quã causam aliqui de clero & populo separauerunt se a Simacho, & tunc ad petitionem eius Theodoricus rex Gothorum & dominus in Italia congregauit concilium.c.xv. Episcoporum: vt paret di.xvij.c, concilia .§. hinc est. In quo concilio Simacho restituto in sede sua Petrum quendam Altinam damnauerunt, quia inuentus est crimina Simacho falso imposuisse. Restitutus igitur clerum & populum qui se ab ipso separauerunt, grauiter reprehendit, quia ante sententiam latam contra eum recesserunt: vt patet. viij.q.iiij. vbi sic lex Ecclesiastica pontificem ab alijs accusatum prohibet non relinqui nisi sub luce obiecta constiterint.

¶Capitulum.XXIII.

Theodoricus Clodomirus Clotarius Childebertus filij Clodouei.

DEfuncto Clodoueo filij quos quatuor ex Crotilde susceperat ęquo iure concordiq; animo diuiserunt: Theodoricus Mettẽses, Clodomirus Aurelianum, Clotarius Suessionem, Childebertus Parisios obtinuit. Hi omnes cum se mutua amicitia colerent facile de hostibus triumphabãt: interim Dani agros Mettenses inuadunt, non sine magno incolarum damno prędas exercentes. Quod cum didicisset Theodoricus Theobertum cum valida manu in Danos mittit. qui pręlio commisso cum se superatos cernerent, terga vertunt in seruitutem multis eorum addictis. hac de Danis parta victoria statim Burgundis bellum indicunt, quo & Crotildis iniuriam vlciscerentur, & Burgundia (quam ad se pertinere causabantur) potirẽtur. Pugnatũ est vtrinq;

Sigismund9 capitur.

victus tamen Sigismundus qui Burgundis pręerat in fuga capitur: quem in altissimum puteum deijci iussit Clodomirus: hinc tamen aduersa fortuna successit. Nam cum Gondeuallus post mortem Sigismundi Burgundiã sibi vendicaret: instructis copijs Gondeuallum bello adoritur Clodomirus. Sed dum longe a suis hostem persequitur, circũuentus a multis iaculis occisus est. Nihil tamen segniter agentes Franci ruunt in hostes, factaq; multa strage vrbes

Almaricus occiditur.

eorum incendunt ac depopulantur. Non multo post tempore Almaric9 Gothorum rex in viribus spem reponens cum aduersus Childebertum Parisiorũ regem parasset exercitum a Franco lancea cõfossus interijt. Quo cognito Gothos incredibili clade Franci affecerunt: tamdiuq; sunt hostes persecuti, donec Toletum vrbem munitissimam vi recipissent. Sunt & alia perpulchra facinora: sed satis ample ab alijs descripta prętermitto,

¶Capitulum, XXIIII.

hormisda primus papa.

Boetius & Simach9 iussu Theodorici necant.

HOrmisda primus natione Campanus cœpit anno domini ccccc. xxxvij. in cathedra Petri sedit annis. ix. diebus. xvj. Hic reconciliauit Græcorum Ecclesiam, quę sub anathemate erat propter Petrum Alexandrinum & Achatium Constantinopolitanẽ Episcopum corruptum. Huius pontificis tempore Theodoricus Gothorum rex impius Boetium de fide catholica benemeritum exilio damnat ob animi constantiam: deinde ab eodem reuocatus cum Simacho consule Boetij socero iussu regis iniquissimi necatur. Hic Hormisda Eutichianos iam improbatos damnauit: Ioannes etiã Cõstãtinopolitanus Episcopus literis & nuncijs adhortatus cũ parere nollet

fulmine ictus interijt suę impietatis pœnas luens. ¶Capitulum.XXV.

IVstinus iunior quinquagesimus suscepit imperium,& impe rauit annis decem. Hic fuit fide catholica plenus, omnesq; actus Anastasij imperatoris condemnauit: summumq; pontificem Hormisdam qui adhuc viuebat per legatos deuote requisiuit, offerens se suis velle obedire mandatis, quod & factũ extitit: ad hunc venerabilis pontifex Hormisda legatos mittit Germanum Capuanum Episcopum,& Ioannem Blandunum, quo suis sedibus restitueret Episcopos pro fide catholica ab Anastasio damnatos exilio. Floruit & hoc tempore Brigida virgo in Scotia miraculis multis coruscans. — Iustin⁹ imperator catholic⁹.

¶Capitulum.XXVI.

IOannes natione Tuscus cœpit anno domini.ccccc.xlvij.primus in cathedra Petri sedit annis.iij. mensibus octo, diebus xviij. Hic per Theodoricum regem hęresi Arrhiana corruptum in Italia dominantem squalore duri carceris fuit interfectus. Theodoricus vero infra paucos dies mala morte perijt. Apoplexia etenim percussus Theodoricus infœliciter obijt, eiusq; anima (vt quidam vir æremiticę vitę cultor fidelissime retulit) a dæmonibus rapta in ignem demersa est. Gregorius in dialogo narrat huius Theodorici animam a Ioanne pontifice & Simacho viro consulari, quos ob catholicę fidei confessionem necauerat alligatam, atq; in monte Aetna, qui in Sicilia visitur proiectam. Tempore hui⁹ florere incœpit beatus Benedictus, & in Hispania floruit Apringius Pateñ Episcopus, qui inter alia quodã subtili sensu atq; illustri sermone vltra modum doctorum veterum Apocalypsim est interpretatus. Tempore huius pontificis rex Thuringorum per regẽ Francię in bello fuit deuictus, at rex Frãcorum totam Thuringiã sibi subiugauit. — Ioãnes papa. — Theodoricus morit.

¶Capitulum.XXVII.

IVstinianus Romanorum suscepit imperium,& cœpit anno domini.ccccc.xlij.& ab vrbe condita.M.cc.xcij.ab initio mũdi.iiij.M.ccccc.iiij.& imperauit annis.xxviij. Hic suum dilatauit imperiũ, & leges ciuiles, quę Romanę dicuntur, quarum erat nimia prolixitas admirabili breuitate correxit,& ad.xij.libros coartauit,& de omnib⁹ vnũ codicem ordinauit, quem Iustinianum appellari voluit. Fecit etiam librum Institutionum, quem in quatuor distinxit libros, in quibus legum primordia continentur. Nouas quoq; leges quas ipse fecerat in vnum volumen redactas Nouellas vocari voluit, quę cõmuniter auctenticæ appellantur,& sũt per collationes distinctę. Omnium etiam magistratuum & iudicijs seu iuris consultorum leges, quarum duo millia librorum esse dicebantur abbreuiate fecit,& ad numerum.L.librorum redegit: ipsum librum digestorum seu pãdectarum vocari mãdauit: quib⁹ legib⁹ hodie totus mũdus ordinatur & regitur. In isto principe cucurrerunt potentia / sapientia / & diuinus cultus, per potentiam hostes superauit / per sapientiam mundum iustis legibus ordinauit / per diuinum cultum deum & ecclesiam ędificijs & alijs operib⁹ honorauit. Hic de Persis & Vandalis triumphauit: quorum gentem in Aphricã traijciens idem dux prestantis animi & singularis virtutis, ac prope deleuit, capto eorum rege Gelismero & in triumphum ducto. — Iustinianus imperator iuris ciuilis instaurator.

¶Capitulum.XXVIII.

Fœlix quartus papa.

FOelix quartus natione Sabinus cœpit anno domini.ccccc.lj. in cathedra Petri sedit annis quatuor, mensibus tribus, diebus tredecim: & vacauit sedes mẽse vno, diebꝰ quindecim. ¶ Hic constituit vt infirmi ante transitum oleo sancto vngerentur, sed certe ista constitutio fuit primo facta p Christũ, & postea disposita per Apostolos, cum enim extrema vnctio sit sacramentum teste Magistro in quarto, & alijs sacrę paginę doctoribus. Omnia autem sacramenta fuerũt instituta per Christum, vt Augustinus & Ambrosius dicunt: constat extremam vnctionem a Christo deo institutam. Huius pontificis tempore Childebertus & Clotarius filij regis Francorum Hispaniã vastantes Cęsaraugustam ciuitatem obsederunt, & ciues prędictę vrbis cum tunica sancti Vincentij honorabilem Ecclesiam Parisieñ construxit, quę hodie dicitur sancti Germani de pratis, in qua tunicam posuit. Tempore dicti pontificis Gilmer Parthineus rex Vandalolorũ regnauit in Aphrica, qui multis Episcopis linguas scindi fecit: vt refert Iustinus in libro Dialogornm.

Childebertus.

Gilmer impius rex Vãdalorũ.

¶ Capitulum. XXIX.

Bonifacius secundus.

BOnifacius secundus natione Romanus cœpit anno domini ccccc.lviij. in cathedra Petri sedit annis duobus, mensibꝰ duobus, diebus.xxvj. & vacauit sedes diebus sex. Hic constituit vt clerici sint diuisi a laicis in cebebratione missę. Hic fuit electus cũ Dioscoro in discordia, Dioscorus in Basilica Constãtiniana, Bonifaciꝰ in Basilica Iulia seu sãcti Petri: fuitq discordia in clero, populo, senatu diebus.xxviij. sed mortuo tunc Dioscoro cũ amaritudine condemnauit, clerumq reconciliauit. Hic constituit vt electio papæ post tres dies a morte eius ꝑpter periculum fidei debeat fieri: vt habetur.lxix. di.c.nullus. Hic constituit vt nullus Episcopus successorem possit relinquere: quod multi sequentes pontifices confirmauerunt: vt Grego. habetur.ij.q.j. in primis circa mediũ. Huius pontificis tpe floruit beatꝰ Benedictus: cuiꝰ claritas & virtuosorum actuum plenitudo, atq perfectio primo in monte Cassino euidenter apparuit, & q̃uis vbiq fuerit virtuosus & admirabilis, vt in sublacu qui ab vrbe Romana.xl. millibus distat, & multis alijs locis (vt beatꝰ Gregorius in Dialogo plene declarat) cum apud montem Cassinum actus sui fuerunt magisq mirifici: qui gloriosus sanctus Benedictus regulam scripsit plenam omnibus documentis quibus vita spiritualis & contemplatiua perficitur, & temporalibus bonis rationabiliter sustentatur. Hoc tempore beatꝰ Benedictus cœpit multiplicari in monachis, & monasterijs clarere: vnde nobiles illius regionis vsq Romam cum gratia magna habebant filios suos educari per talem patrem, & in moribus instrui. Vnde eodem tempore duo eiusꝰ discipuli floruerunt, Maurus & Placidus nobiles Romani, ambo viri maximę sanctitatis: quorum vnus scilicet Maurus missus in Galliam ibidem miraculis claruit: Placidus vero missus in Ciciliam ibidem quieuit. Eodem tempore floruit Cassiodorus, qui primum consul postea senator fuit. Deinde factꝰ est monachus in vrbe Romana. Hic plura opuscula ad instructionem catholicę fidei fecit. Eodem tempore fuerunt duo fratres vterini Medardus scilicet & Goldardus, eodem die nati, eodem die pontifices ordinati. Medardus in Ecclesia Nouioneñ, Goldardus in Rothomageñ, eodem die absoluti fuerunt a seculo

Sanctꝰ Benedictus.

aſſumpti a Chriſto.

Capitulum.XXX.

Ioãnes ſecūdus

IOannes ſecundus natione Romanus cœpit anno dñi.ccccc.lxv. in cathedra Petri ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus ſex: & vacauit ſedes diebus ſeptem. Hic Iuſtiniano imperatori Epiſtolas deſtinauit, quę Epiſtolę maturę ſunt, & põdus magnum important: de quibus fit mentio in principio codicis. Hic pontifex cum Iuſtiniano imperatore magnã concertationem habuit ſciſcitante imperatore, an in Chriſto vna vel duæ naturæ eſſent: & quia Papa fideliſſimis documentis duas in Chriſto naturas eſſe probauit, ideo imperator dixit. Aut conſentis nobis, aut te faciam in exilium deportari. Huic papa gaudenter dixit. Ego ad Iuſtinianũ imperatorem chriſtianiſſimnm venire deſideraui: ſed vt video Diocletianum perſecutorem inueni, tamen minas tuas in nullo timeo. Dictus imperator his auditis humiliauit ſe ſedi Apoſtolicę, ſeq́ in terram proſtrauit ante ſummum pontificem.

Capitulum.XXXI.

Clotarius rex

CHildeberto ſine liberis excedente regnum Francorum aſſumpſit Clotarius Childeberti frater, in cuius ſortem Sueſſionẽſe ſolũ olim venerat: huius acceſſione non modicũ incremẽtũ regnum Francorum accepit. Verum proſperitati ſucceſſit aduerſitas. Cramius eñ eius filius dolum ſub pectore in patrẽ ſeruans, ad Conobaldum Acquitãnię regem conceſſit, quem patris inimicum tunc ſciebat: inſuper & pattem bello premere nitens vt rex eſſet, ipſe vario rerum euentu adoritur. Sed cum Francorum cognoſceret animoſitatem Conobaldus ſuoſq́ in fugam verſos videret, ſacellum beati Martini fugiens ingreſſus eſt. A qua cum non poſſet quibuſcunq́ etiam pollicitationibus auelli ipſe cum ſacello igne crematus eſt. Hoc tamen ſacellum inſtaurari poſtea mãdauit rex. Interea cum cerneret Cramius ſe patris viribus inferiorem ad Britonum comitem Senabutum ſe contulit, ſperans numero militum quos ex Britannia aſciuerat, pattem ſuperari poſſe. Ordinantur itaq́ ex vtraq́ parte milites, mox pręlium atrox inſequitur, dubia vtriſq́ victorię ſpes, imploranti tamen Clotario dei auxilium quem ſciebat olim de Abſalone pro Dauid feciſſe iudicium, victoria proſpera ſuccurrit. Nam & captus cum vxore & liberis Cramius igni iuſſu regis crematus eſt. Facta igitur de Cramio vltione rex in Franciam reuerſus eſt. Deinde cum apud Cœnomaniã venationi nimis incumberet bubalum quẽdam canibus inſequitur, qui dum capiendus foret ad ſanctum Carilephum ſyluarum tunc incolam acceſſit quaſi refugium petiturus: hunc igitur venatores inſequuntur, nihil tamen ob ſanctum virũ auſi inferre moleſtię, regem adeunt, rem nunciantes: viſo itaq́ miraculo, nequaq̃ territus rex flammato corde ſanctum virum adit, duriſſime eum increpans ꝙ venationẽ ſua fraude impediuiſſet, loco inſup interdicens pręcepit vt hinc abiret. hęc vbi dicta, regreſſum parat rex, inſeſſumq́ equum calcaribus vrget: immobilis tamen permanens tãdiu ſtetit donec a ſancto viro lachrymis veniam abeundi obtinuiſſet. Regreſſo igitur in Francia dum iterum venationi intenderet, poſtq̃ vnum & quinquaginta annos imperaſſet morbum contraxit, quo & mortuus eſt. Hunc referunt Hiſtoriographi libidini fuiſſe obnoxium vxoreſq́ tres habuiſſe, ex quibus mares ſeptẽ & filias duas ſuſcepit. Aregundẽ inſuper

Conobaldus a Francis comburitur.

Cramius bellũ patri Clotario intulit.

Cramius cũ vxore & liberis exuritur.

Clotarius moritur.

vxoris suę sororem in matrimonium sibi asciuisse, virū etiā illustrē Galterū ex familiaribus aulicis quotūdam simultate die Veneris Parasceue interimit.

Radegundis religionem p̄fessa.

Huius Clotarij vxor fuit Radegundis, quę per viri assensum religionem professa cœlitibus meruit ascribi. Hoc etiam tempore gens Anglorum a Franca muliere fidem vnius diei didicerunt. Miserabilis pestilentia his temporibus Italiam vexauit. in Gallia mons etiam mons super Rhodanum fluuium multis diebus dans mugitū, tandem ab alio mōte Biemo discussus cū Ecclesijs & domibus/& hominibus & bestijs in Rhodanum præcipitatus est.

Pestis Italiam vexat.

❡Capitulum. XXXII.

Agapitus primus.

Agapitus prim⁹ natione Romanus cœpit anno domini. cccccxxxv. in cathedra Petri sedit mensibus. xj. diebus sex. Hic Antonium Episcopum Constantinopolitanum inueniens Euticiana hæresi pollutum excōmunicauit: & quēdam nomine Aiennem ei substituit. Hic cōstituit processiones fieri diebus dominicis, & cum in precedentibus habitus fuerit sermo de multis mirādis factis per deum in dominico die & dietim tam de die q̄ de alijs in vsuali locutione habetur mentio, puto ęquum indagare quid est dies: demū quando inchoatur, tādemq; dies vnde nominatur: quoniā dies est pręsentia Solis siue Sol super terras: sicut & nox est cum Sol est sub terris.

Dies q̄ hora incipit.

Et est dies quidē horarum. xxiiij. vocatur autem dies a parte meliori: vnde & in vsu est vt sine cōmemoratione noctis numerum dicamus dierum: sicut & in lege diuina scriptū est. Factū est vespere & mane dies vn⁹. Dies scd̄m Aegyptios inchoat ab occasu Solis: scd̄m Persas ab ortu Solis: scd̄m Athenienses a sexta hora diei: scd̄m Romanos a media nocte: vnde & tunc gallicinium est, quorū vox diei ostendit pręconium. Dies dicti a dijs quorum nomina Romani quibusdā sideribus sacrauerunt. Primum em̄ diem a Sole appellauerunt, qui princeps est omnium siderum, sicut & idem dies est caput omnium dierum. Secundum a Luna, quę Soli & splendori proxima est: & ex eo mutuat lumen. Tertium est a stella Martis, quę vesper vocatur. Quartum a stella Nercurij, quam quidam circulum candidum dicunt. Quintum a stella Iouis, quam Phaetonem aiūt. Sextum a Veneris stella, quam Lucifer asserunt, quia inter omnia sidera plus lucis habet. Septimum a stella Saturni, quę septimo cœlo locata. xxx. annis fertur explere cursum suum. Proinde autem his ex septem stellis nomina dierum gentiles dederunt, eo ꝙ per eosdem aliquid sibi effici existimarent dicentes habere a Solé spiritum, a Luna corpus, a Mercurio ingenium, & a Venere voluptatem, a Marte sanguinem, a Ioue temperantiam, a Saturno humorem: talis quippe extitit gentilium stultitia, qui sibi finxerāt tam ridiculosa figmenta.

De nominib⁹ dierū secūdum Hebręos & gētiles.

Apud Hebręos autem dies prima vna Sabbati dicitur qui apud nos dominic⁹ est dies, quem gentiles Soli dedicauerunt. Secunda sabbati secunda feria, quem seculares diem Lunę vocant. Tertia sabbati tertia feria, quem diem Martis vocāt, Quarta sabbati quarta feria, quę Mercurij dies dicitur a Paganis. Quinta sabbati quinta feria, qui apud Gentiles Iouis vocatur. Sexta sabbati sexta feria qui apud eosdem Paganos Veneris nominatur. Sabbatum autem septimus a dominico die quem Saturno dedicauerunt, & Saturnum nominauerunt. Sabbatum autem ex hebręo in latinū requies interpretatur, eo ꝙ deus in eo ab omnibus suis requieuit operib⁹. Melius autē in vocabulis dierū de ore Christiani

tatis loquendi ecclesiasticus procedit,tamen si quid forte consuetudo traxerit: nec illud exeat ex ore quod improbat corde intelligat omnes illos:de quorum rationibus appositi sunt hi dies,homines fuisse & propter beneficia quędam moralia,qui plurimum potuerunt & emicuerunt in hoc seculo,delati sunt eis ab amatoribus suis diuini honores & in sideribus:sed primum a nominib⁹ hominum sidera nuncupata & a sideribus dies sunt nuncupati.

¶Capitulum.XXXIII.

Silverius primus natione Campanus electus est anno domini.cccccc.lxvij.i cathedra Petri sedit ānis trib⁹,mēsib⁹.v.diebus.xj.Hic per Deodatum regem Gothoꝝ corruptum pecunia leuatus est in summum pontificem. At Theodatus minas mortis clero & populo intulit,nisi in eius electionem conuenirent.Hic cum Antonium ab Agapito excōmunicatum & damnatum reuocare vellet procurante Theodora imperatrice depositus est & monachus factus: hoc procurante & tractante Vigilio qui papatum ambiebat.Cuius inductione imperatrix scripsit Bellissario paterno Romano,vt inuenta occasione Siluerium papam exularet,Vigiliumq; pōtificem cōstitueret:tunc Bellissarius dicit.Ego quidem voluntati principum contraire nō audeo & q̄uis inuitus volūtatem implebo,sed huius machinator sceleris veri dei non effugiet iudicium cuncta cernentis.Et cū inter Gothos & Romanos immensum tunc foret odium propter infinita mala quę dicta gens Barbara Romanis intulerat,imposuerunt Silverio summo pontifici ꝙ Romam in manibus Gothorū tradere voluisset:cuius iniquę impositionis prętextu fuit prędictus pontifex relegatus.Eo tempore facta est fames in Italia,sed pręcipue in Liguria,quę tāta fuit(vt Paulus diaconus Cardinalis scribit)ꝙ plures matres infœlicium natorum membra comederunt.Eodem tempore apparuit quędam stella,quę ex aduerso veniens Lunam intrauit:tunc quędam vuę ex arbore quę sambucus vocatur,natę sunt.Grauis etiā eodem tempore ac solito aspe rior hyems fuit,ita vt torrētes & flumina congelata solidū iter hoībus prębe rent,& aues frigore cōsternatę fameq; absq; vllo hominū ingenio capiebātur.

Silueri⁹ papa pecunia eligitur

Silueri⁹ i exilio agitur.

Fames i Italia.

Hyems aspera.

¶Capitulum.XXXIIII.

Vigilius primus natione Romanus in cathedra Petri sedit annis.xvij.mensibus sex,diebus.xxvj.Hic licet papatum fraudulenter accepisset:tamen pœnituit & pro fide multas iniurias passus est.Nam ipsum Theodora Augusta quemadmodum prędecessorem suum Silverium exulauerat:sic & istum Vigiliū pro eo quia Athenium Patriarcham Cōstantinopolitan ad preces ipsius Theodorę reuocare noluit relegauit.Huius tēpore quinta Synodus Constantinopoli celebrata fuit:vt expresse legitur.xvj.di.c.sexta ꝙ.quinta:in quo interfuerunt centum sexagintaquinq; Episcopi:& de his quæ fuerunt in dicto concilio ordinata,dictus imperator quandam destinauit per vniuersum orbem Epistolam,in qua confitetur concilium Nicenum,Constātinopolitanū/Ephesinum/Calcedonen̄.primo confitetur concilium Nicenū in quo interfuerunt.ccc.xviij.Episcopi celebratum sub principe Constantino,& damnat Arrhium:eiusdemq; impietates asserentem filium non esse consubstantialem patri.Secundo confitetur concilium Constanpolitanū celebra=

Vigili⁹ primus papa.

Synod⁹ Cōstantinopolit.

tum sub Theodosio seniore,& damnat Macedoniũ negantẽ deitatem spiritus sancti.Recitat hęresim damnatã Apollinaris,qui verbũ dei humanũ sensum dicebat non recepisse,sed vnicum solũ animę intellectiuę.Has duas ibi detestatur dictus princeps hęreses,confitendo ꝙ spiritus sanctus est deus:& consubstantialis patri & filio,& ꝙ oĩa quę deus in nostra natura plantauit assumpsit dei filius carnem videlicet sensitiuam,& animę rationali vnitam. Tertio confitetur concilium Ephesinum celebratum contra Nestorium,& eius impietates asserentem alium dei verbum:& alium Christum. Hunc quidem natura fidelium dei patris,illum solum gratia filiũ,& sic alium filiũ de altero filio hominis prędicauit.Hic etiam beatam virginem non dei sed hominis asseruit tãtũmodo genitricem.Confitetur etiam conciliũ Calcedoneñ,in quo cõdemnatus est Anticeps,qui carnem Christi cõsubstantialem esse nobis negabat id est eiusdem generis cũ nostra,asserens ꝙ verã diuinam carnẽ cœlestem assumpserat,pro eo ꝙ in plerisq; passibus huius libri fit mentio de concilijs,& etiam de constitutionibus olim factis per summos pontifices,Ideo est sciẽdum ꝙ cõciliorum alia sunt generalia:alia prouincialia.Generalia dicuntur quę generali concilio scilicet in prędentia domini papę vel eius legati vicem eius gerentis conuocatis generaliter Episcopis cęterisq; prelatis celebrantur.Prouincialia dicuntur quę celebrantur a primate siue quę ab archiepiscopo pro aliquo,conuocatis ad hoc suffraganeis tm̃,qui in prouincijs suis sunt in generali canones editi ad omnes Ecclesias vim suam vniuersaliter extendunt,& qui eos nõ obseruant pro transgressoribus habentur,ꝙ autem canones qui in prouincialib⁹ editi sunt concilijs prouinciam non egrediuntur,nec alios coercent nisi qui iurisdictioni illorum Episcoporũ prouincialiũ subditi sunt:inde est ꝙ etiam canones alij generales in concilio prouinciali,vel Synodo promulgati.Item est attendendum quem locum & situm in decisione causarum ecclesiasticarum tenent concilia generalia:pro quo dicitur ꝙ primum locum obtinent præcepta Euangelica & dicta apostolica:deinde quatuor dicta consilia:tertio reliqua decreta & decretales:quarto loco succedũt verba sanctorum patrum scd̃m Augustinum/Ambro.Grego.Hiero.& aliorum.Circa constitutiones ecclesiasticas dicitur ꝙ quadrifarię reperiuntur:quædam scd̃m cõcilium:quędam scd̃m præceptum:quædam scd̃m promissionem vel indulgentiam:quædam scd̃m prohibitionem.Ista quatuor genera hominum respiciunt:quorum quidã sunt perfecti:quidam perficiendi:quidam infirmi:& quidam reprobi:quę conciliũ continent data sunt perfectis:quę præceptum perficiendis,quę promissionem infirmis:quæ prohibitionem reprobis.Concilium est omnia vendere & dare pauperibus:præceptum est deum diligere:permissio est nubere:prohibitio est non occidere,non mœchari.Concilium pœnam non intendit,sed prǽmiũ promittit:permissio non promittit prǽmium,sed impendit remediũ:duo sunt in necessitate,duo in voluntate:si em̃ volueris nec concilio acquiesces,nec permissionem suscipies præcepto & prohibitioni impune resistes.Nunc ad incœptum redeamus.Hic pontifex missam constituit celebrari in Ecclesia in parte orientali.Hoc tempore Theophilus archidiaconus in Sicilia cupiens promoueri diabolo fecit homagium.Cum autem quod cupiebat habere pœnitẽs fleuit:cui beata Virgo gratiam recuperauit.Rex Totilla Benedictũ iuniorem eo tempore pro Christo persequens in clibanum ardẽtẽ proiecit:qui die altero

Cõciliũ qd est. Gñale cõsiliũ. Prouinciale cõ cilium.

De dr̃ia iter cõsiliũ & pceptum

Theophil⁹ homagiũ diabolo fecit.

vestibus illęsis exiuit. Eo etiam tempore viguit magna pestis Cōstantinopoli. Hypapanti domini sumpsit exordiū vt celebraretur secunda die Februarij. In oriente quidam puer Iudęorum a coętaneis suis Christianis ductus ad Ecclesiam vt cōmunicaret. cōmunicauit, quem pater eius propter hoc in ardentē fornacem proiecit, de qua illęsus extractus dixit. Mulier illa in Ecclesia depicta quę puerum tenet, pallio suo flammas ignis ventilabat.

Miraculum.

Capitulum. XXXV.

APud Frācos regnū hoc tpe accepit Aribertus qui Theribertus dictus est: huic tres fuere fratres: Gōtrannus, Sigibertꝰ, & Chilpericus. Hi omnes qđ cuiq̨ regni obtigit id maxime habuit: nam Aribertus cū esset primogenitus Parisiū obtinuit: Gontrannus Aureliū: Sigibertus Mettenses: Chilpericꝰ vero Suessionē. At rex Aribertus cū esset libidini obnoxius nihil pręclarum gessit. Insuper dimissa vxore Nigebrida, quā scđm diuinas leges in vxorem sibi asciuerat pellices duas Marcanosam & Merosidem, quę cū sorores essent contra ius diuinū duxit in vxores. Ob quā causam ab Episcopo Parisiensi Germano sępe admonitus cū legibus diuinis parere nollet excōicatus est. Verū paucis interiectis diebus vtraq̨ morbo correpta diem extremum vna cū filio, quem ei Marcanosa peperat, clauserūt. Rex vero apud Blaniā iusto dei iudicio subitaneę mortis poenas luit: sepultusq̨ est ī Basilica sancti Germani. Quo defuncto Gōtrannus regnū accepit petulātia ac libidine fratri per omnia similis, hunc pari modo diuina vltio secuta est. At Sigibertus ab hmōi fratrum malo exemplo abhorrens Brunechildem pręstanti corpore puellā formaq̨ pulcherrimā Atanagildi regis filiā in vxorē sibi copulat, quę cum esset Arrhianę perfidię maculata aquis baptismi abluta est. Hoc exēplo adductus Chilpericus alterā Athanagildi filiā Galsondam nomine in matrimoniū sibi asciuit dimissis oībus (quas plures habebat vxoribus) hāc tamen blanditijs ac dolo Fredegondis formę pulcherrimę pellicis odio habitam laqueo strangulauit. Quod indignantes fratres eum regno pellere decreuerunt, sed vt deinceps continentior videretur Audoueram superinduxit, ex qua tres mares suscepit: Theodebertum, Meroneū, & Clodoueum. Deinde cum grauida esset vxorem Fredegondę quę prę cęteris (ob cęcum amorem) idonea negocio visa est. Pergens itaq̨ Chilpericus cū Sigiberto aduersum Saxones Audouera filiā peperit, quam a Fredegondę capto cōsilio cum ipsa nihil doli cogitaret de fontibus leuauit ei nomen Childegindā imponēs: hoc facto gratulabunda versuta pellex regredienti Chilperico occurrit: narrat quę de nata filia contingebat: quibus ex rebus indignatus rex Audoueram cum filia vitā apud Cenomanos agere cōpellit: datis ad annuū victum prouētibus. Pontificem vero qui sacrū peregisset exilio damnauit. Moxq̨ pellicem libidine deprauatus vxorem accepit. Hic sanguinem sitiens aduersus Sigibertum cōsilio pellicis bellū mouit: fugatus tamen a Sigiberto pacis conditiones, quas Sigibertus voluit accepit. Sigibertus tñ postq̄ annos tredecim regnasset missis a Fredegonda satellitibꝰ in castris interfectus est. Huius perfidę mulieris malitia literis describi non potest quę semper libidine ardens sanguinem sitiens, nouas constitutiones ad populi oppressionem semper instituit: de hac latius infra dicemus.

Aribertus siue Theribertus.
Gōtrānꝰ, Sigibertus, Chilpericus.
Rex aribertꝰ excōicat.
Aribertus moritur.
Brunechildis regina.
Chilpericꝰ vxorē iugulat.
Indignum Chilperici facinus.
Sigibertus occiditur.

Capitulum. XXXVI.

Pelagius papa.

PElagius natione Roman⁹ cœpit anno dñi. cccccc. lxxxviij. primus in cathedra Petri sedit annis. viij. mensibus. x. dieb⁹. xviij Hic cōstituit Præfationes ante Canonem decātari. Constituit etiā φ heretici nec schismatici p seculares potestates & pricipes arceātur: vt habetur. xxiiij. q. v. c. relegentes. Hoc etiā tempore Iudæus quidā imaginē Saluatoris furtiue ad domū suā delatam telo trāsfixit, & cū se sanguine eius cruentatum videret, abscondit: sed Christiani quærentes per vestigia sanguinis inuenerūt, & Iudæum lapidib⁹ obruerūt.

Mirum de Iudæo.

¶ Capitulum. XXXVII.

IVstinus regimen suscepit imperij anno dñi. lxxvj. & ab vrbe cōdita. M. ccc. xxxj. ab initio mundi. iiij. M. ccccc. xliij. & imperauit annis. xij. Hic Narsetem virū strēnum fecit Patricium Romanorū, qui Totillam regē Gothorū occidit, & oēs barbaras nationes viriliter pugnādo deuicit, easq; ita compescuit φ Romā & totam Italiā reddidit quietā. Cumq; in vrbe prouide ac fideliter cuncta disponeret, diabolus cōtra prædictū Narsetem Eunuchū Romanorum imperatricem excitauit, taliter φ Sophia vxor imperatoris vnā literā cōtumeliosam eidē direxit, præcipiēs vt sine mora Cōstantinopolim remearet, vt cū puellis suis in gynæcio fœminarū lanarū pēsa diuideret quę verba Narses intelligens, & perpendens φ augusta in opprobriū esset φ Eunuchus opponeret tale, imperatrici fertur dedisse responsum. Scias φ filū filabo de quo talis ordieť tela, quā nec tu nec imperator poteritis in vita vestra rescindere, nec morā contraxit ad conceptum propositū prosequendum, sed celeriter ad Alboinū regem Longobardorum, qui tūc in partibus Pānonię morabať mittit, vt pauprima Pānonię rura quę incolebat desereret, & ad amœnū & fertile solum Italię se transferret: quod & fecit, & ope dicti Narsetis fere totā Italiā occupauit, quā post Longobardi possederūt vsq; ad tēpora Caroli Magni, & volens intrare ciuitatē Romanā, dictus Alboinus cum ꝓposito extirpādi Christianos qui ibi erāt, cū esset in porta quę dicitur porta sancti Ioannis equus quē insidebat qui optimus erat sub ipso cecidit, nec calcaribus vel quibuscūq; stimulis surgere potuit, de quo cunctis magna admiratio fuit. Affuit quoq; quidā vir sanctę vitę qui regi dixit. Si vis ciuitatē ingredi oportet te mutare votum quod emisisti in exterminiū nominis Christiani. Mutatione igitur voti facta statim equus surrexit, & solito mote processit vsq; ad palatium, quod Theodoricus olim rex Gothorū extruxerat. Hic quoq; Iustinus imperator bonum initium habuit: postea dedit se totum cupiditati & auaritię, adeoq; peruersus fuit φ fabricare fecit archas ferreas in quibus recondebat ea quę nemini parcens tyrannice rapiebat, propter quod factus est omnibus odiosus, & quia tantam solicitudinē habuit in congregando gazas iusto dei iudicio amēs effectus est.

Totila occidit a Narsete.

Narses a Sophia imperatrice irritatur, & vide ei⁹ responsum.

Narses e Pānonia Alboinū Longobardorū regē i Italiam vocat.

Miraculum de equo Alboini.

¶ Capitulum. XXXVIII.

CHilpericus dolose occiso Sigiberto regnum accepit: hic reb⁹ per oia male gestis cōsilio Fredegōdis adulterę cōiugis interfectus est. Pudet me huius infœlicissimi regis male gesta narrare. Pauperum nempe oppressor extitit, sacrarū ædiū ditēptor, ecclesiastici ordinis irrisor, filiorū interēptor. Is dū aliqñ a venatione rediret, cubiculum Fredegōndis adulteræ in-

Chilpericus.

Chilperici impietas.

gressus est quam quietis causa decubantem cum vidisset: virga, quam manu gestabat a tergo percussit, rem vxori gratam se facere existimans. At illa ad Landericum quem sæpe concubitu oblectabat suo. Landerice inquit, cur me percutis? hoc responso percussus Chilpericus adulterium mox suspicatur (nam huius Landerici vxorem rex stuprabat) quare furentibus oculis quid ageret nescius venatum pergit animi oblectandi gratia. Fredegondis vero animũ regis exulceratum sentiens, Landericum ad se clam vocat, rem narrat, monet sepulcrum non cubiculum cogitet. Quem cum supra virilem animum turbari videret Fredegondis, vna inquit res est quæ nos a periculo liberet. Age igitur impigre & facinorosos homines & sanguinarios mercede ac muneribus sollicita, qui per noctis caliginem ex equo descendentem vulneribus cofossum necent: Chilpericum itaq; vt conuenerant, a venatione reuertentem adoriuntur atq; interimunt, statimq; sicarij quasi homicidij expertes Chilpericum interfectum exclamant atq; homicidij authorem Childebertum vociferantur. Hic Chilperici miserabilis exitus qui multis homicidijs, stuprisq; ob cœcum impudentissimę mulieris amorem insignis iusto dei iudicio ab ea velut canis occisus est. Tam misero vitę exitu Chilpericus regnum reliquit, homo impudens arrogãsq; qui cum amicum neminem obseruaret nemo illi amicus fuit. Sepultus est apud ędem diui Germani de Pratis, quem ipse satis pulchram extruxerat.

Suspitio Chilperici de Fredegundis adulterio: Fredegondis machinat̃ mortẽ Chilperici. Chilperic⁹ occidit̃ dolo vxoris.

¶Capitulum. XXXIX.

IOannes tertius natione Romanus cœpit anno. ccccc. xcvij. & in cathedra Petri sedit annis. xij. mensibus. xj. diebus. xviij Huius pontificis tempore Armeni Christi fidem susceperũt. Hoc etiam tempore inuentum fuit corpus beati Vrsini Apostolorum discipuli extra Butiricas primi eiusdem vrbis Episcopi. Hoc etiam tempore in diuersis partibus Galliarũ (vt testatur Vincẽtius) cœlũ ardere visum est: quẽ ardorẽ beat⁹ Gregori⁹ in Homilia igneas acies appellauit. In quibusdã quoq; de vestimẽtis hoim ver⁹ sanguis effluxit: domus etiã cuiusdã sanguine respersa ab intus apparuit: postq; prodigia clades magnę secutę sunt famis atq; mortalitatis pręsertim in Italia. Subito enĩ apparebãt quędã signa in domib⁹, siue in vasis, siue in vestimẽtis, quę si quis voluisset abluere magis apparebãt. Post annũ vero incœperũt nasci in inguinib⁹ hoim quędã glãdulę ad modũ nucis vel dactyli, quas mox subsequebatur febriũ ęstus intolerabilis, qui infra tres dies vt in plurib⁹ extinguebat. Eo etiã tẽpore vt testatur idẽ Vincentius, accidit in Gallia q̧ mons sup Rhodanũ dans mugitũ multis dieb⁹, tandẽ ab alio mõte sibi vicino diuisus, cũ Ecclesijs & domib⁹, oĩbus bestijs & aĩalibus pręcipitatus est. ¶Hoc tẽpore floruit beatus German⁹ Parisieñ Antistes, quo etiã regnabat Childebert⁹ in Frãcia, quorũ quilibet certabat ad subueniendũ debilib⁹ & egenis: vnde inter principẽ & sacerdotẽ erat expectata cõtentio, quia faciebant de misericordia pugnã, & de pietate certamen, vt thesauros spargerẽt, & de talẽtis suis egeni ditescerent: nõ sic modernis temporibus agunt nostri principes.

Ioãnes terti⁹ papa.

Prodigia diuersa.

Germanus Parisieñ antistes & Childebert⁹ rex Frãcię de pietate erga pauperes cõcertant.

¶Capitulum. XL.

INterempto Chilperico sanguinaria mulier Fredegondis sibi suisq; fortunis timens ad ędem beatæ Marię Parisiensis tanq̃ ad asylũ cõfugit, quã liberaliter excepit loci Antistes, at Fredegõda sibi male cõscia Gõtrãnũ ad regni administrationẽ sibi hoc pacto cõsulẽs

aduocat,qui susceptа nepotis tutella pro eo regnum administrauit. Interea nonnulli bellorum motus inter Childebertum & Gontrannum fuere.sed pacatis vtrinq͂ animis nepotem Childebertum Gontrānus instituit:habuit prętere hic Gontrannus bellum aduersus Gondoaldum,qui se Clotarij filium mentiens multas vrbes atq͂ oppida in fidem receperat,victus tamen præcipitio vitam finiuit. Huius Gondoaldi recepta spolia ęqualiter cum Childeberto diuisit:acceptamq͂ partem pauperibus distribui mandauit. Pugnauit etiam aduersus Gothos duce Bosso,sed ducis incuria non sine multa strage fusi sunt Franci. Commisso etiam contra Britones prelio dux Pepolinus Catharri dolo occisus est. Inter hęc Luna visa est obscurior supraq͂ in Eclipsi solet. Ipse vero post annum.xxx.adepti regni moritur,sepultusq͂ in monasterio diui Marci,quod apud Cabilonem magnis sumptibus ędificauerat.

Gōtrānus virtuosus. — *Eclipsis Lunę pdigiosa.*

¶ Capitulum.XLI.

Childebertus.

CHildebertus igitur cum regnum recepisset veteris memor iniurię,quam a flagitiosissima Fredegonda Sigibertus acceperat,pœna afficere sanguinariam animo voluit,coactoq͂ exercitu Suessiones vexari militum incursionibus mandat:quib9 cognitis Fredegonda magna voluēs animo suos adhortatur in armis esse:ipsa vero filium Clotarium amplexa exercitum non impigre pręcedit,demum exercitu composito ramisq͂ equi iubę alligatis sub lucem dormitantes Burgundiones adoritur. Burgundiones vero repentino incursu hebetati mox huc atq͂ illuc impelluntur,cęsisq͂ pluribus cæteri in fugam versi sunt. Hac accepta clade Childebertus in Longobardos ire parat,rebus tamen infœliciter gestis ad propria Franci remeant. Childebertus vero his gestis vna cum vxore,non sine veneni suspitione,mortuus est, relictis duobus liberis Theodoberto cui Mettense imperium cessit,ac Theodorico Burgundionum rege. Fredegunda vero pacis inimica Clotarium filium aduersus Theodobertum & Theodoricum excitat,qui collecto grandi exercitu reges aggreditur,pugnatumq͂ est vtrinq͂:fusis tamen duobus regibus victor Clotari9 a matre magnis plausibus exceptus,ipsa tamen cum esset iam dierum malorum inueterata non multo post interijt,cuius corpus ad viri sepulcrum delatum est apud monasterium sancti Germani Pratensis. Mulier equidem sanguinis humani appetens adultera,facinorosa,sacri ordinis cōtemptrix:nam prætaxatum Rothomagensem Episcopum quāuis carcere & verberibus,relegationeq͂ violasset,pontificatui tamen a Gontranno restitutum apud Rothomagum dum missam celebraret,percuti iussit. ad hanc infœlicissimam spectat illud Eulogium, quo a Chrysostomo notata est perfida Herodias. Quis enim huius miserrimæ Fredegondis crudelitatem enarret, quę Hiezabel ac Herodiadem impijssimas mulieres imitata sacerdotum ac innocentūnecis sępe author fuit. Equidē nulli bestię cōparandā hāc esse cēseo, leone nanq͂ sęuior fuit,dracone atrocior,aspide venenosior: quæ idcirco a me dicta sint,vt sibi caueant,qui amoris libidinosi voluptate allecti speciosas in suam perniciē deligunt mulieres. Insuper dicti prophetici semp memores sint

Burgūdiones vincūt — *Clotari9 duos reges vicit.* — *Fredegonda moritur* — *In Fredegōdā inuectiua.* — *Noteš.*

in quo sic dicitur. A coniuge tua custodi te, ne manifestes ei cor tuum. Sed de hac impurissima pellice satis.

¶Capitulum.XLII.

Morto Theodeberto & Theodorico filijs Childeberti inter se digladiantibus illisq; interemptis Clotarius ex Clodouei familia solus superstes vniuersum ius regni recepit. Cęterũ Brunechildis Sigiberti relicta, cui⁹ astu Theodebertus capite truncatus fuerat, Theodoricus vero veneno infectus, Sigibertum Theodorici nothũ regno Austrasię venefica mulier pficere cõ tendit. Cuius cœptis Clotarius Austrasiorũ legatione accepta non impigre occurrit, coactoq; ex vtraq; parte exercitu manus vtrinq; conserunt, sed multis ad Clotarium a Sigiberto deficientibus, doloq; Garueri pręfecti militum victoria Clotario se obtulit: captusq; Sigibertus cum duobus fratribus in potestatem Clotarij venit, ipse pernicitate equi saluus nusq̃ postea cõparuit. Ad hæc Brunechidis captiua Clotario oblata est, quam quarto fustigatam ignobiliter camelo imponi iubet, ac postmodum in eã diu aspereq; inuect⁹ cũ exercitui iã ludibrio fuisset, ferocientis equi caudę alligatam reliquo corpore humi prostrato lictor distrahit. hoc supplicium q̃q̃ iusto simile videatur, cuius tamen fuerit originis Clotarius liquido monstrauit: nam cum esset matre adultera sanguinariaq; genitus matris ferinam/beluinamq; naturam hoc supplicio Brunechildis demonstrauit. Fuerat enim hæc ex nobili Hispaniarum rege genita, regiq; Sigiberto Clotarij patruo in matrimonium collocata, quæ quãuis multorum nece esset insignis, nihil tamen ad Fredagondam huius Clotarij matrem, verum enimuero Brunechildem (erat enim in sanctos deuota) pœnas pro meritis in hoc seculo luisse existimauerim: Fredegondam vero (nisi aliter deus disposuerit) consolationes omnes iam in hoc mundo accepisse ingternum pœnas daturam. Rebus pro voto compositis ex Bergedruda filium Dagobertum suscepit, quem Austrasiæ regno postmodum pater donauit præter ea quæ citra Arduennam syluam ad Rhemos spectãt, qui cum aliquãdo patrem super Austrasię regno adijsset, fines regni Saxones magno impetu deuastant. Quibus occurrens Dagobertus inter pugnandum cassidę ictu gladij euulsa graue vulnus accepit. Cognito filij periculo Clotarius coacto exercitu filio fert suppetias. Cuius aduentu gratulabundi milites vndiq; clamorem extollunt. Quod miratus Berthauldus rogat quid hæc sibi velint, cui cum nunciatum esset aduenisse Clotarium magno cum exercitu his verbis Clotarium sic increpat. O peruetus inquit & canum iumentum huc ne ades: hoc verbo indignat⁹ rex, nõ expectato exercitu flumen tranat, nec Berthauldum mox fugientem persequi destitit, donec obtruncatum hostis caput ad suos defert, nec finem belli gerendi facit, in Saxones vsq; penetrat, nemini masculini sexus parcens, qui gladij sui longitudinem excederet: huius in Saxones (qui nunc Angli dicuntur) stragis veteris odij causam plærig; asseuerant: hactenus non sine multorum incommodo perseuerãs interea post multa bella fœliciter ab eo gesta. xliiij. sui regni anno moritur, sepultusq; est apud sanctum Germanum de pratis. Hoc tempore Phara virgo Agarici Meldensium comitis filia Ecclesiam quæ Pharonis monasterium appellatur, extruxit. Hęc multis virtutibus pollens inter cœlites annumerata est. Huius frater Pharo ex Comite clericus fa-

Clotarius rex

Brunechidis mors & supplicium.

Clotarij crudelitas.

Dagobert⁹ in Saxões

Saxões vincuntur.

Clotarius moritur.

Pharo.

Fiacri9.

ctus pontifex tandem ciuitatis effectus est. Claruit etiam sanctus Fiacrius ex
Scotia Briam veniens virtutibus clarus.

Tyberi9 optimus imperator Persas vicit.

Capitulum.XLIII.

Tyberius assumpsit insignia Romani imperij anno dñi.ccccc.
xciij.& ab vrbe condita. M.ccc.xliij.ab initio mundi.iiij.M.
ccccc.lvj.& imperauit annis septem. Hic imperator fuit
vir christianissimus & strennuus, ac multum religiosus. Vn-
de multas in Constantinopoli & alijs partibus Ecclesias
restaurauit, terrasq; Persarum potenter intrauit, Persas quoq;
potentissime debellauit. Indeq; digrediēs maximam prędam cum multis ele-
phantibus adduxit, pauperib9 quidem liberalissimus fuit,& tam largiter ipsis
eleemosynas erogabat q ipsum vxor sua dure redarguit: dicens ipm nō dispē-
satorem sed dilapidatorē bonorum imperij. Cui imperator pijssimus. Confi-
do inquit in deo meo q pecunia in festo meo non deerit si thesautos nostros p
amore Christi largiter pauperibus erogemus: quod verum esse rei statim com
probauit euentus. Nam cum hęc agerentur ipse deambulans per imperiale pa
latium inueuit in pauimento tabulam marmoream, in qua crux domini scul-
pta erat. Cunq; illam tabulam pro reuerentia dominicę crucis leuari fecisset,
diceretq; indignum esse crucem domini pedibus conculcari quę debet in pecto
ribus & frontibus principum cum reuerentia poni: apparuit sub illa alia ta-
bula eodem modo crucis signaculo insignita, cunq; & illam leuari fecisset, ap-
paruit alia prioribus omnino consimilis. Cunq; & illam imperatot admiran-
do leuari iussisset apparuit quarta sub qua infinitum thesaurum repperit catho
licus imperator, de quo largas fecit eleemosynas,& multas restaurauit Eccle-
sias piaq; loca constituit. Ad Sigibertum Francorum regem qui Perse legatos
inuiserat cum reliquis muneribus quę magna fuere, aureos etiā quinquaginta
singularum librarum misit, quorum vna pars imagine principis signata erat
his literis, Tyberij Constantini perpetuo Augusti. Altera vero pars quadri-
gam continebat cum ascensore, atq; his literis, Romanorum gloria.

Factū & dictū optimo pricipe dignū. Multa pauperibus erogat Tyberius. Miraculū crucis. Thesaurū ingētē inuenit Tyberius. Sigilberti frā corū regis ad Tyberij legatio.

Capitulum.XLIIII.

Benedictus.

Benedict9 prim9 natione Roman9 cœpit anno dñi.ccccc.x.in
solio Petri sedit annis quatuor, mense vno, diebus.xviij.& va
cauit sedes mensibus tribus, diebus decem. Huius tēpore Re
tharedus rex Gothorum quem historię tradunt virum fuisse
virtuosum cum esset Arrhiana perfidia maculatus in concilio
Tholetano.lxx.duorum patrum suum recognoscens errorē
ad catholicam fidem reuersus est, ptonunciauitq; eam,& mandauit omnibus
populis qui suo subijciebāt dominio vt circa integritatem fidei maiorum prę
ceptorum obediant secundū ordinationem dicti concilij Tholetani. Quis au
tem iste Retharedus fuerit sub compendio pateat. Sciendum quoq; est q
duo genera Barbaricę gentis in Hispania quieuerunt inter alia scilicet Gothi
& Vandali vt superius breuitet tactum est: quę quidem gentium genera per
Bellissarium de Italia & Aphrica sunt expulsa, gensq; Gothorū adeo in His-
pania præualuit vt eam sibi prorsus subiugaret. De ista progenie reges
Hispaniæ originem traxisse dicuntur,& iste Retharedus tempore dicti Tho
letani concilij regnum Hispanię: quod hodie Castellę dicitur, gubetnabat.

Retharedus rex Gothorū ad fidē conuersus optime & religiossime vixit.

Quo in tempore floruit Leander Epūs Ispaleñ.cuius doctrina atq industria gens Gothorum ab Arrhiana recessit insania,& adhęsit firmiter fidei Christianę.Hoc tempore floruit Ioannes Constantinopolitañ Episcopus vir intolerabilis abstinentię,& eleemosynis largissimus. Leāder Epūs. Ioānes Cōstantinopolitanus Epūs.

¶Capitulum.XLV.

Auricius Romani imperij iura suscepit:& imperauit ānnis xx.Tyberius de quo proxime dictum est,sentiens sibi extremam imminere diem,Mauricium in reb⁹ bellicis strēnuum prudentia prędítum,& vniuersa morum honestate pręclarū elegit ad imperium:filiam suam Constantinam tradendo in vxorem dicit.Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum:vtere eo fœliciter,& habe in mēte ęquitatē incessanter & iustitiā pręcipua eē optimi imperatoris insignia,& his dictis emisit spiritū.Hic reipublicę fuit q̄plurimū vtilis.Anno imperij eius secūdo Antiochię diuinitus est subuersa modo qui sequitur.Quidam ciuis illius adeo eleemosynis & hospitali deditus erat:vt nullo vnq̄ die sine paupere comederet.Cūq vna die vsq ad vesperā vrbem circuisset vt pauperes inueniret:inuenit virū antiquū vestitū candida veste cū duobus socijs stantem in medio ciuitatis,& ipso ad hospitium inuitato hanc ab ipso habuit responsionem.Non potes o homo dei cum nostro sermone hanc ne subuertatur saluare ciuitatē:quo dicto sudarium quod in manu tenebat super medietatem ciuitatis excussit:statimq ipsa medietas cum habitaculis & habitationibus est subuersa:volens excutere sudarium super aliam ciuitatis partē vix ab illis duobus socijs multa est prece flexus vt parceret:itaq vir ille eleemosynarius attonitus fuit:ex saluatione tamen domus suę quę in parte non erat euersa consolatus disparuit:vnde non est dubium ipsum angelum fuisse missum a domino propter peccata populi ad exterminium ciuitatis.Eodem tempore Gontrannus qui tum omnes res Francorum administrabat,in venando fessus:dum in gremio armigeri sui dormiret iuxta riuum aquę vidit armiger ex eius ore paruum animal exire:cui riuum transire volenti nec valenti armiger gladio posito ex transuerso riuuli viam ei eundi & redeundi parauit:quo in os eius reintrāte rex expergefactus est,& stupens dixit se per somnium per pontem ferreum transisse,& sub monte quodam multos thesauros vidisse.Ad quem montem cum rex pertexisset secundū fidē somnij,& audita sui armigeri relatione multos thesauros iuenit.Nec reor fore inane causam scrutari somniorū. Pro quo dicendū q somniorū causa quandoq est interior: quandoq exterior.Interior autem causa somniorum duplex est:vna quidem animalis scilicet inquantum scilicet ea occurrunt hominis phantasiæ in dormiendo:circa quę eius cogitatio & affectio fuit immorata in vigilando:& talis causa somniorum non est causa futurorum euentuum.Nam talia somnia per accidens se habent ad futuros euentus:& si quandoq simul concurrant erit casuale.Quādoq vero causa somniorum intrinseca est corporalis.Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus phāntasię conueniens tali dispositioni,sicut homini in quo abundāt frigidi humores apparet in somnijs q sit in aqua vel in niue:ideo medici dicunt esse intendendum somnijs ad cognoscendū dispositiones interiores.Causa autem somniorū exterior etiam est duplex:scilicet corpalis & spūalis:corpalis quidē inquātū imaginatio dormiē

Mauricius imperator. Antiochiæ dimidia pars miraculose ē subuersa. Gōtrāni somnium. Mirum somniū. Sōnīū quid sit, & diuersę species sōniorū.

tis imutatur, quod fit vel ab aere cõtinenti, vel ex impressione cœlestis corpo= ris: vt sicut dormienti aliquę phantasię apparent cõformes cœlestium dispositioni. Spiritualis autẽ causa est quandoq a deo qui ministerio angelorũ aliqua hominibus reuelat: scdm illud Numeri.xij. Si quis fuerit inter vos Propheta dñi, in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illũ. Quãdoq vero operatione dęmonum aliquę phantasię dormiẽtibus apparent, ex quibus quãdoq aliqua futura reuelant his qui cum eis habent pacta illicita: sicq liquet causa somniorum. ¶ Anno quoq dicti Mauritij septimo nimię pluuię inundatio fuit, adeo vt diluuiũ esse crederetur: & tanta clades secuta est, vt nullus grauiorem fuisse meminerit. Magnus etiã draco in modum maximę trabis cum innumerabili serpentum multitudine per Tyberim in mare descẽdit, qui in mari suffocati, & ad littus proiecti putredine aerem corruperunt: de quorum putredine pessima plaga secuta est, quę inguinaria vocabatur, quę tãta fuit q papam Pelagium de quo statim dicetur, occidit: & passim destructis habitatorib9 infinitę domus vacuę in vrbe remanserunt.

Pluuię inundatio.

Pestis ingnina ria.

¶ Capitulum.XLVI.

Pelagi9 secũdus papa.

Pelagius secundus natione Romanus cœpit anno sexto.c.xv. & in cathedra Petri sedit annis decem, mensibus duobus, dieb9 decem: & vacauit sedes mensibus sex, diebus.xxv. Hic electus fuit absq iussione principis: quia Roma tunc a Longobardis erat obsessa, & propter hoc ad principem minime mittere potuerunt. Et nota hic q sępe Romana Ecclesia hunc honorem faciebat imperatori, vt de ipsius voluntate atq decreto papam eligebat, quia sępe Romanoꝝ principum auxilium postulabat. Vnde Mauritio factus fuit iste honor, & hoc propter Longobardos, qui nimis vexabant Ecclesiam. Similis honor fuit factus Carolo magno: vt patet di.lxiij.c.Adrianus. Hoc tẽpore Longobardi regẽ Eutharim sibi creãt, cum antea sub ducibus viginti annis Italiam occupassent. Hunc Eutharim Flauium appellarunt, quo cognomine deinceps Longobardorum reges vsi sunt. Mauritius autem pellere Italia Longobardos conatur, Francos ad auxilium asciuit, sed magna suorum clade accepta superatus est a Longobardis.

Mauriti9 a Lõgobardis superatur.

¶ Capitulum.XLVII.

Gregorius primus.

Gregorius primus natione Roman9 cœpit ãno.ccccc.xxvj. cuius assumptio gratiosa atq miraculosa, fuit in cathedra Petri sedit annis.xiij.cum dimidio & diebus.x. Hic primus Romanorum põtificum se seruum seruorum dei scripsit. Antiphonas regulariter intonauit. Introitus in missa statuit ad populum demulcendum. Deinde Kyrie eleison nouies a.lxx. vsq ad Pascha tractus cantari pręcepit, & post prędicta Euãgelium & Offertorium ordinauit. Statuit etiã vt oratio dominica decantaretur alta voce, & vt semper in principijs horarum Deus in adiutorium meum intende, a presbytero dicatur. Hic in singulis Romanę vrbis Ecclesijs in remissionem peccatorum stationes singulis diebus quadragesimę ordinauit per fideles deuotione promptissima celebrandas. Et quia in dictis stationibus ipsarum institutor beatus Gregorius & plures in suo pontificio successores singulis eas digredientibus concessere indulgentias: Vnde annuatim diebus quadragesimæ

plębs frequentat Romana consequi arbitrans pœnę debitę ex fomite peccati relaxationē. Quia nouissime quidā Pseudo Christi Pseudo Prophetę Aposto li secta scilicet pestifera Boemorum in suis perfidiis traditionibus conantur astruere indulgentias nullo modo prodesse neq aliquid valere: sed fuit illusio & deceptio plębis Christianę: vt legentibus palam sit hanc perfidiam de dire cto sacro aduersari concilio, & statuto vniuersalis Ecclesię ac assertioni sacrorum doctorū, libet & gratū est materiā indulgentiarū aliqualiter pertractare.

Inuehit contra boemos de indulgentijs.

¶Pro cuius decisione aliquę occurrunt pertractandę veritates: quarum prima ꝙ indulgentię valent ad abolitionem pœnę propter crimen debitę. Veritas hęc sic declaratur. Liquido constat Christum fore caput Ecclesię: dicente Apostolo ad Ephesios primo. Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiā, quæ est corpus ipsius. Et ad Colossen. primo. Ipse est caput corporis Ecclesię. Cū igitur capitis officium sit dirigere, regere, & gubernare membra, concluditur ꝙ Christus rexit & gubernauit & gubernat hanc militantem ecclesiam, erronee quippe diceretur ipsum male regere & rexisse. Cum igitur Ecclesia vniuersaliter tenuerit: teneatq indulgētias valere, sequitur propositum. Suadetur sic impium enī esset dicere Ecclesiam, cuius caput Christus est, & quę sancto regitur spiritu: vt patet Actuum. xv. cum dicitur. Visum est spiritui sancto & nobis &c. aliquid vane facere. Facit autem & concedit indulgentias: valent igitur. Rursus Ecclesia generalis errare non potest, quia ille qui exauditus fuit ꝓ sua reuerentia dixit Petro, super cuius cōfessione Ecclesia fundata est. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua. Scribitur Lucę. xxij. ꝙ Ecclesia generalis indulgentias approbat & facit: ergo valēt. Verūtamen quidam dixerūt ꝙ non valent ad absoluendum a reatu pœnę, quā quis in purgatorio scd̄m iudicium dei meretur, sed valent ad absoluendum ab obligatione, qua sacerdos obligauit pœnitētē ad pœnā aliquā etiā ordinatā ex canonū statutis. Hęc aūt opinio cū sit expresse cōtra illud priuilegiū Petro & suis successorib9 datū, vt qđ in terra remitteret, & in cœlo remitteret, reprobat & dicitur ꝙ remissio, quę fit in foro Ecclesię per indulgētias valet quantū ad forum dei, al's Ecclesia indulgentias huiusmodi concedens magis damnificaret q̄ adiuuaret cum ad graviores remitteret pœnas scilicet purgatorij absoluendo a pœnitentijs iniunctis.

De idulgentijs & vnde habeant originē

Secunda veritas ꝙ indulgentię valent vt pręmissum est, & quātum ad forum Ecclesię, & quātum ad iudicium dei ad remissionē pœnę residuę post contritionē/confessionem/& absolutionem: siue sit iniuncta siue non, ratio cur valent est vnitas corporis mystici, in qua multi in operibus pœnitentię seu pœnalibus supererogauerūt ad mensurā debitorum suorum & varias angustias perperam subierunt patienter, per quas multitudo pœnarum poterat expiari si eis deberetur, quorum meritorum tanta est copia ꝙ omnē pœnam debitam viuentibus excedunt, pręcipue propter meritum Christi qđ tātę fuit efficacię ꝙ per vnā solam guttā cruoris satisfactū fuisset pro peccato protoplasti.

Secūda veritas.

Tertia veritas ꝙ vnus pro alio satisfacere potest: dicente Apostolo ad Gala. vj. Alter alterius onera portate. Cum igitur sancti in quibus superabundantia operum satisfactionis inuenitur, nec expresse nec determinate pro isto qui remissione indiget opera huiusmodi fecerunt, alias absq omni indulgentia remissionem consequerentur, sed cōmuniter pro tota Ecclesia: teste Apostolo. ii. ad Corinth. j. dicēte se implere ea quę desunt passioni Christi in corde suo pro Eccle

Tertia veritas.

sia. Igitur sequitur ꝙ prædicta merita sunt toti Ecclesię cõmunia. Ea vero quę communia sunt alicuius multitudinis distribuuntur singulis de multitudine iuxta arbitrium illius qui multitudini pręest. Verum sicut aliquis consequeretur remissionem pœnę si alius pro alio satisfecisset, ita & ei satisfactio alterius si per eum qui potest distribuatur.

Quarta veritas. Quarta veritas, ꝙ summus pontifex nedũ Ecclesię militantis clauiger est: verũetiam & triumphantis ex eo patet, quia ei dictum est, Quodcunq; ligaueris &c. vnde liquet ꝙ apud eũ & in facultate eius sunt thesauri militantis Ecclesię derelicti per Christum in manib⁹ ipsi⁹ quos distribuere potest ad votum, causa tamen existẽte legitima, nec decẽtius dispẽsatio dicti thesauri relinqui poterat q̃ papę Christi vicario, cuius fidelitatis & pasturę oues pro quibus sanguinem fudit, cõmissę sunt.

Quinta veritas. Quinta veritas ad hoc ꝙ iste thesaurus bene dispensetur: dispensatioq; sit efficax ex parte dispensantis auctoritas quę plene in summo residet pontifice, requiritur: secundo causa iusta & rationabilis ex parte recipientis exigitur: primo ꝙ in statu gratię: demum ꝙ adimpleat id pro quo indulgentia conceditur.

Sexta veritas. Sexta veritas ꝙ indulgentię tantum valent quantum sonant. Pro cuius declaratione dicitur ꝙ causa effectiua remissionis pœnę non est labor nec deuotio: nec donũ recipientis, nec causa pro qua datur, nec ad quęq̃ horum oportet proportionare quãtitatem rei missionis: sed ad merita Ecclesię quę semper abundant: & ideo scd̃m quod applicantur ad istum scd̃m hoc remissionem consequitur: ad hoc autem ꝙ applicẽtur alicui sequitur auctoritas dispensandi huiusmodi thesaurum, & vnio ei⁹ cui dispensatur ad eum qui merebatur quod est per charitatem. Et ideo dispensationis scd̃m quã saluatur intentio illorum qui opera meritoria fecerunt: fecerunt quippe ad honorem dei & vtilitatem Ecclesię in generali: vnde quęcunq; causa adsit quę in vtilitatẽ Ecclesię & honorẽ dei vergat: sufficiẽs causa est indulgentias faciendi.

Septĩa veritas. Septima veritas ꝙ merita & pœnę passionis Christi fuerunt dei & hominis. Culpę vero & pœnę per merita passionis Christi redimibiles solum sunt humanę & minoritate sui minores & exiles: proinde sequitur ꝙ reliquũ meritorum & pœnarũ Christi superfluit: nec tamen inaniter Christus voluit mereri nec pati illas pœnas, cum deus nihil agat frustrà. Itaq; concluditur illud reliquũ derelinqui pro nobis pro quibus Christus in carne natus est & passus quatinus in nostris necessitatibus ad multas obligati pœnas ex cõtinuis lapsibus pro solutione satisfactionis ad pręfatum recurremus thesaurũ.

Octaua veritas. Octaua veritas: & si in mortali existenti non valeat indulgentia, stat q; in mortali existens potest indulgentias concedere. Prima pars ex premissis liquet. Secundę partis ratio est, quia concedere indulgentias ad iurisdictionem pertinet, quã habẽs nõ amittit per mortale peccatũ, licet bonitatem amittat, ideo indulgentię equiualent si fiant ab eo qui est in mortali peccato: sicut si fierent ab eo qui est sanctissimus, quia non remittitur pœna ex vi suorũ meritorum, sed ex vi meritorum reconditorum in thesauro Ecclesię.

Nona veritas. Nona veritas est cum indulgentia indeterminate conceditur: vtputa cum summus Antistes dicit, ꝙ porrigentes manus adiutrices ad fabricam alicuius Ecclesię lucrẽtur .xl. dies de indulgentia: tale auxilium intelligitur ꝙ sit cõueniens ei qui auxilium largitur, & scd̃m quod accedit ad hoc scd̃m ꝙ plus vel minus de indulgentia cõceditur Vnde licet vnus inops largiens vnum denarium totam consequatur indulgẽtiam: locuples tamen similem tribuens denarium totã non consequitur indul-

gentiam, quia non debet locuples ad opus iam pium & fructuosum ita parum erogare. Hæc dicta sint pro repellendo errorem perfidissimorum Bohemorum. Nunc vertamus calamum ad seriem historię. Dictus enim pontifex ne antiquę idolatrię semen de cętero pręualeret, imaginibus idolorum capita & membra fecit generaliter amputari. Hic addidit in canone missę, diesq; nostros in tua pace disponas, quanta gratia emicuerit, quanto scientiæ lumine præsdictus fuerit quantum præsentibus & futuris exemplo operis & scripturis prodesse studuerit, mortalis lingua vix explicare posset. Eodem tempore tunica domini inconsutilis in ciuitate Iaphat: non longe a Hierosolyma Simonis Iudæi confessione inuenta, ab Episcopis Gregorio Antiochiæ, Toma Hierosolymitano, & Ioanne Constantinopol. Hierosolymas portata est. Eodem tempore apparuit in cœlo stella cometa. Nata sunt eodem tempore prodigia in suburbio Bisantij, puer videlicet quadrupes, & alter duos vertices habens. Eodem etiam tempore signum sanguineum in cœlo apparuisse visum est, & quasi hastę sanguineę, & lux clarissima quasi per totā videbatur noctem. Quędam mulier etiam infantem peperit sine oculis, sine manib⁹, qui a lumbis infra erat sicut piscis. Sed & apud Aegyptum in Nilo flumine apparuerunt duo animalia humanæ formæ, vir scilicet & mulier. Vir quidem erat pectorosus, & vultu terribilis, rufa coma canisq; permixta, qui vsq; ad lumbos cinctus mōstrabatur & nudus. Reliqua vero mēbra corporis cooperiebat aqua. Mulier vero mamillas habebat, & fœmineum vultū, cæsariemq; ptolixam, & vsq; ad horam nonam modo & forma prędictis se palam cunctis videre volentibus ostendebat. Eodem etiam tempore Sol a meridie vsq; ad meridiē minoratus est de tertia parte. Quo in tempore sanctus Lupus qui patronus est contra morbum caducum Ecclesiam regebat Senonen̄. Dicto etiam tempore beatus Gregorius misit Augustinum cū Melite, Ioanne in Angliam, qui regem Athabertum vna cum gēte sua Christi baptismate insigniuerunt. Hoc refert exp̄sse historia Amotini in gestis Frācorum lib. iij. dicēs ꝙ beatus Gregori⁹ quasi in sui pōtificatus initio Augustinū, Melitē & Ioannē ad gentem destinauit Anglorum siue Britonum conuertendam, regiq; Frācorum & pręlatis Ecclesiarum per quos transitum facere debebant, suis pręcepit literis, vt ipsos cōmendatos habentes dirigerent in agendis: quorum prædicatione Anglorum plębs fidem suscepit orthodoxam: de quo beatus Gregorius suis in moralibus faciens mentionem sic dicit. Ecce lingua Britannię quę nihil aliud nouerat q̄ barbarum frendere: iam diuinis in laudibus hebręa cœpit verba sonare. Ecce quondam tu alias timidus, nudus, iā substratus sanctorum pedibus seruit oceanus. Et Barbaros mores quos terreni principes domare nequiuerūt ferro, pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant, & qui catenas pugnantium infidelium nequaq̄ metuerat, iam nunc fidelis humilium verba timet. Hoc aūt Anglię regnum qualiter originē sumpsit referare lubet in lucē. ¶ Narrat quippe vetus Britanorum historia ꝙ Ascani⁹ Aeneę Troiani fili⁹ de filio suo Syluio nepotem habuit nomine Brutū, qui genitricem suam nascendo, & genitorem in venando casu peremit. Cuius patricidij causa tam exosum eum parentibus suis reddidit, vt de Italia pulsus in Gręciam fugeret, vbi exul cum esset/tanta cœpit probitate pollere, vt cōfluētibus ad eum Troianis, qui ibi captiui habebantur, ducatum eorum sortiretur: quorum fretus multitudine

His nouē veritatibus cōcludítur indulgentiarum vis.

Puer q̄drupes & plura ꝙ prodígia.

Lupus Ep̄us.

Athabertus rex Anglorum cū tota gēte baptízatur ab Augustino & socijs.

Gregori⁹ i Moralibus.

Britonū siue Anglorū origo.

Brut⁹ fili⁹ Syluij auctor britonū

& animatus consilio petijt a Pandraso Grecorum rege libertatē eundi ad alias nationes. Rex autem ira pmotus bello eos cōterere voluit, sed nequaq̄ potuit. Nam victoria Bruto a deo pspera prouenit, vt plurimos de exercitu regis interimeret, ipsumq; ex improuiso caperet, minasq; mortis ei intulit, nisi annueret rogatis. Exegit quippe ab eo filiam suā in cōiugem, auri & argenti copiam multā, naues, frumētū, cęteraq; marino itineri necessaria. Quęsitis igitur ex regis imperio plusq̄.ccc. nauibus, & omniū genere farris oneratis Troianis auro & argento plurimo ditatis: Brutus filiā regis accepit, & salutato rege ęquoreum iter aggressus est: trāsierunt autem Aphricā & Mauritaniam, venerūtq; ad littora Tyrrheni maris, vbi quatuor gñationes gentis suę exules inuenerūt cum duce Corineo. Quibus secum assumptis direxerūt iter ad fines Acquitanię, ibi eis exortum est cum Gallis pręliū grauissimum, quibus eo tpe reges decem pręsidebant: in quo congressu apparuit indicibilis fortitudo Corinei ducis, qui tam valde percussit consularē virū in summo capitis vt eum dissecaret in duas partes toto corpore diuiso. Nepos autem Bruti Turnus & ipse fortissimus miles, qui solo gladio suo sexcentos ibi peremit, hostiū gladijs occisus est, deditq; nomen Turoni ciuitati, q2 in loco illo sepult9 fuit: fine dato illi certamini Brutus cum suis ad naues redijt, cœptumq; iter aggressus tandem ad insulā destinatam peruenit. Erat autem nomen insulę illius Albion, & a solis inhabitatur gigantibus, cum quibus certamen persępe habuerūt, quam insulam Brutus de suo nomine vocitauit Britanntam, hominesq; suos Britones vel Britannos. ❡Dux autem Corineus terram quę sorti suę cesserat, Corineam vocitauit, quę modo Cornubia, vel a cornu Britannię, vel ex prędicti nominis corruptione appellatur. ❡Nunc autē de successione Bruti, & qualiter Saxones Angliam obtinuerunt locutio sic exorditur. Porro exactis.xxiiij. annis ex quo insulam ingressi sunt, mortuus est Brutus relictis tribus filijs regni sui hęredib9 qui sepulto patre distribuerunt inter se regnum paternum, quilibet partem suā de nomine proprio appellando. Primus cui nomen erat Lotrinus mediam partem insulę possedit, quę postmodum Lotria est appellata. Secundus qui Camber dicebatur, accepit partem illam quę post Cambrio dicta est, & modo Gallia vocatur. Tertius cui nomen erat Albanactus possedit terram quę nūc Scotia dicitur, eiq; nomen dedit Albaniam. Regnauit autem Lotrin9 decem annis & mortuus est. Hi eñ vsq; ad Iulium Cęsarem Britanni libera volūtate regnauerunt, sub cuius imperio Romanis tributarij facti sunt. Porro tempore Marci Antonij Veri instātia Luci Britanniarū regis per legatos Eleutherij papę mysteria Christianitatis susceperunt, in qua aliqui eorum vsq; ad martyrij coronam perducti sunt. Orta eñ persecutione sub Diocletiano Cęsare, licet fides deficeret in pluribus, in alijs tamen frangi nec morte potuit. Sed postq̄ maximus tyrannus insulam Britannię militum pręsidio euacuauit, irruerunt picti cętereq; barbarę nationes, populumq; imbecillem & terram totam cęde & pręda vastare cœperunt, accessit huic malo & aliud, q2 rex Vertigerius ad sui tutamen, hostiumq; impugnationem inuitauit gētem Saxonum adhuc paganicā, quę cum aliquādo dire strēnue ac fortiter eos tutati fuissent: domiandi cupidine illecti dignitates ciuium a rege petierunt, vt non iam opem ferre ciuib9, sed potius tyrannidem exercere in eos liberius possent, quod Britanni pręcauentes expulerunt eos, sed illi repulsi multipliciter redierunt, pacemq; simulantes

Pādras9 rex grecorum a bruto vicit: & ei filiā cōiugē largitur.

Corineus dux Troianorum.

Corinei ducis mirandum robur.

Turn9 nepos Bruti tutonos cōdidit, & ibi sepult9 est

Reges Britānorum.

Bruto tres filij successere & regnū in treis ptes diuisere q̄s singlas singulis noib9 appellauere.

Vide q̄ sit periculosū exteros in auxiliū vocare.

pene vniuersos principes eorum fraudulenter occiderunt: pręualentes igitur ad tempus ciuitates & castella occupauerũt, donec surgeret rex Aurelius Ambrosius qui eorum ducem interfecit, ciuitates abstulit, eorumq̧ reliquias effugauit: post Aurelium surrexit Vterpandragon Aurelij frater qui genuit Arturũ regem inuictum atq̧ magnificum. Post istos sex reges de eorum gente regnauerunt: & tunc pręualentibus Anglis auxilio Aphricanorum aliarumq̧ gentium Britones monarchiam insulę & diadema regni perdiderunt, & alij quidem in minorem Britãniam vbi eorum & genus & nomen permanet. Alij vero in Galliam transfugerunt. Demum cum redirent regnum obtinuerunt: sed non multo tempore post vrgente eos diuina vltione per famem & mortalitatem insulam a lienigenis gentibus inuadendam reliquerunt, & ab illo tempore Saxones id est Angli Angliam de eorũ nomine nuncupatam sub eorum dominio tenuerunt.

Aureli⁹ Saxões regno deturbat & vicit.

¶Adhuc de catalogo regum Britanniæ habendus est sermo. Vnde anno primo Gratiani imperatoris, & deinceps regnauit apud Britannos Maximus annis. xxiij. & tunc Britannorum vires nimis ex hostium irruptionib⁹ attenuatę sũt, & q̃a a Romanis vndiq̧ bello laborãtib⁹ nihil subsidij habere poterant, substrahũt se ab eorũ dominatione & inito consilio direxerunt Londonieñ Archiepiscopum ad regem minoris Britanniæ Ildroenum vt eis succurreret: at ille tradidit fratrem suum Constantinum eis cum grandi militũ armatura: qui quidẽ Constantinus erectus fuit in regem, regnauitq̧ annis decem: habuit autem tres filios, Constantem qui monachus factus est, Aurelium Ambrosium, & Vterpandagton. Itaq̧ post alios annos, xxiij. quidam dicunt Anglos venisse in Britanniam: scilicet anno domini. cccc. xlvij. & Aurelium Ambrosium ibi regnare cœpisse. Sed verius videtur eos multo ante venisse q̃ ille regnaret. Deinde post annos. xlv. ab anno prenotato quidam asserunt initium regni Anglorum: verum in hac re multum dissonant historię. Itaq̧ Britanni non valentes vlterius ferre virtutem Anglorum vt victi cõcesserunt in ius & nomen eorum, & vocati sunt Anglici. Et primus rex de gente Anglorum Elli: secundus Telini altero mortuo succedendo regnauerunt annis. lxx. Post hoc tertius regnauit Edilbertus annis. lv. post hũc Eadebal filius eius annis. xxiiij. cuius filius Calcobertus anno domini. cccccc. xl. regnauit annis. xxv. Hic in Anglia secũdm Vincentium primus idola destruxit, & fidem Christi dilatauit. Post hunc filius eius Ebertus annis. viij. post hunc frater eius Lothere annis. xij. post illũ Edrich biennio regnauit: quo mortuo externi gentium reges regnum Anglię discindunt annis quatuor. Post hoc Vicredo filius Egberti Anglos ab illorũ oppressione liberat, & super eos regnat annis. xxxvj. postq̃ Edilbertus annis. viij. scilicet vsq̧ ad annum dñi. cccccc. xxxvj. Adhuc autem regnum Anglorum annotare supersedeo, & ad historias eorum te remitto.

Britãni a rege Britannię minoris opem petunt.

Vide q reges Anglorum regnauerunt.

¶Capitulum. XLVIII.

FOcas mortuo Mauricio tumultu militari electus Romanũ temeritate propria inuasit imperium. Cœpit quoq̧ anno domini. cccccc. xx. & ab vrbe cõdita. M. ccc. lxx. & imperauit annis viij. Sub huius imperio Persę & alię confines nationes Romano imperio damna maxima intulerunt. Nam per eas Romani deuicti multas in oriente prouincias: sed ipsam etiam Hierosolymam perdiderunt.

Focas imperator.

¶Capitulum. XLIX.

Sabinia n⁹ papa

SAbinianus primus in cathedra Petri sedit anno vno,mensibus quinq;,diebus nouem.Hic instituit vt horę diei per Ecclesias cantarentur,quod antea non fiebat. Huius tempore fames valida vexauit Italiam : frigus etiam intensissimum fuit,ita q; in Longobardia omnes vites siccatę sunt, messes etiam percussę vredine perierunt: quod mortem Gregorij figurauit: quia videlicet mundo defecit qui pabulum spirituale & corporale prębebat. Post mortem beati Gregorij fame inualescente in partibus Romanis veniebant pauperes,quos consueuerat Gregorius liberaliter pascere,ad Sabinianum pontificem Gregorij successorem,dicebantq; sibi.Domine,quos pater noster Gregorius solebat pascere,tua sanctitas fame perire non sinat.Quibus papa turbatus semper talia respondebat.Si Gregorius ad famam suę laudis cunctos populos curauit suscipere:nos tamen non possumus ipsos pascere,& sic semper vacuos remittebat.Cū igitur dictus papa contra Gregorium multū linguā suā eloquendo laxaret,diceretq; q; ipse dei ecclesiam suis eleemosynis dissipasset,apparuit ei in visione beatus Gregorius,ipsumq; monuit,vt se de tenacitate corrigeret,& a detractione cessaret,qui se in aliquo non correxit:apparēs ei igit̄ iterū ip̄m valde perterruit,& in capite percussit:de qua percussione post paucos dies exspirauit.

Sabinia n⁹ vituperat S. Gregoriū tāq dispēsatorē ecclesię.

¶Capitulum.L.

Bonifaci⁹ tertius

BOnifacius tertius in cathedra Petri sedit mensibus.viij.& diebus.xxviij.De hoc pontifice nota q; tempore quo erat Constātinopolitan̄ Episcop⁹ ibi obtinuit a Mauricio imperatore tunc turbato contra beatum Gregorium & Romanam Ecclesiam,vt vocaretur in literis suis siue sibi siue ab ipso mittendis vniuersalis pontifex siue papa,quam pręsumptionem beatus Gregorius durissime reprehendit sic dicēs.Quis est iste qui contra statuta Euāgelica,contra canonum decreta nouum sibi nomen vsurpare pręsumit: vtinā sit vnus sine diminutione qui vocari appetit vniuersus siue vniuersalis.& in detestationem istius vocabuli & superbię,Gregorius se seruum seruorum dei postmodū in suis literis nominauit.Et quia Mauricius imperator fauit in hoc dicto Episcopo vocato Ioanni deus ipsum grauissima pœna puniuit,quia Focas miles eius cum fauore militum ipsum vxoreq; eius & filios vita priuauit,& imperium assumpsit.

¶Capitulum.LI.

Bonifaci⁹ quartus.

BOnifacius quartus in cathedra Petri sedit annis.vj.mensibus viij.diebus.xxv.Huius pontificis tempore/fames/pestilentię/& inundationes aquarum fuerunt grauissimę.Hic a Foca principe impetrauit vt templum Idolorū,quod pantheon vocabatur,ædificatum in honorem Cybeles, quam matrem deorum dicebat antiquitas:omnium deorum purgata spurcicia Idolorum converteretur in reuerentiam & honorem Virginis gloriosę,quę mater est veri dei & omnium sanctorum,& nunc vocatur sancta Maria rotunda propter circularem ędificij qualitatem. Huius pontificis tempore mulier quędam in Francia sancto Ioanni Baptistę deuota triennio in oratione & deuotione infatigabiliter perseuerans,petijt a deo de membris sancti Ioannis aliquid obtinere.Demum iurauit se nō māducaturā,donec quod petebat accipe ret.Septimo vero die ieiunans pollicem sub altare miri candoris vidit,quem

lęta recepit. Tres autem Episcopi accedentes volentes quilibet partem habere tres guttas a pollice stillantes singuli singulas habuerunt.

¶Capitulum.LII.

Eracli9 Focā occidit.

ERaclius Aphricę procōsularis Focam eo quia dominū suum proditorie & fraudulenter occidit, ipsum regno pariter & vita priuauit, & imperium assumpsit, & annis.xxx.imperauit. Hic fuit multum decorus, visu hilaris, statura mediocris, egregię fortitudinis. Nam leones etiam in arena sępius interfecit: Anno.vj.sui imperij Cosdroe rex Persarum totum Aegyptū Alexandriam, Libyam, atq; Carthaginē violēter cœpit: Damascum & Hierosolymam deuastauit, ac venerabilia loca igne consumpsit, xij.M.Christianoꝝ cū Zacharia Patriarcha captiuauit, fereq;.xc.M.peremit, ac crucis Christi preciosum lignum secum in Persidem asportauit: ob quod dictus Cosdroe proteruiā in tantam atq; superbiam prorumpere ausus est, vt ab incolis vicinarum gentium quas nephario suo imperio subiugauerat, coli se iuberet, vt deum & vocari se regem, & dñm dominātium superbe mandauit. Fecit quoq; sibi turrim argenteam, in qua interlucentibus gemmis thronū extruxit aureum. Ibiq; Solis quadrigam, Lunę ac stellarum imaginem collocauit, ac per subtiles & occultos meatus aquam spargebat, vt quasi deus pluuiam desup infundere videret. Crucē quoq; dñi iuxta se i dicto cœnaculo quod extruxerat honorifice collocauit. Contra quem Eraclius proficiscens secum ferens beatę dei genitricis imaginem, quę apud Bisantium est, non hominis manu sed dei miraculo pictam dimicauit, & per intercessionem beatę Marię obtinuit. Grādo siquidem vehemēs super Persarum exercitum cadebat, acie vero Romanorum intacta & illęsa ab ipsa tempestate permanente, & tandem capto dicto Cosdroe per dictū Eracliū sic dixit ei Eraclius: pro eo ꝙ lignū sanctę crucis licet indignus honorasti, si credere volueris dño Iesu Christo, & illius te seruum esse confitearis, regnum tibi Persarum tm̄ cum tuo patrimonio & vitam, acceptis abs te pacis obsidib9 dabo: quod si nolueris mox meo gladio interibis. Cū q; Cosdroe non acquiesceret extracto gladio caput eius amputauit, filiumq; Cosdroe paruulū baptizari pręcepit, Persisq; pręposuit, argētū quidē Cosdroe exercitui mandauit distribui, aurum autem ad restaurationem Ecclesiarū, quę per dictum tyrannum destructę fuerant, deputauit: & suscipiens lignum sanctę Crucis veneratione dignissima suo loco restituit. Verum cum dictus Eraclius per portam quam dñs ad passionem exiuit, cum pompa vellet ingredi, porta vltro clauditur, eoq; humiliato vltro aperitur: & cruce dñi in templo locata festum Exaltationis institutum est, & vrbis Hierosolymitanę Christianis recuperata, quę tamen per dictum Cosdroe capta extiterat. ¶Elatus igit Eraclius tantis victorijs cœpit Persas, Arabes, Chaldęos, & cōfines nationes crudeli & aspero: & quasi tyrannico premere dominatu: propter quod prędictę nationes quę ante catholicā fidem tenebant, & Romanę Ecclesię ac imperio obediebant, rebellionem contra imperium assumpserunt: & fuerunt principales qui rebellauerunt de Arabia & radice montis Caucasi, quę gens Nabathęa nūcupatur, a Nabaioth primogenito Ismaelis: vnde non Sarraceni sed Agareni siue Ismaelitę dici debent. ¶Dicti igitur populi, scilicet Nabathęi, Persę, Arabes, & Chaldęi, qui hodie Sarraceni vocātur, adiunctis cōfinibus sibi pro-

Cosdroe rex Persarū has regiones afflixit, & crucē dñi secū aportauit.

Cosdroe supbia.

Eracli9 cosdroe debellauit ac cepit, & crucem dñi reportauit.

Cosdroes occiditur.

Miraculum sanctę crucis.

Festum exaltationis crucis.

uincijs regiones imperij hostiliter intrauerunt,& vt ab obedientia imperij ita recederent,ꝙ nunq̃ ad reconciliationem seu obedientiam traherentur consilio Machometi,tunc inter Persas diuitis & potentis occasionem diuersi cult⁹ assumunt,vt occasione diuersę crudelitatis & fidei,si fides dici debeat:ad primũ dominiũ de cętero nõ redirent:forte a Hieroboã familiare sumentis exemplum, qui decem tribubus ipsum sequentibus diuersum cultum tradidit,vt ad pristinum & debitum dominiũ imperpetuũ nõ rediret.Idem quoq̧ fecerũt post multa tempora Gręci,cupientes eñ se ab obedientia sanctę Romanę Ecclesię separare,acceperunt diuersum cultum seu diuersum ritum in Ecclesia ministrandi,& scienter prolapsi sunt in diuersos errores,omnes eñ illorum calogeri qui conseruãt & nutriunt schismata aut sunt Nestoriani,aut Euticites, aut Arihiani,aut Iacopitę,aut Hebionitę. Quidã tñ Historiographus Sarracenorũ ab Ecclesia & impio discessum sequenti prouenisse causa asserit. Cũ quidã spado imperatoris Eraclij distribueret togas militib⁹, & iter alios etiã Sarraceni sub imperatore militãtes venissent ad accipiendas togas spadone eis indignãter dicẽte: vix sufficit impator dare togas militibus quãto magis istis canib⁹: illi dolore & pudore incitati totam Sarracenorum partem ad rebellandum incitauit, cuius verbi occasione sequenti anno Sarraceni capta Damasco Phœnicem & Aegyptum occupant,ac post hæc Hierusalem obsident,eamq̧ post biennium expugnant & capiunt.Contra prędictas nationes quę sic in ore gladij prouincias imperatori vicinas prostrauerant,misit Eraclius imperator maximã militiam quę tota ab hostibus cęsa est.Nam centum quinquaginta millia de exercitu imperatoris,domino sic permittente,prostrata sunt. Aliquę historię tradunt dictum imperatorem ante dictum conflictum Euticis errore maculatum iunctum.Alię tamen historię dicunt ꝙ erat auersus a fide catholica,& corruptus ab Anastasio Patriarcha Iacopitarum,& ita estopinandũ.Nam q̃diu tenuit veram fidem omnia sibi prospere successerunt.Nihil eñ est ꝙ ita nequeat occasui subiacere q̃ vera religio.Nihil quoq̧ lumine clariore pręfulget q̃ recta fides in principe.Peracto igitur dicto conflictu multiplicatur exercitus Arabum & Nabathęorum,ipsis videlicet iunctis Chaldęis,Amonitis,& Moabitis, quibus adiungitur Mahometes, qui tenebat in Arabia principatum. Iste surrexit siue fuit post mortem beati Gregorij per triginta annos seu circa:porro iste Mahometes Sarracenorum & Arabum princeps & pseudo propheta fuit de genere Ismaelis filij Abrahę,qui cum in primęua ętate sua esset mercator frequenter pergebat cum camelis suis ad Aegyptum & Palęstinam cũ Iudęis & christianis,a quibus tam nouum q̃ vetus didicit testamẽtum,sed & magus perfectissimus est effectus,& cum Corrocanam ingrederetur prouinciam cuius prouincię domina Cadiga vocabatur, & diuersas species quas Mahometes secum attulerat dicta domina miraretur;cœpit eũ dicta mulier familiarius attrahere,quam Mahometes incantationum suarũ viribus cœpit paulatim inducere in errorem:dicebatq̧ se esse Messiam,quem Iudęi adhuc spectant esse venturum.Suffragabantur quoq̧ verbis ipsius tam incantationum pręstigia q̃ calliditatis eius ingenia copiosa,qua opinione non solum dicta potens mulier est decepta,sed omnes Iudęi ad quos fama eius pertingere potuit,ad eũ cum Sarracenis cateruatim tanta rerum nouitate attoniti confluebant,quibus cœpit nouas leges fingere,& eis tradere. Adhibens etiam eiusdem legis testis

Mahometes.

Causa rebellionis Sarracenorũ & defectiõis ab Eraclio.

Trucidat ipe ratoris exercit⁹

Eracli⁹ deuiat a fide.

Mahometꝭ origo siue genus.

Mahometis astutia.

monia noui ac veteris testamenti, quas leges Hismaelitȩ seu Sarraceni suas appellant, eumq; suum legislatorem esse fatentur. Prȩfata quoq; mulier videns hominem Iudȩorum & Sarracenorum pariter testimonio approbatum, & sequela vallatum existimabat diuinam in illo latere maiestatem, & cum esset vidua assumpsit eum sibi maritum. Sicq; Mahometes totius illius prouinciȩ obtinuit principatum. Deinde vero Arabes ei adhȩrentes Persarum regnum infestare cœperunt, totumq; imperium orientis inuaserunt. Tantūq; prȩualuit hostium multitudo q̄ Eraclius qui iam auersus erat a fide, resistere non potuit: vnde coactus est omnia sacra quȩ erant in Hierusalem, & prȩcipue preciosum lignum sanctȩ crucis apud Cōstantinopolim asportare. Iam enim Persȩ cum Arabibus & alijs prædictis nationibus coniuncti Syriam occupauerant, & partem maximam Palestinȩ, quod fuit imperij Eraclij anno. xx. Insuper Mahometes qui a prædictis nationibus tanq̄ summi dei propheta & nuncius colebatur, laborans morbo epilentico sępe cadebat, quod Cadiga vxor eius cernens oppido tristabatur, eo q̄ homini impurissimo iunctam matrimonio se videret, quam ille placare desiderans, eam talibus sermonibus demulcebat. Dicebat quoq; cum Gabriele Archangelo se habere colloquium. Nec vultus eius splendorem ferre posse, in eius affectu mirifico virtutem suam omnino deficere, & propter hoc ipsum cadere oportebat. Credit ergo mulier eius falsis assertionibus. Crediderunt & aliȩ supradictȩ nationes, eo q̄ Gabriel Archangelus sępe ideo ad sanctos homines destinatur: quod ex ore Gabrielis Archangeli Mahometes leges illas susciperet, quarum eis obseruantiam imperabat. Fertur quoq; q̄ est libellus in partibus transmarinis de eius fallatijs, in quo legitur q̄ ipse volens sibi conciliare animos populorum dicebat se esse prophetam ad eorum salutem diuinitus destinatum: videlicet q̄ legem Iudæis & Christianis datam, quȩ nimis rigida & seuera erat, mitiorum prȩceptorum promulgatione temperaret. Et vt ei⁹ iussioni ad instar Moysi attestarent, & signa quędā & prodigia viderentur assignata die ad certum locum populum conuocauit, legem diuinitus missam in signis & prodigijs accepturum. Tunc eo sermocinante ad populum columba candida quȩ in vicino loco erat ad hoc fallaciter edocta, aduolans super humerum eius stetit, & in eius aure iuxta morem solitum grana in aure reposita comedens verba legis ei suggerere videbatur. Taurus quoq; similiter ad hoc ipsum consuetudine quadam edoctus, vt de manu eius populum acciperet ad vocem eius coram populo venit, & quasi nouȩ legis mandata cœlitus missa quȩ ipse cornibus eius alligauerat detulit. Sed & vasa quædam lacte plena & melle, quæ ipse in certis venis terræ artificiose & latenter immiscuerat: quasi per diuinam reuelationem fecit effodi, & populum velut in signum futuræ abundantiæ, quam per eiusdem legis obseruantiam mereretur, ostendit. Sicq; miraculis & magnalibus diuinis congratulantes & acclamantes seduxit, atq; ad legem suam quasi diuinā recipiendā pertinaciter animauit. ¶ Porro de Mahometi origine, de ipsius furtis & latrocinijs, de ei⁹ crudelitate, de ipsi⁹ ipudicitia & flagicijs q̄ fals⁹ Propheta fuerit de fabulis ab ipso cōfectis de Alcharano morte & instabilitate sectatorū ei⁹ q̄ lex ei⁹ nō sit diuia, q̄liter per fallaciā fuit data, de vilitate styli in legis datiōe, de iperitia & fictiōe illi adhęrētiū, de noie Mahometi, q̄ falso dica=

Mahometes morbo epilētico vexatur.

Mahometi mēdacia.

Mahometi calliditas.

Mahometi vita.

tur in throno scriptum,de superstitiosis ieiunijs & lauacris Sarracenorum,de circuncisione & prohibitione carnis porcinę,& vxoris repudio,de peregrinatione ad domum Moechę,de eo ꝙ in domo illa dicuntur fieri mira:de eo ꝙ Mahometes iubet homines ad sectam suam violenter cogi:de vanis promissionibus & minis Mahometi:de descriptione paradisi & inferni iuxta figmēta Mahometi longus est sermo.Sed quia per alios scriptores historiarum hęc omnia plene notantur,& propositum pręsentis operis est historias abbreuiare pro viribus,quę de Mahometo dicta sunt,pręter id modicum quod immediate sequetur breuitatis causa sufficiant.Nunc ad seriem historię redeamus.Mahometes igitur magicis artibus instructus pretextu contemptus imperij dictis nationibus persuadet de modo viuendi,& ad augendum diuinum populum multipliciter sua arte delusit,& totaliter auertit a fide,dicens ipsos principatum tenere non posse,nisi a Christianorum fide omnino diuerterent,suaꝗ documenta seruarent.Simulansꝗ vt prędictum est,aliquid diuini muneris in se habere,&prestigijs multis per ipsum ostensis homines decipiēs Propheta maximus ab omnibus in dicto populo habebatur,Iudęos & multos vt dictum est ita decepit,vt ipsum crederent esse missum.His ergo versucijs & sua potentia & ampliatione legis circa venerea,& promissionibus legis circa futura populos seducebat,& armorum potentia ad suam perfidiam compellebat.Lege enī data per Mahometum populi qui arma sumpserant contra imperium si quas regiones occupabant eos legem Mahometis suscipere compellebant,nolentes autem obedire crudeliter trucidabant.Vnde de Arabia intrauerunt Aegyptum & ibi populum subuerterunt.Demum transierunt in Aphricā & simile fecerunt.Postmodum reuenerunt in Hispaniam & eam in parte fidem pristinam dimittere coegerunt,& sic multiplicati sunt super numerum plus violatione belli ꝗ pręs dicatione sermonis.In his quoꝗ maximis aduersitatibus constitutus Eraclius pro maiori parte priuatus orientis imperio:& propter suam infidelitatem destitutus a deo.xxx.imperij sui anno diā clausit extremū.

¶Cap.LIII.

Deusdedit.

DEusdedit primꝰ in cathedra Petri sedit annis.iij.diebus.xxiij. Hic clerū multū dilexit.Hic cōstituit vt nulla mater propriū filiū de sacro fonte leuaret.Itē cōstituit vt si aliquis alicuiꝰ filiā de sacro fonte leuauerit,filius eius nō possit eā in vxorē accipere:vt habetur,xxx.q.j.c.nō oportet.Hic fuit vir sanctissimus,qui dū leprosum quēdam oscularetur statim leprosus curatus est.Eius tpe factus est maximꝰ terręmotꝰ mēse Augusti.Post hęc secuta est clades in populo.s.percussio scabiei tāta ꝙ nullꝰ mortuū suū recognoscere poterat.Huius pōtificis tpe duo doctores Ecclesię de prouincia Hispanię floruerūt:vnus fuit Brālio Cęsaraugustañ Epūs,alius fuit Isidorꝰ Hispaleñ Eps de quo quędā historię narrāt ipsum fecisse officiū missę in dicta Eccl'ia Hispaleñ,in qua plura dicūt & legūt diaconi & sacerdotes,& sunt ī officio dictę missę duo mirāda.Vnū est ꝙ qñ leuat̄ Eucharistia diaconus cātat alta voce versus ad populū dicēs.Videte in quem creditis.Quando autem cātatur Pater noster,in missa,quot sunt ibi clausulę,tot sunt respōsiones a clero:vnde cū cātatur Pater noster qui es in cœlis,sanctificetur nomen tuū,totus chorus respōdet Amen. Cum autem additur Adueniat regnum tuum,fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra,Chorus similiter respondet Amen.Sed cum subiungitur Panem

Branlio & Isidorꝰ Hispaleñ.

Modus cātādi i Ecclesia Hispaleñ in Hispania.

noſtrum quotidianum da nobis hodie:reſpondet chorus cum modico cãtu qui
eſt deus.In omnibus autem ſequentibus clauſulis reſpondet chorus Amen.
Multaq; alia ſunt in dicto officio aliena a noſtro vſu.Sed prædicta breuitatis
cauſa ſufficiant.

ℂCapitulum.LIIII.

POſt Clotarium regnauit in Francia Dagobertus,dataq; fratri Dago-
Ariberto bona hęreditatis parte regnum Francię ſolus poſſe- bertus.
dit.Deinde cum reges vicinos pacaſſet diligenter,diuos marty
res Dionyſium/Ruſticum/& Eleutherium ſummo cum hono
re ad Baſilicam,quę nunc ſancti Dionyſij vocatur,rex deferri Inſtitu-
iubet,datiſq; annuis prouentibus ad miniſtrorum ſuſtentatio- tio cœ-
nem tapetes varios vnionibus ac gẽmis intextos,quibus interior paries tege- nobij
retur,attribuit.Inſuper & templum in honorem martyrum extructum ſolido Diony
argento texit.At vbi vota compleſſet Auſtraſiam atq; Burgundiam reuiſit,re ſiani.
lictaq; Gertrude ſancta coniuge ꝙ ſterilis eſſet Nautildem virginem ſuperin
duxit,qua etiam ſterili concubitu virginis Raguetrundę filium marem ſuſce-
pit,appellatuſq; eſt Sigibertus.Hic natus quadraginta dies a ſancto Amando
baptizatus eſt,ſed cum de more Chriſtiano poſt orationes ſancto viro nemo
reſponderet,infans ipſe Amen expedito ſermone perſonuit.Pręterea Dago-
bertus apud exteros tanta fama percrebuit,vt Sclauones ac Turci controuer-
ſiarum diffinitionem ab ipſo expoſcerent,ſuum regem acclamantes ſi ad eos
commearet.Verum poſt hęc inſtabilis effectus ſacrilegijs,libidinibuſq; regnũ
polluit extruſis e regno qui veritatem prędicabãt.Erant regi multę pellicum
cateruę,obtinẽte tamen Pipino nonnulliſq; proceribus in vitia licenter nequa-
q̃ rex defluebat.Quã ob rem ſanior effectus reſipuit,natuſq; eſt ex Nauthilde
vxore filius,cui poſtea Clodoueo nomen fuit.Cui adulto Burgundiam dedit
Sigiberto vero Auſtraſiã. Deinde tributo quingẽtoꝝ boũ Saxones leuauit,eo
pacto vt Sclauoues in Thoringiã irrũpẽtes debellarẽt:dehinc mortuo fratre
Ariberto filioq; eiꝰ Vaſcones primo,deinde Britones in poteſtatẽ recipit.Per
id etiã tempꝰ dũ ad dedicationẽ Eccleſię ſancti Dionyſij rex Dagobertꝰ epõs Dedica
vocaſſet,Chriſtꝰ(vt quidã referũt)templũ dedicauit.ſignis multis pp̃lo fidem tio Dio
faciẽtibꝰ.His ita pręclare geſtis Dagobertꝰ filios,reges,põtifices,ac proceres nyſiani
in cõciliũ euocat,vbi throno inſidebat aureo teſtamẽtũ cõdidit,cuiꝰ curatores cœno-
filios inſtituit.Concilioq; dimiſſo paucos poſt dies alui profluuio anno regni bij.
ſui.xiiij.diẽ clauſit extremũ:ſepultuſq; eſt apud ſanctũ Dionyſiũ. Huiꝰ ani- Dago-
mã Ioãnes Inſulanus ęremita a dęmonibus raptã vidit.quę cũ ad pœnas duce bertus
retur crebro Dionyſium/Martinũ/ac Mauritiũ inclamabat,tandẽ horũ ope morit.
a dęmonibꝰ erepta cœlũ petijt:hoc Dauidicũ decantans.Beatus quẽ elegiſti &
aſſumpſiſti inhabitabit in atrijs tuis.

ℂCapitulum.LX.

BOnifacius quintus natione Campanus patre Ioanne ſedit in Bonifa-
cathedra Petri annis.v.diebus.xiij.Hic conſtituit vt nullus cius.
de Eccleſia extrahatur.Item conſtituit vt teſtamentum habe-
ret valorem principis iuſſione.Hoc tempore Theodeluida
mortuo Adradaldo vna cũ filio regnũ Lombardorũ ſapiẽter
& integre gubernãs inter Lõbardos & Italos pacẽ decennio
continuit Eccleſias multas donis & muneribus ornauit.At Bonifacius rebus
diuinis intendens,cœmiterium Nicomedis fecit & dedicauit.Hoc tempore

floruit Gallus beati Columbani discipulus,Eustatius abbas,Eligius Episcopus,qui apud Parisios monasterium sanctę Aureę,quod nunc sancti Eligij dicitur extruxit.Mortuus est autē Bonifacius anno quinto sui pontificatus,sepultusq; est in Basilica Petri.

¶Capitulum.LVI.

Honorius. HOnorius natione Campanus patre Petranio viro consulari sedit in cathedra Petri annis.xij.mensibus.xj.dieb⁹.xvij. Hic erudiuit clerum,& ipsum honestissime ordinauit.Huius tempore Eraclius imperator cum esset Astronomus vidit regnū vastandum a gente circūcisa,quare mandauit Dagoberto regi Francorum vt omnes Iudęos in regno suo baptizari pręciperet,quod & factū est.Sed in hoc deceptus est,quia gens circuncisa fuit,gens Sarracena non Iudaica,quia vtraq; circuncisionem obseruat.Siquidem Sarraceni eodem anno Romano imperio rebellant,& deuastata per Sarracenos Syria,crux domini a Hierusalē Constantinopolim transfertur,cuius maior pars post multa tempora ad petitionem Ludouici regis Francorum Christianissimi,anno domini.M.cc.lxvij.Parisius translata est.

¶Capitulum.LVII.

Seuerinus. SEuerinus primus in cathedra Petri sedit anno vno. Hic fuit vir benignus amator cleri,erga pauperes largus,circa regimen Ecclesiarum diligens:Ecclesias quoq; vrbis in prędijs,vineis,vasis,& alijs ornamentis mirabiliter ampliauit. Eo quoq; tempore Mauritius Cartularius & Isacius Laterañ episcopium spoliauerunt.Mauritius dolose contra Ecclesiā dei motus consilio inito cum quibusdam peruersis hominibus Romanum excitauit exercitum dicens:quid prodest q; tantę in episcopio Laterañ sunt pecunię congregatę,& milites nostri nihil exinde subuētionis habent,immo etiā stipēdia nostra quę nobis pius imperator misit recōdita retinentur.His auditis exarserunt omnes aduersus Ecclesiam,& venerunt animo irritati & armati,qui inuēti sunt in ciuitate Romana a puero vsq; ad senem sunt spoliati.Sed gratia protegente Episcopium Laterañ non potuerunt infringere,immo nec intrare permissi sunt,quod videns Mauritius pacem simulans tandem thesaurum dereprędatus est,quem multi Christianissimi imperatores pro redēptione animarum beato Petro reliquerant pro pauperibus omni tempore sustinendis: de quo thesauro dictus sacrilega Mauritius Eraclio imperatori partem misit,vt eum sui sacrilegij faceret esse participem.Eo tempore Syrus Alexandrinus & prius Cōstātinopolitanę vrbis Episcop⁹:& Sergius Acephalorū hęresim dogmatizāt.Ex quo est attendēdū quātū malū sequit̄,qñ dñium est turbatū,tūc em̄ mali hoies assumūt audaciā male faciēdi,& se & alios deprauādi in vita & doctrina,& ad principes & populos corrūpendos.

Mauritius sacrilegus.

Syrus alexandrinus.

¶Cap.LVIII.

Ioānes quartus papa. IOannes quartus in cathedra Petri sedit anno vno, mensibus nouē,diebus.xviij.Hic thesauros Ecclesię distraxit,magnāq; militiam congregauit,Dalmatiam & Istriam a magna seruitute redemit.Sed quod fuit huiusmodi facti motiuum non ponunt scriptores historiarum,sed esse potuit,quia forte censuales erant Ecclesiæ dictæ prouinciæ,sed neglectus est iste

census, sicut & alia multa pertinẽcia ad Romanã Ecclesiam per summos pontifices sunt neglecta, vt in Anglia, Cicilia, & Sardinia, & de multis alijs insulis contingit, vel forte fuit motiuum gentis suę sollicitudo ad quam liberandã ipsum mouit feruor & incendium charitatis, quia seruitus erat iniusta. Eodem tempore Mahometes princeps & propheta magnus Sarracenorũ apud Mecham morbo epilentico seu caduco moritur, qui moriens cognatum ad apicem sui principatus ꝓmouit, qui parũp regnauit, eiq; Humarus in principatu successit. Ferunt hoc tempore sacerdotem quẽdam Rhotaris Longobardoꝝ regis corpus apud templum Ioannis Baptistę sepultum noctu aperto tumulo spoliasse, solent eñ preciosa quędam cum regum corporibus reponi. Hanc ob rẽ beatus Ioannes homini apparens mortem interminatus est, si deinceps templum suum ingrederetur. Hic pontifex post multa ab eo clare gesta anno primo sui pontificatus moritur: sepultusq; est in Basilica Petri quarto Idus Octobris.

Primus papa q accepit arma ad redimendũ seruitutẽ Dalmatorũ & Istrorum.

Mahometes moritur.

Capitulum.LIX.

Theodosius primus in cathedra Petri sedit annis sex, mensib⁹ quinq;, diebus. viij. Hic fuit amator pauperum, largitor benignus, & super omnes misericors. Hic constituit benedictionem cerei in Sabbato sancto. Dicti summi pontificis tempore dictus Eraclius imperator moritur, & filius eius Constantinus ad apicem imperij sublimatur, qui quatto mense sui imperij ab Augusta Martina nouerca sua, & Pyrrho Patriarcha Constantinopolitano veneno extinguitur. Martina vero cũ filio suo Erathona iperiũ violẽter assumit. Sed statim Martina ligua heraclio vero naso abscissis exiliantur. Eodẽ tempore Dagobertus Francorum rex moritur, cuius animam ad iudicium rapta contra quem dum multi sancti de Ecclesiarũ spoliatione reclamarẽt, angelis malis eam ad pœnas inferni trahentibus, sanctus Dionysius cui precipue deuotus fuerat liberauit.

Theodosius papa.

Dagobertus ope. S. Dionysij a dãnatione liberatur.

Capitulum.LX.

Clodoueus pro tempore patre Dagoberto Francorum regno atq; Burgundionum potitus est, data fratri Sigiberto hęreditaris parte. Huius anno quarto tanta rerum inopia fuit, vt passim in regno Francię multi fame perirent. Cuius rei motu Clodoueus tectum templi Dionysiani quod ex solido argento erat pauperibus erogauit. Hic brachium diui Dionysij aliquando non satis reuerentet tractans mente captus est, tantaq; aeris obscuritas intra templum secuta est, vt qui illic aderant pauitantes citissime aufugerunt. Rex vero quãuis nondum sanam mentem recepisset brachij partem ablatam auro circundatam, & gemmis multis decoratam corpori restituit. Verum nec sic sanus effectus (licet meliuscule haberet) duobus annis hoc morbo afflictus decimosexto regni sui anno interijt. De hoc rege apud historicos nihil praeclarum scribitur quippe cui auaritię libidiniq; dedito virtutum nulla cura fuit. Huius vxor Batildis ex nobili genete Saxonum Calense monasterium ampliauit, in quo cum monialibus sacris religiose vixit. His etiam temporibus Gertrudis virgo illustris claruit.

Clodoue⁹ rex.

Clodoue⁹ vexatur.

Batildis Francię regia religionẽ ꝓfitetur.

Capitulum.LXI.

Cōstās

C Onstans qui & Constantinus dictus est filiꝰ Cōstātini Romani imperij assumpsit monarchiā anno dñi.ccccc.lx.& ab vrbe condita.M.cccc.x.ab initio mundi.iiij.M.cccccc.xxij. imperauitq; annis.xxvj. Hic pessimus fuit in omnibus impius & crudelis contra catholicos. Cum eñ Acephalitarum hęresi lapsus esset,qui cum Euticite vnā solam naturā vnāq; voluntatem in Christo dño contra voluntatem catholicę fidei asseuerat,plures catholicos eo q; suę nolebāt acquiescere hęresi verberauit crudeliter,exiliauit iniuste,& per diuersa loca carceribus mancipauit,qui cum omnibus esset exosus,vtpote quia erat reprobatus a dño cogitauit Italiam de manibus & potestate regum Longobardorum eripere, & ibidem suum dominium dilatare, suamq; sedem imperialem constituere in eadem. Et licet quod conceperat executioni demandauerit, cum non proficeret contra Longobardos recedens de Neapoli versus Romam procedit,& cum per duodecim dies in vrbe remāsisset inuidens & dolens Romam tam pulchris,tamq; mirabilibus ędificijs adornati,contra ciues & vrbem iniquitatis suę venena diffundens,partem eorum quę ad ornamentum & decorem vrbis constructa fuerat ab antiquo:ornamenta scilicet marmorea,ęrea,& multa alia preciosa impie deponi mādauit,adeoq; processit sacrilega eius & prophana impietas,vt etiam Ecclesia beatę genitricis dei Marię & omnium martyrum quę Pantheon vocabatur antiquitꝰ,discooperiti ęreis tegulis fecerit,& dicta ornamenta inuexit in Tyberim,fecitq; Cōstantinopolim asportari,sed tantarum iniquitatum merito pœnam luit. Nam cum impius imperator secreto in balneo lauaretur sui milites eius sęuiciā ferre non valentes occiderunt eum. Hic est diligentius attendēdū qualia sunt pręmia impiorum,quādiu eñ bonus fuit,& sanctę Ecclesię debitam reuerentiam exhibuit sibi prospera successerunt. Sed mox cum se auertit a fide catholica infœliciter vixit,& fine infœlicissimo terminauit. Hoc tempore gens Sarracenorum quę Alexandriam & Aegyptum presserat, audientes Christianorum discordiam:subito cum multis nauibus Ciciliam inuaserunt,& Syracusas ciuitatem celebrem Ciciliæ violenter ceperunt,stragemq; magnam per totam Ciciliam faciunt populorum,vix paucis euadentibus qui per iuga montium & inuictissima castra fugerunt. ¶Sarraceni quoq; facta magna cæde hominum recesserunt,prædam secum maximam asportantes vna cum ornamentis,quę Constantinus de vrbe secum tulerat. Vtinam hoc tempore simile non accidat Christianitati.

(Margin: Achephalitarū hęresis. — Cōstātini ī deū īpietas, & in vrbē sęuitia. — Cōstātinus occidit a suis. — Nota. — Sarraceni Ciciliā inuadunt.)

¶Capitulum.LXII.

Martinus.

M Artinus primus in cathedra Petri sedit annis.vj.mense vno, diebus.xxvj. Huius pontificis tempore Humarus princeps Sarracenorum veniens Hierusalem,vbi fuit olim templum Iudęorum,quod per Tytum destructum fuerat,diligenter iubet inquiri. Loco vero reperto & diligenter mundato cœpit templum ædificare,structura vero non stabat,immo repente cadebat. Sciscitatus quoq; cur hoc accideret per quosdam Iudæos reppe- rit,q; nisi crux domini quæ erat in monte Oliueti de medio tolleretur ædificare non posset:quod factum fuit. Sublata enim sancta cruce domini,structura tenuit: & Humarus supra sepulcrum domini vnam Ecclesiam ro-

(Margin: Mirum de cruce)

tundam ędificauit,pro eo q̄ Mahometes dominum nostrum Iesum Christū tanq̄ verum dei summi prophetam:non autem tanq̄ deum adorari mandauit. Dicit enim in Alcharano Iesum Christum verum fuisse Prophetam,natū de Virgine,cōceptūq̄ de spū sancto:sed nō deū. Et si quęras cur cruce dūi existē te in monte Olioeti structura illa non stabat:ratio esse potuit,quia non patiebatur deus templum ibi fieri blasphemiæ preciosa cruce domini ibidem existē te:in quo templo dum Humarus sacrificaret,a quodam Persa interfectus est. Humarus supra sepulcrū dñi sacellū ędificat

Capitulum.LXIII.

Eugenius primus in cathedra Petri sedit annis duobus,mensibus octo,diebus.xxij. & vacauit sedes mense vno,diebus xxviij. Hic omnibus benignus fuit,& cunctis amabilis,maximaq̄ claruit sanctitate:& quāuis Ecclesia orientalis tota esset hæresibus maculata,& quātum ad principes & quātum ad prælatos,Romana tamen Ecclesia semper sancta & firma permansit:& quia semper Græcorum Ecclesia respersa diuersis erroribus vacillabat,& in excellentia & præeminentia semper Romanum ęmulabatur Episcopum,idcirco domino disponente Romani pontifices prouide circa vrbem multiplicauerunt Episcopos ad concilia congreganda, vt obuiare possent erroribus qui continue in Græcia pullulabant. Hoc tempore paupere quodam a nautis eleemosynam petēte dixit nauclerus:desiste petere,non habemus nisi lapides & tunc pauper intulit,ergo in lapides conuertantur,& mox quicquid manducabile erat in naui in lapides conuersum est,colore & forma rerum eadem remanente. Eugenius. Mirū. Quicq̄d erat māducabile in naui in lapides vertitur.

Capitulum.LXIIII.

Dicti imperatoris tempore post Clodoueum Clotarius, quem ex Batilde susceperat,regnum adeptus est. Hic nulla re insignis fuit,insuper & Ebroinum impium virum palatio præfecit. Hic Ebroinus diuo Leodegario Heduorum Episcopo oculos effodit,& Lambertum Leodiorum pręsulem exilio damnauit,non multo post tamen impietatis suę pœnas luit. Mortuus est aūt Clotari⁹ post susceptū regnū anno quarto:cui successit Theodoric⁹ frater natu minor. Hic Sardanapalū secut⁹ libidini ac inertię aīm dedit cubicularijs regijs cōmissa republica. Huius itaq̄ mos erat ad Kal. Maij populo se ostendere,a quo salutatus datisq̄ vtrinq̄ muneribus domum abire,ibiq̄ toto anno epulis & libidini vacāti rerum nulla cura deinceps erat. Hanc nactus opportunam occasionem Ebroin⁹ opprimere & vexare plures cœpit rem omnem in Theodoricum transferens. Quapropter Franci tantis impietatibus offensi Theodoricum monasterio includunt. Ebroinum vero ad Lixouium Cœnobium mittunt,inde accersita ex Austrasia Childerico regem sibi pręficiunt,sed cum esset malis moribus iuuenis,innocentes opprimere,multosq̄ proceres persequi cœpit. Vnde cum Franci facti pœniterent coniuratione facta in sylua venantem circunsistunt atq̄ occidunt vna cū Vlcade regina prægnante. Reuocatoq̄ Theodorico rege Lendesillū palatio pręficiūt. At Ebroinus re cognita monachalē habitū reijcit,ac multa sicarioꝝ hominum collecta multitudine bellum aduersus regem mouet. Vbi commisso prælio victoria ad Ebroinum inclinauit,fugatusq̄ rex Ebroino magistratum restituit. Hac vi- Clotarius rex. Ebroinus ipi⁹. Theodoricus voluptati se dedit. Ebroin⁹ & theodoric⁹ i monasterium claudūt. Childeric⁹ occiditur. Theodoricus reuocat

Ebroinus relicto monachali habitu bellum Theodorico parat. Thodoricꝰ moritur.

ctoria elatꝰ Ebroinus Lendesillum post fidem interpositam occidit. tătaq; impietate vsus vt sanctos viros insignesq; presules passim exilio damnaret, cōplures etiā martyrio coronaret: inter quos Leodegariꝰ Heduo℞ Antistes nobilissime triumphauit. Quod cum resciuissent Pepinus & Martinus aduersum hunc impium Ebroinum exercitum cogunt, sed cum acerrime pugnassent salutem sibi fuga quęsiuit. Ebroinus vero cum innoxios semper vexaret insidijs Hermefredi tandem interfectus. At Theodoricus cum annos decem & nouē regnasset, morte interceptus perijt, huic successit filiꝰ eius Clodoueus, qui tertio regni sui anno defunctus est, relicto Childeberto hęrede. De hoc Clodoueo nihil scribūt Historici perinde ac si dignum memoria nihil reliquisset. Sepultus est autem apud diuum Stephanum in oppido Cauciaco.

Capitulum.LXV.

Vitellianꝰ papa. Trāslatio sancti Bñdicti.

VItellianus in cathedra Petri sedit annis.xiiij.mensibus sex:& vacauit sedes mensibus duobus, diebus.xv. Huius tempore scd'm Vincentium corpus beati Benedicti de monte Cassino translatum fuit Aurelianū, & in monasterio Floriosceníi reconditum iuxta reuelationem factam Mumulo abbati monasterij supradicti. Hoc tempore Cęsarea Persarum regina nesciente marito cum paucis fidelibus venit Constantinopolim anno sexcentesimo tertio ac.lxxx. Quę licet quidē ab imperatore honorifice suscepta nō multo post characterem baptismi suscepit, cuius rei causa venerat: hoc vbi intellexisset Persarum rex legatos statim Constantinopolim mittit, qui vxorem ab imperatore repetant, respondet imperator in arbitrio reginę esse standi & descendendi, proinde eam sciscitentur, interrogata regina respondet nunq̄ redituram in patriam nisi rex Christiani nomen susciperet, qui statim recognita cū quadraginta millibus hominum Constantinopolim pacato agmine veniens perbenigne ab imperatore susceptus vna cum militibus suis baptizatus in regnum cum vxore reuertitur.

Persarū regina baptisatur, nec ad maritū regē redire vult nisi baptisetur.

Capitulum.LXVI.

Adeodatus papa optimus.

ADeodatus in cathedra Petri sedit annis quatuor, mensibꝰ duobus, diebus quinq;. Huius pontificis tempore fuerunt pluuię magnę, tantaq; tonitrua quāta nulla meminit ętas hominū, ita vt innumera hominum & animalium multitudo fulminū ictibus, & fluminum inundationibus perierūt. Hic pōtifex benignus & quietus fuit omnes maiores & minores benigne suscipiens, & quod ab eo postulabatur prouide ac benigne cōcedens, & omnes ad se venientes consolatos remittebat atq; cōtentos. sepultusq; est autem ad Basilicam Petri sexto Kalendas Iulij.

Capitulum.LXVII.

Cōstantinꝰ imperator.

COnstantinus filius Constantini assumpsit imperium anno domini.cccccc.lxxxvj.& ab vrbe condita.M.cccc.xxxvj.imperauit ānis.xvij. Hic fuit bonꝰ fide catholicus & modestus. Primū quoq; qđ fecit / iusta & debita vindicatio mortis sui patris, quoniā omnes quos in mortem patris conspirasse reppe rit crudeliter iterfecit, Ecclesiasq; quę tempore Eraclij proaui sui in imperio ab hęreticis destructę fuerunt, reparauit. Contra omnes clericos & laicos, principes & prelatos, Acephalorum & Moriathelitarum heresi

maculatos,tanq̃ verus catholicus & zelator fidei catholicę sine remissione processit.Et per istum secũdum omnes historias reparata est fides in Grecia,quę tempore patris sui tota corrupta fuerat,& reintegrata est etiam pax & fides inter Latinos & Grecos,extirpatis hæreticorum zizanijs per principem memoratum,in quo est mature,& prouide attendendum quãtum facit bonitas piesasq; pricipis ad soliditatẽ fidei & bonũ & quietũ statũ Ecclesię,& ecõtra malitia & infidelitas principis,quãtũ nocet:qđ ostẽdũt isti duo principes Cõstãtinus tertius & Constantinus quartus:pater scilicet & filius:pater eñ,quia malus & infidelis fuit,& vilis hęreticus fidem in oriente corrupit,statumq; Ecclesię anihilauit. Filius vero quia bonus iustus & catholicus erexit Ecclesiam & fidem catholicam reparauit. Nota.

¶Capitulum.LXVIII.

ANno quarto imperij ei⁹,Donus in cathedra Petri sedit anno vno,mensibus quinq;,diebus decem:& vacauit sedes mensibus duobus,diebus quindecim.Huius tempore apparuit stella in oriente clarissima,cuius radij cœlos penetrare videbantur.De cuius apparitione omnes gentes & prouincię mirabãtur,& a gallicantu vsq; mane scđm Damasum,per tres menses apparuit:post quam apparitionem maxima mortalitas secuta est in partibus orientis. Donus papa.

¶Capitulum.LXIX.

AGathon in cathedra Petri sedit annis duobus,mensibus sex,dieb⁹ quatuor:& vacauit sedes vno anno,mensibus.vij.diebus.xv. Hic fuit benignus/mansuetus/hilaris/& iocundus:clerum quoq; diuersis honoribus ampliauit.Huius pontificis tempore sexta Synodus apud Cõstantinopolim celebrata est, qua Cirilli, Athanasij,Basilij,Gregorij,Dionysij,Hilarij,Ambrosij,Augustini, Hieronymi, sententia conclusum est duas naturas & operationes in Christo esse,explosaq; illorum pertinacia qui vnicam in domino esse voluntatem dicerent,vnde Monothelithę vocati sunt.Prima Synodus trecentorum &.xviij.patrum Nicę habita est,pontifice Iulio ac Constantino principe contra Arrhium.qui diuersas in Trinitate substantias ponebat. Secunda Constantinopoli centum & quinquaginta patrum Gratiani principis & Damasi papę temporibus contra Macedoniũ & Eudoxum negantes deum esse spiritum sanctum. Tertia in Epheso ducentorum patrum magno Theodosio principe & pontifice Cœlestino contra Nestorium Constantinopolitanum Episcopum,qui Virginem non Dei sed hominis tm̃ genitricem,appellauit,quiq; aliam personam carnis,aliam faceret diuinitatis,& seiunctim alterũ esse filium Dei, alterum hominis prædicaret. Quarta Calcedonię,quę vrbs regione Bisantij est,sexcentorum & triginta patrum,Leone pontifice & Martiniano principe contra Eutichen Constantinopolitanũ abbatẽ,qui asserebat Christũ post assumptã humanã naturam nõ ex duabus naturis cõsistere,sed sola diuina contentũ esse.¶Quinta Constantinopoli contra Theodorum & hęreticos omnes,qui Mariam virginem solum hominem peperisse dicebant,qua in Synodo cõstitutũ est vt beata virgo theotocos diceretur.Sexta Synodus superius ample declarata est. Pontifex vero Agathon cuius tempore post Lunę ac Solis eclipsim peste & grauissima laboratũ est.Pontificatus sui anno secundo,mẽse sexto,die.xv.moritur:sepultusq; est ad sanctum Petrum quarto ides Ianuarij.

Agathon papa. Synod⁹ apđ cõstãtinopolim. Quatuor cõcilia. Primũ. Scđm. Tertiũ. Quartum. Quitũ.

¶Capitulum.LXX.

Leo secundus papa. Cōpositio cantus Ecclesiastici.

LEo secundus natione Siculus in cathedra Petri sedit mensib9 decem, diebus.xvij. Hic fuit eloquentissimus lingua græca & latina eruditus, erga pauperes sollicitus. Præterea hic beatus pontifex adeo musicen calluit, vt psalmodię cātum composuerit, Hymnosq́ ad meliorem concentum redegerit, arte, exercitationeq́ confirmans. Idem quoq́ instituit, vt in celebratione populo pax daretur. Septimā Synodum ita probauit vt eosdem anathematizauerit, quos sancta Synodus damnauerat. At sanctus pontifex cum omnes verbo & exemplo confortasset, pontificatus sui mense decimo moritur, sepeliturq́ collachrymantibus omnib9 tanq̄ parente orbati, ad Basilicam Petri quarto Kal. Iulij. Breuis fuit huius sanctissimi viri pontificatus, sed gloria tanta vt diutius vixisse appareat cum eius nomen omniū laudibus merito celebretur. ¶ Circa ista tempora scd̄m Paulum qui Longobardorum scripsit historias, corpora beati Benedicti & sororis suę Scolasticę in Franciā sunt translata. Causam quoq́ trāslationis asserit Paulus prędictus fuisse solitudinem loci scilicet montis Cassini. Nam Rhomoaldus rex Beneuētanus filius Grymoaldi regis Longobardorum prędictum locum destruxerat: qui quidem Rhomoaldus totam Apuliam suę potestati subjugauit. Hoc eñ fuit proprium Longobardorū, ꝙ quātum quisq́ poterat tātū de terra occupabat, & suo dominio submittebat, ad quod tp̄s prohdolor deuenimus. ¶ Capitulū. LXXI.

Benedictus secundus papa.

BEnedictus secundus in cathedra Petri sedit mensibus decem, diebus.xij. & vacauit sedes mensibus duobus, diebus.xiij. Hic fuit paupertatis amator, humilis, mansuetus, patiens, pius, largus, atq́ benignus. Tempore istius apparuerunt signa in cœlo, quę in pluribus significatiua sunt effectus in terra. Nam tunc luna eclipsim passa est, & eodē anno quinto nouas Maij viij. hora diei Sol fuit eclipsatus, post quas eclipses grauis pestilentia Romę, & in circuitu est secuta tribus mensibus Iulio, Augusto, & Septembri. Tanta eñ fuit his tribus mensibus multitudo morientium, vt etiam parentes cum filijs, fratres cum sororibus bini in feretro positi ad tumulum portarentur. Duo etiam Angeli, vnus bonus, & alius malus eodem anno Romę visibiliter apparuerunt per ciuitatem pergentes, iussuq́ boni angeli, angelus malus cum venabulo quod tenebat in manu, vnāquāq́ domum percutiebat, & quotiens venabulo feriebat tot mortui inueniebantur in domo illa: quod solum in vrbe Romana dicitur accidisse. Tunc orantibus sanctis viris apud dominum pro istis maximis vexationibus remouendis reuelatum est cuidam viro vitę sanctissimę ꝙ ista pestilentia non cessaret quousq́ reliquię sancti Sebastiani deferentur ad altare sancti Petri ad vincula, quod factum fuit, moxq́ pestilentia cessauit. Eodem tempore fuit quidam in Britannia a morte resurgens, qui de pœnis inferni & gaudijs paradisi multa quę viderat enarrauit. Eodem tempore regnū Bulgarorum exoritur, cuius regni gens a Schytia egrediens adeo contra Romanorum rempublicam excursus inualuit, ipsumq́ imperatorem adeo terruit vt facta pace cum eis pacta soluere sit coactus. ¶ Ferunt quidam hoc tempore ex Veseuo monte Campanię tantum ignem erupisse vt loca circūquaq́ posita exusta sunt. sed & nō multo post, cędes, rapinas, incendia, mortes principū subsecutas esse constat: maxime vero Benedicti pontificis: qui vt ęque omnib9

Regnū Bulgarorū oritur.

Ignis eruptio.

in vita charus fuit, ita post mortem ab omnibus vt sanctus, & bene de humano genere meritus celebratur. Sepultus est autem apud beatum Petrum. Benedictus mo ritur.

¶Capitulum.LXXII.

IOannes quintus in cathedra Petri locatur: & sedit annis tribus, diebus.x. Hic fuit vir strenuus, moderatissimus, & scientia clarus. Suo tempore iuxta vigilias noctis cœlo sereno inter Natiuitatem domini & Epiphaniam stella apparuit omnimode obumbrata, veluti sub nube cum Luna est constituta. Post hoc mense Februario media die stella ab occasu apparuit cum magno fulgore in partes orientis declinauit. Post hęc in Martio mons Bobius vel Delius dissectus est, qui mons est in Cāpania per aliquos dies eructauit incendium, & omnia virentia ex incendij cineribus circūquaqꝫ siccata sunt. Eodem tempore gens Sarracenorum infidelis & deo inimica in multitudine graui transiuit in Aphricam ex Aegypto, obseditqꝫ & cœpit Carthaginem, depopulatamqꝫ eam atqꝫ adiacentem proxime regionem deuastant, & ad solitudinem redigunt. Verum aduersus hos motus imperator Iustinianus tantum terroris eorum duci Abimelech incussit, vt vltro pacem peteret, atqꝫ Aphricam restitueret.

Ioānes quintus papa.

Carthago a Saracenis eripitur

Iustinianꝰ aphricā recuperat.

¶Capitulum.LXXIII.

COnon in cathedra Petri sedit mensibus.xj. diebus decem: & vacauit sedes mense vno, diebus.xviij. In cuius electione magna dissentio facta est. Clerus enim Romanus in Petrum Archipresbyterum intendebat, exercitus autem totus in Theodorū presbyterum. Tandem diuino ducti consilio sacerdotes & clerus in templo Lateranēn̄ vnanimiter Cononē pontificem elegerunt, in quo erat aspectus angelicus, veneranda canicies, quies morum, religiosa vita, sermo verus, prouecta ętas, simplex animus, qui se nūq̄ causis, actibus secularibus immiscuerat.

Conon papa. Electionis pōtificis altercatio

¶Capitulum.LXXIIII.

IVstinianus secūdus filiꝰ Cōstātini prędicti assumpsit imperiū anno dn̄i.dcc.iiij. & ab vrbe cōdita.M.cccc.liiij. & imperauit annis.x. Hic fuit bonus prudēs & largus, & Romanum imperiū nō modicū ampliauit, Ecclesiasticaqꝫ officia q̄plurimū honorauit. Anno decimo sui imperij Leoncius patricius cōspirāte secū Tyberio principe & Gallinico Patriarcha Iustinianū capiūt, naribusqꝫ amputatis eū ad Cerzonā exilio relegāt, pręfatorūqꝫ militū Leōciꝰ patricius armis munitꝰ impiālē arripuit dignitatē, & tradūt alisquę historię ꝙ illo tpe Iustinianus in fide errabat, ideo deus permisit ꝙ imperio priuaretur: sed postmodū Iustinianus pœnituit, & ad fidē catholicā rediēs cū auxilio Bulgarę gētis recuperauit imperiū, Leoncio & Tyberio pariter interfectis. Eodē tpe Beda venerabilis claruit, qui in extremo natus orbis angulo salutaris doctrinę abundantia totum mundum illuminauit.xxxvj. volumina notabilia edidit.

Iustinianus imperator

Iustinianus do lo capitē & naribꝰ trūcatur.

Beda venerabilꝭ.

¶Capitulum.LXXV.

INterea regnum Francorum seditionibus vexabatur, vnde & Gillemaro repentina morte absumpto qui patrem a magistratu deiecerat Pepinus rerum potitus Dagobertum, qui Secundus appellatus sub tutela Plentudrę suę vxoris tradidit: hęc dum regni gubernaculo esset intenta Carolus Martellus Pepini ex pellice filius ex Plentudrę custo=

Gillemarus morit. Pepinꝰ.

Carolꝰ Martellus repetit præfecturam palatij.

dia Pleuride quã apud Coloniam tenebatur elapsus est. Vnde mox celsiore animo effectus exercitum comparat, vt præfecturam palatij quam pater Pepinus ob discordiã amiserat recuperaret, digladiantibus tũ Francis Theudoaldum quẽ Pepinus in suum locum substituerat, magistratu pepulerunt, ac Raugafredum in eius locum suffecerunt. Sed Dagobertum mors abstulit, ac Danielem sacerdotem quẽdam Franci profectum sibi deligunt mutato nomine Danielis in Chilpericũ. Quibꝰ cognitis Martellus exercitũ aduersus Chilpericum ordinat, cõmissoq; prœlio fusus Martellus in fugã se vertit. Receptis tamen deinde ex fuga militibus cum diu pugnatum esset Chilpericum sacerdotem Martellus bello superat:

Martellus in fugã vertitur.

Franci vero Martelli consilio Theodoricum Dagoberti filium regno prœficiunt præfectura semper apud Martellum remanente: itaq; comparato grandi exercitu Sueuos, Bangarẽses, maximamq; Germaniæ partem vsq; qui vltra Danubium incolunt bello deuicit, sicq; cum præda spolijsq; victor in Franciam reuertitur. Erat tunc temporis Eudo quidam Vasco dux Acquitaniæ, qui Chilperico suppetias aduersus Martellum tulerat, cui cum pepercisset Martellus perfidi animi Vasco quomodo hunc decipiat animo voluit, inde ad Hispanos profectus Abidiraniũ religionis Christianæ infestissimum hostem sollicitat, Galliam adeat, gẽtem inermem belliq; expertem, Francorum gentem asserens, atq; ita fore vt nullo labore gentẽ omnem bello opprimat.

Abidiranius Hispanus.

Abidiranius igitur coacto vndiq; exercitu nõ modo vincere Galliam omnem, sed in ea perpetuas habere sedes decernit, adductisq; militum vxoribus cum liberis vtrius sexus quasi regno potiturus ad Burdegalã castra ponit, eaq; expugnata templa incendit ac diripit, atq; ita omnem regionem late deuastans Turonum tandem adoritur. Sed hosti occurrens Martellus tanto impetu eum cum gente expugnat, vt in eo prœlio trecenta octogintaquinq; millia occubuisse testentur Historici: ex Martelli vero agmine mille tñ quinquaginta desiderata sunt.

Sarracenorum strages.

Eudo vero cum se nihil proficere cõtra Martellum cerneret pacem petit, qui receptus in gratiam statim ex Sarracenis qui remanserant grandem stragem fecit. His ita gestis Martellus facile Burgundiones rebellantes compescuit, mortuoq; Eudone Vasconiam omnem in fidẽ recepit. Hic post multas tum Phrysonum/tum etiã Vandalorum preclaras victorias Gothos tandem omnes Luprandi Longobardorũ regis auxilio bello supat, vincitq;.

Martellus Gothos vicit.

Tandẽ vero rebꝰ optime gestis cũ suũ adesse finẽ sentiret, filijs regna diuisit, Carolo magno Austrasiã/Sueuiã/Alemaniã/& Thorigiã: Pipino Frãciam dereliquit, Griffonis qui minor natu erat oblitus.

Martellus moritur.

Moriturq; Martellus anno. xxv. suæ administratiõis: sepultusq; est apud diuũ Dionysiũ in sepulcro regũ iuxta maius altare. Huiꝰ p̃clara facinora meminerũt satis Historici oẽs, de quibꝰ etiã in sequẽti pontificũ annotatione scribemꝰ. Circa hæc tempora Michael Archangelus Autbertum Abrincensem Episcopum tertio monuit vt ad ripam maris monasterium ædificaret, vnde nihil moratus pontifex Cœnobium in honorem Michaelis extruxit, vsq; ad hæc tempora hominibus frequens.

¶Capitulum. LXXVI.

SErgius natione Syrus patria Antiochenus patre Tyberio Adeodati pontificis tempore Romam veniens in clerum Romanum ascisscitur. Deinde vero ob eius doctrinam & diligentiam circa mysteria, ac rem diuinã per ordines conscendens sanctæ Susannæ ad duas

domos presbyter cum titulo eius loci creatur. Frequētare tñ magis atq̃ magis cœmiteria cœpit eisdemq̃ in locis solennia celebrare, qua ex re tātū sibi nominis comparauit, vt defuncto Conone in eius locū suffectus sit. In cuius electione orta fuit magna diuisio. Nā vna pars cleri elegit Theodorū Archipresbyterum, altera vero Paschalē Archidiaconū. Cūq̃ vnus alteri non cederet inito consilio clerus & exercitus Romanę militię ad sacrum palatium perrexerunt: demum pertractantes quid fieri deberet, qualiter ve duorum altercantium contentio sopiretur deo adiuuante in personam dicti Sergij vnanimiter consenserunt. Hic in sacrario sancti Petri inuenit cappam argenteam in loco obscurissimo tantę vetustatis ꝙ argentea non apparebat, in qua inuenit crucem preciosis lapidibus ornatam, & magnam portionem dominicę crucis interius repositam, quę in die sanctę crucis ostenditur & ab omnibus honoratur. Huius pontificis tempore rex Anglorum siue Saxonū qui multa bella strenuissime gesserat in patria sua ad fidem Christi conuersus Romam profectus est. Et est attēdendum ꝙ Saxones occupauerunt insulam Britannię post obitum regis Arturi, & ab eisdem nominata est Anglia. Hi quoq̃ Saxones gentiles erāt. Veniēs antem Romam dictus rex a papa Sergio baptismum recepit, & appellatus est Petrus, & adhuc constitutus in albis vestibus quas in baptismo susceperat infirmitate pręoccupatus ad cœlestia regna migrauit. Et sic nota ꝙ non sunt vltra septingenti anni ꝙ Anglici sunt Christiani, nisi velles dicere ꝙ populus esset Christianus, & rex Paganus, quod non videtur verisimile. Et si vis dicere ꝙ antea erant Christiani fateri habes ꝙ effecti erant infideles & hęretici. Superius tamen dictum est ꝙ tempore Eleuterij summi pōtificis Lucius rex Britonum, & capitur ibi Britannia pro anglia, petijt fieri Christianus, & fact⁹ fuit vna cum gente sua. ¶ Interea Iustinianus perfidia vsus pręter pacis fœdera Sarracenos & Bulgaros pręlio adoritur, a quibus multum incōmodi accipiēs Constantinopolim se recipit: vbi Synodo contra Christianam pietatem habita cum intelligeret Sergium pōtificem sibi aduersari Zachariam militię principem Romam mittit, vt Sergium ad se vinctum duceret, quod vbi intellexere milites Heiarcatus Italici sumptis armis pontificem tutati sunt, Zachariāꝙ fugauerunt. Dum hęc Romę aguntur Leontinus patritius Iustinianū imperio deiecit: eūq̃ truncis narib⁹ in Cherronesum ponti exilio relegat: qđ vbi Sarracenorum rex Abimelech intellexit statim Aphricam inuadit, cui cū vellet occurrere Leontius seditione inter Gręcos orta Tyberium quēdam ciuem Constantinopolitanum imperatorem creant, qui confestim Constantinopolim adnauigans Leontium & eodem affectum supplicio quo Iustinianus fuerat, in carcerem conijcit, maiori ludibrio hominem referuans. Inter hæc pontifex Sergius non ocio aut somno deditus præclaras ędes construxit. Atq̃ vt Agnus dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis, ter caneretur in fractione corporis dominici constituit. Letanias etiam a sancto Adriano quotannis duci per vrbem die annunciationis sanctę genitricis ac Simonis instituit. Quidam volunt sub hoc pontifice passum Lambertum Antistitem Leodiorum virum sanctissimum, qui dum regentem Francię constanter ob stuprum argueret martyrium subijt. At pontifex multis operibus clarus anno. xiij. sui pontificatus mortuus est, & sepultus in Basilica Petri.

Dissensio in eligēdo pōtificem. Theodorus. Inuētio crucis. Rex anglię ad fidē conuersus. Saxōes Britanniā occupant, & Angliā nominant. Lucius anglus baptizatur. Iustiniani insectas. Leontinus imperium inuadit. Leonti⁹ capitur.

¶ Capitulum. LXXVII.

Ioãnes sextus papa.

IOannes sextus in cathedra Petri sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus. xxiij. Hic pontifex (vt Martinus scribit) martyrio coronatur, sed a quo historię non declarant. Hoc tempore Iustinianus a Cherroneso insula fugiens ad Carannum Bauarum peruenit, a quo ita benigne susceptus est vt ei filiam daret vxorem: ipse tamen postea corruptus pecunia prodere genꝫ nerum Tyberio instituerat, quod cum resciuisset Iustinianus ad Trebellium Bulgarorum regem confugit, a quo non multo post vi & armis in imperiũ restituitur. Hoc etiam tempore Sarraceni superata Libya & Aphrica ex septa soluentes transmisso Athlantico freto omnes Hispanias præter Cantabros & Astures occupauere vna cum Bethica Hispanię, quam nunc Granatã vocant, quam vsq; ad nostra tẽpora tenuere. His etiam temporibus Strabo & Haymo viri docti Bedę venerabilis fratres sunt habiti, quorum alter plerasq; Homilias eleganti sermone composuit: Alter vero Genesim commentatus est.

Iustinianus ĩ imperiũ restituit.

¶ Capitulum. LXXVIII.

Ioãnes septim⁹ papa.

IOannes septimus in cathedra Petri sedit annis tribus, mensibus septem, diebus. xxvij. & vacauit sedes mensibus nouem. Hic fuit eruditissimus scientia, & facundissimus eloquentia. ¶ Huius tempore Arripertus rex Longobardorum donationem patrimonij alpium Cociarum, quę quondam ad ius & proprietatem Romanę Ecclesię pertinere solebant, sed a regibus Longobardorum per longa tempora fuerant occupatæ iniuste Ecclesiæ restituit, & donationem solennem fecit, quam literis aureis scribi voluit, eamq; summo pontifici destinauit. Sunt quoq; alpes Cocię quasi tota riparia Ianueñ, quę de iure ad Romanam Ecclesiam pertinet. Leontio igitur ac Tyberio, qui imperium vsurpauerãt iugulatis, Iustinianus imperauit post reassumptum imperium annis septem. Hic Cherronesum vbi missus fuerat in exilium statuit prorsus euertendam, & ad hoc peragendũ collectis multis nauibus Mauritium Patricium destinauit, qui omnes prędicti loci habitatores exceptis infantibus interfecit, principemq; illius ciuitatis cũ. xl. primoribus ad imperatorem misit, sibiq; septem reseruauit, quos in verubus ligneis igni applicatos fecit assari. Tristisq; imperator de reseruatione paruorũ, magnum nauigium aliud mense Octobris misit, pręcipiens vt pueri reseruati morti traderentur. Sed totum illud nauigium quod ad innocentium mittebatur interitum iustitia dei operante submersum est. Quo agnito Iustinianus ęstuans & furens aliud misit nauigium, pręcipiens totum locum illum arari, & ad pauimentum sterni: quod audientes homines illius prouinciæ, Philippum quẽdam qui ibidem exulabat imperatorem creauerunt, qui confestim cum magna militia Constantinopolim nauigans dictum Iustinianum & Tyberium eius filium pariter interfecit.

Arripertus rex Longobardorum.

Cherronesus destruit.

Iracundia & mira crudelitas Iustiniani in Cherronesũ.

Naufragium.

¶ Capitulum. LXXIX.

SIsimus natione Syrus patre Ioãne in cathedra Petri sedit. xx. diebus: & vacauit sedes mẽsibus septem. Quo in tempore magnum schisma in Ecclesia fuit: includendo altercationes & diuisiones quas habuit cum alijs summis pontificibus dictus Iustinianus. Temporibus enim ipsius etiam Leontij & Tyberij fides fuit multum corrupta. Nam hæretici per dictos principes quibus non modicum indigebant magnos habebant fauores.

Nota.

¶Nota quandoq in summis dominijs fiunt violentię,errores multiplicātur, quia non est qui errantes corrigat,& a malo coherceat.Isti siquidem errores & ista schismata vsq ad tempus huius Sisimi durauerunt. Tunc eñ Iustinianus reassumpto imperio se correxit,& ad gremium sanctę matris Ecclesię redijt. Verūtamen nihilo melior effectus Rauēnates maximis cladibus affecit ꝙ pontifici Romano audirent,Fœlicemq pontificem catenis ligatum Constantinopolim per Spatarium adductum orbatum luminibus in ęneo vase concauo,ac quidem cādente diu inspecto in Ponthum insulam relegauit.Hoc tēpore Romani Syriam peruagantes multa millia Sarracenorum interfecerunt.Hoc tēpore sancta Ododa ducissa Acquitanię claruit,quæ maxima eleemosynaria fuit:suis enim eleemosynis Ecclesias,& monasteria,& alia pia loca ditauit.

¶Capitulum.LXXX.

Cōstātinus imperator

Constantinus primus in cathedra Petri sedit annis.vij.diebus xv.Hic fuit vir mitissimus & ita benignus ꝙ ab omnib9 amabatur.Huius tempore in Roma fuit per triennium maxima fames,quam secuta est tanta vbertas ꝙ fertilitas famis præteritę sterilitates absorbuit.Hoc tempore Carolus Martellus bellum maximum habuit cum Sarracenis,qui tantum pręualuerant in occidentali plaga ꝙ ciuitatem ceperant Auinioneñ.Ipse tamen ciuitatem aggreditur,& sicut de Hierico legitur,cum strepitu hostium,& sonitu tubarum,vrbem munitissimā cepit,& hostes fidei nostræ contriuit: vt latius patet in historia regum Francię.

Carol9 Martellus cum Sarracenis pugnat.

¶Hoc tempore Arripertus iunior rex Longobardorum vir pius,& eleemosynis deditus,iustitię & ęquitatis amator,qui solitus erat aliquando secrete & priuatim ire per regnum & inuestigare quid de eo diceretur per singulas ciuitates & diligenter inquirebat qualem iustitiam iudices sui populo faciebant,regnabat.

Arripettus pius rex Lōgobatdorum.

¶Capitulum.LXXXI.

Philippus imperator hęretic9 Iustinianū interfecit.

Philippus Romanum assumpsit imperium anno dñi.ccccccc.xxx.& ab vrbe condita.M.cccc.lxxx.& imperauit anno vno,& mēsibus sex:sed sc̄dm alios annis duobus.Hic dū esset apud ponthum relegatus Iustiniani iussa timens Iustinianus ne aduersus se quempiam moliretur classem in ponthum mittit eo animo vt Philippus interficeretur deficientibus ab Iustiniano ad se militibus,eadem classe vsus cum Iustiniano & Tyberio dimicans eos vicit & interfecit.Deinde Ipanem monachum Hęresiarcham in locum Cyri catholici pontificis suffecit:insuper & ipse factus hæreticus omnes picturas & imagines sanctorum de Ecclesijs pręcepit auferri,in oībus malus fuit,& idcirco male interijt.Nam Anastasius cognomento Arthennius impietatem Philippi videns arma capit,atq cum Philippo confligit,eumq captum oculis priuat,eiusq vendicat imperium.

¶Capitulum.LXXXII.

Anastasius imperator benign9

Anastasius assumpsit Romani imperij monarchiam,& imperauit anno vno:hic fuit vir ad modum catholicus,atq literas ad Constantinum pontificem mittit,quibus se defensorem catholicę fidei asserebat:insuper & sextam Synodū cæteraq pōtificum decreta se tutaturum rescripsit.Verum hic quoq triēnio post assumptum imperium spretus ab exercitu imperio

deijcitur,in cuius locum Theodoſius ſuffectus a quo ſacros ordines ſuſcipere coactus preſbyter mortuus eſt.Hunc autem Theodoſius ſacris initiari coege= rat,ne denuo ad imperium vlla ſpes eſſet:& habuit pugnam cum Theodoſio a quo victus extitit,& depoſitus ab imperio fuit in preſbytetum ordinatus.

❡Capitulum. LXXXIII.

Theo= doſi⁹im perator beni= gnus.

THeodoſius aſſumpſit Romani imperij monarchiam,& impe rauit anno vno. Hic geſta ſex Synodorum, quę a Philippo imperatore delata fuerant,fecit depingi.Benignus fuit & hu= milis,& pacifice gubernauit imperium,quem Leo potentiſſi= mus depoſuit de imperio, & fuit Theodoſius in preſbyterū ordinatus.

❡Capitulum.LXXXIIII.

Leo ter tius pa= pa.

LEo tertius aſſumpſit imperij dignitatē anno dñi. dcc.xxxvj. & ab vrbe condita.M.cccc.lxxxvj.& imperauit annis.xxiiij Hic a quodam apoſtata fidei deceptus omnes imagines Chri ſti & beatę Marię,& omnium ſanctorum deponi fecit,& igne combburi:de quo errore Gregorius tertius ipſum valde redar= guit,& cum eſſet incorrigibilis ipſum excommunicauit,Ro= mamq; & totam Italiam & Hiſpaniam ab illius dominio & poteſtate deficere fecit,eiq; vectigalia interdixit.Hoc tempore Sarraceni totam Hiſpaniā occu= pauerunt. Cumq; eam ſub ſuo dominio per decennium tenuiſſent in Acquita= niam tranſeunt,quibus Carolus Martellus generoſus princeps occurrit,& cū eis bello cōgrediens ex eis pluſq̄.ccc.millia interfecit,de ſuis quoq; amiſſis tm̄ mille quingenti.Circa hęc tempora Sarraceni Cōſtantinopolim obſident,ſed cum ob infinitam multitudinem Chriſtiani in deſperationem venirent auxi= lio beatę dei genitricis,quam ſemper inuocabant,Sarraceni fame/frigore/& ſiti perierunt:multi etiam ſubmerſi ſunt.Anno ſequenti cū bellum reintegraſ= ſent igne cœleſti ac grandine conteruntur,addo vt ex infinita multitudine vix quinq; naues ſuis cladem nuntiare potuerunt.Eo tempore apud Conſtantino= polim peſtilentia perierunt.ccc.millia hominum & amplius.Eo tempore Lu= prandus rex Longobardorum audiens q̄ Sarraceni depopulata Sardinia locū in quo erant oſſa beati Auguſtini condita dehoneſtabant,illuc ſolennes nun= cios deſtinauit,qui dato multo auro precioſas illas reliquias ſecū vſq; Ianuam detulerunt,quibus prefatus rex occurrēs cum magno gaudio Papiam detulit. q̄ autem corpus ſanctum ibi quieſcat ſigno ſtupendo monſtratur.Siquidē in crypta qua ſanctum corpus iacet puteus eſt,qui in feſto eius aliquot annis inū= dans totam cryptam pereffluit,mundans eam a ſordibus,ſicut ſancti Auguſti ni doctrina effluens hęreſes ab Eccleſia dei deterſit & detergit.

Sarrace ni igne peteunt

Lupran dus rex Longo= bardorum

❡Capitulum.LXXXV.

Grego rius pa= pa.

GRegorius ſecundus patria Romanus patre Marcello in cathe dra Petri ſedit annis.xvj.menſibus octo,diebus.xx. & vaca= uit ſedes dieb⁹.xxvj.Hic fuit vir caſtus,diuinis ſcripturis eru ditus,loquela facundus,conſtans animo,rerum eccleſiaſtica= rum defenſor ſollicitus, & hoſtium Eccleſię fortiſſimus im= pugnator.Hoc tempore claruit ſanctus Egidius.Eo etiā tem pore Carolus Martell⁹ Saxones debellauit,Alemanos,Sueuos,atq; Barbatos

perlustrat,Phrysones subijcit,Sarracenos quoq; venietes in prouinciam apud Arelatem omnia deleuit,in qua pugna magna dei miracula sunt ostensa. nec putet quispiam hanc eandem esse pugnam cum his quę superius scriptę sunt, nam Carolus multotiens ad interitionem Sarracenos deleuit.Eo tempore fluuius Tyberis intatū excreuit ꝙ egressus alueum suum magnam Romanis intulit lęsionem.Eodem tempore Ratcordus rex Phrysonum prędicatione Vulfrani Senoneñ Archiepiscopi ad hoc deductus est vt baptizari vellet.Cunq; vnum pedem in lauacrum posuisset,alterum retrahens interrogauit vbi plures maiorum suorū essent in inferno:an in paradiso.Et audiens ꝙ plures erant in inferno,positum pedem in lauacro retraxit dicēs. Sanctius est plures sequi q̄ pauciores,& ita ludificatus a dæmone spondente sibi incomparabilia bona dare,die tertia subita morte peremptus est.Eo tempore vir patronus eius Brixieñ hortatu dicti Gregorij montem Cassinum perijt,vt ipsum repararet,destructus enim fuerat a Longobardis.Hic cooperante diuina misericordia cum locus præfatus a centum & decem annis omnium hominum habitatione fuisset destitutus,multorum monachorum parer est effectus,& factum cœnobium in statum pristinum fuit reductum.At Gregorius claris virtutibus insignis cū Germanos ad fidē reduxisset,pręclaraq; ædificia extruxisset,anno decimosexto,mense octauo mortem oppetijt,sepeliturq; apud Basilicam Petri.

Calor9 Martellus Saxones vincit. Ratcordus phrysonum rex a baptismo retraxit pedē & noluit baptizari. Morit Ratcordus

¶Capitulum.LXXXVI.

GRegorius tertius natione Syrus patre Ioanne anno domini septingentesimo quinquagesimonono pōtificatum inijt,atq; in cathedra Petri sedit annis nouem,mensibus octo,diebus xxiiij.Huius pontificis tempore gens Sarracenorum innumera in locū qui dicitur Sarepta venit,& inde transfretantes in Aphricam vniuersam iterum occupauerūt regionē Hispanię:deinde post aliquod tempus Acquitaniam intrauerūt cum vxoribus & filijs,vt eam habitationi haberent.¶Carolus autem Martellus eisdem occurrens.ccc.lxxxv.millia ex ipsis interfecit,nec fuerunt isti Sarraceni,quos alias in Acquitania debellauerat.De quo Carolo legitur ꝙ propter multitudinem hostium necessitatus decimas Ecclesiarum militibus concessit habendas.Animam vero ipsius post eius mortem sanctus Eleuterius Episcopus Aurelianeñ vidit in inferni supplicijs detineri,quod valde est notandum.Ego vero his minime assentio,cū eum fuisse virum apprime catholicū constet,nec decimas occupauit,nisi cōsentiente clero:fortasse Eleuterius infernū pro purgatorio igne voluit accipere.Dicti etiam pontificis tempore Sarraceni ex Aegypto veniētes Palęstinam cum maximo exercitu:videlicet cum tribus millibus nauium Constantinopolitanam ciuitatem obsiderunt,& triennio obsessam tenuerunt. Constantinopolitani quoq; ad auxilium accitis vulgaribus cōtra Sarracenos congrediuntur,orantibus vero sanctis viris in regia ciuitate.xxxij.millia ex Sarracenis sine suorum lęsione prosternunt:Sarraceni quoq; residui quorum erat innumerabilis multitudo per orationes sanctorum virorum,fame,frigore,bello,ac pestilentia perierunt.Vnde quarto anno confusi ab obsidione recesserūt, nauibus partim igne consumptis,partim demersis:ex tanta nauium multitudine vix quinq; naues ad propria redierunt.intra ciuitatem triginta millia hominum pestilentia perierunt.

Gregorius papa. Carol9 Martellus Sarracenos debellat. Sarraceni vincuntur.

Capitulum.LXXXVII.

Cōstātinus imperator. Cōstātinus dæmonib⁹ imolat. Cōstātin⁹ dum baptizatur ꝓdigiose cātat. Pestis homies absumit

Constantinus quintus filius Leonis assumpsit imperialis dignitatis honorem anno domini.dcccccc.lx.& ab vrbe condita.M.cccc.& imperauit annis.xxxv. Hic fuit pessimus & vilis hereticus & apostata catholicę fidei: nam sacrificia dęmonibus immolauit. Hic sanctarum legum persecutor toto tempore vitæ suæ maleficijs & magicis artibus operam dedit, & turpibus luxurijs & dissolutionibus deseruiens cum summa diligentia iniquitatib⁹ deseruiuit. Hic dū baptizaretur a patriarcha Geranno in baptismo cantauit, magnum dans pręsagium ꝙ Ecclesię dei futurus esset in scandalū. Hic Synodum.ccc.xxx. Episcoporum Constantinopolim congregauit, in qua de deponendis Christi & sanctorum imaginibus terribile promulgauit edictum, & ex tunc cōtra Catholicos cœpit tyrannidem exercere, & licet monitione pręmissa vt se a sua nequitia coherceret, ipse vt alter Pharao indurat⁹ in malo permansit, ob quod mors pestilens incipiens a Sicilia & Calabria in regiam vrbem, & ita eam deuastauit, vt in ea infinitę domus integrę clauderētur, nec erat qui eas inhabitaret: ferebantur enim in plaustris ad sepeliēdum cadauera mortuorum. Mortuus est etiam miserabili viscerū dolore Anastasius Patriarcha falsus. qui Cōstantino ob cupiditatem rei gerendę in omnibus fauebat. Hoc etiam tempore cinis de cœlo cecidit.

Capitulum.LXXXVIII.

Carlomanus. Pipin⁹. Griffo.

Erant Martello filij tres: primo nomen erat Carlomanus, cui Austrasiam/Sueuiam/Alemaniam/ac Thuringiam iure hęreditatis possidendam reliquerat. Secundus Pipinus vocabatur, & huic moriens Martellus Francię administrationem cōmisit. Griffoni vero minori natu nihil hæreditatis reliquit. Huic erat mater Simahildis Odonis Baioarię ducis neptis, quę iniquo animo ferens filium hæreditate priuatum filium mouer hæreditatis portionem repetere. Nihil itaq; moratus iuuenis Laudunum vi occupat/bellumq; fratribus indicit. Quem Lauduni obsessum vltro ad se venientem fratres capiunt, atq; in castello nouo prope Arduennam in custodia asseruari iubent, inde aduersus Aquitanos mouentes duce Hunauldo superato prouinciam subiugauerunt. Redeunti Carlomano Alemani ab eius imperio defecerunt, quo cognito bellum in eos mouet, atq; incensis agris, direptisq; vrbibus eos audientes sibi fecit. Sed cum animum intentum haberet ad deum belli strepitus exosus curasq; seculares deponens post Saxones bello a se superatos Pipino fratri rerum administrationem attribuit. Deinde Romam veniens relicta regni gloria monachus efficitur in cœnobio, quod suis impensis extruxerat deo militans, verum cum multi Francorum proceres ad visitandum Carlomanum sese conferrent societate hominum pertęsus montem Cassinum adijt. Pipinus vero cum sibi cuncta prospere succedere videret regum Francię vecordia perspecta cum domi delitescerent, nec reipublicæ procurationem vllam susciperent, legatos ad Zachariam pontificem mittit, eumq; rogat vt regnum Franciæ sibi authoritate sua confirmet. postulatis annuit pontifex quippe cuius auxilio aliquando vsus Longobardos deuicerat, sed & eum regni sui gubernaculo idoneum iudicans, Bonifacium

Carlomanus Alemanos vincit.

Pipin⁹ cōsulit pōtificē de noie regio.

Maguncię Episcopum(qui Catalogo sanctorum inscribitur) mittit:vt mo= Pipin9 i
re regio vngeretur. At Childericus nullius rei curam gerens in monaste= regē vn
rium raso capillo detruditur,atq; ita progenies Clodouei finita est anno domi= gitur.
ni septingētesimo quinquagesimo.Eodem anno Saxones aduersus Pipinum Childe=
arma mouent,sed iterum atq; iterum victos in suam potestatem rex suscepit. ricus in
His ita fœliciter gestis rex in ordinem Ecclesiastica officia,authore sancto Re mona=
migio Rothomagoꝝ Antistite,redegit.Hoc etiam tempore mortu9 est Griffo sterium
quem cum Pipinus duodecim comitatibus donasset permoleste ferens Pipino trudit.
subijci,Saxones ad arma concitat,sed cum sic aduersus Pipinum nihil profice= Saxões
ret in Baioram contendit,atq; a Tassilone benigne exceptus,eum postea duca= vincūt.
tu exturbat.Ea re cognita Pipinus in Griffonem progressus eū capit,ac Tas=
silonem restituit:Griffonem vero(vt supra diximus)quo meliore esset animo
duodecim comitatib9 donauit,quibus non contentus ad Gaysirum Acquita=
nię ducem defecit.Hic tamen a quibusdam interemptus diē clausit extremū. Griffo morit.

Capitulum.LXXXIX.

IN cathedra Petri sedit Zacharias annis.x.mensibus.iij.die= Zacharias papa.
bus.xv.Hic fuit vir mitissimus:omni bonitate ornatus,ama
tor cleri:tardus ad irascēdū,nulli malū pro malo reddēs,neq;
vindictam scd'm demerita faciens.Huius tempore filij Ca
roli Martelli adeptis partibus regni prout cuilibet cōpetebat
exercitus parant contra Vualdum Acquitanorum ducem,&
contra Odilonem ducem Barbarorum,& de vtroq; triumphant.Demū Caro= Carol9 Magn9
lus Magnus filius Martelli Romam proficiscitur,& coram Zacharia papa se
totundit,& a dicto summo pontifice vestes sacras accepit,& ad montem Cassi
num se trastulit.Et Pipinus frater suus totum dominium assumpsit,& contra
Saxones bella multa strennuissime fecit,in nullo a patre degenerās.Dicti pō=
tificis tempore monachi montis Cassini cum Carolo Magno Romam vene=
runt,humiliter supplicantes papę,vt regi Francorum Pipino literas dirige=
ret,vt corpus beati Benedicti,quod Floriaceñ monachi furati fuerant mona=
sterio montis Cassini restituerent. Annuit summus pontifex & per solen=
nes nuncios dicto regi Pipino suas literas destinauit,quos rex pręfatus be=
nigne recipiens quod petiuit frater mandauit,tum propter reuerentiam Ro=
manæ Ecclesiæ,tum propter præsentiam fratris sui,quem tenero diligebat
affectu,tradiditq; eis in comitatu Remigium Rothomageñ Archiepiscopum,
Pipini fratrem cum tribus alijs ad celerem expeditionem facti atq; solen=
nem.Cunq; ad Floriaceñ monasterium accessissent monachi Floriaceñ ieiu=
nantibus & flentibus nuncij qui corpus auferre debuerant percussi sunt cę=
citate,& sic ab opere incœpto desistunt.At pontifex Zacharias nequaq̄ ocio
vacans multas Basilicas restituit,porticum & turrim ante Basilicam Late=
ranensem a fundamentis erexit,bibliothecam beati Petri restituit,Venetis
sub anathematis pœna interdixit,ne seruos Christi signo notatos Sarracenis
venderent,vt mercatores facere consueuerunt:postremo quatuor libros Dia=
logorum Gregorij e latino in Græcum vertit:mortuus est hic beatus ponti=
fex post annum sui pontificatus decimum,sepultusq; est in Basilica beati
Petri.

Capitulum.XC.

Stephanus ſecundus papa.

STephanus ſecundus natione Romanus in cathedra Petri ſedit annis.v.diebus.xxviij.& ceſſauit ſedes menſe vno,diebus decem.Hic fuit Eccleſię Dei verus & fidelis amator ,pauperum Chriſti nutritor,verbo dei in magna conſtantia prędicator,viduarum & pupillorum defenſor.Huius tempore Pipinus rex francię obſedit Aſtulphum regem Longobardorum in Papia,& ipſum cepit.Ad reſtituēdum bona Eccleſię Romanę coegit,Rauēnam etiam cepit,totamq̧ Pantapolim Romāgiolę cum ex archatu in quo eſt Bononia acquiſiuit,& omnia beato Petro obtulit. Simile fecit Carolus Magnus filius eius,vt infra patebit.Hic Pipinus cœnobium Figiaceñ,quod tunc Figiacum vocabatur in diœceſi Caturcenſi fundauit.

Pipinus rex Frāciç Lōgobardos vincit.

¶Hoc tempore in Syria terribilis terręmotus eſt factus,ita vt multę vrbes ex toto ſubuerterentur, alię vero cum muris domibus integrę & ſalųę a montauis ad ſubiecta campeſtria per ſex milliaria tranſmigrauerūt:in Meſopotamia terra dirupta eſt vſq̧ ad duo milliaria.

Trāſlatio Romani imperij a Græcis in Francos.

¶Hic pontifex vltimo anno ſui pontificatus Romanū imperium tranſtulit de Græcis in Francos in perſonam magnifici principis Caroli Magni.Ratio ponitur extra de elec.c.venerabilem.Imperatote Leone tertio in ſua impietate defuncto circa depoſitionem ſanctarum imaginum,vt ſuperius eſt dictum.Succeſſit ei filius Conſtantinus,qui patre deterior & magis impius fuit,& quia in nullo iuuabat Eccleſias,immo ipſas grauabat: motus fuit dictus pontifex diffinire & ordinare q̧ tranſlatio imperij fieret de Gręcis in Francos,quorum fauore & beneficio iam Eccleſia Romana per Pipinū in multis neceſſitatibus experta fuerat,tunc etiam fuit ordinata tranſlatio imperij Romani.Sed in perſonam Caroli Magni a magnitudine animi & virtutis ſic nominati fuit executioni demandata.Cuius inſtituendi cauſa hęc fuit.

Aſtulph⁹ rex Longobardoꝝ tributū vult imponere Romanis.

Aſtulphus Longobardorum rex auaritię ſtudens Romanos grauiſſimis vrgere tributis cœpit:volebat eñ cenſum vni⁹ aurei per ſingula capita ſibi quotānis impendi.Huic malo volens occurrere Stephanus primo Aſtulphum verbis pacare nititur,ſed cum fruſtra id diu tentaſſet,a Cōſtantino imperatore tūc Conſtantinopoli agente auxilium petit, vt Eccleſię iam vi armorum labefactę ſuccurrat,quod cū renueret ad Pipinum legatos qui Romanorum calamitatem regi Francorū nunciarent mittit,quibus auditis accenſo aīo ſe ſuppetias laturum pontifici Pipinus pollicetur,qui dum expeditionem pararet Stephanus in Franciam concedit,cui occurrens Carolus filius Pipini(cui ob virtutes poſtea Magno nomen fuit)ad centeſimum lapidem pontifici fit obuiā, idem facit Pipinus tertio ab vrbe lapide:qui ex equo deſcendens pedes ſanctiſſimi viri exoſculatus eſt,& a freno equi quo pontifex vehebatur pedes nunq̄ deſceſſit,donec hominem in vrbem perduxerit,& in cubiculo vbi diuerſaturus erat collocaret.

Stephan⁹ i Frāciā venit petens auxiliū Pipini i pōtificē obſequium.

Hęc vbi Aſtulphus agnouit ſibi ſuiſq̧ rebus timens Carlomanum fratrem Pipini,quem ſupta memorauimus monachū ſupplex adit,vt Pipinum a propoſito diuertat,fratremq̧ adhortetur,ne in Longobardos arma capiat.Verum rex pietate inſignis ac virtutibus clarus,vbi fratrem monachum huius rei cauſa legationem ſuſcepiſſe agnouit,non modo nō obtemperat quin potius eū ad Viennēſe monaſterium detrudi iubet.vbi ęgritudine contracta non diu ſuperuixit.Pipinus igitur vbi iuſtas copias contraxiſſet in Longobardos mouet.Cui occurrens Aſtulphus ad alpium anguſtias

aditum intercludere nititur, sed Francorum impetum ac ferocitatem non sustinens fugę presidio tutatus ęgre ac difficulter Papiam se recepit: vbi Francorū obsidione cinctus cum de rebus desperaret obsides quadraginta Pipino dat. Insuper & multo plura q̄ pontifici abstulerat se restituturū promittit, quā ob rē obsidione relicta credens Astulphum quę promiserat breui daturum in Franciam reuertitur: verum non modo Astulphus promissa non seruat, sed tumultuario exercitu contracto Stephanū subsecutus Romam obsidione cingit, omniaq; suburbia ac oppida circum vastat & incendit maiore (vt aiunt quidā) pro pe damno accepto q̄ trecētis iam ante & quatuor quadraginta annis ab inclinatione imperij sensissent. Eam ob rem Pipinus exercitum quāta potest celeritate cōparat, superatisq; alpibus Astulphum Papię obsidet. Obsidione pressus Astulphus quicquid Padum & Apenninum interiacet, a Placētinis vsq; ad stagna Venetorum, & quicquid inter Isautum flumen Apenninum & Adriaticum continetur pontifici restituit, nec prius Italia discessit Pipinus q̄ intelligeret Astulphum morte absumptum, his ita gestis Pipino in Franciam reuerso Tasillo dux Baioarię regi gratificans se suosq; perpetuo Pipini imperio submisit. Saxones vero quibus odio semper est nomen Francum Pipinum proficiscentem in Saxoniam aditu intercludere conati sunt, sed irruptione facta Pipinius hostem retro abire coegit, quibus hoc vectigal imposuit, vt quotiēs bellum geri oporteret trecentos equites auxilio mitteret. Stephanus vero vir sanctissimus bene de deo ac de patria meritus pontificatus sui anno quinto moritur, sepeliturq; in Basilica Petri collachrymantibus omnibus.

Astulphus fidē frangit Pipino.

Pipin⁹ exercitū reparat cōtra Astulphum.

Tributum Saxonum

Stephanus moritur.

¶ Capitulum. XCI.

Paulus primus patria Romanus patre Constantino Stephani secundi frater in cathedra Petri sedit annis decem, & mense vno: & vacauit sedes anno vno, & mense vno. Hic cum paucis familiaribus suis per cellas infirmorum & pauperum & incarceratorum de nocte secrete currebat, victum eis deuote ministrans, viduis/pupillis/& orphanis/opem ferens. Hic constituit diuina officia celebrari ante horam sextam in quadragesima. Hoc tempore sanctus Iangulphus claruit in Burgundia, qui in Francia fontē emit, & in Burgūdia scaturire a dño impetrauit. Hic cū vxorem adulterā dimisisset a clerico adultero Iangulphus occidit, vxor vero cū derogaret miraculis sancti dicens. Si Iangulphus miracula facit anus meus cantet, ita secutum est in sui punitionē q̄ semp cū loquebatur anus suus cātabat, & sexta feria nō cessabat, qa tali die verbū stultū ꝓtulit. Hoc tpe Turci qui de mōtib⁹ Caspijs exisse dicūtur, Armeniā maiorē infestant multipliciter & deuastant. In quoꝝ patria cū olim pestilētia fuisset suasione Christianoꝝ in modū crucis se totonderūt, & a pestilētia statim liberati sunt. Et qa per hoc signū salus patrię reddita est: hūc postmodū ritū tōdēdi semp obseruauerūt. In Syria quoq; ciuitate Hierico Iudęi imagini Saluatoris nostri oīa fecerūt opprobria quę olim Iudęi Christo intulerāt. Tandē latere ei⁹ aperto exiuit sanguis & aqua, quę illi ampulla supposita sanguine infirmos spargebant, & statim cōsequebantur de suis infirmitatibus sanitatem: vnde Iudęi cōpuncti ad Christū cōuersi sunt. Quib⁹ baptizatis pręcepit Epūs vt singulis annis quinto Idus Nouēbris passionē dñi celebrarēt. Eodē tpe Pipin⁹ Saxones & Alemanos virtuose subegit. Deinde contra Gayfirum Acquitanorum ducem pro iustitia Ecclesiarum seruanda cōgre

Paulus papa.

Turcę Armeniā vastant.

Pipin⁹ ditur,& multas ciuitates & castella cepit in Auernia & Lemonicensi prouin=
Alema cijs,quia vt testatur Isidorus.xiiij.Etymo.omnes prouinciæ quæ cinguntur a
nos & fluuio Ligeri & Garūna de Gallia Acquitanica dicebātur:quod dñium tūc nō
Saxões includebatur in regno Francorum.Item tertio iter Pipinus faciens cepit Bitu=
subegit. ricē ciuitatem & castra q̄plurima.Inde postea cepit Catuteum,& sic de toto
ducatu triumphat,quo suis occupatoribus libertas solita est Ecclesijs restituta.
Eodem tempore idem Pipinus fecit magnam Synodum congregari,vbi fuit
magna altercatio circa venerationem imaginum,& fuit diffinitum Christi &
sanctorum imagines esse venerandas,licet hæretici contrarium suaderent,eo
quia eis species Idololatriæ videbatur,sed non esse verum,quia imago fert in=
Quid tellectum humanum in ipsum imaginatum:vnde quod latet adoramus,& de=
operan= bita veneratione recolimus.Nec est eadem ratio de imaginibus & sculpturis
tur ima= Idolorum,quia ibi malignus spiritus iungebātur,qui in eisdem dabat respon=
gines. sa,cui nulla debetur reuerētia.Sed non sic de sanctis imaginibus.Post dictam
Synodum iterum Pipinus Acquitaniam contendit,quam intrans cum exerci
tu copioso cepit munitissimas ciuitates: scilicet Narbonam quæ hodie propriā
habet prouinciam,Tholosam quæ propriā prouinciam habet,Albigensem re
gionem cum castris ipsarum,inde vsq Garūnam perueniens Xanctonas ce=
pit,in qua matrem Gayfiri sorores & nepotes cepit:inde venit Petragoricas,
ipsamq cepit,& ibidem cum Gayfiro duro bello congreditur,ibiq Gayfirus
interficitur,& sic victor totam Pipinus acquisiuit Acquitaniam,quam suo re=
gno coniunxit.Liberata est igitur tota Acquitania per reges Francorum:pri=
mo a Gothis,secūdo a Sarracenis,tertio a Normanis.Pipinus vero multis vir
tutibus insignis,cum aduersantes sibi nationes bello deuicisset,annis iam gra=
uis morbo intercutis vitam finiuit,sepultusq est apud sanctum Dionysium
cum fletu omniū quasi essent cōmuni patre orbati.Ferunt hoc tempore natum
Robertum cui nomen Diabolus ob vitæ turpitudinem ex Auberto & Ida Bur
gundorum ducis sorore,qui tamen postea resipiscens nomen sanctitatis adeptus
est.Hoc tempore factum est gelu maximum in Italia in oriente,& maxime in
septentrionali parte:Pelagus ad cētum milliaria præ glaciei rigore in duriciem
lapidum versum est,habens in profundum.xxx.cubitos,& nix iacebat desu=
per altitudine.xx.cubitorum,& mense Februarij gelu instar montium cōcus=
sum est in diuersas partes.Eodem anno stellæ cadentes de cœlo apparuere,ac si
finis mundi euenisset.Constantinus vero Leonis pater plaga pessima diuini=
tus percutitur,adeo vt viu⁹se exustū clamitaret,sicq eiulans miserabiliter dies
finiuit.Aiunt quidam hunc lepra fuisse percussum. ¶Capitulū.XCII.

Leo pa= LEo quartus Romani imperij assumpsit monarchiā anno dñi
pa. dcc.xcv.& ab vrbe cōdita.M.cccc.xlv.& impauit annis.v.
Hic malus fuit,sed non ita malus vt pater.Hic cū cupiditate
insaniret,circa lapides p̄ciosos quādā coronā quæ erat i Eccle=
sia Cōstātinopolitana habentē carbūculos cōcupiuit,quā ac=
cipiēs dū portaret in capite exierūt de corona carbūculi,& ca=
ptus a febre defunct⁹est.Hic Leo impurissim⁹hoim cū ascit⁹ esset in partē im
perij,iussu Constātini patris,Irenem Atheniensem mulierum pulcherrimam
in vxorem duxit,fœdusq cum Sarracenis iniit,stomachum orthodoxis Chri=
stianis facturus. ¶Capitulum.XCIII.

COnstantinus secũdus in cathedra Petri sedit anno vno & mẽse vno. Hic tyrãnice subintrauit, & ideo parumper sedit, quia statim vt cognitum est abijcitur, & oculis priuatur. Puniuit ergo deus Sergium Episcopum qui ipsum consecrauit. Aruit em̃ manus eius & os. Isto falso papa eiecto Stephanus eligitur, & sedit in cathedra Petri annis tribus, mensibus quinq;, diebus.xxviij. Constantinus vero inter alia mala quę intulit Christianitati sunt ista, q̄ subditos suos super lignum crucis iurare coegit, ne aliquam Dei, sanctorumq; imaginem venerarentur, genitricem dei inuocantes, vigilias dei agentes, eleemosynas dei facientes, religiose viuentes, a iuramentis & immundicijs abstinentes, sanctorumq; reliquias penes se habentes, patrimonijs priuabat, & cruciabat, presbyterorum vero barbis pice & ceta illitis adurebat, monachos vt vxores, moniales vt viros ducerẽt compellebat: vnde sub tali persecutione plures martyrizati sunt.

Cõstãti nus antipapa. Sergius qui ipm cõsecrauit punitur. Stephanus papa succedit. Cõstãti ni antipapę impietas.

ℂCapitulum.XCIIII.

STephanus eius nominis tertius patre Oliuo Siculo natus deiecto Constantino pontifex omnium voce creatur, seditq; annis.iij.mensibus.v.diebus.xxviij. vir vtiq; eruditus & in rebus agendis strennuus: qui vbi pontificatum inijt, statim e Gallia præsertim & Italia Synodo congregata Constantinum prædictum qui papatum inuaserat, & cuncta quę ordinauerat abrogauit. Quibus optime ex sententia gestis institutum in ea fuit, ne quis de cætero nisi per gradus Ecclesiasticos ascendisset, pontificatum adire præsumeret sub anathematis pœna: vt habetur in de.xlix. dist.c. oportebat. Promulgatumq; est in ea Synodo vt quæcunq; idem Constantinus in re sacra egisset pręter baptismũ & chrisma irrita haberẽtur. Quib9 peractis iam itũ est p̄cessionaliter ad sanctũ Petrum cum maxima deuotione: videlicet nudis pedibus, & a põtifice & ab alijs oĩbus qui aderant: tandem hic verus Petri successor & Christi Iesu imitator omnibus consummatis, quę ad verum & optimũ Antistitem attinebant.v.Kl. Ianuarij quieuit in pace, sepultusq; in beati Petri Basilica.

Stephanus tertius papa. Constitutio ne quis nisi p gradus ecclesiasticos ascẽdat.

ℂCapitulum.XCV.

COnstantinus sextus filius Leonis cum Irene matre sua assumpsit Romani imperij dignitatem anno domini.dccc. & ab vrbe condita.M.cccccc.l. & imperauerunt simul annis decem. ℂHorũ imperij anno octauo facta est vniuersalis Synodus in Nicena.ccc.l.sanctorum patrum, in qua pręsentibus Constantino & Irene cunctis subscribentibus fides catholica roboratur, & hæresis damnatur sanctorum imagines abdicantium, & pronunciatur spiritum sanctum a patre filioq; procedere. Huius imperatoris tempore apud Constantinopolim quidam inuenit laminam auream, & in ea virum sepultum cum hac scriptura, Christus nascetur de virgine Maria & ego credo in eum. Decimo quoq; anno imperij sui circa finẽ anni Constantinus matrẽ suã Irenã priuauit imperio, & solus imperauit quinq; annis, vel.vij.scd̃m alios, Irene pro erepto sibi imperio rancorem simulat, sed more fœmineo cõcepit dolorem, & peperit iniquitatem. Nam filiũ suũ Constãtinũ oculis & imperio priuauit venenosa mater, & imperauit ãnis quatuor. Dicti imperatoris tempore

Cõstãti nus cũ Irene matre impat.

Irene crudelis mater. amota dicta Irene ab imperio,& in quodā monasterio reclusa,pro eo quia Carolo magno nubere voluit.Greci in imperatorem elegerunt Nicophorum.

¶Capitulum.XCVI.

Carol9 Carlomanus. DEfuncto Pipino Carolus eius filius regnum Francię adept9 est.Carlomanus vero alter eius frater Suessionum regni diadema suscepit,cui tamen post susceptum regnum breuior vita,vnde Carolus fratri succedens toto regno potitus est.Hunuldus vero nescio qua ratione mot9 Acquitaniam aduersus Carolum suscitat,quod vbi cognouit Carolus inimicum persequitur,captumq; in Franciam secum adducit,ar Caroli aduentum legati pontificis Hadriani pręstolabātur,quo aduersus Desideriū Longobardorum Ecclesiam vexantem auxilium peterent,quibus auditis mox Desiderio mandat,vt ab iniurijs desistat,omniaq; quę Romano pōtifici abstulisset,sine mora restituat,alioquin discrimen belli se excepturum certo sciat. *Desiderius rex Longobardorum vincit.* Desiderius vero vbi legationem audiuit comparato grandi exercitu angustias montium mox occupat,verum vbi aduentare Carolum sensit copiosę multitudini confidens Desiderius pugnandi potestatem facit,superatus tamen a Carolo Papiam se recepit.Ceciderunt in eo pręlio Amicus & Amelius generosi ex Francia equites, tanta formę similitudine ac amoris fœdere coniuncti,vt vnum ab altero discernere crederetur impossibile,fuit magna in eo pręlio cadauerum strages,adeo vt locus ille Mortaria sit appellatus. Nihil tamen territus Desiderius acerrimis viribus Papię inclusus aduersus Carolum se tuetur:quod cum cognouisset rex *Carol9 magn9 Adrianū pōtificē visitat.* relictis quibusdam fortissimis proceribus ad obsidionem Romam proficiscitur,visendi Adriani causa:cui vrbem appropinquāti(vt refert Platina)ad tria millia iudicum occurrerunt:pontifex vero cum clero suo in gradibus sancti Petri hominem expectabat,quem quidem accedentem mira beneuolentia complexus est:nec tenere eum potuit,quo minus pedes eius exoscularetur,inde data exceptaq; vtrinq; salute iurarunt mutuo Carolus ac pontifex Romani,ac Franci perpetuam se amicitiam seruaturos.Quibus ita gestis cū bona Adriani gratia Carolus Papiam rediens eam vi oppugnat,Desideriumq; vna cum *Carol9 Desideriū cum vxore capit.* vxore & liberis captum Leodium relegauit.Hic est Desiderius Longobardorum vltimus,Longobardi itaq; quarto & ducentesimo anno postq̄ in Italiam venerāt regnū amisere.Quib9 bn̄ficijs vt pōtifex aliquid gratię impēderet Carolum multis ornauit priuilegijs,quorum illud maximum fuit,donare Ecclesias idoneis sacerdotibus posse id quod nunc inuestitura vocatur.Pręterea con- *Pōtifex Carolo inuestiturā dat.* cilio centum quinquaginta tribus Episcopis sancitum est Romanum pontificem sine Caroli iussu eligi non debere:his ita bene pro sententia gestis Carolus in Franciam reditum parat,audiuerat em̄ Saxones ob suum in Italiam discessum rebellasse Frācis,qui cum essent deorū superstitionibus dediti Francos *Origo Flāmigorū ac Brabātinorū.* habuere semper exosos.Hos vi armorum ad veram fidem reuocauit Carolus eosq; sibi audientes impositis viuendi legibus,acceptisq; decem millibus obsidum in Franciam reuertitur.Ex his Brabantinos Flammigosq; esse prognatos referunt historici,quippe qui Saxonum ferociam moresq; seditiosos ad hęc tempora hęreditatis iure sibi vendicāt.Interea vero Hispani Mahumetica pra- *Vide gaguinū.* uitate imbuti Christianos bellis infestant in quos conuersus Carolus grandē hostium stragem fecit.Ac primum Pampilonem in saltu Pyreneo vrbem,de-

inde Cęsaraugustam ferro igneq; vastauit. Deinde in Galliam rediens Vasconum insidijs deceptus quāuis acerrimis viribus se tutaretur Carolus, magna tamen clade affectus est. Nam inter montes constitutus Caroli exercitus, nec retrocedere nec in iugum euadere poterat. In eo pręlio Anselmus & Egesibardus pręclari duces, nec non & Rolandus vir insignis roboris Caroli ex sorore nepos: insuper & Oliuerius paris nobilitatis strennuus comes, nō sine magna strage Vasconum in Christo occubuerunt. Vascones vero tandem a Carolo superati perfidię pœnas paulo post exsoluerunt. Hanc exercitus proditionem a Gauelone factam quidam scribunt, quo cognito Carolus Gauelonē Aquisgranū duci, ibiq; q̄tuor equis ferocissimis distrahi mēbratim iubet. Britōes per id tēpus a Carolo defecerāt, sed his non difficili negocio superatis in Tassilonē Desiderij generum, qui tum sollicitatis finitimis rebellabat, statim arma mouet. Quod quidem bellum tanta celeritate Carolus confecit, vt prius finitū sit q̄ inchoatum crederetur. Superato tamen Tassilone Carolus pacem non negauit, acceptis prius obsidibus. Sunt qui scribant per id tempus Adelgisum Desiderij filium qui ad imperatorem cōfugerat, comparato exercitu in Italiā venisse, ac duces Italię subornasse, quo in Carolum arma mouerūt, sed his inanibus comitibus obuians Carolus sua authoritate omnes in officio continuit Adelgiso supplicio affecto. His temporibus cum Sclaui & Huni (quos nunc Hungaros dicimus) orbem incursionibus vexarent volens Carolus opē ferre miseris aduersum eos circa Danubium copias mouit. hi tum opibus tum etiā populi multitudine freti Francos parui habebant: inito itaq; vtrinq; prælio cū acerrimis viribus Hunorum gens validissima pugnaret, fusi tamen & præsentibus & futuris ludibrio habiti sunt. Nam ea olim orbis domina eo pręlio adeo attrita est, vt priorem gloriam cum summo dedecore comutauerint. Gessit pręterea Carolus bellum cum Franconibus, quos facili negocio in suam potestatem redegit.

Bellum in Vascones.

Gauelonis dira mors.

Huni a Carolo vincūt.

¶ Capitulum. XCVII.

ADrianus primus natione Romanus patre Theodoro sedit annis. xxiij. mensibus. x. diebus. xviij. Hic ex magnitudine animi consilio doctrinaq; atq; vitę sanctitate cum quouis optimo pontifice comparari potest: cuius amicitiam quęrens Desiderius rex Longobardorum frustratus est, dicente eo non posse ei cōfidere qui totiens fidem fregisset. Quibus responsis indignatus Desiderius plurima Ecclesię damna intulit. Vnde cum pōtifex ad Carolum Magnum reclamasset Desiderius tandem de regno eiectus est, atq; pontifici a Carolo restituta quę Desiderius abstulisset, quibus & addidit Beneuentum ac Spoletum, & sic de Longobardis opera Caroli securus Adrianus septimam Synodum. cccl. Episcoporum habuit, in qua primum Fœliciana hęresis de imaginibus tollendis abrogata est: vt testatur Gratianus in. c. septima de cōse. dist. iij. Et cum conuictam a bellis adeptus esset ad exornandam vrbem, sacrasq; ędes animū adiecit. Et primo caput beati Pauli laminis argenteis inclusit, & altare beati Petri pallio aureo exornauit, ac nonnullas basilicas vetustate collapsas restituit. Multos quoq; aquęductus, turres, vrbes, & muros magna impensa instaurauit, quibus expletis moritur, sepeliturq; in Basilica sancti Petri. vj. Kal. Ianuarij.

Adrianus papa

Septia synod⁹.

¶ Capitulum. XCVIII.

Niceꝑhorꝰ. Hic nota auctorē Grecię iperatores contiꝛnuaſſe.

Nicephorus aſſumpſit Romani imperij dignitatem anno domini.cccccccc.xix.& ab vrbe condita.M.ccccc.lxix. & imperauit annis nouem.Aliqui dicunt annis octo,poſtq̃ Stauratius filius eius menſibus quatuor imperauit,quo mortuo quēdam Michaelem ad imperium Greci prefecerunt.

ℂCapitulum.XCIX.

Michael. Caroli magni laus.

Michael aſſumpſit honorem Romani imperij:& imperauit annis duobus.Illo eñ tempore orientale imperium ad nihilum fere deuenerat.Romani quoqꝫ qui a Conſtantinopolitanis imperatoribus omnino diſceſſerāt eo pręcipue ꝙ Romanā Eccleſiam & vrbem non iuuabant,vno eñ omnium cōſenſu ad Carolum Magnū cōuertunt animos,virum magnificum maximum,Romanę vrbis & Eccleſię defenſorem pręcipuum.A dicto Adriano papa duo filij dicti Caroli vncti ſunt in reges.Pipinus quoqꝫ factꝰ eſt rex Italię. Ludouicus quoqꝫ rex Acquitanię.

ℂCapitulum.C.

Leo tertiꝰ papa. Leo a romanis captus multis iniurijs afficit. Leo ad Carolū aufugit a Romanis.

Mortuo dicto Adriano,Leo tertius in cathedra Petri ſedit annis.xxij.menſibus.v.diebus.xvj.Fuit quoqꝫ vir caſtus,loquela facundus,in diuinis ſcripturis pollens,animo conſtans,tardus ad iraſcēdum,velox ad miſerādum,mitis inter dyſcolos,& cum his qui oderunt pacem pacificus.Hic in Letania minori Romę captus excęcatus eſt,& lingua truncatus,qui in cuſtodia poſitus nocte per murum euaſit.Et reſtitutis ſibi lingua & oculis diuina virtute iuit in Franciam ad Carolum principem glorioſum, a quo honorifice ſuſceptus eſt:qui cum ipſo pontifice Romam veniens iniuriam dicti pontificis vltus eſt.Dictuſqꝫ pontifex die celeberrima Natiuitatis dñi in miſſa coronam imperialem capiti eius impoſuit.& a cuncto populo Romano eſt acclamatū Carolo Auguſto a deo coronato vita & victoria de cœlo ſumminiſtretur. Eſt tamen ſciendum ꝙ priuſq̃ aſſumptus fuerit ad imperialem dignitatem ipſo exiſtente rege Francorum ad petitionem imperatoris Conſtantinopolitani copioſo cum exercitu vltra mare tranſfretauit,totamqꝫ terram ſanctam recuperauit,& ea recuperata venit Conſtantinopolim:cui cum imperator precioſa munera,auri,& argenti,& lapidum precioſorum offerret,Carolus eas recuſauit omnino, ſolas Chriſti & ſanctorum reliquias poſtulādo,dataqꝫ eſt ei domini noſtri Ieſu Chriſti corona ſpinea, & vnus clauus cum vno fruſto ligni dominicę crucis,Chriſti etiam ſudarium,& camiſia beatę Marię in qua Chriſtum peperit,& faſcia qua puerum Ieſum in cunabulis cinxit,pariter & brachium ſancti ſenis Symeonis,quę omnia religioſus princeps mundiſſimo in vaſe poſuit,& ſecum apportauit.

Carolꝰ Magnꝰ imperator.

ℂCarolus vero Magnus rexit Romanū imperiū tranſlato imperio ex cauſis & rationibus antedictis de Gręcis in Frācos.Cœpit quoqꝫ anno dñi.dccc.ij.& ab vrbe condita.M.ccccc.lxxx.& imperauit annis.xiiij.Hic fuit corpore decorus,ſed viſu ferus,ſtatura eius octo pedum ſuorum qui maximi erant.Renibus fortiſſimus,ventre cōgruus,brachijs & cruribus proportionabiliter munitus.Omnibuſqꝫ membris fortiſſimus.Facies eius palmæ & mediæ habebat longitudinem. Barba faciei conueniens erat.Naſus dimidium pedem habebat.Oculos habebat grandes & vegetos, faciem hilarem,caniciem pulchram & reuerendam.Tantę fortitudinis erat,ꝙ

militem armatum rectum stantem super palmam suam a terra vsq; ad suū caput sua manu faciliter leuabat. Erat quoq; in donis largissimus, in iudicio iustissimus, locutione facundus, in cibo temperatus. Vini autem & omnis potus ita temperatus fuit, q raro in cœna plusq̄ ter bibebat, & vinum aqua modeste temperabat. Artes quoq; liberales studiosissime coluit. Earumq; lectores q̄plurimum honorauit, studiumq; quod de Gręcia Romę ad vrbem translatum fuerat Parisius transtulit. Liberos quoq; suos liberalibus studijs quibus ipse operam dabat: censuit instruendos. Et cum primum patiebatur ętas filios more Francorum equitare armis ac venatibus exerceri faciebat. Filias vero lanificio vel operibus sericis exerceri mandabat, ne vitam ducerent ociosam. De nocte sic cubabat vt somnum quater aut quinquies non solum expergiscēdo, sed etiā deserendo interrūperet. Cęterū per omne vitę suę tempus ita cū summo amore omnium atq; fauore conuersatus est, q nunq̄ ei alicuius crudelitatis, vel cuiuscunq; indecentię nota potuerit obijci vel opponi. De ipso legitur q tot fundauit monasteria & dotauit, quot sunt literę in alphabeto Latinorum, & secūdm ordinem literarum sculpi auream faciebat, prout in suo gradu monasteriū ędificari contingeret. Hic gloriosissimus imperator per Acquitaniam nouem comites de genere Frañ. sub se ponens ordinauit: Tholosę Torsinū, Bituris Vmbertum, Pictauis Anonem, Lemonicis Rogerium, Burdegalis Segnium, Petragorum Ginterium, Auernis Iterium, Vallagię quę nunc est Auicieñ diœcesis Bullum, Albię Aymon. Constitutus apud Aquisgranum iam dies extrema vocante domino appropinquaret, signa portentaq; non modica pręuenerunt. Primo quidem eclipsis Solis & Lunę, vltra solitum cursum naturę fuit. Apparuitq; in Sole per septem dierum spatium macula nigri coloris, porticus quoq; quem inter Basilicam beatę Marię, & domum regiam Aquisgrani operosa mole construxerat, die Ascensionis domini subita ruina vsq; ad fundamēta collapsa est. Pręterea pons rheni apud Mãgociacum quem ipse decennio labore ingenti de ligno construxerat, ita vt perenne durare videretur, ita tribus horis conflagrauit incendio, vt pręter id quod in aqua erat, ex eo nec vna quidem assula remaneret. Qui pręuidens signa mortis vocato filio suo Ludouico eidē tradidit coronam imperij Romani, suumq; in memotato imperio cōstituit successorem: postq; condidit suum testamentum, in quo omnibus bonis suis mobilibus deum & pauperes heredes constituit. Hic per omnem vitam inter tot bella, reiq; publicę sollicitudines prospera semper valitudine vsus, febre tandē corripitur, qua quinto Kľ. Februarias absumptus est, ãno salutis octingesimo decimoquinto: vixit annos septuaginta duos: regnauit quadraginta septem, & imperauit quatuordecim. Tempore dicti imperatoris Tuellinus rex Vngarorum se & patriam dedit Carolo, & baptizatus fuit. Et q̄q̄ imperator dictus bona fecerit Christianitati indicibilia, inter alia hoc singulare egit, q infideles expulit ab Hispania, secūdm quod dicit Turpinus recitans q Carolo quiescente tribus apparuit vicibus beatus Iacobus dicens, q expediret iter vsq; ad sepulcrum suum propter dominium Sarracenorum supprimendum, & eum iuuaret apud dñm precibus suis. Cōuocato igitur Christianorum exercitu, & cruce vbiq; tetrarū pdicata, dictum iter Carolus expediuit, omnia Idola Hispanię destruens: qui cum multo labore & sudore Sarracenos fugauit, & Ecclesiā beati Iacobi in Compostella ędificauit. ¶Capitulum. CI.

Hęc a Guagui no ipro bantur.

Caroli mores.

Ludouicus pi9 imperator.

LVdouicus primus assumpsit Romani imperij monarchiam anno domini.dccc.&.xvj.& ab vrbe condita.M.ccccc.xciiij. & imperauit annis.xxvj.Hic fuit natura clemens,& propter hoc cognominatus est Pius,pręceptorũ domini etiam in aduersitatibus seruator humillimus,& legis sanctę feruentissimus executor.Hic adiecit secularibus legibus quędam capitula valde vtilia.Hic habuit duas vxores:ex prima genuit tres filios:scilicet Lotharium,Pipinum,& Ludouicum.Ex secunda genuit Carolum. Lothariũ Cęsarem fecit,eiq̃ Italiam regendam comisit.Pipinum Acquitanię regem fecit.Ludouicum Bauaris & Germanis in regem concessit.Carolum vero Francię ac Burgundię regem constituit. ¶Capitulum.CII.

Stephanus papa.

STephanus quartus in cathedra Petri sedit mensibus septem, diebus.xviij.vacauit sedes diebus.xviij. Hic ad Gallias veniẽs a Ludouico honorifice suscipitur,quem in imperatorem coronauit,omnesq̃ exules,qui captiui tenebantur in Francia propter scelera,suasq̃ iniquitates quas in Leonem papã perpetrauerãt redemit,& ad propria secum reduxit.Eodẽ anno Luna eclipsim patitur, nonis Februarij hora noctis secunda.Sed& cometa portentuosus apparuit in signum sagittarij,non carens effectu.Nam pręter multas alias seculi nouitates Stephanus papa paulo post a suo reditu de Frãcia Romę diem clausit extremum. ¶Capitulum.CIII.

Paschalis papa

PAschalis primus in cathedra Petri sedit annis septem, diebus xvij.Hic innumera corpora sanctorum in Ecclesia sanctę Praxedis de vrbe per ipsum reparata collecta ex cœmiterijs recondidit.Eodem tempore apparuerunt in diuersis partib9 magna prodigia.Fuit quoq̃ terręmotus magnus in palatio Aquẽsi & nocturno tempore ibidem sonus inauditus.In Italia vna imago beatę Marię puerum tenens in gremio,& Magorum imagines offerentium munera,ob nimiã vetustatem obscuratę,& pene rotũ erant obolitę.Sed subito imago virginis & pueri benedicti & etiam pictura munerum Magorum tanta resplenduerunt luminis claritate q̃ omnem splendorem cuiuscunq̃ nouę picturę vinceret,imagines vero Magorum in nullo mutatę sunt.Et sic triduo in fulgore dictę imagines remanserunt.In aliquibus Italię partibus cũ ipsa grandine veri lapides ingentis ponderis ceciderunt.Domus quędam ictu fulminis destructę sunt.Hominesq̃ & animalia passim eisdem ictibus pręter cursum solitum mortua sunt inuenta. In Saxonia inaudita tonitrua,& inuisa fuerũt sulgura. Nam. xxiij. villę populosæ crematę sunt cum magna hominum lęsione.In territorio Tullensi virgo quędam post cõmunionem in pascha primo per.x.menses a pane,deinde ab omni cibo & potu per triennium abstinuit, & postea ad cõmunem vitam hominum rediit.In Thuringia cespes longitudinis pedũ.xiiij.altitudinis vero de terra.vj.sine manibus pręcisus vltra.xxvi pedes trãslatus est.Postq̃ secuta est pestilentia inaudita atq̃ mortalitas generalis,quę per Franciam vniuersaliter transiens,multos vtriusq̃ generis interfecit.Sub hac tempestate Paschalis papa moritur & multi ptincipes per totũ orbem debitum naturę persoluerunt.

Dira p̃digia.

¶Capitulum.CIIII.

Dicti imperatoris tempore Eugenius in cathedra Petri sedit an nis tribus,& mensibus duobus. Hic venerabilis vir & pręcla rus magnę simplicitatis & humilitatis fuit, mundum respuēs sola quę Christo erant placita diebus ac noctibus cogitabat. Huius tempore paucis diebus ante solstitium ęstiuale in ter ritorio Augustudrinēn aere subita mutatione in tempestatem conuerso, ingens fragmentum glaciei cuius longitudo.xvj. latitudo.xv. grossitudo duos pedes habebat, cum grandine de coelo cecidisse dicitur. Eodem tem pore Luna eclipsim bis in eodem anno passa est. Postq̄ magna & horribilia cir ca statum imperij contigerunt. Dicto tempore Heriodus rex Danorum cum vxore sua & filijs, magnaq̄ parte Danorum Maguncię baptizatur.

Eugenius papa.

Heriodus baptizatur.

Capitulum.CV.

Valentinus patria Romanus patre Leontio sedit diebus.xl. Tantę virtutis fuit vt adhuc diaconus in pontificem sit ele ctus. Fuerat enim apud Paschalem & Eugenium viros sanctis simos a teneris annis enutritus, a quibus non fabulas aut poe tica figmenta, sed bene viuēdi rationem edoctus populo pręesse dignus habitus est. Itaq̄ omni consensu pontifex creatus non secus q̄ in priuata vita se habuit pietatis clementię ac liberalitatis operibus vacans adeo, vt nulli maiorum pontificum secundus sit habitus, verum exigē tibus meritis populi.xl. die sui pontificatus obijt, sepultusq̄ est in Basilica sancti Petri collachrymantibus cunctis. Eo tempore Sicardus dux Beneuenti tyrannicam vitam exercens Deusdedit montis Cassini abbatem in carcerem cō iecit, sperans ab eo pecunias se accepturum. Verum pauper monachus sancte vita functus impium hominem fefellit.

Valentinus.

Sicardus tyrānus

Capitulum.CVI.

Gregorius quartus in cathedra Petri sedit annis.xvj. Hic de vo luntate imperatoris & omnium Episcoporum Gallię atq̄ Ger manię festum omnium sanctorum, quod quarto idus Maij ce lebratur ad Kl. Nouembris transtulit. Eius tempore quidam scelerati Christiani miserunt ad Soldanum Babylonię vt ve niret Romam. Nam leuiter posset totam Italiam possidere. Tanta igitur Sarracenorum multitudo superueniens intrauit Italiam, vt totā superficiem terrę quasi locustę viderentur implere, ac per portum sanctū Cen telensem intrans Romam cepit, ciuitas quorum Leonina spoliatur omnino,& Ecclesia sancti Petri stabulum equorum efficitur,& non solum per eos Roma capitur, sed etiam magna pars Tuscię deuastatur. Tandem ad petitionem pa pę Gregorij Gingo Marchio Longobardię cum Longobardis,& Ludouicus cū Gallis venientes ipsos cum multa effusione sanguinis fugauerunt. His tem poribus portentum cometæ apparuit, signum valde singulare, & primo in si gno Virginis, in signū Leonis, Cancri, Geminorū & Tauri cucurrit, ibiq̄ se figens globum igneum emisit, iubarq̄ prolixitatē deposuit. Imperator quo q̄ ista diligenter examinans cum Eginaldo Philosopho contulit, sed eius effe ctum exprimere noluit. Tunc imperator subiunxit q̄ regni mutationē, prin cipisq̄ mortem prętendebat: tunc Eginaldus ad confortationem principis pro phetę testimonium introduxit dicens. Signum coeli ne timueritis quę gentes pauent. Et tunc imperator nil aliud inquit timere debemus, nisi illum qui nostri

Gregorius papa

Irruptio sarracenorum in Roma.

& huius creator est sideris, sed eius clementiam laudate tenemur qui nostram inertiam, cum peccatores sumus, talibus amouere dignatur indicijs: quia ergo talia portenta cum apparent omnes cōmuniter tangunt, ideo omnes pro posse ad meliora festinare debemus, vt misericordiā in illo dominante consequi valeamus. Et licet tunc impressio illa Ludouicum non tetigerit, tetigit tamen totum statum Ecclesię ex aduentu Sarracenorum ad partes Romanas: vt dictū est. Et quia dictus Gregorius & Ludouicus quasi eodem tempore decesserunt, sunt notanda quę circa finem vtriusq; contigerunt. Vnde appropinquantibus ad mortem fuit maxima Solis eclipsis, tantūq; fuit obscurat⁹ aer & obtenebratus sicut de nocte, & ita vt de nocte sidera apparebant. Item Luna sic recessit a Sole, ꝙ lumen recipere videbatur eo modo quo recipit in nouilunio. Post hęc autem ęgritudo imperatorem grauiter inuasit, qui statim prouide de imperio & animę suę salute disposuit, & ecclesiastica sacramenta suscepit, multaq; cū devotione migrauit ad Christum. Gregorius quasi eodem tempore diem clausit extremum. Dicunt quidam hoc tempore Ludouicum a Gregorio obtinuisse vt festum omniū sanctorum Kl. Nouembris celebraretur, quod factum a Rabano carminibus & sermone mirū inmodum est laudatum.

Mors Ludouici Pij.

¶Capitulum. CVII.

Lothari⁹ iperator.

LOtharius filius Ludouici Romani imperij monarchiā assumpsit anno domini. dccc. xlij. & ab vrbe condita. M. ccccc. xxj. Imperauitq; annis. xv. Hic patre vita functo inconsultis fratrib⁹ Ludouico & Carolo, vsurpauit imperiū, & regna Frācię & Germanię. Frēs sui vidētes sic se destitutos hęreditate paterna cōtra eū insurgūt, aduersus quē & apđ Fōtanetū in Pago Antisiodorēsi acrib⁹ virib⁹ decertāt. Tāta quoq; hincinde facta est strages, ꝙ nulla meminit ętas tantam stragem hominū factam in gentem Francorum propter quam sic vires eorum attritę sunt, vt qui aliorum consueuerant potentes & virtuose fines inuadere fines iam suos non potuerint defendere. Victoria tamen Carolo & Ludouico prouenit, iuuantibus Christianis & prouincialibus, qui cum duce Garico superuenerunt. Sed cum nec a bello fratres desisterent consilio optimatum electis de qualibet parte. xl. primoribus de pace agitur. Ipsi primiores tandem ipsos concordauerunt fratres. Hic imperator post xv. annos sui imperij mundo renunciauit, & in monasterio habitum monachalem assumpsit. De cuius anima in obitu suo maxima inter angelos & dęmones fuisse legitur concertatio, ita ꝙ cunctis videntibus corpus ipsius videbatur detrahi, tandem orantibus monachis dęmones sunt fugati.

¶Capitulum. CVIII.

Sergius papa.

SErgius secundus in cathedra Petri sedit annis tribus, mensibus duobus. Hic ante papatum Osporci vocabatur. & quia nomen erat inhonestum & inconueniens tantę dignitati, nomine mutato Sergius vocatus est, a quo tempore omnes Romani pontifices nomen proprium mutauerunt. Huius tempore Sarraceni in multitudine graui venientes de Aphrica Romam deuastauerunt, & Ecclesiam Apostolorū Petri & Pauli multum dehonestauerunt. His temporibus. xiiij. duces Bohemię ac Polonię cōuertuntur ad fidem. Eodem tempore Romani Galliam crudeliter tractauerunt. Et primo

in Acquitania per ipsos concremate sunt Herix insula, Burdegallia, Lemonicas, Xanctona, Eugelisma, Pictaui consequenter Andegaui, Turoni, Aureliani, Parisius, & Beluacum. Eodē tempore Canonici sancti Marcialis Lemonicen̄ sponte monasterium habitum & regulam assumpserunt. Econtrario monachi sancti Martini Turonis abiecto monachali habitu & regula canonicalem habitum assumpserunt. Sed mox in eos vindicta deuenit, quia omnes vna nocte mortui sunt inuēti. Et nota ꝙ de arctiori ad laxiorem non licet transgredi religionē, ecōtrario bene ex iustis causis. Illo tempore Pipinus rex Acquitanię frater imperatoris Angeliacen̄ cōstruxit monasteriū, vbi caput beati Ioannis Baptistę recondidit, q̄uis alij apud Constantinopolim illud esse asseuerent. Alij vero apud castrū Nogēti retro Carnoten̄ diœcesis esse dicūt. Alij vero dictū caput credūt esse Romę in Ecclesia sancti Syluestri.

Nusq̄ legi hoc ipse Galliā a Romanis vastatā cū & ipi Francorū ditionis esset regnabat ei lothari⁹ fili⁹ Ludonici pij.

¶Capitulū.CIX.

Leo q̄rt⁹ papa.

LEo quartus in cathedra Petri sedit annis octo, mensibus trib⁹, diebus. vj. Hic multę patientię & humilitatis fuit, largus, pius atq; benignus, amator iustitię, ac plębis feruentissimus gubernator, diuinarum quoq; scripturarum indeficiēs perscrutator, in quo & serpentis astutia, & columbina simplicitas habitauerunt. Hic de cōsilio imperatoris ad defensionem Basilicę principis Apostolorum ipsam Ecclesiam cinxit muris lapideis, & dictā clausuram a suo nomine Leoninū appellauit. Hoc tpe Adulphus rex qui primus totius Anglię obtinuit monarchiā Romā veniēs cum Leone papa nummū argenteum de vnaquaq; domo pro tributo obtulit sancto Petro in anno, quod vsq; hodie soluitur & sterlingus vocatur. Eodē tpe in Bricia tribus diebus & trib⁹ noctibus sanguis fertur pluisse. Hic beatus pontifex tantę sanctitatis fuit vt basiliscum serpentem, cuius venenato anhelitu perierant in fornace sanctę Lucinę depulerit, crucisq; signo maximum illud incendium extinxit, quod diu per domos Saxonū & Longobardorū vagatū fuerat. & diui Petri Basilicę appropinquabat. ob cuius rei memoriam mandauit assumptionis octauas, qua intercedente hoc miraculum impetrauerat perpetuo celebrandas. Hoc etiā tempore Sarraceni cum ingenti classe Neapolitanos, Romanosq; incursibus vexauere, quibus statim auxilio fuit beatus pontifex quanta potuit manu, qui anteq̄ in pugnam ventum esset oratione: Deus cuius dextera beatū Petrum &c. ad dominum fusa, signo crucis cōtra hostes dato pugnandi potestatem facit, atq; ita post longum certamen hostes cū ingenti suorum strage fusi sunt: inde cū gaudio reuertens fores beati Petri a Sarracenis direptas ex eorum manubijs restituit. Migrauit hic pōtificatus sui anno. viij. sepultusq; est ad Basilicā Petri, atq; inter sanctos relatus. xvj. Kl. Augusti celebratur.

¶Capitulum.CX.

Ludouicus secū dus.

LVdouicus secundus Romani imperij assumpsit monarchiam anno domini. dccc. lvj. & imperauit annis. xxj. Huius tempore in diœcesi Maguntina malignus spiritus parietes domorū quasi malleis pulsando & manifeste loquendo, furta etiā prodendo, discordias seminando, multipliciter homines inquietabat, & vbicunq; intrabat domus illa confestim exurebatur, ita ꝙ hominibus regionis illius nisi in agris nullus locus remanserat manēdi. Ob hoc quoq; sacerdotibus & religiosis Letanias dicentibus, & aquam benedictam spargentibus malignus spiritus contra eos lapides iacebat, & multos cruenta

Mirum de dæmonib⁹

bat, & sic per trienniũ homines illius regionis molestauit. Hoc tpe Herispons Carolo regi Francorum volutarie se subiecit, & ex tunc Britãnia regibus Francorum cœpit esse subiecta. Eodem tempore Trebelius rex Bulgarorum cum gente sua ad fidem Christi cõuertitur, & adeo in fide catholica solidatur, vt maiore filio suo in regem sublimato, ipse factus est monachus. Sed cum filiꝰ eius ad gentilitatis cultum redijsset, & Christianos persequeretur pater resumpta militia filium dure persequitur, eumq̧ cepit, & tetro carceri mancipauit, aliũq̧ filium suum catholicũ in regni fastigium sublimauit, quo facto regnoq̧ disposito monachalem habitum reassumpsit, & in dei seruitio vitam finiuit.

Bulgari conuertũtur. Trebeliꝰ Bulgarorũ rex efficit̃ monachus.

❡ Capitulum. CXI.

Ioãnes Anglicus papa.

IOannes Anglicus in cathedra Petri sedit annis duobus, mẽsibus septem, diebus quatuor. ❡ Hic vt fertur fœmina fuit, & in puellari ętate a quodam amasio suo in virili habitu Athenas ducta est, quę in diuersis sic profecit scientijs, vt nullus sibi par inueniretur, quę Romam se transferens ibidem triuialem sciẽtiam legit: aliqui dicunt ꝙ per triennium legit. Cũq̧ magnos magistros discipulos haberet, & in vrbe vita & scientia ac magnę opinionis esset, in papam concorditer eligitur, & in papatu per suum familiarem impręgnatur. Verum tempus partus ignorans de sancto Petro in Lateranum tendens angustiata peperit inter Coliseũ & Ecclesiam sancti Clementis, & ibidem (vt dicitur) mortua fuit. Hanc viam quando dñs papa relinquit dicitur a plerisq̧ ꝙ propter detestationem facti hoc agit, nec ponitur in catalogo pontificum Romanorum propter muliebrem sexum. Aliqui Historiographi pręmittunt istum Ioannem Benedicto tertio, & aliqui postponũt.

Ioanna enixa ẽ & moritur.

❡ Capitulum. CXII.

Benedictus tertius.

BEnedictus tertius natione Romanus patre Petro, Ioanni mulieri suffectus est, seditq̧ annis duobus, mensibus quinq̧, diebus. ix. qui tantę sanctitatis fuit vt merito Benedictus diceretur. Hic cum esset omni consensu pontifex electus flendo deũ & sanctos testes faciebat se tantę sedis indignum esse, sed ab omnibus coactus pontificium munus suscepit, inde in ieiunijs & orationibus vacans misericordię operibus semper intentus fuit. Nam & funeribus sacerdotum semper interesse voluit, visitabat infirmos, alebat pauperes, desperatos & calamitosos consolabatur, nec non & viduas, pupillos, oppressosq̧ acerrime tutabatur, multas etiam Ecclesias vetustate collapsas restituit, eisq̧ multa dona obtulit, tandem vir sanctus moriens suum corpus ante fores Ecclesię beati Petri sepeliri mandauit. ❡ Defuncto Ludouico pio Carolus cognomento Caluus regnum Frãcorum possidet. Cui fratres Lothariꝰ & Ludouicus ob regnum Francię illi a patre relictum inuidentes aduersus eum bellum parant. Quo cognito Carolus cum consilio Frãcorum celsiore animo etiam cum grandi exercitu fratribꝰ fit obuiã, diu pugnatum est vtrinq̧, tantaq̧ strages ex vtraq̧ parte facta est, vt nusq̃ tantos viros in vno pręlio cecidisse lectum sit. Victi tamen fratres apud Aquisgranum Lotharius, Ludouicus vero vbicunq̧ repperit sese receperunt. Hos insequẽs cum victore exercitu Carolus illas conditiones legis ab eo accipere coegit. Cuius hęc formula fuit, Lotharius eo ꝙ esset natu maior imperij diadema cum Austrasia, quã postea de suo nomi-

Benedictꝰ moritur. Carolꝰ caluus Francis impat. Carolꝰ frẽs vincit.

ne Lothoringiam vocauit:insuper & prouinciam adeptus est. Ludouico vero Germania,in qua Baioarij sunt,in partem venit.Carolus regnum Francię hęreditatis iure sibi vendicauit.Rebus vero ita cōpositis Lotharius tędio pręsentis vitę religionem professus est,relicta filijs quos tres habuit hęreditate.Nam Ludouicus imperium,Lotharius Austrasiam,Carolus vero Prouinciam cum parte Burgundiæ adeptus est.Verum non multo post defuncto Lothario Carolus Caluus rex Frācię Austrasia potitur,ac de more apud Mettim rex inungitur.Quapropter indignatus Ludouicus a pontifice obtinuit,vt qui ex incolis Austrasię Carolo pareret,a sacra Christianorum cōmunione pelleretur,sed cum id nihil sibi prodesse intelligeret,Ludouicus armis partem suā nititur repetere.Legatorū tamen opera factum est,vt eo qđ cuiq; obtigebat maxime cōtentus esset.Habuit quoq; Carolus aduersum Normanos bellum,qui cum Andegauia vrbe iam potirentur pressi obsidione a Caroli exercitu conditiones pacis acceperunt.

Lothoringia vñ vocet. Lotharius religionem ingreditur.

¶Capitulum.CXIII.

NIcolaus primus in cathedra Petri sedit annis.ix.mensib⁹.duobus,diebus.xx.Et vacauit sedes diebus septem.Hic post sanctum Gregorium in Romana sede tenuit principatum in sanctitate.Hujus tempore sanctus Cirillus corpus sancti Clementis Romam transtulit,quod in Ecclesia sancti Clemētis reconditur. Hic instituit ne vllus secularis princeps aut rex pręsumeret vsurpare ea quę sunt sacerdotum:vt testatur Gratianus in.c.imperium.x.dist.Constituit etiam vt pontificum decretales epistolę vim vbiq; obtinerent in.c.Romanorum.ix.dist.Voluit quoq; nuptias publice celebrari nō clandestine.xxx.q.j.c.nostrates.Ordinauit pręterea vt in cœna domini Gloria in excelsis caneretur:de consecra.distin.j.c.gloria in excelsis. Hic demum gloriosus pōtifex optime de deo deq; hominibus meritus suum corpus ante fores Basilicę sancti Petri sepeliri mandauit. Hoc tempore Tyberis adeo Romam vexauit,vt lyntribus tm̄ de vico ad vicū transire liceret,creditum fuit a multis diluuium tunc inchoare. Nam hac inundatione multę domus euersæ sunt,& plures arbores euulsę,& sata passim disecta.Neq; hoc semel eo āno,sed iterum Decembri mense Romę accidit.

Nicolaus. Tyberis inundatio.

¶Capitulum.CXIIII.

ADrianus secundus in cathedra Petri sedit annis quinq;. Hic pontifex cum esset in pauperes munificus quadraginta denarios quos a Sergio aliquando dono acceperat,distribui pauperibus dispensatori domus mandauit,qui cum videret ne minimę quidem parti posse satisfacere ad Adrianū rediēs rē ipsam exponit. Tum Adrianus accepta pecunia ad pauperes veniēs & ternos denarios singulis pręstitit,& totidem sibi rei familiari satisfactur⁹ reseruauit,cuius rei causa etiā nolens pontifex creatus est,quod Ludouico imperatori valde gratū extitit. Tandē cū sanctissime suo munere esset functus moritur,& in Basilica Petri sepelitur. Hic Lothariū fratrē imperatoris & regē Lothoringię ꝑ adulterio excōicauit,qui Romā veniēs vt se excusaret ꝑ suę innocētię ostēsione ad cōionē corporis Christi inuitauit,& etiā suos optimates:sed oēs qui indigne perceperunt ipso anno mortui sunt. Rex etiam rediens de vrbe Placentię defunctus est. Huius pōtificis tpe gens Danorum Angliam pertur

Adrianus.ij.

Dani bauit,regemq̧ Christianum Aimundum capitali sententia condemnauit,cui⁹
Angliā caput lupus famelicus deportās in insulā iter anterioꝝ pedū amplex⁹ seruādo
inuadūt. custodiuit,& dum quęreretur dicitur talem vocem emisisse.Her,her,her.quod
sonat latine hic,hic,hic,sicq̧ manifestato martyrio gens Anglorum lętatur.

¶Capitulum.CXV.

Ludouicus. LVdouicus Romani imperij assumpsit dignitatem,& imperauit annis.xxj. Hic habuit prelium cum Normanis.Hoc tempore Normani Acquitanię terminos repetētes Andegauum, Turonum, Pictauum, inde vastant, quibus Ranulphus dux Acquitanię perimitur,& cęteri tanq̄ oues a lupis perimūtur. Hoc tempore Carolus minor filius Ludouici Germanorum regis a dęmonio vexatur patris & optimatum eius in conspectu fatetur sibi illud accidisse,quia cōspirationem moliebatur aduersus patrem. Huius imperatoris tempore Italia Brixię tribus diebus ac noctibus sanguis de cœlo pluisse legitur.

¶Capitulum.CXVI.

Ioānes viij. IOannes octauus patria Roman⁹ patre Gundo Adriano suffectus est,seditq̧ in cathedra Petri annis decem. Hic ad Carolum regem Francorum missis nuncijs Romam propere vocat,ac imperatorem decernit Augustumq̧ vocat. Ea propter a Romanis captus in vincula cōijcitur,quibusdam tamen amicis adiuuantibus ad Ludouicum Balbum Caroli filium fuga prolapsus se contulit,& ibidem per annum mansit. Inde Romam rediēs a Ro-
Concilium apđ Trecas manis susceptus est,ibiq̧ Ludouicum imperatorem fecit. Habuit hic pontifex apud Trecas vrbem Gallię cōcilium vbi inter cætera constituit,Si quis sacerdos aut laicus homicidium faceret perpetuo irregularis haberetur,& ad sacros ordines nullaten⁹ admitteret̃,nec decętero missam celebrare p̄sumeret:vt habetur in.c.miror.dist.l. Statuit etiā si quis sacrū de non sacro aut non sacro abstulisset sacrilegij pœna mulctaretur.xvij.q.iiij.c.si quis. Tandem vita functus
Carol⁹ Caluus morit̃. in Basilica Petri sepelitur. Scribunt quidam hoc tempore Carolum Caluum venenata potione quam ei epotādam sanitatis causa dederat Sedechias Iudęus medicus emortuum esse siue corruptus pecunia siue Christianę religiōis odio. Huius corpus Versellis inhumatum est in diui Eusebij ęde anno octingentesimo septuagesimo octauo: vnde post annum septimum exemptum in diui Dionysij templum delatum est. Eius certe Caroli extant pręclara monumenta. Nam multa cœnobia deuotus rex ędificauit.

¶Capitulum.CXVII.

Ludouicus Balbus. LVdouicus Balbus filius Caroli mortuo patre regnum iure hęreditatis assumpsit anno salutis octingentesimo septuagesimo octauo. Hoc tempore cum Ioannes octauus pontifex a quibusdam comitibus vexaretur Ludouicum Francię regem adijt opem ab eo aduersus pędatores postulans,cui cum se id curaturum respondisset Ludouicus apud Trecas imperij diademate coronauit,augustumq̧ appellauit: in eo concilio diffinitum est vt sacerdotes qui suis sedibus sine licentia papæ abijssent ad eas redirent. Flādris vero qui tum primum ex locis nemorosis ad meliorem & optimū cul-

tum venerant Episcopus datus est. Imperator vero cum audisset Bernardum Marchionem belli motus excitare in hunc mouens lecto decubuit, relictoq; Carolo hęrede paucos post dies morte apud Compendium absumptus est, ac sepultus in Basilica diuę Marię anno dñi octingentesimo octogesimo.

¶Capitulum.CXVIII.

LVdouico Balbo e vita sublato filius eius Ludouicus non sine magna procerum controuersia regnum obtinuit. Nam Gosselmus quidam homo potens cum Theodoricum & Rosimū regis tutores haberet exosos: Conrardum Parisiorum comitem sollicitat, vt suas partes sectetur: deinde Ludouicū Germanię regem pręproperе vocat, qui rebus Francorum moderaretur, qui primum Metun veniens a proceribus acceptus Verdunīū postea contendit, sed cum regis tutores viribus impares se agnoscerent, relicto regi Germanorum Austrasię regno Franciam liberam dimitti deposcunt, quod annuens Ludouicus in patriā redijt. Quo abeunte Normani ad flumen Ligerim infestis incursionibus patriam vastantes mox magna strage ab exercitu Ludouici affecti sunt. Nam eorū nouem millia occisi sunt, cōpluribus in flumen demersis. Hoc etiā tempore Ludouicus Germanię rex a Francia reuertēs, Normanoꝝ multitudinē, quę ab Italia venerat, mox fugauit: Saxones tamen multo damno affecerūt. Interea vero Rosimus Viennam vi armorum ceperat, aduersus quē Ludouicus duceret exercitum cum Carolo fratre vrbē obsidet: verū cum audisset Normanos Franciam incursionib9 vexare, in eos se cōuertit. Est enī gens illa Normanorū pręter cęteras nationes barbara, fallax, & immanis, ac christianā gratiam & omnem proximorū mansuetudinem exosa. In eos tamen cōmisso pręlio multos Ludouicus fugauit ac occidit. Interim vero cū bellum sursum instaurarent, rei militaris curam Theodorico commisit. Ipse vero morbo correptus apud Turonum moritur: & in Basilica sancti Dionysij sepelitur.

Ludouicus. — Normani interficiūtur — Normā ni fallaces.

¶Capitulum.CXIX.

CArolus itaq; accepta fratris morte, relicta parte copiarum ad obsidionem Viennę citus ad proceres Francos concessit. Per id tempus Normani ex Germania mouentes, templa, vrbesq; cum magno christianę reipublicę incommodo diripuerunt. Aduersus hos Carolus exercitum ducens pacem inijt, eo pacto vt fidem Christi reciperēt, qua conditione accepta eorum dux Godefridus Christianus efficitur, at Carlomanus & frater eius Ludouic9, Ludouici Balbi ex pellice filij regni moderatione accepta Normanos rebellantes iterum vincunt, nouem millibus interfectis. Huius Carlomani filius Ludouicus, Nihil faciens, ob inertiam appellatus est, qui nulla re insignior fuit q̄ virginem monialem ex Calensi monasterio abductam duxit vxorem. His diebus Normani contemptis inducijs quas cum Carolo firmauerant Galliam irrumpunt, ac deuastant: quibus occurrens Hugo abbas tantam Barbarorū cędem fecit, vt ne vnus quidem superesset qui calamitatis nuncium deferret. Hic est ille Hugo qui pręedia monachis & monialibus abstulit, adhibito moderamine victus & vestimentorum. Circa hęc tempora Ludouicus ille iners & nihil faciens moritur, relicto hęrede Carolo Simplici.

Carol9 — Normani ecclesias vastant. — Godefridus christianus efficitur. — Normani vicūtur. — Ludouic9 nihil faciens. — Ludouic9 morit

¶Capitulum.CXX.

Martinus.ij.

MArtinus secundus natione Gallus, patre Palumbo Ioanni pontifici suffectus est. Sedit anno vno, mensibus quinq;. Nihilq; memoria dignum gessit, quippe qui malis artibus pontificatum esset adeptꝰ, ideo parumper imperauit. ¶Capitulum.CXXI.

Carolꝰ Siplex.

Normani Franciam vastant.

Rollo dux normanoꝝ baptizatur.

CArolus Simplex Ludouico Inerti defuncto regnum sub tutela Eudonis regnū Frāciȩ recepit, sed cū inutilis ad imperium esset, Normani duce Rollone per oēm regionē Franciȩ populationes faciunt, omnia perdēres, quibus cum nemo resisteret virgines in stuprum & seruitutem abducūt. Nulli tēplo ignē non miserunt, flagrantibus vndiq; agris atq; vrbibus, quibus calamitatibus vexati Franci regis inertiam accusant, clamitant, ac latrāt: quorum clamoribus excitatus rex cum Rollone paciscitur, hoc pacto vt accepta Gilla filia Caroli sacris initiatur, attributa pro dote filiȩ Neustria. Conditionem accipit Rollo, ferocitateq; omnem deponens Rothomagum adijt, ibiq; fidem Christi suscipiens Robertus mutato nomine appellatus est. Pacatis vero Normanis regni proceres a Carolo desciscunt. Sed postea reconciliati aduersus Robertum cum vrbes aliquot vi cepisset prælium ineunt, ibi Robertꝰ prope Suessionem occisus est. Hebertus vero Viromandorum comes regi quasi gratulaturus qbuius venit, quem Peronam ducens, vbi arcem ingressus est, Carolus mox in vincula conijcitur. In cuius locum Arnulphus (qui & Radulphꝰ dicitur) eiꝰ nepos diademate coronatur apud Suessionem, qui cum Sarracenos Burgundiam vastantes debellasset post .xij. administrationis annum dei nutu pediculari morbo breui consumptus est, cum eñ esset primo quidam strennuꝰ ac Normanos multis cladibus affecisset, victoria elatus in ecclesiasticos desęuit. Et apud Senones in ęde sanctę Columbę inhumatur. ¶Cap.CXXII.

Hadrianus.iij.

HAdrianus tertius patria Romanꝰ patre Benedicto post Martinum in papā eligitur, qui initio sui pontificatus tanti animi fuit vt legē ferret ne in creādo pontifice impatoris authoritas expectaret, vtq; libera essent & cleri & ppl'i suffragia: vt Gratianus refert in decre. lxij. dist. per totū annū tñ superuiuēs in pōtificatu Hadrianus clerū ac populum futurȩ virtutis spes fefellit, eo repēte sublato. Sepultusq; est in Basilica Petri. ¶Cap.CXXIII.

Stephanus.v.

STephanus.v. sedit in cathedra Petri ānis.vj.diebꝰ.viij. Huiꝰ tpe metu Normanoꝝ totā Galliam deuastantiū corpꝰ sancti Martini de Turonis Antisiodoꝝ est deportatū, ac in Basilica sancti Germani locatū. Sed cōtēdētibꝰ monachis, & quilibet suo sancto q̄ fiebāt miracula ascribētibꝰ ꝑ determinatiōe lesprosus iter sanctos.s. Martinū & Germanū statuit, cuiꝰ pars ad sanctū Martinū versa curata esset, iterū sequēti nocte alia pte ad sāctū Martinū mūdata ē, sctō Germāo nō ipotēte sed hospitē honorāte. ¶CXXIIII.

Formosus.

FOrmosus Episcopus Portueñ in cathedra Petri sedit annis quinq;, mensibus.v. Hic per picturam renouauit totam Ecclesiam sancti Petri. Hic metu Ioannis papæ Episcopum Portueñ deseruit, nolensq; redire anathematizatus est, & tandem per dictū Ioannem vsq; ad laicalē depositꝰ est statum, iuramento se astringēs, nec Romam, nec ad Episcopatum se re-

gressurum. Post ideo a Martino successore Ioannis restitutus, nedum Romam rediijt: verum contra iuramentum Romanum pontificatum suscepit. Dicti imperatoris tempore septem pontifices sequētes scd̄m aliquos Historiographos sederunt successiue in cathedra Petri, sed computatis annis quibus imperator dictus imperauit, & quibus pontifices sederunt: posse stare non video. In hoc tamen non est magna vis. Sufficere em̄ vobis debet numerum pontificum & imperatorum scire, & quę eorum temporibus contigerunt stupenda.

Capitulum.CXXV.

Bonifacius.vj. Bonifacius sextus in cathedra Petri sedit diebus quindecim: vel vt Platina scribit, diebus triginta, cuius gesta propter temporis breuitatem nulla sunt.

Capitulum.CXXVI.

Stephanus sextus qui omnes ordinationes Formosi inanes diffiniuit.

Stephanus.vj. Stephanus sextus sedit anno vno, mensibus tribus in cathedra Petri, qui omnes ordinationes Formosi inanes & irritas esse diffiniuit: nec his contentus corpus eiusdem papę, qui eum Episcopum Arriagnię fecerat in concilio positum, papali veste exutum, laicali reinduit, & duobus digitis dextrę manus abscissis manum eius in Tyberim fecit iactari.

Capitulum.CXXVII.

Romanus. Romanus in cathedra Petri sedit annis tribus: secundum alios dicitur ꝙ solum sedit mensibus quatuor, diebus viginti tribus. Hic Stephani pontificis decreta & acta statim improbat & abrogat.

Capitulum.CXXVIII.

Theodosius.ij. Theodosius secundus in cathedra Petri sedit annis duobus, diebus quindecim. Hic Synodum fecit Rauēnę. lxxiiij. Episcoporum, vbi Synodus Stephani contra Formosum extitit reprobata. Hoc tempore cœnobium Cluniacē constructum extitit, Berno comite in abbatem instituto.

Capitulum.CXXIX.

Ioānes nonus. Ioannes nonus patria Romanus Theodoro suffectus est. Hic inito pontificatu Formosi causam pro viribus tutatus est, cui populus Romanus apprime contradicens seditionem fecit. Quapropter fugiens Ioannes Rauennam concilium. lxxiiij. Episcoporum habuit: ibi Stephani acta cassauit, & Formosi causam restituit, inuidia Stephanum fuisse percitum in iure dicundo. Obijt autem pontificatus sui anno secundo. Conciliū apd̄ Rauennam.

Capitulum.CXXX

Benedictus.iiij papa. Benedictus quartus patria Romanus cum esset clementiæ deditus, pontifex creatus est. Huius eximia laus est ꝙ in valde corruptis temporibus grauiter & constanter vitam duxit: nihil tamen memoria dignum suo tempore accidit. Mortuus est autem anno tertio sui pōtificatus mense quarto.

Capitulum.CXXXI.

Leo.v. papa. Leo quintus post Benedictum eligitur. Hunc post triginta dies, alibi habetur quadraginta ordinationis suę, Christophorus presbyter captum in carcere trusit, & per inuasionem rapuit præsulatum, & post Leonem.

Capitulum.CXXXII.

Christo phorus papa. CHristophorus in cathedra Petri sedit mēsib⁹ septem, quibus elapsis Christophor⁹ a Sergio papa deponitur, & in carcerem tāq̄ inuasor detruditur. Alij dicunt q̄ eiectus a papatu monachus efficitur.

Epilog⁹ quorūdā q̄ sup⁹ dicta sūt.

¶Capitulum.CXXXIII.

Carol⁹ CArolus huius nominis secundus Romani imperij assumpsit monarchiam, & imperauit annis tribus, & mensibus nouem. Contra istum a Ludouico fratre suo rege Germaniæ, eo q̄ se inconsulto imperium vsurpauit, bellum paratur. Et cum Carolus sufficientem exercitum non haberet, per alpes in Franciam redire disponens, a quodā Iudæo passionatus in loco qui dicitur Marcua, mortuus est. Hoc tempore Comitatus Flādreñ sumpsit exordium.

Initiū comitatus Flādriæ. Flandria enī tunc modicæ famæ fuit, & a regis Francorum forestarijs regebatur: quo in tempore Franci plusq̄ quinq̄ millia Romanorum perimūt, & postmodū in sylua Frāciæ dicta Carbonaria a Frācis plusq̄ nouē millia p̄iter nuntur. Dicti Normani fere antea per.xl.annos regnū Francorum deuastauerunt, sed per fratrem regis in territorio Carnotensi ita deuicti sunt, vt se peterent fieri Christianos, quod & factum est. Nā Rolloni duci Normaniæ Carolus dedit Gillam filiam suam, & totā Neustriam. Hic fuit primus dux Normanorum Christianus. Hic genuit Guillermum, & Guillermus Richardum secundum, & hic Richardus genuit Richardum tertium, ac Robertum Richardi. Hic Robertus Apuleiam, Calabriam, & Ceciliam acquisiuit, Venetosq̄ & Alexium imperatorem Græcorum deuicit. Hic genuit Guillermum, qui interfecit in bello Carolum regem Anglorum.

¶Capitulum.CXXXIIII.

Sergi⁹. SErgius tertius in cathedra Petri sedit ānis septem, diebus sexdecim. Hic diaconus a Formoso papa factus reprobatus a papatu, & tandem papa factus ad Franciam se contulit, Francorumq̄ auxilio Christophorū inuasorem papatus incarcerat, & Romam latenter ingressus papatum obtinuit, & in vltionem suæ repulsæ Formosum ex tumulo extractum, in sede pōtificali sacerdotaliter indutum decollari præcepit, & in Tyberim iactari: & omnes per ipsum ordinatos deordinauit. Quē Formosum postea a piscatorib⁹ inuētū, & in loculo ad Ecclesiā beati Petri asportatum quædā sanctorū imagines adorasse & venerabiliter salutasse visæ sunt.

¶Capitulū.CXXXV.

Carol⁹ iunior. CArolus Iunior hui⁹ noīs terti⁹ fauētib⁹ sibi quibusdā Romanis imperiū adept⁹ est: & impauit ānis.xij. Hui⁹ tpe maxima fames fuit per totā fere Italiā. His dieb⁹ gens Vngarorū Astu ria egressa Pānoniā primitus venit, & eiectis inde Bauaris ibi vsq̄ hodie permāsit. Hæc gens illo tpe adeo inculta fuisse narrat, vt carnib⁹ ad cibū, humano vero sanguine vteret̄ ad potū queadmodū & Phalangi, q̄ vltra Ruthenos morātur.

¶Cap.CXXXVI.

Anastasius. HVius imperatoris tpe, Anastasius.iij. natione Roman⁹ post Benedictū in cathedra Petri sedit annis duob⁹, mēsib⁹ duob⁹. Huius eximia laus est q̄ p̄decessores suos coluit, ac veneratus est, nemini iniuriam ac ignominiā inferēs, ab hoc tamen memoria dignum nihil gestum est.

Landulph⁹ græcos superat. Hoc quoq̄ tempore Landulphus Beneuentanus princeps Græcos graui prælio superauit

in Apuleia,mortuus est autem Anastasius anno secundo mense secundo,sepul
tusq; in Basilica Petri sepelitur. ¶Capitulum.CXXXVII.

LAndo Anastasio suffectus est,seditq; mensibus sex,sed cum eius vita Lando.
fuerit obscura nonnulli hunc ex numero pontificum abradunt,a quo
etiam nihil quod laudari possit posteris relictum est:mortuus vero in
Basilica Petri sepelitur. ¶Capitulum.CXXXVIII.

IOannes decimus in cathedra Petri sedit annis.xiij. Hic fuit Ioānes
filius Sergij papę. Huius consilio & auxilio Sarraceni:qui decim⁹.
tunc dominabātur in Italia prope vrbem primo deuicti sunt.
Deinde ipse papa cum Marchione Albirico in Apulia cōtra
Sarracenos durum bellū habentes victores sunt effecti,& re=
deuntes a populo Romano cum honore sunt suscepti,sed post
discordia interueniente Marchio prędictus expulsus misit pro Vngaris vt ve=
nientes terrā Romanā possiderent,qui venientes totā Tusciam depopulando
mares & fœminas:& quicquid tollere poterant in Vngariam deportauerunt,
propter quod Romani Marchionem trucidauerunt. Vngari vero annuatim
per magnum tempus Romam vastare solebant. Dictus Ioannes papa a milis
tibus comitis Guidonis captus:& in carcere positus super os eius ceruicali po=
sito strangulatus est. In cuius loco alter Ioannes subrogatur,sed quia male in=
trauerat mox eiectus fuit,nec in numero pōtificum collocatur. ¶Arnulphus
nepos prædicti imperatoris ad imperium sublimatur,& imperauit annis.xij.
De illo Arnulpho legitur q longa infirmitate tabefactus nullo medicamine
adiuuari potuit,quin a pediculis fuerit cōsumptus. ¶Cap.CXXXIX.

LEo sextus natione Romanus in cathedra Petri sedit mensibus sex,die= Leo.
bus.xv. Hic præclaris moribus imbutus nihil tyrannicum gessit,om
nesq; ad concordiam reuocare studuit,ac Barbaros Italia pellere sæpe
nisus est,quibus operibus intētus tandē moritur,ac sepelitur in Basilica Petri.
¶Capitulum.CXL.

STephanus septimus natione Romanus defuncto Leone se=
dit in cathedra Petri annis duobus,mense vno,dieb⁹.xij. Hic Stephanus.xij.
admodum religiosus & pius ea quę dei sunt semper quęrens.
Eo tempore Vngari Alemaniam & Saxoniā populantes ab
Henrico Germanorum rege magna clade affecti sunt. Scri=
bunt etiam quidam Rodulphum Burgūdię ducem Italiā fer= Rodulphus.
ro ac flamma vastasse,ac secūdo Berengarium imperio priuasse,propulsus ta=
men postea ab hostibus in Burgundiam se recepit. Moriens autem Stephanus Stephan⁹ moritur.
in Basilica Petri sepelitur. ¶Capitulum.CXLI.

IOannes vndecimus in cathedra Petri sedit annis quatuor,mensi=
bus decem,diebus quindecim. Huius anno primo Ianuę fons san= Ioānes
guinem fluxit,prętendens forte subsecutam vrbis ruinam,quę eo= vndecimus.
dem anno a Sarracenis Aphricanis illuc cum classe venientibus ca
pta fuit,cunctis ciuibus,exceptis paruulis & mulieribus,captis aut occisis,&
thesauris expoliatis. Quidam hunc Ioannem Sergij pontificis filium asserūt,
non autem eum de quo nuper scripsimus. Hoc etiam tempore Vngari Italiam
depopulati sunt,abductis secum paruulis & mulieribus:verum dum Pelignos
rum fines attingerent,a Marsis opprimuntur. ¶Capitulum.CXLII.

Leo.

LEo septimus natione Romanus in cathedra Petri sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus duodecim. Huius tempore Sol cœlo sereno est obscurat⁹, per fenestras domorum radios quasi sanguineos emittebat. Item homini cuidam manu sua ferro amputata post annum nocte quadam dormienti restituta est integra, in loco coniunctionis linea quędam quasi sanguinea apparebat, mortuus autem sepultus est in Basilica Petri.

ℂCapitulum.CXLIII.

Stephanus.

Stephanus a Romanis occidit.

STephanus octauus patria Germanus Leoni suffectus est, seditq; annis tribus, mensibus quatuor, diebus.xv. Hic a Romanis adeo turpiter truncatus & mutilatus fuit, vt in publicum exire post susceptum pontificatum ausus non fuerit, itaq; vitam priuatam agens nihil memoria dignum gessit, sepultus est autem in Basilica Petri.

ℂCapitulum.CXLIIII.

Ludouicus.

LVdouicus pręfati imperatoris filius imperauit scd̃m aliquos annis.x.scd̃m alios annis sex. In isto Ludouico incœpit desicere progenies Caroli Magni in regno Germanię. Et cessauerunt Frãci imperare, quod apud eos fuerat circa.c.xx.annos. Exempto igitur imperio a Frãcis fertur ad Italicos scd̃m sententiam Romanorum, quia Francigenę non iuuabant Romanam Ecclesiam contra Longobardos, propter quam causam tempore isti⁹ Ludouici diuidi cœpit imperiũ: quidã tm̃ in Italia, quidã tm̃ per Alemaniam imperabant vsq; ad Othonem primum, qui resumpsit vtrobiq; imperare. Hic Ludouicus propter Tyrannorum Italię insolentiam, & malorum incongruentiam benedictionem non habuit imperialem. Quidam hos imperatores superioribus temporibus ascribunt.

ℂCapitulum.CXLV.

Martinus.

MArtinus tertius patria Romanus pontificatum iniit post Stephanum, seditq; annis tribus, mensibus sex, diebus.xiiij. vir quidẽ pietatis ac mansuetudinis plenus. Huius tempore cum vndiq; ob nimiam bellorum ingruẽtiam tumultuaretur, ipse religioni deditus ad pacem & concordiam omnia reducere nitebatur. Pugnatum est acerrimis viribus in Europa cũ Othone aduersante Lothario. Hoc bellum maxima fames secuta est. Opera tñ Martini discessum est ab armis, qui postea moriens in Basilica Petri sepelitur.

ℂCapitulum.CXLVI.

Agapitus.

Odo abbas.

AGapitus in cathedra Petri sedit annis octo, mensibus sex, diebus decem. Huius tempore sanctus Odo Abbas Cluniaceñ dormiuit in Christo, cui Ademarus succedit, qui cum sex annis rexisset, sanctum Maiolum abbatem substituit: virũ eximij feruoris & abstinẽtię, & reparatorẽ monastice disciplinę. Hic pontifex vir quidem magnanimus fuit, qui Othonem Germanię regem aduersus Berengarium in Italiam vocauit, cuius opera inter hunc pontificem & Berengarium lites compositæ sunt. Fuit etiam hic pontifex innocens & religionis Christianę præcipuus amator. Mortuus autem sepelitut in Basilica Petri.

ℂCapitulum.CXLVII.

C Onradus huius nominis primus prefati Ludouici imperato= Conra=
ris filius,qui successit patri in imperio solum apud Theutoni dus.
cos:& imperauit annis septem,Ipse tamen vti pater benedi=
ctione caruit imperiali,& quia non imperauit in Italia non
computatur inter Imperatores Romanos.Hic anno septimo
moriens coram principibus regni regem designat Henricum
filium Othonis ducis Saxonum,& sic prorsus progenies Caroli in regno Ger
manię terminatur. ¶Capitulum.CXLVIII.

B Erengarius primus apud Italos cœpit imperare: & impera= Beren=
uit scd̄m aliquos annis septem:scd̄m alios ānis quatuor. Iste garius.
prudēs in armis fuit,& habuit bellum cum Romanis.De isto
Berengario primo,nec de secundo,nec de Hugone,de Henri=
co,de Berengario tertio,de Lothario,nec de Berengario quar=
to,qui in Italia imperauerunt nullam facit mentionem Vin=
centius,sed solum incipit ad Othonem primum horum imperatorem.

¶De Ioanne duodecimo a diabolo percusso.Capitulum.CXLIX.

I Oannes duodecimus natione Lombardus in cathedra Petri Ioānes.
sedit annis septem,diebus sex.Pater istius Romanorum nobiles
cū esset potens iuramēto astrinxit,vt filiū suū mortuo Aga=
pito promoueret,quod est factū est.Hic venator & totus lu=
bricus fœminas publice tenebat,propter quod quidam Car=
dinales Othoni imperatori literas scripserūt,vt Ecclesię scan
dalo compatiens Romā veniret.Quod Ioannes papa precipiens Ioanni diaco
no cardinali:huius facti consiliario,nasum,& Ioanni subdiacono,qui literas
scripsit,manū amputari fecit.Demū per imperatorē & clerum monitus cum
corrigi nō posset,collecto consilio Episcoporū Italię Leo adhuc laicus substi=
tuitur,sed postmodū idem Ioānes papa collecta Synodo per Ro.Leonem de=
posuit,& gesta eius cassauit.Tandē cū vxore cuiusdā se oblectans a diabolo in Ioānes
tempore percutitur,& sine pœnitētia moritur.Et quia vt mox dictū est cardi= a dęmo
nales cōtra summū pōtificem ad Othonem imperatorem recursum habuerūt, ne suffo
satis liquet ꝙ de illis qui in Italia imperauerūt etiā paruipendit,scribere tamen catur.
vt sciantur qui & quot annis imperauerūt.Est sciendū ꝙ dicto Berengario suc
cessit Berengarius secūdus,qui imperauit in Italia annis sex.Martinus tñ dicit
ꝙ annis octo,cui successit Hugo,qui imperauit annis sex. Vincentius tñ nec
Martinus nullā faciunt mentionē de isto Hugone.In Almania impauit Hen
ricus post Conradū scd̄m Vincentiū annis.xviij.& quia nō imperauit in Ita=
lia,nec fuit per papam coronatus,inter imperatores non computatur.Berenga
rius terti⁹ regnauit in Italia annis.vij.vel.viij.Cuius tēpore magnum schisma
fuit in Italia annis duobus. Huius tempore factus est Sol sicut sanguis:vnde
post paucos dies cędes hominum magna secuta est. ¶Capitulum.CL.

C Vm apud Peronā Carolus Simplex in vinculis esset, Ludo= Ludoui
uicus eius filius qui ad Anglos confugerat,adhortantib⁹ qui= cus.
busdam primoribus in Franciam reuertitur,atq; in regem in=
ungitur.Secundo anno regni eius visi sunt homines in ethe=
re bellantes:vnde anno sequenti principes Francorum a rege
deficiunt.Tantaq; hoc anno caritas annonę fuit,vt frumenti

Discessio Frãcorum a rege.

sextarius quatuor & viginti libris venderetur. Tantis malis pressus Ludouicus regis Germanorum amicitiam orat, qua obtenta veriti Franci proceres Ludouici potentiam in regis gratiam vt melius possunt sese insinuant. Hebertus vero Virodomansis comes iniurię quam Carolo intulerat oblitus tum aderat cum cęteris vt regis gratiam promereretur, quem conspicatus rex non immemor iniurię in eum commento cursoris Angli vsus a furca suspendere iussit.

Guillerm⁹ normanus dolose occidit̃.

Hoc tẽpore Guillermus Normanorũ rex a satellitibus Arnulphi perfidi Flãdrẽsiũ comitis insidiose pimit̃. Interea vero rex acceptę aliqñ a Guillermo gr̃ę imemor filiũ eius Richardũ crudelissime tractat conuicia in eũ coniectãs, quapropter Bernardus Danus eius tutor dolo Osmondi Richardum ad se reuocat implorato Hugonis Magni Parisiorũ comitis auxilio, quapropter Ludouicus cõsilio Arnulphi perfidi vsus Hugonẽ magnis pollicitationib⁹ ad se allicit, q coacto exercitu Normanos statim aggreditur, conuentu tamen habito ab armis discessum est.

Frãci occidunt̃ a Danis. Ludouicus capitur.

Interea Bernardus Danorũ regem in auxilium ascisceit, quibus volens occurrere Ludouic⁹ cõpluribus Francis occisis rex perniciosissimo equo vectus fuga sibi salutem quęrit, in manus tamen cuiusdam Dani veniens vinctus Rothomagum ducitur. Inde conuentu habito datur filius eius Lotharius obses cum duobus Episcopis Hildrico Beluacensi, & Guidone Syluanectensi. Iniuriam tamen sibi a Normanis factam rex frequenter animo voluẽs Othoni imperatori mandat se Lothoringiam illi daturum si Normanos deuincere posset, qua spe allectus Otho coacto exercitu Rothomagum cum Ludouico obsidet, aduersus quos ciues eruptionem facientes magna clade eos afficiũt.

Ludouicus moritur.

Ludouicus autem hoc anno mortuus in diui Remigij templo sepelitur.

ℭ Capitulum. CLI.

Berengarius.

Berengarius quart⁹ regnũ Italię cũ imperio adeptus est anno dñi. dcccc. xl. scd̃m Martinũ: sed scd̃m Richardũ. dcccc. xlvij & regnauit cũ filio suo Alberto ãnis. xj. Apud Theutonicos vero regnauit Otho prim⁹ Henrici pręfati fili⁹, Berengarius vero feritate valida Italiã premebat, & Dalmadã Lotharij imperatoris relictã in carcere tenebat. Otho vero rex Alemanię in manu valida intrãs Italiã, Berẽgario repulso, reginã liberat. Eaq̧ sibi in matrimonio copulata, Natale dñi Papię celebrat. Postq̧ Berẽgario ab Othone in gratiã recepto, Lõbardiã sibi reddidit, excepta Marchia, Triũsina, Veronis. & Aquileia. Sed paulo post a sede ap̃lica & Lõbardia venerunt legati ad Othonẽ de Beregarij tyrãnide cõquerẽtes. Otho vero ꝑ corona imperij vocat⁹, Romã proficiscẽs cũ in Lõbardiã venisset Berengariũ captiuauit, & Bauariã in exiliũ misso, a Ioãne papa. xij. & a Romanis solẽniter est recept⁹, Sicq̧ imperium ad Theutonicos ꝑ gloriosa victoria, Ecclesięq̧ defensiõe trãsiuit.

Mõstrũ in Vasconia.

Hoc tpe in Vasconia mulier ab vmbilico sursum diuisa, duo capita & duo pectora habẽs, vna comedẽte vel dormiẽte, altera qñq̧ neutrũ peragebat. Vixerũt multo tpe, tãdẽ vita finitę sunt.

ℭ Capitulum. CLII.

Otho.

Otho prim⁹ cœpit primo regnare apud Theutonicos, & tam apud illos q̃ Romanos impauit ãnis, xxxvj. Hic ĩ bonis opibus insistẽdo in allodio suo apud Madelburgã Ecclesiã mirę pulchritudinis ad honorẽ sãcti Mauritij fabricauit, magnisq̧ possessionib⁹ dotauit, ibiq̧ fuit tumulat⁹.

ℭ Cap. CLIII.

Benedictus.

B Enedictus quintus in cathedra Petri sedit annis duobus, diebus.xx. Hunc Romani viuente Leone papa in papam elegerunt: propter quod Otho imperator Romam obsidens, a Romanis sibi traditum, Benedictus ipsum deposuit, & in Saxoniam in exilium mittit, ibiq; moritur. Alij dicunt q; in carcere strangulatus fuit ab imperatore. Imperator vero Leonem restituit in sede Petri.

¶Capitulum.CLIIII.

Leo.

L Eo octauus in cathedra Petri sedit anno vno, mensibus quatuor. Hic constituit vt nullus papa fieret sine consensu imperatoris, quod ideo factum fuit, quia Romani suos intrudebãt in papatu. Hic omnes donationes factas Ecclesię Romanæ per Iustinianum imperatorem, per Aripertum, per Pipinum, & per Carolum Othoni remisit, & reuocauit: concedens eas Othoni & suis successoribus, vt regnum Italię ab inuąsoribus liberaret. Hic Othonem filium Othonis coronauit.

¶Capitulum.CLV.

Otho.

O Tho secundus Romani imperij assumpsit monarchiã, & imperauit annis viginti. Hic cum Græcos in Calabriam incaute persequeretur, amissis militibus exiliens de manu ipsorum euasit. Demum exercitum congregans Beneuentum obsedit, qua capta ossa beati Bartholomęi (vt dicitur) inde portauit, ac Romę in quadam concha collocauit: erat em̃ tunc summa pax inter papam & imperatorem. Accidit illo tempore q; Agareni & Barbari Calabrię fines ingressi, omnia igne & ferro vastabãt, contra quos Otho imperator cũ Theutonicis/Longobardis/& Gallis/& Romanis/procedens acriter dimicauit. Sed Romanis & Beneuentanis terga vertentibus, Christianorũ exercitus pene est extinctus. Imperator vero ad mare perueniens quosdam rogauit vt eum in nauim reciperent, se asserens vnum ex militibus imperatoris, qui eo suscepto in nauim considerantes dispositionem & decorem ipsius loquebantur gręce, credentes eum non intelligere, q; ipse esset imperator, & volebãt ipsum Constantinopolim ducere ad imperatorem eorũ. Quod imperator intelligens & grauiter dolens circũuenit ipsos, se asserens magnam pecuniam habere absconditã in Sicilia, rogãs vt illuc irent, & accepta pecunię summa gaudenter properarent. Ipsis autẽ propter hoc ad littus accedentibus vidit imperator Episcopũ in armis, cui nomen Sanson, & inuocato Episcopi auxilio imperator cum Episcopo omnes nautas trucidauerunt, quod nec vnus euasit, virtute sancti Petri Apostoli, quem imperator sollicite inuocauerat, & sic ad imperatricem perueniens, ab ipsa suisq; baronibus gaudenter est susceptus, & Romam rediens post paucos dies obijt.

Christiani vincuntur.

¶Capitulum·CLVI.

Lotharius.

L Vdouico successit filius eius Lotharius. Hic initio regni sui aduersus Richardum Normanorum ducem diuturnum bellum habuit, quem cum intercipere dolose rex animo agitaret accersitis ad auxilium Balduino Flandrensi, Godofredo Andegauensi, & Theobaldo comite deceptus, ipse quod proposuerat perficere nequaq̃ potuit. Richardo apud Rothomagũ sese continente. Quibus indignatus Lotharius Ebroicam Normanię ciuitatẽ vi armorum expugnat, captam vero Theobaldo Carnotẽsi cõmittit pręsidio

imposito.Richardus autem cum se viribus inferiorem cerneret,ad Etardū Danorum regem mittit,auxilium ab eo petens.Qui statim dictis annuens Franciam cum valida manu ingreditur,longe lateq; omnia non secus ac ingens turbo proterens atq; deuastans:firmata tamen postea pace opera pontificum fœdus inierunt,in quo Ebroica ciuitas duci restituta est:post quod non diu viuens Richardus morte absumptus est.At Lotharius regnum Austrasię,quod Ludouici patris fuerat volens armis repetere Aquisgranum cum valido exercitu celeriter se contulit.In palatio prandebat Otho cum vxore,qui de Francorum celeri aduentu nimium perterritus fuga elapsus.Franci vero prǽda contenti Frā

Otho Frācos perseqūtur.

ciam repetunt,quos insequens Otho cum ingenti exercitu castra e cōspectu Lutecię Parisiorum ponit.Sed eruptione facta Othonis nepos cum plurib⁹ alijs occiditur,quod videns Otho fugę se dedit,incensis suburbijs Parisiorum.Hūc persequens Lotharius ad Isaram vsq; tanta clade Othonis exercitum affecit,vt ex cadaueribus occisorum alueus oppletus sit,atq; a consueto fluxu impeditus in agros sese effudit.Austrasiam tamen postea consilio procerum Othoni restituit.Lotharius inde non multo post apud Remos moriens in Basilica diui Remigij sepelitur anno dñi nongētesimo octogesimo sexto. ¶Cap.CLVII.

Ioānes xiij.a p̄fecto vrbis icarceratus.

IOannes decimustertius in cathedra Petri sedit annis quinq;, mensibus octo.Hunc præfectus vrbis Petrus incarcerauit in castello sancti Angeli,deinde in Campaniam in exilium est missus.Post decem menses & decem octo dies Romam est reuersus.Otho vero imperator nobiles vrbis,quos culpabiles inuenit:Alios trucidauit,alios suspendit,pluribus ad Sardinię & Saxonię partes in exilium missis. ¶Capitulum.CLVIII.

Benedictus a Cīthio strangulatus.

BEnedictus sextus patria Romanus post Ioannem in cathedra Petri sedit anno vno,mensibus sex.Hic Ioanni in pontificatu & calamitatib⁹ succedēs a Cinthio Romano ciue prępotēti captus in Hadrianum molem(quam sancti Angeli castrum vocant)vincitur,atq; in eodem loco strangulatur:vel vt alij volunt fame moritur. ¶Cap.CLIX.

Donus secūd⁹.

BEnedicto surrogatus est Donus secundus natione Roman⁹ in cathedra Petri sedit anno vno.Hic vir modestus fuisse scribitur:itaq; nulla ignominia notatus vllam duxit quietā.Hoc tempore rex Vngarorum ab Adalberto Bohemo Pragēsi Antistite baptizatur:profectus deinde in Prusiam dū fidē Christi prędicat,martyrio coronatur.Ferunt etiam beatum Eduardum Anglię regem sanctitate & in precio tum habitū fuisse.Donus autem moriens in Basilica Petri sepelitur. ¶Capitulum.CLX.

Ludouicus.

LOthario successit Ludouicus filius eius,Quę autem gesta ab eo sunt silentio ab Historicis prętermittuntur,vel ꝓpter breuitatem regnādi,vel quia iudicauerunt ea quę gessit non esse recēsenda:mortuus autem apud Compendium sepultus est. ¶Cap.CLXI.

Bonifaci⁹ sacrilegus.

BOnifacius septimus in cathedra Petri sedit anno vno,diebus duodecim.Et vacauit sedes diebus viginti.Malis autem artibus pontificatum adeptus fuerat:quā ob rem a ciuibus Romanis exire vrbē coactus preciosissima quęq; ex Basilica Petri secum abstulit,atq; Constantinopolim transfugit.Inde ve

ro ex sacrilegio magnam pecuniam secum afferens ciues Romanos largitioni bus corrupit, cui cum Ioannes diaconus vir probus obsisteret, adiuuantibus quibusdam perniciosis statim oculis priuauit. Hic pontifex postmodum turpiter vitam finiens subito est extinctus. ¶Capitulum.CLXII.

BEnedictus septimus in cathedra Petri sedit annis duodecim, mensibus sex: vacauit sedes diebus quinq;. Huius tempore in Remensi Ecclesia fuit Archiepiscopus vir venerabilis nomine Radulphus, quem Hugo tunc rex Francię odio habēs, conuocatis Episcopis allegans illum illegitimum deponi procurauit, Gilbertum monachum, imo potius necromātic̄u substituendo. Quod summus pontifex intelligens legatum misit, & Remis cōuocato concilio Gilbertus deponitur, & Radulphus restituitur. De isto Gilberto qualiter tandem factus fuit summus pontifex inferius ostendetur. ¶Tempore huius pontificis Edoardus Anglię rex a nouerca dolo occisus martyr effici meruit. ¶Capitulum.CLXIII. Benedictus.vij.

DEfuncto Ludouico frater eius Carolus regni tutelam recipere nisus est. Hunc tamen Landuni agentēm proditione Anselini vrbis Antistitis Hugo Capet⁹ intercipit, atq; Aureliam vna cum vxore in custodiam mittit. Hugonis, vero potētiam omnes formidantes obsistere illius conatib⁹ nemo ausus erat atq; ita suo arbitrio rebus vtens regni diadema suscepit. Hic Hugo ab Hugone magno Parisiorum comite & Aigundę Othonis imperatoris sorore prognatus erat, qui iccirco Capetus dictus est q; alijs capitia per ludum auferebat. At huius temeritatem Arnulphus Flandrensis comes volēs reprimere bellum parat, sed hunc statim fugauit Hugo ablato Arthesio comitatu, quem tamen postea suasu Richardi Normanorum ducis restituit. Interea vero cum sibi omnia licere arbitraretur Arnulphum Lotharij fratrem nothum Remorum pontificē a sede deposuit, atq; in vinculis coniecit, substituto in eius locū Gilberto magicę artis expertissimo, quę summus pōtifex audiens Arnulphum restituit, reuocato Gilberto. Hugo vero cū administrasset moritur, atq; in Basilica Dionysij sepelit, hęrede Roberto relicto. ¶Cap.CLXIIII. Carol⁹. Hugo Capet⁹ Arnulph⁹ Flādrensis.

IOannes quatuordecimus in cathedra Petri sedit mensib⁹ nouem: vacauit sedes dieb⁹.x. Hic in castello sancti Angeli per quatuor menses fame afflictus moritur, & in Vaticano sepelitur. Hoc tempore Berengarius Turonensis amplitudine doctrinę confisus circa Eucharistiam errauit, errorem tñ postea confitens publice in concilio Romano pauperib⁹ omnia erogauit, & de labore manuum vitam quęsiuit. ¶Capitulum.CLXV. Ioānes xiiij.

IOannes decimusquintus patria Romanus patre Leone presbytero pontificatum adeptus, clericos miro odio persecutus est. Hic oīa siue diuina siue humana cognatis & amicis elargiebatur: vnde odio merito ab omnib⁹ habitus est. Apparuit his temporibus cometes futurę calamitatis indicium, nam & fame & peste diu laboratum est, & terręmotu Beneuentum ac Capua concussa, eaq; mala ob superbiam & rapacitatē pontificis, contemptūq; dei ac hominum accidisse putatum est. Moritur tñ deo volente octauo sui pon Ioānes xv.

tificatus mense,sepeliturq; in Basilica Petri. ¶Capitulum.CLXVI.

Ioãnes xvj. IOannes.xvj.qui sedit in carhedra Petri annis.x.mẽsib⁹.vij. dieb⁹.x.Hic multos libros cõposuit..Hũc Crescẽti⁹ patrici⁹ persequebaᵗ intantũ φ vrbem reliquit,& Tusciã intrauit,qui nũcios ad imperatorẽ mittens a Crescentio hoc percipiente reuocatus est ad vrbem.& ab eodẽ cum senatu ad pedes veniã postulauit,sicq; papa pace facta Romę obijt.

¶Capitulum.CLXVII.

Otho iij. OTho tertius imperauit annis.xix.Fuitq; tandem veneno persemptus,& prędicti tres Othones per successionem generis regnauerunt.Hic Otho a Gregorio quinto est in imperatorem coronatus.Post obitum dicti Othonis sanctitum fuit,vt per imperij officiales imperator eligeret,qui sunt septẽ:videlicet Archiepiscopi Magũtineñ,Colonieñ,Treuerẽsis. Marchio Brandeburgeñ camerari⁹,Palatinus dapifer,dux Saxonię ensem portans. pincerna rex Bohemus.Vnde versus. Magũtinensis, Treuerensis,Coloniensis, Quilibet imperij sit cancellarius horum,Et Palatinus dapifer,dux portitor ensis.Marchio prępositus,camerę pincerna Bohemus.Hi faciunt dominum cũctis per secula summum. ¶Capitulum.CLXVIII.

Gregori⁹papa Iste papa Alemanus stabilivit imperiũ Alemanis. GRegorius quintus sedit in cathedra Petri anno domini.M.vi. vacauit sedes diebus.xv.Hic dictus fuit Bruno, & ad instantiam dicti imperatoris cũ esset consanguineus ei⁹,in papã est electus.Sed post modicum tempus Crescentius consul vrbis Placentinum Episcopum venientem de legatione de Cõstantinopoli propter magnam pecuniam quam portabat intrusit in papatu, quod audiens imperator ad vrbem reuersus Crescentium in castro sancti Angeli tãdiu obsedit,quousq; ipsum cum castro habuit,& captum eum capite truncauit. ¶Capitulum.CLXIX.

Ioãnes xvij. IOannes decimusseptim⁹ natione Grec⁹,Placẽtinus Epũs,sedit mẽsibus decem,per Crescentium vrbis consulem dando pecuniam,viuente Gregorio fuit intrusus:post per imperatorem exoculat⁹ fuit,& membris cæteris debilitatus.

¶Capitulum.CLXX.

Syluester.ij. arte magicus. SYluester secundus Gilbertus antea vocatus natione Gallic⁹ arte Magus sedit annis quatuor:alij dicunt.vij.mense vno, diebus octo:vacauit sedes diebus.xxij.Hic cum esset honoris & glorię temporalis cupidus,diabolo fecit homagium,vt sibi omnia succederent ad votum.Loquebatur ergo hostis cum eo, & ipse obsequi non verebaᵗ.Inito ergo fœdere primo Remeñ demum Rauenateñ Archiepiscopus,tãdem Romę papa effectus est. Inter hęc interrogans hostem de fine suo,respõsum fallax ab eo recepit,φ donec in Hierusalem celebraret diuina,moriturus non esset.Quod cęcus papa audiens gauisus est valde,reputans apud se tantum procul esse a fine quantum longe sentiebat se a volũtate peregrinationis,sed instãti quadragesima ex more ad capellam,quę Hierusalem dicitur,missam celebraturus accessit.Et mox inter ministeria sacra per strepitum dęmonum finem adesse cognouit,& ingemuit,licet

sceleratissimus esset, sciuit coram se esse pœnitētiā: in hac vita sperauit veniam & promeruit. Coram omnibus peccata sua reuelando pręcepit omnia membra, quibus diabolo obsequium pręstiterat pręscindi, & particulatim truncari, vt temporali supplicio dolores sempiternos extingueret, & demum truncum mortuum super bigam poni, & vbicunq; animalia eum perducerent & subsisterent, ibidē sepeliretur: diuino autem nutu equi omnes sponte ad Lateranensem Basilicam peruenerunt, atq; in signum consecutę misericordię eo loci sepultus est. Huius Epitaphium est tale. Scādit ab. R. vidit Remis Gilbertus ad. R. i. Rauēnas. Post papa viget. R. scilicet Romę. Huius sepulchrum dat iudicium de futura morte summi pontificis. Nam fere paululum instante fine papæ sepulchrum de se tantam abūdantiam humorum effundit, vt suo in circuitu lutū faciat. Si vero cardinalis vel persona magna de cœtu clericorum apostolicę sedis mori debeat, idem sepulchrum tātū de aqua emittit, vt irrigari videat. Habuit quoq; cum esset Philosophus discipulos, Robertum regem Frācię, Othonem imperatorem, Lotharium virum nobilitate insignem, qui postea Senonēsis Archipręsul creatus fuit. Syluestri pœnitentia

Capitulum. CLXXI.

ROBERTUS huius nominis primus Hugonis ex filia Eduardi regis Anglię filius regni Francorum gubernaculo suscepit. Huius eximia laus est q cum esset secularibus negotijs implicitus vtpote rex, nullus tamen ex clericis eo temporis in diuinis rebus eū superauit. Nā & Respōsoria O Iuda & Hierusalē ipse cōposuit. Itē O constātia martyrū, & illud Cornelius Centurio, necnon & Prosam quę in festo Pentecostes dici solet. Sancti spiritus assit nobis gratia. Hic Robertus dum aliquando castrum quoddam obsedisset religionis gratia ad Ecclesiam se contulit dimisso in obsidione exercitu, vbi dum cappa indutus cum clero cantaret Agnus dei, funditus muri obsessi castri corruerunt, atq; in potestatem Roberti receptum. Fuit aliquādo huic aduersus Eudonem Carnotensium comitem dissentio, eo q Eudo ille iniuste a Bouchardo Meldunense castrum vi abstulisset Galteri proditiōe, qui castro pręfectus erat, hunc itaq; mouens Robertus ablata restituere cum recusasset accito Richardo Normanorum duce arcem vndiq; circunuallat atq; expugnat, proditorem vero Galterum vno cum vxore a furca suspendi iubet. Huic pio regi Henricus Burgundię dux cum liberis careret ducatum legat. Verum Burgundi parere recusantes ad Landericum Muernensem deficiunt. Quā ob rem accito Richardo Normano Antissiodorum obsidet, qui obsidione pertęsi se regi vna cū Landerico dedunt. Perdomuit etiam Robertus Erardum quendam tyrannum, qui tum apud Senones Ecclesiam dei & templa vexabat. Inde vero cum regnum quatuor & viginti annis regnasset mortuus est, & sepultus apud diuum Dionysium. Hui9 opera cœnobium diui Martini de campis extructum est, necnon & plures alię Basilicę. Robertus.

Capitulum. CLXXII.

IOANNES. xviij. sedit mensibus quinq;, diebus. xxv. & vacauit sedes diebus. xix. Huius tempore quidam religiosus a Hierosolymis rediens in Cecilia cum quodam ęremita recluso moram faciens, ab eo se didicisse retulit in illa vicinia esse loca flāmas eructantia, quę ollę Vulcani ab incolis vocātur. In quibus animę purgandę luunt diuersa pro qualitate meritorum Ioanes xviij.

supplicia. Deputatis sibi dęmonibus ad hęc exequenda, quarum diras voces & vlulatus sępe dicebat plangentium, & ꝙ animę eriperentur per orationes & ele
De memoria defunctorū. emosynas fidelium, & pręcipue Cluniacensiū indefesse orātium pro requie defunctorum. Quo in tempore Odilio abbas Cluniaceñ comperto statuit vt per omnes sibi subiectos crastino omnium sanctorum memoria in Christo quiescentium celebraretur, qui ritus inde peruenit. Huius tempore Vngarij per beatum Srephanum regem eorum & Gillam vxorem eius ad fidem cōuertuntur. Hoc etiā tempore multa prodigia apparuere futura mala indicātia: nam visus est cometes circa horam nonam quasi facula ardens cum lōgo tractu fulgutis, deinde conuersa in speciem serpentis cum ceruleis pedibus euanuit.

¶Capitulum.CLXXIII.

Henricus.j. Henricus primus imperauit annis.xxiiij. & scd͂m alios annis xj. Et scribitur in quadam Chronica ꝙ iste & sponsa sua sancta Radegundis ambo virgines permanētes in Ecclesia Bambergeñ, quam ędificauerant requiescunt miraculis coruscantes. Notandum ꝙ iste Henricus in quibusdam Chronicis dicitur esse primus ex eo accidit quia alius Henricus primus nō imperauit apud Romanos, sed solum apud Theutonicos: ideo nō ponitur inter imperatores. In Vincentio inuenitur inter imperatores. Hic multa bella prospere gessit in Germania, Bohemia, Italia, postremo volens soli deo vacare cum esset christianissimus episcopatum Barbarentem fundauit. Huius tempore Luna versa est in sanguinem.

¶Capitulum.CLXXIIII.

Ioānes xix. Ioannes.xix. natura Romanus Ioanni suffectus est. Hic pontificatum getens quatuor annis quatuorꝙ menses ocio deditus nihil memoria dignum gessit. Hoc tempore in disputationibus Robertus rex Francię nulli secundus habitus est regulorum huius temporis. vehementer incusans qui libidini tm̄ obnoxij piaculum existimant literas discere. Robertus vero aliter sentiens etiam horas canonicas vbi licebat cū clericis decantabat. At Ioannes moriens in Basilica Petri sepelitur.

¶Capitulū.CLXXV.

Sergius quartus Sergius pontifex eius nominis quartus patria Romanus in cathedra Petri sedit annis duobus, mensibus sex. Vir quidē sanctissimę vitę grateꝙ consuetudinis, nihil qđ ad verum pontificem pertinet prętermisit. Huius opera principes Italię vno
Guillerm9 dux Normanorum farracenos fugat. anno fœdus ineunt Sarracenos a Sicilia expellendo, quibus affuit Guillermus Normanorum dux tātę virtutis vir vt breui spatio illius industria Sarraceni e Sicilia fuerint expulsi: inde Hierosolymā progrediens cum quadraginta millibus Normanorum victor Apuliam regressus est, quam vi ac armis occupans, ad Normanos regnum Apulię trāstulit, expulsis inde Grecis,

¶Capitulum.CLXXVI.

Benedictus.viij Benedictus octauus sedit in cathedra Petri anno domini.M.xij. sedit annis.xij. vacauit sedes anno vno. Hoc tempore iuuenis quidam per incantationem duorū Magorum factus est asinus, saltem ita videbatur ei. Hoc etiam tempore Hierosolyma a Turcis capta est, & permittente deo gloriosum sepulchrū Christi possessum ab eis. Iudęi vero multi in locis metu

baptizātur. Benedictus de papatu eijcitur, & alius factus est papa: vnde maximū schisma fuit. Hūc Benedictū (vt Petr⁹ Damian⁹ dicit) vidit post mortem quidā Eṗus equo nigro corporaliter insidētē. Et cū Eṗus q̄reret an esset papa Benedictus defunctus. Ego sum (inquit) ille infoelix, cui ille, q̄uo est tibi pater, grauiter inquit torqueor, sperans tñ de dei mia. Vade inquiens ad successorem meū Ioannē, & dic ei vt in tali terra pecuniā accipiēs pauperibus distribuat, qa q̄d ante pro me datū est nihil mihi profuit, quia de rapinis fuit. Eṗus impleta legatione suo Episcopatui cedēs monasteriū intrauit. His tpibus grauissima peste laboratū est. Fons etiā saluberrim⁹ apd̄ Lothoringiā versus est in sanguinē. Eodē āno dū quidā apd̄ Saxoniā choreas ducerēt i quodā cœmiterio, nec a suis cantilenis desisterēt oratione a sacerdote fusa per annū integrū in eodē statu permāserūt vestimētis remanētibus integris. ¶Cap. CLXXVII.

Ioānes xx.

IOannes vicesimus patria Romanus Episcopus Portuensis post Benedictum prędictum pontificatum adeptus est, nullo ordine clericali insignitus. Hunc Romani seditionib⁹ & pręlijs plurimum vexauerunt, sed tandem Conradi imperatoris potentia & authoritate liberatus fuit, cuius quidē vita ab omnibus mirifice laudata fuit.

¶Capitulum. CLXXVIII.

Conradus.

COnradus primus imperauit annis. xx. Hic multas leges condidit, ac pacem in terris cupiēs seruare statuit, vt quicūq̧ principum pacem infrigeret, capite plecteretur. Hui⁹ statuti trāsgressor comes Lupoldus accusatur, qui cupiens vitam saluare cum paucis vxore & filijs fugiens vastam solitudinem diutius tanq̄ æremita inhabitat, quo deuenisset nullo penitus sciente. Sed contingit imperatorem illas partes accedere venationis causa, qui feras insequens per solitudinem sic se ab omnibus repperit, vt solus remanens vbi esset penitus ignoraret. Nocte appropinquante casu ad prædicti comitis æremitorium venit, qui benigne receptus cum post laborem in stratu dormiret, & eadem nocte prædicti comitis vxor filium peperisset, audiuit imperator in somnijs vocem: illum puerum generum suum futurum, ac imperij successorem. Hāc vocem imperator primo paruipendens cum iterata fuisset vox anxius fuit imperator. Et viso de mane puero cum ad suos peruenisset imperator, duobus secretarijs suis occulte mandauit vt prędictum puerum in sylua occiderent, & sibi cor pueri apportarent. Ipsi iuxta iussionem puerum rapiunt, & misericordia moti non occiderunt. Sed in nemore linquentes cor leporis capti in argumentum occisionis præsentant imperatori. Accidit autem vt eadem hora dux Henricus Conradi filius causa venationis in eadem sylua errans solum puerum vagientem audiret, ipsumq̧ pulchrum conspiciens vxori suæ sterili occulte deportans mandauit eidem vt ꝙ ipsum genuerit affirmaret, quod & factum est, vocauitq̧ eum nomine suo Henricum. Cunq̧ post plures annos imperator partes per illas transitum faceret puerum illum adultum pensans ipsum esse illum de quo supra, vt sibi astaret retinuit. Et tractans apud se qualiter ipsum perderet, post aliquod tempus misit imperator eum cum literis ad imparatricem, scribens vt ipsa eodem die quo iuuenis ad ipsam declinaret clam suffocaret. Sed iuuene iter agens

Somnium.

te cum in domũ cuiuſdam preſbyteri declinaret, ibiq; quieſceret. Preſbyter eo dormiente curioſam ipſius burſam perrractãs, literas imperatoris conſpexit. Illaſq; caute aperiens illi feliciter cõmutauit. Nam Abraſo ipſa die moriatur repoſuit ipſa die filia mea ſibi tradatur, quod & factũ eſt, magna licet cũ admiratione ꝓpter tam ſubitum ſtupendum mandatum imperatricis. Quod imperator audiẽs obſtupuit. Sed poſtq̃ inueſtigauit & ſciuit patrem ſuum fuiſſe comitem Ludolphũ quem ruſticũ credebat, dolus ipſius mitigatus eſt. Qui Henricus poſtq̃ Conrado ſucceſſit, in loco natiuitatis ſuę magnũ cõſtruxit monaſteriũ. Anno. xv. dicti imperatoris viſa eſt in cœlo trabes ignea mirę magnitudinis Soli ad occaſum vergẽti occurrere, & ad terrã cadere. Deĩde eodẽ anno imperator ad Italiã iens quoſdã Ep̃os in vincula cõiecit. Et quia Mediolaneñ fuga lapſus eſt ſuburbia Mediolani incẽdit. Die vero Pentecoſtes cũ imperator in parua Eccleſia ſecus vrbem coronaretur in miſſa tanta tonitrua fuerũt & fulgura vt aliqui mẽte excederẽt, & aliqui exhalarent. Eo vero Mediolanũ ob defectionẽ obſidẽte cũ vrbi iã incenſis ſuburbijs minitaretur, ſuaſu Brunonis Coloniẽſis Antiſtitis ſententiã mutauit. Dicebat eñ beatũ Ambroſium inter miſſarũ ſolẽnia ſibi aſtitiſſe, atq; minitãtẽ interitũ militibꝰ niſi ab vrbe diſcederẽt, cuiꝰ patrociniũ ipſe ſumpſerat. domuit etiã Sclauos & Vngaros q ab ipſo defecerãt, ac auxilia rebellãtibꝰ Italis pręſtiterãt. Rodolphꝰ Burgũdionũ dux ſuoꝝ ſeditionibꝰ vexatꝰ Conradi fidei & patrocinio ſe cõmiſit. Quã ob rẽ Burgũdia deinceps imperialis prouĩcia facta eſt, cõpeſcuit aliq̃ñ Normanos ob regnum Apulię aduerſus Gręcos decertantes. Huius mortem Solis eclipſis pręnunciauerat.

¶ Capitulum. CLXXIX.

Benedictus. ix. — BEnedictus. ix. anno dñi. M. xxxiiij. cœpit: ſedit ãnis. xiij. Iſte de papatu eijcitᷣ, & Ep̃us Sabineñ fit papa, qui Syluelter vocatus eſt. Quo etiã eiecto Benedictꝰ reſtituitᷣ, quo rurſus eiecto datur papatꝰ Ioãni Archiep̃o ſancti Ioãnis, qui Gregoriꝰ ſextus vocatꝰ eſt. Hic cũ eſſet rudis literarũ alterũ fecit cõſecrari ſecũ ad vices eccleſiaſtici officij. Quod cũ multis nõ placeret, tertius ſuperinducitur, qui ſolus vices duoꝝ impleret. Sicq; his de papatu altercãtibꝰ imperator Romã accedit, & oĩbus canonica & imperiali cẽſura depoſitis Syndegerũ Bãbergeñ Ep̃m ſubſtituit, qui Clemẽs ſecũdus appellatꝰ eſt, Romanis ſibi ꝓmittẽtibꝰ & iurãtibꝰ ſe ſine ipſiꝰ cõſenſu nũq̃ Romanũ põtificẽ electuros. Iſte Benedictꝰ fuit nepos alteriꝰ Benedicti, q poſt mortẽ cuidã apparuit ꝓpe molẽdinũ in ſpecie mõſtruoſi aĩalis, cuiꝰ caput & cauda aſini erant reliquũ corpꝰ ſicut vrſus: & cũ inſpector territꝰ fugeret mõſtrũ clamauit poſt eum dicẽs. Noli expaueſcere, homo fui ſicut tu, ſed ſic me repręſento ſicut olim infelix papa exiſtens beſtialiter vixi.

Mira apparitio.

¶ Capitulum. CLXXX.

Hẽricꝰ Cõſtantia filiũ ꝓſequitur. — HEnricus Roberti ex Cõſtantia filius regno Francorũ defuncto Roberto potitur: quẽ initio regni ſui mater Cõſtãtia laceſſiuit Robertũ alterũ filiũ cõtẽdẽs regno pręficere. Hęc igitur Cõſtantia deficiẽtibꝰ ad eã multis ꝓceribus Francorũ arces munitiſſimas vi occupat. Cuius potẽtiã veritꝰ Hẽricꝰ ad Robertũ Normanoꝝ ducẽ auxilij gratia confugit, qui regis fortunam miſeratus validum dat militẽ, quo frętus Henricus breui ſpatio quę mater occupauerat partim armis, partim ſpontanéa deditiõe recuperauit. Per

id tempus mortuo Roberto Normanorū duce Normana nobilitas in Guillerꝫ mū eius filiū cōspirat. Vnde ad Henricū legatos mittēs rogat, vt paterni beneficij memor suppetias aduersum cōspiratores ferat. Qui nimiū libēter audiēs coacto raptim exercitu vna cū Guillermo cōspiratores bello impetit. Hi licet multo viribᵒ superiores essent, fusi tñ oēs fugatiq̧ sunt: hac parta victoria Henricus quorūdā perditorū suasu in Guillermū copias mittit, asserēs Neustriā ad se pertinere. Ea re cognita Guillermus valido milite se instruxit, cupiēs regis conatus tardare: cūq̧ vero ventū esset in prępliū fusi sunt Franci apud Caletum quod iniquo aio gerēs rex aliū exercitū parat, accito in auxiliū Gaufredo Andegauēsi. Atq̧ ita oēs vno impetu progrediētes cū sinum traijcere simul nō potuissent, quos iā traiecisse repperit Guillermᵒ oēs interemit cęteris spectātibᵒ, nec auxiliū ferre valētibᵒ. Hoc incōmodo affectᵒ Henricᵒ quieto aio fuit, pace vtrinq̧ data acceptaq̧. Ferūt hūc Guillermū occiso Haroldo rege Angliā occupasse, atq̧ eā meliorībᵒ legibᵒ instruxisse, quibᵒ ad hęc tpa vtūtur Angli. At Hēricᵒ cū diu regnū administrasset, āno salutis. M.lx. morte absūptᵒ, atq̧ in sepulchrum auorum regum more delatus.

Franci fundun tur.

Guillermus an gliā occupat.

Capitulum.CLXXXI.

Henricus.

Henricus Romani imperij monarchiā assumpsit, & imperauit annis. xvij. Huiᵒ tpe Romę corpᵒ Pallātis, alij dicūt Palamidis Gigātis inuētū est incorruptū, cuius hiatus vulneris quatuor pedibᵒ & semis mēsuratᵒ est. Erat caput eiᵒ lucerna ardēs quę nec flatu extingui poterat nec liquore, donec subtᵒ flāmā stylo foramīe facto aer itroductᵒ est, sicq̧ extīcta est. Huiᵒ corpᵒ erectū altitudinē muri excedebat, cuiᵒ tale erat epitaphiū. Filius Euādri Pallas, quē lācea Turni, Occidit militis, more suo iacet hic. Hoc etiā tpe in Apulia qdā statu erat marmorea circa caput suū circulū habēs ęreū, in quo scriptū erat Kl. Iunij oriēte Sole habebo caput aureū, qđ quidā Sarracenus a Roberto Guichardi captus intelligens quid prętenderet in Kl. Maij oriente Sole notato termino vmbrę illius statuę sub vmbra thesaurum inuenit infinitum, quem pro redemptione sua dedit.

Capitulum.CLXXXII.

Syluester.

Syluester tertius patria Romanus patre Laurentio in summum pōtificem (vt pręmissum est) fuit electus: expulso Benedicto: sed isto postmodū eiecto rursus restitutus est Benedictus: hic nono & quadragesimo die a pontificatu extrusus est, restituto Benedicto: nam vt scribunt, pontificatum emerat.

Capitulum.CLXXXIII.

Gregorius.

Gregorius sextus supra memoratus sedit annis duobᵒ, mensibus sex. Hic simoniace papatū inuasit, & vt dictū est aliū cū esset rudis literarū secū cōsecrari fecit. Hunc aliqui Historiographi asserunt factū fuisse, & cū ad papatum venisset omnia ex incuria antecessorum suorum neglecta inuenit. Nam omnia a prędonibus tollebantur, peregrini spoliabantur, & oblationes vi auferebātur, quos primo papa admonuit, demū excōmunicauit. Tertio quia cōtempserunt, manu armata raptores sancti Petri, aut extinxit, aut fugauit, multaq̧ amissa prędia recuperauit. Tunc omnes ipsum homicidam & sanguinariū vocabāt. Et iam cum infirmaretur cardinales eum indignū sepultura dixerunt, & tunc resumpto spiritu longo sermone ostēdit se bene fecisse, &

cardinales stulte locutos,allegās illud dictū Ezechielis contra sacerdotes,qui nō apponebāt se murū pro domo Israel.& subdidit.Cū mortuus fuero corpus meū ante fores Ecclesię seris & vectibus firmatis sistite,& si apertę fuerint corpus inferte,si nō,quod placet facitote,defuncto sic factū est,& turbo diuinitus veniēs portas Ecclesię firmatas nedum aperuit,sed magno cū fragore ad pariem deportauit,mirantibus cunctis. ¶Capitulum.CLXXXIIII.

Clemēs CLemēs.ij.Bābergēsis Epus,de quo superi⁹ factus est sermo, sedit mēsib⁹.ix.dieb⁹.vij.vacauit sedes dieb⁹.xx.Hic in Synodo Hērico iubente pōtifex creat⁹est,qui a Clemēte accepta corona iurare Romanos cogit pontificū electioni se nequaq̄ interfuturos nisi iussu imperatoris id facere cogerētur,quo abeunte(vt quidā scribūt)Romani pontificē veneno necauerūt pontificatus sui mēse nono.Scribūt quidā venenū ipsum in hos vsus a Stephano paratū,qui ei in pōtificatu successit.Huius tpe Odilio abbas Cluniacen vir go centenarius dormiuit in Christo. ¶Capitulum.CLXXXV.

Damasus. DAmasus secūdus cœpit anno dn̄i millesimo quinquagesimo & sedit diebus.xxiij.vacauit sedes diebus.xj.Hic fuit inuasor sedis apostolicę,& subito defunctus est.Quidā censent hunc inter pontifices non esse annumerandum eo q̄ non recte pontificatum adeptus sit,sed largitione potius.

¶Capitulum.CLXXXVI.

Leo. LEo.ix.sedit annis.iiij.mēsib⁹.ij.dieb⁹.vj.Romani cū ex patria cōsuetudine petissent pōtificē sibi dari,& impator nullū Theutonicū ad hoc vt reciperet papatū posset inducere Epm Tulleñ virū simplicē & bonū ad hoc inclinauit,q ad vrbē veniēs & habēs ex hoc cōscīetiā resignauit oino,& denuo i summū pōtificē est elect⁹.Hic leprosum in nocte in lecto suo collocās:& mane reserato hostio nō inueniens Christū in paupere leproso obstupuit recepisse. ¶Capitulum.CLXXXVII.

Victor. VIctor.ij.natione Alemanus sedit annis.ij.mēsib⁹.iij.diebus xiij.vacauit sedes dieb⁹.iij.Hic timore imperiali fact⁹est papa,quia apud Florentiā Synodū celebrauit.vbi multos Epos ppter simoniā & fornicationē deposuit.Hoc tpe Romę fuit Palūbus p̄sbyter maleficus,qui cū dęmone cōpulisset anulū reddere cuidā iuueni,qui illū statuę Veneris in digito posuerat,dęmone clamāte.O deus oipotēs q̄diu patieris nequitias Palūbi p̄sbyteri, timēs & pœnitēs mēbris detrūcatis defunctus est.Hoc tpe in cōfinibus Normanię & Britānię duę mulieres fuere quęlibet habēs duo capita,quatuor brachia,& oia mēbra gemina vsq̄ ad vmbilicū,& inferi⁹ duo crura,& oia singula erāt,vna edebat & altera esuriebat,vna ridebat,altera flebat,vna defuncta i Burgūdia,alia multo tempore superuixit. ¶Capitulum.CLXXXVIII.

Palūb⁹ p̄sbyter maleficus.

Stephanus.ix. STephanus nonus nationes Lothoringu abbas Cassuensis,Fridericus antea vocatus,sedit in cathedra Petri mensibus quatuor,qui statim inito pōtificatu curauit vt Mediolanēsis Ecclesia quę a Roma na ducētis ferme annis se substraxerat prima inter alias eā maiorē superioremq̄ cognosceret,quę etiā nūc vsq̄ maxima cū obedientia perseuerat,

eo ipso itaq; anno Florentia defuncto in cathedrali Ecclesia ibidem sepelitur.

¶Capitulum.CLXXXIX.

Benedictus decimus natione Campanus Villetensis Episco- Benedictus.x.
pus papatum per violentiam obtinens,cum sedisset mensib⁹
nouem,vel(vt aliqui dicunt)mensibus decē:ab Hildebrando
monacho pontificatu deijcitur,qui pudore ductus statim Vi-
letas epulatum perrexit.

¶Capitulum.CXC.

Nicolaus.ij.natione Sabaudiēsis Gerard⁹ antea vocat⁹,Florē Nicolaus.ij.
tin⁹ Epūs:vir oi vita probat⁹ Senas pp̄ter bonę vitę famā a
Cardinalib⁹,Episcopisq; canonice est elect⁹:sedit ānis.ij.mē
sib⁹.vj.dieb⁹.xxvj.vacauit sedes dieb⁹.v.Hic Nicolaus con
ciliū celebrauit cū.c.&.xiij.Epis cōtra Berēgariū Turoneñ,
cui⁹ cōsiliū habet̃ de cōsecra.di.ii.ego Berengari⁹.asserēs Eu
charistiā quā sumimus nō esse verū corp⁹ Christi,sed corpis & sanguinis figu
rā,qui Berēgarius post retractationē feliciter migrauit,& asserit̃ esse sanctus.

¶Hoc tpe sanctus Edouardus rex Anglię claret sanctitate,qui quodā die in Edouardus.
prādio Epo & plurib⁹ pręsentib⁹ risum insolitū emittēs,requisitus fuit secre-
te ab Epo de risu incōsueto,qui respōdit.Vidi(inquit)in spiritu septē dormien
tes,qui apud Ephesum sup faciē terrę,a tpe Theodosij imperatoris vsq; modo
super dextrū latus pausauerāt in mōte Celion,in latus alterū se hodie cōuertis-
se.Quod audiētes valde mirati sunt:& nūcios miserūt ad imperatorē Cōstan-
tinopolitanū cū literis,per quē nuncij voti cōpotes effecti,verbū regis verū in
uenerūt.Anno dñi.M.lxiij.finitus fuit cyclus magnus annoꝝ,cōtinēs annos
dccc.xxxiij.qui ad oēm ratione Paschalis compoti vtilis est:& ab euo in euū
in semetipm sine errore reuoluit̃.Sequēti aūt anno cyclus magnus annoꝝ M.
ccccc.xxxij.a Natiuitate dñi exactus incoepit,in cuius fine erit dolor & labor.
Hic aūt pōtifex cū esset vir prudēs formā pōtificū Romanoꝝ eligēdoꝝ a cardi
nalib⁹ istituit:sicut habet̃ in Decretis di.xxiij.c.in noie dñi. ¶Cap.CXCI.

Alexander secūdus natione Mediolanēsis sedit annis.xj.mēsi Alexander.ij.
bus sex,dieb⁹.xxv.Hic dictus est prius Ancelmus Lucanus
Episcop⁹,& a cardinalibus concorditer electus.Sed Episcopi
Lōgobardię oēs Cadolū Epm Parmēsem elegerūt,dicētes pa
pā nō debere eligi nisi de paradiso Italię.Hic Cadolus bis Ro
mā veniēs papatū per vim voluit,sed nō potuit obtinere:itaq;
inter duos electos lōga fuit cōcertatio,etiā vsq; ad homicidia.Demū Alexāder
ad rogatū Henrici imperatoris Mātuę cōciliū celebrās se purgauit de simonia
& in sede aplica subrogat̃.Cadolus vero vt simoniac⁹& iuasor repudiat̃.Hui⁹ Cadolus.
tpe Normani qui in pīudiciū papę regnū Apulię occupauerāt,fines Cāpanię
deuastabār,quos Godefredus dux Spoletanus,& Comitissa Matilda deuotissi
ma filia sancti Petri expulerūt,q̄ potētissima fuit,adeo q; etiā cū ipatore bel
lū habuit.Hęc cū amplis possessionib⁹ abundaret totū patrimoniū suū sup al-
tare sancti Petri obtulit.Et hoc vsq; in hodiernū diē dr̄ patrimoniū sācti Petri.
Hui⁹ tpe cū sanctus Edouardus oia q̄ ipse & socij sui habebāt prę manib⁹ dedis
set pauperib⁹,anulū digiti sui pauperi cuidā tribuit,quē sanctus Ioānes Bapti-
sta ad quē specialem habebat deuotionē per quosdā peregrinos a nautis vento

prospero flante dimissos,eis desolatis & flentibus in littore maris apud Achon in specie peregrini apparẽs remisit dicẽs,ꝙ per totũ annũ illũ fuerat in digito beatę Marię.Hi eadem die & hora,quibus Ioãnes Baptista eis annlũ reddidit se miraculose ad portũ Londoniarũ inuenerunt,& regi anulum pręsentantes narrauerunt cũ gaudio rem gestam.

Capitulum.CXCII.

Héric⁹. Hildebrãdus. Enricus tertius imperauit annis.xlix.Hic primo venit Romam mense Maij die.xxv.quo in tempore fames & mortalitas fuit in vniuersa terra.Huius tẽpore Hildebrandus cardinalis qui postea Gregorius papa factus est cũ legatus esset in Gallia,& cõtra multos simoniacos ꝓcessisset,cũ cõtra vnum Episcopũ valde infamatũ ꝓcedere voluisset,& ille testes qui ipsum accusauerãt pecunia corrupisset,dixit legatus in cõcilio,cesset humanũ iudiciũ,producatur in mediũ deitatis oraculũ,cũ certũ sit ꝙ episcopalis gratia spũs sancti donũ sit,& qui Episcopatũ mercatur,cõtra spiritũ sanctũ agit:si igit̃ contra spiritũ sanctũ nõ fecisti,dic Gloria patri & filio & spũi sancto,qui cũ incepisset nullatenus/spiritui sancto dicere potuit,frequẽtius repetẽdo.Sed eiecto ab Epatu tunc plane dixit.Iste legatus cõtra imperatorẽ prędictũ quia dissidiũ ꝓcurabat in Ecclesiã inuehit.Imperator vero cõciliũ.xxiiij.Epoꝝ.& multorũ alioꝝ nobiliũ cõgregato,iubet oĩa decreta istius legati postq̃ fuit factus papa/cassari.Propter quod papa excõicat imperatorẽ,& a fidelitate & iuramẽto oẽs sibi nõ adhęrentes absoluit.Imperator vero Magũtię Gregoriũ a papatu q̃tum in eo fuit deposuit,Gibertũ Rauẽnateñ Archiepm pro ipso constituẽs.Huius tpe quidã potẽs dum sederet in cõuiuio repẽte a murib⁹ circũuallatus est.Et cũ esset innumerabilis multitudo muriũ de nullo curabant nisi de illo.Sed cũ a suis in pelagus deductus esset,nil ei profuit,quia mures nauim sequẽtes ipsam vsq ad aquę introitũ corrodebãt.In terra vero positus totus est a murib⁹ dilaceratus & comestus.Idẽ dicitur cuidã principi Polonię cõtigisse,& hoc nimis mirũ iudicatur.Inuenitur etiã de quodã principe,ꝙ nulla arte potuit iuuari,quin pediculi ipsum consumerent.Circa hęc tẽpora ciuitas Syracusana in Cicilia magnũ terręmotũ sustinuit,adeo vt die dñica circa horã tertiã dũ missa cãtaretur/Ecclesia maior cadẽs oẽm populũ & clerũ oppressit,sacerdote,diacono,& subdiacono missam celebrãtibus cũ vno presbytero tñ saluis,non sine magna oim admiratione,

Capitulum.CXCIII.

Gregorius septimus. Gregorius.vij.Hildebrãdus antea vocar⁹,natiõe Hetruscus,patria Sarnẽsis patre Bonicio bonoꝝ omni consensu põtifex creat̃:vir quidẽ prudẽs,ac iust⁹,Ecclię acerrim⁹ defensor,pupilloꝝ & viduarũ ver⁹ tutor,pauperũ amator.Eccliam dei annis.xij.mẽse vno,dieb⁹.iiij.laudabiliter ac officiose rexit.Qui inito põtificatu Héricũ imperatorẽ ꝑ volũtate epatus & bñficia distribuerẽ primũ admonet,ne deinceps largitiõe corrupt⁹ epatus & bñficia alicui ꝑ simoniacã cupiditatẽ cõmittat,aliter se vsurũ in se & delinquẽtes cẽsuris ecclïasticis.his monitiõib⁹ nõ obtẽperãs Héric⁹ etiã Agnetẽ cõiugẽ bñ monẽrẽ ab oĩ administratiõe submouit,q̃ Romã adiẽs nõ diu supuixit,iniit tñ fœdus cũ põtifice impator.Sed cũ simonia nequaq̃ abstineret iterũ admonitus omnes qui beneficia simoniace possidebãt sententia anathematis percussit.Demũ cõcilio habito apud Lateranũ eadẽ sentẽtia percussurũ se imperato

rem minatus est nisi resipisceret. Erat in eo cōcilio Gibertus Episcop⁹ Rauēnatē,qui pontificatū affectās cōminandi Gregoriū apud imperatorē occasionē inuenit:inde Cinciū Romanū ciuē Stephani prȩfecti vrbis filiū adiens seditiosum virū admonet imperatoris noīe,Gregoriū in vincula cōijciat,magnis eū pollicitationib⁹ ad perpetrandū facinus alliciēs. Positis itaq̧ insidijs Cincius dū pōtifex media nocte Natalis dñi celebrat in tēplo beatȩ Marię ad prȩsepe,quȩ Maior nūc dicitur,irrūpens cum satellitib⁹ dum hostiā sacrificij cōminuit pontificē capit,& in regionē Parionis secū trahens in turri quadā munitissima eum recludit. Eo scelere cognito populus Romanus in facinorosum Cincium arma capit,cuius ędes ac turrim a fundamentis plebs euellit. liberato inde pōtifice in ea captiuo:vniuersam vero familiam(vt author est Platina) nates mutilatam ab vrbe pellit. Scribunt quidam vniuersos eius familię viros ac mulieres obtrūcatos fuisse. At Cincius hoc tumultu perterritus multis transmitibus ęgre ad imperatorem se recepit. Gibertus autē cū videret machinationes minime pcedere Rauennā adit,vbi Theobaldū Mediolanēsem Archiprȩsulem,plęrosq̧ alios Antistites cōiurationis in Gregoriū socios habuit,quib⁹ cognitis eos oēs dignitate priuatos anathemate pōtifex notat. Interea Henricus feliciter aduersus Saxones pugnās victoria potitur,qua elat⁹ cōsilio quorūdā Episcopo⁊ apđ Vormatiā habito Gregorio interdixit,ne quid ageret deinceps quod ad magistratū pontificis pertineret,& Cardinalibus mādauit vt relicto Gregorio aliū habituri pōtificem ad se pergerēt:tot calamitatib⁹ pressus pontifex solius dei auxiliū expectat,inuitū se cōtestans gubernacula Ecclesię suscepisse. Oratione itaq̧ fusa imperatorē Henricū Sigifferdū Archiepiscopū Magūtinū huius sceleris procuratorē Romandū Parmēsem clericū, qui mandata imperatoris detulerat,necnō & reliquos omnes qui cū imperatore sentiebāt,dignitatib⁹ac beneficijs priuatos anathemate ferit. Hac execratione pmulgata pars regni ab Henrico defecit:insuper & Saxones aduersus imperatorem bellū parāt,qua re motus Henric⁹,ac sibi timēs pōtifici mādat si ad Alemaniā pergat se errati veniā petiturū iuramēto interposito,pōtifex itaq̧ pacē exoptās ad imperatorē pergit,Vercellasq̧ veniēs a Epo loci clam didicit Hēricū hostili aīo cū exercitu aduētare dolos & insidias in pontificē moliturū. Ea re cognita Gregori⁹ Canossum oppidū Matildę Comitissę ditionis se recepit,quē prȩpropere insecut⁹ imperator illuc cū copijs aduenit,statimq̧ deposito regali ornamento nudis pedib⁹ suppliciter intromitti postulauit,denegatū ingressum ęquo aīo tulit,aut tulisse dissimulauit,quis aspera esset hyems & gelu cūcta rigesceret. In suburbio quidē oppidi triduo imoratus cōtinuo veniā petēs,tandē rogatu Matildis Comitissę,& Adelai Sabaudiēsis comitis & Cluniacēsis abbatis introductus absoluitur,& Ecclesię recōciliatur,pace iureiurādo firmata, & integra obediētia promissa. Verū nō meliore aīo effectus Henric⁹ cū res nouas moliret,principes Alemanos ad hoc adduxit,vt Rodulphū Saxonū ducē sibi regē deligerēt. Eunt ad pontificē vtroq̧ rege legati. Orat Henric⁹ vt Rodulphū pontifex feriat,Rodulphus vero vt a pōtifice cōfirmatus regno potiatur. Huius rei causam sapiētissimus pōtifex inquirendā tribus legatis mādat, Bernardo diacono,Odoni Treuerēsi Archiepo,ac Bernardo Massiliēsi abbati:interposita execratione his qui pacē retardarant,confirmata etiā merito lata sentētia i Gibertū Rauēnatē,Theobaldū Mediolanēsē,Rolādū Tarnisunū,

Cinci⁹ Gregorium sacra faciētē capit.

Aedes Cincij diruuntur.

Gibertus pontificium affectās

Henri= ac Petrum Rodonensem Episcopum. At Henricus quorũdam Episcoporum
cus Ec= suasu magis Ecclesiam vexare cœpit, vetuitq; quo minus res a legatis decerne
clesiam retur, multosq; tum seculares / tum ecclesiasticos interfecit, Ecclesias diripuit &
vexat. prophanauit, quod animaduertens pontifex in eum denuo execrationem cõfir
mauit, abrogata administrandi regia potestate, atq; ab illius iuramento omni=
bus absolutis Christianis. Tum Henricus censuris magis irritatus q̃ monit⁹
habito concilio Episcoporum male sentientium Gibertum olim Rauẽnatem
Episcopum pontificem creat, Clementem eum appellans. Interim vero dum
pontificem nouum crearet Saxones duce Rodulpho in Henricum arma mo=
uent, quos ille cupiens repellere, magno accepto suorum incõmodo tandem su
peratus est, victor Rodulphus accepto vulnere in eo bello occubuit. Ferũt Hẽ
Rodul= ricum ea clade adeo perterritum fuisse, vt vix decimoseptimo die repertus sit.
phus oc In cuius locum Germani Henricum eius filiũ suffecerãt. Venerunt igitur Ro
ciditur. mam simul suum Clemẽtem coronaturi, quibus obuians Matildis Comitissa
leui prælio superata est. Deinde in pratis Neronianis castra collocantes cũ Ro
manos eo inopiæ ob incursiones adduxissent, vt nihil salutis foret sperandũ, pa
cem expetunt, quacunq; ratione velit imperator. At Gregorius in molẽ Adria
ni se recipiens, cum suis acriter se tuetur. Hæc agnoscens Guiscardus coacto ex
Guis= ercitu præpropere pontifici auxiliaturus Romam venit, quem aduentare sen=
card⁹ ro tiens Henricus ad dolos conuersus Gregorio mãdat se in Germaniam statim
mã incẽ rediturum, si ab eo coronam accipiat. Facturũ se id Gregorius respondit si er=
dit. rata corrigere velit: quod cum facere recusaret Guiscardus per portam flãmeã
irrumpens resistentibus ciuibus vsq; ad triũphalem Domiciani arcem vrbem
incendio consumpsit. Huius aduentũ formidans Henricus Senas celeriter pe
tit, Clemente secum adducto aduersus Guiscardum acriter se tuebãtur Roma=
ni ciues: capta tamen vrbe, fortunisq; ciuium militibus in prædam datis, ad mo
lem Adriani profectus hominem iustum, sed multis calamitatibus vexatũ ab
Guis= hostibus liberat, secumq; Cassinum ac Salernũ perducit, vbi nõ multo post tẽ=
cardus pore vita functus vir certe deo gratus / prudens / iustus, vnicus Ecclesiæ defen=
pontifi sor, multisq; miraculis clarus: inuenitur tamen apud Vincẽtium appropinquã
cẽ libe= te morte vnum de cardinalibus ad se aduocasse, qui ab imperatore suo nomine
rat. veniam peteret. Hoc tempore Bruno natione Coloniensis literarũ nõ inscius,
Bruno. Remensis canonicus, ac scholarium magister, relicto seculo eremum Carthu=
Ordo siæ ingreditur, cuius propositi cooperator existens sanctus Hugo Gratiopoli=
Carthu tanus Episcopus posteris beneuiuendi exemplum dereliquit. Instituit autem
siensiũ. hic pontifex ne diebus sabbatinis a quoq; carnes manducarentur: vt habetur de
consecra. dist. v. c. quia dies vetuit, etiam omnibus monachis esum carnium de
consecra. dist. v. c. carnem cuiq̃ monacho. ¶Cap. CXCIIII.

Victor. VIctor tertius Desiderius antea vocatus, montis Cassini abbas
Institu= cœpit biennio post mortẽ Gregorij, & sedit anno. M. iiij. die=
tio Car bus. vij. vacauit sedes diebus. ix. Hic per somnium vidit deũ
thusiũ. suæ dignationi in solitudinem Carthusiæ habitaculũ cõstruẽ=
Corpus tem. Et ecce septem viri. Horum primus erat magister Bruno
sancti canonicus Remẽ, religione & scientia famosus, qui dictum
Nicolai ordinem incœpit anno domini. M. lxxxvij. Hoc tempore Venetis medianti=
trãsfert. bus transfertur corpus sancti Nicolai a Myrrhea vrbe Liciæ, tunc a Turcis

desolata, pręuenerunt eos ciues Barrenses numero. xlvij. de Antiochia Myr=
rheam venientes, qui coactis monachis quatuor ibidem inuentis tumbā osten=
dere. Inuctisq; in ea ossib9 in olei liquore natantibus, ea integro numero extra=
hentes Barrum cum gloria transtulerunt. Victor papa veneno (vt fertur) in ca
lice misso ad missam potionatus mortuus est.

Capitulum. CXCV.

PHilippus huius nominis primus post adeptum regnum Ber= Philippus.
tham Florentij Phrysię regis filiam duxit vxorem, ex qua Lu=
douicum atq; Constantiā suscepit. Eam tamen post odio conce
pto apud monasteriolum seruari iubet, abducta a Foco Ande=
gauensi Bertranda vxore, quam loco pellicis plures annos ha=
buit, susceptis ex ea liberis Philippo & Florca ac filia vna: hac
re ad pontificem delata cum ab adulterio nō resipisceret Philiphum Vrbanus Philippus excōicat.
secundus anathematis vinculo notauit, a sacra Christianorum cōmunione ei
interdicens. Hac execratione commotus rex Bertrandum relinquit, excepta
Berta prima vxore. Interea Ludouicus cum a patre regni administrationem
accepisset, non inertiæ deditus, nunc sagittandi, nunc iaculandi arte sese ex=
ercebat: vnde celsiore animo factus quotquot rebelles habuit aperto marte su=
perauit: hinc aduersus Guillermum nouum Anglię regem qui fratri Rober=
to Normaniam abstulerat bellum gerēs in Angliam fugete compulit, vbi dū
venationi indulgeret sagitta percussus interijt. Per id tempus Hombaldus Bi=
turiges crebis incursionibus vexabat, in quem mouens Ludouicus in con=
spectu hostium castra collocat: perfluebat riuulus eum locum quem Hombal=
dus ad vtrāq; ripam occupabat, & quo vadum erat ne Franco liber pateret trāsi
tus pręacutos palos defixerat. Qua re postq̄ se remorari Ludouicus videt, cita=
to equo in Hombaldum defertur, quem & alterum qui iuxta erat in profluen=
tem prosternit. Quibus in alteram ripā elapsis Ludouicus qua vadum esse in=
tellexit traijciens in hostes prope iam attonitos irruit, quem insequētes Fran=
ci hostem ad castellum vsq; profligauerūt. Hoc euentu perterrit9 Hombaldus
se & sua regis potestati permisit. Hoc tempore fundatum est monasterium fon
tis Euraldi præclarum virginum receptaculum a Roberto Bruxellensi coad=
iutore Petro Pictauorum Episcopo. Quo tempore Philippus diem clausit ex= Philippus moritur.
tremum apud Meldunum anno millesimo centesimo sexto, sepultusq; est apud
sanctum Benedictum Ligerēsem, vbi se delegerat sepeliri. Per id tempus Gau
fridus de Billone & Lothoringię dux, coactis copijs in hostes fidei proficisci=
tur, comitātibus eū fratribus suis Eustathio & Balduino, quibus affuit Ansel=
mus Richemontus, Balduinus Nantium comes, Robertus Flandrensis, Ste=
phanus Valesius, Hugo magnus Philippi regis frater Viromandorū comes,
Robertus Normanorum dux, Raimundus Tholosates, & alij complures. Fe=
runt in hoc pręlio ad trecenta millia Christianorum interfuisse. Gaufridus au Gaufridus.
tem cui ad tam longam diuturnamq; militiam deerant opes Bullionem castrū,
quod in Leodijs est Episcopo illius gentis Oberto vendidit, acceptis mille
& trecentis argenti marchis, Mettenses pręterea qui ad Lothoringię principa=
tum pertinebāt, grandi pecunia data libertate potiti sunt, quam hactenus con=
stanter defendunt.

Capitulum. CXCVI.

Bartholomeus nomine, Christo sibi apparente certificatus ignem.xiij.pedum quē fieri iussit ille Iesus transiuit cū lancea, & sic exercitus fiduciā habēs in Christo, & eius lancea a tempore Apostolorum inuisa intrepidus processit. ¶ Capta igitur Antiochia mox superuenit Corboranus magno cum exercitu Paganorum, & Christiani obsidētur, tantaq; fame afflicti sunt, vt vix se aliqui ab humanis carnibus abstinerent. Sed confortati a deo per inuentam Iesu Christi lāceam obsessi obsessoribus occurrerunt, & victoria potiuntur. ¶ Quartum bellum fuit in Romania, quam nunc appellamus Moream, in quo etiam Turci vincuntur. Antiochia duci Boemūdo cōmissa, Christiani Syriā proficiscētes Marchā & Barram multaq; castella regionis illius expugnant, tanta fame afflicti q; corpora Sarracenorum iam fœtētia edere compellebātur. Anno millesimo.xcix. exercit⁹ ad interiora Syrię profectus larga dei manu refocillatus est, tandem Hierusalem obsederunt. Est autem Hierusalem ciuitas in montanis sita, riuis, fontibus, & syluis carens, excepto Syloe: vbi aqua sufficienter inuenitur: in qua obsidione dum pro victus & aquę penuria laborarent, ex condicto communi omnes quotidie nudis pedibus orando circuierunt ciuitatē, octauo ergo die talis humiliationis, obsidionis autem.xxxix. Idus Iunij feria sexta Hierusalem capitur, & in porticu Salomonis Christiani quinto bello Paganos aggredientes tot ceciderunt, vt in sanguine occisorum vsq; ad equorum genua equitarent. Vrbe igitur obtenta & mundata Patriarcha ordinatur, & Rex eligitur. Principibus itaq; de repatriando tractantibus, ecce rex Sarracenorum cum centum millibus equitum, & quatuor centum millibus peditum ad debellandos Christianos Ascalonā venit, quibus exercitus domini in quo non erāt nisi quinq; millia equitum, & quindecim millia peditum occurrens, deo pro eo pugnāte, & nube ab ęstu Solis protegēte/Sarracenos solo impetu territos pro iectis armis eos in fugam conuertit. Et in bello sexto facto sexto Kalendis Augusti cęsa sunt cētum millia Paganorum. In porta vero Ascalonię vsq; ad duo millia suffocantur. Eorum vero qui in mari suffocati sunt, ac veprium spinetis obtriti numerus ignoratur. His gestis Godefridus electus in regem remansit in Hierusalem, & principes ad propria reuertuntur. Capta est autem Hierusalem anno domini.M.xcix. post annos circiter.ccc.lx. Ex quo sub Eraclio imperatore secundo capta a Sarracenis est & possessa. Huius concilij congregandi Petrus ęremita occasionem dedit. Qui ex Hierusalem rediens Vrbano narrat vidisse se Simonem Hierosolymę Patriarcham in seruitute a Calipha rege miserabiliter teneri & ludibrio haberi a Sarracenis: quę lachrymando cum Petrus refert, hinc pontifex motus de expeditione in Syriam ducenda animū adiecit. Legitur priusq̃ exercitus noster Hierusalem applicuerit, quędam colūba desuper exercitum nostrū volasse ancepsq; virus grauiter deiecisse, circa quā repertę sunt literę quas deferabat talis sententię, Acharon duci Cęsareo salutē. Gñatio canina venit, gēs cōtentiosa, cōtra quā per te & per alios tuā defendas legem. Indica idem alijs vrbibus. In hoc tempore videlicet anno.M.xcviij. xij.Kl̃.Aprilis in festo sancti Benedicti fundatū est Cistercium in vasta & horribili solitudine cistercij non longe a castro Dinionis. Hoc tempore in Hispania Toletum illarum partium maxima vrbiū per regem Aldefonsum a Sarracenis tollitur, non sine multis laboribus & expensis. Septem enim annorum spatio obsessam tenuit. Et anno octauo cum diuino adiutorio ipsam ciuitatem

Hierusalem a Christianis capitur.

Sarraceni profligūtur.

Godefrid⁹ rex Hierl̃m creatur.

Causa & ratio a Christianis Hierl̃m vindicādi.

Toletanam, quæ olim fuerat mater & regni gloria Gothorum/cepit. Statuit pręterea hic pontifex ne deinceps inuestituram cuiuscunq̧ beneficij clericus a laico reciperet, tandem vir sanctus post multos labores. iiij. Kl. Augusti moriens in sancto Petro Romę sepelitur.

¶ Capitulum. CXCVII.

Paschalis. ij. Paschalis secundus Reiuerius ante pontificatum vocatus natione Italus e Flamininea patre Crescentio matre Alphacia Vrbano pontifici surrogatus est: seditq̧ in cathedra Petri annis. xviij. mensibus. v. diebus. vij. Hic monachus existens nolens inuitusq̧ pontifex creatur. Per id tempus Boemundus vir magnanimus dum arcem munitissimam apud Antiochiã acerrime oppugnat sagitta fœmur traijcitur, quo vulnere accepto ab oppugnatione destitit: leuatus tamen postea dolore ad centum millia Sarracenorum trucidauit, prelata ante exercitum lancea qua latus domini nostri Iesu Christi confossum fuerat, inuenta in castris Sarracenorum fuere quindecim millia camelorum, quibus refecti Christiani post multos labores rerum etiam omnẽ vbertatẽ prębuerũt. Deinde capta Hierosolyma anno dñi millesimo nonagesimo

Solimanus superatur. Solimanus Babyloniorum rex Ascalonem vrbem. xx. millibus passuum ab Hierosolymis distantem cum copioso exercitu aduenit Christianos debellaturus. Erant enim in eo exercitu centum millia hominum: huic obuians Godefredus de Billone, qui regni nomen sumpserat, tanta strage Sarracenos affecit, vt illo in prelio ad. xxx. millia cecidisse constet, cæteris in fugam dilapsis. At

Godefredus morit. Gibertus antipapa. Godefredus multis virtutibus ac victorijs clarus anno vno post captam Hierosolymam febre correptus interijt, cui suffultus est frater eius Balduinus. Paschalis vero suscepto pontificio munere statim in Antipapam Gibertum copias mouet, quibus & affuit Rogerius Sicilię comes, quod audiens Gibertus sibi valde timens ad montana Aquilanorum confugit, vbi non multo post subita morte correptus suorum scelerum pœnas luit. Fuere per id tempus multi Pseudo Christiani, qui papatus nomen sumpsere, quorum futilis ac vanus fuit exitus. Pacata vero Ecclesia Paschalis magni ingenij vir a religione ad arma conuersus Castellanam vrbem ac Beneuentanam vi & armis cepit: inde cisalpinam proficiscens Prouinciam conuentu multorum principum ac Episcoporum habito, de homagijs, de feudis, de sacramentis antea exhibitis, exhibendisue magna est habita ratio. Sacerdotes etiam Gallos non ita integre vt decebat viuentes ad meliorem statum redegit. His prospere gestis in Italiam prope rediit, ꝙ intelligeret seditionibus omnia agitari, rebus tamen pro sententia compositis principes Christianos literis & nuncijs aduersum Sarracenos iterum

Paschalis vna cũ cardinalibus ab Hẽrico incarceratur. animauit: ipse tamen non diu prospera fortuna vsus cum Episcopos simoniace intrusos ab Henrico imperatore nollet confirmare, ipse vna cum cardinalibus ab Henrico imperatore in vinculis coniectus, nec inde abeũdi facultas data est, donec simoniacos omnes cõfirmasset. Concilio tamen apud Lateranum habito, omnia quę Henrico promiserat reuocauit, asserens non sponte sed coacte in sententiam Cęsaris venisse. Tandem pacatis rebus omnibus, acceptis Ecclesię sacramentis ad pacem & concordiam clerum cohortatus est: inde. xv.

Paschal' morit. Kl. Februarias moriens funebri pompa in Basilica Constantiniana sepult⁹ est. Circa hęc tempora Bernardus ex Castilione Burgundię nobili genere ortus,

Cistercięsem ordinem ingreditur. Is.xxij.annum agens sub abbate Stephano qui tertius fuerat,inchoato Cisterciensi monasterio vna cum.xxx.socijs monachi habitum suscipens tanti precij ob doctrinam & sanctitatem est habitus,vt breui abbas Clareuallensis monasterij tum primum Roberti viri illustris impensa ędificati creatus sit. Cui certe loco cum maxima gloria ad annos sex & triginta pręfuit. Moriens deinde Bernardus pręter sanctitatem multa quoq; scriptis ingenij sui monumenta reliquit. Ferunt ex hoc tempore floruisse Anselmum Cantuariēsem Archiepiscopum, virum sanctitate & doctrina clarū.

¶Capitulum.CXCVIII.

HEnricus quart⁹ assumpsit imperium,& imperauit annis.xv. Hic suscepto imperio patrem in vinculis mori fecit. Huius tempore in parochia Legiensi porca enixa est porcellum habentem faciem hominis. Natus est etiam pullus gallinę quadrupes. His temporibus Hugo de sancto Victore Parisi⁹ claret. Hoc etiā tpe ordo Templarioꝝ ex militib⁹ congregatoꝝ Hierusalem incœpit,& dicti sunt milites templi,quia in porticu templi sedebant scd̄m sui ordinis statum. Hic imperator ad memoratum pontificem venit Romę coronandus,& pręmissis nuncijs refutabat per literas inuestituram Episcoporum,super qua prędecessores sui quęstionem habuerant cum Romanis pontificibus. Clerus & Romanus populus de mandato papę regi aduenienti versus montem malum obuiauit,& ad summitatem graduum sancti Petri, vbi Papa & Cardinales spectabant adduxit,ibiq; Papa & Rex post pedū osculase osculati sunt,& papa dato osculo in imperatorem ipsum designauit. Cūq; papa iuramentum expeteret super refutanda inuestitura, Imperator cum suis concilio habito papam & cardinales in vincula coniecit, mensibusq; duobus captiuum detinuit. Post papę vero liberationem quidam clero Romano cōtra papam insurgentes tres antipapas elegerunt,qui primo papam infestantes mox vanos habuere conatus. Imperator etiam monitus a pontifice per literas renūciauit inuestiturę,quam imperatores vsq; ad illa tempora consueuerunt facere de Episcopis & pręlatis,sicq; pax habita est inter eos.

Hēric⁹. Prodigia. Hugo de sācto Victore. Ordo Tēplariorum.

¶Capitulum.CXCIX.

GElasius huius nominis secundus Ioannes antea vocatus patria Caietanus patre Crescentio nobili genere natus post Paschalem pontificatum suscepit,seditq; anno vno, mensibus quinq;. Fuerat hic pontifex a teneris annis ingenue in monte Cassino educatus ac doctus: vbi & religionis fundamenta didicerat sub Odrisio abbate viro sanctissimo. Cuius vitam cōtinentissimam ac patientiam si inspicias dignum profecto iudicabis qui pontificio munere fungatur. Qui cum oim̄ suffragijs in pontificem delectus esset Cincius Fregepinus Romanus patricius vir potentissimus ob electionem cōmotus q̄ quēdam ex suis eligendum proposuerat, Gelasium effractis foribus obtorto collo in terram deijcit,calcibusq; & pugnis cōterens in vincula cōijcit. Cardinales vero fugientes ex mulis & equis deiectos percuti iubet. Hac iniuria moti Romani ędes Cincij aggrediuntur,interitum minitantes nisi Gelasium incolumem reddat,quibus perterritus Cincius pontificem Romanis restituit, veniam supplex expostulans. Aduersus hunc pontificem Henricus

Gelasi⁹. Cinci⁹ Gelasiū in vincula cōijcit.

imperator perfidus tanto furore debacchatus est, vt eum ab vrbe bis pepulerit, electo Antipapa Fregepano. Deinde cum perfidi viri temperare furorem nequiret nihil sibi tutum apud Italos prospiciens, clam delapsus in Gallias sese Cluniacũ proripuit, receptusq; honorificentissime ab eius loci abbate inter eundum Basilicam sanctę Cecilię Ecclesiam cum pluribus alijs dedicauit. Deinde ad monasterium Cluniacense rediēs pleuresi correptus moritur, sepeliturq;
Gelasi⁹ morit. eius corpus inter limina Cluniacensis cœnobij. Hoc tempore Templariorũ ordo initium habuit, quorum regulam scripsit beatus Bernardus abbas. Hi nõ
Ordo tē plariorũ longe a sepulchro domini habitantes peregrinos suscipiebant, eosq; per loca sacra armati ducebant ac reducebant. ¶ Capitulum. CC.

Ludouicus. Vdouicus patri Philippo suffectus est, atq; apud Aureliā cõuocatis Episcopis in regem vnctus: huic aduersus Henricũ quartum Anglorum regem contentio fuit, ob captam Gisorcij arcem, quę ad Normanos spectat: inchoatum tamen bellum post leuia quędam pręlia biennio tandē finitũ est, Guillermo Henrici filio Ludouici iussa capessente. Cui ob inge-
Guillermi indignũ facinus. nuam eius indolem arcem, cuius causa digladiatum erat, liberam Ludouic⁹ permisit. Per id tempus Guillermus quidam Normanus opibus abundans, generum Guidonem de rupe intra sacellum dolose occidit: quod pia vxor cõspiciēs dum mortuum maritum deosculatur, ipsa pariter occubuit. Hac immanitate perciti Normani in perfidum Guillermum arma suscipiunt, quem captũ euulsis pręcordijs crudeli morte trucidarunt: cęteros autem satellites laniant euulsis quorũdam intestinis. Habuit pręterea Ludouic⁹ bellum aduersus Thomā de Marla latronem, qui apud Laudunum tyrannidem exercebat, ac templa incendebat, Episcopum etiam Laudunensem Galterum oculis priuauerat, necatumq; in proximum agrum nudum proijci mandauerat: verũtamen opera Ludouici suę crudelitatis non multo post pœnas luit. Dum hęc a Ludouico gere-
Hēric⁹ Angl⁹. rentur Henricus Anglorum rex, qui tum Normaniam tenebat, coacto exercitu Franciam ingreditur, adiuncto sibi Theobaldo Campanię comite. huic ob
Hēric⁹ imperator perfidus. uiam factus Ludouicus temerarium hominem haud difficili negocio superat, Henrico in aciem non prodeunte. Eodem tempore Henricus perfidus imperator dum pontificem Gelasium persequitur audiens eum a Francis receptum, infesto agmine Remos perdere instituit. Ea re cognita diuino auxilio fret⁹ Ludouicus bellum non detrectat, cõparatoq; exercitu acies instruit, aduersus perfidum imperatorem bellaturus. At cum adesse Ludouicum cognouisset impe-
Carol⁹ comes Flādrēsis occiditur. rator languidiore animo effectus trepide refugit. Alemano igitur imperatore ac Henrico Anglorum rege superatis exercitum dimisit. Cũq; in Frandriam reuersus esset Carolus comes Flandrensis cõiuratione quadam facta in Ecclesia sancti Donati occidit. Hac re indignat⁹ Ludouic⁹ Bothardũ Ecclię prępositum primo oculis orbatum, deinde ad palum ligatum sagittis in faciem eius actis cum interijsset in rotam leuari, moxq; in sordidissimam cloacā abijci iubet, Bertopum autem vnum ex necis authoribus a furca suspensum canis vni⁹ a carnifice stimulis agitatus in Bertopi faciem furens pendentem laniabat, & interdum stercore perfundebat. Reliquos vero quos comprehendit e summo turris fastigio pręcipites dedit. Ad hunc regem accessit Innocētius secũdus electus pontifex aduersante sibi Petro Leone Antipapa, quem honorifice susce-

ptum quãtum pro tempore licuit auxilijs adiuuit. Huius tẽpore ordo hospitaliorũ ac Premõstratensium effulsit. Hic multis victorijs clarus ingrauescente iam ętate quotidiana valitudine ac tussi cœpit laborare, atq; ita susceptis de more Christiano sacramẽtis finẽ adesse sentiens tapetis pauimentum sterni, & super eũ cruces ex cinere fieri iussit, in quo decumbens morte absumptus est, an Carol⁹
no regni sui.xxx.ętatis.lx.salutis vero millesimo cẽtesimo.xxxvij. sepultusq; morit.
est apud sanctũ Dionysiũ. Hui⁹ Ludouici cui Grossus agnomen fuit tpe diui Victoris cœnobiũ extructũ est, qđ hacten⁹ in suburbio Parisiano visit. Eadẽ tempestate apud Legiensem vicum porcus editus est facie humana, & gallinę pullus quadrupes prodijt. Carthusienses etiam suę sanctitatis fundamenta iecerunt.

¶Capitulum.CCI.

Calixtus secundus Guido antea vocatus natione Burgundus Calixt⁹
Viennẽsis Archiepiscopus originẽ a regib⁹ Frãcię ducẽs ab his cardinalib⁹ pontifex creatur, qui mortuo Gelasio Cluniaci tum aderãt: verum nõ prius põtificiũ sumpsit q̃ intellexit se ab his cardinalibus cõfirmari, qui Romę & in Italia remanserant. Hic aũt erat Iuris ciuilis & theologię doctor, seditq; annis quinq;, mensibus decem, diebus.xiij. vacauit sedet diebus quinq;. Hic concilũ generale cũ Cardinalib⁹, Archiepiscopis, Episcopis, & prælatis celebrauit Tholosę, anno dñi. M.c.xxviij. in quo inter cętera damnati sunt, & ab Ecclesia depulsi omnes qui religionis speciẽ simulãtes dñici corporis & sanguinis sacramentũ/baptisma paruuloꝝ/ordines sacros, & legitimarũ damnabant fœdera nuptiarum: decimę quoq; bona, & domus clericoꝝ, & oblationes, ac bona deficiẽtis Episcopi fuerũt laicis sub anathemate interdicta. Hic cũ p̄ puinciã Longobardiã/& Tusciã/Romã rediret, vbiq; cũ gaudio receptus est. Burdin⁹ Burdi-
vero per Henricũ imperatorem papa factus, audiens aduentũ papę in sutrinã nus an-
se recepit, quẽ papa cũ Romanis occidens cepit, & captum in camelo versa fa- tipapa.
cie posuit, & cauda pro freno vsus papã pręcedebat ad vrbem, vbi trusus fuit. Dictus pontifex Synodũ Romę celebrauit, in qua ordinationes Burdini antipapę irritę iudicatę sunt. Huic autem cũ in animo esset opẽ Christianis ferre Conci-
qui Asię militabãt cõciliũ nongentorum patrũ apud Lateranũ habuit, vbi de- liũ Late
cretum est auxilia Christianis mitti debere, qua spe erectus Balduinus Hiero- rancẽse.
solymorum rex Gazim regẽ Turcorum cũ exercitu superatũ in vincula cõiecit, nec multo post Damasci regẽ fugat, duobus hostiũ millibus interemptis, milleq; captis: his tandẽ cũ ingẽti exercitu superueniẽs Balahac Parthorũ rex Balduinum cũ multis ptoceribus captũ in vincula coniecit: vnde & Venetos Genuenses ac Pisanos magnã classe in hostes concitauit, qui quidẽ superatis Baldui-
Barbaris Iopem obsidione soluunt. Balduinus vero precio redemptus Hiero- nus.
solymas redijt. Tandem Calixtus de deo, deq; hominibus bene meritus anno Calixt⁹
quinto sui pontificatus in pace quieuit. ¶Capitulum.CCII. morit.

Honorius secundus qui & Lambertus ex agro Minolẽsi oriũs Hono-
dus Hostiẽsis Episcopus, Calixto suffectus est: seditq; annis rius.
quinq;, mensibus duobus, diebus tribus. Hic papa videns infidelitatem baronum Apulię, a quibus vocatus erat, vt in Apuliam descenderet, & eam a Rogerio Siculo tueretur: dictum Rogerium habito cõsilio & homagio facto de ducatu Apulię

inuestiuit. Deposuit etiam per legatum cardinalem duos Patriarchas Aquilegieñ & Grandeñ, quia inuenit eos fauisse schismaticis. Eodem tempore floruit apud Parisios Hugo de sancto Victore Parisiensis doctor insignis. Hic enim tum dicendo, tum scribendo ingenij sui pręclara monumenta reliquit. Extat eius liber de sacramentis, liber in dialogo, liber de arra animę, liber de artibus & doctrinis. Hęc etiam tempora clariora fecit Arnulphus Christianę religionis pręedicator egregius, qui dum acerbe clericorum lasciuiā argueret, eorum insidijs trucidatus est. Honoricus vero cum in omnibus egregium se pręstaret pontificem, tandē mortuus in Basilica sepelitur.

Hugo.

¶Capitulum.CCIII.

Lotharius.

LOtharius huius nominis primus Saxonię dux ob inuictā fortitudinem electus in imperatorem imperauit annis.xj. Huiꝰ tempore fames valida fuit, & fere totam Italiam inuasit. Per idem tempus in Francia tanta siccitas fuit, vt flumina, fontes, lacus, & putei siccarentur. Ignis quoq per venas terrę subintrauerat, nec frigore nec alia arte extingui poterat. Hic post suam coronationem zelo Ecclesię accensus contra Rogerium comitem qui se contra papam erexerat, & regnum Sicilię occupauerat, vna cum papa Innocētio Apuliam potenter intrauit, ac fugato Rogerio in Siciliam constituerūt ducem Apulię comitem Raimonem. Eo etiam tempore contra volūtatem Innocentij papę Romani Senatum renouare conati sunt. ¶Per id tempus Ioannes Constantinopolitanus imperator audita de Rogerio victoria cui aduersabatur, legatos Lothario mittit, eidem congratulans de superato hoste, quorum de numero quidam Philosophus cum latinam Ecclesiam mirum in modum errare disputationibus ostendere nitebatur, ꝙ contra sententiam Niceni cōcilij (vt ipse dicebat) spiritum sanctum a filio procedere affirmaret. Tū Petrus diaconus homo doctus. Si inquit Latini damnandi sint, ꝙ addiderint spiritum sanctum a filio quoq procedere, damnandi multo magis Gręci videntur, qui id fieri a solo patre addiderunt, cum ipsum concilium a patre dixerit, quo responso delusus Gręcus amplius disputare substitit.

Ioānes imperator.

¶Capitulum.CCIIII.

Innocētius.ij.

INnocentius secundus natione Romanus patre Ioanne de regione trans Tyberim anno domini.M.c.xxx. in cathedra Petri sedit annis.xiij. mensibus septem, diebus octo. Hic a maiori parte cardinalium, & Petrus Leonis contra eum a minori dispariter eliguntur. Petrus tamen Leonis ob parentelę fortitudinem Ecclesiam sancti Petri per vim habuit. Eamq aureo crucifixo & corona, necnon auro & argento sic Ecclesiam sanctę Marię, & plures alias spolians, cum hoc thesauro pene omnes Romanos corrupit. ¶Innocentius vero fugit cum cardinalibꝰ in Gallias, & a rege Francię honorifice suscipitur, eiq Gallicana Ecclesia adhæsit, & processu temporum imperator expeditionem in Italiam parans Innocentium papam duxit, & Petrum Leonis expugnans, totamq eius progeniem relegans / Innocentium in propria sede restituit. Sequenti anno: scilicet. M.c.xxxvj. Guillermo duce Acquitanię, & comite Pictauię, ad sanctum Iacobum proficiscente ibidem moritur, qui moriturus proceres suos obtestatur, vt filia sua maior Alienora Ludouico regi Fran=

Innocētiꝰ i Galliā fugit

corum cum ducatu Aquitanię in vxorē detur, & ita factum est. Redeūte autem Romam ex Gallijs pontifice cum maximo exercitu vrbem ingressus est, nusq̄ apparente Antipapa, atq̄ ita factiosos, & Rogeriū Sicilię regē ad sanitatem redegit, verum cum se quieturū putaret, Romanus populus senatoris eligit libertatem acclamans. Vnde & his primo volens resistere apud Lateranum concilium habuit, in quo edidit ne quis laicus sub anathematis pœna manum violentam in clericum mittere prēsumeret. vt habetur in. c. Si quis. xvij. q. vij. mendauerat, etiā i cōcilio Remēsi, vt subdiaconi cōtinēter viuerēt. c. decreuim⁹. xviij. dist. viij. vetuit, etiā ne quis episcopus sibi successorem constitueret. viij. q. j. c. apostolica. His temporibus obijt Ioānes de temporibus, qui annis trib⁹. c. lxj. vixerat a tempore Karoli magni cuius armiger fuerat.

Capitulum. CCV.

Cœlestinus.

Cœlestinus eius nois secundus natiōe Tuschus, Guido antea vocatus ex castello sanctę Felicitatis Innocentio cōsensu omnium surrogatus est, quo tempore vbiq̄ peste maxima laboratum est. Eadem tempestate Falco Andegauus comes Balduini gener tertius regnū Hierosolymitanum recepit, Turchorum etiam persicum sinū incolentium ad tria millia occidit tribus milibus captis. Capta est autē a Sarracenis Edissa ciuitas ac crudeliter direpta nobilissimis matronis super altare sancti Ioānis Baptistę stupratis. Falco vero leporem insequens, casu equi morit, cui filius eius Balduinus successit. Cœlestinus autem pontificatus sui anno. v. moritur, sepeliturq̄ in Lateranensi basilica.

Falco Andegauus regnū hierosolymitanū recipit. Edissa capitur. Falco moritur

Capitulum. CCVI.

Lucius. Reges medorum.

Lucius secundus patria Bononiensis patre Alberto post Cœlestinū in pōtificē a Clero delect⁹ est, seditq̄ mēsibus. xj. dieb⁹ ix. in Hierusalem prius presbyter cardinalis fuit. Cuius tēpore Edissę vrbis euersio nunciata est. quę regis Medorum dicitur, ad quā Thobias filiū p̄ recuperanda ex gabello pecunia miserat, quā etiam Tadeus ad fidem Christi cōuerterat. i qua beati Thomę ossa reposita erāt. Huius rex Abagarus datis ad Iesum Christū literis scripta manu dei responsa habere meruit: Lucius vero clade audita nihil prętermisit quod ad expeditionem Hierosolymitanam necessarium putabat in qua dum versaretur peste absumptus est, & in Basilica Lateranensi sepultus.

Capitulum. CCVII.

Conradus.

Conradus natione Sueuus Lothario in regnū Romani nominis successit. Hic iito regno suasu Beranrdi abbatis Clareuallēsis exercitū ex suis cogit aduersum Turcos dimicaturus. Constantinopoli itaq̄ perueniens cum Emanuele Grecorum imperatore de rebus ad expeditionem necessarijs colloquitur. Verum scelestus Emanuel Gręco vsus ingenio Conradum hortatur, ne grandem secum deferat cōmeatum pollicit⁹ quę necessaria essēt exercitui subministraturum. Quibus verbis nimium credulus imperator dum vię duces ab Emanuel datos incaute sequitur cōmeatu destitutus in Turcorum copias, in solitudine latentes incidit. Itaq̄ ex septuaginta milibus quos prēter pedites Conradus secum eduxerat, vix pars decima supfuit imperator vero cum paucis ad vrbem Niceam se recepit.

Perfid⁹ emanuel. Christiani dolo superātur.

Capitulum. CCVIII.

Eugenius.

Eugenius tertius Pisis otiūdus, Sancti Anastasij abbas i monachum antea a beato Bernardo electus in ecclesia sancti Cęsarei pontifex creatur, seditq; annis octo, mēsibus quatuor, diebus.xx. vacauit sedes diebus.xj. Hic ꝓpter metum senatorū quos populus contra voluntatē prędecessoris sui elegerat, ad monasterium Farcense se transtulit cū cardinalibus suis, vbi consecratus est, statimq; Romani pacem postulantes, magistratu se abdicarūt, verum cum intelligeret dolose contra se, Romanos agere velle, tyberi delabit, quem Romani telis & sagittis fugientē insequūtur, ipse autem Franciam adnauigans, a Ludouico Francoꝝ rege ac patre suo Bernardo honorifice suscipitur, ibiq; concilio Remis celebrato postq̄ Ludouicū cruce signasset, & multos cum eo in Turcos & Sarracenos animasset auxilio regis fretus Romā redijt & a Romanis cum maximo apparatu suscipitur, vbi non multo post vita decessit.

¶Capitulum.CCIX.

Ludouicus.

Ludouicus prędicti Ludouici filius, adhuc viuente patre, regni Francię tutelā suscepit, q accepta filia Guillermi ducis Aquitanię Alienora in vxorem postq̄ rex Aquitaniā ordinasset in Franciam reuertitur, ibiq; audita per nūcios Hierosolymorū, clade Christianorū charitate accēsus in Christi militiam nomen dedit, moxq; crucis insigni accepto vna cū vxore Alienora multisq; primoribus Cōstantinopolim multo instructus milite profectus est, ibi audita calamitate / qua Turci affecerāt imperatorē, ad eum propere consulandi hoīs gratia venit. Conuenerunt igiť pariter, vt iunctis exercitibus negocium esset peragendū. At his itaq; simul proficiscētibus imperator mari sese cōmisit. Ludouicus vero inde transiens ad flumen Venandri castra ponit. Turci ab aquatione iaculis fundisq; ꝓhibere volentes, a Francis occisi / fugati sunt. Verum vltra progredientibus Francis cum disiunctas haberent acies eam quę lentius incedebat, aggredientes Turci graui incōmodo affecerūt, atq; adeo vsq; occidunt, donec nox pręlium dirimeret, multi insuper in potestatem Turcorū venere quos duxere captiuos: qui vero superfuerūt ęgre ad suos, q in prima acie erant sese receperūt, his cladibus acceptis nō languidiore animo effectus Christianus rex receptis militibus Antiochiā perrexit, cuius princeps Raymūdus tunc erat, qui obuiam Ludouico factus eum honorifice suscepit, eo tamen animo vt Raimūdus vicinas vrbes a Ludouico suę potestati adigendas speraret. Sed voti obnoxius Ludouicus Hierosolymam prius visurum se q̄ bello misceretur denunciauit, ex qua malo animo effectus in Ludouicum vxorem Alienoram ab eo separauit. Visitatis itaq; sacris locis rex Ludouicus cum imperatore Conrado & Balduino Hierosolymitano tribus aciebus dispositis Damascum adoriūtur, ibi pręclarum Conradi facinus memorię proditum est, nā cum pedes pręlio interesset quidam Turcus ignorans quisnā Conradus esset eum a collo arctissime pręhendit, cuius temeritatem Conradus volēs mitigare tam valido ictu Turcum inter collum armumq; sinistrum percussit, vt ab ea parte ad dextrā vsq; adacto gladio hominē secuerit. Quo facto ita exterriti sunt Damasceni, vt fugę salutem sibi tantum meditarētur. Veruntamen Christiani a Syris decepti obsidionem reliquerunt. Atq; ita nulla insigni victoria potiti Christiani in suam vnusquisq; reuertitur, vnde non multo post Notandinus

Turci superantur a frācis,

Franci trucidātur a turcis.

Christiani decepti.

Raymundum Antiochenum superat, occiditq;, Anno salutis millesimo. c. xlviij. Comes vero Edissanus in vinculis coniectus situ & squalore extinctus est. Trigolitanus quoq; comes a sicarijs confoditur. Ad hunc modum bona Palęstinę pars a Christianis ęrepta est. Reuertēti igitur Ludouico Sarracena classis obuiā venit quem circūuentum capiunt. per hęc tempora Rogeri⁹ Siciliensis comes ad littora Asię deo volente appulerat, qui dum pręda exultātes Barbaros agnouit, ira percitus in eos mouet ac deuincit multis eorū occisis atq; ita rex christianus cū exercitu liber effectus i Franciā reuertit. Eodem tempore rex consilio Eugenij pontificis ac Bernardi Clareuallensis Alienoram filiam Guillermi dimisit: licet ex ea duas filias succepisset, q͂ esset quarto cognationis gradu Ludouico iuncta. Quā a Ludouico dimissā Henricus Anglię rex vxorem despōsat, vnde Andegauia, Cęnomania, Turonēsisq; cōmitatus Henrico aduenere. Rex vero ne sine masculis libens discederet Cōstātiā castellę regis filiam duxit vxorē, quę dum secundo pattu filiam edidit, moritur. Deinde Alisam comitis Blesensis filiā superinducēs Philippū suscepit. Circa hęc tempora Valdo ciuis Lugdunensis opibus potens omnia pauperibus erogauit: qui dum quosdam Gallicos libros sententijs refertos legisset suo sensu homo idiota scripturas interpretans multos errores disseminauit. Admonitus autē a pontificibus ab errore resilire, Oportet inquit deo magis q̄ hoibus obedire. Quare pertinax hęreticus a patria extruditur, a quo Valdēses hactenus nomē & mores sūt sortiti. His temporib⁹ Stephanus Normaniā iniuste possidebat, quam Gaufredus Andegauus ad se pertinere cōtendens a Ludouico aduersus Stephanum auxilium petit. huic erat filius qui post regnum Anglię adeptus est. Itaq; cōparato exercitu, nō difficili negocio Normaniam recuperat. Henricus vero postea vxorē Ludouici derelictā Alienoram ducens in fide nō permansit, mortuo dicto Gaufrido Henricus eius hęres, natusq; de filia regis Anglię ducatum Normanię obtinuit, qui cū esset strenuus in armis, in moribus gratiosus, a Baronibus Anglię requiritur, q͂ ad Angliā te transferret suę matris ratione, quod & fecit: & exaltatus fuit vehementer. Nā ratiōe patris erat comes Andegaueñ. Turoneñ. & Cęnomaneñ. sue vxoris scilicet Alienorę occasiōe suberat sibi Vasconia, Pictauia, Xanctonia, Lēmonica, & tota Aqtania. rōne mřis suę suberat sibi Anglia & Normania. Qui qdē Henric⁹ rex Anglię coronat⁹ de Anglia remeās Galliā ferro & armis aggredit, & vnā partē fecit sibi tributariā, vt refert dictus Ricardus asserēs etiam q͂ totā Aquitaniā & Vasconiā summa cum iustitia sic texit, vt ex suprema pace conflarēt gladios in vomeres: nec esset vlterius qui mouere bellum auderet, cessaretq; raptorum rapacitas, & dentes luporum essent hebetati. ¶ Insuper dictus Henricus sui ducat⁹ Barones circa ciuitatem Ageñ. congregauit cum populi multitudine copiosa pro obsidenda ciuitate Tholosana, quasi dicta ciuitas ad eum pretineret, suę coniugis rōne, quia de ducatu videbatur Aquitanię. Illo forsitan motiuo, quia quicquid est inter Ligerim & Garūnam sitū dicunt auctores Vincētius & alij Aquitaniam appellari. Sed rex Francorum Ludouicus ciuitatem defendit Tholosanam. sic q͂ rex Anglorum suo fuit turpiter frustratus desiderio. Illo in tempore beatus Bernardus primus abbas Clareuallis, cōsūmatis feliciter vitę suę annis circiter. lxiij. obdormiuit in Christo. Ex illa Claraualle ad montē ascēdēs claritatis ęternę.

Ludouicus capitur.

Valdo.

Henricus anglus Galliā ingreditur.

¶ Capitulum. CCX.

Anastasius.

A Nastasius quartus natione Romanus patre Benedicto natus, sedit anno vno, mẽsibus duobus, diebus. xxiiij. & vacauit sedes viginti. Quo in tẽpore dñs Petrus lombardus antistes parisieñ, librũ sententiarũ cõposuit, psalterium & epistolas Pauli notabiliter glosauit. Hic Anastasius in ecclesia lateraneñ, in tumba Porphyrica est tumulatus. ¶ Huius tempore Ricardus de sancto Victore doctor insignis apud Parisios claruit, scripsitq multa, tum grauia & vtilia, & maxime librum de trinitate. Claruit etiam Guillermus olim Acquitanię prouincię dux ęremiticam sancti Augustini regulam professus. In tota vero Europa peste valida laboratum est. Anastasius vero benignus pontifex/nihil tunc pretermisit quod ad boni pastoris officium pertineret, nã & eleemosynas multas clam egenis largiebatur.

Ricardus.

¶ Capitulum. CCXI.

Adrianus.

A Drianus quartus natione Anglicus, pfessione monachus, qui existens cardinalis Albaneñ. missus fuit legat⁹ i Noruegiã p predicatione verbi dei, & gentẽ illam Barbarã cõuertẽs reuertit, & in papam eligit, & sedit annis quatuor, mensibus nouẽ, dieb⁹. xviij. Per hec tempora populus Romanus minis & precib⁹ administrationẽ liberã a põtifice recipere tentauerũt, quod põtifex cõstantissime recusans eos etiã acerba execratiõe dãnauit. Itidẽ fecit in Guillermũ Neapolitanũ & Sicilię regẽ, qui multas ecclesię occupauerat vrbes, verũ postea põtifex eũ in gratiã receptum vtriusq regni titulo donauit, eiq oia errata pepercit. Auxit autẽ perplurimum Romanã ditionẽ, conuersationẽ tamen Romanorum odio habẽs Anguaniũ concessit, vbi non multo post mortitur, ac Romę sepelitur/ non longe a sepulchro Eugenij. ¶ Capitulum. CCXII.

Fredericus.

F Redericus primus Conradi nepos ex gente sueua iperauit annis. xxxvij. Et coronatus est ab Adriano papa in ecclesia sancti Petri. Iste largus, & strenuus, facũdus, nobilis, & in oibus gloriosus. Eo tempore rex Alpie cepit Edissam ciuitatẽ quę i Genesi dicit Arath, & francos sibi captos, aut morte: aut serui tute dãnauit, & archiepiscopũ cũ omni clero, quia Christũ noluerunt abnegare, in medio vrbis corã se decollari precepit. ¶ Huius tempore sol obscuratus est parũ ante horam nonã. Et diu post horã nonã in eodem statu permansit. Hoc anno fames valida fuit. Hic post mortẽ Adriani papę, cum Alexandro papa pessime discordauit, & in preiudicium ipsius Alexandri quatuor schismaticis adherens & fauens, tandẽ post multas persecutiones papę illatas timẽs, ne a dño suo caderet ppter Lõgobardorũ cõtra ipsũ rebellionẽ, & papę psperitatẽ, laborauit vt recõciliaret papę, & apud Venetias veniẽs humiliauit se, & pacẽ cõposuit cũ Alexãdro papa anno. M. c. lxxvij. vt habet Chronica Ricardi. Hic post reconciliationem pro emenda, accepto crucis charactere per terram & non per mare, ad liberationem terrę sanctę procedens, pacatũ linquẽs occidentale iperiũ, cũ magno exercitu & graui transitu ad partes abijt orientis, vbi cũ esset in Armenia in magno ęstu, & se in quodã fluuio balnearet & natare cœpisset, demers⁹ est, vt dicit Chronica Ricardi. Chronica vero Vincentij habet q cũ eẽt i partib⁹ trãsmarinis equo suo vt dicit impingẽte & offendente, in aquã quandã cecidit, ibiq interijt. ¶ Capitulũ. CCXIII.

Mors frederici.

Alexander terti⁹ patria Senēsis i cathedra petri sedit annis fere xxiij. Hic vicit q̄tuor schismaticos antipapas, videlicet Octouianum, qui se fecit vocari victorē. Guidonem clemeñ. qui paschalis, Ioannem fermeñ. qui calixtus, & laudoneñ. qui innocentius vocati sunt. quorū tres fuerunt presbyteri cardinales. Hi oēs vicissim schismatici fuerūt, & per papam excōmunicati mala morte obierūt, huius tēpore. xv. annorū spatio per loca terręmotus magni fuerūt. Antiochia cū tripoli cecidit & Damascus cū multis ciuitatibus subuersa est. Tūc quoq; cathanieñ ciuitas penit⁹ euersa est, & plusq̄. xx. M. hoim mortui sunt, & mare retrogradum versum est, & quinq; milia hominū in sicilia subuersi sunt. Huius tempore floruit anselmus beluacensis episcopus, vir integerrimę religionis. Hoc etiā tempore sanctus thomas archiepiscopus cantuariensis hora vespertina & feria tertia in ecclesia sua non lōge ab altari occiditur Et anno sequēti per Alexandrum canonizatur. De quo stant sequentes versus. Alexander. Anselmus.

¶ Annus millenus centenus septuagenus. Primus erat primas cum cadit ip̄e thomas. Huius tēpore petrus comestor clarus habetur in francia facūdissimus qui vtriusq; testamenti historias vno compegit volumine. Huius tempore circa annum dñi. M.c.lxx. incepit secta & hęresis valdentiū seu pauperum de lugduno, cuius author & inuētor fuit cui⁹ lugduneñ. nomine Valdo, qui cū diues esset relictis omnibus paupertatem euangelicam seruare voluit vt apostoli, & scribi fecit sibi euangelia, & aliquos libros biblię i vulgari cū nōnullis sanctorum auctoritatibus. quas minus sane intelligens, suo inflatus sensu, apostolorum officium sibi vsurpauit per vicos & plateas prędicando / suosq; complices ad prędicandum destinando, qui cum illiterati essent multos errores seminabāt Moniti vero per archiepiscopum desistere noluerunt, dicentes deo magis debere obedire q̄ hominibus, qui pręcepit euāgelium omni creaturę pdicare. quorum apostolorum successores & imitatores se ficta sanctitatis imagine profitebantur clericos & prælatos aspernādo, sicq; inobedientes tandē excōmunicati a patria sunt expulsi. Demū vocati ad concilium romę pertinaces & schismatici & tandem hęretici fuere iudicati. Anno prędicto Geraldus episcopus lemoniceñ. cum populo terrę duo milia scocatellorum, qui obtētu regis anglię Henrici acquitaniam deuastabant in castro quod bellum dicebatur peremit, & deinde de mala morte id est malorū morte appellatur. Dicti pontificis tēpore mediolanensis, cremoneñ. & placētini i odium frederici imperatoris, & in fauorē Alexandri ciuitatē nouam contra papieñ. ędificauerunt quam Alexandriā vocauerunt. Sed a papiensibus palea vocatur, etiam vsq; in hodiernum diem, qui Alexander episcopū constituit in eadem. Papieñ. vero archiepiscopo & crucis & pallij dignitate priuauit, eo q; frederico adhęsissent. cui Alexandro successit. Hęresis valdensium. Geraldus.

¶ Capitulum. CCXIIII.

Vscepto ex aliza theobaldi comitis filia philippo Ludouicus curauit adhuc adolescentē animū vix quartūdecimū agētem in regni consortē assumere. Huic inito regno statim cura fuit execrabiles i deū blasphemias ac deierationes e regno pellere edita lege vt tāti criminis reus i fluuiū aut paludē citra mortē mergeret, iudęos vero qb⁹ cōsuetudo erat isātē xpianūq; quē piā quotānis post multa verbera cruci affigere cōprehēdi iussit ac auro argēto Ludouicus.

vestibusq́ spoliari iussit. Deinde vero in templo Dionysiano iterum iussu patris coronatus Isabellã Hannoniæ comitis filiam duxit vxorem. cui pater pro dote Arthesium comitatum attribuit. Hoc tempore Ludouic⁹ morbo Paralytico moriẽs apud Barbellũ sepultus est anno millesimo cẽtesimo octogesimo. At patre sepulto iterũ in Iudæos cõuersus omnes prædijs possessionibusq́ mulctat, q̃ iam dimidiã ciuitatem Parisiẽsem ob cõmodatũ ciuibus fœnus sibi vendicaret compluribus etiã apud se ob æs fœnoratũ in custodia habitis. Quibus e Frãcia propulsis anno millesimo centesimo octogesimo secũdo Synagogas Iudæorũ in templa Christianorum dedicari fecit. Hisdẽ fere tpib⁹ Philipp⁹ Flandriæ comes Viromãdiã iniuste detinebat, quam ad se pertinere optimo iure asserens Philippus rex in eum bellum mouet, nullo tñ cõmisso prælio comes ablata restituit, præter Peronam & sanctũ Quintinum. Nec defuit tũc miraculum: nã a militib⁹ late vastatis segetib⁹ ac depastis tanta messiũ fuit vbertas, vt fruges duplicatas agricolæ receperint: vbi vero Flandrẽses stationem habuerunt arida omnia remanserunt. Deinde rex in Hugonem Burgundum mouens, eo q̃ Ecclesias vastaret, triginta millib⁹ librarũ ob damnum Ecclesiæ resarciendũ mulctauit. Reuerso Parisiũ Philippo cum ex vijs publicis ob lutum nimius fœtor exhalaret sterni pauimentis vias iussit, opus profecto nõ ignobile. Voluit etiã vt mercatus publicus ꝓxime sacellũ sanctorũ Innocentiũ ad sepeliẽdũ corpora humana deputaretur. Per id tempus dũ de pace in Angliæ regẽ Ricardum & Philippum tractatum esset, quidã ex satellitibus Ricardi alea ludẽs dũ se nummos perdidisse memorat, in deum blasphemus lapidem in simulacrum Virginis iniecit: vnde abrupto filij brachio mox sanguinis cruor effluxit, languentibus vtilis. Satelles correptus a dæmone vitam miserabiliter finiuit. Pacatis vero (vt sperabatur) in Francia rebus, rex proficisci Hierosolymam parat, sed fidei oblitus Anglus occasione sumpta in Tholosates mouet: ea re cognita omnia quæ Angliæ ditionis erant rex occupat ac perdit. Henricus vero Chinonem fugiens non multo post superuixit: inde cum filio eius Ricardo pace contracta, iunctis exercitibus reges simul Hierosolymam pergunt, quibus Messanæ agẽtibus Ioachinus Abbas futurorũ præsagus nondũ aduenisse recuperãdæ Hierusalẽ tempus prædixit. Nihilominus tñ progredientibus dũ Aconẽ Philippus obsidet, Ricardus perfidus oppugnationẽ cũ Philippo facere recusauit: at Philippus nõ languidiore aio effectus ciuitatẽ acerrimis virib⁹ oppugnat, quo cognito qui vrbem tuebantur se dedituros regi promittunt, si cum suis fortunis abire saluos rex permittat. Hac conditione accepta, vrbs a Philippo recepta est. Cui cum Ricardus esset suspectus, qui tum cum Saladino cõmunionẽ habebat, q̃q̃ ipse ægrotaret cõmisso duci Odoni exercitu Apuliã nauigauit, vbi morbo leuatus Romã religionis gratia profectus est: inde vero Frãciam adnauigans ad sanctum Garmanum de Laya se contulit, ibi audito Iudæorum horrendo facinore, qui Christianũ quendã flagellis cæsum apud Braiũ crucifixerant octoginta Iudæos comprehensos cremari iussit. Hic etiam aduersus Angliæ regem multa prælia gessit. Victus tñ Ricardus pacem petere necessitas eũ multotiens coegit. Ob frequẽtiã bellorum pauperior effectus Philippus ab Ecclesijs pensiones annuas, ac vectigalia reclamãte clero extorsit. Huius regis in sequenti ordine pontificum fiet mentio.

Ludouicus moritur. Philippus Iudæos regno pellit. Synagogæ Iudæorũ dirutæ. Philippus iussit sterni pauimẽto vicos Parisien. Miraculum. Hẽric⁹ morit. Ricardus perfidus. Iudæorum facinus. Philipp⁹ ab ecclesijs vectigalia exigit.

Capitulum. CCXV.

Vcius tertius natione Tuscus Luca vrbe sedit annis.iiij.diebus.xviij.& vacauit sedes dieb⁹.viij.Hui⁹tpe Sebrād⁹ Epūs & vicecomes Lemoniacen̄.cū populo terrę in die Paschę cū populus sacrū mysteriū percepisset sex millia Barbansonū q pro rege Anglię Acquitaniā deuastabāt peremit,paucis fuga lapsis.Pōtifex vero cū.c.Roma pellere cōsules niteretur ab vrbe ipse pulsus est.His vero q pōtificis partes tutabātur oculi effossi sunt:ob id Veronā pergēs ibidē cōciliū habuit,in quo Romanorū audaciā dānauit:insuper & principes Christianos ad expeditionē Hierosolymatanā adhortatus est.Quo intētus negotio dū vltro citroq nūcij mittūtur,Luci⁹morte absumit, ac Veronę sepelitur,magnā adhibita pompa. ¶Capitulū.CCXVI. — *Lucius tertius.* *Lucius morit.*

Vrbanus terti⁹ sedit in cathedra Petri anno domini millesimo c.lxxxvj.anno vno,mensibus decem,diebus.xxv. Ad hunc papam Veronę morantem venit de Calabria abbas Ioachim qui licet multum non didicisset,diuinitus dicebatur donū intelligentię accepisse,in quo finem mūdi prędixit venturū infra duas generationes,quę iuxta ipsum faciunt.lxx.annos,& tunc implendum quicquid de Antichristo futurum legitur,& dicit in eodē libello φ sicut in veteri testamēto quinq ętates ab Adā vsq ad Christū cōtinentur,sic liber Apocalypsis ętatis sextę a Christo ichoāte decursum exponit:ętatē.vj.dicit in.vij.ętatūculas partitā,hęcq reuelata fuisse in fine quintę ętatūculę,& in proximo succedere sextā,in qua tribulationes dixit venturas.Sed in libello eius hoc suspectum habetur,φ mundi termini diffiniuntur contra Euangelium dicens.Non est vestrum nosse tempora.Dicti Vrbani tempore agitur lamētabilis ṗturbatio in ṗtib⁹ trāsmarinis.Nā Saladinus cū gente innumerabili Galileam ingrediens Tyberiadim obsidet.Guido vero rex Hierusalem Templarij,Hospitalarij,& alij.vj.Idus Iunij cum hostibus pugnauerūt,& nostrorum peccatorum demeritis exigentibus nostri in manū gentium traditi sunt,tractante & operam dante proditore comite Tripolitano.Tota eñi terra illa facinoribus sordescebat,& rarus erat in monasterio,rarior in seculo,quem non moribus vel luxurię vel auaritię infecisset.Capta igitur fuit Hierusalē a Turcis secūda die Octobris,qui erat obsidionis.xiiij.feria.vj.quod audiēs pręfatus Vrbanus pręt dolore post modicū obijt. ¶Capitulum.CCXVII — *Vrbanus.* *Abbas Ioachi.*

Gregorius octauus patria Beneuētanus sedit mēse vno,dieb⁹ xxvij.vacauit sedes diebus.xx.Hic ad excitādos principes & populos occidētis literas & legatos mittit,pœnitētiarū relaxationē ṗmittens Hierosolymā proficiscētibus.Sed prohdolor in ortu suo flos decorus exarescit.Nā in natiuitate dñi rebus humanis exuitur,& Pisis ibi pro pace inter Pisanos & Ianuenses tractata & firmata honorifice sepelitur. ¶Cap.CCXVIII — *Gregori⁹.viij.*

Clemens tertius patria Roman⁹ in cathedra Petri sedit annis tribus,diebus.xvj.Crescente rumore lamentabili de terra sancta plęriq assumpto crucis signo Hierosolymā ire proposuerunt:videlicet Philippus rex Francorum,& Henric⁹ Anglię & Fredericus imperator,& Guillermus rex Cicilię,qui iter maris liberum fecit,a Piratis & Turcis per Magātum classis — *Clemēs tertius.*

corruit cum reliquiarum/ornamentorum & hominum multitudine copiosa. Carno= tū exuri tur.

¶Capitulum. CCXXI.

PHilippus pręfati imperatoris Henrici frater dux Sueuorū ma ximam imperij partem obtinuit,& imperauit annis.xij.Huic Philippo duci Sueuię rex Frācorum Philippus confœderatus est,sperans per eum comitem Flandrię sibi subijcere. Contra hunc Philippum Sueuorum ducem Otho prędictus ducis Saxonię filius stetit,habens coadiutorem Ricardum regem Anglię auunculum suum,comitemq̧ Flandrensem,& Archiepiscopū Colonieñ. Deniq̧ dictus Philippus imperator a quodam Palatino,qui Laudageana id est comes palatij vocabatur,occiditur circa annum domini.M.cc.viij.iuxta chronicam Vincentij. Philip= pus.

¶Capitulum.CCXXII.

OTho huius nominis quartus ducis Saxonię filius per industriam & auctoritatem Innocentij papę tertij imperium pro quo coronat⁹ fuerat,interempto dicto Philippo obtinuit,imperauitq̧ annis duobus.Othonem hunc Innocentius terti⁹ cōtra voluntatem & consilium multorum,coronauit,in imperatorem Romę in Basilica sancti Petri mense Octobri.Vnde versus.Octobris nonas quarto tulit Otho coronas.Ac de patrimonio & iure beati Petri in pace dimittendo ab ipso iuramentum exegit,q̄ die eadem Romipetas expoliando fregit.Vnde papa sententiam excōmunicationis cōtra eum promulgauit.Deniq̧ subiectos illius omnes ab eius fidelitate absoluit,& ne quis eum imperatorem vocaret sub interminatiōe anathematis prohibuit,sicq̧ ab eo recesserūt Landegran⁹ Thuringię,& dux Austrię,& rex Bohemię & alij multi tam seculares q̄ ecclesiasticę personę.Martinus vero dicit q̄ Otho accepta corona imperij mox pugnam habuit cum Romanis,& contra Innocentij papę voluntatem Apulię regnum introiuit,auferens illud Frederico regi Cicilię:vnde excommunicauit illum papa & deposuit. Anno autem quarto sui imperij principes Alemanię Fredericum elegerunt imperatorem,qui nauigio veniens vsq̧ Romam ab Innocentio tertio & populo Romano honorifice fuit susceptus. Tandem Alemaniam rediens contra Othonem mirifice triumphauit. Hic Otho anno.M.cc.xvij.vel.xviij.excommunicatus & schismaticus ab hac mundi caligine fuit substractus,eiq̧ successit Fredericus. Otho iiij. Othō excōica t⁹ morit

¶Capitulum.CCXXIII.

INnocentius tertius in cathedra Petri sedit anno domini millesimo.c.xcvij & sedit annis.xviij.mensibus quatuor,diebus xxiiij.Hic fecit Romę hospitale sancti spiritus,& refecit Ecclesiam sancti Sixti. Hic inter alia sermones nobiles:librūq̧ de miseria cōditionis humanę,ac quędam alia composuit gloriosa.Hic coronauit in imperatorem in Basilica sancti Petri antedictum Othonem,quem quia fidelitatem nō seruauit postea deposuit.Coronatus enim cum Romanis statim pugnam habuit,vt prędictum est. Tempore dicti pontificis & anno millesimo.c.xcix.Ricardus Anglię rex in obsidione castri vicecomitis Lemoniceñ, quod Carlucum dicitur sagitta transfixus paulo post moritur,& in cœnobio fontis Ebrandi sepelitur.Cui Ioannes frater eius successit:qui quidem Ioannes Anglię rex,anno domini.M.cc.ij. Innocē tius. Ricard⁹ Angl⁹ interfici tur.

Arturum comitem Britanniȩ apud Mirabellum cepit & perimit. Vnde vocatus & accusatus apud regem Franciȩ, cuius vassalus erat, cum nollet comparere per iudicium parium Franciȩ exhȩredatus est a ducatu Aquitaniȩ, & a tota terra quam habebat in regno Frãciȩ. Philippus totam Normaniã subijcit post ccc.xv. annos postq̃ Carolus Simplex eam Roloni Dano cum filia sua dedit, vt fieret Christianus. Anno domini. M.cc.iiij. Ioãnes Episcopus Lemonicen̄ cum nobilibus terrȩ cœpit Nobiliacum ruptarios ibidem inclusos interficiẽs, & sic in Acquitania brachium regis Angliȩ fractum fuit. Hoc etiam anno ordo sanctȩ Trinitatis de redemptione captiuorum initium cœpit. Eodem anno capta est Constantinopolis a Francis & Venetis, & Balduinus comes Flãdriȩ imperator constituitur: quam captionem nõ credebant incolȩ, tum propter fortitudinem ciuitatis, tum quia prophetizatum erat ꝙ non esset capienda nisi per Angelum, sic ergo non per homines credebant capiẽdam. Sed comperto ꝙ in loco vbi per murum intrabant captores pictus erat Angelus, viderant incolȩ se deceptos. ¶ Tempore huius Liuonia pro parte conuersa est. Hic etiã damnauit libellum quem Abbas Ioachim contra Petrum Lõbardum edidit: vt habetur in decre. damnamus. Item in eodem decreto damnauit hȩresim Almarici Carnoten̄, asserentis ideas quȩ sunt in mente diuina creare & creari, cum tamen scd̃m Augustinum, nihil nisi ȩternum & immutabile sit in mente diuina. Dicit etiam ꝙ deus ideo est finis omnium, quia omnia reuersa sunt in eum, vt vnum indiuiduum atq̃ immutabile in eum manebunt. Item sicut lux non videtur in se sed in aere, ita deus nec ab angelis, nec ab homine videtur in se, sed tñ in creaturis. Item asseruit si homo non peccasset in duplicem sexum partit⁹ nõ fuisset nec generasset, sed eo modo quo angeli multiplicati fuissent homines. Et ꝙ post resurrectionem vtriusq̃ sexus adunabitur. Dicit etiã ꝙ in charitate constituto nullum peccatum imputabitur. Vnde sub hac specie pietatis eius omnẽ turpitudinem cõmittebant. Plures alij errores scripti sunt in libro suo dicto Perision, pro quib⁹ idem Almaricus suis cum sequacibus fuit Parisius cõbustus. Dictus pontifex anno millesimo. cc. vj. misit. xij. abbates Cistercien̄ ordinis ad partes Albien̄ Tholosañ. & Carcassonen̄ ad prȩdicandum contra hȩreticos quibus Didatus Exonien̄ Episcopus rediens de curia Romana iungitur, in cuius comitatu erat frater Dominicus ordinis prȩdicatorum postea institutor. Duo enim solennes ordines sub hoc papa incœperunt: videlicet ordo prȩdicatorum, quem incœpit sanctus Dominicus in partibus Tholosanis, vbi quasi biennio antea contra hȩreticos prȩdicauit. Anno domini. M.c.xcviij. pontificatus domini Innocentij anno. v. Ac ordo fratrum minorum, quem incœpit sanctus Franciscus prius dictus Ioannes apud dominam nostram de porciuncula prope ciuitatem Asizij, anno domini. M.cc.vj. pontificatus domini Innocentij. anno. xiiij. Quȩ quidem religiones sunt quasi duȩ oliuȩ dei in cõspectu pietatis lumen ac deuotionis pinguedinem ministrantes, & quasi vites fructuosȩ religionis, palmites circũquaq̃ propagantes, ac per omnes fere christiani orbis terminos Christi pabulum diffundentes. Dicti põtificis tp̃e obijt sanctus Guillermus Bituricen̄ Archiepiscop⁹, quo etiam tempore pueri vltra. xx. M. somnijs decepti cruce signantur, & Massiliam atq̃ Brundusium diuersis agminib⁹ venientes rediere inanes. Eodem etiam tempore rex Aphricȩ Mirãmollinus bellũ inferens grande Christianis. v. regibus nostris cõtra ip̃m veniẽtib⁹

Balduinus. — Hȩresis Almarici. — Ordo p̃dicatoꝝ. — Ordo minoꝝ. — Guillermus Bituricen̄ morit̃.

victus est, vbi circiter Sarracenorum centum millia ceciderũt, potitiq; sunt no= Sarrace
stri post bellum protinus Gallatiana, Sarracenorum rege turpiter fugato. ni vin=
Dicti etiam pontificis tempore Philippus rex Francię Flandriam vastat, & ac cuntur.
ceptis obsidibus de Gandauo/Ipra/Brugis/Insula & Duaco in Franciā redijt Flādria
cum eisdem, cepitq; in bello campestri comites Flādrię & Bononię. Dicti etiā bello pe
pontificis tempore, anno. M.cc.ix. in festo sanctę Marię Magdalenę exercit⁹ tit a Phi
cruce signatorum de finibus venit Gallicanis contra hęreticos Albień, Tho= lippo
losañ, & Carcassoneñ, in terris subiectis comiti Tholosano. Prio eñ Biterrim Fracię.
captam incendunt, ac in Ecclesia beatę Marię Magdalenę vltra septem millia Bellum
occiduntur & iuste. Primo eñ requisiti fuerunt pro parte exercitus per Episco cōtra hę
pum suum vt hęreticos redderent, quod facere renuerunt. Ciues etiam Biterreñ reticos
olim in eadem Ecclesia vicecomitem suum proditorie occiderunt, & Episcopo Albień.
suo, qui eum defendere nitebatur dentes eruerunt. & quia Ecclesiam illam san=
guine polluerant, ęquum fuit eos in sanguine proprio puniri. Capta Biterri
Carcassonam obsident, & ea habita tractantibus pręlatis & legato quis terrę
pręficeretur acquisitę & acquirendę, electus fuit nobilis vir Simon comes Mō Simon
tisfortis, qui suscepto onere velut pugil strēnuus manus ponēs ad fortia multa comes
castra ad comitē pertinētia Tholosanũ cepit, & inter alia vnũ in diœcesi Nar= Mōtis=
boneñ, vbi centum. xl. hęreticos repperit, eligētes potius comburi q̄ conuerti. fortis.
Aliud in diœcesi Tholosana scilicet Baurum. quę nũc est ciuitas, vbi. cccc. per
fectos hęreticos inueniens cum noluerũt conuerti ignibus materialibus com=
bustos igni perpetuo trāsmisit. Consequenter anno. M.cc.xj. de mense Iulij di
ctus comes & exercitus cruce signatorum cum comite Barreñ, & multis nobi=
libus de Alemania vrbem obsedit Tholosanam, in qua erant comes Tholosa
nus Fuxi & Cōuenarum. Sed post multos vtrinq; insultus deficientib⁹ victua
libus ab obsidione recedere compulsus fuit. Dicto anno de mense Februarij Lu
douicus primogenitus Francię, & ad eius ęmulationem multi milites signum
crucis assumpserunt contra supra nominatos. Fuitq; dies monitionis pręfixa
in octauis Paschę, sed propter bella in terra regis Francię suscitata, a voto fue=
re triennio retardati. ¶ Subsequenter anno millesimo. cc. xiiij. iiij. Idus Septē
bris Petrus rex Arragonum ingenti cum exercitu Cathalanorū & Arragoneñ Fauto=
comites etiā Tholosanus Fuxi & Cōuenarū, ac ciues Tholosani vsq; ad centū res hęre
millia pugnatorum exeuntes de Tholosa obsederunt castrum Nucrelli situm siū Al=
in ripa Garonnę, quod comes contra hęreticos stabiliuerat. Cumq; innotuis= bień vi=
set dicto comiti sequēti die, quę fuit Mercurij de Fano Iouis veniens inuitis ad de.
uersarijs cū septē Episcopis: videlicet Tholosano, Carcassoneñ, Agatheñ, Ne
mañ, Viticeñ, Lodoneñ, & Cōuenarum tribusq; abbatibus, ac fratre Domini=
co ordinis prędicatorum & fundatore castrum introiuit. Sequenti die Iouis exi
stente vigilia Exaltationis sanctę crucis dictus comes suo cum exercitu, quo=
rum equites vix erant. dccc. & pedites pauci exiuerunt campum audito primi= Rex Ar
tus officio diuino, & cibo salutari refecti, primo congressu hostes fugauerunt. ragonū
Consequenter ad regis vexillum se conuertunt, & tanto cum impetu in ipsum cū comi
ruunt q; rex ibidem cum suis & multis alijs nobilibus obijt, comitibus supradi tibus su
ctis turpiter fugatis, totq; in dicto bello cecidere, q; vix erat ędes in Tholosa pradi=
quin suum plangeret mortuum. Interim autem q; bellum gerebatur supradi= ctis vin
cti Episcopi & Abbates vna cum fratre Dominico exemplo Moysi Iosue pu= citur.

gnante orante dominũ deprecabantur,nec eorum preces vt patuit cassę remanserunt.Frustra eñ pergit ad bellum vt vincat,quem iniquitas comitatur.Ideo nostri purgati a crimine triumphum reportauerunt ex hoste.Subsequenter dictus comes anno.cc.xiiij.in diœcesibus Rutheneñ,Ageneñ,& Petragoriceñ, cepit plura castra fortissima,vbi heretici occidebantᷣ:quo anno missus fuit Archiepiscopus Ebreduneñ ad dñm Innocentium,vt terra iam acquisita & acquirenda largiretur dicto comiti.Interea Ludouicus filius regis Francię propter legis bella triennio retardatus cruce assumpta cum multis nobilibus in partibus comiti Tholosano subiectis applicuit.Et in villa sancti Egidij mansit cũ comite Simone.Ibiq̃ venerunt literę papales,quibus papa cõmendauit totam terram comiti custodiendam,donec in generali concilio,quod in Kľ.Nouembris illius anni Romę conuocauerat de terris plenius ordinaret.Interim statuerunt legatus & comes Simon q̃ mœnia vrbis Tholosanę & Narbonę diruerẽtur,quod & factum extitit.Statuta die concilij adueniente vbi fuere Episcopi cccc.xij.lxxj.Abbates & legati fere omnium principum Christianitatis,fuit comitatus Tholosanus adiudicatus comiti Simoni,licet comes Tolosanus & Fuxi in concilio pręsentes pro recuperatione terrę supplicarent.Sic igitur lata sententia dictus comes Simon ad regem venit Francię,quem rex susceptũ benigne inuestiuit in Tholosa,& tota terra quę de feudo suo erat ei ducatum confirmauit Narbõnę,Ipsoq̃ comite existente in Francia Raimundus filius comitis Tholosani facta coniuratione cum Auinioneñ,Carcassoñ,& Massilieñ,totam terram vltra Rhodanum occupat,& Bellicardrũ quod est in regno Francię citra Rhodanum & in ripa statutum.Vnde multi cornua erexerunt,inter quos Tholosani qui moleste ferebant iugum comitis Simonis cũ eos & pristinam premeret libertatem.Hęsitans dictus comes de hoc quod ei accidit anno cc.xvj.ac ciuitatem Tholosanam ingenti cum exercitu applicuit,ignemq̃ immittens duplici gladio ignis & ferri eos inuasit.Sed ciues econtratio eius impetui restiterunt,tandem tractante Episcopo Tholosano cum esset comes pecunijs admodum attenuatus obtulerunt ei.xxx.M.marcharum argenti,clam tamen miserunt quęsitum comitem antiquum Tholosanum tunc in Hispania degentem,qui veniens Tholosam obtinuit,quod videns dictus comes Simon cum legato & cruce signatus Tholosam obsedit,vbi in crastino Ioannis Baptistę lapis magnus a Tholosanis missus sup caput comitis Simonis cecidit,sicq̃ cõminutus expirauit,& obsidio recessit. ¶ Consequẽter Almaricus filius dicti comitis & hęres castrũ nouũ de artio obsedit,vbi Guido comes bigortę confossus vulnerib⁹ decessit & obsidio īfecta recessit.Postea vero anno.M.ij.c.xix Ludouic⁹ fili⁹ regis frãcię capta rupella & ablata aditiõe regis anglię tholosã venit,&.xv.dieb⁹ cõtrã eã pugnauit,illis lapsis vidẽs se icassũ agere recessit. Cõsequẽter ãno.M.ij.c.xxij.Raymũdus senior comes tholosanus obijt cui⁹ corp⁹ mãsit:& adhuc manet propter vinculũ anathẽatis insepultũ.Et cũ Almaric⁹ fili⁹ & hęres Simonis comitis nõ possit pręualere aduersus tholosanos anno.M.ij.c.xxiiij.regi francię comitatũ tholosanum,totãq̃ terram per suũ acquisitã patrẽ resignauit,& rex cõnestablatus officiũ per totã franciã cõmisit.Et nõ obstante illa resignatione crebro comes Raymũdus iunior castra recuperabat amissa.Tandẽ legatus pacẽ offert tholosanis:quã cassati vexationibus libenter accipiũt & inducijs factis multisq̃ colloquijs habitis inter legatũ

Mœnia vrbis Narbonę & tholosę diruũtur.

Comitat⁹ tholosanus fuit adiudicat⁹ Simoni

Raimũdus fili⁹ comitis Tholosani.

Tholosani receperũt ãtiquũ comitẽ.

ciues & Raymundū, vltimū comitē tholosanū, demum profecti sunt Parisius
vt in pręsentia Ludouici regis omnia consummarent, vbi in die parasceue an=
no dn̄i millesimo.ij.c.xxviij. nudis pedibus i camisia & braccis ductꝰ ad altare
pręsentibꝰ duobꝰ cardinalibꝰ, vno i Francia, altero in Anglia legato fuit recō=
ciliatus. Factaq̧ est pax cū certis punctis, quorū vnum est ꝙ comitatum Tho
losanum comes solum in vita sua retineret. Nec aliquis hęres vnq̄ sibi ius suc=
cedendi vendicaret, nisi solum ex filia illius comitis Ioāna vnica & Alphon=
so viro dictę Ioānę fratre regis descendentes. Et quia dictus Alphonsus prolē
ex dicta Ioanna non habuit ad manus regis comitatus Tholosanus peruenit.
¶ Ante hęc tempora Otho Pseudo imperator cōiuratione facta cū fallis Fran Otho
cis apud Valēcenas castra posuit. Ea re cognita coacto magno exercitu Phi= pseudo
lippus Flandriam omnē, diris incursionibus vastat, eo ꝙ eorū comes cū Pseu= impera=
do imperatore aduersus Francos militaret. Inde Tornacū progrediene Otho= tor.
nis aduentū expectat, Viso hoste qui instructissimo ordine incedebat stare mi
litem in armis Philippus mandat, deinde oratione ad deū fusa milites hortatur
bono sint aīo, maxime ꝙ aduersus excōmunicatum bellum gereretur. Post hęc
ventum est in pręlium, vbi tanto marte pugnatū est a Francis, vt ex Othonis Otho su
parte mille quingenti equites aurati, peditum vero centū quinquaginta millia peratur.
cecidisse ex captiuis cognitum sit. Rebus itaq̧ pręclare gestis pōstq̄ Philippus
annos tres & quadraginta, regnū administrasset, anno salutis millesimo ducen
tesimo vigesimo tertio, morte absumitur, sepeliturq̧ apud sanctū Dionysium
Eodem anno visus est cometes. Pontifex vero Innocentius cum Perusij tollen Innocē=
dę inter Pisanos & Genuenses discordię causa ꝓfectus esset, ibidem moritur. tius mo
Hic a primęua ętate Parisijs operā literis dedit, vbi tantū profecit, vt postmo= ritur.
dum libros multos ederet, inter quos extat liber de miseria conditionis huma=
nę, de officio missę, de sacramento Baptismi, de claustro animę. In septem psal=
mos pœnitentiales Cōmentarium, decretales. Sermones de temporibus.

¶ Capitulum. CCXXIIII.

FRedericus itaq̧ huius nominis secūdus iperator Henrici quō= Frederi
dam imperatoris filius & rex Cicilię Othone pręfato ab impe cus.
rio iam deposito, a principibus Alemanię. & consilio Philippi
regis Francorū in imperatorem electus, Anno dn̄i milesimo.
ij.cc,x.vel,xj. secūdū Chronicā Vincentij Othone pręfato ad=
huc etiam post annis aliquibus imperiū in schismate detinēte.
Tandem autē defuncto Othone imperatore pręfato, Fredericus imperiū obti
nens coronatus fuit in imperatorē Romę apud sanctum Petrum ab Honorio
papa tertio. Anno dn̄i millesimo.ij.c.xxj.vel.xxij. imperauit iure vel iniuria,
annis.xxxiiij, Hic ab infantia per ecclesiam tanq̄ per matrem nutritus est, ta=
men tanq̄ nouercam q̄tum potuit laniauit, propter quod Honorius papa ter=
tius post tractatū de pace cum Frederico imperatore cum ipsius aduersus eccle
siam contumaciam perpendisset, clam Ianuēsium auxilio deuenit in G alliam
& celebrans conciliū in Lugduno ipsum Fredericum velut hostem ecclesię cō
demnauit, & ab imperio deposuit Anno dn̄i millesimo.ij.c.xlvj.Kl'. Augusti.
procurauitq̧ postmodū ꝑ pricipes. Alemanię electores eligi ad imperium, pri
mo Lantgrauiū comitem Hollandię successiue, qui anteq̄ ad imperialē benedi
ctionem peruenisset vitę termini exacti sūt. Hic Fredericus proprium filium

Henricum nomine regeq̃ tunc Alemãniȩ accusatum sibi de rebellione ĩ Apuliam captum deducẽs carceris squalore suffocauit. Demũ Fredericus deposit⁹ in schismate & anathemate obstinatus in Apulia positus graui infirmitate corripitur,quã infirmitatem Mafredus filius naturalis agnoscens cupidus regni Siciliȩ cũ thesauris vno ĩperatoris secretario cõscio, timẽs ne cõualesceret insit mum cussino sup faciem eius posito suffocauit,sicq̃ fredericus sine sacramentis & pœnitentia in vinculo anathematis est extinctus,Anno dñi millesimo.ij.c.l.in festo sanctȩ Luciȩ.Reliqua vero malorum eius plurima scripta sunt in florib9 Chronicorũ.Vacauitq̃ imperiũ tam post Frederici depositionem q̃ post eius obitum annis multis.Consequenter post certum decursum temporis electores in duas partes se diuidẽtes quidã Alphonsũ regẽ castellȩ:quidã vero Ricardum comitem Cornubiȩ fratremq̃ regis Angliȩ ad imperiũ elegerunt,quorum schisma multopost tpe pdurauit,nec eorũ aliquis bñdictionẽ obtinuit imperialem.Tandem mortuo prȩdicto comite Cornubiȩ Alphons⁹ rex castellȩ apud Bellicardũ corã Gregorio.x.veniens omni iuri si quod habebat dicto instigante Gregorio,Anno dñi millesimo.ij.c.lxxiiij.cessit.Tempore dicti imperatoris,vt tradit̃ ꝑplerisq̃,Tartarorũ dñium habuit initium. Hi eni sub mõtibus Indiȩ in regione dicta Tartaria cõstituerunt dominũ suum regem Indiȩ Dauid nomine,filiũ Ioãnis presbyteri orientis.Sic dicto vacante imperio sequenti anno dñi millesimo.ij.c.lxi.inter Christicolas facta fuit nouitas,quippe rex Hungariȩ pro terris regni Bohemiȩ bellũ aggredit̃,Habens in exercitu suo diuersarum orientaliũ nationum & paganorum.ij.c.xl.millia equitum dicitur habuisse,&.vij.millia equorũ ferro coopertorũ,cũq̃ in confinibus regnorum inchoatũ bellum fuisset ex collisione equorum & armorũ tantus puluis de terra surrexit,vt media die vix homo hominem cognoscere potuisset,tandẽ grauiter vulnerati terga vertentes cum credentes festinando effugere in quodam fluuio ꝓfundissimo quẽ transire debuerant prȩter alios occisos circa.xiiij.M.hominũ submersa dicũtur.Sic a rege Bohemiȩ victoria habita rex Hungariȩ pacem quȩrit,terras quȩ causa discordiȩ fuerant restituit,& futuram amicitiam mediante matrimonio confirmauit.

Fredericus filiũ suffocat

Tartarorũ regnum.

¶Capitulum.CCXXV.

Honorius.

HOnorius tertius patria Romanus,in cathedra Petri sedit ãnis decẽ mẽsibus octo.diebus.xxxiij.Hic renouauit ecclesiã sancti Laurentij extra muros,& Basilicam quȩ dicit̃ Sancta sanctorum.¶Hic pontificatus sui anno primo Romȩ apud sanctum Petrum.xj.Kl.Ianuarij ordinem prȩdicatorũ beato Dominico ꝓcurante,idem procurante beato Francisco cõfirmauit ordinem minorũ pontificatus sui.anno.viij. Idem prȩsul confirmauit ordinem de Valle schola riũ Parisius.Eodem tẽpore factus est terrȩmotus in Longobardia,ita vt multȩ domus ruerent. Dicti pontificis tempore obijt Guillermus episcopus Riuerneñ.paucos aut nullos sibi similes relinquens, qui omni die.ij.M.pauperum pascebat.Eiusdem pontificis tẽpore anno millesimo.ij.c.xvij.congregatur exercit⁹ Achon cũ regib⁹ Hierusalẽ Cypri Hungariȩ & ducibus austriȩ,Bauariȩ,Franciȩq̃ q̃plurimis & germanis.Redeuntib⁹ vero Hungaris aliq̃bus,Aegyptũ applicantibus Damiatan capiũt,perierũtq̃ tam fame q̃ ferro.lxxx.M.Sarracenorum.Deniq̃ captis cardinale/templarijs & hospi-

Sarraceni vincuntur.

talarijs totoq; exercitu, excepto rege qui a cardinali discordans recesserat, dãnata quę per annũ a Christianis fuerat possessa, pro eorum redemptione fuit reddita paganis. Dicti põtificis tpe anno dñi millesimo.ij.c.xxiiij. Lemonicinũ Petragoricinũ, & tota Aquitania, exceptis Vasconibus vltra garũnã Ludouico regi Francię promittunt obedientiam & fidelitatem.

¶Capitulum.CCXXVI.

GRegorius nonus sedit annis .xiiij. in cathedra Petri. Hic per fratrem Raymundũ de pœna forti ordinis prędicatorum pœnitentiarum & capellanũ suum, Decretales i vnum volumẽ redigi fecit. Hic innouauit & aggrauauit sentẽtias latas per Honorium contra Fredericum, volensq; celebrare cõciliũ generale, artatis vijs per mare & per terrã, impeditur per Fredericum imperatorem. Pisani duos cardinales legatos redeuntes ad curiã cũ multes prælatis ceperũt. ¶Hic obsessus in vrbe per Fredericum qui totum ecclesię fere occupauerat patrimoniũ, cum videret Romanos pene pecunia corruptos excipiens capita Apostolorũ & processionem a Laterano vsq; ad sanctum Petrum faciens, animos Romanorum sic reuocauit, vt peneoẽs cruce signarentur, quę imperator quia iam credebat se intraturũ vrbem, audiens, timens longe ab vrbe retrocessit. Deinde Gregorius papa tantis tribulatiõibus cõcussus, Romę anno.xiiij. mẽse Augusti migrauit ad Christum. Hic Beate beatũ Dominicũ inuentorem & magistrum ordinis prędicatorũ Bononię sepultũ & miraculis innumeris coruscantẽ canonizauit. Anno dñi. M.ij.xxiij. a confirmatione ordinis, anno.xviij. a morte eius anno.xj. Dicti pontificis tempore & anno. M.ij.c.xxx. Iacobus rex Arragonũ cepit Maioricam. Dictus potifex anno. M.cc.xxxiij. cõmisit officium inquisitionis fratribus prędicatoribus i partibus Tholosanis, & alijs. Eodem tempore fuit fames adeo valida in Pictauia, ita vt homines herbas comederent sicut bestię, & tanta mortalitas subsecuta, vt centum pauperes vna die conderentur in vna fossa. Eodem tempore anno dñi millesimo.ij.c.xxxviij. Iacobus rex Arragonũ cepit Valẽtiam. Subsequẽti anno Nonã. Iunij, fuit eclipsis solis magna. Item eodem anno i festo sancti Iacobi fuit iterato, sed minor. Gregorius. Dominic⁹ canonizatur.

¶Capitulũ.CCXXVII

POst Philippum apud Francos regnauit filius eius Ludouicus, annum iam sextũ & trigesimũ agens. hic statim adepto regno Pictauos Anglis fauentes suę ditioni adegit, plęrisq; locis direptis, inde Lemonicenses ac Petragorici regis potentiã formidãtes, ad Ludouicũ veniunt, quas vellet Ludouicus leges acceptuꝛi. Ea re cognita Ricardus Anglorum rex, trecentarũ nauium classe instructus Aquitaniã appulit, cui occurrentes Franci in Angliã prępropere redire compellunt, nullo cõmisso pręlio. Inter hęc venit in Franciam Romanus a pontifice legatus, vt regem in hęreticos Albigenses incitaret. Cruce itaq; dñi assumpta, statim Auinione vsq; pgressus quę iam septimo anno iterdicto ecclesiastico dãnata ab hęresi, nõ resipuerat: ab eisq; petit vt transire vltra liceat, qui portas regi occludentes sese accerrime tutati sunt adeo, vt scorpionum telis mille sexcenti ex Christianis periere. Hoc incommodo accepto iurat rex nunq; se ab vrbe discessurum, quo ad suę ditioni vrbem adegisset. Quo cognito te gis Constãtiã veriti auinionenses se, suaq; i ei⁹ potestate permittũt, hac parta

Ludouicus. Ricard⁹ fugatur. Ludouicus assumit crucem contra hęreticos albigẽses.

victoria Tholosam vsq̧ ꝓgressus est, inde Franciam rediens morit̃ apud Mõpenserium, ac sepelitur in templo Dionysiano.

¶Capitulum.CCXXVIII.

Cœlestinus.

COelestinus quartus, i cathedra Petri sedit diebus.xvij.& vacauit sedes ꝓpter ambitiones & discordias, mẽsibus.xxiij.& diebus.xiij. Quo in tempore Ludouicus rex francię cõtra comitem Marchię & Angolismę Aquitaniã venit. & post multas obsidiones & bella, comes cũ vxore sua regina Anglię & filiꝰ ad pedes regis venit, & homagia multorũ dñiorum Alphonso comiti Pictauię fratri regis dimisit. Rex vero Anglię a Baronibus Aquitanię desertus in Angliam remeauit. Eodem tempore Tartari Poloniã & Hungariam, vtrãq̧ Armeniã, Ruciam, & alapiam vastant, & vsq̧ ad fines Germanię peruenerunt. Cum autem timerẽt responsum habuerunt, & dictum est eis per deos: ite securi, q̃a spiritus dissidij & incredulitatis & discordię pręcedũt vos sicq̧ factum est. Ante enim introitum eorum, rex / pricipes / clerus & populus dissidebant per regnum. Hungari timore confusi fugerũt. & multa milia Hungarorum sunt occisi.

¶Capitulum.CCXXIX.

Sanctꝰ Ludouicus.

LVdouicus duodeci annos agens, defũcto patre administratione regni Francorum suscepit, vnctusq̧ est in regem apud Remos, anno millesimo ducentesimo vigesimo sexto. Cuiꝰ ętatem contemnentes quidam ex proceribus coniuratione facta a rege deficiunt. In quos mouẽs paruus rex sibi statim audientes fecit. Hi cum pertinaces essent, paucos post dies iterũ coniurant. Ex quibus quidã nomine Hugo Marchianus ad Anglos traijciens eos admonet vt Franciam petant, tempusq̧ aduenisse denunciat, quo rex Anglus Normaniã sibi facili negocio vendicet. his verbis persuasus rex Anglus Franciam Hugone duce cũ valido exercitu adnauigat, cãposq̧ Britonibꝰ vicinos depopulatur. Quę cũ Ludouicus resciuisset in Britones copias educẽs Anglum fugere compulit. Deĩde Ludouicus regionẽ Britonum ingressus arces validissimas cepit. Quo facto perterritus Britonum dux regis potestati se submisit imperata facturus. Post quatuor vero ãnos dum ędificationi Cœnobij regalis montis intendit dissentio inter ciues Parisiẽses ac scholasticos nõ modica orit̃ adeo. vt in ea dissẽsione cõplures occisi sint. Hac dissentione ad regem Anglum perlata maxima illi cura fuit scholasticos sollicitare, vt in Angliam trãsirẽt multis ad diuersandũ domibꝰ multisq̧ muneribꝰ ꝓmissis. Sed Ludouicꝰ studiosus vir scholasticos i vrbe retinuit. Per id tẽpus cũ ageretur annꝰ salutis millesimus.ij.c.xxix. Balduinus Cõstantinopolitanus iperator regẽ Ludouicum corona Christi spinea donat, quã religiose susceptã ad Dionysianũ Cœnobium deferri iubet. Nec multo post bonã Dominicę crucis partem cũ spongia & lanceę ferro quibus dñs Iesus Christus potus & confossus fuerat, magna & ingenti oberratã pecunia per Balduini assensum redemit, ac in sacro sacello apud Palatium Parisiorum recondit magnis prouentibus eiusdem sacelli ministris attributis. Deinde aduersus hęreticos Albigenses Ioãnem Bellomõtensem cum copijs mittẽs debitis pœnis eos affecit. Per id tempus rex Anglorum Ricardus comitis Marchiani suasu i Gallias exercitum traduxit, quo cognito multas arces quę comitis Marchiani erãt / vicepit. Inde aduersus Anglũ pro-

Hugo comes marchię ascisçit anglos i franciã.

Dissentio inter scolasticos & parisen.

grediẽs cum vtrinq; pugnatũ esset atrociter Anglus fugiens Xãctonas primo se recepit. Deinde Angliã traijciẽs ęgre Burdegalã puenit. Quo circa Ludouicus Xãctonas ac multa illi⁹ regionis oppida suę ditioni adiecit. Hoc tpe Federic⁹ impator Ecclesię multa dãna inferebat: vnde põtifex Roman⁹ Innocẽtius quart⁹ Ludouicũ orat vexatę Ecclesię opẽ ferat. Verũ morbo pressus rex põtifici morẽ gerere nõ potuit, voto tñ se astrinxit Hierosolymitanis reb⁹, reddita sanitate se opem laturũ. Hac itaq; recepta Innocentiũ apud Cluniacũ ob metũ imperatoris tunc agentẽ adijt. Inde paulo post apud Lugdunũ concilio celebrato Federicus a pontifice imperio priuatus est, datũq; est cardinalib⁹ insigne quod capite perpetuo deferrẽt: hoc est rubrũ galerũ, quo admonerẽtur se omni tempore pro Christo ac libertate Ecclesię tuẽda debere sanguinẽ fundere. Cõcilio itaq; peracto memor voti Ludouic⁹ iter Hierosolymitanũ aggredit, perueniẽsq; Cyprũ ob infirmitates varias exercitũ vexãtes multo dãno affectus, deinde traijciẽs Aegyptũ Damiatã (quę Heliopolis dr̃) vsq; pgredit, vbi nõ lõge ab vrbe positis castris Sarraceni Damiatã incolẽtes ignẽ per muri circuitũ imponẽtes noctu aufugerũt. Verũ capta Damiata cũ Robert⁹ Pictauensis comes nouas ex Gallia copias traduxisset Damiata mouẽs ad Pharunaniã vrbẽ exercitũ mouet, quo Soldanus ante multo instructus milite puenerat. Fluuius duos exercitus dirimebat, qua ex re factum est vt leuibus tñ cõmissis pręlijs dimicaretur. Robertus tñ maiora ausus cũ temere progrederetur ab hostib⁹ capitur. Ad hęc mala accessit fames ac pestis castra Francoꝝ opprimẽs. Hãc ob rẽ Ludouicus ne fame opprimeretur Damiatã repetens in maximas hostiũ incidit copias, a quib⁹ bello superatus cũ Alphonso Pictauẽsi & Andegauẽsi comite fratrib⁹ germanis capitur. Verũtñ non multo post Soldanus qui Ludouicũ ceperat a suis interficitur, qui Ludouicũ adeũtes districtis gladijs Damiatã sibi liberã dimitti iubẽt, qua data fratres ac principes captiuos ingẽti pecunia soluta incolumes recepit. Scribunt quidã tria tñ millia captiuorum reddita esse, cęteros vero trucidauit hostis, aut Mahumeti consentire impietati coegit. Hos in patriam remittens Ludouic[illegible] ipse cum exercitu tãdiu in Asia mãsit, quo ad Cęsarea / Iope & Sydon, quę oppida Sarraceni nuper a Christianis abstulerãt instaurata pręsidijs firmarẽtur. Fuere per id tẽpus quidã adolescẽtes in Gallijs duce Hungaro, qui tanq̃ Ep̃us illis pręsidebat, asserentes se in vltionẽ captiui regis se missos, sed cũ adulterijs & rapinis indulgerẽt nõ pcul a vico qui mortuũ mare dicitur / deprehẽsi ad vnũ oẽs interempti sunt: hi pastorellos se nominari volebãt. Reuerso itaq; post sextum annum in Franciam Ludouico melioribus legibus Parisios ciues instruere illi cura fuit. Et cum egenorũ atq; inopũ curam haberet hospitalem domum apud Pontisaram cõstruxit. His etiam qui luminibus orbati sunt locum Parisij assignauit. Domum hospitalem sec⁹ ędes diuę Marię apud Parisium ędificauit. Apud Longum campũ monasteriũ monialium ordinis diui Francisci, Pœnitentibus fœminis diuerticulũ dedit, quas dei filias appellauit. Cartusiensibus extra vrbem ad sancti Michaelis portam monasterium dedit. Carmelitis quoq; a monte Carmelo deductis intra vrbem domum ac Ecclesiam dedit. Henrico etiam regi Anglo Aquitaniam dimisit, hac lege vt Normania / Andegauia / & Cenomania, perpetuo Francorum regum ditioni forent. His rebus pax inter vtrũq; regem facta est, atq; ita in Angliam Anglus transfretauit. Deinde missis ad Iacobum Tarraconensium

Ricardus fugatur.

Federicus imperio priuatur.

Sãctus Ludouicus iter aripuit vltra mare cõtra Sarracenos

Damiata capit

Pestis Frãcos vexat.

Ludouic⁹ capit

Soldanus interficitur.

Hospitalia & monasteria a Ludouico constructa.

regem nuncijs Isabellam eius filiam Philippo filio vxorem impetrat. Atq per has nuptias Iacobus Carcassonem vrbem cum alijs quibusdam locis, quę in prouincia tenebat, Ludouico reliquit. Ludouicus contra Russilionem Cathaloniamq de quibus cõtrouersia agebatur, Iacobo permittit. Interea legatus a Romano pontifice Parisium venit, qui statũ rei christianę denunciãs regẽ iam ad suscipiendũ iter paratũ cum plebe multa cruce signat. Classe igitur ad aquas mortuas parata cum tribus suis liberis Philippo, Ioanne, atq Petro anno salutis millesimo.cc.lxix. exercitum ducit. Qui primum ad Sardiniam insulã per sęuissimas tempestates delatus mox Thunicium appellere instituit, ꝙ accepisset ei⁹ terrę principem Christi religionẽ velle profiteri, sed valida manu aduersus Ludouicum egressus hostis summis viribus Francos adoritur, victus tamen a Francis trepide refugit, decem millibus Sarracenorũ occisis. At Ludouicus Carthaginem vsq progressus Sarracenos fugat, atq occidit: atq ita Carthaginem ingressus in ea stationem facit. Tunichius vero rex contracto exercitu pugnandi potestatem facit. Videns tñ se viribus inferiorem fugę auxilio cum suis saluatus est. Post hęc morbus exercitum inuadens multos Francos occidit. Et Ludouicus ipse ventris profluuio laborans postq̃ Philippum filiũ salutari doctrina instruxit cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos natus vitã efflauit: delatusq ad sanctũ Dionysiũ honorifice sepultus est. Vir quidẽ summę pietatis ac continentię pauperum curam gerens, adeo vt centum & viginti pauperes quotidiano cibo aleret, pręter multos quibus pedes abluebat. Leprosos etiã ad colloquium libentissime admittebat, eosq osculabatur: ac cibum proprijs manibus ministrabat, cilicio frequenter vsus est, omniq quadragesima vxoris concubitu abstinebat, peccatorum confessionem omni sexta feria faciebat. Vnde miraculis post mortẽ clarus inter sanctos est relat⁹.

Iterum Ludoui c⁹ cũ filijs i Sarracenos pgredit. Ludouicus victor carthaginẽ ingrediens. Ludouicus sanctus moritur.

¶Capitulum.CCXXX.

Innocẽti⁹.iiij.

INnocentius quartus patria Genuensis in cathedra Petri sedit anno dñi.M.cc.xliij. annis.xij. Hic anno secũdo sui põtificatus cum cardinalibus & prelatis a Sapinis Lugduñ conciliũ celebrãs ab imperio per diffinitiuã sententiã deposuit Federicum pręsentibus Balduino imperatore Cõstantinopolitano, & comitib⁹ Tholosano & Prouincię. ¶Dicti pontificis tpe, & anno.M.cc.l. rex Danorũ ab Abel fratre iuniori suffocatur in mari vt regnaret pro eo. Sed idem Abel sequẽti anno regni sui Phrysones subiugare volens, fuit ab eisdem interemptus. Hisdem tpibus.M.cc.lj. Cõradus filius Federici quondã imperatoris susceptur⁹ regnũ Cicilię per mare veniẽs capit Neapolim & destruxit. Et cũ sequẽti anno infirmari cepisset, clystere quod medici iudicabant ad salutem, veneno mixto intulit sibi mortem. ¶Illo etiam tempore inter Lugdunum & Viennam super Rhodanum in villa quę dicitur Bahom natus est puer habens caput/barbam/capillos/pectus/& virilia, ac si esset ętatis triginta annorum: vixit circiter duobus annis. Illo tempore in diœcesi Andegaueñ quidam cupidine motus peregrinum beatę Marię interfecit, cuius interfectoris cutellus quãuis frequenter exterius arena confricatus, & aqua lotus, sanguinem stillare non desijt, quousq romipeta inuentus sepultus & homicida inuentus. Dicto anno.lij. frater Petrus de Verona ordinis prædicatorum exercens officium inquisitionis contra Hæreticos ab Hæreticis inter=

Rex danorũ occiditur. Cõrad⁹ Neapolim capit & diripit. Monstrum apud Lugdunũ.

ficitur in territorio Mediolaneñ. Fuitq; canonizatus a dicto ſummo pontifice
ix. vel, viij, Kl. Aprilis anno prædicto. Huius autem pontificis decretum fuit
vt octaua Natiuitatis virginis Mariȩ perpetuo celebraretur. Idem etiam Can Octa=
tuarienſem Archiepiſcopum ab hæreticis interfectum & Straſlaonem Craco= uȩ nati=
uienſem Epiſcopum miraculis clarum ab iniquo etiam principe interemptum uitatis
in ordinem ſanctorum redegit, Deniq; mortuo Federico Romam venięs a pro Mariȩ.
ceribus Siciliȩ vocatus Neapolim contendit ſpe potiendi regni, vbi benigniſ=
ſime exceptus non multo poſt moritur, atq; ibidem in Baſilica ſancti Lauren=
tij ſepultus: vir quidem doctiſſimus, qui inter cȩtera prȩclarum opus ſuper De
cretalibus edidit, Autenticas etiam compoſuit, contra Petrum vnicum Apo=
logeticum ſcripſit, Sororibus ſanctȩ Clarȩ regulam compoſuit, quam hacte=
nus illibatam in Franciam conſtitutȩ virgines diligentiſſime obſeruant.

Capitulum. CCXXXI.

RAdulphus comes Haneſonnet circa partes Baſileȩ in regem Radul=
Alemaniȩ & Romanorum elegerunt, anno domini. cc, lxxiiij phus.
quam electionem papa approbauit in fauorem terrȩ ſanctæ,
ad quam plurimum anhelabat & intēdebat illuc perſonalitet
proficiſci, & ad petitionem dicti papȩ Radulphus crucē ſuſci=
pit tranſmarinam. Regnauitq; apud Theutonicos ānis. xviij.
benedictionem tamen imperialem non habuit. Hic fuit probꝰ in armis & pru
dens, Obijt anno domini milleſimo. cc, xcj.

Capitulum, CCXXXII.

ALexander quartus natione Campanus patria Ananiginus in ca= Alexā=
thedra Petri ſedit annis ſex cum dimidio. Cuius tempore Maufre= der.
dus filiꝰ illegitimus Federici coronam regni Ciciliȩ ſibi imponēs
contra Eccleſiȩ decreta excōmunicatur, & exercitus cōtra eum mit
titur, ſed ſtatim reuertitur: Hic papa cōdemnauit libellū Guillermi de ſancto
Amore impugnātis ſtatū paupertatis, aſſerētis iter alia erronea ꝙ religioſi ꝑ=
dicātes verbū dei ſaluare nō poterāt viuēdo de eleemoſynis. Item dānauit libel
lū, cuiꝰ actor fuiſſe dicitur Ioānes Peruia, aſſerēs ꝙ Euāgeliū Chriſti, & doctri
na noui teſtamēti neminē ad perfectū perducit, & euacuāda erat poſt, M. cc. lx
annos, & ſacramēta nouȩ legis euacuāda erāt illo āno, & doctrina Ioachim in=
choari deberet, quā ȩternū Euāgeliū noīauit. Sed hāc doctrinā auctoritas apo=
ſtolica & experiētiȩ tēporꝫ exſufflarūt. Fuitq; liber cōbuſtus publice anno dñi
M. cc. lv, Eodē anno apud Anaginā in Eccleſia maiori canonizauit ſanctam
Clarā ordinis minorꝫ, Anno dñi, M, cc, lviij, inuētū eſt Tholoſȩ Septēbris die Sancta
vj. corpꝰ ſancti Saturnini martyris & Epi Tholoſani. Anno dñi. M. cc. lix. Pa Clara
leologꝰ imperator Grȩcorꝫ Cōſtātinopoli olim ꝑ Gallicos & Venetos captā vi ordinis
prȩlij recuperat. Eodē āno iter reges Frāciȩ & Angliȩ pax inita fuit, expreſſo in= minorꝫ.
teruenięte germani dicti regis Angliȩ, ſcilicet Ricardi regis Alemaniæ & ſo=
roris, ſuorūq; genitorꝫ & principū, & ſui regni Angliȩ prelatorꝫ cōſenſu, Moxq;
dictus Angliȩ rex ſcilicet Henricꝰ principū & prȩlatorꝫ vtriuſq; regni in con=
ſpectu cū iuramēto fidelitatis ꝓ Burdegalia, Baionia, & terra Vaſconiȩ, ac cete
ris q̃ de Lemoniceñ, Petragoriceñ, Catraceñ, Angolieñ, & Xāctoneñ epatibꝰ
rex Frācorꝫ tūc Ludouicꝰ ei ſuperaddidit, homagiū fecit. Et ſi quiſpiā vnde nunc
tenet rex Frāciȩ ducatū Aquitaniȩ q̃reret, dr ꝓ eo qa dudū licet requiſiti reges

Anglię dictum facere homagium renuerunt:ob quam causam ius priuat quē=
libet fidelitatem & homagium suo facere dño recusantem.Nā fidelitas reuerē=
tia,& famulatus principi & regi suo debetur,etiā scđm Theologos.Eodem an
no in Tuscia Genuēses freti auxilio Maufredi tūc regis Cicilię Florētinos &
Lucanos comitatū Seneñ intrātes bello vincūt.In quo de Florētia & Lucania
plusq̄.vj.M.hominū corruerūt.Anno dñi.M.cc.lx.rex Bohemię regem Vn=
garię terrā suam intrantem bello superauit rege Vngarię vulnerato,Vngaris
terga vertentibus,licet rex Vngarię diuersarum nationum & paganorum ha=
buit circiter millia equitum.xl.

¶Capitulum.CCXXXIII.

Vrbanꝰ.iiij. Vrbanus quartus ex Trecēsi Gallica vrbe oriūdus Patriarcha
Hierosolymitanus Alexādro pōtifici suffectus est:seditq; an
nis tribꝰ,mēse vno,diebꝰ.x.Hic vir insignis admodū,ac mul
tę pacientię fuit.Cui cū aliqñ quidā improperaret φ vili pa=
tre & ignobili esset natꝰ respōdit,nobilē virū nō nasci sed fie=
ri virtutis est,atq; nobilitatis.Hic autē pontificatu suscepto e
Gallijs statim milites cōuocauit quos Maufredo Ecclesię ditionē vexāti obij=
Institutio solēnitatis corpis Christi. cerer.Hic postea instituit solēnitatē corpis Christi cū pcessionibꝰ & octauis a
cunctis fidelibꝰ celebrari,pro quibꝰ & maximas cōcessit indulgētias,eiusq; offi
cium ex veteris testamenti figuris per diuū Thomam Aquinatem censuit esse
fiendum.Multas etiam hic pontifex animi molestias ob principum tyranni=
des & factiones pertulit:quorum tędio Perusij vitam cum mœrore exhalauit.
Vrbanus moritur. Cuius corpus in diui Laurentij fano sepultum fuit.Claruit his temporibꝰ Al=
bertus magnus insignis Philosophus ac Theologus,cuius opera plurima ad
hęc tpa extāt.Floruit etiā Thomas de Aquinate,qui inter sanctos ob vitę me=
ritū relatus est,cuius etiā multa opera extant.

¶Capi.CCXXXIIII.

Clemēs quartꝰ. Clemens pontifex huius nois quartus natione Narbonensis
Guido Fulcodij antea vocatꝰ e villa sācti Egidij Vrbano pō
tifici surrogatus est.Hic primo iurecōsultus existens totius
Gallię primatū tenuit,vxorēq; habuit,ex qua liberos susce=
pit.Ea vero mortua primo Podiēsis,deinde Narbonēsis eps,
postremo cardinalis oim consensu ob integritatem Perusij
absens solus deligitur,qui cū pphetię spiritu plenus esset multa pdixit anteq̄
fierent,cuius opera pax inter Henricū Anglię regē & Simonē Mōtisfortis co
mitem,ac inter Florentinos & Senenses,cęterosq; Italię populos confecta est.
Eduidem etiā Polonię ducissam miraculis clarā in sanctas retulit.Hic vigilijs
ieiunijs,& orationibꝰ intētus erat,adeo φ deus eiꝰ meritis multas quas tūc susti
nebat Ecclesia tribulationes creditur extinxisse.Anno sequenti Edoardus rex
Anglię primogenitꝰ fracto iuramēto facto Simoni de Mōteforti comiti Lau=
castrię de custodia libera exiuit.Et post dies aliquot cū certo bello comitē ipm
& filium eius Henricū cum pluribus baronibus interfecit.Eodē anno Iacobꝰ
Nurcia capitur. rex Arragonū Nurciā ciuitatē Sarracenoꝝ regi Castellę tributariā expugna=
uit & cepit.Eodē anno rex Francię Ludouicus cū multis nobilibꝰ & plebibus
iterū cruce signatur cōtra Sarracenos.Eodē anno Tholosę prope sepulchrum
sancti Saturnini quatuor sepulchra inuēta sunt Noñ Octobris.s.Syluij.Hila
rij,Honorati,& Pauli martyrū.Eodē anno verno tpe Carolus frater Ludoui=
ci regis Francoꝝ,vt quę ab Vrbano cōtra Maufredū cœpta fuerāt executioni

mandatentur,non veritus insidias in mari sibi positas nauigans venit Romã in vigilia Pentecostes,& accepta senatoria dignitate mansit ibi toto ęstiuo tẽpore. Cui frater eius Ludouicus rex de Francia & prouincia exercitũ misit bellatorũ. Coronatusq; fuit in regẽ Ciciliȩ in Epiphania dñi cũ dña Beatrice consorte sua. Iste papa ad monasterium sancti Egidij in Prouincia misit sanctum Georgiũ sub bulla per sex cardinales,scilicet Episcopũ Albaneñ,duos pſbyteros,& tres diaconos per summũ põtificẽ missos,ad hoc veniẽtib⁹ legatis per Italiã Carolus in cãpo ante ciuitatẽ Beneuẽtanã cũ Maufredo cõgressum belli faciens superauit,ipso Maufredo & duob⁹ millib⁹ de exercitu suo captis & inclusis.iiij.Kl.Martij,feria.vj.anno dñi incipiẽdo in Annunciatione prędicto scilicet.M.cc.lxvj.incipiendo vero a Natali anno dñi.M.cc.lxvij.Vnde versus. Carolus athleta papę prout ante cometa Hęc pręsignauit,hic Maufredũ superauit. Bis duo peditum qñ iuxta Beneuẽtum Victor prostrauit, hinc Ecclesiam releuauit. Sũt anni Christi victoria cum datur isti, Mille ducentenus sexagenus quoq; senus. Belli finis fit februi lux tertia finit. ¶ Obtenta victoria Carolus sine obstaculo Beneuentum occupauit:anno eodem scilicet.lxvj. Sarraceni ex Aphrica angustum mare transeuntes Hispãnias vastabant. Sed Hispani accitis Gallis eos ingẽti prȩlio superarũt. Processu tp̃is Conradus filius quondã Conradi ab Alemania occulte veniẽs Romã ab Henrico germano regis Castellȩ a Romano senatore electo,& a magnatib⁹ est recept⁹,quib⁹ ibi intrantib⁹ cum multitudine Romanorũ egreditur regnũ Siciliȩ ingressurus cõtra Carolũ,& cõtra excõicationẽ summi põtificis,licet autem multi factum Caroli pro desperato haberent: tum propter multitudinem exercitus Conradi,tum etiam propter rebellionem Siciliȩ. Carolus tamen in campi Palentini planicie instructis aciebus,hincinde hostes in fugam conuertit:prout etiam dñs papa in sermone prędixerat:fuitq; strages longe maior inimicorum Ecclesiȩ q̃ in prȩlio Beneuenti: facta fuit hȩc cõgressio,anno dñi.M.cc.lxviij. Conradum vero & ducem Austriȩ fecit Carolus captione teneri,siluitq; terra coram eo. Eodem anno moritur Clemens papa Viterbij in Ecclesia sancti Andreȩ,& in Ecclesia fratrum prædicatorum sepelitur: vacauit sedes annis duobus,mensibus.ix. Duas autẽ habuerat filias ex vxore mortua ante pontificatum, quarum alterȩ in monasterium collocatȩ triginta libras turonensium dedit. Alterȩ autem quȩ marito suȩ conditionis nupserat trecentas libras turonensium dotis nomine numerari iussit,hac conditione ne quid vnq̃ amplius peteret. Habuit & nepotem clericum,quem vbi comperit tres prȩbendas habere optionẽ facere compulit,vt quã vellet ex his retineret,duas relinqueret. Verum instantibus amicis vt non solum quȩ habebat nepoti dimitteret,sed maiora tribueret,respondit se deo non autem carni acquieturum,deum ita velle vt sua in pias causas erogarentur,necesse dignum Petri successorem,qui plus cognationi q̃ pietati & Christo tribueret. Anno domini millesimo,cc.lxix. populus Lutheriȩ infidelis post multas molestias, quas Carolus rex eis intulit, ipsum in dominum ceperunt, prȩferentes corrigias in collis in signum seruitutis. ¶ Eodem anno Iacobus rex Arragonum cum regio apparatu in subsidium terrȩ sanctȩ mare intrans,prȩmittensq; quosdam de suis,ipse ad consiliũ mulieris reuertitur: sicut Iuppiter qui iuxta fabulam cœlum deseruit sequendo vetulam.

Carol⁹ andega uẽsis frater.S.ludouici ab vrba no papa vocatur cõtra Maufredum.

Maufredus superat⁹ a Carolo Angegauensi

Sarraceni vincuntur.

Iacob⁹ rex Aragonũ

¶ Capitulum.CCXXXV.

Philippus.

DEfuncto Ludouico ac debita veneratione sepulto Philippus filius eius regni Fracorū curam suscepit,moxq apud Thunicium a procerib⁹ Fracis salutat⁹ pro rege habit⁹ est. Hic inito regno tametsi morte patris turbaretur,erectiore tamen animo bellum in regē Thuniciorū duce Carolo Siciliç rege eius auunculo profecutus est,adeo vt multis Sarrarenis interēptis annuū tributū soluere cōpulsus sit,data etiā ob pacem ingēti pecunia.Cui hç leges a Carolo impositç sunt,vt captiuos oēs Christianos liberos dimitteret, fidem Christi in suo regno pdicari per fratres ordinis sancti Dominici ac Fracisci permitteret,neq suos baptizari prohiberet.Quibus peractis rex Philippus per Siciliam,inde per Italiā in Gallias transiuit,Isabella vero eius vxor in itinere defuncta est. Theobaldus vero Nauarrorū rex apud Drepanū mortuus.Demū Viterbium veniens cardinales de pontificis electione diffidentes in concordiam adduxit,electo in pontificem Theobaldo Lodiensi Archidiacono,qui tum in Syria degebat.Per id tempus impium facin⁹ a Petro Arragonensi rege cōmissum est in Francos qui tū Siciliam regebant. Huic enim erat Constatia vxor Maifredi filia,quç maritum sollicitans tempus aduenisse regni recuperandi rata agere exercitum admonet.Hic itaq cōmunicato consilio cum ciuibus Panormitanis constituta die cum per Ecclesias signū daretur canendorum vesperorum omnes Gallos cum grauidis vxoribus necant.Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero fœtum ad parietem alliderēt, ne quid Franci germinis post hac apud eos extaret.Idem apud Forumiulium fecere ciues.Quo crudeli scelere perpetrato Petrus aduersus Carolum Siciliæ regem copias mouet. Quç cum audisset Philippus contracto exercitu primo Sebusam munitissimam regis Arragoniç vi capit.Deinde ad Petram latam itum est,quam incolç noctu deseruere igne per circuitū muri imposito:moxq Geronnam vsq progressus vrbem obsidet.Hçc audiens Petrus relicta Panormi vxore Constantia suis opem ferre festinat:sed cum occupaturus portū quo Francis cōmeatus inferebatur insidias poneret,a Francis interceptus occisus est,atq ita Geronna a Philippo recepta est.In qua firmissimum prçsidium imponens Geronnam multo milite obsidet,Gerōnenses vero suum regem audientes interfectum deditionem fecere cum hoc pacto vt ex suis bonis quo vellent secum asportarent.Deinde in Tholosates mouens Philippus malo vsus consilio partem classis in Franciam remittit:quo cognito hostes reliquam partem inuadentes crudeliter Francos occidunt.Hanc ignominiā ęgreferens Philippus in febrem mortuus est,delatusq ad sanctum Dionysium funebri pompa eius ossa sunt condita.

Rex nauarrus morit.
Petri arragonēsis i Frācos impietas.
Horrenda crudelitas Siculorum.
Philippus rex Frāciç i Arragonia.
Reuersus in Arragoniā Petrus a Francis trucidat⁹.
Philippus morit i hispania.

Capitulum.CCXXXVI.

Gregorius decimus.

GRegorius decimus natione Placētinus prius dictus Theobaldus Archidiacon⁹ Leodieñ,causa deuotionis existēs vltra mare eligitur Viterbij,& sedit annis quatuor,cōputādo a die creationis vsq ad diē mortis.Dum autem cardinales essent in conclaui dñs Ioannes Episcopus Portueñ ludendo dixit.Discooperiamus domū,quia spiritus sanctus per tot ad nos cooperculа nequit pertransire:qui de dicto Gregorio sequentes cōposuit versus.Papatus munus tulit Archidiaconus vnus,Quem patrē patrum fecit discordia fratrū.Hic āno millesimo.cc.lxxiij.cōciliū cōuocauit Lugduni,in quo plura sta

tuit pro ſubſidio terrę ſanctę,quam intendebat perſonaliter viſitare.Ibiq̧ nun=
cij Grecorum promittentes redire ad vnitatē Eccleſię confeſſi ſunt ſpiritū ſan=
ctum a patre & filio procedere,& Symbolū Greca lingua canebant in cōcilio.
Nuncij etiam Tartarorum baptizati ad propria rediere. Interſuerūt aūt Epi=
ſcopi.ccccc.abbates.lxx.alij prelati circiter mille.Fuitq̧ vocatus frater Tho=
mas de Aquino ordinis predicatorum/doctor famoſiſſimus,qui de Neapo=
li veniens apud ortanum in Cāpania egrotās in monaſterio Foſſę nouę Ciſter
cieñ ordinis declinauit,ibiq̧ obdormiuit in domino.Legitur ꝙ ibidem miracu
lis claruit.

Capitulum.CCXXXVII.

INnocentius quintus natione Burgundus dictus frater Petrꝰ *Innocē tius.v.*
de Tarenteſia a pueritia educatus in ordine predicatorum,ma
giſter in Theologia factus primo prior prouincialis predica=
torum in Francia,inde Archiepiſcopus Lugduñ,demū cardi=
nalis Hoſtieñ,tādē papa eligitur Romę coronatur in ſancto
Petro,& licet multa facere proponeret,cito tulit eum deus,in
Eccleſia Lateraneñ ſepelitur,ſedit menſibus quinq̧,diebus duobus: vacauit ſe=
des diebus.xviij.

Capitulum.CCXXXVIII.

ADrianus quintus patria Genuenſis,familia Fliſca in palatio *Adriā nus.v.*
Lateraneñ in papam eligitur,Viterbium veniens quadragin
ta diebus a ſua creatione nundum expletis nundum promo=
tus in ſacerdotem,nec coronatus,nec conſecratus moritur.
Fuit autē Innocētij quarti nepos Othobonus antea vocatus
ſancti Adriani diaconus/cardinalis ab eodem creatus,& in
Angliam miſſus ad ſedandā inter regē & barones tumultū ortū. Mortuus au
tē Viterbij in cōuentu fratrū minorū ſepelitur.

Cap.XXXIX.

IOannes viceſimus.i.natione Hiſpanus patria Vlixbonenſis *Ioānes xxj.*
Petrus antea vocatus ex Epiſcopo Tuſculano in pontificen
electus:vir multę literaturę ſed modicę experientię in cathe=
dra Petri ſedit menſibus octo,diebus octo: vacauit ſedes circi=
ter menſibus ſex.Hic cum miſiſſet legatos dominos Epiſco=
pos ad Paleologum Grecorum imperatorem an obedire vel=
let Eccleſię Romanę,obtulit ſe ad oīa q̄ nūcij ſui in cōcilio Lugduñ ꝓmiſerant
obſeruare.Dictꝰ pōtifex in hoc q̄ plurimū laudabilis fuit ꝙ ſe tā pauperibꝰ q̄
diuitibꝰ cōem exhibēs,multos egētes ſtudiū lr̄arū amplectātes fouit,ac in be=
ficijs eccl'iaſticis ꝓmouit,qui ſubito cū camera noua quā Viterbij circa palatiū
cōſtruxerat ſolꝰ corruit,& inter ligna colliſus ſexto die poſt caſum oībꝰ pceptis
eccleſiaſticis ſacramētis ab hoc ſeculo migrauit.

Capitulū.CCXL.

NIcolaus.iij.natiōe Romanꝰ ex illuſtri Vrſinoꝝ familia natus *Nico laus.iij.*
Caietanus antea vocatꝰ in cathedra Petri ſedit ānis.ij.mēſibꝰ
octo,minꝰ.iiij.diebꝰ: vacauit ſedes mēſibus.vj.parū ante ſui
ꝓmotionē ꝑ aliquos dies flumen Tyberis Romę excreuit,ſu
os trāſcēdēs alueos,ſic ꝙ cūctis cernētibꝰ erat formidini.Nā
ſupra altare beatę Marię Rotūdę per quatuor & ampliꝰ excre
uit pedes.Huius tp̄e anno.M.cc.lxix.Carolus comes prouincię filiꝰ regis Si=
cilię corpꝰ perquirēs beatę Marię Magdalenę ſollicite & deuote ī oratorio vbi
ſanctꝰ ille Maximinꝰ olim Aqueñ Ep̄s tradiderat ſepulturę,vt ī geſtis antiq̧s

Inuētio corpis btē Marię Magdalenę

continetur,in villa dicta sanctum Maximinū, vbi apertis aliquibus tumulis in medio inuenitur corpus sanctissimę Magdalenę,cum ingenti odoris fragrātia sequentibus miraculis gloriosis,quod quidem sacrum corpus conuocatis Narbonen̄,Arelaten̄,& Aquen̄ Archiepiscopis,multisq̧ Episcopis, abbatibꝰ, & religiosis,prędictus princeps anno domini.M.cc.lxxx.leuauit:& in capsa preciosa ad hoc auro,argēto,& gemmis præparata locauit:caput vero in theca ex auro purissimo interclusit.

Albertꝰ magnꝰ.

Eodem anno Albertus Magnus ordinis prædicatorum summus Philosophus in dn̄o obdormiuit.Hic summus pontifex palatium sancti Petri multum augmentauit,& q̄plurima ædificia fieri faciens, iuxta illud pratellum inclusit,& fontem ibidem fluere parauit,celeriq̧ successa hora mortis pręuentus decessit.Post cuius mortem Hambaldenses partem dominij vrbis Romę inuitis Vrsinis habuerunt, ita ꝙ ex pacto inter eos habito pro parte Hambaldensium vnus,pro parte Vrsinorum alius in capitolio Senatorum officium gerentes fuerunt constituti.Sub quorū regimine multa homicidia,plurimeq̧ dissentiones & alia multa plurima fuere tā in vrbe q̄ in eius districtu pertractata.

¶Capitulum.CCXLI.

Martinus.iiij.

MArtinus quartus Simon antea vocatus tituli sanctę Cecilię presbyter cardinalis natione Gallicus patria Turonēsis pontifex electus,in cathedra Petri sedit annis.iiij.diebus.xxxiiij. vacauit sedes diebus quatuor.Huius tempore videlicet anno domini.M.cc.lxxxj.xj.die exitus Maij,quę fuit vigilia Ascēsionis domini cecidit pars pōtis Tholosę veteris post transitum processionis,& fuerunt in flumine Garūnę submersę circitet.cc.personę. Eodem anno Petrus rex Arragonum habens in vxorem Constantiam filiam quondam Maufredi ex hoc prętendens sibi regnum Sicilię deberi fecit apparatum non modicum,quem Martinus papa & Carolus rex Sicilię non immerito suspectum habebāt,sicut euentus rei comprobauit.Nam eodem anno Panormitani & Siculi Gallicos mares & fœminas,senes & paruulos in contemptum regis Caroli occiderunt,& qđ fuit detestabilius latus aperientes mulierum suarum prægnantium,quę de Gallicis dicebātur concepisse partus in vtero occiderunt.

Galli p ditiōe facta occidūtur a Siculis.

Deinde tota Sicilia Carolo rebellauit,& Petrum regem Arragonum in suum regem receperunt,qui Petrus anno.M.cc.lxxxij.se fecit in regem Sicilię coronari,propter quod excommunicatus a papa priuatus fuit & depositꝰ a regno Arragonię,& ab omni quod ab Ecclesia tenebat,omniaq̧ sua regi Franciæ occupanda concessit,& Carolo filio regis Franciæ Philippi regnum Arragoniæ contulit. Hic autem pontificatu inito statim in die Resurrectionis domini sex creauit cardinales,Carolum Sicilię regem ad se venientem ex senatoria dignitate deiectum in pristinum statum restituit,eiusq̧ instantia Paleologum Gręcum imperatorem pacta Lugdunensis concilij nō seruantem,& Petrum Arragonensem cōtra ius fasq̧ Siciliam occupantē anathemate notauit,& eius regnum in prędam occupare volentibus concessit:bellum etiam in Flaminia contra Sorlimanos ab Ecclesia deficientes gessit,quos etiam breui adiuuante Guidone Montisferrati in fidem recepit.Demum multis vexatus curis Perusium profectus ibidem moritur,& in maiori Ecclesia sepelitur,multis clarus miraculis,

¶Capitulum.CCXLII.

Honorius quartus natione Romanus ex Sabellorum nobili familia ortus, Iacobus antea vocatus, in cathedra Petri sedit annis duobus: vacauit sedes a die coenę domini vsq; ad sequēs festum cathedrę sancti Petri. Eodem anno Philippus rex Francię cū primogenito suo rege Nauarrę, & Carolo filio suo tūc rege Arragonię nominato, & cum legato apostolico collecto exercitu prędicata cruce, & concessa a papa indulgētia peccatorum signatis vadit contra Petrum regem accipere sibi regnum Arragonię transiens per Tholosam, Carcassonam, & Parpinianum, ac montes Pyreneos Gironam obsedit & cepit, voluitq; contra Barchinonam ire, sed orta epidimia in exercitu processum impediuit, quadam die vna pars exercitus regis obuiam habuit Petrum regem Arragonię, fitq; pugna inter eos, vbi Petrus extitit vulneratus, & ex vulnere obijt dies intra paucos. Rex vero Francię videns exercitum infirmari redire coepit. Et eodem anno in Parpiniano tela vitę eius subcisa fuit. Fuitq; postmodum inter Romanam Ecclesiam & hęredem Petri de Arragonia cum rege Francię consensu concordatum, & aliter ordinatum. Tempore dicti pontificis anno millesimo.cc.lxxxvj.in partibus occitanis & in vna parte ducatus Aquitanię fuit epidimia magna, quo anno Carmelitę mantellos barratos ex albo & nigro seu griseo variatos in cappas albas mutauere.

Hono= ri⁹.iiij.

Crucia= ta cōtra Petrum Arrago nię occu patorē Sicilię. Petr⁹ ar ragonię occidit.

¶Capitulum.CCXLIII.

Nicolaus quartus prius dictus frater Hieronymus minister generalis minorum sedit annis quatuor, & quantum est a cathedra Petri vsq; in Parasceue: vacauit sedes annis duobus, mensibus quasi tribus. Dicti pontificis tempore, & anno millesimo.cc.lxxxix. dum letanię fierent sancti Marci Tripolis ciuitas capitur a Soldano & Sarracenis, captisq; & occisis Christianis pluribus, christianitatis nomen deletum fuit ex eadem. Eodem tempore āno dñi millesimo.cc.xcj.xiiij.Kl. Iunij Achon a Sarracenis capitur, occisis plusq̄.xxx.M. vtriusq; sexus: causa amissionis fuisse dicitur dñorum & natiōnū diuersitas, facientiū ibi contrariā voluntatem.

Nico= la⁹.iiij.

¶Cap.CCXLIIII.

Adulphus comes de Anagone fuit electus in regem Alemanię & Romanorum anno domini millesimo.cc.xcij. Hic rex exercitum congregauit contra Albertum ducem Austrię, qui fuit filius Radulphi quondam regis Alemaniæ, pugnaueruntq; simul, in qua pugna Adulphus occiditur, & sui in fugam conuertuntur anno.M.cc.xcviij. Hic regnauit annis sex, benedictionem tamen imperialē nō habuit nec coronā.

Adul= phus.

¶Capitulū.CCXLV.

Coelestinus quintus Petrus de Martone antea vocatus professione anachorita patria Esermensis secūdo a Sulmone milliario coenobium incolens postq̄ biennio ac tribus mensibus ob cardinalium discordiam sedes vacasset vir sanctus omniū cōsensu spiritu sancto mentes hominum ad hoc instigante pontifex delectus est: quod vbi ita esse comperit clam socio quodā comite fugam arripuit, tanto apice indignum se iudicans. Sed non potuit ciuitas abscondi supra montem posita: inuentus enim a cardinalibus vt ver⁹ pontifex honoratur, qui itaq; dum nulla ratione populus clerusq; diuerti posset,

Coele= stin⁹.v.

Cœleſtin⁹ inuit⁹ pōtifex creatur. Cœleſtin⁹ coronatur

quum Petrum eligerent inuitus nolēſq; Aquiliam perrexit,quo etiam cardinales profecti eum corona inſigniuerunt.Eius autem coronationi interfuiſſe ducenta millia hominum referuntur.Moti ſane tum ſanctitate viri qua etiam ab ineunte ętate pollebat,tum etiam rei nouitate.Neq; enim fieri poterat vt homo ęremita ab hominum conſortio remotus / orationibus tm̄ contemplationiq; vacans ad tantum dignitatis gradum proueheretur,niſi deus rei Chriſtianę cōſulens,mentes hominum,vt hunc eligerēt induxiſſet.Faceſſant igitur qui hāc electionem irriſoriam ſcribunt,quippe quibus humilitas inimica eſt cum ipſi ſuperbi ſint.Inito itaq; pontificatu ſtatim duodecim cardinales creat,viros omni probitate ſanctitateq; prędítos,quorum de numero duo fuerunt Anachoritę inter ſanctos poſtea relati.Verum cum ſanctus vir res humanas, honoremq; pro nihilo duceret,a priori etiam vita quam in æremo duxerat nunq̃ declinauit,adeo vt cellulam ligneam ſibi conſtrui fecerit in qua recluſus ſoli deo vacaret.Victus autem olera cruda aut etiam legumina nullo tamen ſale condita, potus vero aqua.Tantę inſuper manſuetudinis,tantęq; benignitatis,vt nihil magis q̃ omnibus prodeſſe cuperet.quę res quibuſdam cardinalibus maxime Benedicto Caietano tanto grauior apparebat,quanto a ſanctitate remotiores erant.Vnde tractare inter ſe cœperunt quomodo hunc a potificatu deijcerent. Cœleſtinus vero contemplationi deditus ac vitę priuatę cupidus modum quęrebat quomodo pōtificatu ſe abdicare poſſet.Inſtabat Carolus rem indignam aſſerens vt tantus vir contra totius populi voluntatem munus pontificium dimitteret.Quā ab rē Neapolim a Carolo perductus clamor populi ſtatim exoritur a pontifice petens benedictionem ſe nolle alium pontificem q̃ Cœleſtinum,idq; ab eodem pontifice precibus & obſecrationibus contendenre.Quib⁹ pontifex reſpondit nihil aliud ſe eſſe facturum q̃ quod deus vellet vtiq; ipſe e republica Chriſtiana eſſe cenſeret,itaq; animo firmans tutiorem eſſe æremum q̃ negociorum occupationem poſtq̃ biennio rempublicam Chriſtianam adminiſtraſſet cardinalibus poteſtatem alterum ſurrogandi ſi id cōmode fieri liceat liberam dimittit.Eo tamen pacto vt ſibi redire ad deſideratam ęremum liceret

Cœleſtini vita.

Cœleſtin⁹ pōtificatu ſe abdicat.

At Caietanus glorię cupidus multiſq; modis pontificatum ambiens,quot poteſt cardinales in ſuam partem trahit,quo facilius magiſtratum adipiſcererur. Atq; ita Benedictus vir callidus ac vafer plurimorum conſenſu quos ad ſuam partem traxerat pontifex creatur.Cœleſtin⁹ vero cellam cupiēs ad deſertum pergit fruendę contemplationis cauſa,quod cum audiſſet Benedictus Caietanus qui poſtea Bonifacius appellatus eſt,ſtatim milites mittit,qui ſanctum virum etiam nolentem abducerent,veritus profecto ne Cœleſtini ſanctitas ſibi aliquādo noceret.Erat enim diſſenſionum amator ac fautor,multęq; ſuperbię. Hunc igitur captum pręfecto arcis Sulmonis,quę in Hernicis eſt cuſtodiendum tradit,mandato interpoſito ne cuiuſpiam familiaritate vteretur.Fecit mādata pręfectus atq; ſanctum virum in carcerē conijciens nihil pretermiſit quod ſciret huic eſſe nociuum.Nā adeo anguſtus erat locus vbi retruſus fuit,vt mēſurā hominis nō excederet:patiēter tm̄ oīa ferens beatus Cœleſtinus poſt annum vnum ac menſes quinq; feliciter obdormiuit in domino. In cuius exitu crux clara ante poſtes carceris etiam cuſtodib⁹ apparuit,qua ſignificaretur vir ſanctus a cruce domini nunq̃ fuiſſe alienus.Eodemq; mortuo tantis miraculis claruit vt breui in ſanctorum numero ab omnibus ſit habitus. Sunt qui ſcri-

Cœleſtin⁹ ęremū repetit.

Cœleſtinus a Bonifacio ī vīcula cōijcitur.

Sāctus Cœleſtinus morit.

bant hunc a Bonifacio nocte quadā delusum esse subornatorib⁹ quibusdā clā-
culū imissis, qui voce quasi cœlitus demissa in cubiculū ei persuaderēt pontifi-
catum esse dimittendum si saluus fieri vellet, quos ego non secus ac mendaces
perniciosos existimarim. Quis enī ambigat Cœlestinum semper modum quę-
sisse quo modo se pontificatu abdicare posset, reclamantibus etiam vndiq̧ loco-
rū populis. Aut certe quomodo abiecto magistratu statim miraculis claruis-
set, nisi deo gratum opus egisset. Legimus enī cęcum ab eo illuminatum cum a
conspectu cardinalium ab renunciatione facta ad æremum pergere vellet. Sed
non potest pernicioso placere sanctitas, nec auaro paupertas, ꝙ si ad illud Pe-
tri dictum. Ecce nos relinquimus omnia &c. animum attenderent, profecto vi-
derent nullum ab initio seculi perfectius hoc relictum posteris exemplum pau-
pertatis. Facile est enī non adeptas diuitias contemnere, sed possessas relinque-
re haud hominibus nostri temporis persuasibile: distant itaq̧ mundi amatores
huius viri exēplo magis velle subesse q̃ pręesse, vt sic dnm sequātur qui se suis
Apostolis tanq̃ ministrum exhibebat. Alioquin profecto timēdum ne in pro-
fundos demersi cruciatus & ipsi serpentibus ac vermibus pabulum ministrēt.
Huius pontificis tempore sanctus ordo Cœlestinorum initium sanctitatis de- Ordo
dit, cuius primus institutor Cœlestinus suis summę humilitatis exemplum re- Cœle-
liquit: quod imitantes qui eius ordinis sunt non secus ac fœtida stercora magi- stinoꝝ.
stratus atq̧ honores a se procul repellunt, quam ob rem ad hęc vsq̧ tempora cę-
teris monachis ab instituto collabentibus immobilis firmiusq̧ eorum perma-
net ordo.

¶Capitulum.CCXLVI.

Philippus pulcher defuncto Philippo patre in regnum succes- Philip-
sit, anno salutis. M.cc.lxxxvj. cuius coronationi Edoard⁹ An- pus pul
glię rex affuit, iuramēto interposito fidem regi Philippo se ser- cher.
uaturum, a qua tamen non multo post perfidus Anglus desci-
uit: vnde & Aquitaniam sibi Philippus postea vendicauit ob
fractam fidem. Eadem tempestate Guido Flandrensis comes Guido
cum Edoardo sentiens a Philippo in carcerem coniectus est. Insuper & arces Flādrē-
plurimę nomine Philippi in Aquitania receptę sunt, occisis earum incolis. sis i car-
Deinde Rionem obsidens maritimam arcem eam vi capit, interemptis Vasco- cerē cō-
nibus cum bona Anglorū parte. At Guido qui liber a Philippo dimissus fue- ijcitur.
rat, aduersus eum insurrexit, in quem progrediens Philippus multo milite in-
structus primo insulam cum arce expugnatam recepit. Interim dum hęc gerū-
tur Carolus relicta Aquitania in Flandrenses progreditur, cui occurrēs Gui-
do comes cum sexcentis equitibus, & sexdecim peditum millibus acerrimis vi-
ribus pugnat. Victus tamen comes Brugas contendit. Ad quem Edoard⁹ An-
glus veniens cum audisset Philippi aduentum relictis Brugis Gandauum se
conferunt: ob quam causam Brugenses deditionem facientes Philippi potesta-
ti se submisere, datisq̧ inducijs Philippus in Franciā reuertitur. Non multo ve-
ro post Aubertus Alemanus rex apud Vallicolorē cum Philippo veteris ami-
citię iura innouauit. Verum cum inter Flandrenses induciarum finis adesset
Robertus Guidonis filius aduersus Brugas castra posuit, in quem progressus
Carolus Valēcenis, Duaco, Bethuniaq̧ capta Gandauum Flamingi fugiunt,
quos insequutus Carolus Guidonem filium eius Robertum ad Philippū vin-
ctos perducit, quibus diuersis custodijs mancipatis rex Philippus Flandriam

Philippus Flādriā ingredit. ingreditur. Interea Bonifacius octauus pontifex bellum Hierosolymitanum animo cogitans Episcopum Apanicensem ad Philippum mittit, qui regem ad id negocium hortaretur, sed cū frustra se laborare videret in regem maledicta congerit, denuncians regnum Franciȩ ad ius pontificis deuolutum esse, ob quā causam in carcerem Philippi iussu coniectus est: de quo in historia Bonifacij latius dicemus. At Flandrenses animo inquieti nouos insultus apud Brugas in Francos faciunt, quod cum resciisset Philippus militem illuc mittit, quos simulata parendi humilitate receptos nocte insequente Brugenses trucidant, qua victoria animos resumentes, spem suū comitem liberandi capiunt. Atq̃ ita Guidonem comitis filium Alemanorum, Theutonicorūq̃ copijs instructum obsessum habent. In quos Robertus Arthesius comes progrediens dum sibi ab hostibus minus cauet, multis vulneribus confossus occubuit, fugȩ se cōmittentibus duobus hominum millibus. Inter quos multi Francorum proceres perpetua ignominia notati sunt. Occisorū millia duodecim fuisse referuntur, qui verubus a plebeis Flandrensibus dum suis viribus freti superbiunt confossi ignominiose occubuerunt. Verum non multo post Flamingi pœnas sui sceleris dederunt. Nam Francis occurrentes Flamingi octingenti interempti sunt. Qua clade non contenti Flamingi rursus bellum instaurant, victi tamen non procul a sancto Audomaro millia.xv. ex suis vno prȩlio amisere. Deide cum iterum apud Insulam grassarentur ad quingentos Tornacenses incolȩ interfecerunt. Per hos dies Marchiensi comite defuncto Angolisma Philippo obtigit, quam ipse audiens Aquitaniam quoq̃ & Tholozatium prouinciam visitauit, pacatis quotūdam animis qui ad rebellionem procliui esse ferebantur. Ratus prȩterea Philippus pacatos reddere Flandrenses si eorum comitem qui asseruabatur in carcere liberum dimitteret, comitem cum filio ad Flandrenses mittit, qui postq̃ seditiosam gentem ad pacem reducere nequiuerunt vt promiserant ad regem reuertuntur. Vnde iterum in Flandrenses mouens cum apud montem populorum castra posuisset, sperans cum hoste manus conserere, tandem eos vallo carrisq̃ munitos repperit. Qua re cognita rex nihil dubitās cum suis militibus arma deponit. Et ecce subito ferox hostis in castra statim irrumpit, atq̃ vbi Francos exarmatos comperit, quos potest trucidat. Rex vero incenso equo statim vbi galeā imposuisset in hostem animosissime fertur obuiū quȩq̃ interimens. Quē reliqui insecuti viginti millium Flamingorum stragem fecere, ita vt nisi superueniens nox prȩlium diremisset Flandrensium finis statim habitus fuisset. Tandem rebus prȩclare gestis Philippus postq̃ annos octo & viginti regnasset lecto decubuit, inde habita ad filios oratione cum religiose hunc versum, In manus tuas domine commendo spiritum meum, pronunciaret, animam efflauit. Huius cor apud cœnobium fœminarum, quod in Poissiaco sub fratrum diui Dominici area condiderat humatum est: ossa vero ad cœnobium Dionysianum delata.

Robertus Arthesius trucidat. Franci fugātur & occiduntur. Flādrēses vincūtur.

Flādrēses occiduntur.

Capitulum.CCXLVII.

Bonifacius octauus.

Bonifacius octauus natione Campanus patria Anagnin⁹, Benedictus Caietanus antea vocatus sedit annis octo, mensibus nouem, & diebus quindecim: vir certe callidus ingratissimusq̃ qui sua ambitione post abrenunciationem Cœlestini pontificatum adeptus est, quem postea perpetuo carceri damnauit, nec vbi foret vnq̃ scire permisit. Hic licet sancti Cœlestini

probitatem admiraretur,Leo tamen post pontificatum effectus nō tm̄ Cœlestinum,sed & omnes contemnere cœpit,& gratias a prędecessoribus factas vt plurimnm reuocauit,discordiasq̄ q̄maxime inter Guelphos & Gebelinos alereltuduit:prętertim Genuenses & Venetos,quorum Gebelinam factionē mirifice & crudeliter vbiq̄ persequi non destitit.Ea propter Petrum & Iacobū cardinales Colonienses vna cum Sarra eorum patruo viros insignes ex odio Gebelinę factionis in dicta calumnia cardinalatus dignitate & beneficijs ac fundis paternis,ac rebus omnibus priuauit:sicut habetur de schismaticis libro.vj. Eius nempe ira omnibus Gebelinis implacabilis erat:vnde Sarra fugiēs maluit in Piratarū manus q̄ in Bonifacij seueritatem incidere.Procheto vero Genuensi Archiepiscopo ad pedes Bonifacij die cinerum prodeunte hęc verba pnunciasse refertur. Pōtifex,memēto homo qa Gebelin⁹ es,& cū Gebelinis in cinerem reuerteris,in eiusq̄ oculos cinerem coniiciens Archiepiscopatu priuauit.Idem etiam beatum Ludouicum Francorum regem inter sanctos retulit. Edidit pręterea Sextum pontificij iuris codicem suo iussu a tribus doctissimis viris compilatum. Egit insuper inter fraudes quibus abundabat vnum laudabile opus.Nam Euāgelistarum & quatuor Ecclesię doctorum solēnitatem sub duplici officio celebrari pcepit:vt habetur de reliquijs & veneratione sanctorum libro.vj.c.gloriosus. His ita gestis bellum Hierosolymitanū animo agitans cum speraret Philippum ad id bellum inducere/Appaniēsem Episcopum ad regem mittit.Qui incassum se niti cum intellexit minis agere tentans quasi Philippum regno priuandum dictaret si pontifici non suffragaretur,in carcerem Philippi iussu coniectus est.Quo facto quia ius gentiū violasse Philippum Bonifaci⁹ diceret,vt erat supra modum arrogās,vltionem parat.itaq̄ misso in Franciam Archidiacono Narboneū Philippum vetat quicq̄ de Ecclesię prouentibus percipere,cum tamen antea permissione Bonifacij vacantium Ecclesiarum prouentum vnius anni exigendi(quod ius regale appellamus)acciperet:denunciat etiam Francorum regnum per Philippi cōtumaciam ad Romanam Ecclesiam esse deuolutum.Si secus faceret ipsum cum fautorib⁹ in hęreticorum numerum habiturum.Episcopis quoq̄ & aliquot abbatibus theologis insuper & pontificij iuris doctoribus diem dicere iubet Romę ad Kl.Nouēbris se sistendi.Simulq̄ indulgentias & concessiones a Romanis pontificibus Francis elargitas nullas esse declarat.His mandatis ab Archidiacono superbe expositis Philipp⁹ Episcopum Appaniensem,qui ob maledicta in regem carcere tenebatur,Archidiacono restituit,simulq̄ imperat regno sine cunctatione illum excedere:insequenti postea vere conuentu Parisij habito pontifices primum Philipp⁹ cōmemoratis,quas a Bonifacio acceperat iniurijs / rogat,a quo suarum Ecclesiarum prędia prouentusq̄ accepissent.Deinde ad proceres conuersus.Et vos inquit viri nobiles quem vobis regem dominūq̄ habere arbitramini.Respondētibus sine controuersia regio se iure omnia illa tenere atq̄ tueri.At inquit rex Bonifacius ita agit,quasi vos,regnumq̄ omne Francorum sedi apostolicę subiectum sit:imperium em̄ Alemanorum,quod ipse Alberto ter petenti negauerat illud cum Francorum regno simul Alberto cōtulit.Nos autem o viri fidei vestrę ac beniuolentię gratias agentes pollicemur libertatem publicam vestra ope freti protegere. Conuentu dissoluto rex publico edicto prohibet regno quicq̄ auri,argentiue,aliarumq̄ mercium exportari constituta

Bonifaci⁹ Gebelinos psequit

Eps appaniensis i carcerē cōiicitur.

Ius regale.

in prçuaricatores edicti pœna iubet:prçterea ad regni extremos fines atq; exi=
tus custodes assignari,qui ingredientes egredientesq; asseruent.per eos dies Phi
lippus Aquitaniam Edoardo regi Anglorum restituit,paxq; inter reges con=
uenit:habitumq; est non multis post diebus Parisij Episcoporum atq; magna=
tum concilium,vbi de Bonifacij pontificis in Francos concepto imperio actũ
est,differentibus proceribus Bonifacium pontificatu indignũ esse,qui & homi

Bonifa=ci⁹ Frã cis homicida iudicat.

cida & hçreticus esset,quorum scelerum testes in promptu habebãtur.Fuit igi=
tur omnium vna sententia Bonifacij iussis parere non debere,nisi prius sese ab
obiectis criminibus expurgasset.Post hçc Bonifacij arrogantiam iniquo ani=
mo ferens Philippus Anaginã quo se pontifex receperat Sarram ex Colũnen
sium familia cum Nogareto equite Franco in Italiã mittit ob causam insinuã
dç prouocationis,qua aduersus Bonifacij iniurias Philippus sese tuebatur:nã
pontifex plus equo elatus Philippum regno priuauerat.Erat autem Sarra Co
lũnensis Philippo obnoxius.Quippe quem ex Italia fugiẽtem & a Piratis ca=
ptum rex redemerat.Itaq; Sarra mutata veste ne ab Italis agnosceretur,quot

Bonifacius capitur & carceri mancipatur.

potest annos colligit,& conductis Gallis Nogaretum militem cum bona ma
nu Ferentinum prçmittit,ipse vero Anaginam Gebelinorum ope ingressus
Bonifacium in patris domo capit,inde Romam deductus pontifex superbus
carceri mancipatur,vbi post quartum & vigesimum diem violenta morte aut
certe animi çgritudine defecit,ponficatus sui anno octauo , mense nono , die
decimosexto,sepeliturq; in Basilica Petri sepulchro a se antea extructo.Mori=

Bonifacius moritur.

tur autem canina morte Bonifacius,qui imperatoribus,regibus,principibus,
nationibus,populis terrorem potius q̃ religionem inijcere conabatur,quiq; da
re regna & auferre,pellere homines,ac reducere pro arbitrio animi conabatur.
Aurum vndiq; conquisitum plusq̃ dici potest sitiens.Vnde de eo prophetatum
fuerat.Intrauit vt vulpes,vixit vt leo,mortuus est vt canis,& mensura quam
Cœlestino viro sancto mensurauit sibi çqua lance remensa est.Discãt itaq; hu
ius exemplo principes omnes tam religiosi q̃ seculares non superbe sapere,cle
ro prçesse,& populis non superbe & contumeliose,vt hic de quo loquimur,sed
sancte & modeste vt Christ⁹ rex noster eiusq; discipuli ac veri imitatores Chri
sti,non Neronis:q maluit a populis timeri q̃ amari.Vnde Tyrannorũ perni=
cies oriri merito solet.Sũt qui scribãt hunc quoq; discordias inter Italos aluisse,
maxime vero inter Genuenses & Venetos populos quidem nauali prçlio satis
potentes.Huius quoq; tempore vt scribunt quidam Hermanij cuiusdã corpus
apud Ferrarienses iam viginti annis pro sancto cultum exhumari mãdauit
pontifex,cuius cognita hçresi combustum fuisse refertur.

¶Capitulum.CCXLVIII.

Albertus.

ALbertus dux Austrię filius quondam Radulphi regis fuit ele=
ctus in imperatorem ab electoribus congregatis Aquisgrani
anno millesimo.cc.xcviij.qui misit solennes nuncios ad Bo=
nifacium prædictum pro suę electionis confirmatione,quam
multis allegatis rationibus reppulit,& asseruit esse nullã,post
modum propter subortam discordiam inter ipsum papam &
regem Francię:idem papa Albertum prçdictum in imperatorem confirma=
uit,ei subijciens regnũ Francię sicut & alia regna.Hic regnauit annis.x.& fuit
occisus a nepote suo filio fratris sui,anno.M.ccc.viij. ¶Cap.CCXLIX.

BEnedictus nonus dictus frater Nicolaus de Triuisio ordinis fratrum prędicatorum sedit in cathedra Petri mensibus octo diebus.xvij.obijt Perusij Non Iulij,sepultus in Ecclesia prędicatorum,per quem diuina virtus miracula operatur:maxime in dęmonibus & obsessis expellendis:vacauit sedes per annum sequentem & plus,cardinalibus inclusis non valentibus cōcordare.Hic denunciauit excōmunicatos publice actores captionis prędecessoris sui,& nominatim Guillermū de Nogareto,& Sarram de Colūna,generaliterq; omnes complices.Hic Iacobo & Petro de Colūna eorum bona quę tenebat Ecclesia restituit,sed non ad cardinalatum.Hic priuilegia & libertates quibus Bonifacius regem Francię priuauerat pręsentibus nuncijs regis restituit,in concilio publico restringens constitutionem Bonifacij,quę incipit,clericis laicos libro.vj. Benedictus.ix

¶Capitulum.CCL.

HEnricus comes Luxēburgeñ fuit elect⁹ in regem Alemanię & Romanorum in Francheburgo in festo beatę Catarinę.anno domini Millesimo.ccc.viij.Eodēq; anno in festo Epiphanię coronat Aquisgrani.Post anno millesimo.ccc.ix.misit ad papam Clementem quintum apud Auinionem solennes nūcios & caduceatores,tres scilicet comites & duos Episcopos, petens coronationem imperij ab ipso papa sibi dari.Papa vero mense Iulij electionem eius admisit,confirmauit:& coronationem promisit tempus idem assignans vt a festo Purificationis ad duos annos Romam veniret coronā ibidem ab ipso imperij recepturus.Anno vero domini millesimo.ccc.x.in ęstiuo tempore mense Septembri Lōgobardiam intrās primo venit Taurinū,deinde apud Astam,receptusq; fuit vt rex & dominus.& inde Vercellas & Mediolanum perueniens coronam vnam imperij in Mediolano suscepit in festo Epiphanię domini,quam Mediolaneñ Archiepiscopus illi dedit:dehinc per incremēta Lōgobardiam superiorem suo beneplacito & dominio adunauit.Verū Parmeñ & Cremonenses a principio subigi noluerūt.Sed paulo post non valentes resistere consenserunt.Brixia vero ciuitas diu restitit vsq; ad sanguinem & stragem plurimā sub anno domini millesimo.ccc.xj.in quo anno paulo ante festum beati Lucę Brixieñ reddiderunt se,& ciuitatem suam voluntati ac misericordię imperatoris procurantibus cardinalibus qui missi fuerant ad ipsum imperatorem coronandum Romę.Inde Henricus prędictus processit Romā coronam imperij suscepturus a tribus cardinalib⁹,quos illuc hac de causa Clemens papa quintus trāsmiserat loco sui de Auinione vel poti⁹ de Malasauria, vbi ęstiuo tempore morabatur.Cardinales autem fuerunt Nicolaus Hostiensis Episcopus,& Leonardus Episcopus Albaneñ,qui anteq; peruenissent Romam ad coronationem imperatoris obijt in Luca ciuitate.& Lucas de Flisco Ianueñ,Arnardus vero Episcopus Sabineñ,& debebat cum imperatore legatus papę in Italiā remanere,vt noui imperatoris negocium quod omnibus nō placebat dirigeret & iuuaret.Res enī noua & dura pariter videbatur,illis quidem Italicis atq; Tuscis & his maxime qui populum regere videbantur cū.lx. annis & amplius a depositione ab imperio vltima Federici sine imperatoris dominio perstitissent,q; eius dominio denuo subderētur,a quo se existimabant in perpetuum plurimum liberatos.Sed tyrannidis graue iugum q; in ciues suos Henticus.

ſeruierant merebantur,& vt tyrannidi ſubderentur,& hoc ipſum minor populus pręcipue affectabat.Fuit autem coronatus in imperatorem per tres cardinales ſuperius memoratos de ſpeciali mandato Clementis papę quinti Romę in Eccleſia ſancti Ioannis Lateraneñ in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli,anno domini milleſimo.ccc.xij.hic Henricus imperator obijt apud bonum conuẽtum in Tuſcia.xxiiij.die Auguſti in feſto ſancti Bartholomęi. Anno domini milleſimo.ccc.xiij.regni vero ſui,& imperij anno quinto,delatũq; inde fuit corpus eius apud Piſas,& ſepultũ.Huic Henrico Florentini Bononieñ,aliiſq; adhęrentibus plurimum aduerſati ſunt:vnde & quidam referunt Florentinorum opera ipſi Henrico venenum eccleſiaſtico ſacramento miniſtratum eſſe.

Hẽric⁹ morit.

¶Capitulum.CCLI.

Cle= mẽs.v.

CLemens quintus Vaſco Bernardus antea vocatus ipſo exiſtẽte in Archiepiſcopatu ſuo Burdegaleñ electus fuit,& miſſum decretum electionis,a qua ciuitate receſſit circa finem menſis Auguſti,ac Lugdunum proficiſcens in Eccleſia ſancti Iuſti fuit coronatus.Cunq; de loco procederet ſummus pontifex cõprimentibus turbis depulſa maceria cuiuſdam muri collapſa eſt in Ioannem Britonum ducem,qua oppreſſus interijt:pontifex vero in tanta trepidatione ex equo deturbatus ſolum carbũculum precij ſex millium aureorum amiſit.Philippus quoq; ea ruina aliqua ex parte debilitatus eſt.Ex quibus multi more vulgi multa pręſagiebant.Eodem anno in aduentu domini fecit decem cardinales nouos,& duos olim per Bonifacium depoſitos renouauit ſcilicet Iacobum & Petrum de Colũna patruum & nepotem. Eodem ãno.iij. Kl.Februarij renouauit duas conſtitutiones Bonifacij directas contra regẽ Francię, priore papa voluit regem Eccleſię Romanę eſſe ſubiectum in ſpiritualib⁹ & temporalibus, poſteriore vero quę in.vj.decre.continetur,quę incipit,clericis laicos.Anno domini milleſimo.ccc.v.prędicto menſe Martij regi Arragonum Sardiniam confirmauit,& rex promittens & iurans fidelitatem promiſit Inſulam aſcendere in Septembri proximo venienti.Anno domini milleſimo ccc.vj.papa de Lugduno redijt Burdegalam,vbi cum curia ſua ſtetit per annũ

Clemẽſ reſtituit duos cardinales Colũnẽſes quos Bonifacius priuauerat.

Eodem anno de ordinatione regis Francię fuerunt in toto regno capti Iudæi imperceptibiliter vna die,& confiſcata bona ipſorum & expulſi ad regnum minime reuerſuri.Eodem anno Hoſpitalarij cum exercitu Chriſtianorum oppugnare ceperunt Inſulam Rhodum cum adiacentibus inſulis quinq;,quas Turci inhabitabant ſub dominio imperatoris Conſtantinopolitani,& ab initio aliquas ceperunt ,ſteteruntq; in pugna obſidentes,& obſeſſi quatuor annis cõtra Turcos,tandem de Turcis victoria habita eſt.Anno domini milleſimo.ccc. vij.Clemẽs cũ curia receſſit Burdegala ad Pictauiã,vbi anno vno & amplius manſit,maxime pro ſedanda diſcordia inter reges Francię & Anglię.Eodem anno in Iulio moritur rex Anglię Edoardus.Anno eodem milleſimo.ccc.vij. in feſto ſancti Edoardi confeſſoris ſcilicet.iiij.idus Octobris feria ſexta capti fuerunt in toto regno Fracię Templarij ex ordinatione regis & concilij mirantibus cunctis militiam templi nimis priuilegiatam ab Eccleſia Romana,ita ſubito vno die captiuari cauſam ignorantibus captionis,quę poſtea fuit publice manifeſtata,videlicet prophana confeſſio cum abnegatione Chriſti,& expuitione ſupra crucem in opprobrium crucifixi vt plures eorũ cõfeſſi fuerũt,

Inſula Rhodiorũ pueniti manibus Chriſtianorũ.

quod scelus etiam multi confiteri noluerunt, quãuis supponerentur questionibus & tormentis. Sedes vero Romana primo ęgre ferebat hmõi captionẽ, sed nõnullis coram papa & cardinalibus in Pictauia ductis & recognoscentib⁹ ritum exectabilem ac confessiones prius a se factas veras esse, ordinatum fuit ꝙ Templarij vndiq; caperẽtur. Eodẽ anno in quadragesima sequenti inquisitores hęretice prauitatis de ordine prędicatorum in Lõgobardia superiori cũ Episcopo Vercellẽ prędicata cruce cũ indulgẽtia peccatorum cõgregauerũt exercitũ cõtra Dulcinũ Heresiarchã Nouarienẽ, q multos hoĩes sequaces habẽs morabatur in mõtanis Nouarienẽ, ibiq; capt⁹ fuit Dulcin⁹ & cũ eo circa .c.l. At ꝑpter intensum frig⁹ eiusdẽ socij fame & frigore in mõtib⁹ mortui, ac gladio interfecti quadraginta & ampli⁹ sunt inuẽti, & vxor ei⁹ Magareta hęretica capta cũ eodem. Anno vero domini. M.ccc. fuit facta de eis executio per curiam secularẽ. Fuitq; Margareta ante Dulcini oculos mẽbratim concisa. Deinde & ipse Dulcinus mẽbratim cõciditur, & mẽbra oĩa cõburũtur, cũ alijs complicibus qui peruersum dogma Dulcini imitabãtur. Hi passim sine discrimie mares & foeminę habitãtes multos errores seminauerãt. Eodẽ anno Romę cõbusta fuit Ecclesia sancti Ioãnis in Laterano, in festo sancti Ioannis ante portã Latinã: vnde fuit in vrbe magna lamẽtatio, timẽtes dei iudiciũ, ꝓcessiones faciũt clerus & popul⁹, pax inter discordes ordinatur, vtriq; & mulieres timorati signa assumũt poenitẽtiæ & lamẽti. Cũq; ad reparationẽ Ecclesię dant operã, Clemens etiam pontifex data pecunia manum ponit adiutricem. Eodem anno Clemẽs papa regi Raffię a quo prius nuncios recepit misit fratres prędicatores & minores qui ipsum sicut petijt in fide informarent. Sed venientes cum honore recepti sunt a rege, finis tamen intentus null⁹ secutus fuit, quia rex matris ac fratris motu retractus penitus nihil egit. Eodẽ anno mẽse Augusti per vniuersa regna Christianitatis misit lr̃as aplicas vt Tẽplarij caperẽtur, & per dioecesanos fieret inquisitio cõtra singulares ꝑsonas ordinis sup articulis datis contra eos. Misit etiã personas insignes qui de toto ordine inquirerẽt, vt possent illi⁹ ordinis reformatio vel totalis deletio fieri in ꝓximo futuro cõcilio generali. Dictus põtifex anno. M.ccc.ix. in coena dñi excõicauit Venetos, & ptiuauit cõmunione aliarũ ciuitatũ, ac exposuit ꝑsonas & res eorum volẽtib⁹ occupare, quia Ferrariã cõtra Ecclesiã occupauerãt. Ob hoc missus fuit in Italia legat⁹ a latere cardinalis de Pelagura, qui sequẽti mense Augusti nõ sine magna & grandi effusione sanguinis Ferentinũ ac Ferratiã ex Venetis recupauit. Subsequenti anno ꝓpter inundantiam pluuiarũ fuit toto verno tpe grandis caritas annonę Tholosę vicinisq; partib⁹, ac fere in toto regno Frãcię, & tãta ꝙ vix inueniebãtur frumẽta vęnalia, toto orbe inuẽtu difficilia erãt: vnde paupes hęrbas vt bruta comedebãt. Eodẽ anno in festo Assumptionis Marię virginis insulã Rhodi capiũt Hospitalarij cũ exercitu Christiano, q̃ caput est insularũ vicinarum, & ex tũc redacta fuit sub dñio Christianorum, inde apt⁹ patet in terrã sanctã trãsit⁹ pet Christianos. anno. M.ccc.xj. cõuocato cõcilio gñali Viẽnę cassat⁹ & abolitus fuit ordo Tẽplariorum. Post ãnos citciter .c.lxxxiiij. quib⁹ militauit, & demũ anno .ccc.xij. eorum bona ordini sãcti Ioãnis Hierosolymitani certis sub pactis applicata. In quo q dẽ cõcilio itet alias cõstitutiões edita fũt declaratoria & iterpr̃tatiua regulę fratrũ miorum. s. exiui de paradiso, sup qua & ei⁹ obseruatiõe ps fratrũ minorũ, qui spũales dicebantur, cõtra alterã tumultuans & alterans ptiua

Destructio ordinis tẽplariorum

Dulcinus hęreticus mẽbratim obtruncatˀ & cremetur.

Abolitˀ ordo tẽplariorum

tim & publice cōtendebat, iudiciū sedis apostolicę postulādo. Dictus summus pōtifex cū sedisset annis.viij.mēsib⁹.x.dieb⁹.xv.ab hac mūdi caligine substractus est: & vacauit sedes annis trib⁹, diebus.xvij. Quo anno videlicet.M.ccc.xiiij.electores Alemanię cōuenientes in vnū pro electione imperatoris diuisi fuerūt i duos. Alij Ludouicū ducē Bauarię, alij Federicū ducē Austrię volētes regē Alemanię. Tandēq dux Austrię captus fuit, & dux Bauarię ius imperij sibi vendicans vsurpauit. Idem quoq pontifex Cœlestinum quintum approbatis eius miraculis inter sanctos retulit, librum etiam Clementinarum a se cōpositum in Vienensi concilio edidit. Lapso biennio dictę electionis elect⁹ fuit in summum pontificem. ❡Capitulum.CCLII.

Ioānes xxij.

IOannes.xxij. Iacobus Caturcensis antea vocatus Episcopus Portuensis apud Lugdunū post longā altercationē electus est in cathedra Petri sedit annis.xix.& vacauit sedes diebus.xvj. Hic primo anno sui pontificatus sanctū Ludouicū Episcopū Tholosanū canonizauit, & eodem anno a sacerdotali & pontificali dignitate Hugonē Episcopū Caturceñ priuauit, & tādē quia in mortem summi pōtificis vt dicebatur cōspirauerat, eo in aliqua parte corpis excoriato fuit cōbustus, quo anno Ecclesiā Tholosanā erexit in Archiepiscopalem in sex episcopatus diuidēdo. Deinde in Archiepiscopatu Narbonen duas erexit Ecclesias cathedrales Electeñ scilicet & sancti Pontij. Albieñ diuisit in duos scilicet in Castreñ & Agenneñ sedem ponens in Condono. In Episcopatu Lemoniceñ sedem ordinauit, aliā in Abbatia Tutelleñ. In episcopatu Petragoriceñ in ciuitatē erexit villā de Sarlato, In episcopatu Ratheneñ aliā fecit i villa de Vabrio. In epātu Pictaueñ duas erexit ciuitates scilicet Malleaceñ & Lucioneñ. Vlteri⁹ in nōnullis villis fecit Ecclesias collegiatas canonicorū seculariū cū dignitatib⁹ & prębēdis, vt pote in mōte Albaneñ in castro nouo de Arrio, in villa de Burlato Albigesij, in villa sancti Felicis, in villa de insula Iordani, in villa sancti Pauli de Fenolgedesio, quę ideo facta existimo ob id quia prouentus annuos harū Ecclesiarū nō ignorabat cū esset hac patria oriūdus. Dictus pontifex anno millesimo.ccc.xvij. multas edidit Decretales circa pluralitatem beneficiorum inter quas est constitutio execrabilis. Eodem anno misit ad studia generalia constitutiones Clementis in concilio Vieneñ editas. Interea millesimo.ccc.xxiiij. canonizauit sanctū Thomā de Aquino de ordine prędicatorū anno.l.a felici eius trāsitu. Quo anno perpetuo declarauit edicto hęreticū esse cēsendū, qui affirmaret Christū & Aplos nulla habuisse in pprio nec in cōmuni. Itē affirmate φ Christo eiusq Aplis in his quę ipsos habuisse sacra scriptura testatur, nequaq ius ipsis vtendi cōpetierit, nec illa donādi, aut ex ipsis alia acquirendi erroneū & hęreticū declarauit, propter quam opinionē de paupertate euāgelica multi fratres mīores & sorores dicti ordinis diuersisq vicibus fuere cōbusti. Dictus pōtifex anno.ccc.xxv. postillā dānauit fratris Petri ordinis minorū Biterreñ diocesis, ex qua fundamētū cepit secta quędā pestifera illoꝝ scilicet qui se pauperes de tertio ordine sancti Frācisci se appellant. At quoniā in prędecētibus sermo habitus est de discordia orta inter electores facultatē habētes eligēdi imperatorē, sedet aīo dictū ordiri sermonē. Nā dum Ludouicus dux Bauarię petere cōtempsit cōfirmationē a papa multis pręmissis processib⁹ ipm pōtifex priuauit, eiusq electionē cassam & nullā

Erectio episcopatuū & ciuitatum a Ioanne xxij.

Errores dānati sub hoc pōtifice.

declarauit,qui Ludouicus non approbatus sed reprobatus anno.ccc.xxviij.fa-
uore partis Gebelinę intrauit Italiam,perueniẽsq; ad ciuitatẽ Pisanã fuit rece-
ptus a Pisanis cum honore.Demum ad vrbẽ veniens in ponte Tyberis mul-
tos creãdo milites a pręfecto vrbis receptꝰ est,imperijq; diademate coronatus.
Hic Ludouicꝰ quia dictus põtifex iãdudũ ꝑcessus fulminauerat cõtra ipm hę-
reticoꝶ dicentiũ papã subesse impatori seductus cõsilio/fratrẽ Petrũ Rulucij
de Corbario Reaturę diœcesis ordinis minorũ elegit in papã,qui electioni cõ-
sentiẽs cõsecrari seu potius execrari se fecit,Anno prędicto mẽse Maij nõnul-
los creãs cardinales.Cui etiã dictus Ludouicꝰ cũ suis reuerẽtiã faciẽs iussꝰ fuit
scindere Ecclesię vnitatẽ.Hic frater Petrus dicebat̃ vxorem habuisse:videlicet
Ioãnã Matthęi de Corbario filiã,& ea inuita ordinẽ minorũ ꝓfessum fuisse,&
ipse in dñm papã seu potius antipapã cũ electus fuisset ipm in suũ cõsortiũ ite-
rũ petijt corã Epo Reatiñ.Fuitq; sentẽtia lata ꝑ eadẽ.Tãdẽ vero Ludouico re-
cedẽte de Italia idẽ frater Petrꝰ venit Auinionẽ per Bonifaciũ comitẽ Pisanoꝶ
papę pręsentatꝰ,& in publico ad gratiã receptꝰ,vbi fuit tractatꝰ vt domesticus
& vsq; ad terminũ vitę suę cõseruatꝰ vt hostis. ¶ Pręterea ãno.ccc.xxxiij.mor-
tuo Carolo rege Frãcoꝶ sine hęrede masculo Philippꝰ comes Valesius nepos
eiusdẽ Caroli regnũ adeptꝰ est Frãcoꝶ,Remisq; coronatꝰ,licet ex opposito per
ꝓcuratores suos ad hoc missos instaret Edoardꝰ Anglię rex petẽs se admitti ad
regnũ tanq̃ illũ cui debet̃ ex successione matris suę quę fuit soror Caroli tũc de-
functi,& tñ cõsuetudo antiqua regni Francię erat filias nõ succedere in regno,
ideoq; idẽ Edoardus repulsus fuit nec admissus,quare inter eundẽ Philippũ &
Edoardũ grauis orta dissensio multis durauit annis,quę & Frãciã vltra modũ
afflixit.Nec mirũ si in regno illo christianissimo filia nõ succedat:nã & si in le-
ge veteri:vt habet̃ Numeri.xxvij.deus lege perpetua statuit filias in hęredita-
tibꝰ succedere,hoc tñ voluit in paruis hęreditatibꝰ,nullatenus vero in regnis.
Nã & Deuteronomij.xvij.cũ pręcepit regẽ nõ haberi nisi de filijs Israel solũ
& dũtaxat in gñe masculino locutꝰ est,nõ aũt in fœminino:& si legat̃ Athaliã
matrẽ Othosię om̃e semen regiũ interfecisse vt regnaret,vti.vj.ãnis regnauit:
vt habet̃.iiij.Regũ.x.ideo ipsa q̃a cõtra legẽ regnauerat extra septa tẽpli fuit
ducta & interfecta:vnde lętatus est populus terrę,causamq; lętitię dat Magi-
ster histo.q̃a abstulerat dñs opprobriũ ne mulier sup eos regnaret.Ex quibus
patet ꝙ nõ fuisset opprobriũ reputatũ si mulier regnare debuisset,ideo extitis-
set gaudiũ ꝙ lex dñi impleretur.Qui ergo in regno Frãcię ex filię successione
ius habere pręt̃edit chimorisat,etiã lex illa erat iudicialis,& iudicialia in lege
noua cessauerũt:nã trãslato sacerdotio necesse est vt legis fiat trãslatio:habetur
ad Hebręos.vij.sed sacerdotium est trãslatum ab Aaron in Christo,ergo & to-
ta lex translata:sic igitur iudicialia non obligãt.Circa hęc tempora quęstio &
altercatio inter Theologos oritur,de visione essentiali dei post mortem beato-
rũ,quã papa morte ꝑuẽtus reliquit indecisam,sed eã successor eiꝰ determiauit.
¶ Hic autem pontifex anno.xj.pontificatus sui conuentu habito Guidonem
Petramalẽ post occupatã ciuitatẽ castelli exauthorauit,coronãq; a diœcesi Ar-
retina separauit,& in ciuitatẽ erexit.Tandẽ anno ętatis suę.xc.Auinioni mo-
riens tantam in thesauris suis auri & argenti vim reliquit,quantam vnq̃ nul-
lus ante eum pontifex fecerit.Interrogatus hic aliquãdo qui foret a veritate re-
motus,respondit vulgi sententia,nam quicquid laudat vituperio dignum est,

Ioãnes xxij. excõmunicauit Ludouicũ Bauarũ pseudo imperatorem.

Vxor papam maritũ in iudicio obtinuit.

Edoardꝰ repellit̃ a regni postulatione.

Nota ꝙ de iure diuino filię non debent in regno succedere.

quę quod cogitat vanū: quę quod loquitur falsum: quod improbat bonū: quod approbat malum & quicquid extollit est infame. Huius quoq̧ tpe Ioannes de Polliaco natione Picardus, asserens eos qui mendicātibus religiosis peccata cō fitentur oportere eadem suis curatis rursus enarrare, pōtificis iudicio aliter sen tire compulsus est.

Capitulum. CCLIII.

Ludouicus Hutinus. Patris funere in sepulchrum delato Ludouicus Hutinus filius eius regnum adeptus est, qui statim inito regno cū nihil in thesauris paternis inuenisset Enguerrannum qui regia negocia viuente Philippo administrauerat in carcerē conijcit, cuius vxor cum totis viribus maritum conaretur a vinculis eximere quosdam Magos Pauiotum scilicet & Claudiam mulierem adit, pto

Magorū malignitas. missisq̧ muneribus petit vt Enguerrannum liberent. Itaq̧ cęreas quasdā imagines ad regis & Caroli Valesij, cuius cōsilio Enguerrannus detinebatur simi litudinē effingunt, quę languentiū speciem pręse ferētes breui vt magis videbatur vitā regis ac Caroli desinerēt, sed cognita Magorum malignitate ac fal

Magorū supplicium. lacia Enguerrānus in supremo Parisiensis patibuli ligno strangulatus est, Pauiotus autem ad inferiorem trabem illaqueatus. Claudiam vero flamma consumpsit. Per id etiā tempus quatuor veneficę mulieres cum veneno depręhensę igne crematę sunt. Praeterea Ludouicus cum pecunia illi opus esset tributa quę pater imposuerat colligere tentauit, sed cum cognouisset populum ad arma paratum negocio abstinuit. Rebellibus etiam Flamingis bellū indixit, sed tātis imbrib⁹ terra plena vbi castra Frācorū erāt vt genuū tenus eq̄ detinerētur, ob quā causam nulla re gesta in Franciā reuersus est. Hanc autē temporū iniuriam secuta est fames, ac pestilentia permaxima. At Ludouicus apud Vicēnas agens mortuus est, relicta vxore grauida, quę postea filium Ioannem enixa est sed paucorum dierum rex breui mortuus est. Instituerat autem Ludouicus vt Parlamenti curia stabilis permaneret apud Parisios, ne litigatores nimijs impensis grauarentur.

Capitulum. CCLIIII.

Philippus Lōgus. Itaq̧ Ludouico sine liberis masculis defuncto, Philippus cui cognomento Longus Pictauorum comes, ac Ludouici frater ex rectore a pcerib⁹ Francis rex salutat⁹ est. Moxq̧ inter ipm ac Flamigos pax est. huic tamen aduersabatur Burgūdus dux dicens filię Ludouici regnum deberi, quę res postea controuersias, ac bella multa Francis inuexit. Burgundū tamen in suas partes Philippus traxit data filia grauidiore natu vxore. Per hos etiā dies quidam ouium pastores seipsos cruce signantes in Syriam religionis causa profecturos se palā denunciabant quasi cœlesti oraculo id opus agerent: hi tñ prędas & latrocinia exercētes a Carcassonensibus patibulis strangulati sunt. Erāt

Iudęorū horrēda malignitas. quoq̧ per id tempus Iudęi apud Frāciā. quos a Philippo Pulchro regno pulsos Ludouic⁹ Hutinus reduxerat, qui leprosos quosdā mercede cōducētes venenū puteis per omnem Franciā infundere leprosorū opera cōiurauerāt, quo omnes Christiani illi⁹ aquę potu interirēt aut elephātię morbum incurrerēt. Itaq̧ san

Leprosi cū Iudęis cōburūtur. guine & lotio humano cum quibusdā herbis lętiferis pharmacon cōfectū panno inuoluētes in profundū puteorū deijciebāt. quod postq̄ Philipp⁹ cognouit veneficos oēs leprosos scilicet ac Iudęos flāmis cōburi mādauit. Horū quadraginta cū se morti addictos rescirent, duos ex eorum numero delegerūt, qui cę

teris omnibus mortem inferrent. Vetustissimus itaq; illorũ atq; iunior hoc exe crabile opus perpetrarunt. Omnibus igitur interemptis iunior seniorẽ necat, qui funẽ p fenestrã sese demittẽs in foueã lapsus crus fregit. Inde a Christianis dephẽsus appẽsus patibulo est: reliquorũ vero cadauera cremata fuere. Quibus ita gestis Philippus diẽ clausit extremũ apud fontem blandi, sepultusq; est apd̃ sanctũ Dionysiũ anno salutis. M.ccc.xxj. ¶Cap. CCLV.

Benedictus.xij. natione Tholosanus Cistercięsis ordinis Iaco bus antea vocatus sedit in cathedra Petri annis.viij. vacauit se des dieb9.xiij. Hic primus incepit cõstruere palaciũ apostoli cũ Auinione. Hic circa collationẽ bñficiorũ timens ne cõfer= rẽtur indignis dur9 fuit, sentẽtias latas per prędecessorẽ suum cõtra Ludouicũ ducẽ Bauarię se p imperatore gerentẽ nunq̃ aggrauauit, sed & legatos misit mouẽs & exhortãs vt ad Ecclesię rediret vnita tẽ. Anno secũdo sui põtificat9 in die sanctorũ Simonis & Iudę circa horã ve= sperorũ ventus improuise surgẽs diuersis in mũdi partib9 aerẽ adeo fortiter cõ mouit turbinosum, nec tñ diu durans, vt locis in multis tecta Ecclesiarũ & do morũ etiã plũbea ad magnã distãtiã trãsportaret, magnaq; & multa fuit domo rũ/Ecclesiarum & monasteriorũ ruina. Eodem anno.iiij.Kl.Februarij Decreta lem edidit, quę incipit, Benedictus deus in donis suis, decisoriã quęstionis agi= tatę, de visione essensiali sanctorũ ante diem iudicij determinãs q̃ aię sanctę ni= hil habẽt expurgabile, primo statim vt decedũt faciẽ dei vidẽt, mãdãs sub pœ= na anathematis & incursionis hęresis ne quis cõtra hmõi determinationẽ dog= matizaret aut crederet. Circa idẽ tẽpus dñs Alphõsus rex Hispanię cõtra regẽ Marrochię cũ certo plio triũphauit, & in signũ victorię idẽ rex vexillũ suum dño papę misit, qd̃ vsq; hodie in capella papę Auiniõn cõseruat. Hic aũt põti= fex cũ in Theologia & alijs multis doctrinis & morib9 insignit9 esset tãtę fuit cõstãtię vt nũq̃ a recto dimoueri posset. Bonos em̃ diligebat & vicissim malos ac sceleratos aperte odio habebat. Semel aũt toto sui põtificatus tpe sex presby teros cardinales viros egregios nõ de sua stirpe (vt nunc fit) sed vndequaq; ad tantam dignitatem vocatos creauit. Eius autem tales fuerunt sententię. Talis esto filius quales gnatos cupis habere. Malus mortem/bonus autem magis vi tium formidat. Quęsita legendo serua, quę nescis legẽdo disce. Aeque turpe est carere amicis & eos sæpe mutare. Optime conseruantur amici si preces cogi= tant. Regi turpius est vinci beneficijs q̃ armis. Hic deniq; moriens magnã vim auri & argenti non cognatis & amicis sed Ecclesię reliquit: quã ob rem in eius morte omnes tum pręsentes tum etiam absentes collachrymarunt. Huius etiã tempore Petratcha insignis Poeta laurea donatus est in capitolio Romano.

Benedictus.xij

Benedicti pręclara dicta.

¶Capitulum. CCLVI.

Philippo sine liberis defuncto Carolus eius frater Marchię co= mes successit. Hic Blancham Matildis filiam, quę Carolum ex fontibus leuauerat in vxorem duxit: cognito tamen q̃ secundũ Canonũ diffinitionem illegitima esset eam dimisit. Per id tem= pus apud Aquitaniam erat quidam nomine Iordanus, cui Ioan nes pontifex.xxij. matrem desponsauerat, sed cum esset mori= bus ferox rapinis q̃plurimũ delectabat. Inde apud Carolũ accusat9 cũ sarmẽ= te (vt verbis Gallorũ vtar) virga q̃ ad officiũ de more vtebat occidisset, iudicio

Carol9

Iordan9 suspẽditur.

parlamentei senatus a tigno superioris Parisiensis patibuli pependit. Interea
bellū ab Aquitania surgit,dicente Mōpesaco Aquitaniam Anglorum ditioni
subesse. Inde occisis multis Francis vrbes aliquot Monpesacus nomine regis
Anglorꝫ recuperat.Quo cognito Carolus Riolam petit arcē expugnaturꝰ:ve
rū eruptione ab oppidanis facta retrocedere Francos coegerūt,nōnullis occi=
sis.Hęc ęgreferēs rex machinas ad muros statim admouet breui vrbem rece=
pturus,inde pace conuentum est. Itaq hostis Carolo parere contentus modo
saluis fortunis suas ædes incolere liceat, Aimirus regis Anglorum frater,qui
arcem tuebatur ad fratrem ire permissus est.Qui cum tempore statuto non re=
uerteretur oīs Aquitania pręter Burdegalam & Baionā Caroli iussis facile ob=
temperat.Post hęc vero Isabella Caroli regis soror Angli regis coniunx ad fra
trem venit componendę pacis causa,qua obtenta cum dies multos in Francia
mansisset,timens ne marito suspecta foret in Angliam propere reuertitur,quo
cognito rex Anglus singulis portubus custodes adhibet,qui reginam propel=
lant,quo minus Angliam intret. Isabella vero cognita mariti perfidia Ioannē
Hannoniū accersit,qui tū trecētos milites habebat,qui multos Anglos in suā
partē trahens tandē reginā ad virū reduxit,quā cū pertinax Anglus nollet re=
cipere proceres in eū arma mouēt,atq regno deturbāt suffecto in eiꝰ locū filio
Edoardo. Ioannē vero dispēsariū cuiꝰ cōsilio Anglus rex Isabellā nō admitte
bat capiūt,atq priꝰ euulsis intestinis atq corā igne cōsumptis capite puniūt.De
Carolꝰ morit. inde Carolus cui cognomen Pulcher āno salutis.M.ccc.xxvij.apud Vicēnas
obijt,sepultusq est apud Dionysianum cœnobium,relicta vxore grauida.

Capitulum.CCLVII.

Clemēs.vj. Lemēs.vj.natione Lemonicē̄,Petrꝰ antea vocatꝰ primo mo
nachus,deinde Archiepiscopus Rothomagēsis,postremo ele
ctus fuit in papā,anno dñi.M.ccc.xlij.in cathedra Petri sedit
annis.xj.Anno primo sui pōtificatꝰ in ęstate fuit tāta aquarū
inundatio fere per totū mūdū nō a pluuijs orta,sed vndecūq
q scaturire etiā in mōtiū cacumine videbaī,adeo q loca incō=
sueta occuparet,& in ciuitate Auinioñ nauigio iretur,& per muros multarum
ciuitatū,& pͤsertim ciuitatis Coloñ a nauibꝰ scāderet,pōtes & turres plurimę
ruerēt ab aquis suffossę.Eodē anno mēse Ianuarij pͤfatus papa pñtibus legatis
Romanorꝫ in anno.l.futuro oībꝰ visitātibꝰ vrbē cōcessit indulgētiā plenariā,
& annū illū instituit Iubileū quē olim Bonifaciꝰ.viij.statuerat de cētesimo in
cētesimū,iste de.l.in quinquagesimū cōmutauit. Dictus pontifex anno.ij.sui
pōtificatꝰ idibꝰ Aprilis pcessus cōtra Ludouicū ducē Bauarię innouās ipm pe
nitꝰ reprobauit.monuitq electores vt ad electionē pcederēt,alioqn sedes apo=
stolica puideret.Eodē anno mēse Iunij Edoardo rege Anglię cōtra Philippū
regē Frācię mare trāsituro ppe Sclusā portū Flādrię obuiauit exercitꝰ Frāco=
rū,cōfligitur,tāta strages facta q aqua maris plerisq diebꝰ tincta sanguine vi=
dereī.Dicti pōtificis tpe & anno.xlvij.inter Philippū Frācię & Edoardū An
glię reges ppe Cressiacū cōfligitur,ibidē rex Bohemię,comes Flādrię & q̄plu
res terrarū dñi ppter regē Frācię aduenientes occisi sunt,victoria cedēte Angli
cis.Subsequēti anno circa Purificationē beatę Marię virginis cepit mortali=
Dira pestis. tas Auinionē durās ibi fere per annū,& deinde per partes alias serpēdo per to=
tā Frāciā,Italiā,& Alemaniā crescebat tā vehemēs vt viui vix sufficerēt mor=

tuos prę multitudine sepelire,& multę villę& loca multo tempore desertę manerent. Nascebantur hominibus vlcera sub ascellis,& his natis post tertium diem superuiuere non poterant. Aliqui etiam proprio sanguine suffocabantur.Hanc pestilentiam aliqui asserebant ex coniunctione aliquorū planetarū ortum habuisse in signo Aquarij,cuius effectus.xx.annis erat duraturus,& ex aere corrupto,ita ꝙ hoies se mutuo inficiebāt,sicut ad hoc erant dispositi scđm cōplexiones. Anno sequēti Iudęi per totā Alemaniā fuerunt cōbusti,quibꝰ imponebatur ꝙ fontes & puteos intoxicassent,quoꝝ quidē tortura affecti id confessi fuerunt esse verum.Subsequenti anno &.vij.Septembris terręmotus fuit Romę,& in multis ciuitatibus Italię,tūcꝗ Ecclesia sancti Pauli Romę,ac plura alia ędificia ceciderunt.Hoc tempore Delphinatus Vienneñ ad manus Caroli venit primogeniti Ioannis regis Francię ex vltimi Delphini renunciatione,qui ex milite factus fuit Patriarcha Alexādrinus. Anno domini.M.ccc.lj. visum fuit in prouincia portentum ignis in cœlo,quod a Philosophis appellatur candela rotunda. Quo anno in Alemania surrexit quędam secta pestifera gentiū quę se pœnitentes cruciferos seu flagellatores appellabant.Cōfluebāt huiusmodi ex diuersis docti cum indoctis,nobiles cum ignobilibus,sine delectu personarum congregati,& peregre euntes sub vexillo crucifixi.xxxij.diebus cum dimidio peractis nunꝗ in vno loco pręterꝗ diebus dn̄icis bina nocte quiescentes,faciebant pœnitentiā mane & sero nudantes corpora solis fœmoralibꝰ retentis:se flagellabāt flagellis nodosis,acubus insutis,cum tribꝰ chordis ictus dantibus. Hæc secta cœpit in superiori Alemania,& ad inferiorem descendens,demum ad partes Gallicanas: qui dum prohiberentur a clero,minabantur violentiam se facturos. Tandem nisi quia dn̄s papa sub sentētia anathematis id ꝓhibuisset,mala plurima per eos attēptata fuissent.Et quia vt pręmissum est,dictus summus pōtifex electores imperij monuerat vt ad electionē procederēt:Ideo Colonieñ, Treuireñ,& Magūtiñ Archiepī,dux etiā Saxonię,& Ioānes Bohemię rex in villa Rensę Treuereñ diœcesis dn̄m Carolū dicti regis Bohemię primogenitū in regē Alemanię elegerūt,qui postea in oppido Veneñ diœcesis circa festū sanctę Catarinę corona ferrea coronatꝰ est eo ꝙ vrbs Aqueñ,vbi hoc fieri est cōsuetum,Francfordia vbi electio celebrari consueuit,Bauaro tūc viuēti adhęrebāt.Hic imperator anno.lv.descēdēs in Italiā coronā imperialē suscepit,& vxor eius cum eo in Basilica sancti Petri Romæ in die sancto Paschę.Statimꝗ Romā exiens vicarium fecit Marchionē Monstisferrati in Italia,& Episcopū Augusteñ in ciuitate Pisana.At populus Romanꝰ libertatē vt videbatur vindicaturꝰ quēdā Nicolaū Rentij notariū vrbis in tribunū elegerat,qui populi fretus auxilio multos nobilium occidit,seꝗ lauari faciens in concha qua olim Cōstātinus imperator mūdatꝰ est a lepra,ipse die sancto Pentecostes miles factus Talenticulū sibi vsurpauit:hoc titulo sibi imposito:Candidatus spiritus sancti miles Nicolaus seuerus & clemens,liberator vrbis,zelator Italię,amator orbis,& Tribunus Augustus.Iste gubernādo vrbē pacē multā in ea & in vicinijs eiꝰ fecit.Dn̄m Carolū electū & electores corā se citari mādauit,docturos de iure suo,& alia multa egit quę dignitati & iuri imperij derogabāt.Tādē habitū ignotū inducēs curiā dn̄i Caroli in Bohemia adijt scrutaturꝰ,sed ip̄m agnitū sibiꝗ ꝓntatū idē impator papę misit,q ip̄m Auinioñ i carcere aliquādiu reclusit.Sed cōperto ꝙ aduersꝰ Ecclīam nihil

Nicolaꝰ Rentij.

attentasset relaxatus dimittitur,& Romam rediens a populo tumultuante peri mitur. Dictus imperator fuit vir peritus literarum,& multarū linguarū,astu tus,sagax,qui regnum Bohemię optime reformauit in Italiam:cum maximo veniens potentatu,ope & fauore Vrbani quinti terribilis primo apparuit.Sed cito cum magna pecunia,sed maiori infamia reuersus est ad patriam,obijtq; se nex cum imperasset annis multis. ¶Clemens autem pontifex quosdam car dinales ex Auinione Romam misit,qui statum vrbis componentes,seditioni bus sublatis,Petrum Sarram Colunensem,& Ioannem Vrsi filium senatoris declararunt. Deniq; cum Bauari & Mauri infideles vtrāq; Hispaniam & Ger maniam lacerarent,Clemens hic pontifex ad gerendū bellum contra eos prin cipes Christianos compulit,qui contra hostes sępe & feliciter pugnauerunt/ multisq; eorum cęsis innumerabiles triumphos egerunt.Postremo in omnib9 boni pastoris officio functus anno domini millesimo.ccc.lij.Auinione moritur,& a cardinalibus adhibita honesta funeris pompa ibidem sepelitur.Hic ita q; optimus pontifex cum esset eruditissimus vir & secularium literarum non ignarus,ac iuris pontificij doctor insignis & declamator verbi diuini famosissimus, edidit quędam opuscula non indocta,e quibus sunt ista:Sermonū liber vnus,in approbatione Caroli liber vnus,collationes multę liber vnus,Episto larum liber vnus,In canonizatione sancti Iuouis liber vnus.

Cle- mēs mo ritur.

¶Capitulum.CCLVIII.

Philip- pus Va lesius.

Carolo itaq; defuncto cum vxor eius Ioanna grauida esset Philippus qui Carolo gradu masculino coniunctus erat regnum administrat,q̄uis nonnulli se propinquiores gradu fœminino cēserēt. At Ioāna cum apud Vicēnas peperisset filiā enixa est.Vnde Philippus Valesius ex regente rex effectus est. Regno itaq; assumpto repetens animo Flamingos semper esse pertinaces in eos exercitum ducit,quem in decem acies distribuit,quo cognito Flandrenses etiā coactis copijs in edito loco suas acies instruunt,vt regi possent resistere.Hi cum nullam pugnandi potestatem facerent Philippus eorū agros incendi iubet,sed nec sic loco moti Flādrenses/sese curare a labore instituerunt Franci:vnde postea remissius agentes nullas excubias faciebant quin potius alea ludentes nihil timebant.Ea re vigilanter comperta Flamingi subito in castra Francorum ruunt,pugnatum est ab alterutris acerrime,sed cū Frā ci milites arma resumpsissent tantam hostium stragem fecere, vt in eo prelio octingenta supra decem & nouem millia cecidisse manifestum sit.Hac victoria de Flamingis habita statim Ipras in fidem recepit rex cum multis alijs oppidis,atq; eo pacto Ludouicum Flandrię comitem in patriam reducit. Quib9 itaq; gestis Philippus concilio multorum sacerdotum ac procerum apud Parisios habito expeditionem in Syriam parat,quam ob causam Anglię regē Edo ardum rogat vt itineris ac belli socium sese adiungat,sed nihil eorum quę sunt Christi curans rex Anglus magis se in Franciam parare exercitum respōdet. Circa hęc tempora Hugo Crussiarus Parlamēteus pręses ex Burgūdia oriun dus ob corruptū iudiciū patibulo Parisiēsi appēsus est,āno dñi millesimo.ccc. xxxvj.At Anglus exulceratum gerens amimū incursiones multas in Franciā suscepit:similiter & Franci apud Vasconiam grassantes ea quę ditionis erant Anglorum incendebant,populabātur q;.Per id tempus Flamingi partes Edoardi

Flamin gi vin- cuntur.

Hugo Crussia r9 suspē ditur.

sequebantur duce Iacobo Artenella plebeio apud Gandauos genere oriundus; quorum spe fret[9] Anglus Ludouicum Bauarum sese nominari fecit, vt hoc nomine Theutones in suam partem faciliori negocio allicere posset. Dum hæc ab Anglo agerentur duas ex classe Anglorum onerarias naues non sine suorũ strage illi capiunt, quę quanto fuere prius nocumento, tanto etiã postea cõmodũ attulerũt ob innumeras in eis repertas opes. Quo facto tũ Angli tum etiã Franci regiones & Francorum & Anglorum vicissim perdunt ac vastant. At comes Salberiensis qui ab Edoardo Flandrẽsibus pręfectus erat vt insigne nomen compararet Insulam expugnare instituit. Cuius aduentum Insulẽses certiores effecti Salberiensem comitem disposita prius acie a tergo inuadunt & capiunt: cęteris qui cum eo erant interfectis aut captis. Hoc damno affecti Flamingi pacem cum Philippo inire satagunt, sed quas ponebant pacis conditiones respuens Philippus ad Anglum reuertũtur. Quod Philippus animaduertẽs classem quadraginta nauium instruit, quo Anglum cum Flamingis a suis finibus repellere posset. Harum duces Barbanarius & Nicolaus Buchetus extitere. Itaq̧ Barbanarius periculorum maris peritus cum Anglum aduenientem cerneret socios monet vt in patens pelagus traducãt, quo sese tueri possẽt, sed non obtemperantibus cęteris, atq̧ in angustum sese continentibus post sex horarum pugnam triginta millia ex vtroq̧ exercitu cecidisse narrantur. Edoardus vero in fœmore graue vulnus excepit, sed solidato vulnere Gandauũ nihilominus petit. Inde iterum coacto exercitu cœptum iter progreditur. Fuisse in exercitu Edoardi centum viginti millia electorum pugnatorum ab Historicis narratur. Contra vero Philippus instructo etiam milite obuiam pergit, qui cognito Roberti Arthesiensis in Audemaros incursione illi in animo fuit, Robertum intercipere: sed mutato proposito in hostem non est progressus. Robertus vero pro portis irrumpens aliquot milites Frãcos occidit, sed qui in oppido erant hostem adeo propellunt, vt ex quadragintaquinq̧ millibus tria millia desiderata sint, cęteris omnibus in fugam versis. Deinde vero Robertus ad Edoardum cum exercitu se recipiens vna cum Edoardo, cęterisq̧ tum Flamingis tum Theutonibus Tornacum obsident. Hi omnes cognito Philippi aduẽtu ab obsidione statim abstinent: vnde nulla pugnandi potestate ab alterutra parte facta de concordia inter reges comitis Hannonię matre interueniete conuẽtum est, Inducijs hincinde datis: verum in fide non manens Anglus huc atq̧ illuc prędas agit. Insuper Montemburgum, Carentum, sanctum Londum, cęteraq̧ oppida apud Normaniam vi capit, pręd ijs multis in Angliã traductis. Inde mouẽs Edoardus omnia oppida castellaq̧ sancto Clodoaldo tenus incẽdit ac diripit. Cui occurrens Philippus a suis proditus, ac fugę sese dedentibus Genuensibus balistarijs ipse cum paucis nocte ad Ambianos se recipit. reliqui vero Franci deserto rege fugę se dederunt complurib[9] occisis, e quorum numero Bohemus rex, comes Aleconnus Philippi frater Lothoringorum dux, Ludouicus Flamingorũ dux cum cęteris Frãcis procerib[9] trucidati sunt. Postridie vero cum permulti pedites atq̧ equites Francorum fuga lapsi ad suos redirent, visis procul Frãcorum signis, quę Angli erecta tenebãt illuc pergunt, atq̧ in manus hostiũ incidentes multo plures q̃ pridie occisi sunt. In eo pręlio triginta millia Francorum cecidisse reperta sunt, nonnullis culpam Philippo attribuentibus q̧ suos nimijs vectigalibus affligeret. Fuere etiam tunc temporis

Franci vincuntur.

Franci nimia lasciuia ac vestimentorum cultui dediti, adeo vt iaculatores omnes Francos ex eorum vestimentis crederes. His rebus prospere gestis Edoardus Calisiũ oppidum multo milite obsidet, atq̃ tãdiu oppugnat, quo ad desperato auxilio oppidani sese dedunt vita salua cum vna tm̃ veste abire permissi. His malis accedit q̃ Carolus Blesensis Britonum dux apud rupem Terianã victus in Angliã captiu⁹ duct⁹. Insuper & pestis valida Frãcos vexabat, quib⁹ incõmodis affectus Philippus post inducias vnius anni ab Edoardo impetratas apud Nongentum regis moritur, anno salutis millesimo.ccc.l.annũ agẽs quinquagesimum septimum, sepultusq̃ est apud sanctum Dionysium postq̃ annos tres & viginti regnum administrasset.

Carol⁹ Blesensis captiuus i angliã ducitur.

Philippus moritur.

Innocẽtius. vj.

¶ Cap.CCLIX.

INnocentius sextus natione Lemonicen̄ in cathedra Petri sedit annis.x.vel circa. Anno sui pontificatus secũdo.xvij. Septẽbris hora tertiarũ fuit eclipsis Solis ferme duab⁹ horis, quo anno hyems adeo fuit aspera, vt fluuij quasi septem hebdomadibus congelati stetere, & quadrigę magnę onustę per glacies transiere. Dicti pontificis tempore & anno.lv. Iacobus rex Arragonię breuissimę staturę & deformis admodum in curiam venit causa cõponendi cum Ecclesia super regno Sardinię, quod Ecclesię titulo possidebat/tenebat. Circa hęc tempora ad petitionẽ regis Basię missus fuit Episcop⁹ Patten̄ de ordine Carmelitarum ad baptizandum ipsum & populum. Sed illuc veniẽs vacuus reuertitur eo q̃ syncere non petebat idem rex, sed vt regis Vngarię incursus euadere posset. Anno.lvj. Edoardus primogenitus regis Anglię vastauit ducatum Aurelianen̄, duce Laucastrię Britanniam deuastante. Eodem anno in superiori Alemania fuit terręmotus in die sancti Lucę, & pluribus alijs diebus, adeo vehemens q̃ ciuitas Basileensis funditus euersa est, & circa eam castra.lxxxv.ceciderunt. Homines in diebus illis vagi in campis currebant, nõ audentes in ciuitatibus & locis vbi ędes erant lapideę permanere. Eodem tempore de mense Maij circa Spiras/Argentinam/& Treuiros fuit terręmotus grauissimus, multisq̃ in locis terra aperta aquam albam & fœtentem euomẽs, castra & loca fortia casui dedit & ruinę. ¶ Circa hęc tempora in die sancti Bartholomęi fuit terręmot⁹ i regno Portugallię arces subruẽs & castra. Anno dñi. M.ccc.lvij. bellũ ortũ est iter reges Castellę & Portugallię, & ciuitas Tyrazonen̄ capta fuit p regẽ Castellę. Anno vero.lx. dux Mediolan⁹ obsedit Bononiã, q̃ restituta fuit eodẽ anno Ecclesię Romanę, quo tpe fulminati fuerunt pcessus apl̃ici cõtra Barnabonẽ inuasorẽ terrarũ Ecclesię. quo tpe Ioãnes rex Frãcię pro trib⁹ millionib⁹ florenoꝝ liberat⁹ est a populo regni sui recept⁹ in mẽse Ianuarij. Eodẽ anno de mẽse Februarij magn⁹ ignis quasi tot⁹ aer ardere visus est in Alemania, quo ãno & in ęstate sequẽti mortalitas icepit in Auinione, vbi obierũt octo cardinales & populus innumerabilis, & caritas grandis fuit adeo vt sarcinata frumenti octo florenis vendebatur.

Basilea ruit.

¶ Cap.CCLX.

Ioãnes rex.

POst Philippum Valesium Ioannes eius filius maior natu Normanorum dux regni diademate insignitus est, ac de more regũ Remis vnctus. Cuius regni initio tanta annonę caritas fuit, vt sextarius tritici octo libris venderetur. Quo etiam tempore Franci aduersus Anglos apud Xanctonas pugnãtes fugati occisiq̃ sunt. Quibus mox & aliud ab Anglis detrimentum fuit.

Nam Carolus rex Nauarrę Connestabilem apud Rothomagum tunc agentē missis satellitibus occidit, quem a Ioanne ad Anglos deficientem multi proceres secuti sunt. Quo cognito Ioannes rex miseram regni fortunam cernēs Nauarrā pollicitationibus allicere cupiebat data etiam pecunia, quam sibi a Ioanne deberi dicebat, sed cum inquieto esset ac perfido animo iterum ad Anglos defecit. Quā ab rem ex Anglia mouens Edoardi filius multo milite instruct⁹ ad Tholosates auxilio Caroli Nauarri adueniens Narbonam vsq; oppida ac castella incendio consumpsit. Edoardus vero Arthesium ingressus nullo respectu induciarum habito prędas vndequaq; agit. His malis pressus Ioannes a populo petit auxilium aduersus Anglos. Itaq; omni consensu triginta millia pugnatorum a populo regi assignantur, qui populi impensa militarent. Nec fuit quispiam qui non vel sui operis aut census prouentum capiens non contribueret. Tum vero Ricardus Edoardi filius in Bituriges & Pictauos grassans in Turonos breui se venturum dicebat. Contra quem Ioannes instructis aciebus pergens in Pictauiam redire coegit. Quo cognito Ioannes hostem persequitur sed inter densissimas vepres castra collocans Ricardus vallis vndiq; se munit, Ioannes vero non procul ab hoste castra etiam collocans acies tripharium diuisit. Primam ducebat Francię Connestabilis. Secūdę pręerat Carolus dux Normanus Ioannis filius maior natu. Tertiam Philippus Aurelianeñ dux moderabatur. Quib⁹ ita dispositis .xiij. Kl'. Octobris ā no salutis millesimo. ccclvj in vallum hostium irrūpere conati crebris sagittariorum iactibus tardati sunt atq; ita qui imbellis erant animi equites pedites q; magno numero ignominiose fugerunt. At Angli nihil morati in Francos irruentes mille septingentos occidere occiso Cōnestabili qui primam aciem ducebat Gaufrido, qui Auriflammā pręferebat. Ioāñes vero egregie prę cęteris pugnās a Dionysio Morbequo equite Arthesiensi cum Philippo eius filio viuus captus necnon cum mille septingentis Burdegalam perductus est. Carolus vero filius maior natu fugiens Parisium se contulit, quo miserę fortunę opitularentur Parisienses, qui omnes vno consensu subueniendum decreuerunt, sed cum suam quisq; fortunā ampliare cuperet vix a Parisiensibus quippiam Carolus obtinuit. At Narbonensis prouincię incolę statim vt statum regis cognouerunt octo millia hominum pugnatorum suis stipendijs decernunt, tantusq; mœror apud eiusmodi regionis incolas erat, vt nullus insignis coloris vestes deferret. Interea vero Nauarrus qui in custodia asseruabatur a Ioāne Pinquigniaco quem rex Arthesio præfecerat, vt ereptus ad Parisios veniens quæ postulabat a Carolo obtinuit, multos enim habebat Parisienses in sceleribus complices. Ob quam multę cędes, multęq; prędę tum Parisijs tum agris vicinis factę sunt, adeo vt multis proceribus occisis vix Carolus euaserit, tantaq; seditio fuit vt passim capitiolis quibusdam ad seditionis discrimen impositis, vndiq; Parisiensis vagarentur, hinc atq; illinc quos repperissent occidentes, inter has calamitates Carolo cura fuit Campanos, Meldenses, ac Vicomādos in fide continere, atq; ita conuentu apud Compēdium habito vno consensu decretum est, vt a ciuitatibus & oppidis singulis ex septuaginta domesticis capitibus eques vnus daretur ex agris & vicis, de centū liberis hominib⁹ vnus, de ducentis seruis vnus cōmuni impensa ad subsidium belli legerentur. Clerus vero decimam: nobilitas ex centum librarum annui prouent⁹ solidos centum penderet, pręter decimas quibus

Connestabilis a nauarro occiditur.

Edoardus Arthesium vastat.

Ricardus.

Ioānes capitur & in angliā perducitur.

Carolus ad quotidianos sumptus vteretur. Per id etiam apud Beluacenses agri colarum quædam insolens turba in nobiles grassata est, adeo vt Compendium atq; Syluanectum nobilium multam cędem faciens multas etiam arces spolia uerit atq; deiecerit. Inde vero nobilium vxores ac filias coram maritis stupran tes paulo post interficiebāt, tātus hoꝝ furor erat, sed a Nauarro rege atq; Carolo depręhensi ad viginti hominum millia cęsa sunt. His ita peractis de Parisia nis vltionem facturus Carolus magno militum numero sese instruit, quo cognito Parisienses Nauarrum regem sibi capitaneum etiam instituunt, qui non multo post tempore octo millia Anglorum qui sub eo militabant ad vrbem tuendam aduersus Carolum imponit, sed cum Angli prędas agerent in eos Parienses mouentes trucidant multis in vincula coniectis, cuius facti tamen eos postea pœnituit, nam dum eos persequūtur apud saltum diuę Marię Bononiē sis insidijs positis maxima Parisianorum pars trucidata est. His tamen a Nauarro atq; prępositio Parisiensi ita peractis populus prępositum ac multos, qui aduersus Carolum conspirauerant trucidarunt, quare excandescens Nauarrus Carolo qui tū Parisios in fide cōtinebat bellū indixit, atq; cū Anglis multas in cursiones faciens omnia populabatur, multis vrbibus atq; oppidis direptis. Non possunt Epitomatis cœpti causa huius temporis omnes calamitates regni Frācię narrari, nam nullum oppidum fuit, nullus deniq; vicus quin suę factionis principem deligeret. Interim Edoardus de pace ad Francos mittit, petens pro regis captiui redemptione Normaniam sibi perpetuo dimitti, Xāctonas insuper ac totam Pictauiam Turonumq; cum Vasconia ac Narbonia, adhuc quadragies centum millia philipporum aureorum, & super hęc centū millia librarum Sterlingorum. Quę pacis conditiones cū Francis gratę nō essent communi decreto bellum Anglis indictum est. Quod ęgreferēs Edoardus cū quadringentis equitibus & duobus sagittariorum millibus in Galliam traiecit cum sex carroꝝ millib⁹ annona varijsq; rebus oneratis. Comitabātur fossores quingenti & fabri lignarij qui syluas impedientes exciderent. Igitur Remos obsidens cum ibidem quadraginta dies stetisset re infecta Senones petit, ac deinde ad Burgum reginæ, qui a Parisijs quatuor milliaribus distat / castrametatur, ex quo incursiones vsq; ad muros Parisiorum faciens acerrime repulsus est. Inde vero recedens Britanniam petijt, vbi per ęstatem morar⁹ initio Autumni ad suburbia sancti Marcelli iuxta muros Parisienses redijt, sperans Parisianos belli potestatem facturos, sed intra mœnia sese continentibus Francis Carnutum perit, clam explorans si pacis conditio posset admitti. Quā non renuentes Franci multis iam bellis attriti ad hunc modum apud Brevigniacū conuenere. Anglo omnis Pictauia Andegauos vsq; cum Xanctonis Lemonia omniq; Aquitanię ducatu obuenit. Ei quoq; diebus statutis tredecies centena millia aureorum persoluerentur. His conditionibus Caroli nomine ita firmatis Ioanni in Franciam redeundi libertas data est. At milites qui arces occupabant exire iussi capitaneos sibi constituunt, atq; ita Burgundiam populātes tandem post multam Francorum cladem Auinionē deuenere, in qua tunc pontifex morabatur, quorum aduentu exterritus pontifex Marchionem Montisferrati accersit multis pollicitationibus eum ad hanc perditorum hominum colluuiem tollendā alliciens, quos dum sibi ad bellū conducere inspicit sexaginta florenorū millibus datis, aduersus Mediolanenses secum ducit. Dum hęc age-

Insolentes Belloiaci.

Misera Francorū fortuna.

Cōuētio inter Frācos & Anglos.

rentur Philippus Burgūdorum dux moritur, cui succedēs Ioannes rex cū Burgundos inuiseret Auinionem deuenit salutandi pontificis gratia. Ibi calamitatem Christianorum qui in Syria erant audiens cruce se signat, spondens se in Sarracenos breui expeditionem ducturum, inde ad Anglos transiens de filijs obsidibus liberandis curam gerens Londonijs mortuus est. Cuius corpus ad cœnobium Dionysianum delatum ad maius altare sepultum est. Hoc tempore Manta ex Nauarri ditione a Francis erepta est cum alijs multis oppidis.

Ioānes Auinionē adit. Ioānes Londonijs moritur.

Capitulum. CCLXI.

VRbanus eius nominis quintus patria Lemonicensis Innocentio defuncto suffectus est. Hic ante Guillerm⁹ Grisant vocatus ordinē sancti Benedicti professus erat. Deinde abbas sancti Victoris apud Massiliam cum legatione apud vicecomites in Italia fungeretur omnium consensu etiam absens delectus est, seditq; annis octo, mēsib⁹ quinq;. Vir quidem sanctissimę vitę ac decretorum doctor, qui pontificatu suscepto ad tuendam Ecclesię libertatem animū adiecit. Nam cum res Ecclesię labefactari cerneret Egidiū Hispanum virum belli peritum in Italiam legatum misit, qui legatiōe suscepta septem vicecomites qui tum Italiam armis vexabant, in suam potestatem redegit, ac in vinculis habuit. At pontifex post sui pontificatus annum quartum Romam veniens ędes multas & extruxit & reparauit. Capita etiam Apostolorum apud Sancta sanctorum inuenta locellis argenteis ante maius altare magna cum veneratione apud Ecclesiam Lateranensem condidit. Prætereacrucem contra Turcos prędicari mandauit. Verum dum in Gallias proficiscitur anno sui pontificatus octauo, mense quarto Massilię moritur. Ad quem beata Suetie princeps aduenies paulo ante mortem sui cœpti regulam confirmari obtinuit.

Vrbanus. v.

Capitulum. CCLXII.

HIsdem temporibus vt apud multos cōperi Carolus Bohemus rex in imperatorem delectus est, qui Romam veniens solēni celebratione inunctus imperij coronā sub Innocētio tranquillissime suscepit. Huius tpe lugubris & miseranda pestis pene per orbē grassabat, quę i Asia apud Indos incipiēs passimq; prouincias irrepens trium annorum spatio vsq; Britannos vbiq; terrarum in omnes gentes deseuit, quæ sexaginta hominum millia apud Florentiam absumpsit. in Aphrica etiam & Cypro infinitus prope locustarum numerus apparuit, quę herbarum simul & arborum teneras depascentes frondes magnam frugum sterilitatem fecere. Vnde non multo post bella horrenda / seditiones / stragesq; non paucę per orbem vniuersum, sed maxime in Italia contigere. vnde & Pisani in prælio capti ad spectaculum Florentini populi quadragintaquatuor curribus per Florentiam deuehuntur. Carolus in Italiam reuertēs cum Vrbano pontifice aliquibus arcanis rebus compositis trans alpes exercitum reduxit, qui dum ętate grauis esset, atq; triginta duobus annis regnasset quieti volens consulere Vincislaum filium natu maiorem imperio præfici voluit, cum quo & ipse octo annis regnans humana functus vita decessit.

Carol⁹ imperator. Pestis orbem vexauit. Locustarum ingēs numerus.

Capitulum. CCLXIII.

Carolus quintus

CArolus eius nominis quintus Ioannis defuncti filius maior natu regnum Francorum obtinuit, qui de more regum Remis vnctus Philippo fratri ducatum Burgundię donauit. Per id tempus milites qui e pręsidijs exierant prędas vndiq; agentes multa mala regno Francię inferebant, qui oēs tandem a Guesilinno in vnum coacti duce Henrico qui se Hispanię regem asserebat, in Hispaniam profecti sunt: qui primo incursu Burgas vrbem petētes eam facili negocio in suam potestatem acceperunt. At Petrus qui tum Castellę regnum occupabat ad Ricardum regis Anglię filium Aquitaniam tum incolentē fugiens postq̄ suā enarrasset miserā fortunā, Anglus Nauarrā pertransiens multo milite instructus Castellam peruenit, in quem Henrici milites irruentes quingentos Anglos occidunt, sed cum totis copijs prelium consertum est, Henricus cum suis funditur ac fugatur captis bellorum ductoribus Francis, qua victoria elatus Ricardus deficiente cōmeatu in Vasconiā copias reduxit, quę per Burgundiam diffuse omnia populabātur, sed paucis post diebus a Francis omnes capti ac occisi sunt. Tum vero Ricardus pecunia egēs Vascones & Aquitanos vectigalibus vexare cœpit, ob quā causam regē Francię Carolum adeuntes ptoceres Aquitani petunt, vt Ricardum in iudiciū parlamentei senatus euocet, quo eis liceret aduersus Anglum suam causam exponere, itaq; rex ad Anglum oratores mittit, qui rem ei exponant, sed eos parui habens Ricardus in carcerem conijci eos fecit. Carolus itaq; legatorum iniuriam vlcisci parans exercitum cogit in Angliam traiecturus, quod audiens Edoardus rex ducem Clorestrię cum valida manu Calesiū pręmittit, ob id non vltra progressus Carolus Philippum fratrem aduersus Anglum cum copijs mittit, sed leuibus tm̄ cōmissis pręlijs nihil egregie tunc gestum est. Inter hęc belli dāna rex Carolus pecunię egens Parisij conuentum habuit, in quo omnium consensu decretum est, vt ad quotidianam regis impensam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotānis perciperet. Ad belli autem necessitates incolę vrbium qui rem domesticam habebant Frācos quatuor, agricolę vnum & dimidium annui census singuli penderent, de integro vero vini dolio vendito solidos tredecim emptor, de eo vero quod mensuratum quisq; venale promeret quartum regi denarium venditor soluere cogeretur. Vectigal insuper ad portas Parisienses ex singulis dolijs importatis institutum est. Hisdem temporibus Robinus Canolus & Thomas Granconus ex Anglia mouentes cum valida manu sex milliū armatorum ac sagittariorum mille quingētorum in Franciā penetrāt, qui oīa prędantes Parisium vsq; profecti sunt, sed nullam pugnandi potestatem facientibus Parisianis multis oppidis incensis Andegauos petunt, quo cognito Bertrandus Francię Connestabilis in eos mouens omnes interemit, capto eorum duce Thoma Grancono, deinde in Pictauos mouēs eos facili negocio in Caroli potestatem redegit, cui suppetias ferens Henricus Castellę rex xxx. naues Anglorum onerarias in portu Rochellę cepit. Quā ob rem suis rebus consulens Edoardus ducem Leucastriæ cum Ioanne Montefortensi Britonum comite qui ad Anglos defecerat Franciam populaturum mittit. In cuius exercitu .xxx. millia pugnatorum fuerunt. Aduersus quos Philippus Burgundus regis frater mouens tantam eorum cędem fecit, vt ex triginta millibus sex tm̄ millia Garūnam traiecerunt. Dum hęc Philippo Burgundorum duce

Vectigal salis a Carolo inducitur.

Vectigal portarum.

Angli trucidātur.

prosp ere gererentur,Carolus futurorum prouidus publico edicto authoritate parlamentei senatus firmato statuit vt regis Francorum primogenitus cũ pri mum quartum decimum annum attingeret idoneus ad regni administratio= nem foret,hoc edicto sperans omnem occasionem se maliuolis ablaturum qui per longam tutelam semper solẽt res deteriores facere. Per hos dies diuersis in locis quinq́ exercitus Carolus alebat. Horum Andegauus comes primum in Aquitaniam duxit,quam statim tum expugnatione tum voluntaria deditione recepit,superatis Anglis qui in pręsidio erant. Alius vero exercitus Britanniã Carolo aquisiuit. Hi vero qui regię classi pręerant in Angliam delati Lariam Anglię ciuitatem incenderũt. ¶ Hoc quoq́ tempore imperator Gallias adiẽs visendi regis Caroli causa honorifice a Francis suscipitur,atq́ a Carolo ad pã= latium Parisianum summo cum honore ductus est,atq́ iterum in patriam re= ductus acceptis a Carolo non contẽnendis muneribus,ob quam causam inter imperatorem & regem fœdus ictum est. imperatore igitur ad suos regresso no ui tumultus a Flandrensibus oriuntur: nam a suo comite deficientes pręsidem quem illis pręposuerat interficiunt,sed cognito quid illis doleret Philipp⁹ Bur gundus comitis gener pacem cum illis composuit. Verũ his sedatis ali⁹ apd̃ Narbonenses insurrexit tumultus. Nam dum Ludouicus Andegauus Caroli frater per suos magistratus pensum exigeret a ciuibus Montispessulani truci= dantur,sed ex his supplicio sumpto intercessione legatorum Romanorum cæ= teris ciuibus culpam remisit. Ricardus autem Edoardi defuncti filius Anglię nouellus rex inquieto semper animo filium cui nomen Thomas,cũ octo mil= libus pugnatorum in Frãciam misit,qui pręd as in Viromandos,Suessiones, Chatamios,Vastunũ,Blesiã,Bonaualã,Senones,Arthesios,ac ceteros popu= los agẽtes ad Britãniã vsq́ deuenere,nemine tunc occurrente ob Caroli malam valitudinẽ. Inde vita defunctus apud Beantam diem clausit extremũ,relictis duobus liberis Carolo & Ludouico. Eius ossa in Dionysiano cœnobio recon= dita sunt,cor vero apud Rothomagũ deportatum est. Hic est ille Carolus qui pre cæteris Francorum regibus sapientis cognomen meruit,cuius item opera pręclarus Cœlestinorum ordo ad hęc tempora manens illibatus,ex Italia in Franciam aduocatus est,vtilitatem non modicam ob vitę meritum regno Frã cię afferens.

Thomas Anglus.

Carol⁹ morit.

¶ Capitulum.CCLXIIII.

Gregorius.xj.

GRegorius huius nominis.xj.patria Lemonicẽ,Petrus de Bel losorti antea vocatus,sanctę Marię nouę diaconus cardinalis post Vrbanum quintum in cathedra Petri sedit annis octo. Vir profecto multę clęmentię,qui põtificatu inito pacẽ cum Vicecomitibus inire curauit,sperans hoc pacto pacem cũ om nibus Italię populis se firmaturum,sed longe aliter q̃ spera= bat euenit. Nam cum omnes vicecomites pręter Venetos essent infensi pertur bationibus omnia vexarunt,hęc omnia pius pontifex suę absentię ascribens Romam properauit,cum omnibus pacem facturus. Romam itaq́ veniens mi rabili omniũ lętitia exceptus est. Omnia etẽm in ea vrbe regia suo indigebant aduentu. Nam & vrbis mœnia vetustate labentia restituit,omnes etiam Eccle się fores,cęteraq́ ędificia ruinam minitantia miro modo reparauit. Demum & vrbanitatem ac mores collapsos in modum optimũ redegit. Erat nempe vrbs olim potens,& quę mundum vniuersum ex barbarie ad vrbanitatem reduxe=

tat(meritis ciuiũ id exigentibus)adeo labefactata vt nihil ciuilitatis,nihil hos nestatis in ea conspiceretur.Pontifici vero sede in vrbe locata cura fuit pacem cum omnibus firmare,cui aduersantes Florentini non modo pacem non recesperunt,sed insuper & pontificem contemptui habentes nullum genus iniurię prętermisere,quod in pontificem transferri posset,quibus rebus motus pontifex Florentinos anathemate notauit,sed ꝙ Florentini omnia contemnẽtes cõtra ius phasq̧ sacerdotes rem diuinam facere coegerunt, cõtra eos mouens Gregorius cum omnia recte disposuisset.v.Kl'.Aprilis intolerabili vesicę dolore migrauit ad dñm.sepultusq̧ est apud sanctam Mariam vitę nouę omnibus col lachrymãtibus:eadẽ hora sui exitus palatiũ Auinionẽse conflagrauit,nec extingui potuit priusq̃ dimidiam partem absumpsisset ignis.

¶Capitulum.CCLXV.

Mortuo Gregorio cum de creando nouo pontifice mentio haberetur ad cardinales Romam cõcurrunt rogantes vt aliquẽ natione Italicum eligerent,timebant enĩ ne si forte Gallus deligeretur sedem iterum in Gallias transferret.Respõdere tum cardinales sibi curę fore vt vir optimus deligeretur,qui Ecclesię dei pręesset nulla personarum aut nationum acceptione habita.Ob quam causam ad arma conuersi Romani eo cardinales compulerunt

Schisma. vt Episcopum Barensem,Bartholomeũ nomine deligerent:quem Vrbanum sextum vocauerunt.Tam enĩ seditiosus auarusq̧ est Romanus populus,vt nullo respectu habito sanctitatis magis largitiones q̃ probitatem exoptet. Nam cum optimi viri fuerint qui ex Gallis pontifices delecti fuerint ac optime Ec-

Romani vi põtificem eligunt clesiam rexerint eos tamen exosos habuere Romani,ꝙ nihil stipendij,nihilq̧ lucri ex eoꝝ electione adipiscerent̃. Cardinales itaq̧ cũ dictum Vrbanũ metu ppli Romani delegissent e cõclaui,ꝓdeũtes partim in Adriani molẽ,partim ad montana loca cõfugere:impetũ populi furentis vitaturi, quippe qui audierant cardinales non ex animo sed fictione magis Vrbanum pontificẽ pronũciasse. Quapropter Galli cardinales iterum in vnum coeuntes Anaginam primo mox Fundos petentes in Vrbanum inuexerunt,eum asserentes non verum põtificem,sed vi ac metu creatum,ob quam causam alium Gebennẽsem cardinalem,qui ante legatus in Italia fuerat pontificem creant,quem vocauerũt Clementem.Hinc in Ecclesia discordia maxima exorta est,nam Christianorum

Romani occiduntur. pars Vrbano,pars vero Clemẽti fauebat: hinc bella/hinc seditiones exoriuntur.Hinc castrorum atq̧ vrbium direptiones exercentur,hinc Romanus populus ad arma currens dum incomposite aduersus cardinales pugnat grandem stragem accepit.Pugnauere interim Genuenses & Veneti cũ maximo vtriusq̧ partis damno,victores tamen Genuenses classem Venetorum diripiunt captis duobus hominum millibus.Inde iterum in eos mouentes ad sex millia ex Venetis ceciderunt captis nongentis & quinquaginta. Vrbanus vero non(vt pontificem decebat)paci intentus nouos tumultus concitat.Nam cardinaliũ & Ioannę reginę quę cardinalibus fauebat iniurias vlcisci cupiens,Florẽtinos anathemate notatos vt in suam reduceret sententiam absoluit,Carolum vero Ludouici Vngarię regis filium aduersus Ioannam reginam cum octo millibus equitum misit,qui Neapolim veniens eam armis cepit,sed Vrbanus natura inquietus eo regem Carolũ minis illatis impulit, vt custodijs adhibitis per

aliquot dies prodire in publicum nequiuerit, inde Genuā fugiens Vrbanus septem ex veteribus cardinalibus saccis inuolutos in mare demersit, tam erat inhumanus hic Vrbanus. Cūq ibidem ad Caroli obitum permāsisset tandē Romā reuersus, xxix. cardinales vno die creauit, quibus creatis paucos dies superuixit, atq ita pōtifex pōtificatus sui infeliciter acti anno vndecimo mēse octauo Romę moritur, sepeliturq in Basilica Petri ob eius mortem paucis fletibus. Erat enim rusticus & inexorabilis, cui⁹ Epitaphium rusticum & ineptum adhuc visitur. Vrbanus moritur.

Capitulum. CCLXVI.

INter has reipublicę ecclesiasticę calamitates dū Clemēs apud Gallos tanq verus pōtifex honoratur, Itali cardinales mortuo Vrbano Petrū de Thomacellis natione Neapolitanū pōtificem creāt, quē mutato noie Bonifaciū vocauerūt. Sed in tam florida ętate adeo prudēs in reb⁹ oibus fuit vt iuuētutē cū senectute mutasse videretur, qui licet sciētię minus esset peritus multę tamen prudētię / magniq cōsilij fuit, adeo vt vim oēm populi Romani in pontificē trāstulerit creatis suo nutu magistratib⁹. Hoc etiā tpe Galeatius vicecomes Mediolanēsis Florētinos multis cladib⁹ affecit, occisis vno prœlio xx. millib⁹ equitū, quos ex Gallijs in auxiliū asciuerāt. Pōtifex vero Bonifacius munitis vrbis fortilicijs post decimū sui pōtificat⁹ annū iubileū celebrauit. Inde vicecomitū potētiā verit⁹, vt res Ecclesię meliores redderet annatarū vsum instituit, hac cōditiōe, vt qui beneficiū cōsequeretur dimidiū annui prouētus fisco Apostolico persolueret. Hanc aūt cōsuetudinē oēs pter Anglos recepere, q hoc de solis episcopitabus fieri pmiserunt. Pręterea Ladislaū filiū Caroli Neapolitani in regno patris substituit, abrogata in primis priuatione / quā Vrbanus. vj. cōtra Carolū ptulerat. Brigidā etiā Suetię principē / virginē clarissimā sanctarū Catalogo ascripsit, q suo tpe ad dn̄m migrauerat. Studium quoq generale apud Ferrariā cōstituit. tandē dolore laterū afflictus / post. xiiij sui pōtificatus annū morit, ac sepelit in basilica Petri. ¶ His tpibus pśbyter quidā ex alpibus cū magna multitudine Italiā aduenit. Is qdem albo indutus pāno / tantā modestiā vultu ac verbis pręseferebat, vt ab oibus sanctus haberetur qui Hetruriam ac Flaminiam veniens non modo rusticos ac seruos viros ac mulieres, sed & Epōs in suā sententiā traxit: qđ audiēs Bonifacius timuit ne pōtificatū appeteret: quā ob rem missis satellitibus presbyterū illū cōprehēsum ad pontificē perducāt: pōtifex itaq inuidia tract⁹ vt nōnulli scribūt, hoiem necauit, post cuius mortem magna pestis homines multos consumpsit.

schisma Bonifacius. Brigida sancta. Noua quædā alborū multitudo.

Capitulum. CCLXVII.

IIsdem tpibus dū apud Italos regnat Bonifacius, apud Gallos Clemēs p vero pōtifice colitur, atq ita dū suā quisq partē fouet / grāde schisma disseminatum est. Vrbano enī atq Bonifacio ei⁹ successori principū christiano⁊ pars, & pars Clemēti fauere cœpit. Italia etenī cū Germania & Pānonia Vrbano. Clemēti vero Gallia, Hispania, Cathelonia, & Britānia adhęserūt. Cardinales aūt Galli dū suū pōtificem delegerūt, villas / oppida / ac vrbes multas diripere & occupare statim festinarūt, atq hoc mō cladib⁹ multis datis Clemēs in Galliā cū suis cardinalib⁹ se recepit, vbi apud Auinionē sedē cōstituēs ver⁹ pōtifex a Gallis habit⁹ est, seditq ānis. xv. ¶ Cap. CCLXVIII.

Clemēs.

Benedi-ct⁹.xiij

POst Clementem Gallici cardinales Benedictũ huius nominis xiij.in schismate pontificem delegerunt,seditq̧ annis.xxj.vocabatur autẽ antea Petrus de Luna.Fuit autẽ electus anno dñi.M cccc.xciiij.in Auinione,vocatusq̧ Benedictus.xiij. Hic priusq̃ gustasset summi põtificis dulcedinẽ tẽpore Clemẽtis prędecessoris sui ardẽter ꝓsecutus est Ecclesię reintegrationẽ,cui⁹ occasione christianissimũ principẽ dñm Carolũ Francorũ regẽ apud Parissios tum residentẽ adijt,suadẽs eidẽ ꝙ in schismate sanctior via erat vt vterq̧ colludẽtiũ põtificatu se abdicaret.Verũ & appetitus gliscentiũ celsitudinẽ crebro ascẽdere,& nullatenus descẽdere optat:sic de Luna celsitudo papar⁹ imutauit affectũ & effectũ adeo surda aure trãsibat quotiẽscũq̧ sermones ei fiebãt de cessiõe, qđ ęgre ferẽs dom⁹ illa illustrissima & christianissima Frãcoꝝ,cui sup oẽs volũtari fuit semp euellere schismata & Ecclesię calamitatib⁹ succurrere,intra annũ assumptionis ipsius.P.de Luna ad papatũ/dñs Carolus Francoꝝ rex illustres pricipes Bituricẽ,Burgũdię,& Aureliañ duces destinauit,offerẽtes pro parte regis & sua ac totius regni cõsilia,auxilia & fauores ꝓ schismatis extirpatione.Sed post sermones habitos cũ dicto de Luna ab eo nihil aliud specifice habuerũt nisi viã cõpromissi,quã iustitię appellabat. Tũ pfati duces ꝓ parte regis & sua dixerũt & cessionis via ipsi⁹ Benedicti & sui aduersarij erat illa p quã schisma facili⁹ elidi poterat,attẽtis diuturnitate tpis ac difficultatib⁹ tam facti q̃ iuris in causa schimaticis occurrẽtibus,postulãtes vt eã vellet acceptare,offerre & prosequi.Prȩsertim quia cũ esset legatus in Francia tpe sui prædecessoris illã sanctionem acceptaret pro vnione habenda,& legẽ patienter subire debebat,quã tulerat ipse:videnśq̧ prędictus rex dicti de Luna superuacuas dilationes,& ꝙ etiã si nulla fuisset ad cedendũ astrictus promissione Ecclesię attenta iactura tenebatur vt Ecclesia quę vnius veri quę iã diu destituta fuerat pastoris solatio vni desponsaretur viro,qui nõ ex sanguinibus neq̧ ex voluntate carnis nat⁹ foret/neutrius partis fautorem se statuit,habito sup hoc suorũ regni plazorũ,principũ,& vniuersitatũ consilio,vt de papatu contendentes intra semestre tunicã obmisissent dñi reintegrare incõsutilem,lapso vero tpe ad plenum edoctus ꝙ quisq̧ contendentium persistere in damnata cathedra volebat,& honore cõcupito se neutri prędictoꝝ põtificũ adhęrẽtẽ publice nũciari mãdauit, anno dñi millesimo.cccc.viij.Deinde reges Romanorum Castellę & Anglię regis Francorũ sequẽtes vestigia dictũ Benedictũ ꝙ cederet papatui alio cedẽte,requisiuerũt,quibus in publico respondit se grauiter offensurũ si viam amplecteretur cessionis,a quo autẽ fonte hęc prodierit assertio nisi solum ex libidine dominandi,quę teste Augustino opiniones gignit legi & fidei cõtrarias.vt autẽ horrenda ruptura Ecclesię peramplius inueteraretur,dictus Benedictus præsentes dictos principes velle simile facere dicto Gregorio suo clã misit nũcios,qui Gregoriũ in eandẽ sententiã traherẽt,qui a Benedicto edoctus caduceatoribus regum eadem vt Benedictus responderat & respondit. Sicq̧ conscito de vtriusq̧ contendẽtium peruersa voluntate ambo dñorum cardinaliũ collegia seu saltem maior pars in ciuitate Pisana concilium generale cõuocauerũt initiandũ die Annunciationis gloriosę virginis anno prędicto,vbi cũ ingenti prelatorum copia & legatoꝝ/regum/principum/& vniuersitatũ immoratũ est vsq̧ in.xxvj.mẽsis Iunij,qua die eiectis ptimit⁹ per sententiã dictis conten-

dentibus de papatu iuris ordine in omnibus seruato, elegerunt in summum p̄sulem dominū Petrū de Candia Basilicę.xij Apostolorū presbyterū cardinalē, quē Alexandrū quintū vocauerunt. Sicq̧ schismati additum fuit nouū schisma / & rupturę ruptura: quisq̧ em̄ horū triū protēsā habuit obediētiā. obijt Bononię hic Alexander, vir quidam optimus, munificusq̧ in pauperes adeo, vt sibi nihil reliquerit. vnde per iocum iterdum dicere solebat se diuitē Ep̄m fuisse, pauperem cardinalem / mendicū pontificem: post cuius obitū electus fuit Baltazar de Cossa, diaconus cardinalis & intitulatus, Io. xxiij. Et fuit electus āno domini millesimo. iiij. c. ix. & die. viij. mensis Iunij. Huius pontificis tempore eo tunc existente in vrbe rex Ladislaus vrbem inuasit, eamq̧ cepit: & dictum dominum Ioannem cum tota curia sua ignominiose fugauit, cui nec Romanorum robur, nec pugnatorum manus, nec fortitudo castri sancti angeli resistere potuit, cum etiam ibi tum pontificis, tum etiam cardinalium bona reposita essent. quin potius Ladislaus obsesso / & interempto castellano ictu cuiusdam bombardæ, quidam German⁹ spurius: datis muneribus & sponsionib⁹ castrū vna cum omni supellectili, tandem direpta Roma regi tradidit, cum magna mulierum elegantum cohorte recessit, omnesq̧ curialium opes: ac sanctorum reliquias omnium studiose acquisitas accepit, qui anno sequēti infelix decessit. Dictusq̧ sūmus pōtifex cū curia Florentiā fugit, de hinc Bononiā redijt: a cui⁹ vrbis palatio āno dn̄i millesimo. iiij. c. xiiij. prima Octobris post prandiū, me tunc ibi existente, decessit versus Constantiam ꝓficiscēs ꝓ celebrādo ḡnali cōcilio. xxviij. mensis Aprilis. Qui quidē sūmus pōtifex in die omniū Sanctoꝝ intra missarū solēnia denuo ibi generale conciliū celebrādū, & tertio Kal. Nouembris initiādum indixit: vbi prelatorū & principū Christianoꝝ multitudo ānis tribus cū medio sūmo cū decore resplēduit. Qua die adueniēte inter cæteras exhortationes, exhortatus est oēs habētes peritiam sacrarū lr̄arū: vt oī cura pensarent, si quid ad fidē augendā videretur vtile. Insup aīaduerterēt in errores cuiusdam Ioannis Vuicleff Anglici, cuius errores inferius describētur. Verum timens pontifex ne a sede concilij decreto pelleretur insane cōsultus a cōstantia. xx. mensis Martij, clam sub imagine cuiusdam ruricolæ aufugit. licet prima dicti mensis vltro papatus cessionem obtulisset: & ne occasione dictæ fugę synodus Constañ rupturam pateretur, diffinitum fuit. xxv. dicti mēsis, q̧ propter dicti summi pontificis absentiam seu aliorum quorumcunq̧ prelatorum synodus non erat dissoluta: sed in sua persistebat itegritate & auctoritate. vnde satis liquet cum dissolutū nō fuerit dictū cōcilium / & felicē exitū habuit, q̧ a deo & non ab hominibus fuit, sicut Actuū. v. legit̄: sūmus vero pontifex licet sepius redire interpellat⁹ ad Cōstāciē cōciliū remeare noluit, ob quā causā āno. M. iiij. c. xv. &. xiiij. die Maij ab oī spūali & tēporali administratione suspensus fuit, & euestigio. xxix. eiusdem mensis a papatu velut simoniac⁹, notorius bonorum & iurium nedū Romanę: verū aliarum Ecclesiarū lapidator pacis & vnionis sponsę Christi / ac schismatis inueterati fautor a sede pontificia depulsus ē. Cū aūt hęc agerēt Petrus de Luna, & Angelus Corarius i pōtificium quisq̧ se habere ascribebat. Vnde & Angelus. vt Ecclesiæ calamitati subueniretur, legatos ad conciliū mittit / qui suo nomie papatui cederent, quod tandem Carolus de mala testi eius ꝓcurator fecit. Ipseq̧ Angel⁹ per dictam synodum fuit ꝓnunciatus legatus a latere in ꝓuincijs Martjæ Antonitæ

Alexander. v.

Multiplicatur schisma

Baltazar de Cossa Io. xxiij appellatus.

Me tūc ibi exn̄ste. auctor huius libri illo tpe viuebat

nę,& Farceñ. Quia vero nondum grauis & pestilens dissentio Ecclesiæ prorsus erat eradicata,citatus fuit Petr⁹ de Luna,qui cum iuxta datam fidem nõ venisset,iuris ordine in omnibus seruato.vij.Kal. Augusti,Anno domini millesimo.iiij.c.xvij.velut hęreticus/schismatic⁹,& a fide alienus e papa tu,velut hæreticus,deijcitur,omniꝗ honoris gradu/ac dignitate priuatur:ipse tamen q iã in abyssum omnium malorum venerat,vsꝗ ad animę & corporis diuisionem se gessit pro vero beati Petri successore. Nec est reticenda eius duricies, quę tanta est,& tã obstinata fuit,ꝙ suis in agone mortis Episcopis/cardinalibusꝗ mãdauit,vt eius funere tradito Ecclesiasticę sepulturę ad electionem properarent summi pontificis,quod velut proprię salutis immemores perficere non horruerunt.Et quendam Egidium Sericij Munionis in idolum erexerunt,quem Clementem octauum vocauerunt.Hic cum suis nunc degit & moratur Pauistolę cum suis anticardinalib⁹,excepto hęretico illo formato Io.Carrerij,qui sub dominio & alis Ioãnis comitis Armeniaci fouetur & nutritur in ptibus Rutheñ. in quodam castro vocato Gelenta,apud quem residet potestas tota prouidendi Ecclesiæ,vt ipse asserit de summo præsule,quia antedictus Clemens simoniace summum ambiuit & obtinuit pontificatum:vt autem dicta synod⁹ ipsã spõsam Christi vnicam/& virginem dudum cupidis, pollutisꝗ contendentiũ de ea manibus attractatam,& ad instar tripolis atrociter dispertitam sub vno resarcirẽt capite & spõso,die Iouis anno præfato,quæ fuit dies sancti Martini vndecima Nouembris reuerẽdissimi domini cardinales cũ alijs numero.xxx. cum assensu ipsorum cardinalium per concilium electis,elegerunt in summũ pręsulem/reuerẽdissimum patrem dominum Odonem de Columna diaconũ cardinalem sancti Geõrgij ad velum aureum quem vocauerunt.

Nescio si autor huius libri erat tũc tẽporis

ℭCapitulum.CCLXIX.

Martinus quitus.

Artinum quintum qui actu vniuersali pręest Ecclesię,& pręfuit annis.xij.Qui quidem summus pontifex.viij.Kal.Marcij mox suam post Assumptionem,vt viperea doctrina illi⁹ Ioan.Vuiclef Anglici,suorumꝗ sequacium demoliretur,mãdauit,credentesꝗ capi & incarcerari per pręlatos & inquisitores iussit. Sic tamen non dubium nostris exigentibus demeritis eius sequaces crebro inualescunt,ꝙ totum fere regnum boemię aduersum est a fide,& in templis vbi altissimi nomen laudabatur: nũc hæreses voce publica proclamantur:nec est qui ex aduerso se opponat. Alia huius pręsulis gesta nobilia,ideo sileo,quia non est consuetudo historiographorum viuentium gesta describere,nec ab re:quia non potest viuens tute & sine trepidatione laudari,qui meminit de pręterito se habere quod doleat:& de futuro videt sibi superesse quod timeat. vtilius est enim homini magis memorię laudem dare,q̃ vitę: qñ nec laudantis adulatio notet,nec laudatũ temptet elatio. Laudare qppe debemus,post periculũ prędicare securum. Nam et Salo,vetat omnem mortem hominis laudare. Prędicti enim summi pontificis/cuius regimen & vitam longęuam/ac felicem deus faciat,& iocundam gesta nunc tego silentio,& probanda suo tempore reseruo.

ℭSequuntur errores Ioannis Vuiclef.

Via in præcedentibus dictum est, ꝙ errores maledicti Ioannis Vuiclef inserentur, imprimis & ante oĩa sciendum est,ꝙ sacrum Constan

ciẽ concilũ attendens,ꝙ damnatę memorię dictus Ioannes Vuiclef Anglicus,Io.Hus de Boemia,& Hieronymus de Praga: eo,quia prælati & alij iudiciarię potestatis regimina exercentes,velut canes muti latrare non valentes,& fortasse nescientes eos canonice cohercere non curarunt,propter quod præfati hęretici ouile Christi per diuersa mundi climata infecerãt dialogo,& trialogo, cum nonnullis alijs voluminibus per illum Vuiclef editis.Anno domini millesimo.ccccxv.condẽnauit,decernẽdo ipsum Vuiclef fuisse notorie hęreticum pertinacem,ac in hęresi decessisse.ex cuius codicibus sequentes articuli fuerunt decerpti & cõdemnati. ¶Primus,substantia panis materialis,& similiter substantia vini manent in sacramento altaris. Item accidentia panis manent sub subiecto in eodem sacramento identice & realiter in propria pręsentia corporali.Si Episcopus vel presbyter est in peccato mortali non ordinat, nõ conficit, non consecrat,non baptizat.Non est fundatum in Euangelio,ꝙ ipse Christ⁹ missam ordinauerit,deus debet obedire diabolo,si homo debite fuerit contrit⁹. ¶Omnis confessio exterior est superflua sibi & inutilis,si Papa sit malus, & per consequens membrum diaboli non habet potestatem super fideles ab aliquo sibi datam,nisi forte a Cęsare.Post Vrbanum.vj.nõ est aliquis recipiendus in papam,sed viuendum est more Gręcorum sub legibus proprijs.Cõtra scripturam sacram est,ꝙ viri ecclesiastici habeant possessiones.Nullus prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum a deo.Et qui sic excõmunicat,fit hęretic⁹ ex hoc/vel excommunicatus.pręlatus excommanicans clericum, qui appellauit ad regem/& ad concilium regni eo ipso est traditor regis & regni.Illi qui dimittunt prędicare/siue audire verbum dei propter excommunicationem huiusmodi sunt excommunicati:& in die iudicij traditores Christi habebuntur.licet alicui diacono/vel presbytero prędicare verbũ dei,absq; sedis apostolicę auctoritate/vel Episcopi catholici.Null⁹ est dominus ciuilis,nullus est pręlatus,nullus est Episcopus,dum est in peccato mortali.Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab ecclesia possessionata habitualiter delinquentibus.i.ex habitu nõ solo actu delinquentibus.Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.Decimę sunt puræ eleemosynæ,& parochiani possunt propter peccata suorum pręlatorum ad libitum suum eas auferre.Episcopales orationes applicatę vni personæ per prælatos vel religiosos non plus prosunt, q̃ generales cæteris paribus.Conferens eleemosynam fratribus/ est excommunicatus eo facto.Si aliquis ingreditur religionem,siue possessionatorum, siue mendicantium redditur ineptior ad obseruantiam mandatorum dei. Sancti instituentes religiones priuatas sic instituendo peccauerunt. Religiosi viuentes in religionibus priuatis non sunt de religione Christiana. Fratres tenentur ꝑ labores manuum victum acquirere,& non per mendicitatem. cuius conclusionis prima pars est scandalosa,secunda erronea.pro quanto asserit mendicitatẽ fratribus non licere.Omnes sunt simoniaci,qui se obligant errare, pro alijs in temporalibus succurrẽtes.Oratio nulli valet.Oia de necessitate absoluta eueniunt.Iuuenum confirmatio/& clericorum ordinatio:locorum cõsecratio reseruantur papę,& Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris.Vniuersitates,studia,collegia, graduationes, & magisteria in eisdem sunt vana,& vana gentilitate introducta,& tantũ prosunt ecclesiæ/ sicut diabolus.

Hęresis & errores Ioãnis Vuiclef Anglici.

Excommunicatio Papę,vel cuiuscunq̨ prælati non est timenda:quia est censu ra antichristi. Peccant fundantes claustra:& ingredientes sunt viri diabolici. Ditare clerum est contra regulam Christi.Syluester papa & Cōstātinus impe rator errauerunt Ecclesiam dotando. Omnes de ordine mendicantium sunt hę retici,& dantes eis eleemosynā sunt excōmunicati. Ingrediens religionem eo ipso est inhabilis ad seruandū diuina pręcepta.Cōsequēter nō perueniendū ad cœlum nisi apostauerit ab eadem.Papa cum omnibus clericis suis possessionē habētibus sunt hęretici,eo quia possessiones habent,& dñi seculares & laici in hoc eis consentientes etiam hęretici.Ecclesia Romana est synagoga Sathanæ. Nec papa est imediatus & proximus vicarius Christi & Apostolorum.Decre tales & Epistolę sunt apocryphę & seducunt a fide Christi,& clerici etiā stulti sunt qui eas student.Imperator & seculares domini seducti fuerunt a diabolo vt Ecclesias dotarent de bonis temporalibus.Papę electio a cardinalibus per diabolum est introducta.Non est de necessitate salutis credere Romanam Ec= clesiam esse supremam inter alias Ecclesias,si per Romanam Ecclesiam intel= ligatur vniuersalis Ecclesia,aut concilium generale;aut pro quanto negaret primatum summi pōtificis super alias Ecclesias vniuersaliter error.Fatuum est credere indulgentias papę & Episcoporum aliquid valere. Iuramenta illici ta sunt quę fiunt ad roborandum humanos contractus & commercia ciuilia. Augustinus/Benedictus/& Bernardus damnati sunt,nisi pœnituerint de hoc ꝙ habuerint possessiones,ac instituerint & intrauerint religiones, & sic a papa vsq̨ ad insimum religiosum omnes sunt hęretici.Omnes religiones indifferen tes introductę sunt a diabolo.Sicut Christus est simul deus & homo,sic hostia consecrata est simul corpus Christi ad minimum in figura,& verus panis in natura.Sicut Ioannes figuraliter fuit Helias,& non personaliter, sic panis in altari figuraliter est corpus Christi.& absq̨ ambiguitate hęc est figuratiua lo= cutio,Hoc est corpus meum,sicut ista,Ioannes est Helias. Excogitatio etiā illius dementiæ qua fingitur accidens sine subiecto fore in altari est blasphe= mare deum & illudere Ecclesiam per mendacia accidentis.Diffinientes paruu= los fidelium sine baptismo decedentes non fore saluandos sunt in hoc stolidi & pręsumptuosi.Graue est & infundabile plurium audire confessionem populi modo quo latini vtuntur.In his verbis vos mundi estis sed non omnes,posuit diabolus pedicam qua pedes caperet Christianorum.Introduxit enim confes= sionem ex hoc priuatam & infundabilem,& postq̄ peccata confessori nota fue= rint legem statuit ꝙ non prodatur malitia sic confessi.Hæc verba,accipiam te in vxorem,eligibiliora sunt in contractu matrimonij q̄ ista. Ego accipio te in vxorem,& ꝙ contrahendo cum vna per illa verba de futuro: & post cum alia per dicta verba de pręsenti non debent frustrari verba prima/per verba secun= daria de pręsenti.papa,qui se false nominat seruum seruorum dei sub nullo gra du est in opere euangelij,sed mundano, Et si sit in aliquo ordine dæmonum deo plus culpabiliter seruientium. Papa non dispensat cum simoniaco/ vel voto temerario cum ipse sit summus pontifex est ridiculum: & Christus ipse, nec in Petro,nec in alio talem approbauit dignitatem.ꝙ ex fide Euangelij ista papalis pertinentia ceperit ortum est æque falsum, sicut ꝙ ex prima verita= te error quilibet sit exortus.Duodecim sunt procuratores,& discipuli anti= christi:scilicet Papa/Cardinales/Patriarchæ/ Archiepiscopi/ Episcopi/ Ar=

chidiaconi/officiales/decani/canonici/pſeudo fratres introducti iam vltimo & quæſtores. Patet luce clarius ꝙ quicũq; eſt humilior & ſeruitior Eccleſiæ & in amore Chriſti fundatior, eſt in Eccleſia militanti maior, & proximus Chriſti vicarius deputãdus. Nec teſtiũ depoſitio, nec iudicis ſentẽtia, nec copalis poſſeſſio cõfert homini ſine gratia dominiũ vel ius ad aliquid. Nos nõ debem⁹ præſtare aut donare aliquid peccatori, dum cognoſcimus ipſum eſſe talem: quia ſic foueremus proditorẽ dei noſtri. Sicut princeps vel dñs cum eſt in peccato mortali/nõ ſortitur nomẽ illius officij niſi nominatiue & ſatis æquiuoce: Sic nec Papa, Epiſcopus, vel ſacerdos, dum lapſus fuerit in peccato mortali. Omnis habituatus in peccato mortali/caret quarumcunq; rerũ dominio & vſu licito, etiam boni operis de genere. Ex principijs fidei eſt per ſe notũ, ꝙ qcq̃d homo in peccato mortali fecerit/peccat mortaliter. Ad verum ſeculare dominium requiritur iuſtitia & rectitudo dominantis: ſic ꝙ nullus exiſtens in mortali peccato/eſt dominus alicuius rei. Ex fide & operibus quatuor ſectarum quæ ſunt clerus cæſarius, varius monachus, varius canonicus, atq; fratres, euidẽter elicio/ꝙ nulla perſona iſtarũ eſt mẽbrũ Chriſti, niſi in fine dierũ ſuorũ deſeruerit ſectã ſuã ſtolide acceptatam. Paulus quondam phariſſæus propter meliorẽ ſectam illã dereliquit. Et hæc eſt ratio quare clauſtrales cuiuſcũq; ſectæ fuerint, vel obligatione aut iuramento ſtulto aſtricti, debent libere exire iſta vincula, & induere libere ſectam Chriſti, poteſtate qua fungitur Papa, & aliæ quatuor nouæ ſectæ ſunt fictæ, & ad ſeducẽdum ſubditos introductæ: vt prælatorũ, Cæſareorũ, excõmunicatio, citatio, incarceratio, & reddituum vẽditio. Multi ſacerdotes ſimplices ſuperant prælatos in huiuſmodi poteſtate: vt videtur fidelibus ꝙ magnitudo poteſtatis ſpiritualis plus eſt in filio imitanti Chriſtum in moribus, q̃ in prælato qui per Cardinales eſt electus. Subtrahat populus decimas, oblationes, & alias priuatas eleemoſynas ab indignis Antichriſti diſcipulis, cum hoc facere debeat ſecundum legem dei: nec eſt tenenda, ſed gaudenter acceptanda maledictio/vel cenſura quam inferunt diſcipuli Antichriſti. Papa enim, religioſi, & clerici titulo perpetuæ dotati poſſeſſionis debent renunciare in manibus brachij ſecularis, ſi non fecerint debent per ſeculares dominos cogi. Non eſt maior hæreticus vel Antichriſtus q̃ ille qui docet ꝙ licitum eſt dare poſſeſſiones ſacerdotibus & leuiticis legis gratiæ, & dotari poſſeſſionibus temporalibus. Non ſolum poſſunt domini temporales auferre bona fortunæ ab Eccleſia habitualiter delinquente, nec ſolum hoc eis licet, ſed debent hoc facere ſub pœna damnationis æternæ. Si ſacræ paginæ & rationi debeamus credere patet ꝙ diſcipuli Chriſti non habent poteſtatem exigendi temporalia per cenſuras eccleſiaſticas. & tentantes ſunt filij Belial. Deus nihil poteſt annihilare, nec mundum maiorare vel minorare, ſed animas vſq; ad certum numerum & non vltra creare. Quælibet creatura eſt deus, vbiq; omne ens eſt, cum omne ens ſit deus.

POſt hunc Vuiclef ſurrexit alia vulpecula quæ viſa fuit exterminare vineam domini Sabaoth, quam Ioannes Hus introduxerat, ſed conuictus de hæreſi igni combuſtus eſt: cuius aliqui errores hic inſeruntur. Primus, Paulus nunq̃ fuit membrũ diaboli, licet fecerit quoſdam actus actibus Eccleſiæ malignãtiũ cõſimiles. Petrus nõ fuit nec ẽ caput Eccl'iæ catholicæ. Sacer

Hęresis & errores Ioãnis hus.

dotes quomodolibet criminose viuentes sacerdotij polluũt potestatem. Papalis dignitas a Cęsare inoleuit,& papę prefectio & institutio a Cęsaris potentia emanauit. Nemo gerit vicem Christi vel Petri nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter a deo recipit procuratoriã potestatem, quia ad illud officium vicarij, requiruntur & morum conformitas, & instituentis auctoritas. Papa non est manifestus & verus successor principis Apostolorum Petri si viuit moribus contrarijs Petro,& si quęret auaritiã tunc est vicarius Iudę,& pari euidentia cardinales non sunt veri successores collegij Apostolorum Christi nisi viuant more Apostolorum, seruantes mãdata & cõsilia domini nostri Iesu Christi. Obedientia ecclesiastica & obedientia secũdũ adinuentionem sacerdotum Ecclesię est pręter auctoritatem sacrę paginę, diuisio imediate humanorum operum est ꝙ sunt virtuosa vel viciosa, quia si homo est vitiosus & agit quicq̃, tunc agit vitiose, quia sicut crimen quod vitium dicitur siue peccatum mortale vniuersaliter inficit actus hominis, sic virtꝰ viuificat omnes actus hominis virtuosi. Sacerdos Christi viuens secũdũ legem eius habens notitiam sacrę scripturę & effectum ędificandi populum potest & debet prędicare, esto ꝙ interdiceretur sibi ꝙ nõ faceret sub sententia excõmunicationis, si papa vel alius prelatus mandet sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet ei subditus obedire. quilibet prędicationis officium de facto accipit, qui ad sacerdotium accedit,& aliud mandatum debet exequi peruersa excõmunicatione non obstante, per censuras ecclesiasticas, excõmunicationis/suspensionis/& interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, auaritiam multiplicat, malitiam protegit, viam pręparat Antichristo. Si papa est malus & pręsertim si est pręscitus tunc vt Iudas est filius perditionis & non caput militantis Ecclesię, cum nec sit membrum eius. Papa est quilibet malus prelatus,& pręscitus est ęquiuoce pastor & vere fur & latro. Papa nõ debet dici sanctissimus, etiam secũdum officium ꝙ alias rex deberet etiam sanctissimus dici scd̃m officium,& prędicatores dicerentur sancti, immo etiã diabolus deberet vocari sanctus cum sit officiarius dei.

Errores Hieronymi de Praga.

PRedictorum errorum Hieronymus de Praga insecutor & fautor in dicta sacra Synodo Constantieñ, anno prędicto &. xxiij. Septembris omnem hęresim de qua hactenus infamatus fuerat & quam priscis temporibus dogmatizauerat & tenuerat, pręsertim Io. Vuiclef,& Io. Hus abiurauit. Subsequenter anno millesimo. cccc. xvj.& die. xxvij. mensis Aprilis fuerunt dati per motorem dicti sacri concilij multi articuli erronei contra dictum Hieronymum, inter quos fuerunt isti sequentes, quos ipse Hieronymus tenuerat. Primus, in deo siue diuina essentia non solum est trinitas personarum, sed etiam rerũ quaternitas. Item istę res in diuinis sunt sic distinctę ꝙ vna non est alia, tamen quęlibet earum est deus. Item istarum rerum vna est alia perfectior. Item in rebus creatis vt in anima hominis est ponere trinitatem rerum in vna essentia: videlicet memoriam/intellectum/& voluntatem/voluptatem in essentia animę humanę. Item anima hominis est perfecta imago trinitatis, isto solo dẽpto, quia anima hominis est creata & finite perfecta. Item de potentia dei absoluta deus pater potuit non generare filium, memoria Angeli. Memoria Angeli siue voluntas eius seu intelligentia est essentia Angeli,& tamen non est perfecta. Oia

futura de necessitate conditionata eueniẽt. Substantia panis vi consecrationis non conuertitur in corpus Christi. Deus nihil potest annihilare: imagines rę= pręsentantes effigiem Christi, virginis etiam gloriosę, vel cuiuscunq; alterius sancti canonizati in Ecclesiis nec aliis locis sunt ponendę, vel vllatenus sunt venerandę, sed hoc facere est hęreticum. Viri & mulieres de secta Vuiclefistarũ possunt cõficere corpus Christi, baptizare, cõfessiones audire, atq; quęcũq; alia ecclesiastica sacramenta conferre, dũmodo proferant verba ordinata ad conse= crationem & sacramenti collationem, & q̃ talia sacramenta sunt tantę efficacię & virtutis ac si per sacerdotes iuxta formam Ecclesię conficerentur: q̃ indulgẽ tię quę conceduntur per Papam seu per Archiepiscopos, vel Episcopos, in nul lo proficiunt. Nedum dictus Hieronymus pręlibatos articulos, verum plures alios erroneos, quos breuitatis causa pretermitto, tenuit, & dogmatizauit: vt lu ce clarius probatum extitit in Synodo Cõstañ, ob quod ipse qui vt canis ad vo mitum redierat, virusq; pestilentissimum quod in suo latuerat pectore euomue rat, fuit pronunciatus hęreticus & relapsus in hęresim. Et hoc anno dñi mille= simo. cccc. xvj. & . xxx. die Maij, & eadem die traditus igni.

Sedet animo inserere huic operi antidota statuta per dictam sacram Synodum Constancieñ ad futura schismata tollenda, a quibus fere omnia profluxere Ecclesię cõmoda: propter quod processus Con= stancieñ scribere acceptum est. ¶ Edicto em̃ perenni statuit dicta Synodus q̃ deinceps de decennio in decenniũ concilia generalia celebrarẽtur, quorum celebratio agri dominici pręcipua cultura est tanq̃ tribulorum / spina= rum / hęresium / errorũ / & schismatum extirpatura, excessuum deformium re= formatiua, & dominicę vineę ad frugem creberrimę fertilitatis adductiua. In locis quę summus pontifex per mensem ante finem cuiuslibet concilij, conci= lio tamen approbante & ratum habente, vel in eius summi pontificis culpam ipsum concilium deputare & assignare teneatur, cuius decenij tempus summo liceat pontifici de fratrum suorum concilio emergente casu abbreuiare, nullate nus autem tollere. Et si causa subesset necessaria mutandi locum concilij (quæ aliter interdicitur) summo liceat pontifici cum suorum fratrum aut duarũ par= tium assensu alium locum pri⁹ deputato loco viciniorem & aptum, sub eadem tamen natione subrogare, nisi in illa vigeret natione casus propter quem a pri= mo fuit translatus loco. Teneatur tamen summus pontifex loci mutationem seu cõcilij abbreuiationem publicare & intimare solẽniter per annũ anteq̃ fiat. Statuit etiam edicto perpetuo q̃ si duo aut plures aduenirẽti tempore pro sum= mis se gererent pontificibus a die quo ipsi pontificatus insignia publice assu= ment seu administrare incipient, intelligatur ipso iure terminus concilij tunc forte vltra annum pandens ad annum proximum breuiatus, ad quod absq; alia vocatione omnes pręlati, imperator, cęteriq; reges & principes, & alij qui ad cõ cilium venire astricti sunt ire tenebuntur, vel personaliter aut per solennes nũ= cios, tanq̃ ad cõmune incendium extinguendum. & quilibet ipsorum pro Ro= mano pontifice se gerentium intra mensem a die qua scientiam habere potue= rit alium vel alios assumpsisse papatus insignia vel in papatu administrasse sub terminatiõe maledictionis ęternę, quã tã iuris amissiõe, qđ forte sibi quę= situm esset in papatu, q̃ ipso facto incurrat, & cum hoc ad omnes sit inhabilis di gnitates actiue & passiue, concilium ipsum ad terminum anni prędictum loco

Statutã Synodi Cõstã= cieñ.

ptius deputato celebrandum indicere,& publicare supra nominatis prȩlatis & principibus teneatur. Nec non in termino prȩdicto sub pœnis prȩdictis ad locum concilij personaliter se transferre, nec inde discedere donec per concilium causa schismaticis plenarie finita fuerit. Nec aliquis contendentium de papatu in ipso prȩsideat concilio, quinimo suspensos esse voluit ab omni administratione donec causa ipsa per concilium terminata fuerit. ¶ Diffiniuit etiam edicto perpetuo, ꝙ si forte electionem Romani pontificis per metum qui caderet in constantem virum seu impressionem, decȩtero fieri contingeret, ipsam nullius decreuit esse efficaciȩ aut momenti, nec posse per sequentem cōsensum etiā metu prȩdicto cessante ratificari aut approbari, nec liceat si casus accideret dominis cardinalibus ad aliam procedere electionem donec per generale concilium de electione illa fuerit iudicatum, & si procederent nulla erit electio ipso iure, & ipsi sic eligentes & electus si se papatui ingerat omni dignitate & honore etiam cardinalatu & pōtificatu erunt ipso iure priuati & inhabiles decȩtero ad omnes dignitates, & eo casu ꝙ cardinales contra fecerint electio futuri summi pontificis ad cōciliū & non ad ipsos cardinales pertinebit. Diffiniuit etiā dicta sancta Synodus ꝙ cardinales q̄citius sine suarum animarum periculo poterunt caducis temporalibus bonis postpositis, & teneantur se ad locum tutum trāsferre, & metum prȩdictum allegare coram tabellionibus publicis & personis notabilibus, ac exprimere speciem & qualitatem dicti metus. Teneantur etiam cardinales concilium indicere & publicare, condecentiq; tempore se personaliter transferre & causȩ sententiam expectare, contra etiam metū impressionem vel molestiam seu factionem aliquam perpetrantes graues dicta sancta Synodus indixit pœnas / innouando signanter contentas in constitutione fœlicis recordatiōis Bonifacij octaui, vbi reperies graues pœnas. Anno domini millesimo.cccc.xxvj. dei iudicio per longum tempus terrȩmotus adeo fuerunt validi per Arragoniam ꝙ multȩ Basilicȩ, aliaq; ȩdificia plurima funditus ruerunt, & cum hoc oppida multa multis oppidanis interemptis euersa sunt. Et ꝙ magis nos omnes debet vertere in stuporem, nedum terra tremuit illis in partibus, sed per totam linguam Occitanam ac Vasconiam, ac ducatū Aquitaniȩ. Vnde verisimiliter suspicandū est hoc fore prȩsagium alicuius magnȩ nouitatis in orbe. ¶ Dicti etiam pontificis tempore flos & lilium mundi regnū scilicet Francorum regnorum opulētissimum, cui omne genu curuabatur, per tyrannum illum nomine Henricum regni Angliȩ occupatorem & iniquum detentorem sic euestigio est deiectū, quod spectabile est oculis nostris, quomodo de tam sublimi, imo quasi ineffabili culmine & potētatu in hāc deuenit momentaneā humiliationē. Nec enī hoc sine dispensatione iusti dei iudicij credendum est. Hic Tyrannus sub vno breui annorum spatio subegit totam Normaniam, vrbes etiam Parisieñ, Carnotensem, Remeñ, Treceñ, Beluaceñ, pluresq; alias cum castris & oppidis circūcirca adiacentibus. Et licet tela eius vitȩ prȩcisa sit prohdolor prȩdicta eius obtinent hȩredes de prȩsenti, non tamen sine cōsensu seu saltem dissimulatione multorum procerum regni prȩdicti Frācorū, hȩc fiunt seu tolerantur. Illi ergo habeant confusionis signum, quibus contingit sacramenti violare promissum, denotentur inter cuneos insidorum, qui gēti suȩ excidium parauerunt, reportent in progenies seculorum titulos infamiȩ suȩ qui euersores facti sunt ꝓpriȩ patriȩ: effusionem luminum non euadēt, nec

corporum, qui proprię patrię gloriam minuentes proditionis notam temerarie incurrerunt. Ecce his in dieb⁹ hoc in regno olim gloriosissimo, vbi dudum omnis ĩfidelitas prodijt in apertum campum infausta perfidia, quę nephandorum societatem cruentis sibimet amplexibus ad scādalum impulit, & proditionem, ciues/incolę regni ad suorum perniciem, plębs ad euersionem proprię patrię/exhęredationem regis, non solum proprias, sed externarum commouerũt plębium nationes. Testis est horum, quę dico, terra, quę ipsorum est exterminatione decreta. Teste est cœlum sub quo attribuetur Christianissimo pricipi domino Carolo regi Francorum nouissimo triumphale vexillum, qui q̄q̄ a suis sit, & fuerit derelictus, omnipotens tamen a quo est omnis victoria, ei auxiliabitur, & eum propicius respiciet, qui in momento prout expedire videt, hũc humiliat, & hũc exaltat: & qui hodie ĩ bello obtinet, crastino hebetatur, dum tamē humilietur: & corde puro auxilium petat. Nam & Maccabęi cũ fletu & lachrymis, vt bonum destinaret angelum pro Israelitici salute rogauerunt, nec defuit altissimus mittens adiutorem de cœlo. Vnde ipsi Maccabęi more leonum cum impetu irruentes in hostes, vndecim milia peditum prostrauerunt, & equites mille. vj. c. cęteris in fugam versis. Et licet incōmoda indicibilia dict⁹ rex Anglię, tam per se, q̄ per suos regno Francorum intulerit, plurimas scilicet munitiones euertendo, stragesq̧ innumerabiles faciendo, ferro & flamma cuncta deuastādo, Ecce pręmium, ecce stipendium, igne sancti Fiacri accensus miserrime in regno Francorum, vbi deliq̄rat, cum celsiori frueretur potestatu pręsentis vitæ clausit horam, nec infelicissimus ad necem sui germani, ducis scilicet Clarentiæ, qui quodam in conflictu antea expirauerat, oculum direxit: sublatus est etiam de medio, vt alios taceam Anglicos, quorũ numerus faciliter computari non posset. āno millesimo. iiij. c. xxviij. de mēse Maij. Salberieñ in Aurelieñ obsidione existente, iactus lapis quidam a quadam bombarda cecidit super pectus ipsius comitis, sicq̧ comminutus expirauit. Reuera si Anglorũ neces innumerabiles, si cętera aduersa & incommoda ęqua lance librentur: professo quisq̧ sanę mentis diceret, ꝙ contra Francos insurrexisse, totq̧ eis dispendia intulisse Anglicis non profuit: imo temporaliter obfuit/& spiritualiter, ac in ipsis prophetale vaticiniũ adimpletum est, quod dicitur. Cadet in gladio principes eorum, & erit subsānatio eoꝝ in oēm terram. Hic enim Anglię rex si huiusmodi aggressionis considerasset exitũ: & quid ei & suis succedere poterat vti & successit, puto ab hac regni destitisset aggressione. quippe discretionis est, & prudētis nedum rimari negociorum ĩitia: verum aduertere finē ipsorũ. Quid enim prodest alicui bene forte in principijs agere, quę demum terminari contingunt fine sinistro. Laudabilius est ab illis initijs abstinere, quę euentus dubios in se habent, & quę magis ad infelicia, q̄ felicia declinant, vti sunt pręlia: quorũ euentus semper est ambiguus. quia non in multitudine exercitus: sed de cœlis est victoria. Hic infelix rex regis Priami ad instar suę maluit quieti ĩsidias opponere, suāq̧ tranquillitatem submittere casibus, ac de iocunditatis requie venire ad anglicorum victimas suorum miserabilium, q̄ quiete ac felicitate perfrui qua antea refulgebat. ¶ Dicti etiam pontificis tempore, cũ rex Cypri magna frueret̃ quiete, omnisq̧ suus potentatus pacifice regeretur āno prędicto & mēse Augusti infideles partē bonā regni hostiliter inuaserunt, vbi vastatis agris, & aliquibus oppidis icēsis, vltra. M. v. c. personas Christi charactere ĩsignitas

secum adduxerunt. Et his non pacati, nec contenti malis / anno subsequenti, & vij. Iulij, ille inimicus fidei Sultanus cum octoginta. &. vij. nauibus veniens fines dicti regni introgressus cum rege conflixit. qui licet suo cum exercitu viriliter pro fide decertauerit Christiana: ei tamē neq robur virorum, neq pugnatorum valida manus profuit, quin tandem in manus Sultani inciderit (deo sic permittente) dei tamen gratia in dicto certamine pauci occubuerūt. Ipse tamē Sultanus vastatis & direptioni datis multis villis & oppidis dicti regni, moraq facta in eodem. xv. diebus / & plus, multis cum spolijs, magnaq captiuorū turma: in qua rex vsq ad numerum sex millium personarum, & ampli⁹ sine lęsione ad propria remeauit. Non tamen p̄missa facta sunt sine damno & dedecore fidei catholicę. ❡Dicti etiā pontificis tēpore, Anno millesimo. ccccxxviij. in die ad Vicula sancti Petri Bononiēsis plębs, & si nō vniuersaliter, pars vna scilicet de caueculo, Zembecarijs, Guisserijs, & Griffonibus se constituerūt rebelles aduersus ecclesiam, & reuerendissimuū patrē Ludouicū titulo sanctę Cecilię cardinalem eorum legatum. ❡O infelices voluistis reputari degeneres: sed solitam imitati estis rebellionem. O miseri omni miseria digni. Clamitat vulgus. Qui bene stat, non se festinat ad motum. & qui sedet in plano non habet vnde ruat, ab re voluistis vos submittere, vt de faucibus ambiguis, vt de vestro infelici casu ridendi nationibus occasionem pręberetis: de sinistris eīn successibus aliorum facile hominum mulcetur auditus. ❡Si reuerendissimi domini legati durum iugum vos proditores vestri facinoris in excusatione pręteditis aliorum sceleratorū priscum insequentes ritū. quib⁹ ad excusationes vtiq fronte erecta nulla subest vrbis facultas: vestrum aliquis potest edicere, ꝙ pręfatus dominus legatus supbe / ceruicose / rigide / vos texerit, ꝙ quēq vestrū trūcari / vel interemi iusserit, ꝙ inter vos schismata / aut diuisiones fouerit, ꝙ tyrānidem exercuerit, ꝙ vi / metum / vel violētiam vobis intulerit, ꝙ quempiā verbo aut facto dehonestauerit: profecto fatemini, ꝙ vos oēs amplectabatur, eiq cura & solicitudo tanta etat, ac si omnium & singulorū quasi genitor esset. Nūciate igitur vos huius facinotis / & proditionis pricipes motiōis vestræ tm̄ aduersus eccclesiam, Christiq vicarium, & aduersus Christi legatum: qui licet foret in ordine presbyterali / & dignitatibus Archiepiscopat⁹ / & cardinalatus / ac sedis apostolicę legatus cum non erubuistis ignominiose / ac dedecorose tractare, suisq omnibus bonis spoliare, a tot & tantis facinoribus vos p̄ditores debebat retrahere, venia per eum vobis indulta a reatu proditionis. Ha, gens cęca / qua fronte ausa fuisti nephas īceptū continuate? Vęh, vęh tibi Bononia viduata iam hac vniuersitate linguis hominum exposita, omniq abiectioni dedita a te olim propter studium omnium exempla virtutum petebantur: nunc autem errorum deliramenta / seditiones / ac homicidia in te reperiuntur. Causabetis fortasse vrbis rectores tantū facinus perpetrasse. Si tibi excusatio hæc asylū pręberet / vel pudorem fortasse in proditionis origine, hoc te aliquātisper excusabat: sed cum tāto secuta fueris tempore proditores, minime te nunc vales excusare. Si appetitus dominandi est perfrui libertate / te incitauit libertas, non dubium dulcis thesaurus est, & incomparabilis: nec tamen tibi conuenit, sicut nec multis alijs / quibus pax / securitas tantū ex debita subiectione cōtingit, nec est aliud tibi libertas, q̄ perditio libertatis. Nauis subiecta nautis seruatur a fluctibus: a q̄bus si libera fuerit mox naufraga dissoluetur. Si formica alijs subiecta

de fouea sursum erigitur, statim ab araneis capitur. Tibi ergo libertas certa est amissio libertatis. Si scientia te impulit, quia scientia inflat quęso qualem i hoc sapientiam ostendisti: concepisti superbiam/& perdidisti prudentiam, tuamq̃ pro nihilo amisisti gloriam. Nimirum minus considerasti, q̃ sinus proprię sapientię humilitas sit: quid sciuisti, si te ignorasti/ac si nouisti quomodo superbisti, nulla maior dementia, q̃ per scientiam cum inflaris perdere sapientiam. Si erubescis subesse deo & Ecclesię, eiq̃ famulari, audi itaq̃ Apostolum inquiētem seruire deo regnare est, quod iam te obliuioni dedisse puto. & cum esses impinguata dilatata, & per dominum legatum fota velut filia cęca latrasti, & dereliquisti dominum tuum, recessisti a deo salutari tuo. Caue tibi / iam enim Christi vicarij manum vindicem aliquando experta es cum. xxv. diebus post tuum perpetratum nephas, perditores anathematis gladio occubuisse non ignores, quos infames / periuros crimine lęse maiestatis reos satis nosti, quādo te interdicto Ecclesiastico supposuit eorū malicia, quādo te vniuersitate priuauit, quā do te pręsule perpetim orbauit. Hisdem temporibus ab huius pontificis iugo & obedientia dominus Ioannes comes Armeniaci suasu, cuiusdam schismatici & heretici: scilicet Ioānis Carrerij, & nonnullorum aliorum perfidorum tesiliuit. Qui quidem summus pontifex obmisso gladio ritati iudicis callem insequendo pijssimi patris. xj. annis, & plus eius inobedienteam patientissime tolerauit, manūq̃ exercere vindicē distulit, ipsūq̃ Ioannē comitem studuit paternis affectibus ab suis erroribus reuocare, & ad fidem & vnitatem Ecclesiæ, extra qnā nō est salus, teducere. Cumq̃ dict⁹ comes peruersorum suasu peiora peiorib⁹ cumularet, anno domini millesimo. ccccxxix. & die. iiij. Marrij, in generali consistorio eundem comitem mucrone anathematis interemit, omnibusq̃ terrenis & dominijs vna cum sua posteritate vsq̃ ad quartam generationē priuauit, et eius vassallos a fidelitatis iuramento absoluit. Vtinā ipe princeps (qđ Salomon in Prouerbijs dicit) attendisset, audi consilium & suscipe doctrinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis. Nam & cogitationes consilijs roborātur. Nō ne plura vident quatuor oculi, q̃ duo, & multiplicati radij plus vno illumināt, maior certe validudo est plurium, & ratis securius nautis pluribus gubernatur, qui bene videt, certe consiliario addito certior erit, qui non recte statim in meli⁹ dirigetur: quanto igitur consilium est ex pluribus, tanto salubrius. quoniā vbi multa consilia ibi salus. Sic audiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit: sed cuius sit consilium audiendum sciscitabitur. quippe sapientis prudentis / experti / amici fidelis / magnanimi, deumq̃ timentis.

Capitulum. CC.LXX.

IIs temporibus in regno Francię Carolus qui Sextus appellatus est pro patre defuncto suffectus est, quāq̃ inter sese principes nequāq̃ satis conuenirent, quibusdam ex his ętatem ad regni tutelam suscipiendam minus idoneam acclamantibus. In hac tamen discordia vicit opinio Ioannis de Maserijs, qui regem coronandum propter simultates asserebat. Nā & eodem tempore miles francus non secus / ac hostis publicus / prędas agebat / stupratis quasi inuenisset matronis. Verum nec inter tanta regni pericula principes ipsi a simultate & odijs abstinebant. Quamobrem cum etiam inter fratres Philippum videlicet Burgundum & Andegauū ducem, nihil de pace agi pos= Carol⁹ sextus.

Anglorũ incursiones. set,Parisienses ipsi nouos tumultus concitant.Qui dum ex sententia vectigalium remissionem non obtinerent,refractis foribus publicarum ædium pecunias inuentas in viam spargunt interfectis tegijs ministris.Quo cognito Anglus frãco semp insidians,Turonos/Andegauos/Cęnomanosq; inuectis passim ignibus incursat/& deuastat.Inde ad Britones se recipientes Nanetam vrbem circũuallant,qua diutius acriter a Classeno,qui tũ in pręsidio erat,defensa nouę copię ex Francia superuenere:quarum aduentu territi Angli primo fugã petunt,quod eorum pręfectus animaduertẽs,milites Anglos ignauię/ac secordię arguit,qui aduenientem francum pauerent cum ipsi numero superiores essent.Quibus verbis animati Angli viribus resumptis multa pertinacia Francorum impetus repellunt sagittis/ ac telis acriter se defendentes. Fuit diu anceps pugna:cedentibus tamen Anglis francus euasit superior multis occisis captisq;:qui vero ex Anglis euaserunt,in Angliam nauigauerunt. Per id tempus conuocatis Parisiensibus ciuibus rex Vectigal a plębe requirebat,quo per negato a clericis decimas antipapa/nõ sine consensu regentis Andegaui exigebat,ob quã causã non pauci scholastici reliquerũt Parisiẽses scholas. Vnde rector cõtione habita ad regem Carolum doctorem nomine Ronceum mittit,q̃ rectoris nomine calamitatem scholę narraret.Habita itaq; oratione, tanta ira pcitus est Andegauus dux,cuius consilio decimę exigebantur,vt statim hominem in vincula coniecerit.Nec ante exemptus est,q̃ Clementi antipapę se auditurum pollicetetur.Per id tempus Hugo Aubriotus Parisianus p̃ses Iudęorum sectator detecta hęresi perpetuo carceri adiudicat⁹ est.Verũtamen nõ parum illustria beneficia constrinxit,ipso publicam pecuniam administrãte.Nã & Bastildam/& paruum pontem aduersus scholasticorum iniurias cõstrui fecit.Pręterea deficiente rege pecunia vectigal Parisiẽsib⁹ rex indixetat.ob quã rem populus ad arma ruens/exactores tributi statim interemit:qui nec etiam Ecclesiæ immunitatem præstabat.Nam quidam exactor ad diuum Iacobum hospitalem immunitatis causa confugiẽs/dum diuę Marię imaginem amplecteretur,a furibundo populo trucidatur.Has calamitates antea non procul a sancto Dionysio demonstratat monstrum biceps tris habens oculos & lĩguas duas.Concurtens pręterea ad carceres furibunda plębs,omnes reos liberauit/qua iniuria indignatus rex supplicio afficere Parisiẽses cogitarat,quod intelligentes quidam ex ciuibus sapientes ad regem legatos mittunt,quos audiẽs rex mitigatus est.Atq; ita centum millia Francorum Parisienses regi persoluerũt. Flandtenses vero quibus pax exosa fuit,Ludouicum Flãdrię comitem multis incõmodis afficiunt,occisis qui comiti fauebant.Vnde Ludouic⁹ ad Carolum fugiens/aduersus rebelles auxilium petit.Erat per id tempus Artenella quidã Gandensis,quem sibi ducem constituentes Flamingi quadraginta hominum millibus instruxerunt,quo aduersus frãcos sese tueri posset hic,hic victoria elatus/qua comitem Ludouicum vicerat,vlterius p̃gredi istituit.Vnde Aldenardum petens/quo se frãci ex fuga recepetant,obsidione cigit.Ea re cognita Carolus obsessis opem laturus exercitũ copiosum ad Attrebates mittit.Inde mox sequutus ipse ante exetcitum mille septingentos sexaginta fossores pręmittit, qui vias ęquarent,hos insequentes equitum millia viginti,sagittariorum duo millia septingenti pręter peditum ingentem multitudinem primo pontẽ Hatlam inuadunt,vbi occisis incolis vltra progtedientes franci rusticorum turbã

Angli vincũt.

Hugo Aubriotus.

Bastilda Parisiensis.

Exactores a populo trucidãtur.

Plębis motus.

Attenella Flãdr⁹.

conspiciunt, in quos irruentes magnum a flumine Liza acceperunt incōmodū. Erat enim quidam super hunc fluuium pons effractus, fragilią materia contextus, cui se cōmittentes Franci pro magna parte demersi sunt. At rex Carolus nihil moratus in Cominas progreditur, ibi Francus prędas āgēs multas opes secum abstulit. Inde superato Cominarū ponte rex cum copijs Flandriam ingressus ad montem Iprensem castra ponit, Quā ob rē veriti Iprenses regis potentiam legatos de pace ad regem mittunt, qui vrbem cum ciuibus regię potestati subiectam denunciarent deditos. Carolus quadraginta millibus Francorum in stipendium militum mulctauit, pręfectis vrbis occisis. Incolę vero regionis illius ad regem venientes pręfectos quos Artenella eis imposuerat vinctos regi tradiderunt, ob id regis gratiam meruerunt. Tum Artenella cognito regis aduentu sexaginta millibus hominum congregatis regis exercitū adoriri cogitat. Ea re ad regem perlata aliquot equites pręmittit, qui Flandrensiū modum & ordinem explorent, qui iussa complentes postq̄ eos moderate incedere conspiciunt, regi eos ad pręlium paratos denunciant. Quapropter suos in ordine continens Carolus Flandrensium aduentum expectat. Verū priusq̄ bellum cōmitteretur, tanta coruorum nubes supra vtrūq̄ exercitum volitauit, vt cunctis terrori essent. Tāta etiam caligo cœlum obtexit vt vix acies mutuo se conspicerent. Quę res futurę cladis pręnuncia fuisse indubitato creditur: nā statim vt Carolus suos in hostem progredi iubet, cœlo serenitas reddita est. Ex qua re animum resumentes Franci in hostem ferocissime ferūtur. Fit tūc atrox pręliū: in quo tam pertinaci animo pugnauerunt Flandrenses, vt parum abfuerint quin loco cedere compellerētur Franci. His tñ animū ac vires resumentibus Flandrenses ingenti virtute superant ac occidunt. In eo pręlio quadraginta millia Flandrensium occubuisse scribunt Historici, pręter eos qui a militib⁹ comitis in paludibus latitantes occisi sunt. Hac tam illustri victoria de Flandrensib⁹ habita Artenellam inquiri rex iubet. Regis itaq̄ iussa complētes quidā Frāci milites a quodā pręfecto Flamingo qui vulnerat⁹ iacebat, discūt illū inter cadauera iacere. Hoc igitur in campum ducens cadauer Artenellę ostendit, nullo vulnere confossum, sed tm̄ mole oppressorum fuisse interemptū. Ob id Carolus captiuum Flamingum curari iubet & seruari, sed medicamenta renuens Flamingus maluit inter cōmilitones mori q̄ principi seruire. His ita gestis Carolus in Parisios mouens ad trecentos ciues interfici mandauit, q̄ audisset eos populum ad rebellandum incitasse. Reliqui vero dimidiam fortunarū suarum partem redimendi sui causa regi penderunt. Dum hęc agerētur Angli copijs instructi Flandriam adueniunt, vt inde Franciā populantes omnia perderent, quod cum cognouisset Carolus grandem exercitum contrahit in hostē mouens: hinc Flandriam adueniens cedere Anglos leuibus pręlijs cōmissis sępe cōpulit. Tandem vero interuentu Britonum ducis in Angliam abire a rege permissi sunt. Quę res cum proceribus multis displicuisset rem dissimulans Britonum dux in Britanniā se recepit, tuto illic esse existimans. Per hęc tempora Aruerni cum Lemonicensibus atq̄ Pictauis grauissimam seditionem excitarunt, qui nullo genere crudelitatis prętermisso, alios amputatis membris cremabant, alios arboribus affixos, sagitisq̄, telisq̄ cōfodiebant. Aduersus hos nephādos prędatores dux Biturigū mouēs multos ex eis occidit, ac patibulo affixit. Sublatis e medio prędatoribus pacem cum Anglis componere omnibus

Prępliū atrox.

Quadragita millia Flādrēsiū occisa.

Angli Franciā populātur.

modis rex nitebatur. Vnde conuenientibus apud Calesium Biturigū duce cū principe Leucastriȩ optimȩ pacis leges a Francis Anglo propositȩ sunt, quas renuens Anglus pertinaci animo Franciam perdere instituit. Quam tē ȩgre ferentes multi ex Franca nobilitate proceres regi suadent vt in Angliā traijciat, facile factu esse vt Angliam omnem subijciat, asserentes: quod libenter audiens Carolus de expeditione in Angliam cōsilium capit. Magnus fit nauiū apparatus, tributa inaudita vixqȝ ferenda rex a populo exigit: quapropter multi Francia relicta nouas sedes quȩsiuerunt. Dum hȩc ita parantur / principū secordia, qui iam pecuniam inter se diuiserant / apparatus ille nō secus ac fumus euanuit. Vnus tamen ex his Franciȩ Admiraldus sexaginta nauibus instruct⁹, in Angliam traijcit, in quam ingressus adiunctis tribus millibus Scotorū hostiliter incursat ac depopulatur, nullo illi occurrēte Anglo. Atqȝ ita multis oppidis captis Droardum arcem vix expugnabilem facili negocio capit ac diripit. Quo cognito rex Anglus grandē exercitū agens in Scotiā Francos se recipere coegit, vbi fœminȩ cuiusdā regiȩ nobilitatis amoribus captus, ammonitus tandem ab ea Scotia discedere ꝙ suspectum eum rex haberet, conscensa clā naui in Frācīā se contulit. Mortuo deniqȝ Ludouico Flandriȩ comite Philippo Burgundo duci oīs comitatus obtigit: vnde inter regem & Gandēses pax icta est. Multo vero tempore interiecto, rebusqȝ permultis in Francia gestis, quidam Anachorita regem Carolum adit, rubeam crucem in dextra portans, qui (vt dicebat) desuper admonitus tollenda vectigalia ex plebe regem hortatur, quȩ si renueret iram dei breui super se venturam expectaret. Huius verbis perterrit⁹ rex vectigalia tollere cogitabat, sed cōtra nitētib⁹ Burgūdo ac Biturigo duce cogitatis abstinuit. Insuper & cū adoleuisset Carolus nō modo non remisit tributa, sed sali maius adiecit, & patris monetam cum populi damno maximo sustulit. At vbi vectigalium nullus modus erat, omnia in rixa per Franciā fieri cœperunt, malorum etiam ex ea re futurorum prȩnunciȩ fuerant tempestates: hac de re Ricardus potiundȩ Franciȩ magnam spem habebat: vnde misso duce Leucastriȩ ad regem / petit sibi liberam Aquitaniā Aurelijs tenus dimitti necnon & pecuniam quȩ pro redemptione Ioannis restabat sibi dissolui mandat. Huic legato respōderunt Franci Anglum regem nil habere quo conqueratur, quin potius illum debere damna compensare, quȩ prȩter pacis fœdera sui milites Francis intulerant. Reddat etiam regem Ioannē & obsides qui sua culpa in Anglia mortui erant. Quibus ita responsis dux Leucastriȩ in Angliam reuertitur. Carolus vero nō multo post in furiā cadit secūdū ꝙ prȩdixerat quidam Anachorita dum in Britones pergit ȩgre Parisium reportatur. Hinc factiones a principibus, hinc simultates exortȩ vnoquoqȝ regni regimen sibi assumente. Conuenientibus per id tempus Francis principib⁹ cum Anglis quatuor annorum spatio inducias posuerunt. Quā ob rem rex Carolus volens exercitatum reddere militem, omne genus ludorum prȩter sagittandi artem prohibuit. Plebei itaqȝ Franci non segniter agentes tantam sagittandi artē adepti sunt, vt principibus terrori essent: quare hoc exercitij genus nō passim sed per insigniores vrbes permissum est. Fuit item non multo post Francorum ac Anglorum conuentus vt iterum de pace tractaretur, vtrisqȝ de Isabella Caroli filia regi Anglorum desponsanda proloquentibus, quam ob causam. xxx. annoꝝ induciȩ inter vtrunqȝ regem confirmatȩ sunt, & Isabella septimū annū

Franci Angliā populātur.

Carol⁹ in furiā versus.

agens Rolando regis Anglię vicario data est. Angli vero Chereburgum in Normania & Brescum in Britannia, quę hactenus Angli possederant Carolo permisere. Per hæc tempora in lingua occitana stella grandis in cœlo visa est, quam quinq; minores hostili more persequi videbantur. Iuxta quam armatus quidam miles stans flammas emittebat, qui stellam lancea quam manu gestabat percutiens, mox euanuit. Auditę quoq; in Aquitania præliantium voces/ ac armorum strepitus, magnum hominibus terrorem incusserunt. Accepta vero ab Anglis Isabella, atq; in Angliam deducta, pax inter reges icta est, mutuis datis osculis ac dextris. Verum dum hæc a regibus agerentur tanta vis grandinis orta est vti multos regiorum castrorum funes tempestas abruperit. Redeuntibus autem regibus alter in Franciam, alter in Angliam, Valli regi Anglo rebellant. In quos dum Ricardus mouet multi in eũ conspirabant, atq; imprimis Isabellam reginam in arcem munitissimam retrudunt. duobus ex omni eius familia Gallica in obsequium relictis. Seditione Anglorum cognita Henricus ducis Lencastriæ nepos, qui ob conspirationem in regem Ricardũ ad Carolum confugerat, clam e Francia se proripiens, multos ad suas partes traxit, adeo vt facile ab omnibus ei breui sit obtemperatum. Vnde Ricardo occiso regnum Anglię mox occupauit. Isabella vero ad patrem reducta est. magna etiam discordia inter Philippum Burgundum & Ludouicum Aurelianensem orta est ob regni administrationem, quã ob rem parum abfuit quin aperto marte pręliaretur. Conualescente tamen Carolo Ludouicus Aurelian⁹ publica gubernacula sumpsit, assentiente Carolo. Verum nõ multo post auaritię nimium intendens a publicis administrationibus amotus est, suffecto in eius locum Burgundionum duce. Inde Luxẽburgum contendens Aurelianus res nõnullas pręclare gessit, sed cum suę glorię satisfecisse arbitraretur in Franciam rediẽs a perditissimis satellitibus Ioãnis ducis Burgũdię authore Reinaldo Angeuillo interficitur, proxime Barbetę portam. Hãc ob rem sibi cõscius Burgũdus in Flandriã fugit, multas postea cędes exercẽs in Francia, quę satis apud Guaguinũ descriptę sunt, miserabile certe & miserãdũ tempus: quod vtinam deus nũc a nobis auertat. Iam enĩ similia nobis quę illis accidũt. Grassata est hoc tempore Laniorũ hoc est carnificũ cohors non tm̃ in plębeos sed etiã in nobiles reginę obsequentes fœminas. Fuit certe hoc tempus pessimum authore Burgundo, qui multorum nobilium equitum ceruices sine vlla causa amputari iussit. Ex qua Parisiorum præses Iuuenellus regem adit, narratq; quod his diebus factum fuerat: quã ob rem occiso Aurelianensi duce Burgundus in Flandriam se contulit, ne de eo supplicium sumeretur. At Henric⁹ Anglus cognitis Francorum discordijs Harfleum cum valida manu appulit, qui postq̃ Francorum desidiam cognouit/signo suis dato eos repente adoritur, atq; ita millia quatuor Francorum nobilium cecidere, Anglorum vero quadringenti cum duce Eboracensi Henrici fratre. Captiui vero in hostis potestatem venere, dux Aurelianus & Borbonius, cum alijs multis, quos in Angliam duxit. Qua clade affectus Carolus Armiguiacum Conestabilem instituit, qui Armiguiacẽsium copijs instructus confestim ad regem venit. Ioanni autem Burgũdo promittit Picardię magistratum si in Anglos mouere vellet, sed perfidus Burgundus neces hominum expectans maluit hosti q; suo regi fidẽ dare. Hisdẽ tẽprib⁹ Angli Cadomũ, Falesiã, Baiocas, & sanctũ Landũ occu

Stellæ mira apparitio.

Isabella regia in arcẽ retruditur.

Ludouicus Aurelianẽsis a burgundo dolose occidit. Gaguinus.

Carnifices in fœmias nobiles grassãt.

Franci vincũt.

pant segniter agentibus oppidanis. Burgundus vero cum magno exercitu Parisium adueniens multa tulit ab Armiguiaco incōmoda. Tum regina damna augescens Burgundum ad se vocat, querens se damno affectā ab Armiguiaco alijsq; permultis, ad quā citis itineribus veniens burgūdus a Turonēsibusq; recipitur. Mox per Turonorū loca p̄sidijs impositis reginā cū filia eius Catarina Carnotum adduxit, quā insequens Armiguiacus cum sexcētis supra mille equitibus ob imbrium abundātiorem aquā intercipere non potuit. Anno quadringentesimo decimooctauo supra millesimū Ioannes Villerius Insulę Adā dominus cum trecētis sanguinarijs satellitibus, noctu Parisium ingreditur ꝑ dente ciuitate quodam fabro ferrariò. Qui omnes statim / vt ingressi fuere salutem burgundo / & pacem inclamantes, magnam sibi factionis burgūdę cohortem conciliauerunt. Inde regem mentis impotem adeuntes, impositum equo ad fauorem populi concitandum per vrbem circūducūt. Nec mora in eos quos sibi hostes arbitrabantur crudelissime desæuiunt. Atq; imprimis Armiguiacū & Cancellarium, ac q̄plurimos egregię nobilitatis homines trucidarunt. Numerus vero occisorūq; millium quatuor fuisse relatum est. Delphinus autē ex ꝓpugnaculo sancti Antonij se proripiēs Meldunū peruenit, vbi cōuocatis belli ducib⁹ Parisium recuperare tentat, iamq; ad Bauderij portam peruenerāt. sed cum a præda non abstineret insolens miles Parisiorum animos in se concitauit, quā ob rem re infecta Delphinus vrbe discessit, Turonos quoq; adiens vrbem in suam potestatem redegit. Per id tempus Pontisura ex Anglorum subiectione ad Frācorū potestatem peruenit. Ex qua re cōcitatus aīo Henric⁹ Anglię rex Rothomagū obsidet, septēq; mensibus obsidionē cōtinuās penuria tabescētibus Rothomagēsib⁹ vrbe potitur. At burgūd⁹ mali ꝓpositi tenax / aīo vari⁹ / sanguinis appetēs cū Delphino amicitiā inire cogitabat, vel arte simulabat. Inde die dicto cū vterq; Delphinus scilicet & bugūdus pontē Mōsterioli aduenisset cōponēdę pacis causa, burgūdus ad cōuicia se conuertēs, ab quodā ex Delphini aulicis interemptus est. Quo cognito filius eius Philipp⁹ Carolum regem cum Catarina ei⁹ filia, Parisios quoq; / Briam / Cāpaniam / atq; Burgundiam Henrici Anglorum regis potestati tradidit. Quibus auctus Henricus Catarinam Caroli filiam Trecis vxorem sibi desponsat. His itaq; gestis Delphinus in linguam occitanam aufugit. Henricus vero Meldunum progrediens vrbem cepit dedentibus se incolis, Meldem inde obsidēs statim in potestatem recepit. Hoc etiā tempore Clarētię dux Henrici frater Andegauiam profectus inter prandendum cognito q̄ apud Baugeum Franci cum Scotis in armis essent, a conuiuio surrexit illos adorsurus. Præcedens itaq; Clarentię dux aciem Francos adoritur, sed a Frācis primo occisus suorum animos fregit. occisi sunt in eo prælio multi Anglorum proceres, multis etiam viuis captis, qui vero euadere potuerunt, in Normaniam se contulerunt. Hanc deinde Anglorum cladem accipiens Henricus multis contractis copijs in Franciam adnauigat vltionem de Francis facturus. Sed cum ad vada Ligeris transitu a Francis esset prohibitus, in Belsiam exercitum ducit, hortensibus hærbis atq; oleribus pro dapibus vtens. Post hæc fame / pestilentiaq; vexatus, quatuor ex suis millia amisit, auium ferarumq; pabula. His quoq; diebus qui Burgundę factionis erant a Francis superantur fugiēte Rothebarone Burgūdę factionis duce, qui ad Conēses fugiens ab Anglis liberatus est. Henricus vero ma-

Incurs⁹ Burgūdorum.

Armiguiacus occidit̄.

Ioānes burgundus occiditur.

Angli occidūtur.

gna animo voluens poſtq̄ damna plurima Francis intuliſſet, morbo quem ſan- Hēric⁹
cti Fiacrij vocant apud Corboliū decubuit, ſicq̨ miſerabiliter defunctus eſt, pa- Angl⁹.
ſtoris exemplum relinquens. Hic eſt enim qui conturbabat orbem vniuerſum morbo
cędes hominum faciens, nunc vero iudicio dei percuſſus miſerabiliter moriēs. ſancti
Anno vero ſalutis milleſimo quadringenteſimo vigeſimo ſecundo Carolus Fiacrij
ſextus mortē oppetijt, quo anno & ille peruerſus Henricus obierat. Nō multo morit.
vero poſt Martinus pontifex, ſublatis ſchiſmatibus, ſuperatoq̨ apud aquilam Carol⁹
Brachio/multiſq̨ alijs Tyrannis & latronibus pontificatus ſui anno.xiiij.ęta morit.
tis āno.lxiij. apoplexia Romę moritur, & in Cōſtātiniana Eccleſia ſepelitur.

Capitulum.CCLXXI.

VVenſelaus Caroli regis Bohemię pręfati filius viuente patre Vuēſe-
electus eſt imperator, qui primo iuuenis/prudens/atq̨ robu- laus.
ſtus ſe miſeram in vitam ac libidinoſam prouoluit. Hic q̄q̄ ſę-
piſſime inſtantia pulſatus nunq̄ ad Italiam aut alio pro coro-
nis imperialibus adiuit/ſuo ſemper patrio torpidus manens
in regno. Hic imperator Ioannem Galęaze dominum Me-
diolani ducali titulo primum inſigniuit, qui Ioannes rerum proſperitate atq̨
munificentia tanta claruit, vt ab Auguſto Cęſare citra parem Italia clęmentia
atq̨ liberalitate non habuit. Hic tādem, quem cometa ſidus per menſē coruſcā-
tibus radijs moriturum eſſe prædixerat, ferali peſte deceſſit. Poſt cuius obitum
Longobardia per annos.xvj. ferro, peſte, fame, rapinis, & ſęuiētibus vbiq̨ diſ-
cordijs conſumpta remanſit. Vuenſelaum eundem, quia vt pręmiſſum eſt ad
Italiam ſæpe requiſitus non veniebat, ac inſigniendo præfatum ducem viſus
erat imperium alienare, Electores Germanici priuantes imperio Robertum
Bauarię ducem/comitemq̨ Palatinum, de quo dicetur inferius, Romanum re- Vuēſe-
gem elegerūt. Hic Vuenſelaus imperio priuato hęreticam/pernicioſamq̨ quā laus hę-
Huſiſtam nūcupāt ſectam in regno ipſo confouit, quorum demum tantū fuit reticus.
incendium atq̨ pręſumptio, vt poſt eiuſdem Vuēſelai obitum creſcēte multi-
tudine atq̨ potentia cunctas Eccleſias atq̨ demum ipſum orbem quaſi fundi-
tus deſtruxerat. Et omnis plębs fere illis erroribus eſt infecta, eo etiam ſuperſti-
te. Et dicti Gregorij.xiij. tempore dum de Epiſcopatu Leodieñ contentio fo-
ret exorta cuncti Leodieñ cum comite de Paeruueys, cuius natus in Epiſco-
pum electus fuerat, ſimul & Ioannes dux Bauarię, tunc etiam Leodieñ electus
auxilio ducis Burgundię & comitis Hollandię fretus, campeſtre bellū inierūt,
in quo interfecta fuerunt virorum fere.xl.millia. Paulo poſt Ioannem.xxiiij.
Eccleſię Romanę pręſidentē, rex Polonię cum magiſtro & fratribus Pruciæ
de caſtrorum iure certantes aliquorum bellum cōcernere, in quo pluſq̄.xl.mil-
lia Prutenorum cum dicto magiſtro occubuerunt. Ipſe poſtremo Vuenſelaus
nulla imperiali corona aut virtute redimitus obijt, imperatorum numero nu-
latenus annumerandus.

Capitulum.CCLXXII.

RObertus dux Bauarię rex Romanorum, ſicut ſupra memo- Rober-
raui, electus eſt Vuenſelao viuente, confirmatuſq̨ per Bo- tus.
nifacium nonum ſupradictum. Hic Robertus iuſtus atq̨ ca-
tholicus electorum impulſu grauiter ferens ſupradictum Io-
annem Galiace titulo ducali inſignitum, Florentinorum ſua
ſu collecta multitudine Germanorum cōtra Ioannem ipſum

veniens ad Italiam per montanas ciuitates Brixieñ,eius in planicie per gentes armigeras Ioannes ibidem conflictus atq; fugatus cum suis iactura turpissima mox in patriam rediit,vbi paulopost morte naturali decessit,postq̃ annis duobus vel circa regnauit.

ℭCapitulum.CCLXXIII.

Sigismūdus.

SIgismund⁹ filius memorati Caroli de Luxenburg rex Vngariæ & frater dicti Vueselai eo superstite suasu & instantia præfati Ioannis.xxxiij.post obitum dicti Roberti electus est imperator,& per eundem Ioannem postea confirmatus. Iste Sigismundus speciosus forma,imperiosusq; statura/prudens in consilio/linguarum plurium idiomata doctus:licet in qualiber executione negociorum parum lentus ad Italiam scilicet laude venit,cuius instantia præfatus Ioannes papa concilium generale in ciuitate Constancianeñ,de quo in prioribus locutus sum,certo tempore cōstituit:ad quod idem Ioannes papa & Sigismundus profecti sunt.Hic imperator triplicem funiculum contendentium de papatu a filo concilij generalis dissoluit,colligationemq; impietatis quibus tanq̃ funeribus peccatorum circūplexa fuerat Christi sponsa eligit. Et cum propter dirum schisma cætera Ecclesiæ membra ægritudine laborarent,hic christianissimus imperator sua vehementi religione,nullis fortunis siue periculis,nullis laboribus,pergrinationibus nullis pepercit,sed proprijs comoditatibus christianæ religionis bonum præponens in vnam animorum sententiam / in votum vnum / dilectionem vnam/in patriam securam,fertilemq; totam christianitatem pro vnione vniuersalis parentis christianæ progeniei collegit.Idem Sigismundus imperator anno præsenti millesimo.cccc.xxviij.& de mense Augusti prælio asperrimo inito cum inimicis fidei christianæ conflixit,vbi facta est cædes maxima.Fuitq; tellus multo vestita cruore,deo tñ cooperāte millia multa Turcorū/Volucrorum/& Tartarorum occubuerunt. Temporibus eisdem rex Arragonum a Sicula regina Ioanna nomine in filium adoptatus,nauigio potenti Neapolim venit,vbi demum inter eos exorta seditione rex ipse quasi totam ciuitatem igni succensam spoliauit.Sed eo demum ad patriam redeunte pœnam similem intulit Marsiliæ ciuitati,sic q; rex iste quasi eodem contextu præfatas ciuitates fere ad nihilum redegit.Pro istis & alijs bonis tandem præmia suscepit

ℭCapitulum.CCLXXIIII.

Carol⁹ vij.

CArolus hui⁹ nominis septimus post Carolum sextum regno Francorum successit:quo in tempore tantis calamitatib⁹ Frāci vexabantur, vt his attritus populus & obstupescens quorum partes sequi deberet,ignoraret.Itaq; regi Carolo Bituriges tñ parebant cæteris Francis modo ad Anglos,modo ad Burgundiones spectantibus. Eo enim tempore Henricus Henrici filius regnum Franciæ occupabat: quod diceret ex pacto illud sibi deberi. Carolus vero compassus suum armis defendere semper animo agitabat. Vnde & Franci milites in armis parati aduersus Anglos repentina prælia committebant. Varijs igitur prælijs commissis,modo Angli,modo Franci superantur.Verum feliciter gestis aduersus Anglos multis bellis etiā & Francis auxiliatores Scototum quinq; millia aduenerunt,quos perbenigne

& beniuolo affectu rex suscepit. Eisdem temporibus Angli multas vrbes rece
perũt atq̃ nõ sine multo Francorũ dãno, adeo vt vno prælio apud Vernoliũ cõ
misso Bethfortus Anglorũ dux quinq̃ millia Frãcorum occiderit, captusq̃ est Alenconius dux cũ alijs plurib⁹ Frãcię nobilitatis proceribus. Hac victoria læ
ti Angli multa alia oppida receperunt. Tum Aurelianos obsidẽs Tallebotus
cum Salseberiensi comite quatuor per gyrũ munitiones extruxit, quib⁹ in vr=
bem quicq̃ inferri vetabat. Aurelianẽses vero semper erectiore animo se suaq̃
acerrime tuebantur. Aderat etiam & illis subsidio q̃ maxime poterat Carolus
rex. Multa tamen diuturnaq̃ obsidione pressi consilium capiunt de deditio=
ne facienda, eo pacto vt vrbs Burgundo duci permitteretur. Legatos itaq̃ ad
Burgundum mittentes eũ de ea re certiorem reddunt, quibus respondit Burgũ
dus se perq̃ libenter vrbem recepturũ, si Bethfortus assentiat. Itaq̃ legati Beth=
fortum adeunt, quibus respondit Aurelianenses in gratiam non recepturum,
quo ad omnem belli impensam persoluissent, suęq̃ voluntati eos subdidisset.
Eodem tempore Ioanna, cui puellæ ob integritatem corporis cognomento
fuit, annos viginti nata ad Carolum regem veniens illum breui in regnum se
restituram pollicita est. Erat enim hæc virgo excelsi animi/ nihil muliebriter
agens, sacerdotali cõfessione, quaq̃ fere hebdomada conscientiam purgans, di=
uināq̃ Eucharistiã deuote sumẽs. Huic itaq̃ postq̃ a rege hostes expugnãdi ne=
gocium datum est, tanta vi Anglos expugnauit, vt non modo Aurelianos ab
obsidione remouerit, sed & omnes a regno Franciæ deturbauit, multis occisis,
multisq̃ viuis in prędam captis. Huius præclara gesta satis ab Historicis Frã
cis descripta sunt. Hæc autem post multas Anglorum cędes tandem apud Cõ
pendium dum suis opem ferre studeret, a Ioanne Luxẽburgo capitur, qui eam
Anglis vęnundedit. A quibus hostiliter habita apud Rothomagum cremata
est, q̃ dicerent eam virili habitu indutam, ac pro Francis decertasse, nullã mor=
tis causam in ea inuenientes. Erubescant igitur Angli se a fœmina & quidem
catholica regno pulsos, nec deinceps apud exteras gentes suum robur iactent,
sed per abrupta fugientes posteris enarrent, puellam nomine Ioannam nõ qui
dem vi armorum sed pditione deceptam morte mulctasse. Ab hoc igitur tem=
pore Angli animo tabescentes mala fortuna semper vsi sunt. Nam dum Cõ=
pendium obsiderẽt, dum se a Francis mactari conspiciunt castra deserentes in
sua vt quisq̃ poterat fugiebat. Atq̃ eo pacto arces & oppida a Francis recepta
sunt: multaq̃ millia Burgundionum & Anglorum occisa. Eodem tempore, qui
fuit annus domini millesimus quadringentesimus trigesimus primus, Henri
cus Angliæ rex Parisium aduenit, vbi honorificentissime receptus apud di=
uam Mariam regni diadema Virescomesi suscepit, male tamen succedente
fortuna. Fuere per hos dies inter Anglos/Francosq̃ prælia multa, atq̃ sin=
gularia certamina. Demum conuenientibus Francis Burgundisq̃ reatori=
bus, authore Cardinali sanctæ Crucis ordinis Carthusiensis, pax inter re=
gem Carolum, Burgundumq̃ ducem hoc modo icta est, vt Ambiani ciui=
tas, Corbia, Modesiderius, Perona, sanctus Quintinus, & Abbatisuilla, cum
Pontiuiaco & Bolonię comitatib⁹ duci Burgũdo obuenirẽt, quas tñ Carol⁹ re=
dimere poterat quadringẽtis aureorũ millib⁹. Fuere etiã multę alię pares cõdi=
tiones adeo Francis onerosę vt si cõplerẽtur perpetuo dedecori forẽt, tã est po=
pulus Francus pacis amator. Eodem tempore mortua est Isabella Caroli

Alenconi⁹ dux capitur.

Ioanna puella.

Ioannę facta pclata.

Ioanna dolose capitur.

Isabella regis mater, quę tum sub ditione Anglorum priuatam vitam agebat, cuius corpus sine pompa quatuor tm̄ comitibus naui aduectū apud sanctum Dionysium sepultū est. Pace igitur feliciter inter Francos/Burgundosq̄ cōposita cum audissent Franci quosdam ex Parisianis ciuibus dominium Anglorum ęgre ferre noctu ad portum sancti Michaelis castra locant, quod audientes Parisiaci ciues statim Anglos partim cędunt/patim fugant/capiuntq̄. Quorum plærique sancti Dionysij portam occupare frustra nisi sunt: nā ferreę catenę per omnia fere viarum vrbis compita erant protinus transuersę & tensę, & iter hosti pręreptum. Ad hęc ex fenestris & tectis ędium nemo non in diffugientes Anglos saxa/ligna/tignaq̄ deijciebat. Audito vrbis clamore Franci spem Parisiū tenendi capiunt, refractisq̄ foribus alij per muros scandunt, alij nauibus quas ad Sequanam reperierunt in vrbem euadunt, nulla cęde facta tm̄ Antonij propugnaculum obsidentes, in quod Angli confugerant, qui salutem desperantes de deditione colloquium cum Francis habuere. Itaq̄ loco cedētes abire liberi permissi sunt, anno Christianę gratię. cccc. xxxvj. Non multo vero post tāta mala territorium Parisięnse presserunt, vt superiores bellorum turbines etiā crudelitate superarent: nam pręter incredibilem famem ac pestem miles Francus in colonos non secus ac hostis grassabatur. Ad hęc accedebant luporum in vrbem crebrę incursiones, qui supra octoginta homines cum per agros deuorassent in vrbanos quoq̄ sęuiebant. His temporibus Carolus apud Bituriges cōuentu habito Pragmaticam sanctionem Basiliensis concilij ductus authoritate condixit: quod Eugenij quarti Romani pontificis assensu cōgregatum erat. Verum cum ob eam suę authoritati derogari pontifex cerneret, eam hactenus pontifex non confirmauit. Arbitrantur em̄ pontifices huius temporis sibi omnia licere: quā ob rem exosa habent patrum concilia. Sub his diebus Ludouicus Delphinus Caroli filius multas ad defectionem aduersus patrem Carolū incitauit. Inter quos tamen post sextum mensem pax icta est. Inde in Anglos copias ducens Delphinus apud Dieppam non modicam eorum cędem fecit. Per id quoq̄ tempus Federicus a Carolo aduersus Heluetios suppetias petijt, quo eos domare posset, quę res Carolo grata cum esset Delphinum mittit cum valida Francorum manu. Inde Basileam aduenienis quos repperit Heluetios ad vnum interemit, sed cum Frācus miles prędas ex agris ageret, animosam gentem in se concitans magno damno affectus est, adeo vt redire in patriam Delphinus fuerit cōpulsus. At Carolo semp in aīo erat recuperādi ea q̄ ad se iure ptinebāt. Angli vero iniuste detinebāt. Hinc cōuocatis pceribus Frācis Anglos multū bello vexabat. q̄ vrbes Normanię incolebāt, pdas ex eis multas faciēs. Deinde cū fortunā sibi psperā crederet maiora tentare ausus est. Nā breui tpe Francię ciuitates, villas, arces, cęteraq̄ Normanię oppida Anglis expulsis recuperauit. Deinde Rothomagēses adiēs eos multo milite circūdat, sed suū regē agnoscētes repugnātibus Anglis se suaq̄ regi Carolo dederūt, eū cū magna exultatione recipiētes. Quibus rebus indignati Anglicū magno apparatu militū Normaniā inuadūt. Horū princeps Thomas Quiriclus erat, quibus occurrentes Frāci licet numero inferiores essent, tantā tm̄ stragē Anglorum fecerūt credītu difficile, vt pecudes mactandas tm̄ Anglos conspexisses: nam apud Historiographos septigēti septuagita q̄tuor supra millia q̄tuor Anglorum occubuere. Thomas vero Quiriclus eorum dux cū alijs mille isigni nobilitate āglis captus ē.

Isabella regis mater morit.

Ludouicus Heluetios vincit.

Ex Frācis vero octo ex toto exercitu desiderati sunt. De hac victoria certiores
facti Parisiani duodecim puerorum infra primam adolescentiam millibus ad
sanctum Innocentem contractis, supplicationem ad diuę Marię templum de
creuerunt, singulis eorum lucernam cereā manu gestātibus. Hac fœlici victo=
ria Carolus aios erigēs oēm Normaniā incredibili virtute perdomuit, adeo vt
nec Anglus vllus in ea remaneret. Tātis igitur apud Normanos victorijs cla
rus Carolus ad Aquitanos animum cōuertit, quos statim suo imperio adiecit.
Erat eñ hic rex iam cōsuetudine temporeq; bellacissimus, Pacata itaq; fere om=
ni Vasconia viginti millia robustorum domum rediere. Interea venere a pon=
tifice ad Carolum legati, qui miserandam Christianorum conditionem narra=
rent, auxilium a rege implorantes, quibus respondit rex se vltro militem atq;
opes daturum, si Anglus aduersus se arma deponeret, dolere insuper Christia=
nos a Turcis affligi. Eadem de causa in Angliam traiecerat Episcopus Rauē=
nas qui eadē Henrico narrās, hoc respōsum accepit: tēpus tūc Christianis sup=
petias ferri, cū tantū terrę Carolo abstulisset quātū Carolus ab eis sustulisset.
Sic sunt Angli pertinaces vt nihil Christianoꝝ rem curēt magisq; aduersus fi=
nitimos bella appetāt q̄ aliquid ꝓ noie saluatoris cōtra hostes gerāt, ꝙ si Frā=
ci aduersum Turcos arma desumpserit eos statim Angli a ꝓposito auertūt, ar=
mis in eos resumptis. Dū hęc gerūtur Burdegalēses in Angliā traijciūt, auxi=
liū ab Hērico aduersus Carolū petētes q̄uis nihil dāni aut molestię eis intulis=
set Carolꝰ, ꝑmittūtq; se ac ciuitatē suā cū oī Aquitania Hērico daturos. Ad id — Tallebotꝰ anglus.
bellū gerendū mittit Tallebotus cū valida Angloꝝ manu, qui ad Burdegalē=
ses appellēs illos in fide recepit, captis qui in pręsidio erāt Frācis. Cōiuratione
ad Carolū perlata exercitū aduersum Anglos mittit, quo eos ab Aquitania ꝓ=
pelleret. Veniētes igitur Franci e cōspectu hostiū castra locāt, tātaq; vi vtrinq;
pugnatū est, vt diu dubia victoria, cui potissimū cederet ignoraretur. At Talle
botus Angloꝝ dux a sagittario Frāco occisus, Angloꝝ aios fregit, in eo eñ spē
collocauerāt ꝙ esset strēnuus in rebꝰ agēdis, quā ob rē aio tabescētes oēs in fu=
gā cōuertūtur. Occubuere in eo p̄lio octingēti Angli obscuri nois cū quadra= — Tallebotꝰ cū filio occiditur.
ginti viris illustribꝰ, in quibꝰ fuit Telleboti filiꝰ. Eoꝝ vero qui se fluuio Dor=
dōne crediderūt, par numerus fuit. Parta de Anglis victoria Carolus sagitta=
rios Burdegalā p̄mittit, q agrū vastarēt, sed veniā petētes Burdegalēses a Cle
mēte rege veniā impetrarūt data Anglis abeundi potestate. Verū dū oīa crede
rētur pacata Delphinus Ludouicꝰ a patre deficiēs ad Philippū Burgūdū se cō
tulit, a quo perbenigne receptꝰ est, ac honorificētissime habitꝰ. Deinde post an=
num decimū patri recōciliatus est, verū neq; literis neq; legationibꝰ Ludouicꝰ
moueri potuit ad patris cōspectū redire. Multa p̄terea his diebꝰ cōtigerūt, quę
scribere longū esset. At Carolus multis victorijs clarus die festo Magdalenes — Carolꝰ morit.
obijt, sepultusq; regia pompa apud cœnobium Dionysianum.

¶ Capitulum. CCLXXV.

EVgenius quartꝰ patria Venetus populari natus familia post
Martinum quintum pontificatum adeptus est. Hic legatio= — Eugeniꝰ. iiij.
ne apud Picētos & Bononiēses functus, tādē mortuo Marti=
no pōtifex est electus, mutatoq; noie Gabrielis, Eugenius est
appellatus, qui inito pōtificatu cōsilio improboꝝ hominum
vsus nōnullis ciuibus Romanis damna intulit, sed aduersus

Concilium Basiliense.

eum resumptis armis vtrinq pugnatum est,tanteq cedes tunc facte sunt tum
a pontifice tum a Colunnēsibus,tantaq de sacerdotibus supplicia sumpta,vt
vix a Tyranno maiora fieri possent.Nam & sacerdotes nonnulli iussu pontifi
cis in quatuot partes exsecti ad furcas quatuor suspendebantur.Verum cōuer=
sis in Eugenium tum exteris,tum etiam Romanis ciuibus Eugenium qui iam
vt elaberetur habitum mutauerat,lapidibus & sagittis insectati sunt:tanta re=
rum perturbatione motus Eugenius,& φ cerneret Basiliēse concilium indies

Hæc q̄ de concilio Basiliēsi inserūtur, ex Platina Italo historico desūpta sūt.

augeri,concurrentibus eo Hispanię/Gallię/Germanię/Pannonięq principi
bus,qui cōmunem reipublicę christianę causam in arbitrio concilij reponebāt
ad tollendum concilium versus,illud primo quidem ex Basilea Bononiā trās=
ferre conatus est.Sed imperator alijq principes & prelati,qui tum Basileę erāt,
non modo pontifici non obtemperauerunt,verum etiam eum bis terq monue=
runt,vt Basileam idoneam a Martino celebrandi concilij locum delectum vna
cum cardinalibus proficisceretur,aliter se in eum acturos vt in preuaricatorē
& contumacem.Motus istorum verbis Eugenius Basiliense concilium literis
etiam apostolicis confirmauit,facta vnicuiq eundi ad concilium potestate.Ve
rum cum sibi res prospere succederent,intelligeretq concilium illud Basilien=
se authoritati pontificum,qui sibi omnia licere arbitrātur velle derogare,illud
transferre Florentiam curauit,verebatur enī ne sui mores ibi a concilio dijudi=
carentur.Vnde & ter citatus ire recusauit:ob quam causam eo amoto quippe q
contumax esset,Amedeus Sabaudiensis dux,qui tum eremiticam vitam age=
bat in eius locum suffectus est.Eugenius vero indignatione motus Ludouicū
Caroli regis Francorum filium in Basilienses concitauit,cuius impetu ille san
ctus conuentus post multas sanctas sanctiones dissipatus est,q̄uis primo vt su
pra retulimus hoc concilium comprobasset Eugenius,propter quod multa ma
la inde secuta sunt.Fuit hic Eugenius preter pontificis dignitatem bellorū ama
tor,eius tamen opera orientalis Ecclesia cū occidentali coniuncta est.Preterea
religiosos omnes sub regularibus institutis viuere volentes mirūinmodum di
lexit,& gratijs alijsq priuilegijs iuuit.Hic insup Vladislaum Polonię regem
cum Iuliano Cesarnio cardinale in Turcos misit,qui cū triginta millib⁹ apud

Eugenius moritur.

Andriopolim cecidere.Moritur autem vir ingenio & rebus gestis insignis eta
tis suę āno sexagesimo quarto,sepelitq in basilica Petri sepulchro marmoreo.

Capitulum.CCLXXVI.

Fœlix.

INterea vero dū viueret Eugenius essetq ob cōtumaciā a Basi=
liēn concilio depositus,Fœlix eius nois quintus in eius locum
surrogat⁹ est,anno domini millesimo.cccc.xxxviij.xvij.No
uembris:seditq annis nouem.Hic primum Amedeus vocat⁹
Sabaudię dux fuit.qui.xl.annis post patrem prouincię guber
nacula gerēs,aucto vndiq imperio paceq quesita,relictis oī=
bus mundi pompis ad eremum se transtulit,cum sex viris equestris ordinis eta
te iam prouectis.Cunq in eo statu cœlestem ferme vitam in terris ageret,a Ba
siliensi concilio pontifex est electus,vocatusq est Fœlix,qui cerimonias eccle=

Fœlix pōtificatu se abdicat.

siasticas discens omnia que ad summū pontificē pertinent peroptime egit.Sed
cum esset virorum mitissimus Eugenio a cardinalibus suffectum Nicolaū,nul
lis pulsatus precibus,tanq̄ pacis amator Nicolao humanissime cessit/se tantæ
dignitatis indignum iudicans.Verum Nicolaus huius hominis mansuetudi=

nem miratus eum cardinalatus honore douauit,ptobauitq; omnia quę pontificatus tempore peregisset. Fuit autem clarissimus princeps pręter genus & suę elegantię formam ac regiam dignitatem & promptam eloquentiam,manibus integer,vita & religione sanctus,in subditos clemens,in bello magnanim⁹,& in omnes iustissimus. Sub hoc Fœlice triplex schisma in Ecclesia ortum est. Schisma. Quidam em̄ Eugenium q̄uis abrogatum a concilio sequebantur. Alij neutrales dicebantur,qui nemini obtemperabant:quorum de numero fuere Germani. Reliqui vero Fœlicem tanq̄ verum pontificem sequebantur. Hoc etiā tempore concilium Basiliense quod pragmaticam vocamus,hucusq; vim suā apd̄ Francos obtinuit reclamante semper summo pontifice,qui non secus ac perniciosam hęresim semper execratur,ꝙ eam nemo pontificum dissoluto Basiliensi concilio cōprobauerit. Est tamen de hac re inter populum christianum non modica dissensio,dicentibus Theologis consilium suum pontificem a cōcilio posse deponi vrgente necessitate,veluti si pontificatum simoniace sit adeptus aut si plebi scandalum faciat,ob quam rem summi pontifices horum temporū Synodos generales cōgregare detractant:nemo em̄ nostri temporis vt ait Bernardus de consideratione,pontificatum sine largirionib⁹ adipiscitur. Quapropter nihil mirandum si concilia respuant,cum in his eorum vita crebro discutiatur.

¶Capitulum.CCLXXVII.

Post Sigismundum Albertus Austriæ dux,inde Bohemiæ ac Vngarię ꝙ Sigismundi filiam accepisset in vxorem/regno potitus Francfordiæ,millesimo quadringentesimo tricesimooctauo in imperatorem,postea in regem Alemanię delect⁹ est. Hic pius admodum fuit,multisq; virtutibus clarus,adeo vt populus eum tali imperio dignum,terq; quaterq; acclamaret. Obijt autē anno vno post assumptum imperium, relictis filio ac filiabus duabus post patrem breuissime vitę. horum mors veneni suspitione non caruit. Asserūt tamē nonnulli Albertum profluuio vētris obijsse. Huius autem tempore tres in cœlo Soles visi sunt futurorum malorum indices:nam pro salute & reformatione Ecclesię,laborante tunc concilio Basiliensi pessimū schisma ortū habuit. Quidam em̄ Eugenium,alij vero Fœlicem sequebantur. Alij neutrales appellabātur. Basiliense vero concilium quāuis multa authoritate tum pontificis/tū etiā doctorum virorū confirmatū,virgorem tamen apud Gallos tm̄ obtinet. Cōstanciense vero licet nulla authoritate firmatum fuerit,apud omnes tamen inuiolabiliter obseruatur,sed hoc ideo euenisse crediderim,quia Basiliense concilium pontificum mores reformare semper intēderit:quod profecto obhorrent nostri temporis pontifices. Albertus.

¶Capitulum.CCLXXVIII.

Federicus huius nominis tertius dux Austrię defuncto Alberto in imperatorem regemq; Alemanię est electus. Sed cū vbiq; inter ecclesiasticos viros esset dissensio non statim coronat⁹ est. Tandem vero Fœlice pontificatu se abdicante a Nicolao Romę cum Leonora coniuge sua regis Lusitanię filia coronā & nuptiarum benedictionem accepit,anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo. Qui accepta benedictione vrbe discedentes Neapolim petiuerunt,Alphonsi regis visendi causa. Abeuntem comitati Federicus.iij.

sunt duo cardinales ad quinquaginta millia passuum. Huius tpe Cōstantinopolis orientis imperij sedes vi & armis expugnata a Mahumeto Turcorū rege cęde diripitur, anno regni eius tertio. In huius vrbis populatione Cōstantinus Paleologus matre Helena genitus orientis imperator capite truncatus regni simul & vitę finem fecit. At huius Federici temporibus alia multa contigerunt, sed quia nihil hic imperator memoria dignū gessit, merito alteri historię ascribuntur. Mortuus est autem post assumptum imperium anno. liiij.

¶ Capitulum. CCLXXIX.

Nicolaus. v.

NIcolaus huius nominis quintus Thomas Sarzanus antea vocatus a Sarzana oppido Lucensis agri post Eugenium a cardinalibus Romanis pontifex creatus est, pridie nonas Martias, millesimo quadringentesimo. xlvij. Vir quidem modicis parentibus vtpote matre Andreola, patre Bartholomęo Physico natus. Sedit annis octo, vir quidem literarum scientissimꝰ, ac virorum doctorum obseruantissimus. Hic statim inito pontificatu cum esset in omnes liberabissimus princeps christianos habuit obseruantissimos, ob quā causam Fœlix, de quo antea diximus, intelligens se omni auxilio destitutum pontificatu sese abdicauit, ac Nicolaum tanq̄ verum pōtificem salutauit. Cuiꝰ rei gratia Nicolaus cognita hominis mansuetudine & galerum rubrum solenniter misit, eumq̄ Germanię ac Sabaudię legatū ex latere creauit. Insup quicquid in pontificatu gesserat, approbauit. Ob hanc causam celebres admodum supplicationes Nicolaus habuit, multa seditione liberatus, nam a schismate & armis discessum est. Instruxit etiam hic pontifex pręclara manifestissimaq̄ ędificia. Multa etiam vasa aurea & argentea, necnon & cruces multę gemmis ornatę, ac sacerdotalia vestimenta auro & argento intexta. Libros quoq̄ multos transcribi fecit, quibus valde cum esset doctus delectabatur. Huic autem plures q̄ vlli mortalium libri dedicati sunt. Eleemosynas in pauperes & virgines erogauit. Gratus erga se meritos fuit: pacis, iustitięq̄ amator ab omnibꝰ habitꝰ est, beatum Bernardum inter sanctos retulit. Tandem cum captam a Turcis Constantinopolim audiuisset dolore animi quo plurimum cruciabatur diem clausit extremum, sepultusq̄ est autem in Basilica Petri.

Nicolaus moritur.

¶ Capitulum. CCLXXX.

Calixtꝰ

CAlixtus huius nominis tertius post Nicolaum a cardinalibus pontifex electus est, vocabatur antea Alphōsus Borgia patre Ioanne viro nobili natus, natione Hispanus: seditq̄ annis tribus, & mensibus tribus: qui initio sui pontificatus magni animi vir Turcis vt ante deuouerat / bellū indixit, ad quam rem principes christianos adhortans Philippum Burgundię ducē Alphonsumq̄ Arogonam regem magnos principes ad hoc adduxit vt desumpta cruce se in eam expeditionem ituros promitterent. Verum propositi male tenaces, non solū in Turchas nō mouerūt, sed etiam multis cladibus christianos afflixerunt: nam in Gallos mouens Burgundus datis acceptisq̄ cladibus non sine ignominia vitam finiuit. Spe igitur sua frustratus pontifex nō cessabat reliquos principes adhortari, vt afflictis christianorum rebꝰ opitularentur. Cuius rei causa sacerdotibus mandauit vt orationem contra paganos in missa decantarent. Voluit quoq̄ vt in meridie sonum campanis darent, vt assiduo ro

gatu deus flecteretur ad misericordiam. Misit etiam per vniuersum orbē christianum prędicatores qui Christianos ad hanc expeditionē animarent, ex quorum eleemosynis .xiij. triremes ędificauit, quas in hostes mittens multis cladibus eos vexauit: nā ad Bellogardum Christiani contra Turcos dimicātes duce Ioanne Vaionoda viro clarissimo astante, etiam Ioanne Capistrano ordinis minorum crucem illis pro vexillo offerēte eos Bellogardum oppugnantes ingenti clade superarūt. Ad sex eñ millia hominum ex hostibus interfecta sunt (Turci vincūt.) in patua nostrorum manu, ad centum etiam & sexaginta sex bombardę captę sunt: qua clade perterritus Turcus Cōstantinopolim propere se recepit. Actū de crudelissimo genere hominum tunc fuisset si principes Christiani omissis intestinis bellis tantam victoriam prosecuti fuissent. Verum resumptis virib9 & Trapezon prius imperatore interempto, Bosinam postea cepit magna clade Christianis illata. Tum Calixtus bonis operibus semper intendens festum (Festum Trāsfiguratio nis.) Transfigurationis cum indulgentijs celebrari pręcepit, sicut fieri consuetū est in solennitate corporis Christi. Misit quoq ad Persarum & Tartarorum reges legatos cum magnis muneribus vt eos in Turcos animaret, cuius persuasione moti Turco multa damna intulerunt. Tandem multis virtutibus clar9 diē (Calixt9 morit.) clausit extremum, sepeliturq in Basilica beati Petri. Huius laus pręcipue fuit, q pauperes benignissime fouit, virgines pauperes cū dote maritis collocauit, nobiles etiam ad inopiam reductos multum iuuit, moriens centum quinquaginta nummos aureorum, quos in Turcis conquisierat, reliquit.

Capitulum. CCLXXXI.

Terrę cōmendato Carolo septimo filius eius Ludouicus huius (Ludoui cus.xj.) nominis vndecimus regni Francorum diadema sumpsit: vnctusq est apud Remos more maiorum, sed cum esset hic rex asper & vehemens, ingenioq vario paucos principes habuit audientes, quos cum parui haberet Ludouicus cōiuratione facta ad Carolum Ludouici fratrem natu minorem deficiunt. Fuerat eñ aliquando fama Carolum septimum huic iuniori filio regnum relicturum, si cōmodum tempus sese obtulisset q mores Ludouici admodum exosos haberet. Principum defectione cognita Ludouico cura fuit Parisios in fide continere, ad quos Carolum de Melduno, Ioannemq Balluam mittens eos ad monet vt vigilantissima custodia caueant, ne noui motus insurgant. Vnā eorum ciuitatem esse regni caput, nihilq sibi timendum quę coniurati moliātur, si Parisienses in fide permaneant, quib9 auditis Parisij excubias custodiūt, adhibitis etiam ad portas custodibus. Ludouicus vero quo melius cœptis coniuratorum resisteret. xxx. millium militum exercitum cogit, cuius partem in Bituriges duxit, altera in Britones relicta, apud quos tum Carolus frater diuersabatur, profectusq rex Borbonum multa castella atq oppida vi expugnat. Verum hęc apud Bituriges Ludouico gerente Carolus Burgundionum dux Phi (Karol9 Burgūdus.) lippi filius Roiam & Mondiderium occupat, nec mora copias ad pontem Maxentij ad Isaram flumen ducit, libertatemq populo quasi in seruitutem tunc redacto promittens plębem sibi conciliabat, occupatisq nōnullis castellis, pecuniaq corruptis pręfectis libellos rationum regij fisci diripuit. Erat tum temporis in Auernia Ludouicus Rionem obsidens, vbi sese quasi in tutissimo loco Borbonij atq Nemorsi duces receperant. Verum aduentu Ludouici perterriti,

iurant se regi Ludouico tanq̃ suo principi parituros nauaturosq̧ operam, vt reliqui principes coniurati fidem seruent, & in beneuolentiam redeant. Quapropter obsidione relicta in Burgundum rex progreditur, qui tum ad Montemhericum castra fecerat. Eo vbi Carolus Burgundus castra habebat cum peruenisset rex nulla data militi sui curandi mora furens in hostem progreditur. Fit itaq̧ mox atrox pugna fusis primo Burgundis. Verũtamen Ludouicus sancti Pauli comes suos in ordine continens, Ludouici vires sustinere fortissime militem admonebat, prospiciebat em̃ post Ludouicum peditem nullum esse qui fauc̃s Francis prostratos iugularet: vnde & prælium denuo instaurandum semper sperabat, quod in perniciem Francorum factum est, qui tametsi magnis viribus complures prostrauisset, instaurato tamen a Burgundis prælio, varia fortuna vsq̧ ad vesperam decimę sextę diei Iulij mensis pugnatum est, donec Scoti milites qui regij corporis custodiam gerebant periculum quod imminebat animaduertentes Ludouicum in arcem Montemherici perduxerunt, & sic prælium direptum est, manente in sua statione Burgundo. Cecidere ex vtroq̧ exercitu sexcenti supra tria millia, inter quos omnes fere principis Burgundi custodes interierunt. Ex Francis vero cecidere non obscuri nominis Floquet⁹ Petrus Briseus, & Gaufridus de sancto Belino, a quo bis in eo prælio capt⁹ fuerat Carol⁹ Burgũdus, semp tñ a suis erept⁹. At rex p̃cipitis cõsilij sero pœnitens Corboliũ primo, deinde Parisiũ se cõtulit, a quibus perbenigne receptus est. Nihil tamen illis a delatoribus tutum fuit. Accusati em̃ multi ciues q̧ cum hoste verbum habuissent, in profluentem Sequanę demersi sunt, nonnulli vero capite puniti in quatuor partes exsecti fuere. Deinde Rothomagũ progressus comitẽ Deu sui loco Parisianis ciuib⁹ pręfecit. Interim vero principes cõfœderati Charentoniũ quod iuxta Parisios est, vi capiũt: quam ob rem comiti Deu mox cura fuit principum mentem missis legatis ad pacem & concordiam reuocare, quę cum audisset Ludouicus citissime ex Normania rediens ciues nõ parum suspectos habuit: quã ob rem recensitis militibus vrbem perambulauit in armis paratus, cuius aduentu cognito principes ad diui Antonij portam castra metati sunt, stantibus tamen summo silentio ad custodiendos muros ciuib⁹, nihil em̃ eruptionis in eos fecere ciues. At non multo post, cũ de pace inter regem & principes transactum esset, Leodiorum populus in Brabantinos, qui partium Burgundarum erant non modice grassatus est: ob quam causam data vtrinq̧ pace Carolus Burgundus Picardiam redire compulsus est. Interea Ludouicus animo secum repetens quomodo de principibus seorsum vlcisceretur primum a Carolo fratrem, quẽ Normanię ducatu donauerat, Rothomagum omnẽq̧ Normaniã abstulit. Deinde amotis magistratibus sęuissimisq̧ iudicijs expletis Philippo Burgũdorũ duci bellum indixit, priusq̃ tamen in hostem progrederetur Parisios ciues in armis paratos esse iubet, quo facilius cognosceret quid virium in se ciuitas haberet, qui omnes arma desumentes sub magistratuũ signis vrbe ad Idus Septembres spectante Ludouico egressi sunt. Horum numerus ad septuaginta millia pugnatorum fuisse refertur. Per id tempus Pius pontifex abrogare pragmaticam tentauit, eam quasi hęresim execrans, q̧q̧ crederet Ludouicum in hac re sibi non aduersari, ad Ludouicum legatos mittit, qui eum adhortarentur vt promisso se absolueret. Promiserat em̃ Ludouicus Pio pontifici q̧ pragmaticam deleret, si aliquando ad regnum sine controuer=

Ludouicus sancti Pauli comes.

Franci apũd mõtemheri cũ vincuntur. Ludouici nimia credulitas.

sia deuenisset. Verum repugnante Ioanne Romano regio procuratore, necnon & Parisiensi schola qȝ eam sanctissime a concilio Basiliensi institutam diceret, legati re infecta ad pontificem redierunt. Dum hæc agerentur Leodienses in suum pontificem insurgunt causam sumentes, ab eo rem diuinam nōdum esse factam, quorum motus cum iam sedatus esset, Episcopusq́ȝ populo reconciliatus, ferocissimus prędo hostis, tranquilitatis Carolus Burgundus vltionē sumere de Leodijs parat, coactoq́ȝ exercitu cum ad Namurcum castra fecisset ferociter ciuitatem a ciuibus relictam ingrediens, nihil prętermisit quod ad crudelissimum Tyrannum humaniq́ȝ generis hostem pertineret. Nam a militib⁹ virgines stupratę iugulabantur, & sacerdotes religiosiq́ȝ inter missarum solennia passim occidebantur, nec tanto sanguine satiatus impius Burgundus, etiā his sceleribus sacrilegia adiunxit, incēsaq́ȝ postea vrbe riuis fossas ęquauit. Eisdem fere dieb⁹ templum diuę Marię apud Clerium igne exustum est, quo etiā tempore Ludouicus de morte Caroli fratris nuncium accepit, veneno nescio a quo abbate non inscio Ludouico vt creditū est, appetitus. Burgundionum vero dux pacis inimicus collecto grandi exercitu Neelam multo milite circūuallat, duce Antonio fratre notho, quam a sagittarijs Francis accerrime defensam frustra diu oppugnauit. Verum vrbis præfectus inito cum loci domina consilio hac lege Burgundis ciuitatem permisit, si oppido milites abeuntes vita eis concederetur incolumis. Fide igitur vtrinq́ȝ data cum depositis armis milites abscederent a proditore perfidoq́ȝ Burgundo ad vnum trucidantur, nec melior conditio fuit his qui ad templa confugerant, nam ad vnum crudelis satelles intra templa trucidauit. Eo cum ferox sanguinisq́ȝ appetens Burgundus equo insidens aduenisset templum ingressus vt cędem cruoremq́ȝ humanum cōspexit. Iam inquit agnoui qȝ cruentos habeo carnifices. Ecce burgundi pietas, ecce cruentissimi perfidi erga deum cultus, quis vnq̄ hęc a Tyrannis etiam crudelissimis perpetrata audiuit. Deinde cum pręfectū cui fides data erat furca suspē di iussisset, hinc abiens oppidum succendit, atq́ȝ diruit. Moxq́ȝ Roiam adiens eā multo milite circūuallat, quę licet machinis multis atq́ȝ egregijs militib⁹ munita esset, vecordia tamen pręfectorum ciuitatem hosti permiserunt. Inde bellouacum vbi nullum esse pręsidium sperabat adoritur, ratus prima oppugnatione posse ciuitatem subiugare: verum egregie depugnantibus bellouacis burgū dum alio se transferre compulerunt. In hac oppugnatione virtus duellę cuiusdam egregia apparuit, quę militare vexillum a burgundo muros scandente auferens tandiu pugnauit, donec Guillermus Normanię Senescali vicarius auxilio accessit, qui ducentis equitibus stipatus ad muros se cōtulit, vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Dimissa igitur ciuitate bellouacensi atq́ȝ Picardia de morte Nicolai Lothoringię ducis improbus burgundus certior fact⁹ Lothoringiam armis subiugare meditatur, causam accipiens qȝ Nicolaus dum viueret illi obęratus esset. Verum deficiente pecunia potestatem Ludouici formidans cuidam mercatori quinquaginta millia nummum promittit, si Ludouicum veneno tollere posset. Itaq́ȝ negocium seruo dat montes aureos promittens maleficio feliciter exacto, sed depręhensus seruus capite truncatus est, atq́ȝ in quatuor partes exsectus est, quod intelligens maleficus dux vnius anni inducias a Ludouico petit, quibus datis acceptisq́ȝ mox iurisiurādi fractor Lothoringiam petit, sollicitatq́ȝ Edouardum Anglorum regem aduersus Ludouicū

Schola Parisiēsis regi restitit ob pragmaticā.

Caroli Burgū di crudelitas.

Caroli burgundi ipietas.

Caroli burgundi execrandū facinus

Caroli burgundi perfidia.

Caroli venefica cogitatio.

Edouardus Anglus. transfretare: quā ob rem magnum exercitum agēs Edouardus ad diui Michaelis montem classem traducit, quo cognito Ludouicus milites in Normaniam misit, qui Anglis obstarent. Eodem tempore in Burgundia non procul

Burgūdi vicūt magna Burgundorū turma cū ducentis equitibus qui ex ad Burgūdum auxiliares venerat, a Francis superatur. Prope Atrebatum etiam quingenti supra mille ex Burgundis a milite Frāco trucidati sunt, multis ex nobilitate burgunda captis. At Edouardus a Cōnestabili Burgundoq; solicitatus cum viginti millibus armatorum Calesium appulit. Verū conuentione inter vtrūq; regem habita ad septem annos induciē prorogatē sunt, data Anglo ingenti pecunia.

Connestabilis pacem violat ac fidē. Connestabilis vero Ludouicus de Luxēburgo cui pax odiosa erat cum sępius datam fidem violasset, essetq; maiestatis reus apud Grauiam sententia parlamentei senatus capite punitus est, bonaq; eius publicata. de eius criminibus atq; supplicio carmina multa scripta fuere. At Burgundus quietis impatiens in Heluetios exercitum ducens nonnulla oppida cepit, sed mox ab illis fusus fugatusq; non modo quæ abstulerat Burgundus recuperant: verum castra sarcinasq; diripientes / machinas atq; tormenta quibus antea carebant deprēhenderunt.

Connestabilis capite punit. Insuper inuentos duodecim & quingentos Alemanos quos burgundus suspendio affecerat terrę cōmendarunt totidem burgundis in eorum loco affixis.

Carol[9] burgundus fugit. Ipse vero Carolus burgundus turpiter fugiens Ioignam in finibus Sequanorum se recepit. Sed cum ferox esset, ac vindictę percupidus bellum iterū instaurat, inde ad Moracum castra locās exile oppidum circūuallat, ad quod cum validis copijs Renatus Lothoringię dux cui Nantium abstulerat Burgundus

Renat[9] dux Lothoringię. accesserat, qui in burgundos progrediēs tandiu eos cęcidit quo ad Ioignā in finibus Sequanorū se recepissent. Occisorum in ea pugna numer[9]. xvij. millium fuit. Heluetij vero castra burgundorū diripientes, prædam omnem Lothoringo in beneficij compensationem dedere. Hac victoria de burgundis habita, Renato Lothoringo Nantium recuperare in animo fuit. Vnde Argentinam progrediens quatuor armatorum millibus coactis Nantium proficiscitur, oppidumq; quod a burgundis tenebatur obsidione angens facili negocio recuperat, qua re cognita burgundus multo milite potens Nantium circūcingit, tam arcte Lothoringos premens vt iam fame deficientes de ciuitate reddenda sermonem haberent. Verum animo erectus Lothoringus quarto nonas Ianuarij cū nouis copijs adueniens ad locum iuxta Nouamuillam exercitum aciesq; instruit. At burgundus multo milite tormentisq; non paucis apprime munitus, vnum agmen in hostem mittit. Primum Galeotus Italus, secundum Iudocus

Burgūdorū cędes. Lalanus ducebat. Commisso itaq; pręlio tanta burgundorum cędes facta est vt nec vnus ex eis superfuisset nisi nox plurima pręlium diremisset. Burgundus vero dum fuga salutem sibi quęrit tribus vulneribus vt ipse meruerat confossus, posteris arrogantibus fabula factus est.

Carol[9] burgundus occiditur. Tum Lothoringus vt erat benignus vbi burgūdū occisum agnouit, eius cadauer in templo diui Georgij apud Nantium sepeliri fecit. Deinde in burgundiam exercitum ducens post paucos dies eam Ludouici nomine recuperauit. Ludouicus vero de burgundionis morte certior factus, breui tempore Picardiam omnem sibi vendicat expulso inde Flandrensi pręsidio. Attrabatenses tamen duri animi regi obtemperare omnino pernegarunt, aduersus quos exercitum cogens Ludouicus statim eos sibi audientes fecit. Dum hęc a Ludouico agerētur Maximilianus Federici imperato

ris filius Matiam Caroli Burgundi filiam vxorem desponsat: quã ob rem nu= Maxi=
ptijs expletis comparato exercitu ad Flandrenses se contulit. Eo tempore apud milianꝰ
Tornacum cecidit dux Geldrensis cum duobus Alemanotum millibꝰ septin filiã Ca
gentis viuis captis. Flandrensium vero in ea pugna occisorum numerus duo= roli du=
rum millium fuit: qui vero in fuga occisi sunt ad duo millia numerati sunt. In xit vxo
Sequanis vero Auraicensis multorum Francorum cędem fecit. Maximilianꝰ rem.
vero qui grandem exercitum coegerat ex Flandria mouens Morinum adori=
tur, in quem erũpentes Franci signo dato prędium commitunt. Cecidere ex pri
ma Burgundorũ acie permulti, at Franci sagittarij rati se victoria potitos, dũ
pręde animum intendunt ab aduersarijs intercepti, non secus ac oues trucida=
ti sunt. Ex Burgundis vndecim, ex Francis quinq̃ millia occubuisse referũtur,
eorũ vero qui a Francis viui capti fuerunt nongentorum Burgundionũ nume=
rus fuit. At Maximilianus receptis militibus Malannozũ arcem expugnat,
cuius pręfectus fide data ab his qui eum ceperãt, post triduũ rupto fœdere iussu
Maximiliani strangulatus est. Quo execrabili facinore indignatus Ludouicꝰ, Maxi=
quinquaginta burgundos selectos pari supplicio affici mandauit. Per id tem- miliani
pus tanta fames multa regni Francię loca inuasit, vt dum dono arreptum cibũ idignũ
manderent media iam cruciati arterijsq̃ restrictis prius moriebantur q̃ ad sto= facinus
machum deducerẽt. Post hęc Ludouicus longa ęgritudine iam cruciatus, cum
Margaretam Maximiliani filiam filio Carolo desponsasset tertio Kl'. Septem=
bres apud Turonos morit̃, licet antea multa medicinę genera sibi adhibuisset, Ludoui
sumpsissetq̃ ex aliquot infantibus humanum sanguinem, sepultusq̃ est in diuę cus mo=
Marię templo apud Clerium, quod magna impensa dum viueret extruxerat. ritur.

¶ Capitulum. CCLXXXII.

DEfuncto Calixto apud Francos regnante Ludouico Pius se= Pius se=
cundus cognomento Aeneas a cardinalibus in pontificem de cundus
lectus est. xiij. Kl'. Septembres millesimo. cccc. lxviij. Cuiꝰ pa
ter a plębe Senési e repu. erectus ad fundum gentilicium Cor
sinanum se contulit, vbi eius vxor filium pariens Aeneam
Syluium nominauit. Hic dũ adoleuisset facilitate ingenij sta=
tim in virum doctum euasit. Vnde ad concilium Basiliense Dominicũ Capra
nicum secutus magno in honore apud omnes est habitus. Fuit enim Scriba in
illa sacra Synodo, & literatum apostolicarum abbreuiator, cuius etiam causa
orationes sępe habuit, legationesq̃ complures sępe obiuit. Hic dum apud Eu=
genium qui cõcilio basiliensi aduersabatur / orationem haberet, primum elegã
ti oratione se purgauit, q̃ eorum authoritatem secutus esset, quorum sententia
concilium basiliense fuerat approbatum / optimam fuisse patrum congregatio
nem demonstrans: deinde vero his de rebus cum eo agere cœpit, quorum gra=
tia ab imperatore missus fuerat. Mortuo vero Eugenio dum Nicolaus in eius
locum sufficitur, Aeneam subdiaconũ creat, dato illi Episcopatu Tergestino.
Deinde post multas legationes Episcopus Senensis, vnde originem ducebat,
a Nicolao pontifice creatus est. Deniq̃ apud Calixtum pontificem tanta au=
thoritate valuit, vt cardinea dignitate donatus pontificem quoquo vellet im=
pelleret. Deniq̃ mortuo Calixto Romã rediens oĩm cõsensu pontifex delectꝰ
est, qui pontificatu inito tantę fortitudinis atq̃ cõstantię fuit, vt neq̃ reges neq̃
duces aliquando formidauerit. Propterea Sigismundum Austrię ducem, qui

Nicolaus Cuſanus.

percelebrem virum Nicolaum Cuſanum ſancti Petri ad vincula cardinalem
in carcerem coniecerat,diris execrationibus perſecutus eſt. Maguntinum inſu
per Antiſtitem male de Eccleſia ſentientē ſede deiecit,altero in eius loco ſuffe=
cto.Habuit quoq; frequentes orationes de bello Turcis indicendo,ex quibus
perſępe motę ſunt ab audientibus lachrymę,q̄uis nihil tunc a Chriſtianis actū
fuerit,conuocatis eñ ex Hiſpania,Germania,atq; Gallia innumerabilib9 vi=
ris,cum parum idonei ad bellum gerendum viderentur in patriam remiſit,da
ta illis benedictione. Tentauit quoq; Philippum burgundum belli ſocium in
Turcos ducere q̄ ſe ad huiuſmodi expeditionē voto aſtrinxerat,ſed bello Gal
lico delectatus maluit in chriſtianiſſimum regem Frācorum,q̄ in in hoſtes fi=
dei arma ſumere. Tandem vero dum claſſem quę paſſim in portub9 ſuperi in=
feriq; maris ad tantum bellum fuerat ędificata,dumq; Venetorum ducem belli
ſocium Auioni expectat,diutina & lenta febre afflictatus moritur,anno.lxiiij
ſupra.cccc.& mille.xvij.Kl.Septembres,anno ſui pōtificatus ſexto,diebus ſex
minus,ętatis vero.lxiiij.ſepultuſq; eſt in Baſilica Petri multis collachryman=
tibus. Fuit autem hic pontifex imprimis ſtudioſiſſimus ac doctiſſimus homo,
& doctorum virorum amantiſſimus,ſtatura breui,facie ſenecta & ſerena,ca=
noq; capite,Catarinam Senenſem inter ſanctas Chriſti virgines retulit,prag=
maticam ſanctionem in Gallia abrogare conatus eſt,q̄q̄ ante adeptum ponti=
ficatum ſanctam eam eſſe diceret vel ſimularet.Adeo eñ eſt Romanorum cu=
piditas inſtabilis vt quę aliquando approbarunt ob modicę pecunię ſpem ſta=
tim reprobent.Relatus eſt autem in vrbem patrum decreto,condituſq; vbi ca=
put Andreę Apoſtoli ad ſe Pelopōneſſo aduectum collocari iuſſerat.Libros
complures ſcripſit,quorum ſententias notatu dignas hic ad inſtitutionem vi=
tę inſerui . Diuinā naturam credendo melius q̄ diſputando intelligi ac compre

Pij optima dicta.

hendi poſſe dicebat.Omnē ſectam authoritate firmatam humana ratione ca=
rere.Chriſtianam fidem etiam ſi miraculis non eſſet approbata honeſtate ſua
recipi debuiſſe.Vnius diuinitatis tris eſſe perſonas,non qua ratione probetur,
ſed a quo dicatur aīaduertendū.Mortales mēſores cœli & terrę audaces magis
videri q̄ veros,Siderum inueſtigare curſus pulchrius eſſe q̄ vtile. Amicos dei
& hac & futura perfrui vita.Sine virtute nulli ſolidum eſſe gaudium.Neq; aua
rum pecunia,neq; doctum ſciētia repleri poſſe.Cui plura noſſe datum eſt eum
maiora ſequi dubia.Plębeis argenti,nobilibus auri,principibus gemmarū lo=
co literas eſſe debere.Bonos medicos non pecuniam ſed ægroti valitudinē quę
rere.Artificioſam orationem ſtultos non ſapientes flectere. Sanctas eſſe leges
quę vaganti frena licētię imponūt.In plebe vim habere leges,in potētib9 mul
tas res grauiores armis non legibus diffiniri.Vrbanus ſuam domum ciuitati,
ciuitatem regioni,regionem mundo,mundum deo ſubijcit.Lubricum eſſe pri=
mum apud reges locū.Vt in mare flumina,ita omnia vitia in magnas aulas in
fluere.Aſſentatores maxime quo volunt reges ducere.Nulli magis principes
aures q̄ delatori pręſtare.Peſſimam regibus peſtem adulatoris linguam.Re=
gem qui nulli fidit inutilem eſſe,nec meliorem qui omnibus credit.Qui mul=
tos regit a multis regatur oportet.Non eſſe regio nomine dignum qui ſuis cō=
modis publica metitur,neq; qui ſacra negligit Eccleſię prouentum,neq; regem
qui iuridicundo non aſſidet vectigalia digna petere.Litigatores auiculā,forū
areā,iudicem rethe,pattonos aucupes dicebat.Dignitatib9 viros donandos,nō

dignitates hominibus, Magistratus alios mereri & non habere, alios habere & non mereri. Graue pōtificis onus, sed beatum ei qui bene fert. Indoctū Episcopum asino comparandum. Corpora malos medicos/animas imperitos sacerdotes occidere. Vagū monachū diabolo mancipādū esse, virtutes clerū ditasse, vitia pauperē facere. Sacerdotibus magna ratione sublatas nuptias maiori restituēdas videri. Fideli amico nullū thesaurū anteferendū. Vitam amico, inuidiā morti cōparandū, hostem in se nutrire qui nimis filio ignoscit. Nulla in re auarū placere hominibus nisi in morte. vitia hoim liberalitate obtegi, nudari auaritia, mentiri seruile vitium esse, vini vsum & labores morbos aux isse mortalibus. Vinum quod mentem excitet non quod obruat sumendum, libidinem ętatem omnem fœdare, senectutem extinguere. Quietam vitā nō aurū ipsum non gemmas prębere. Dulce bonis, durum iniquis mori. Generosam mortem vitę turpi oim Philosophoꝝ sentētia anteferendā. ¶ CaCCLXXXIIII.

Pio Aeneę terrę cōmēdato suffectus est Paulus hui⁹ nominis secundus Petrus Barbo antea vocat⁹ patria Venetus, sancti Marci p̄sbyter cardinalis, Eugenij pōtificis ex sorore nepos, seditq; annis sex & mensibus.x. Hic pontificatu inito, siue q̄ Pij decreta & acta oderat, siue q̄ ita pollicit⁹ erat abbreuiatores oēs oderat quos Pius in ordinem redegerat tāq̄ inutiles & indoctos vt ipse dicebat exauthorauit, quos certe ad sui dignitatem toto orbe conquisisse debebat. Horum de numero Platina erat, qui cum in quibusdam literis de concilio mentionē fecisset, maiestatis reus in vincula coniectus est. Deinde canonicos regulares a sancto Ioanne Laterano a Calixto pulsos restituit. At vero cū nunciatum esset Turcos capta iam fere tota Epiro in Illyricum iter parare oratores statim ad reges & principes misit eos oratum, vt compositis rebus suis de bello Turcis inferendo ad propulsandam iniuriam cogitarent, qui cū grauissimis bellis inter se decertarent nihil tandem actum est. Hinc Anglici veterem regem, interdum vero nouum expetētes, hinc Hispani, hinc Gallici principes aduersus suum regem Ludouicum decertantes rem tantā impediuerunt. Tum vero Paulus in filios comitis auerse arma conuertens eos iuuantes bello oppressit capto Francisco Deiphebi fratre atq; in mole Hadriani per quinquennium retento. Deinde ad ocium conuersus populo Romano ad imitationem veterum ludos q̄ magnificentissimos & epulum lautissimum instituit. Currebatur ab arcu Domitiani vsq; ad ædes sancti Marci. Vnde pontifex ipse solidam voluptatem percipiebat. Tandem vero cum ob nouarum rerum formidinem multos sine causa cruciatibus affecisset, apoplexia moritur solus in cubiculo nemine vidente, cum eo die lętus etiam consistorium habuisset, pontificatus sui anno sexto, mense decimo, quinto Calendas Augusti, millesimo quadringentesimo septuagesimo primo. Fuit autem hic pōtifex circa cultū corpis diligēs adeo vt a plęrisq; dicat̃ eū dū in publicū pdiret faciē sibi fucis sumptuosis & reb⁹ exquisitis ornare, inspici eñ ab oib⁹ volebat, & admirari. Hanc ob rem nōnunq̄ peregrinos in vrbe retinuit. duo bella in Italia suscepit, quę nulla re prius repetita bello, sed insidijs primo inchoata deseruit. In colligendis pecunijs ita diligens fuit, vt fere semper beneficia & Episcopatus his committeret qui aliquod vænale officium haberent vnde elici munus posset. His autem pecunijs interdum etiam ad liberalitatem vtebatur. Nam cardinales pauperes/& Episcopos/& nobiles/viduasq;/virgines/& ęgrotos

Paulus.

Paulus morit.

Hęc platina narrat q̄ vera sint nec ne nihil nō stra interest.

frequentet iuuabat. Motosus erat & difficilis, iustus tamen & clemẽs a quibusdam est habitus, sepultus est autem in Vaticano, cui marmoreum sepulchrum a suis nepotibus erectum est. ¶Capitulum.CCLXXXIIII.

Sixtus iiij. Sixtus huius nominis quartus post Paulum vita functũ cõmuni cardinaliũ voto pontifex deligitur. Hic antea Franciscus a Runere dictus ordinis fratrum minorum minister accuratissimus fuit, seditq; annis.xiij. vir certe ingenio tantus quãtum nostra ętas tulerit, cuius pręclara monumenta posteris reliquit. nam scripsit librum de potentia dei, de sanguine Christi, de futuris contingentibus, de conceptione beatę Marię virginis, & quędã alia perpulchra. Fuit autem in pauperes pius, ac in religiosos munificentissimus. Omnes etiam mendicantes religiosos ad ęmulationes euitandas priuilegijs & gratijs censuit esse æquales. Beatum Bonauenturam ordinis minorum in sanctos retulit. Multa etiam ædificia construxit. Hoc tamen ei vitio datur ꝙ suos nimium amauerat, quibus humana diuinaq; præter iustitiam tribuit. Multorum quoq; iudicio iniuste tumultu bellico Italiam totam vexauit. Florentinos quoq; bello vexauit ob Franciscum Saluiatum Pisanum Archipręsulem, Raphaelemq; cardinalem, comitis Hieronymi ex sorore nepotem, cum plærisq; alijs eos comitantibus Laurentius de Medicis suspendio affecerat, quoniã Iulianum de Medicis Laurentij fratrem in tẽplo sanctę Reparatę obtruncari fecerant. Aliud postea bellum aduersus Ferdinandum Apulię regem suscepit, ꝙ nollet illũ Herculi duci Ferrarię genero suo a Venetis obsesso auxilio adesse Sed cum Ferdinando rebus compositis Venetis mutata sentẽtia bellũ indixit

Veneti excommunicã tur. sacris interdixit, excõmunicauit ac maledixit, atq; etiam omnibus dignitatibus eos priuauit, nec quo ad vixit illis absolutionis beneficium impendere voluit, dumq; hęc agerentur febribus correptus vitam exalauit. Fuit nihilominus hic pontifex inter cæteros optimus: nam de summa instantia de alacritate animarũ custos extitit. Creauit in põtificatu.xxxij.cardinales, inter quos pręcipuus fuit Iulianus a Runere ex fratre nepos, qui corpus ipsius maxima pompa & deuotis exequijs apud sanctum Petrum in Vaticano sepeliri fecit, multas festiuitates veteribus adiunxit, & multorum sanctorum festa: videlicet Francisci, Cõceptionis / Præsentationis gloriosissimę virginis Marię, sanctę Annę matris

Sixtus morit. eiusdem, sanctissimiq; Ioseph sponsi eius celebrari iussit. Obijt autẽ multis bellis inquietatus anno Christi millesimo.cccc.lxxxiiij.mense Augusti, pontificatus sui anno.xiij. ¶Capitulum.CCLXXXV.

Innocẽti⁹.viij. Innocẽtius huius nominis.viij. Ioannes Baptista Cibo anteã dictus patria Genuẽsis patre Aaron Cibo, & mediocri familia sed honorata nat⁹. ex presbytero cardinali sanctę Cecilię a cardinalib⁹ põtifex eligitur, anno Christi.M.cccc.lxxxiiij. Idibus Augusti. Hic propter mãsuetudinẽ ã cardinalibus creat⁹ põtifex vt erat vir optimus Ecclesiã pro virib⁹ in pace continere studuit. Nam & inter principes christianos fœdera cõiungẽs eos vt Turcas mouerẽt persepe hortabat. Nec imerito Innocẽtius dictus est, Erat vir simplex ac sanctimonia & magnitudine animi pstãs, cui pace cõi nil melius videretut, ꝙ si pro tutela Ecclesię desumenda arma forent, non propter victoriam aut gloriam, sed ad quietem & pacem id fieri debere dicebat. Vrsini tamen &

Colūnenses tam sancta consilia respuentes intestinis bellis vrbem infestarūt seipsos lacerantes, eapropter multis sceleratis ac dānatis intra vrbem ac extra licentia peccandi concessa fuit, quę res adeo pontificem afflixit, vt in hostes ecclesię arma sumere coactus fuerit. Inde cōtra Ferdinandū Apulię regē mouēs ad annua tributa ecclesię persoluenda vi armorum iuramentoq; astrinxit. His rebus ex sententia cōpositis inter Vrsinos ac Colunnenses summa diligentia composuit. Deinde in Buchalmium tyrannum Ecclesię hostem qui ad Turcham defecerat copias ducens captiuum Ludouico Sphortię Insubrię duci tradidit. Multa quoq; pręclara toto suo pontificatu gessit, gessissetq; nisi temporis breuitas ac dolor continuus eum impediuissent. Cognatis autem & cōsanguineis beneficium nullum impertitus est, nisi Francisco ac Theodorinę filijs ex scelesto concubitu ante pontificatum satis, quos pręter rationem de cardinalium consensu multis thesauris donauit, Heliopoldum Austrię ducem inter sanctos retulit, Venetosq; a censura ecclesiastica absoluit. Fœdere inuicem iuncto Cœnobio fratrum eremitarum Bergomensium Ecclesiam argenteam miro artificio celatam & subtiliter sculptam proprijs manibus super altare obtulit. Fuit deniq; hic pontifex morū probitate, virę sanctimonia atq; omni disciplinarum genere ornatus. Obijt autem anno Christi millesimo.cccc.xcij. sui pontificatus anno octauo, die.xxvi. Iulij.

Innocētius moritur.

¶ Capitulum. CCLXXXVI.

Maximilian9

Aximilianus Romanorū rex qui iam septem annis cum patre regnauerat, his temporibus in imperatorem delectus est. Hic Mariā Caroli Burgundionū ducis vnicā filiā vxorē accepit, ex qua Philippū filiū & Margaretā fœminam suscepit. Illa tamen non multo postvenatum pergens equo lapsa cecidit. Indeq; moriens filios hæredes reliquit. At Maximilianus quāuis animo pusillus, semper tamen Gallis inimicus multas res nouas moliri cupiebat. Vnde multotiens simulata amicitia Ludouico.xj. bellum intulit, accepto, nonnūq̄ dato multo incōmodo, qui cogitatus dolosos procedere conspiciens, tandē aperto Marte Morinos aggreditur multo milite potēs. Erant enim ex imperatoris parte quadraginta millia. At Galli non fracto aio imperatoris potentiam parui facientes collatis vtrinq; signis prelium cōmittunt, quo atrociter cōmisso ceciderunt ex Burgundis & Alemanis vndecim millia nongentis in prędam viuis abductis. Ex Francis vero quinq; tm̄ millia desiderata sunt. Hac re exasperat9 Maximilian9 Attrebatū copias mouet, qd̄ Franci optimo iure sibi vendicauerant, quibus dolose (vt est versipelli aio) expulsis eo potitus est. Post hęc mortuo Ludouico vndecimo rege Francię iunctis fœderibus cum Alexandro pontifice, Ferdinando & Helisabet Hispanię regibus, senatu Venetorum ac Ludouico Sphortia Mediolanensiū duce, Carolum Francię regem nouellum ex Neapoli redeuntem, nihilq; tale cogitātem intercipere tentauit. At Carolus superior existens ex coniuratis ingentem victoriam reportauit, fugato imprimis Maximiliano Romanorum rege. Deinde cū intellexisset Carolum apud Ambosiam defunctum, Ludouicumq; Aurelianensem defunctum, multo metu liberatus, cum Ludouico fœdus inijt, a quo etiam ingentem pecuniam mutuo accepit. Nam cum esset inops & multa pecunia egeret: illum miseratus Ludouicus centum millibus nummorum ac

Maximilian9 Arrebatū dolose recuperat.

Maximilian9 cū cęteris cōiugaris fūdit ac fugatur.

multo milite iuuit. Vnde factum est vt eiꝰ auxilio Veronam / Patauium/ac Taruisium recuperaret,sed beneficiorum immemor ac ingratus fortunam sibi prospere arridere credens contra deum & iustitiam ictam fidem ac fœdera rupit,hortante ad hoc maxime Iulio pontifice,qui ad Venetos a Francis tũ defecerat.Itaq; iuncto fœdere cum pontifice Venetisq;,bello Francos adoritur,a quibus cum coniuratis deuictus fuga salutẽ sibi quęsiuit Maximilianus,multis occisis,multisq; viuis in prędam abductis.Vix em̃ ei aliquãdo quicq̃ in bello prosperum cessit,nisi Francos habuerit auxiliares:si ab eis deficere ad alios contigerit,infœlix prorsus omniq; virtute carens non solum res antea bello partas deperdit,sed perpetuo dedecore notatus suis posteris ignominię maculam non sine fabula comparat.Quapropter si sano acquiescat consilio illorũ amicitiam sibi multa benignitate vendicet,quo fœlici ac optato fine cum pace diem claudat extremum.Viuit adhuc hic imperator iam grandęuus non multos ob ętatem superuicturus dies,det illi dominus sanam mentem,qua bonis operibus vacans cœlos tandem conscendat.

Maximilianꝰ auxilio Ludouici multas vrbes recuperat.

¶Capitulum.CCLXXXVII.

Alexander.vj.

ALexãder huius nominis sextus natione Hispanus Rhodoricus antea vocatus post Innocentium ex Archidiacono sanctę Romanę Ecclesię a cardinalibus pontifex electus est. Hic ex gente Borgia originem ducẽs a Calixto pontifice eius patruo a puero educatus literis diuinis pariter humanis operam dedit.In quibus tantum profecit,vt pręstantissimus in explicandis consilijs discussor ab omnibus iudicaretur,quã ob causam in ipsa adolescentia cardineam dignitatem adeptus vicecancelariatus officio,ad quod omnes prope graues expeditiones curię Romanę referuntur ,summa cum laude quadraginta & quatuor annis constantissime functus est.Deinde vero in pontificem omniũ beniuolẽtia & admiratione electus sui pontificatꝰ exordio Christianorum principum legatos Romã ipsius salutandi causa venientes perbenigne suscepit,quos ad pacem mutuam adhortans nomine principum Turcis bellũ indicendũ suasit.Tum de more põtificũ duos cardinales creãs,videlicet Ioannem Borgiã & Valentinũ Borgiam,Ioannem nepotem sanctę Susannę presbyterũ cardinalem legatũ secũdo sui pontificatus anno Neapolim mittit, Alphonsi noui regis coronandi gratia,hac maxime de causa vt Carolũ Francorum regem,qui iure hereditario regnũ Neapolitanum vindicare instituerat cuius potentiam formidabat Italia auerteret,prohibiturus etiam quoad posset vrbis ingressum,qui Romanorũ numero & virtute fretus cũ securꝰ sibi videretur appropinquante Francorum rege tanta formidine cũ suis percellit,vt langue scente animo ad oblatas qualescũq; a rege cõditiones descẽderet:tũ populus oĩs ex summa tristitia in plausum & lętitiã cõuertitur,Romani etem̃ Francorum virtutẽ aliqñ experti ratũ tenebãt Carolũ animi magnitudine strẽnuũ,mãsuetudine eximiũ,clemẽtia cumulatissimũ,nil detrimẽti eis moliturũ si facilis Neapolim tẽdẽti preberet aditꝰ,sin cõtra cœptis Caroli resistere conarẽtur armorum vi Romã facile superaturũ.Carolus igitur Calẽdis Ianuarijs cũ vniuerso exercitu Romę exceptus in palatio diui Marci sedem locauit.Ingressus rex vrbem militem a tumultu temperate iubet,nonnullis qui edicto non paruerunt furca suspensis.Pontifex vero non satis sui securus in molem Adriani,quod castrũ

Carolꝰ Romã ingreditur.

sancti Angeli vocant,ttremebundusq; trepidusq; refugit regias copias quæ in auxilium venerant vrbe(licet inuitus)excludens.Ipse vero vbi quietum regis aduentum agnouit paululum timore leuatus fœdus cum Carolo inijt,atq; inter medios complexus Maclodiensem vnum ex baronib⁹ cardinalē designat. Subiugata rerū dña Roma quinto Kl.Februarias rex Francus Roma discessit, & pontifice consentiente Ozimum Turcam secum abduxit,vt eius ope subiugata Apulia finitimos Turcas debellaret.Sed pontifex non satis securus ob Valentini cardinalis fugā quā Carolo dederat obsidem,initiq; fœderis immemor,cū Venetis,Maximiliano impatore, Ferdinādo Aragonū rege,ac Ludouico Sphortia noua fœdera cōiunxit,sperās hisce principib⁹ Caroli gloriā imminuere.Idem Italis inatū est vt Frācoꝝ glorię inuidētes Gallicū nomē semper exosum habeāt,ita vt cū eis inita fœdera fide cū Gallis firmata contra deū & iustitiā violare nullatenus vereātur.Cōiurati ergo apud Fornouiū nō lōge a Parma ciuitate viā qua Carolus trāsiturus erat insidiunt quadraginta millibus pugnatorū stipati,vbi quantū Franca virtus emicuerit,qui ex aduersarijs superfuere satis enarrare possunt.Reuerso igitur cum victoria in Gallias Carolo & ibidem haud multo post defuncto Alexander plurima formidine liberatus cū Ludouico noua percussit fœdera,validūq; exercitū cōgregās Valentinū rei militaris nō imperitū ducē eidē pręfecit,qui cōtra Catarinā vicecomitē Hieronymi Riarij relictā paruo milite,multaq; penuria afflictā mouens eam ad pontificē in modum triumphi captiuā duxit. Hac victoria lętus pontifex Valētinū ducali dignitate insigniuit. Tandē cum Lucretiā filiam Alphonso Ascensi Ferrarię duci matrimonio maxima cū dote collocasset,sedissetq;.xj.annis in pontificatu decimo octauo die mensis Augusti veneno perijt,sepultusq; est apud sanctum Petrum magna funeris pompa.

Roma a Francis subiugata.

Coniuratio in Carolū Francū

Valētinus Catarinā superat.

Alexander veneno pit.

Capitulum.CCLXXXVIII.

Carolus huius nominis octauus terrę cōmendato patre Ludouico.xj.regni diademate de more Francoꝝ regū insignit⁹ est. Hic Remis consecratione suscepta supefluas a patre donationes factas ad ius fisci reuocādas esse censuit,tum de Oliuerio Dain regio tonsore multis criminibus opto ratio habita est. Ipse decreto parlamētei senatus ob multa scelera necesq; plurimas vna cum Daniele Flamingo flagitioso socio patibulo Parisiēsi appensus fuit,Doiaco vero aures amputatę.Pręterea de regni tutela orta seditione Ludouicus Aurelianensis dux qui eam sibi deberi causabatur bellū apud sanctū Albinū in Britannia mouet,vbi dū nō satis feliciter cum suis Britonibus pręliatur captus in arcem Biturigū deducitur,cuius liberationē postea crebris precibus obtinuit Ioanna eius vxor Caroli soror.Liberatus vero Carolo fidē pręstitit cōiuratiōe Maximiliani relicta.At Maximilian⁹ grādē exercitū cogens Attrebatum Carcaluensi pręfecti negligentia cepit,nemine omnino ciuitatem defendente.Quapropter Carolus dimissa Margareta eius filia reconciliatis Britonibus Annā eoꝝ ducissam vxorem accepit,quas ob res cū a bellis quiescere posset,magnitudine tamen animi ductus regnum Sicilię quod ad se hęreditario iure pertinere causabatur,armis vēdicare cogitat. Vnde cōtractis terra mariq; copijs Alexādri pōtificis ac Ludouici Sphortię suasu exercitū in Italiā pręmittit,ipse milites mox secutus⁹.Nec potuit ante a proposito diuelli

Carol⁹ octau⁹.

Oliuerius cum Daniele suspēditur.

Ludouicus capitur.

Maximilian⁹ Attrebatum cœpit.

q̄ eius rei causa Parisiani ciues ad eū oratores misissent. Progrediens itaq̧ Carolus Rapellam Genuensium munitissimū oppidum vi expugnat, multis oppidanorū cęsis, quo audito Pisani ac Florentini, cęteriq̧ Italię principes liberū per suas vrbes transitū permittūt, ministrato affatim cōmeatu. Tuscanelli vero aditum prohibētes suę stultitię pœnas dederūt, multis eorū cęsis. Viterbiēses quoq̧ Caroli exercitū etiā nolentes receperunt. At pōtifex Alexāder, cuius hortatu Carolus Neapolim pergebat, mutata sentētia Carolū exosus Ferdinādū Alphonsi filiū ad sui tutamen in vrbē asciuerat, ratus eius auxilio vrbis aditū Carolo prohiberi posse. Verū aduentante rege Franco tanto terrore afficitur vt ipse tremebūdus (q̄uis multo milite potēs esset) in arcē sancti Angeli quasi in tutum locū refugerit. Romani vero quib9 primū Caroli aduētus formidabilis erat, vbi agnouerūt regis mansuetudinē atq̧ clementiā nihil morati portas vrbis Francis patefaciunt: nā apud eos certum erat Carolū armis nansci, quę verbis obtinere nō posset: tum rex vrbē ingressus benignitate in Romanos vsus, a tumultu temperare iubet, cuius edicto quidam nō audiētes mox furca appensi vitā laqueo finiuerūt. Exercitus vero Ferdinādi qui ad auxiliū venerat, inuito pōtifice extra vrbem exclusus est. Interea pōtifex nullū audiēs militarē tumultū securior sui fact9 regē q̄ tū in palatio sancti Marci sedē locauerat ad colloquiū admittit, vbi cū pōtifice reb9 cōpositis Maclodiēsis vn9 ex regis baronib9 cardinalis creat9 est. Subiugata igr̄ a Frācis Roma oli rerū dñā. v. Kl'. Februarias rex Frācus vrbe egredit accepto Valētino Borgia pōtificis nepote, cū quibusdā castellis obside. Verebat eñ rex ne pōtifex (vt postea euenit) redeunti sibi pararet insidias. Omnib9 itaq̧ vt sperabatur rite dispositis Cāpaniā adiens Carolus Aquilā vrbem in monticulo positā primo recepit dedentibus se sponte incolis, mox progressus sanctū Germanū situ & arte munitissimū castellū obsidione cingit, quod postq̄ tribus horis acerrime pugnatū est, in potestatē Francorū venit. Ea re perterriti Neapolitani ciues venientē regem summo cū honore plaudentes susceperūt. Ferdinādus vero qui pro patre Alphonso rem apud Neapolim moderabatur in arcē Loue fugiens cū regis iussis parere recusat fugere compulsus est. Recepto deniq̧ Neapolitano regno ad secundas Caroli res Apulia, deinde Calabria, mox etiā Lucania successit: quod ęgre ferens pōtifex Alexāder tantā Caroli gloriā minuere meditatur q̄q̄ antea fœdus data fide cū Carolo firmauerat. Vnde consociatis sibi Venetis & Maximiliano Romanoꝝ rege vna cū Ferdinando & Elizabet Hispaniarum regib9 necnō Ludouico Sphortia Mediolanēsi Carolo regi mādat Neapolim liberā dimittat, aut in Turchos ducat. Sciebat eñ pōtifex neutrū horum Carolū esse facturū: quibus verbis indignatus rex primū Neapolitanis grauiora tributa remisit. Deinde per loca prefectis cum valido presidio impositis in Galliā reditum parat. Reuertenti igitur pōtifex Alexāder fœderis immemor in vrbem aditum negat, portis reclusis ac multo aggere, multisq̧ fossis vallatis. Rex tamen vrbem ingressus in ea magno populi Romani applausu statione fecit. Inde profectus dū Fornouiū pergit nunciū accipit, Venetis cum cęteris coniuratis viam occupasse, qua ipse in Gallias iter factur9 erat, sed erectiore animo nihilominus Carolus effectus cœptum iter pergit, nihil veritus aduersariorū insidias. Ventum est itaq̧ in prælium datis ab vtraq̧ parte signis, diu anceps victoria fuit: deuicto tamen hoste Carolus superior ad Ascēses se recepit, multis

Carol9 Rapellā expugnat.

Carol9 Italiam implet militibus.

Caroli benignitas.

Carol9 Aquilā recepit.

Carol9 Neapolim ingredit.

Fernādi fuga.

Calabriā carol9 obtinet.

Veneti cū cęteris vincuntur.

ex coniuratorũ exercitu occisis. Nam ex Venetis multi opulentissimi ac nominatissimi ciues cecidere, qui licet centũ ducatorũ millia illi promisissent qui regem vel viuum vel occisum in castra abduxisset: ei vero qui caput militis Frãci abscidisset pręmium ducatorum sex constituissent: victi tamen a paucis Frãcis perpetua ignominia notati sunt. Regresso in Franciam Carolo cũ omnia de more regũ egisset, votaq̃ sancto Dionysio persoluisset, Ambosiã adijt, vbi macilentia extenuatus ob nimias voluptates dũ pila ludentes spectat. vij. Idus Aprilis, anno salutis millesimo. cccc. xcvij. morte repentina absumptus est. Cuius funus celebri pompa apud sanctum Dionysium delatum est, multis veste lugubri comitantibus.

Atrox nec minus miserandum pręliũ. Pręclara victoria. Carol⁹ repente morit.

¶Capitulum. CCLXXXIX.

Efuncto Alexandro Pius huius nominis tertius Senis oriundus Pij secundi ex sorore nepos omniũ consensu põtifex eligitur. Vir quidem ingenio clarus, scientia eruditus, laboris & inedię patiens, sed dum Gallos haberet exosos quomodo illos Italia pelleret semper in animo voluebat. Sperabat eñ Gallũ circũuentum tandem cõiuratorũ ope damno afficere. Verum dum hęc cogitaret postq̃ sedecim diebus pontificatum administrasset morte pręuentus est. sepultusq̃ in Basilica Petri multis collachrymantibus. Hic nulla iniuria notatus est propter temporis breuitatem.

Pius. iij

¶Hactenus Laziardus.

¶AB HVBERTO VELLEIO SABATENSI ADDITVM EPITOMA.

¶Capitulum. CCXC.

Vdouicus duodecimus defuncto in ipso ętatis victoriarumq̃ flore Carolo ab Aurelianorum principatu ad regium Francorum culmen faustissimis auibus assumptus est. Qui tanta effulsit clementia vt Aulicorum Caroli neminem (& si varijs eum iniurijs affecerant) magistratu dignitate aut munere abdicauerit. nihilq̃ Caroli in aula mutatum videretur pręterq̃ a liberalissimo principe in prudentissimum. Hinc ab re non visum est si paulo vberiore alite tam optimi regis & de republica benemeriti gesta scriberem⁹, nõ quin superinclytos eius progenitores omni laude dignissimos credamus: sed singularior nos deuotio illi deuincit, qui tam humaniter nos habuit.

Ludoui cus. xij. Carolo viij. successit. Ludouici benignitas.

¶Capitulum. CCXCI.

Vectus igitur ad regium apicem Ioannam Ludouici vndecimi filiam omnium virtutum genere illustrem, solo gibbo difformem, quam inuitus imperio patris vxorem duxerat, superstitiq̃ Carolo fratre seruauerat apostolico indulto dimisit, Annamq̃ Britonũ principem Caroli relictã cõnubio sibi iũxit, dato Ioannę Biturigum ducatu. Remisq̃ regũ more vnctus Parisios magno ciuium applausu petijt.

Ludoui c⁹ Ioannã Ludouici xj. filiã dimittit & Annã Caroli reli

¶Capitulum. CCXCII.

ctam in vxoré accipit. In Maximilianú pugna.

PRima in eum exercuít odia Maximilianus quietis impatiens, qui coacto raptim exercitu ac prędaturus Sequanos (quos superiores Burgūdos vocāt) hostiliter impetijt. In temeratios hoīs ausus protinus copias misit Ludouicus, leuibus prælijs ac incursionibus, nō sine vtriusq; exercitus dāno pugnatū est, tandē succedente bruma Maximilianus inducias petijt & obtinuit. Ecōtrario Veneti Ludouici amicitiam suę reipublicę frugalissimā rati, legatos misere, qui nouo regi gratulantes quicquid virium illis esset, aduersus Ludouicū Sphortiam Insubrū incubatorem obtulere, haud aspernanda tam potētis populi visa est Ludouico societas. Donatis igitur liberalissime legatis Veneti in amicitiam recepti sunt.

Veneti i amicitiā Ludouici recipiūtur.

Capitulum. CCXCIII.

Ludouicus formā iudiciorum corrigit, & priuilegia studētiū interpretatur.

VErum minus tute hosti eum bellū indicere ratꝰ qui apud suos incompositam rempublicam pateretur ad reformandas maiorū leges animū conuertit Ludouicus, iudiciorum formam correxit, studentiūq; priuilegia interpretatus est. Et a religionis obseruantia auspicatus ęquissimas sanctiones promulgauit, quas a senatu atq; alijs regni foris & recipi & obseruari iussit. Misso eius rei causa Ludouico Albigesiorum pontifice effrenem tueri libertatem nōnulli e Parisiensi academia tentauere. Qui vt in multilingua hominum cōgerie fieri solet, non modo rectius parendum regi suadentibus pręualere: sed vt ad senatum oratores mitterētur obtinuere: auditi frequenti senatu, regē vniuersitatis optimum patentem protestati, nil suopte ingenio in primogenitā filiam moliri debere, summam illius curā esse ne ignarorū qui bonas odiunt literas suggestione tātū prudentium virorum a quibus orbi vniuerso lumen scaturit, suo imperio alienet. Optimas regum seruādas, nō abrogandas, nouandas aut antiquandas esse sanctiones, quas non solum regius apex solidauit, sed diuturna obseruatio illibandas reliquit: futurū si quid grauius statuatur vt & academię vnio soluatur & quietiores sedes petātur. Seditiosę orationi respōdit senatus, summam iuris condendi, tollendi, aut interpretandi apud regiam celsitudinem / authoritatem esse. Plęraq; a regibus pro tempore statuta fuisse, quę siniftrius tracta perniciosa viderētur, priuilegiū cū nociuum esse cœpit omni iure tollendum. Verum nec regię mentis esse progenitorum suorum sanctissimis oraculis refragari, sed pro virili illa cōfirmare & authorare. Senatum lubētius ne indicta causa quidpiam in se tentatū prętendat academia visurum, quibꝰ se priuilegijs donatam prętendat, sat illi esse debere, si integra ei seruentur quæ & regia clęmentia concessit & auferre queat: edendi quę prętēdit priuilegia facere potestatem, quo ęquissima censura roborentur. Igitur hoc iudicāte senatu scholę syndicus biduo tm̄ impetrato quę pro temporis angustia prǽsentanea habuit priuilegia apud scribā deponit. Sed vbi nil mitius secū agi seditionis authores videre coacto numeroso cōuētu de intermittēdo studio lrarijsq; exercitationibꝰ deserēdis cōsultant, tertio cōuenietes: id obtinuere, iussumq; fuit his qui ad plębem cōcionaturi postridie (qui Eucharistię festus erat) designati fuerant vt nō habendas deinceps verbi dei conciones donec scholę priuilegia restituerentur aperte nunciarent. Temerariū mandatū imprudētius exercuere prędicatores, libetiusq; loquutꝰ multa euomuere quę ad seditionē spectare plęrisq; visa sunt. Quinetiā tumultuarij in Guidonē Rupēfortē Cancellariū, qui per eos dies ad

Studentiū Parisieñ motus.

Studentium ad Parlamētum oratio.

Senatꝰ responsio.

Seditio studentum.

vrbem venerat probra famososq̧ libellos per vrbis regiões posuere. Orta hinc suspitiōe scholasticos apertā seditionē moliri vrbis prętor armatos parat, vigilumq̧ prefectus excubias habet. Vterq̧ vias diligēter circuit, inquirit, vestigat, sed e tota schola inquietus deprehēsus est nemo, nec tñ ob id euanuit suspitio. Multi eñi ad regē litteras dāt scholasticos in armis latere clam ad defectionē plebē solicitare, verendū ne tota ciuitas ad rebellionē cōcutiatͬ, extinguēdū esse priusq̧ inualescat incēdiū. His literis permotus rex plenus indignationis aduersus scholā aduenire nunciatur. Ecce q̄ vanius inflati zizanię seminatores. Imbecillius eo nūcio territi tabuerūt, at hi quib⁹ syncera mens semp̄ fuerat vt nebulones pauefactos cōspexere, supplices mittēdos oratores sanxiūt, qui aut regē ad firmāda eoꝝ priuilegia flectāt, aut saltem iratū cōciliēt. Eligūtur ergo nōnulli e clariorib⁹ qui vbi Corboliā (quo rex iā aduenerat) appulere, quo aio in scholā esset explorāt, a fidissimis aulicis cōperiunt vehemēter irritatū. Ea re perculsi post habito de retinēdis priuilegijs cōsilio pacare leni oratione regem ante oīa cōstituūt. Et corā loqui vt impetrauere: mirati imo perterritā academiā lāguescere, vt infensam ei⁹ in se maiestatē audijt prępmittūt, indignum esse si iuuenū garritib⁹ tota plębs patiatur. Maturādū esse ne per paucorū insipiētiā cōsultissimi plectātur, regē (vt apum principē) aut aculeo carere aut nō exerere, summā eius laudē aut nūq̄ excādescere, aut irā māsuetiuș remittere: vtq̧ amari magis q̄ timeri gaudeat pręcipue ab ea vniuersitate, quę ei⁹ celsitudinem ac primogenita filia semp̄ coluerit, falso ab aduersarijs cōfictā seditionē fuisse, non eā esse filiam quę parentē optimū odiat, sed quę summa cū modestia expectet quid ei⁹ sublimitas imperet. Indignos esse regia ira scholasticos qui nil nisi solā libertatē & libros possideāt. In quos cōmoueri stipulā siccā persequi videndū sit. Orandi fine facto Georgius Ambosius Rothomagēsiū Antistes iussu regio oratorib⁹ sic respōdit. Et si prius regiū numen offenderat quos prę textu vestrę libertatis hactenus pullulare acceperat abusus, magis tñ exacerbauit eius mansuetudinē Primōgenitę (vt iactatis) filię pertinacia, quę in pia beneuolaq̧ mēte inueniri nunq̄ debuit: fateor equidē regiam amplitudinē quę laxiores vos pessundabāt libertatū habenas attraxisse, quo ad altiora virtutum sidera nō ad terrenas illecebras vultus attolleretis, sed lucē noctuę odiūt, displi cuit a pręcipiti vitioꝝ calle retrahi, in stimulū calcitrare cœpistis, regiumq̧ animū cōtumeliose taxastis. Et qui decētius vos emēdassetis nō modo alienā censurā expectastis, sed cōtumaciter ꝓpellere nō erubuistis, parūq̧ duxistis in regiū culmen oblatrasse, ni etiā in republicā crassaremini, verbūq̧ salutis populo obnegaretis. Hi ne sunt viris aut philosophis aut sapientibus digni mores? Hac ne via a regio solio priuilegia extorquere putatis? Nouit eius prudentia q̄ christianissimi ei⁹ progenitores. Vos dū optimis literis syncera mēte operā dabatis semp̄ amauerint & amplexi fuerit. At nūc plęriq̧ vestrū Curios simulāt & bacchanalia viuunt: induunt vestes ouiū, intus autē sunt lupi rapaces, quos nullus sacerdotioꝝ cumulus explere queat, qui vestris priuilegijs totā rempublicā turbent & litibus oppleāt. Cōsultissimū regię magnitudini visum est non vobis priuilegia (vt fertis) auferre, sed abusib⁹ limitē ponere. Desinite igitͬ conqueri, vestrorū mores abhinc componite, ne elata ceruice regijs institutionib⁹ obicem ponere conētur. & sapientiā cuius gratia cōuenere acquirāt. Sic eñi vobis & principis gratiā, & vestrę cōmunitati priuilegia acquiretis. Hęc cū pon

Literæ ad Ludouicū.

Oratorū scholasticorum ad Ludouicū oratio.

Ambosius respondit.

tifex dixisset, petentibus legatis an aliud eis pręcipere rex optaret. Ite inquit, & conscholasticos vestros qui hoc nomine digni sunt salutate, de malis nulla mihi cura est. Moxq; percusso manu pectore: ipsi me inquit, suis prędicationibus taxauerunt, illos autem mittam alio prædicatum. Hoc verbo iratum regē oratores intellexerunt, & in vrbem reuertentes quę compererant numerosa concione retulerunt. Quā ob rem rector vniuersorum sententia & studiorum exercitationes reassumi, & prædicatorib9 concionari permittit. Ingressus autem vrbem Ludouicus multiplici & procerum & armatorum militum manu cinctus postridie celebri senatu leges ab eo positas auctorauit. Nōnulli vero e seditiosis profugere.

Leges suas Ludouicus i senatu auctorat.

Capitulum.CCXCIIII.

In fidē Philippus Austri9 recipitur.

REbus sic gestis, cum Philippo Austrio archiduce ob pręstandam regi fidem liberaliter actum est. Veniens enim Atrebatum quo Guido Rupifortis Cancellarius & Ludouicus Luxenburgus Ligniaci comes se contulerant, in verba regis stante pro tribunali Cancellario, vt Flandrię & Arthesij comes iurauit. Et quę Arthesij oppida dum pubesceret vt domin9 feudi rex occupabat, recepit.

Capitulum.CCXCV.

Heluetiorū in Germanos & Maximilianū motus.

AT Heluetij (quos & Suitenses dicimus) vastatis Germanorū agris illorum fines hostili agmine ferociter incurrunt & populantur. Indoluit Maximilianus, hinc contracto exercitu in hosteis magnanimiter fertur, sperādum fuerat nō sine vtrius partis excidio a pugna abeundum, sed vt leuibus prętijs hinc inde sese tentauerunt sub speratę pacis imagine cum victoria ad Heluetios inclinaret, exercitus reducunt. Sunt qui Maximilianum id facillime ab Heluetijs obtinuisse contendant, ne eneruatis ciuilibus bellis Germanis Ludouici animis resistere nequirent. Suspectam nempe Ludouici potentiam semper habuit Maximilianus.

Capitulum.CCXCVI.

Ludouicus in Sphortiā mouet.

A Lugdunensib9 Ludouic9 excipitur.

RErum Ludouicus quas ad Nouatiam a Sphortia sustinuerat iniurias vlturus simul & Insubrium ad se pertinentem principatum vendicaturus ingentes conflat copias, quas pręeuntes Lugduni, vbi vxor grauida erat, assequitur. Lęti Lugdunēses solenni festiuoq; applausu magistratibus ciuibusq; optimo ordine dispositis regem suscipiunt. Gaudent in cōmunem & virtutum & Gallici nominis hostem bellum sumpsisse. Quod ne iniuria fecisse Ludouicus maleuolis videatur, quo iure ad eum Mediolanensis principatus spectabat, breui manipulo colligere haud absurdum duxi.

Capitulum.CCXCVII.

Quo iure ad gallum regem Insubria spectet.

INsubriam post exactos Longobardos reges varijs seruijsse principibus imprimum constat. Illi enim imperauere & Carolus ille magnus & eius longo stemmate posteritas, sed succedente tempore delato ad Germanos imperio Germanicis Cęsaribus aut eorum vicarijs ea prouincia (Francis segniter vt suspicor id curantibus) cessit, vltimi eam vicecomites, primū

vicarij,dehinc comites,& tandem ducali laurea insigniti a Cęsaribus in feu=dum accepere. Quorū postremus Philippus vicecomes sine virili sobole cœ=los petijt,superstitibus tamen sorore superillustri Valentina quę Aurelianen=sium duci Ludouico Caroli sexti fratri nupsit.Et Blancha Maria quam illegi=timo thoto Philippus ex Agnete Mayna filiam susceperat. Quamq; Franci=scus Sphortia vxorem duxit.Eiusq; pretextu a Renato Andegauorum duce qui copias in Siciliam parauerat adiutus Mediolanensium(qui frustra liberta tem vendicare moliebantur)principatum inuasit.Perijt Franciscus quatuor li beris superstitibus,Galleacius natu maior eius fasces pręripuit,sed dum libidi nibus totam vrbem inficit ab Andrea Lampugnano in æde diui Stephani occi ditur:cui Ioannes Galleaz adhuc impubes filius sub Bonę Sabatensis matris tutela successit.At Ludouicus Sphortia qui Iugurtino ingenio tyrannidē am=biebat Bonam blandioribus verbis circūuenit.Illa(& si a Ciccho Simoneta au=lico familiari ne id faceret dissuaderetur)Ludouico tamen reipublicę curam cō misit,quo(vt Ludouicus iactabat)voluptatibus liberius totam se prostituere posset.At ille vbi rerum moderamen tenuit,arcem quæ munitissima a Fran=cisco genitore condita fuerat non modo occupauit,sed & nepotem matri surri=puit:quem tandem veneno de medio tulisse creditus est.Cui & si filius adhuc infans esset,non erubuit tamen paricida Tyrannus ducales titulos vsurpare. Ecce satis aperte constat Ludouicum regem Valentinę in qua legitima viceco mitum soboles defecit nepotem merito auitum principatum prętendere.Econ trario Sphortiam Ludouicum ab illegitima stirpe deriuatum indigna nepotis cęde per mille dolos imperium incubasse.

Capitulum.CCXCVIII.

His fretus titulis Ludouicus rex,superatis mense Augusto alpi bus cum vniuersis copijs Astam peruenit,moxq; duo in Ale=xandrinis oppida,quorum alteri Non/alteri Roqua nomen est expugnata militibus diripienda concessit,quibus solo ęqua tis in Alexandriam itum est;duce Ioanne Iacobo Truulcio, Io.Iaco quia Ludouico Phortia male habitus ad Carolum,dehinc ad bus Tru Ludouicum regem defecerat,sed Alexandrini valido Sphortianorum teneban ulcius. tur pręsidio,vixq; expugnari posse videbantur donec Galleacius Sanseuerinus Alexan vrbis pręfectus muro se porripiēs ad Sphortiā aufugit.Terruit obsessos Gal dria ca leaci fuga,eos tamen vetus Gallici nominis odium pertinacius aut despera= pitur. tius sese tueri impulit:sed dum contumaciter resistere deliberant,nostri non si=ne magno incommodo vrbem expugnant,parte illius direpta,ac ingenti ciuiu=um cæde.Pernix fama Alexandrinorum expugnationē ad Papiēses & Sphor tiam detulit,illi & si non mitiori odio Gallos prosequerentur,ne tamen gra=uius q̄ Alexandrinis eis succederet,in regis potestatem venere.Hic vero siue innata vecordia stimulatus,siue suis parum fidens posito in Mediolanensi arce Sphor= pręsidio,cui cum ingenti pecunia Ambrosium Curtium pręfecit,ad Maximi tię fuga lianū ignauior cū filijs abscessit.

Capitulū.CCXCIX.

So fugiente Mediolanenses extemplo regem admiserunt:solus ar= Medio= cis pręfectus eam syncera fide Sphortię se seruaturum iactat:at vbi lanēses regias machinas fulminibus tonare audijt, partim metu, partim aua cū arce ritia ingenita fractus se arcem dediturum promittit,si quam abiens dedūt.

Sphortia reliquerat supellectilem regio dono sibi accipere liceat. Placuit par=
tim conditio, dimidium suppellectilis auarus accepit, decemq millibus nume=
mum aureorum a rege donatus est. Mediolano cum arce recepto reliqua regio=
nis oppida regi sese dedidere. Preterea & Genuenses cum omni Liguria Ludo=
uici regis imperium subiere.

ℭ Capitulum. CCC.

Turco= rũ clas= sis fũdi= tur.

AT Turchorum classis quos auxiliares Sphortia asciuerat, a
Venetis Gallisq maxima parte deleta est. Venete classi pre=
erat Antonius Grimanus qui & si victoriam in manibus ha=
beret Turco tamen segnius restitit. Id Gaguinus noster a quo
hæc orsa est historia pusillanimitati adscribit. Ego potius cre=
diderim Venetum solito more christiano hosti viam dedisse.
Occupauit Naupactum Lempatum vocant Veneto dissimulante hostis, & so
lo equauit, Franci vero suspecta Venetorum fide Salamina hostiliter inuase=
re ferro, ignique omnia vastantes. Cephaloniam Venetus vt ea nube culpam te=
geret impetijt, cepitq. Turcus Forum Iulium inuadens omnia crudelissime
in predam vertit, sed obsessus ab Hungaris & Bernardino comite Francpano
fame tabescentibus equis per inaccessa montium iuga occisis plerisq quos ab=
ducebat christianis, teptando potius q̃ incedendo euasit.

ℭ Capitulum. CCCI.

Parla= mẽti ro thoma= geñ ere ctio.

TAm prospera & fere incruenta victoria territi vniuerse Italie
heroes / ciuitatesq / legatos regi gratulatum mittunt, opem
omnem illi offerentes. Illis perbenigne acceptis, regiaq muni
ficẽtia donatis Ludouicus ad componendam Insubrum rem=
publicam animum accingit. Ante enim q̃ a Gallis discederet
suasu Georgij Ambosij Schacarium Normanie in Parlamen
tũ erexerat. Salubre hinc ei visum est patriã, vt & subectos Marte pprios legi=
bus optimis moderari, hinc a liberali clemẽtie orsus ex annuo vectigali mille
sexcentorum octo millium octoginta sex librarũ Turoneñ, que Sphortia exige
bat. Rex sexcenta & viginti duo millia quingentasq libras tm̃ accipere conten
tus, reliquum remisit, Senatum instituit, cui Lucionensem presulem presidem
cancellariumq creauit, Ioanni Iacobo Triulcio primariam ducatus guberna
tionem commisit, Palatinisq in edibus habitare iussit, Quentino Scoto Roque
tã arcis credidit, eiq ducẽtos pedites Frãcos, & totidẽ Scotos attribuit. Maioris
arcis Scepeio curam cum quadringentis leuis armature Franci sanguinis mi=
litibus mandauit. Genuensibus Rauastenum, Sauonensibus Iuonẽ Allegram
prefecit. Palatio eiusce vrbis Ioannes de sancto Simone, Castelleto vero quod
ipsi vrbi imminet Guyonus regis Admiraldus preponitur: at Papiensibus bo
narum literarum altricem academiam fiscali ere restituit.

ℭ Capitulum. CCCII.

Clau= die Lu= douici prioge= nite na= tiuitas.

CVm & armis munit & legibus Insubriam ornat Ludouicus
anno Virginei part9 quadrigẽtesimo nonagesimo nono su=
pra mille, tertio id9 Octobris Anna regina fœminã parit, cui
Claudie nomen inditum est, sed fœlici regie sobolis natiuita=
ti dira sequentis fortune rabies apud Parisios successit. Nam &
pluuiosus aer fuit & vue non maturuerunt. Et peste nõ tamen

diuturna laboratum est. Et quod sinistri quidpiam portēdere videbatur, Pons nouus secundo & nonagesimo anno quo cōditus fuerat cū vniuersis ędib⁹, quę pulchro ordine supextructę erāt, horā ante meridiē circiter nonā totus cōcidit prępositi ac Scabinorū vrbis vt ferebatur negligētia. In quos senatuscōsulto animaduersum est, & pecunia mulctati sunt. Rediēs ab Italia Ludouic⁹ Trecas aduenit, vbi Guillelmū Iulliaci & Carolū Gheldrię duces, quib⁹ erat de insignib⁹ cōtentio offendit, & tandē eorum litē cōposuit: hinc Lochias petijt, & demum Parisios lętus aduenit, vbi summa diligētia pontem ornatius instaurari perpetuo lapide iussit.

Pontis Parisij ruina.

¶Capitulum.CCCIII.

Verū Alexāder pōtifex maximus, vt & ipse sidereū pontē adstruere videret, Iubileū indixit. Tātus gentiū cōcursus in vrbe fuit, vt vix ab ea caperet. Maior tn̄ futur⁹ fuerat, sed Sphortia impetrato a Maximiliano Germanicis principib⁹ ter ob id cōgregatis auxilio in Insubriā violētus redijt, totāq̄ Italiā terruit. Et in Romipetas hospites sacrilegus sęuitiam exercuit singulumq̄ Galli caput aureo emit. Nō erubuere Mediolanēses spreto regis suauissimo iugo Tyrannū recipere solito humaniorē redijsse forsitan putātes, sed vbi intra vrbis mœnia recept⁹ est, famelici more lupi miseros ciueis aut trucidauit, aut proscripsit, aut cumulatis opib⁹ priuauit.

Iubile⁹ ab Alexandro pontifice indicitur.

Sphortia i Insubriā redit.

¶Cap.CCCIIII.

Sed quia vix possibile est Tyrānū libera in vrbe diuti⁹ regnare, Sphortia Mediolanēses in se quidpiā seditiōis moliri, Frācos vero vniuersas ad Nouariam copias cogere audijt. Infremuit tutiusq̄ visum ei est hosti ire obuiā q̄ infensa in vrbe obsidionē expectare. Ea propter relicto Mediolani Ascanio cardinale fratre exercitū in agrū Nouariēsem duxit. Nec mora idē Trimollius/Triuulcius & reliqui Gallorum proceres fecere, quos vbi Sphortiadę cōspexere intra vrbis mœnia, a qua Ludouici regis p̄sidia prius abierant timidi ingrediūtur. Tātusq̄ pauor eos inuasit vt maxima Burgūdionū phalanx ad nostros trāsfugerit, Sphortię, vt reor ignauia offensi: q̄ vix nostris cōspectis Mediolanū ad Ascaniū fratrem profugit.

A medio lano Nouariam.

Sphortię fuga & illinc mediolanū reditus.

¶Capitulū.CCCV.

Quibus vt Burgūdionū subita defectio innotuit, ne cœptę militię desertor videret Sphortia a frē psuasus Nouariā repetijt, vocatisq̄ vbi appulit ad se exercit⁹ primorib⁹ cōciōe habita se ab inuictissimis ortū parētib⁹ a Ludouico p iniuriā impeti. iustissima arma (quo illatā vim ppelleret) suscepisse: summa, in capessēdis pugnis iustā habere causam ptestatus suos obsecrat vt toto robore in hostē prorūpāt. Parent & explicatis signis vrbe egrediūtur. At vbi nostros audētes, instructosq̄ cōspiciūt, seu suapte pfidia, seu ducis vecordia perculsi sese nostris dediderūt, quib⁹ sub iugū missis Sphortia Chordigeri laruatus habitu dep̄hēditur, & captiuus Nouariā remittitur. Pernix nūci⁹ ad Ambasiū cardinalē qui Vercellis erat, adq̄ Ludouicū in Gallias fert. Quin etiā & ad Ascaniū misera fratris sors perlata est. Percit⁹ Ascanius contractis quingētis leuis armaturę e primorib⁹ Sphortiadę factionis ad Bentiuolū Bononię incubatorē ire parat, sed obuios habuit Mōtosoniū, ac nō exiguā Venetorum aciē, a quib⁹ acri pugna victus in arcē cui Ripealtę nomen est se recepit, in qua obsessus, se tandem Veneto Tribuno dedidit. Tentauit Tribunus Vene=

Nouaria repetit Sphortia, & suos ad pugnā hortatur.

Sphortia capitur.

Ascanius fugit & in fuga capitur.

tias captiuū traducere, sed Montosonius ac aliqui Gallorū proceres obstitere. Re ad senatum Venetum relata Ludouico adiudicatur.

¶Capitulum.CCCVI.

Prece Mediolanēsiū Carol⁹ Ambasi⁹ Mediolanū uenit,& placat⁹ rēpublicā cōposuit.

AT Mediolanēses vbi Sphorciadū ruinā audiere cōsternati,ꝓ priçq peruicaciç cōscij vnicā salutis spem in placādo Ambasio(cuius nutu oīs Ludouici res agebatur) vnanimes ponūt,a quo per legatos(erat eñ humanissimus)impetrauere,vt Mediolanū leges quas vellet datur⁹ veniret.Vt appulit Palatinis ædib⁹ exceptus Michaelē Tōsum Ciceroniana facundia conciueis purgatem audijt.Cuius flexamina ac ciuiū qui lineis amicti vestib⁹ nudatiq capita proni circūstabāt:inclinatus leniter multatis culpā clemētius remisit:hinc ad rēpublicā cōuersus senatū restituit, magistratus per singulas vrbes cōstituit,& Ticinēsem academiā(qua nil Italia maius sustinet)cōquisitis toto orbe bonarū doctrinarum peritis restaurauit. ¶Cap.CCCVII.

INntera Lugdunū applicuit Sphortia,quē aulç ac Lugdunēn prçtores excepere,& per mediā vrbē ridiculū spectaculū in arcē cui Petrç scissç nomē est/ deduxere.Vnde post paucos dies iussu regio Lochias perpetuā illi domū tractus est. Per id tēpus Federici Parthenopçi Tyrāni filia heroi Eupisbaran e Britāniç ꝓcerib⁹ nupsit.Et Ligniacus Ludouico gratissimus

Ludouicus & Ascanius Sphorciadç lugdunū adducūtur.

ex Insubria Lugdunū aduenit.Venit & Ascanius & in arcē Petrç scissç trusus est.A qua intercedēte Ambaxio qui fratrē sui ordinis in vinculis esse ferre nō potuit liberatus est.At Alexādrū pōtificē maximum ea quç Ecclesiç cardines vexauerat fortuna nō bellico sed ęthereo fulmine terruit,a quo afflatus semiuiuus inuentus est.Sed rediens ad cor votisq solēnibus & publicis,quas ipse magna populi corona exegit supplicationib⁹/cōualuit. ¶Cap.CCCVIII.

CVra pōtifici incessit christianos reges vnanimi pace fœderatos in christiani noīs hosteis armare.Ob id cūctis apostolicas dirigit literas,quib⁹ exciti plçriq Germaniç ꝓceres Maximilianū Cçsarē,ipsumq Ludouicū precib⁹ pulsant vt arma cōibus votis suscipiāt.Cōuenit Ludouic⁹ se Trecas venturū vbi Germaniç legatos audiret.Quā ob rē Anna Augusta comite illuc perrexit,sed Heluetijs aliter visum est,vt qui principū cōcordiam sibi exitialē semp autumauere sibi inde melius sperātes hostili agmine Burgūdionū regiosq fines inuasere,quinetiā plçriq eiusce gentis quibus regij corpis custodia creditur ad suos trāsfugere.Itum est cōtra temerarios Barbarç gētis ausus,qui tam facili negocio q̄ incōsulte attentauerant repressi sunt.

Heluetiorū impetus reprimit.

¶Capitulum.CCCIX.

Philippus Austrius a Parisijs suscipitᷣ & fœd⁹ cū eo fecit Ludouic⁹.

AVdijt ergo Ludouic⁹ legatos,qui nō solū pōtificiā mētem exequi, sed liberū Philippo Austrio per regiā ditionē trāsitū petiere,vtrūq Ludouic⁹ principū amicitias magnifaciēs annuit.Donatis ergo di uisisq legatis Parisios petijt,quo vēturus erat Austrius,quem ingēti pompa excipi salutariq a primaria nostrç tempestatis vrbe curauit,sancitoq fœdere Carolo illius filio Claudiam vnigenitam spopondit.Et illi vale dato Lugdunum copias quas illic congesserat recensurus perrexit.

¶Capitulum.CCCX.

QVod & si decreuisset Ludouicꝰ in Turcas exercitũ ducere, visum tñ est ei parũ a prouincia diuertere si Parthenopeũ regnũ eadẽ expeditione a Federico Arragonio extorqueret. Eã ob rẽ Aubiniacũ ducẽ legionibꝰ designatũ Neapolim petere iubet. Nec mora trãsactis alpibꝰ Aubiniacꝰ peragrataꝗ Italia tãdẽ Neapolim, & in ea Federicũ obsidet. Maluit gratiã Ludouici ꝗ indignationẽ tentare Fedcricꝰ, & ob id minimo negocio sese vrbẽꝗ & omne imperiũ Aubiniaco dedidit. Et sub fida in Gallias missus est custodia, quẽ aduenientẽ cũ cõiuge nõnullisꝗ liberis Ludouicus humanissime amplexus est, & ingẽtes amplosꝗ prouẽtus illis assignauit. ℂCapitulum.CCCX.

Aubiniacꝰ i Federicũ Neapolitanũ incubatorẽ mittitur.

AVxit victori Ludouico aios Aleãder põtifex maximꝰ, & quo in fidei hostes ꝑliũ susciperet Ambaxiũ Galliarũ coapostolũ creauit, qui a Lugdunẽsibꝰ solẽni põpa exceptꝰ Ludouico ꝑsuasit vt copias in publicũ iimicũ mitteret. Veneti nẽpe & cęteri pricipes ꝓmiserãt Ludouico auxiliares se affuturos. Hac fide illusus Ludouicꝰ Rauastenũ cũ ingẽti classe Turcas inuadere imperat, cui nec Veneti cõmeatũ, nec principes auxilia misere. Et qđ acerbiꝰ ẽ Veneti ipi i amicas copias Turcę viã fecere, hic ad Mithylenẽ infeliciter pugnatũ est: vnde veritꝰ Ludouicꝰ ne hęc ꝓcella ęmulorꝫ aios attolleret Insubriã, Liguriãꝗ visitauit. Illincꝗ in patriã rediẽs Reneriũ Philippi Sabaudi nothũ Grationopoli offẽdit, a quo multa a Philiberto Sabaudo instigãte Margareta Austria, ꝗ paulo antea Philiberto nupserat, in se moliri (vt ferebatur) accepit, sed Philibertꝰ & Margareta vt Ludouicũ hac suspitione leuarẽt Lugdunũ ad Annã Augustã venere, a qua lautissime iucundissimeꝗ excepti proprios lares repetiere. ℂCapitulum.CCCXI.

Ambaxiꝰ legatꝰ Galliarum creatur. Ad Mithylenẽ infelicit pugnat

Reneriꝰ Sabatẽsis philippi nothus ad Ludouicũ profugit.

VIsum regij esse instituti Ludouico est vbi quietẽ supis fauẽtibꝰ ꝗsisse spabat, ꝗ religiõis erãt excolere. Nutu igr Ambaxij ac Chordigerorꝫ pricipis, quẽ gñalẽ vocãt, miores reformari studuit. Nec igratiorẽ erga patriã sese exhibuit. Nã onerosas ꝗsuis ipositiones a cẽtũ annis nullo regũ decreto attẽtatas remisit, negociatoresꝗ plęrisꝗ priuilegijs donauit. ℂCap.cccxij.

Minores refor mãtur.

SEd dũ paci studet noua belli tẽpestas orit, quippe Ferdinãdus Arragonũ Hispanorũꝗ rex Ludouici potẽtiã veritꝰ, aut illiꝰ ꝓspitati iuidẽs cõsiliũ de extorquẽdo Parthenopęo impio cepit, at nõ virtute sed dolis auspicatꝰ numerosã classem raptim instruit fingitꝗ i publicũ hostẽ parari, dimissoꝗ austrio ad Ludouicũ, pacẽ ꝑpetuã firmari petit. Austriꝰ vero siue Ferdinãdi perfidię cõscius, siue Ludouicũ ab Hispano colloquio in suspitionẽ deductũ timẽs anꝗ patriã exeat obsides petit, qbꝰ obtẽtis Lugdunũ triũ phãti põpa ꝑuenit, vbi Maximiliani pris ac Ferdinãdi soceri verbis infidũ fœdꝰ ꝑcussit, moxꝗ ad Margaretã sororẽ sororiũꝗ Philibertũ migrat. ℂCap.CCCXIII.

INterea dũ nil timet Ludouicꝰ ecce Gõsallus Ferrãdꝰ Hispanę classis ꝑfectꝰ copias i Neapolitanos fines ducit, nrosꝗ falso fœdere deceptos semipalãtes adorit, fuditꝗ, Ludouico Armigniaco Nemorẽsi duce occiso, dehic Neapoli obsidet, quã ꝑsidijs exhaustã mimo negocio cũ maxia regni pte recepit, solꝰ Aubiniacꝰ cõtractis nrorꝫ reliquijs, nõnulla calabria munitoria loca occupauit, & i fide ꝑstare coegit, nec distulit Ludo. vltionẽ tẽtare, sed

Aubi= cõſcriptis nouis copijs Trimolliũ pręfecit,& Aubiniaco ſuppetias ferre iuſſit
niacivir ſed dũ ardẽtius properat ęgra valetudine corripitur,ęgrũ exercitus pręijt.
tus.

¶Capitulum.CCCXIIII.

Ecce eo tpe anno ſupra milleſimũ & quingenteſimũ tertio die diui Ludouici indignũ impiũq́ facinus,quodq́ horreſco refe= rens in ęde palatina admiſſum eſt.Scholaris em̃ quidã Abba= tiſuillę natus a cõdiſcipulis Hiſpanis falſa doctrina infectus a ſacerdote celebrãte ſacram extorſit hoſtiã,quã vbi a populo prępeditur exportare nõ potuit,cõtriuit & in terram crudiſſi= me fragmẽta iecit:tentus cũ nec parẽtum prece,nec virorum omnifariã doctorũ monitis a pertinacia deſiſteret,ſuillo in foro viuus crematꝰ eſt,fragmenta aũt ſtudioſiſſime cũ pauimẽto ſuper quod iacta fuerãt/collecta, inter ſacraria ędis Palatinę concluſa fuere.

Hęreti= ci ipiũ facinꝰ.

¶Cap.CCCXV.

Cum Ludouici exercitus in Italiã pperat mors Alexãdri põti= ficis Romani Ludouico nũciatur.Haud ab re viſum ei eſt põ tificẽ optimũ creari.Ob id Ambaxiũ Aſcaniũ ac cęteros qui apud Gallos erãt cardinales vrbẽ petere iubet:illuc vbi adue= nere Cęſar Borgius Valẽtineñ dono Ludouici princeps Am baxio pro virili ſuadere nixus eſt,vt Romanã ſedẽ precio am biret,id nephas exiſtimãs Ambaxiꝰ ſpreuit.Eo detrectãte cardinalẽ Seneſem Pij ſecũdi nepotẽ,qui & Pius tertiꝰ dictus eſt,ſupremꝰ ordo põtificẽ creauit,q vix decimũ diẽ põtificatũ tenuit.Eo mortuo Iulianꝰ Runerꝰ etiã Petri ad vin cula cardinalis pcurãte Aſcanio cũ quo amicitiã recõciliarat,e vinculis ad Pe tri ſedẽ raptus eſt,qui ne Gallico orbi infeſtior eẽſeretur,coapoſtolatũ Amba= xij firmauit,eiuſq́ nepotẽ Narboneñ tunc pręſulẽ ordini cardinalũ adſcripſit.

Alexan der pon ti.max. morit. Piꝰ ter= tiꝰ põti fex crea tur,de= hic mo= ritur.

¶Capitulum.CCCXVI

Integer Gallicus exercitꝰ in Parthenopeos fines iã venerat: ſed veritus Ludouicus ne auxilia ſuis mitteret Ferdinãdus,in Ruſſilioneos fines haud paruã militũ aciẽ duce Mareſcallo de Ruyeulx miſerat,qui Salſę oppidũ obſedit,qđ iam deditio ni ſe accingebat,ſed Mareſcallus vt ferebatur Hiſpano fauẽs Narbonã valitudine ſimulata repetijt.Interea dũ ſegnius ob= ſeſſi oppugnantur ingẽtia ſupuenere auxilia,q̃ noſtros paucis deſideratis fude re.Hac victoria elatus Ferdinãdus a Ludouico Ruſſilioneis finibꝰ inducias pe tijt,quas ſub ſpe integerrimę pacis obtinuit,ſed nõ pacẽ ſed exitiale bellũ mo= liebatur.Quippe qui impetratis ſuis finibꝰ inducijs reuocatas auctaſq́ copias ad Gonſallũ ppere Parthenopẽ miſit,ille auctus noſtros nullo ſupremo duce pſide Acephalos & in diuerſa ſciſſos ſtudia adoritur & ſuperat non ſine aperta nõnullorum e primoribus nota.

Salſę Ruſſi= lioneę pugna.

Fraus Ferdi= nandi.

¶Cap.CCCXVII.

Nec ſolũ bellis ſiniſtrũ ſidus anno.M.cccccciiij.Gallicas oras vexauit,ſed etiã ardẽtiſſima ęſtas tã inualuit vt ſegetes cœle= ſtis roris penuria fere aruerit,inualuit etiã plęriſq́ in locis di= rior peſtis.Sed prohdolor nil inauſpicatius dolẽtiuſue cõtigit morte Philiberti Sabatẽſiũ ducis optimi,qui mẽſe Septẽbrio inſontẽ ſpm̃ dijs reddidit.At nec fœcundior aut mitior annus ſubſequens fuit.Nã & triſtis annonę caritas irrepſit.Et Ioanna Biturigũ dux ſuper ętheta aſſumpta eſt.Et Ludouicus adeo ægre valuit vt de eius vita iam

Phili= bertus Sabatẽ ſiũ dux morit.

desperaretur. Sed vniuersę patrię precibus cœlestes placati pristinā valetudinē illi restituere. Federicus vero Arragonius infœlix astrū nō euasit, sed mortalē sarcinā exuēs ad cœlestes migrauit.

Ludouicus ex ęgre valet.

❡Capitulum. CCCXVIII.

QVinetiā nec pacata cœlestiū est ira anno sinitēre. nā qui secut⁹ est annus illustriū principū morte insignior fuit. Elizabeth em̄ Castellę regina Ferdinādi vxor, Philippusq́ Austri⁹, qui socru mortua regnū vēdicatur⁹ Hispanos petierat, ac Vngarię regina fragilē vitā cū perenni mutauere. Verūtn̄ nec oino infœlix is annus fuit. Nempe Ferdinādo Germana Fuxij comitis soror nupsit. Vnde perstabilis inter Ludouicū, Ferdinandūq́ sperabatur pax. Sed fœlicissimus saltē in eo refulsit dies, qua superinclytus Franciscus Valesiorū dux ac Angolismę princeps Claudiā Ludouici primogenitā despōdit.

Plęriq́ illustres motiūtur.

Soror comitis Fuxij Ferdinādo nubit.

❡Capitulum. CCCXIX.

MIrū est Genuēses ingenitā leuitatē tā excęcasse vt nō erubuerint a Ludouico deficere. Et Paulū nouū, plebeiū nouūq́ oino hoiem pulsis nobilib⁹ ducē sibi creasse. Cōparataq́ ingēti classe Mœneci arcē obsedisse. Sūt qui ferāt a Iulio pōtifice (qui & nōnullas in Ligustrio mari triremes habuisse cōpert⁹ est) persuasos tam temere ceruices erexisse. Doluit Ludouic⁹ illoꝝ dementiam, & trālactis cū terribili exercitu alpib⁹ in illos mouit, & vltra spem celeriusq́ q̄ credidissent deuicit. Victor tamen adeo clemēs fuit, vt Genuā ingrediēs sumpto de Paulo nouo supplicio cęteris pepcerit.

Genuēses a Ludouico deficiūt

Vincūtur a Ludouico Genuēses.

❡Cap. CCCXX

QVod & si haud parua esset suspitio Iuliū Genuēsib⁹ fauisse nō tamē ei defuit Ludouicus quin auxiliares copias duce Carolo Ambaxio ei in Bentiuolos Bononię icubatores miserit. Quarum ope pulsis Bentiuolis Bononia iuris pōtificij effecta est. Rediens in Gallias Ludouicus iam quietē animis suis pollicerī audebat, sed a Iulio / Maximiliano ac Ferdināndo docta Margarita Austria infaustam Erinnyn laxauit, impetratoq́ a Ludouico Ambaxij cardinalis colloquio eum Cameraci tā blande habuit, vt arma in Venetos Ludouicum sumere impulerit, sciens eam esse vnicam ruinę Ludouici viam.

Bononia pulsis Bētiuolis Iulio pontifici auxilio Ludouici restituitur.

❡Capitulum. CCCXXI.

VIdens a muliere verbis patris ac Ferdinandi percusso federi Ludouicus transiliens alpes totamq́ Insubriam pręteriens in Venetos mouit, quos ingenti virtute profligauit & attriuit ingenti clade. Captoq́ Bartholomęo Aluiano eorum imperatore ac plęrisq́ ex insigniorib⁹. Nec solū quas Mediolanēsi e ducatu surripuerāt vrbes extorsit, sed Iulio pōtifici / Maximiliāo ac Ferdināndo, q̄ eoꝝ iuris erāt populosissima latissimaq́ impia restituere coegit & victor Mediolanū redijt, & mox in Gallias redijt.

Veneti a Ludouico superātur

❡Ca. CCCXXII.

SEd inaudita ingratitudo Iuliū ac cęteros cōfœderatos iuasit. Quippe inuidēs Iuli⁹ Ludouici glorię quo ipm Italia pelleret Venetos in amicitiā recepit, & a Ferdināndo auxilia in Ferrarię ducē Ludouici sociū obtinuit, satis scius Ludouicū ęgre id laturum. Parto igitur numeroso exercitu Iulius in Ferrarium mouit. Ferrarius autem dux ad Ludouicum tristes querelas

Vide cō fœderatoꝝ in Ludouicū ingratitudinē.

de pontifice misit. Noluit Ludouicus quidpiam temere in pontificem moliri, sed blandioribus literis illum a temerarijs ausis reuocare tentauit. Quod vbi frustra nixus est, Ecclesię Gallicanę patres, mortuo tamen Ambaxio cardinale, Turonos ad se vocat, quibus pontificis perfidiam exposuit, qui vbi pauca de hac re determinatunt Lugdunum migrant, vbi vniuersę Ecclesię synodum congregādam censent: adstipulante etiam Maximiliano, Pisis plęriq; tum cardinales tum pręsules conueniunt, & citandum pontificem decernunt. At ille vbi exactæ vitæ rationem ab se expeti conspexit, complicum cardinaliū qui Romę erant numine fretus, alteram Synodum apud Lateranū intimat & causam armis defendere parat.

Ecclesia gallicana cō gregaẗ. Conciliū Pisis congregatur. Apd lateranū cōciliū a Iulio atteẗaẗ.

Capitulum. CCCXXIII.

INterea Carolus Ambaxius Insubrię prorex obijt, cui comes Fuxius Gasto Nemorensi principatu a Ludouico donat⁹ suffectus est. Territus noui Cęsaris aduentu Iulius Heluetios pecunia solicitat, quo Insubriam inuadant. Parent illi & infesto agmine Mediolanum vsq; aduolant, sed quo omine prosecessent repressi sunt. Oblato namq; ingenti auri pondere abiere. Illis excussis Fuxius in Bononienses fertur, quos Cardinale Papiensi, papaliq; pſidio munitos obsedit, & expugnauit. Fugiēs Cardinalis a Io. Francisco Runere Vrbini duce, Iulijq; nepote ante pontificias ędes obtruncatus est.

Carol⁹ Ambaxi⁹ moritur. Comes Fuxius prorex insubrū creatur.

Capitulum. CCCXXIIII.

A Bononiensibus ad Brixienses, qui a Ludouico defecerant, Fuxius arma conuertit, perq; arcem a suis qui illic pręsidio erat exceptus vrbem ingrediens diripuit, & in prædam militibus largitus est. Id audientes Bergomates qui etiam rebellauerāt, pulso Venetorum pręsidio in Ludouici fidem rediere. Sed nec ob id lenitus pontifex tum Hispanis tum Venetis auxilijs ferocior ingentem exercitum ad Rauennam coegit, vbi aduersum Iulianas copias diu ancipiti Marte pugnatum est. Sed tandem profligatis cęsisq; hostium innumera plebe victoria nostris cessit, sed dum victor redit Fuxius quingentos fere milites e reliquijs pugnę congestos cōspicit. In quos pręter amicorum salubres monitus solum pręcipitem sese dedit. Puduit comites qui vix decuriā explebant tam audentem ducem non sequi. In hostes igitur prorumpentes, & vndequaq; clausi non sine ingenti aduersantium strage cęsi sunt. Quos tamen inultos nō reliquit adueniēs cū victricib⁹ copijs Pallicius, sed inclyti sanguinis sparsores ad vnū deleuit, Fuxijq; Iuonis Allegrę ei⁹ filij ac cęterorū comitū corpora studiosissime cōquisita efferri curauit, Fuxiū pręcipue solenni & triūpho & funebri pompa Mediolanū captiuis signisq; pręuijs, subsequenteq; pulsatorum heroum ac ministrorū longo ordine deduci, sepelirique fecit.

Brixia a Fuxio diripiẗ. Bergomates in fidē Ludouici redeūt. Rauennę pugna. Fuxi⁹ & nōnulli pceres occidūẗ.

Capitulum. CCCXXV.

COnsternatus tanta strage Iulius Parthenopem profugere tū deliberabat, sed Sedunen̄ pręsule, quem numero cardinalium addiderat procurāte tractoq; in suas partes Maximiliano, per Veronēsem agrū Maximilianū Phortiā Heluetiosq; cū reliquijs pugnę in regiam ditionem immisit. Non poterat aperto Marte Pallicius tantam hostium vim reprimere. Maximā

Heluetij suscitatī a Iulio in Insubriam descendunt.

em̄ peditum partem quęstores exauctorarāt. Ob id collectis quātis ex subito casu licuit militibus pręsidia munitioribus locis disposuit. Ipse vero cum reliqua licet exigua manu Ticinū occupauit: sed ingruente hostium exercitu perfidiaq; ciuium pressus abire compulsus est.

¶Cap.CCCXXVI.

IAm Mediolano Senatus, patresq; qui a Pisis illuc migrarāt diuerterant. Idq; tam trepide, vt Cardinalis Medices qui expugnata Rauenna captus fuerat (dum incautius ducitur) elapsus libertatem quęsierit. Dehinc nostris cedentibus Maximilianus Phorria Heluetiorum Iulijq; ope Insubriam occupauit. Nostri tamen incolumes patriam repetiere.

Senat9 & vniuersę ecclię pres ac gallicę copię relictis pſidijs i gallias migrāt.

¶Capitulum.CCCXXVII.

DEbuit Ludouico aduersa fortuna odium tantis cladibus satiasse, sed violentior insurrexit. Nam dum ille acceptas vlcisci iniurias molitur, ecce Allebretus heros, Ioannisq; Nauarrę regis oratores ei indicant Ferdinandum hostiles copias in Nauarram misisse, totamq; prouinciam incursare. Rogitant amico regi opem ferat. Ingemuit Ludouicus, & Dunensem principem extemplo cum valido exercitu Nauarram proficisci iubet. Cui ꝓperanti affuit nuncius qui Aquitanico in mari Anglicam classem vela dare significauit. Ob id veritus ne si Aquitaniam vacuam pręsidijs desereret, Angl9 non modo illam inuaderet, sed a tergo ei viam reditus pręcluderet, satius duxit lento incessu prouinciam munire, donec Ludouicus ad quem ob id dedit literas auxilia augeret, sed dum cūctatur Hispanus Papillonam in saltu Pyrenęo primariam Nauarrę vrbem occupat. Et ecce Franciscus Vallesius princeps Borboniusq; dux auxiliari exercitu cincti Aquitaniam ingrediuntur. Quorū inclyta phama & Anglum & Hispanum adeo turbauit, vt ille in Britānicas vndas retrocesserit. Hic vero inducias a Ludouico instantissime petierit, non abnuendas tot hostibus vallatus Ludouicus duxit, quibus firmatis ad se Franciscum Valesium, Borboniumq;, ac Dunensem regulos reuocauit.

Ferdinād9 in nauarram mouet. In eum Dunensis mittitur. Anglica classis. Ferdinād9 Pāpilonā occupat. Ferdinādo inducię a Ludouico cōcedūt.

¶Capitulum.CCCXXVIII.

AT Anglica classis Britannico in mari interea in conspectu nostrę classis vagabat: id ęgre tulit Prymaugai9 regię nauis, cui Chordigerę nomen Anna Augusta dederat magnanimus ductor, velaq; in Regiam Anglicę, cui Admiraldus pręerat, nauim magno impetu explicari iussit. Econtrario & Anglus non minore vi emicat. Primum eminus missilibus iaculis, mox manu cōminus concurrunt, sed qui nostrę puppi pręsidebat ignem in Anglicam misit, qui & in nostram antea q̄ diuelli ab ardente posset irrepsit. Et vtramq; medijs in vndis deuorauit, sed Primaugaius coclitis instar sese armatum in mare pręcipitem dedit.

Naual pugna. Primaugaius chordigerę nauis pfectus.

¶Capitulum.CCCXXIX.

INterea Iulius ille pontifex maximus spiritum quem frequenti cōcilio purgare recusarat efflauit. Cui Cardinalis Medices Leonis decimi nomen insignitus a patribus vnanimi adsensu suffectus est. Tam aduerso pontifice liberatus Ludouicus Insubriam reuendicare statuit. Et ad eam prouinciam Trimollium cum magnis copijs destinat, qui apud Nouariam ab Heluetijs fusus est. Hinc auxere animos Maximilianus

Iulius morit. Leo.x. creatur.

Trimollius infeliciter apud nouariam pugnat.

Trimolliꝰ a burgundia Heluetios auro abire obtinet.

Cæsar & Margareta Austria, qui actum de Ludouici imperio ducētes, si Heluetij in Burgundiam, Anglus vero in Picardiam traijciant, vtrosq; solicitāt vt iam aperta excidij Ludouici via protinus in eum moueant, q̄ & si Ludouicus Trimolliū ad Heluetios placandos mississet non potuit ab innato odio illos dimouere quin infesto agmine in Burgundiam venerint, Diuionemq; vbi Trimollius nonnihil pręsidij raptim congesserat obsederint, sed quos vix armis te pressisset auro deuicit Trimollius, & ingenti auri massa profusa patriā repetere & obsidionem soluere coegit.

¶ Capitulum. CCCXXX.

Angli in Gallias traijciūt

INterea Anglus Calisium transfretauit, Taillebotumq; cū copijs in regiam ditionem misit, qui Morinum obsedit. Tentauit Lōgueuillę priceps obsessos cōmeatu iuuare, sed dū incautius redit ab Anglis pręreptꝰ cū multis e nobilioribꝰ capitur, & captiui Calisium mittuntur: quos Anglus pignus suę victorię in patriam misit. Audiens tamen Franciscū Vallesiū aduentare priusq̄ aditus ad suos ei pręcluderetur, festinauit a Calisio Morinū petere. Idq; tam incaute vt plęriq; adseuerēt ni Pyennius heros nostros repressisset facile in manus regias deuenisset. A tam aperto periculo elapsus a suis excipitur, sed illi offertur nuncius regem Scotorum in suos fines descendisse. Pœnituit temerarij ausus, sed dum fere desperat a regina cōiuge accipit literas regem Scotorum Anglos quidem in fugam vertisse, sed tamen dum ardentiꝰ pugnat occubuisse. Vix legerat literas ecce & Maximilianus Cæsar auxiliaris adesse nunciatur. Iubet ergo rem gratam illi facturus Morinum acrius oppugnari, sed cum id suo malo sępius tentasset Maximiliani consilio decreuit longa obsidione quod armis non poterat / obtinere. Et tandem vbi obsessis nil q̄d mandi posset supererat, Pons Remigiꝰ pręsidij Morinensis dux vrbē dedidit. Et acie armis instructa cum omni supellectile & bellicis impedimētis per medios hosteis ad Ludouicum se recepit. At Maximiliani milites, & si saluum se seruaturum vrbem Anglus promiserat, illam tamen diripuere & bonam eius partem incendere. Hinc Tornacū Anglus Maximilianusq; petiere, vbi a proditoribus intromissi vrbem inuasere.

Anglus Morinū obsidet.

Morinū p̄ter fidē diripitur.

¶ Capitulum. CCCXXXI.

Margareta Austria tornacū venit & eā vrbē ab Anglo ī munꝰ nepoti petit.

ID audiens Margareta Austria sperās Tornacū ab Anglo nepoti Carolo facile dono acceptură, quęsitis accitisq; formosioribꝰ vndequaq; Belgici imperij puellis ad patrē Anglūq; ꝑperauit, ludis publicis festiuoq; vultu suscepta Anglū tam belle irretijt, vt nihil iam negaturus videat. Venato igitur tempore adsistēte patre nepotē offert & Tornacū illi in munꝰ petit. iā daturus videbatur, sed a Tailleboto leniter obiurgatus, tadē ne peterēt q̄d sibi indecoꝝ esset respōdit: indignati ea repulsa abiere. At ille dubitans ne si id Frācisco Vallesio innotesceret in eum animosior moueret, clam raptimq; relictis Tornaci pręsidijs Calisium petijt.

¶ Capitulum. CCCXXXII.

Heluetij insurgete nūciantur.

SO abeunte Ludouicus dispositis per Picardiā pręsidijs Parisios, dehinc Blesas repetijt, vbi dum lętissime ab vxore susceptus quietem sperar: motus moliri ab Heluetijs nūciātur, in illos Borboniū properare iussit, sed ducis virtutē extimescētes fœdus quod cū Trimollio percusserāt seruaturos significant, si quę apud Insubres habebat p̄sidia Ludouicus reuocet. Excepta cōditione Ludouicus pręsidia quę vel fame peritura

Tiii ·2·3

erāt ꝓtinus reuocat. Sed abeūte a Brixiēsi arce Gallico pręsidio Hispani illam occuparūt, id ęgre tulere Veneti, & abhīc suspectā Hispanoꝝ fidē habētes per Aluianū Andreāq; Gritiū, q captiui Lochijs erāt obtinuere, vt in Ludouici gratiā reciperentur. Idem & Genuenses curauere fastiditi Sphorcidiū tyrannidis.

Hispani Brixiēsem arcem occupāt

¶Capitulum.CCCXXXIII.

IAm vel hosti timēdus erat Ludouicus, & ecce violēta mors Annā Augustā ad superos migrare coegit luctu ingēti deploratā, regioq; funere a Blesis ad Dionysianū cœnobiū efferri curauit Ludouicus sed inualescente indies mœrore Blesas odio habēs, Parisios, dehinc sancti Germani in Laya arcē petijt, vbi ab Aulicis crebris precibus pulsatus Francisci Vallesij & Claudię eius primogenitę nuptias celebrauit.

Anna Augusta moritur.

¶Capitulum.CCCXXXIIII.

SEd cū nec sic Annę desideriū leuaretur audita Marię Angli regis sororis venustate illā per oratores in cōiugē petijt & obtinuit, adductāq; Abbatisuillę ingēti lętitia despōsauit, mox per singulas vrbes per quas illi via fuit salutatā in Dionysiana ęde coronari, & a Parisiensib⁹ reginarū more recipi curauit. Sed dū dimissis quos secū adduxerat Anglis sanctū Germanū petijsset, dehinc & Parisios remeasset, morbo mortales artus optimus princeps exuit, & in Dionysiano templo ad latus Annę sepult⁹ est Kł. Ianuarijs. M.cccc.ac.xiiij. dominicę pietatis anno, sui vero iperij. xvij.

Mariā Angli regis sororē Ludouicus vxorē accepit. Ludouicus moritur.

¶Capitulum.CCCXXXV.

PAtri patrię Ludouico Frācīscus Augustus prim⁹ illi tertio gradu affinis ac suauissimus gener fausto sidere successit. Prim⁹ quidem inter mortales virtute, ꝓceritate, facūdia, magnanimitate, gratia, & sic primus vt si secūdum ei cōferas longe erit a primo quisq; secūdus erit. Remos petijt a Parisijs, & illic more regum cœlesti oleo linitus Parisios repetijt, vbi ingenti publicoq; applausu susceptus est.

Franciscus primus Ludouico successit.

¶Capitulum.CCCXXXVI.

A Clemētia auspicat⁹ Carolo Austrio quicquid prius sub Margaritę Austrię tutela attētarat remisit, nō solū, sed ꝓcurāte comite Nassaucij in cōiugem Renatam Ludouici filiā ac Claudię Augustę germanā illi despōdit. Mariā vero Angli regis sororē & Ludouici relictā tā benigne habuit, vt inde omnem Angli animū sibi deuinxisse credit⁹ sit. Illius em̄ nutu: & si plęriq; cōtra cōtenderēt duci Sufforcij assignata dotali pensione in cōiugē dedit, & reginarū pompa comitatā Calisium magna impensa deduci curauit.

Fœdus cū Carolo Austrio init.

¶Capitulum.CCCXXXVII.

TEntauit Heluetioꝝ aīos etiā flectere, sed vbi id frustra, ingentem exercitū in Italiā trāsduxit, & deceptus a fœdifragis Heluetijs qui simulata pace eū intercipere tētarunt, quodq; ad eos per Sabatēsiū ducē Carolū auūculū, Reneriūq; nothū, ac Lautreciū heroem miserat aurū cū ferētib⁹ aucupari moliti sunt, biduana pugna illos fregit, duob⁹ & viginti millib⁹ ex eis cęsis, ex nostris vero duob⁹ millibus desideratis: inter quos Frācīscus Borboni⁹ Castellerandi dux, Imbereurtus Tallimōtis princeps, Bussiacus & plęriq; alij illustres viri extremū fatū subiere.

In Heluetios & maximilianum Sphorcia Frācisc⁹ exercitū ducit.

¶Capitulum.CCCXXXVIII.

Medio= lanẽſes vrbẽ nu tui re= gio de= dũt.

TAm inſigni ſtrage merito affectis Heluetijs Franciſcus Mediolanenſiũ oratores benignius q̃ ſperaſſent audijt & in deditam vrbem Aubinianum, ad obſidendam vero arcem in qua Maximilianus Sphortia latebat Nauarrum deſtinauit. Ipſe vero interea Ticinum petijt, ſed Sphortia labantem tormentiſq; cedentem arcem vbi conſpexit, ſe cum arce Franciſco dedidit, quem benigne acceptum Frãciſcus aſſignata ingenti annua penſione in Gallias miſit. Et triumphãs vrbem arcemq; deditas ingreſſus eſt.

¶Capitulum. CCCXXVIII.

Francis ſcus ad Leonẽ Pontifi cẽ Bo= noniã ꝑperat.

PErnix fama ad Leonẽ põtificẽ victoriã virtuteſq; Frãciſci detulit: hinc & ſi eatenus Frãcis aduerſari viſ⁹ ſit mutato aĩo ad Frãciſcũ dedit lr̃as, qb⁹ vt ad ſe Bononiã veniret expoſcebat. Paruit ſupplicis mãdatis Frãciſcus & innumera procerũ plebe ſeptus, filialem pontifici exhibuit obedientiam. Lętus pontifex chriſtianiſſimo filio benedixit, tamq; amice habuit, vt omnia Franciſci nutu ageret, quinetiam de pragmatica ſanctione tranſactum eſt. Et Adrianus Boyſiacus inter cardinales ex voto Franciſci relatus eſt.

¶Capitulum. CCCXXXIX.

Franci= ſcus gal lias re= petijt.

Maxi= miliani Cęſaris motus.

A Pontifice abiens patriam victor triumphator Auguſtus Frãciſcus repetijt, ſed eo iam a ſuis lętitia publica excepto Maximilianus Cęſar a Sedunenſi cardinale ſtimulatus per Veronenſem agrum cum numeroſo exercitu, in Mediolanenſem ditionem furibundus penetrauit, inanes conatus vt reprimeret Borbonius dux Inſubrum prorex coacta pręſidia in illũ duxit, ſed dum iam dimicatur⁹ (& ſi impar) ſe pugnę accingebat audijt Mediolanenſes ad defectionem aſpirare, idcirco reductis copijs Mediolanum repetijt, & quos conſpiratores comperit aut vltimo ſupplicio affecit / aut carceri mancipauit.

¶Capitulum. CCCXL.

Maxi= milian⁹ Medio= lanũ ob ſedit.

AVxit animos cedente Borbonio Maximilianus, & omnia ferro igneq; vaſtans Mediolanum obſedit, ſed audiens Heluetios qui victi pacis cõditiones a Franciſco acceperant auxilia mittere, trepidus ignauuſq; abſceſſit, cauſatus Vngarię regem obijſſe, & eius regnum ad ſe deuolutum, ſed fugientem perſecutus Borbonius crebris incurſionibus a tergo opprimens haud leui clade affecit.

¶Capitulum. CCCXLI.

Borbo= ni⁹ a Frã ciſco be nigne ſuſcipit

SIc pacata Inſubria ſuffecto ſibi Lautricio heroe Borbonius in Gallias redijt, Frãciſcumq; Chamberiaci vota ſacroſanctę Syndoni ſoluentem inuenit humaniſſimo ſupercilio excepit Borbonium Franciſcus. Et peractis cerimonijs Lugdunũ, & illinc Turones repetijt

¶Capitulum. CCCXLII.

Nouũ cũ Au= ſtrio pa ctis Lu

ST ecce a Carolo Auſtrio oratores illi veniunt, qui ſuo regi (Hiſpanorũ etem illi per eos dies defuncto Ferdinãdo imperiũ ceſſerat) vt ſtrictior amicitię nexus inter reges ordiretur Ludouicam Franciſci primogenitam, & quę dũ in Inſubria expeditione erat illi nata fuerat futuram cõiugem (& ſi tunc annicula eſſet) vtq; legati ab eo Nomonũ mitterẽtur oẽm diffidię radicem extirpaturi expoſcebant, Miſit legatos Franciſcus

c

idem & A[illegible]rius,qui fœderis leges cōſcripſerūt,quas vt firmaret Franciſcus Luteciam venit,Rauaſtenūq̄ principē ibi excepit,repoſitiſq̄ more regum ſanctorū martyrū in Dionyſiano templo corporib⁹/ingēti pompa cū Raueſteno initū fœdus a legatis iuramēto ſanxiuit,allatūq̄ ab Auſtrio torquem aureum militari cerimonia recepit,& ſuę militię diui Michaelis monile ad Auſtrium miſit,perpetui amoris pignus.

douicę Franciſci primogenitę nuptijs fœdus feritur.

Capitulum.CCCXIII.

VIctorato fœdere Frāciſcus cū grauida cōiuge Ambaxiam diuertit,vbi filiam illa ei peperit.Illicq̄ venationibus ocia tercēs annū exegit.Natuſq̄ eſt ei fili⁹,quē nomine pontificis maximi Vrbini dux a ſacris fontibus leuauit,& paterno noīe Franciſcū appellauit.Quinetiā Borbonienſis filiā comitis vxorē duxit.Et liberaliſſime donatus in Italiam cum ea redijt.

Filia frāciſco naſcitur.

Capitulum.CCCXIIII.

CO abſcedente Frāciſcus totā Britānię oram viſit.Illic Ludouicę primogenitę ei mors nūciatur,& quo ſors etiā paternū mœrorē leuaret literas a Anglo rege accepit,qui vnigenitę filię Franciſcū Delphinū maritū expoſcebat.Ob id quo cū ventu ſcris legatis nuptiarū cōditiones ſpōderētur Pariſios venit,vbi tanta lętitia totq̄ ludis & cōuiuijs hęc ſpōſalia celebrata ſunt,vt Pelei & Thetios nuptias exceſſerint.

Delphini natiuitas.

Ludouica Frāciſci prio genita morit.

Capitulum.CCCXLV.

DImiſſis legatis natus eſt Franciſco filius quē Aurelienſiū ducem deſignauit,& lętus Ambaſiā repetijt,Pictauoſq̄ omneis viſitauit.Illic cōſumpto octimeſtri fere iterum ab Anglo literas accepit,qui libēter ſe corā allocuturū Frāciſcū ſcribebat.Ea propter Pariſios venit,cōgeſtiſq̄ ibi vniuerſis imperij ſui regulis Picardiā profectus eſt,vbi reges & eorū Auguſtę tantis pompis regalibuſq̄ triumphis & apparatibus familiariſſime conuenere,vt omnem hiſtorię acumen ingens magnificentia ſuperauerit.

Delphini & marię Angli regis filię ſpōſalia celebrātur.

Franciſco fili⁹ naſcit.

Capitulum.CCCXVI.

FRanciſcus ab Anglo digrediens Pariſios venit,& diui Germani in Laya arcem petens,a grauida Auguſta filiam ſuſcepit,quam a ſacris fontibus leuatam Venetorum legatus Magdalenem nuncupauit.Dij & parentem regem,& Auguſtam,& liberos fœlices nobis conſeruent.Hęc ante ſextum imperij ſui annum geſſit Franciſcus.

Filia Franciſco naſcitur.

VELLE IVS GLORIA MEA.

Vniuerſalis Hiſtorię Epitomatis Finis.

hemon · le · feure ··